

Nursultan Nazarbayev

AVRASYA'NIN kalbinde

astana
2005

KAYNAK

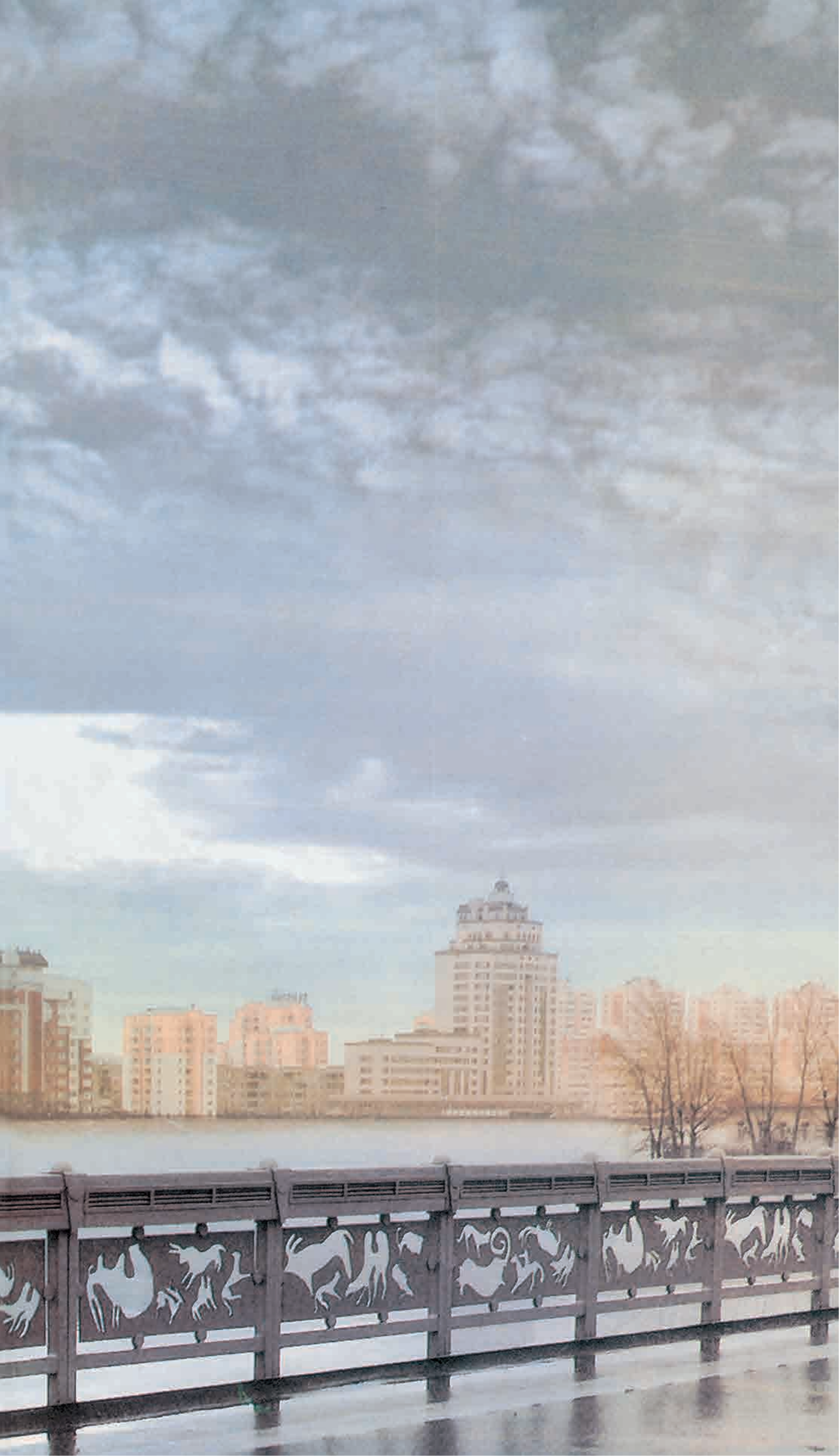
Nursultan Nazarbayev

AVRASYA'NIN kalbinde

astana
2005

ACT

AHA

AVRASYA'NIN KALBİNDE – Nursultan NAZARBAYEV–

Bu eser, Rusça aslı esas alınarak Kazakistan Türkiye Büyükelçiliği'nin izni ile Kaynak Kültür Yayın Grubu tarafından basılmıştır.

Görsel Yönetmen
L. PANASENKO

Fotoğraflar
İgor BURGANDİNOV

Grafik Tasarım
Dosbol KASIMOV - Yeralı OSPANOĞLU

Dijital Versiyon
L. GALİTSINA

Renklendirme
E. DYAGİLEV - D. İMANOV

Redaktör
N. JİYENGALİYEV

Teknik Redaktör
O. RISALİYEVA

Tashih
A. SMAGULOVA

NAZARBAYEV N.
Avrasya'nın Kalbinde. Almatı: Atamura, 2005.-192.s
Nazarbayev N.A., 2005

Rusça aslından Türkçe'ye çeviri
Birinci Bölüm - Fatma ARIKAN
İkinci Bölüm - Kutlukhan ŞAKİROV
Üçüncü Bölüm - Cengiz ŞİMŞEK - Liliya YAKİMOVA

Metin Redaksiyon
Kutlukhan ŞAKİROV - Cengiz ŞİMŞEK - Yüksel İYİSON

Prodüksiyon
Kaynak Kültür Yayın Grubu - Baskı Hazırlık

ISBN: 975-8875-68-5

Yayın Numarası: 153

Baskı Yeri ve Yılı:
Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. - İstanbul/TÜRKİYE
Ekim 2005

Kaynak Kültür Yayın Grubu
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: BAŞKENT FELSEFESİ

2. BÖLÜM: ŞEHRİN VAKAYİNAMESİ

3. BÖLÜM: ASTANA'NIN ESTETİĞİ

"...İnsanların mutluluk veren işlerde birbirlerine karşılıklı yardım etmek amacıyla birleştikleri şehir, faziletli şehirdir ve insanların mutluluğa ulaşmak için birbirlerine yardım ettiği cemiyet, faziletli bir cemiyettir."

Abu Nasr el-Farabi

Tarihçiler ilk kentin dünyanın neresinde ve ne zaman kurulduğunu tartışıyorlar. Bu bilgi o kadar önemli olmasa gerek.
Önemli olan, kentlerin insanlığın, halkların ve medeniyetlerin tarihindeki en dramatik, sevinçli ve acı dolu sayfalarının yazıldığı yerler olması ve bundan sonra da olacağıdır.
Ancak geçmişin, bugünün ve geleceğin "düğüm" noktalarını oluşturan kentler arasında başkentlerin yeri ayrıdır.
Her halkın zaman ve mekân içinde yaptığı yolculukta yarattığı en iyi şeyleri temsil etme onuru başkentlere düşer.
Çağın kokusu ve üslubu iki-üç fırça darbesi ile ortaya konulur: Eyfel kulesi, Westminster, Kremlin...
Bu başkent sembolleri dünya haritasında onların yerini gösteren en doğru işaretler olmuştur.
Bugün onları sanki hep varmışlar gibi algılıyoruz. Ancak onlar gerçek insanların emek ve yetenekleri ile inşa edildiler.
Bir başkent yaratılması ulusal tarihte bir metnin yaratılması demektir. Böyle bir metni yazma onuru her nesle nasip olmaz. İki bin yılının eşiğinde biz bu kararı aldık ve Avrasya'nın tam kalbinde yeni bir başkent inşa ettik. Bir an gibi uçup giden sekiz yıl geçti aradan. Günlük koşuşturmanın telaşı içerisinde dikilerek tuttuğum günlüğün kopuk sayfalarını bu kitapta birleştirmeye karar verdim. Zor kararlar, yoldaşlara yardım isteği, mimari arayışlar, kentin geleceği hakkında düşünceler, bölgenin topografyası ve efsaneleri, kent yaşamının detayları, tarihi benzerlikler, Astana'nın peyzajı ve estetiği; tek kelimeyle başkent ile ilgili tüm düşüncelerim ve yaptığım işler burada, bu kitapta yer alıyor.
N. Nazarbayev

1. BÖLÜM

BAŞKENT FELSEFESİ

Bu dünyada unutulmaması gereken bir şey var. Eğer sen diğer her şeyi unutup o şeyi unutmazsan endişe etme. Eğer diğer her şeyi hatırlayıp yapsan ama o önemli şeyi unutsan bu hiçbir şey yapmadığın anlamına gelir. Sen bu dünyaya belli bir görev için geldin ve senin varoluş nedenin bu. Eğer bu görevi yapamadıysan, hiçbir şey yapamadın demektir.

Celaleddin Rumi

SAHİLİN BELİRLENMESİ

Kara yelesi ve sanki sırtının devamı gibi ufuk çizgisinin üstüne de çıkmayan, altına da inmeyen ensesiyle damarlı, güçlü bacaklarıyla, kısa boyu ve boz rengiyle sıradan bir Kazak aygırı idi. Cinsini hatırlamıyorum. Ancak iddiasız dış görünümüne rağmen çift atlı savaşçı göçebelerin Avrasya'nın geniş mesafelerini kısaltmak için bindikleri, bir seferde 200-300 kilometreyi “uçarak” alan bozkır atlarındandı. Adı Şubarat'tı ve bölgede çok meşhurdu. O zamanlar bizim bölgemizde, Alatau dağlarının önünde Çemolgan'ın yanında düzenli olarak büyük at yarışları (bayga) düzenlenir ve sıklıkla da, ünlü Şubarat bu yarışların galibi olurdu. Bizim oranın çobanlarından olan sahibi yenilmez “koşucunun” galibiyetlerine çok sevinirdi. “At, binicinin kanadıdır” diye boşuna söylenmemiş.

Ama bir gün... Bir gün, şimdilerde “alaman” denilen, çok uzun mesafeli bir yarış sırasında, Şubarat dağlık geçidin çatallandığı yere kadar koşar ve orada koşunun heyecanı ve mesafenin uzunluğunun verdiği yorgunluktan olsa gerek, uçuruma yuvarlanır. O günden bu yana Çemolgan'a kadar uzanan ve en yakın dağı ikiye bölen bir geçidin adına Şubarat denmektedir.

Geçidin tıpkı bir kılıcın sol ve sağ yaka olarak ikiye böldüğü o dağ öylece durmaktadır. Aksakallar, bu iki yarımdan daha büyük olanın zirvesinde taşlardan örülmüş bir anıt yükseldiğini söylerler. Ve derler ki, 1916 yılında halk ayaklanmasını başlatan ve yenilmesinden sonra da tutsak düşerek kurşuna dizilen efsanevi Bekbolat sancağını bu taş anıta dikmiştir.

Benim evimin bulunduğu Podgornaya Sokağı adına nazire gibi dağlara en yakın sokaktı. Her sabah uyanırken gözlerim önce öndeki alçak dağlara, sonra ulu ve kadim Alatau'nun karlı zirvelerine takılırdı. Sanki semavî ruhların mekânı olan bu karlı zirveler ulaşılmaz ve tüm yakınlıklarına rağmen olağanüstü uzak görünürlerdi. Bizim sokağın çocukları her yaz sabah çok erken kalkarak dağlara çıkar, orada yabani meyve toplayarak yerel şarap fabrikalarına satarlardı. Aldıkları parayı ceplerine koyarak, başları gururla dimdik akşam üzeri evlerine dönerlerdi. Hemen hemen tüm kazandıklarını annelerine verir, kendilerine kalanlarla da sinemaya giderlerdi.

Benim ise gizli bir hayalim vardı: En yakın dağın zirvesine çıkmak. Bu yüksek "hayalin" içimde tam olarak ne zaman doğduğunu hatırlamıyorum. beş veya yedi yaşımda olabilir. Ancak hayalimi on dört yaşımda gerçekleştirebildiğimi çok iyi hatırlıyorum.

Şimdi, hayatımın neredeyse dörtte üçü bitmek bilmeyen resmi seyahatlerde veya daha doğrusu ülke içinde ve diğer ülkelere uçarak geçerken anlıyorum ki, ben gerçek uçuş duygusuna ilk defa uçağa bindiğim zaman değil, o yüksek dağın zirvesinde durup aşağıya, bana büyük bir coğrafi harita gibi gelen vadiye baktığım zaman hissettim. Ova kuzeyde, ufukta kaybolana kadar göz alabildiğine uzanırdı, dağ ise çok dikti. Sanki dev bir lomboz penceresinden bakıyormuşsun gibi bir his uyandırırdı insanın içinde.

Her şeyi görüyordum, toprağın öz suyunu dolaştıran devasa damarlar gibi görünen boğazlar ve geçitler; benim köyümün ve komşu köylerin "oyuncak" evleri; açık sarı yolların ip gibi dolambaçlı bükümleri; yer yer gelincik kümeleriyle kızıla boyanmış yemyeşil tarlalar; boz toprağın devasa gövdesindeki yamalar gibi duran mısır tarlalarının sarı dikdörtgenleri...

Daha ileride... Daha ileride ufuk çizgisi boyunca her şey hafif bir dumanla örtülüydü. Aksakallar, açık ve güneşli bir günde dağların tepesinden kutsal göl Balkaş'ın görülebileceğini söylerlerdi. Ben Balkaş gölünün nerede olduğunu bilmiyordum ama onların sözlerini hatırlayarak gözlerim ağrıyıncaya kadar ufka bakıp büyük bir suyun güneş ışınları ile yansıyacak parlamasını yakalamaya çalışırdım. Ama hiçbir şey göremezdim. Göremezdim, çünkü ya gün çok fazla güneşliydi, ya da zaten mümkün olmayan bir şeydi.

Ve ben hayvanlarımızı otlatmaya uzağa, Kuzeye götüren çobanların coşkuyla, hararetli hararetli anlattıkları bozkırın tüm enginliğini öğrenemedim. Her yaz gelip köyümüzün sovhozuna *(SSCB dönemindeki devlet çiftlikleri Çn.)* ait hayvanları otlatmak üzere alarak Balkaş'a kadar İli tarafına sürerler ve döndüklerinde bozkırda olup biteni ve söylenceleri anlatırlardı. Biz ise hayvanlarımızı daima dağlık yaylalarda otlatırdık ve ben hep onların kuzeye doğru, bozkırın ufukta kaybolduğu ve en uç noktasına kadar dağlık zirvelerin görünmediği düzlüklere gitmesinin ne kadar ilginç olduğunu düşünürdüm. Bu bana mucizevi ve inanılmaz gelirdi.

Onları bozkırın çobanları olarak anlamak kolaydır. Bozkırın güzelliğini ve çekiciliğini ancak hareket halinde görmek mümkündür. En yüksek dağın tepesinden bile bozkırın büyüklüğünün boyutlarını anlamak imkânsızdır.

Yüksek dağların zirvesine çıkma hayalimi gerçekleştirdikten sonra içimi bozkırın doğasını ve özünü anlama isteği kapladı.

Zira ancak bu dağın zirvesinde, yüksekliğin boyutları ile ezilip özgürlüğüm sınırlanınca, insana gerçek özgürlüğü ve mekânın sonsuzluk duygusunu; enginliği ve ufku hiçbir şekilde sınırlanmayan bozkırın verdiğini anlamaya başladım.

Daha sonra ilk defa Büyük Sarıarka'nın gerçek bozkırına yolum düşünce bozkırın verdiği o müthiş mekân duygusunu sarsılarak hissettim. Temiz, açık ve tam gökyüzünü ilk defa burada gördüm. Bu, yarısını dağların kapladığı ve göğe bakan gözlerin onun yarısını kapayan bu dağdan duvara çarptığı bir gökyüzü değildi. Ve hatta bir dağın zirvesinden görülen bir gökyüzüne de benzemiyordu, zira orada ondan da yüksek dağ zirveleri görüntüyü kapatmaktaydı.

Bozkırda gökyüzü düz ovayı ufuktan ufuğa adeta devasa camdan, parlak bir fanus gibi kaplar. Yalnızca sonsuz, sarı bozkır, hiçbir şeyle sınırlanmamış ve sonsuz mavi gökyüzünün tüm haşmetini ve güzelliğini anlamanın anahtarını oluşturur.

Ben dağların güzelliğinin sırrına ermiştim. Şimdi ise bozkırın güzelliğinin sırrına vakıf olmak istiyordum. "Dağların en iyisi ancak dağlardır." Bu sözlerden daha iyisini söylemek zor. Dağların gerçek güzelliğini bir kez daha, 1995 yılında Abay Dağı'nın zirvesine çıktığım zaman yaşadım. Orada uzun bir süre gökyüzünün sonsuzluğu ve doğanın yüceliği karşısında sarsılmış bir şekilde durdum.

Ancak bazen bozkır göğünün tüm sonsuzluğunu, bozkır doğasının tüm yaşam gücünü ve göçebenin sade bilgeliğini kavradıktan sonra dağ zirvelerini severek ve sayarak “Bozkırdan daha iyisi ancak bozkırdır” diyebiliriz.

Derler ki, çocuk bilincinin derinliklerinde yatan pek çok şey belli bir zaman geçtikten sonra olgun insanın davranışlarının nedenlerini oluşturur.

Bu, çocuk izlenimlerinin onun ilerideki tüm yaşamını yapılandırdığı anlamına gelmemektedir elbette. Ancak, sık sık bir gerçekliğin daha önce hayal dünyasında yaşatılan bir olgu veya istek olduğuna rastlanmaktadır. Hayaller ise günlük dertler ve büyüklerin endişeli yaşamı ile sınırlanmamış çocuk duygularının imtiyazlı öncülüdür.

İlk başta beklenmedik gibi görünen, aslında ise iyi düşünülmüş yaklaşımların ve en uygun alternatiflerin seçilmesinin uzun evriminin sonucu olan karar ve davranışlara her zaman ve her yerde rastlanır. Şu duruma sık sık rastlanır: çok daha ciddi sorunlar dururken bunlarla hiç ilgisi olmayan konulara yönelmek önce hayret uyandırır sonra da kınanır.

Pek çok şey kendi kendine ya da bir başka deyimle, belli bir sıra içinde gerçekleşir. Ancak bu olguların ve olayların sıralanması nedeniyle bunlara ciddi bir önem atfetmeyiz, bunları değerlendirmeye veya nedenlerini veya hele hele sonuçlarını bulmaya hiç kalkışmayız.

Ancak olaylar sıra dışı ise veya hepten garip ise, herkesin ilgisi o kadar çok buraya yönelir ki, açıkça anlaşılır açıklamalar yapılmazsa bu olaylar sadece hayret ve hatta "hafif bir şok" uyandırır.

Elbette özellikle devlet politikası gibi zor ve belirsiz bir alanda bizim davranışlarımız keyfi hareketlendirici ve çocukluk hayalleri ile açıklanamaz, ancak ben bu sefer bilincine varılmamış öngörülerle başkentin yerinin değiştirilmesinin tarihî kaçınılmazlığının nasıl denk düştüğüne, nasıl tesadüf ettiğine dikkat çekiyorum.

Tek bir insanın tahayyülleri çerçevesinde bakıldığında başkentin taşınması, elbette sıra dışı bir olaydır. Devlet ölçeğinde baktığımızda ise bu olay, tümüyle sıradan sayılmasa da, çok sıra dışı da değildir..

Tıpkı bir insanın yeni bir yere taşınmasının, onun hayatında çok sıradan bir olay olması gibi. Bazı insanlar hiçbir zaman başka bir şehre taşınma ihtiyacı duymazlar, bazıları ise bunu oldukça sık yapabilirler.

Devlet de kendi önemli şehirlerini taşır ve kural olarak tüm taşınmaların yeterince nedeni ve gerekçesi vardır.

Bazen devlet için böyle bir taşınmanın lüzumu vatandaşlarının arzu ettiğinden daha sık şekilde ortaya çıkabilir.

Ancak burada önemli olan şey, başkenti taşımayı gerekli kılan, bazen yakalanamaz olan ve açık olmayan nedenlerin bilincine varabilmek ve hissedebilmektir.

Devlet tarihinde, tıpkı insanın biyografisinde olduğu gibi, toplumu devletin jeopolitik rolü ve buna bağlı olarak başkentin yeri konusundaki tasavvurlarını değiştirmeye zorlayan sıkıntılı dönemler olabilir. Böylesi tarihsel dönemlerde defalarca başkenti taşımayı gerektiren, ancak ülkenin uzun yıllar istikrarlı bir gelişim göstermesi için gerekli olan ve dışarıdan karmaşık görünen olaylar hasıl olur.

Rusya örneği özellikle de bu açıdan ilginçtir. Bilindiği gibi, Rus Devleti'nin tarihi pek çok başkent değiştirme örneği ile doludur. Farklı kronolojik dönemlerde başkenti sırasıyla Novgorod'tan Kiev'e, Kiev'den Vladimir'e, Vladimir'den Moskova'ya, Moskova'dan St.Petersbug'a ve oradan tekrar geriye; Moskova'ya taşımışlardır.

Özellikle kadim Rusya dönemine özgü olan başkentin yerinin değiştirilmesi olgusunu ünlü Rus tarihçi Sergey Solovyev "Petrov Okumaları" isimli çalışmasında bakın nasıl analiz ediyor: *"... Çok geniş topraklara sahip bir ülkenin hükümeti, gerektiğinde halkın gücünün şuraya veya buraya yönelmesine göre, halkın menfaatlerinin ve ilgisinin şurada veya burada toplanmasına göre yerini, ülkenin bir tarafından başka bir tarafına taşıyabilir. Bu bağlamda, tarihte hükümetin bulunduğu yerin taşınması ve yer değiştirmesi kesinlikle tesadüf değildir".*

Kazakistan örneğindeki zorunluluğa ve determinizme baktığımızda, benim anladığım kadarıyla, özellikle "halkın menfaatleri ve ilgisi" Kazak topraklarının genişliği hesaba katıldığında "hükümetin yerinin değiştirilmesini" belirlemiştir.

Burada bahsedilen, sözde tamamen beklenmedik, nereden çıktığı belli olmayan bir şekilde herkesi hazırlıksız yakalayan olay, başkentin Almatı'dan Akmola'ya taşınmasıdır.

Aslında başkentin yerinin değiştirilmesi süreci özel ilgi ve detaylı açıklama isteyen destansı bir karardır.

Bilimsel gerçeklerin peşinde koşan bilim adamları buluşlara karşı bir eşit algoritma geliştirmişlerdir. Bu algoritmanın özü şöyledir: Beklenmedik bir çözüm dış inceleme ve kabul açısından üç aşamadan geçer: Önce *"Bu olamaz!"*. Sonra *"Bunda doğruluk payı var..."*. Ve nihayet *"Bunu kim bilmez ki!"*

Biz elbette "başkentin değiştirilmesinde" "ilk kaşifler unvanı"nı almaya heveslenmiyoruz. İnsanlık tarihinde pek çok başkent değiştirme örneği vardır ve hepsini sayamazsınız bile.

Ancak başkentin yerinin değiştirilmesi kararına yaklaşım ile yeni bir bilimsel buluşa yaklaşım birbirine çok benzer tepkiler almaktadır. Bunun en iyi örneklerinden birini başkentin yerinin değiştirilmesi kararının henüz olgunlaştığı günlerden birinin, tamamen taşra sayılmasa da, merkezlerden oldukça uzak bulunan Tselinograd'ın İşim nehri kenarında güzel binaları ve etkileyici mimarisiyle Kazakistan Cumhuriyeti'nin çağdaş başkenti Astana'ya dönüştüğü günün olayı buna tanıktır.

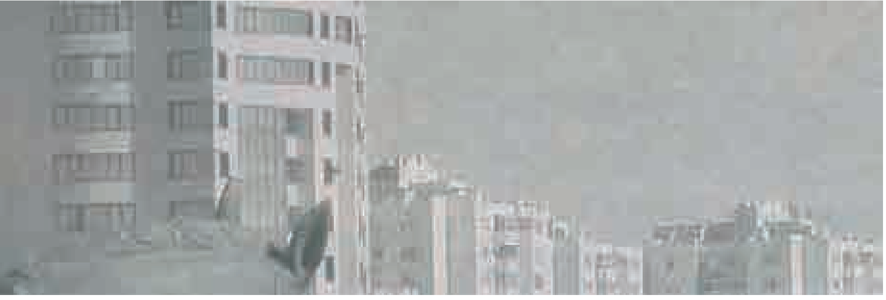
Bir gün ünlü bir fizik alimi şöyle demişti: "Ne kadar genç ve ne kadar ünlü!"

Bu çelişkili sözde çağımızın çelişkileri ve icabı dillenmektedir: Tarihi gençlik yapmalıdır...

Ve işte devletimizin tarihi de bugün onun en genç başkentinde yazılmaktadır. Bu başkentin yaşı yediyi henüz geçmiş olmakla birlikte bugün artık herkes tarafından bilinmektedir.

Ve bugün genç Astana yalnızca ülkenin idari merkezi, iktidarın merkezi organlarının bulunduğu yer olarak değil, ülkenin geleceği hakkında kararların alındığı yer olarak da kabul görmektedir.

Sadece yedi yıl zarfında bu şehir milyonlarca yurttaşımız için yurdumuzun hakiki kalbi haline gelmiştir.

Bütün atan kalpler yeni başkentte Kazakistan'ın bütün bölgelerine hayat götürmeyi ve ulusal ruhu ve özbilinci yükseltmeyi başarmıştır.

Yeni başkentin fonunda neredeyse gözler önünde meydana gelen baş döndürücü dönüşümler, yeni binaların inşası, park, meydan ve sokak düzenlemeleri hem daha önce Tselinograd ve Akmola'yı bilen, hem de ilk defa gelen şehrin konuklarında samimi bir hayranlık uyandırmaktadır.

Astana, Kazakistan'ın yenilenmesinin, onun çok uluslu halkının bitmez tükenmez kurucu enerjisinin sembolüdür. Astana, halkın inancının sembolü, yeni başkenti inşa girişimine aslında pek de rahat olmayan bir zamanda başlayan halkın kendi gücüne inancının sembolüdür. Astana, özgürlüğünü kazanan halkın parlak geleceğine, torunlarının geleceğine olan umudunun ve inancının sembolüdür.

Kazakistan'ın yeni bir başkente kavuşması başlı başına, düşünmek ve araştırmak için zengin olanaklar veren, çok boyutlu ve oldukça uzun bir hikayeye sahiptir.

Ve şüphesiz bu hikayeyi işin içine duyguları katmadan yalnızca kelimelerle anlatmak imkânsız olacaktır...

İleride, başkentin inşası ve başkent yaşamının tüm yönleri hakkında veri ve bilgiler arttıkça hazırlanacak devasa katalog ve kitaplar daha da zenginleşecek ve yeni ayrıntılar, değişiklikler ve eklerle donanacaktır.

Tüm hikayeyi eksiksiz olarak yazmak imkânsız, üstelik anlamsızdır da. Yazımı bittiği anda eskimiş olacaktır. Ayrıca Kazakistan yaşantısının tüm dinamizmi ve olayların çokluğu hesaba katıldığında *“soğuk sonbahar rüzgârının dalından kopardığı yaprak suyun yüzeyine düştü”* gibi ifadelerle hazırlanan inanılmaz detaycı Çin vakayinamelerini taklit etmenin ne kadar zor olduğu görülecektir.

Ancak, elbette, zamanın üstüne çıkan ve muhakkak yorumlanması gereken en önemli olayları her zaman için ayırt etmek mümkündür.

İdeal kararlar için gereken zemini bir kenara bırakarak şunları söyleyebilirim: Ben matematikçi değilim, ancak bildiğim kadarıyla kesinliklerin bilimi olan matematikte çözülmesi gereken ama tam kesin cevapla çözülemeyen problemler mevcut. Bu yüzden bu “çok parametreli” problemler yaklaşık olarak cevaplanıyor.

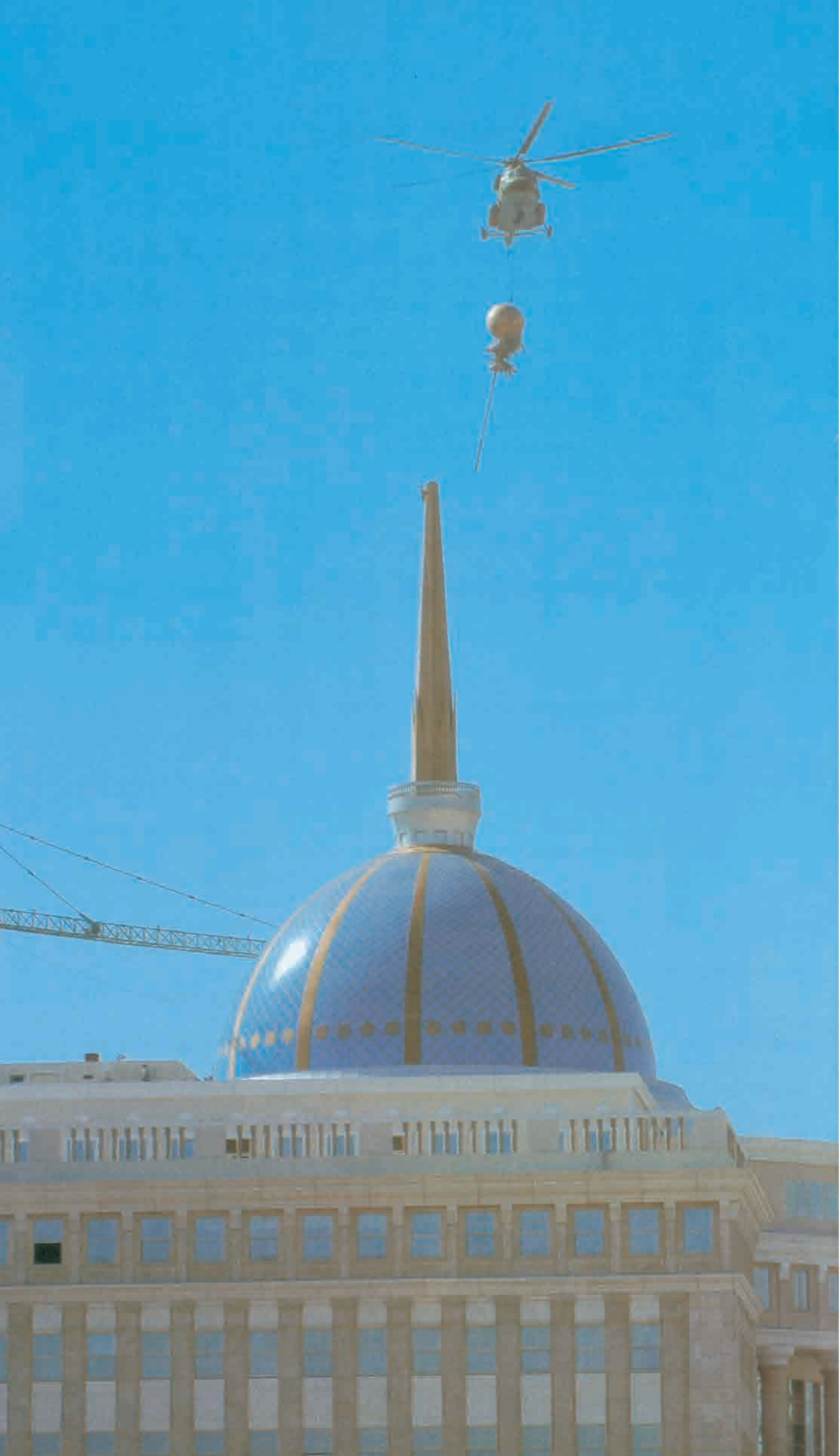
Bu tür problemlerin çözümü, olası en doğru çözüme en yakın çözüm olarak kabul edilmektedir.

Başkentin taşınması da tıpkı böyledir. Başkentin değiştirilmesini gerektiren bir takım sebepler vardı. Ancak çoğu zaman en doğru çözüm bildik, beklenen değil, çelişkili görünen çözümdür. Kazakistan'ın başkentinin Almatı'dan ülkenin başka bir bölgesine taşınması sorununun çözümü bekleniyordu. Başkentin özellikle Akmola'ya taşınması, "nereye taşımak gerek" sorusunun en uygun cevabı ve doğru çözüme en yakın çözümdür.

Aslında, beyaz karlı zirveleriyle Alatau sıradağları boyunca onlarca kilometre uzanan Almatı şehri sanki tabiatın kendisinin bizzat başkent olması için yarattığı bir şehirdir; yumuşak dağ iklimi, hazır altyapı ve gelişmiş hizmetler ağı.

Üstelik Almatı yoktan varolmamıştır ve güneydeki bu başkentin "koloniyal" olarak menşeli olduğu hakkındaki yaygın görüşlerden farklı bir tarihe sahiptir.

Almatı ve çevresi henüz daha 19. yüzyılda, yarı efsanevi Binbaşı Peremışlskiy'nin

alayı gelmeden önce Kazakların yaşadığı Alatau zirvelerinin çanağı içindeki Semireç-ye'nin verimli bir vahasıydı.

Büyük Moğolistan'ın kurucusu güçlü Z. Babür'ün anılarında Moğollar tarafından yıkılan Almatu (Almalık) isimli güzel bir kentten bahsedilmektedir. Onun çağdaşı olan büyük bilgin Muhammed Haydar Dulati ünlü eseri "Tarih-i Raşidi"de Alatau eteklerindeki Almalık şehrinden bahsetmektedir. Yıllar süren araştırmalar temelinde Kazak Arkeolog K.M. Bayjanov Almatı şehrinin 10.-11. yüzyıllarda kurulduğunu, bütün öğeleriyle Ortaçağ Kazakistan'ın büyük bir siyasi, ekonomik ve kültür merkezi olduğunu kanıtlamıştır.

1929 yılında Orenburg ve Kızılorda'dan sonra Cumhuriyet'in başkenti olan Almatı hızla büyümüştür. Almatılıların pek çok kuşağı şehirlerini en güzel ve benzersiz başkent-lerden biri haline getirmek için büyük emek harcamışlardır.

Harika park ve meydanları, sokak ve caddeleri her zaman en iyi eserlerini verebilme-leri için pek çok şair ve yazarı, mimar ve ressamı, bilim ve kültür insanına esin kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu şehirde bir kez olsun bulunmuş bir kişi güzel hatıralar ve izlenimlerle ayrılmaktadır.

Kazakistan'ın en önemli kültür, bilim ve siyasi merkezi olan Almatı için yaratıcılık ve özgür düşünce, belirleyici bir atmosfer olmuştur.

Totalitarizme karşı ilk açık gösterilerden birisinin - 1986 Aralık olaylarının - bu şehir-de gerçekleşmesi tesadüf değildir.

Almatı, sadece Cumhuriyetimizin değil, tüm eski SSCB'nin demokratik toplumsal ke-simi için halk yığınlarının totaliter rejime karşı direnişinin sembolü, Kazak halkının ulusal özbilincinin uyanışının sembolü olmuştur.

Kazakistan'ın bağımsızlık ve egemenliği bu şehirde ilan edilmiştir. Bu olayın anısına Almatı'daki Cumhuriyet meydanına gökyüzüne gururla yükselen Bağımsızlık Anıtı dikil-miştir.

Benim yaşantımdaki pek çok yıl da Almatı ile bağlantılıdır. İlk torunlarım burada dünyaya geldi. Bu şehri ben ve ailem benimsedik ve bu şehir bizim için değerli oldu.

Ancak günün gerçekleri ve bir dizi jeostratejik faktör kendi jeopolitik alanımızın olu-şumu sürecine yeni bir bakışla yaklaşmamızı zorunlu kıldı.

Yeni başkentin seçimindeki tüm kriterlerin uygulanması sonucunda en tercih edilir al-ternatifin, bağımsız Kazakistan'ın idari ve siyasi merkezi olarak Akmola'nın belirlenmesi olduğu anlaşıldı.

1994 Temmuz'unda başkenti 1000 km Kuzeye, bozkırdaki Akmola'ya taşıma kararı alındı.

Akmola Kazakistan'ın yaklaşık coğrafi merkezinde, Kazakistan ekonomisinin gelişi-minin önde gelen ve yoğun noktalarını oluşturan önemli iktisadi bölgelerin yakınında yer almaktadır. Şehir büyük ulaşım yollarının kavşağında yer almakta olup bu planda ülkenin tüm bölgeleriyle bağlantılıdır. Üstelik şehir Kazakistan için pek çok ülkeye ulaşmanın en kolay çıkışını oluşturan Trans-Avrasya ana yollarının yakınında yer almaktadır.

Nüfusa gelince, başkentin Almatı'dan Akmola'ya taşınması kararı alındığı sırada Ak-mola'nın nüfusu yaklaşık 290 bin kişiydi.

Bununla birlikte şehir, nüfusunu artırabilmek için büyük rezervlere sahipti. Önde ge-

len mimarların hesaplarına göre, kentsel alanın merkezinde yeni binaların ve mikro yerleşim birimlerinin inşa edilebileceği 30 hektar civarında müsait alan bulunmaktaydı. Üstelik kent mimarisi için herhangi ciddi bir kısıtlama mevcut değildi.

Şehrin altyapı sistemi de endişe yaratmaktan uzak bir haldeydi. Ulaşım altyapısı modernizasyona yönelik büyük olmayan maliyetlerle başkentin ihtiyacını karşılamaya elverir durumdaydı. Bütün bunlara ek olarak da Akmola'nın ekolojik durumu normaldi ve ileride de bu özelliğini koruyabilecek gibi görünüyordu.

Başkentin taşınması Kazakistan'ın egemen bir devlet olarak yerinin kesinleşmesinde büyük bir rol oynayacağından emindim.

Öncelikle, başkentin taşınması, bizim tarafımızdan başından beri Kazakistan'ın jeopolitik planda güçlendirilmesine yönelik atılmış bir adım olarak değerlendirilmiştir. Biz böylelikle barışsever dış politikamızın çok vektörlü yönelimini teyit etmiş olduk.

Kazakistan, bu hareketiyle Kuzey ve Güneyle, Doğu ve Batı'yla işbirliğine eşit derecede açık olduğunun altını çizdi. Bu karar ona Avrupa ile Asya arasında olmanın avantajlarını en iyi şekilde kullanmak için eşsiz bir fırsat vermektedir.

İkincisi, bizim kararımızda güvenlik de önemli bir rol oynadı. Bu açıdan bakıldığında egemen bir devletin başkenti sınırlardan uzakta, olabildiğince merkeze yakın bir yerde olmalıdır.

Üstelik biz, kimi uzmanların daha o dönemde öngördüğü Orta Asya bölgesinde gerginliğin artacağını hesaba katmak zorundaydık.

Bu yüzden bölgesel durumun karmaşıklaştığı koşullarda devlet idaresinin üst organlarının faaliyetlerinin güvenliğini sağlamak da önemliydi.

Daha sonra bölgedeki olayların gösterdiği gibi, bunlar boş kaygılar değildi.

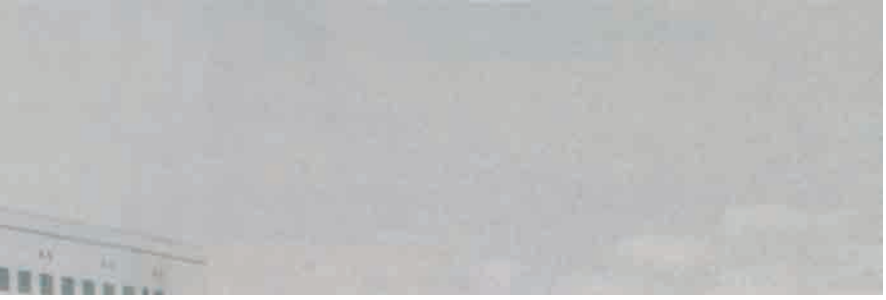
Üçüncüsü, başkentin yerinin değiştirilmesi Kazakistan ekonomisinin gelişimi için de faydalı olacaktı.

Bu adım sayesinde Cumhuriyet sınırları içerisinde nüfusun ve üretici güçlerin tek yönlü dağılımı adım adım giderilebilecek, Kuzey ve Merkez bölgelerinde yeni teknolojilere dayanan ve bilim-yoğun üretimin, gelişmiş tarım makineleri imalatının ve geniş bir zirai işleme endüstrisi ağının hızlı gelişimi sağlanacaktı. Bu kazanımlar ise Kazakistan'ın endüstriyel gelişim düzeyini yükseltecek, emek rezervlerinin etkin kullanımını ve yüksek istihdamı sağlayacaktı.

Dördüncüsü, bu adım, istikrarın güçlendirilmesi ve ülkede yaşayan halklar arasında uyumun pekiştirilmesi açısından tartışmasız bir avantaj sağlayacaktı. Başkentin, nüfusu çok uluslu olan bir bölgeye taşınması poli-etnik devlet kurulması doğrultusundaki kararımızın ve "Kazakistan'da yaşayan bütün etnik gruplar arasındaki dostluk ve uyumun korunması ve geliştirilmesi" politikamızın değişmezliğini gösterecekti.

Ben, süreç içinde Kazakistan'ın yeni başkentinin yalnızca yeni bir toplumsal-politik merkez olmakla kalmayıp aynı zamanda büyük bir bilim, kültür ve iş merkezi haline geleceğine olan inancımı Parlamento kürsüsünden milletvekillerine anlattım.

Başkentin taşınması Almatı için de yararlı olacaktı ve güneydeki başkentin gelişimiy-

le ilgili yeni yaklaşımların gerçekleştirilmesine imkân sağlayacaktı. Bu adımla biz, şehre ikinci bir doğuş imkânı vermiş olacaktık.

Boşalan alanlar endüstrinin, turizmin, dinlenme ve spor merkezlerinin; yani şehir ekonomisi için daha karlı sektörlerin gelişmesinde kullanılabilir. Şehir sisteminden büyük yükler kalkacak ve şehrin ekolojisi düzelecektir.

Almatı eskiden olduğu gibi ülkenin ve bir bütün olarak bölgenin tüm ekonomik ve toplumsal-politik yaşamına etki eden, Kazakistan'ın ve Orta Asya'nın en büyük iş, finans, bilimsel ve kültürel merkezi olmaya devam edecektir.

Ne de olsa Almatı, Cumhuriyetimizin ve uluslararası pek çok komünikasyonun kesişme noktasıdır.

Konuşmamla ilgili bütün gün süren, hararetli tartışmalar yaşandı. Yine de Cumhuriyetimizin Yüksek Sovyet'ında muhalefetin şiddetle karşı çıkmasına rağmen şu kararı alındı: Kazakistan'ın başkenti Akmola'ya taşınacaktır. Bu kararın alınması, üç yıldan daha uzun bir süre alan başkentin yerinin değiştirilmesi sürecinin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

20. yüzyılın bitiminde, tarihimizde ilk defa ülkenin ulusal çıkarlarından yola çıkarak, bağımsız Kazakistan'ın başkentinin nerede yer alacağı konusunda aldığımız bu karar çok büyük bir politik ve ahlaki anlam taşımıştır, taşımaya da devam etmektedir. Bu karar egemen bir ülkenin özgür ve bağımsız halkının iradesinin bir yansıması olmuştur.

Astana'nın dünya medeniyetinin şehir kültürünün gelişmesinde yeterince hacimli bir alana sahip olma şansı gerçekten de vardır.

Ancak uluslararası sosyal ve kültürel değiş-tokuşun gelecekteki kesişme noktası olarak Astana'nın başlıca ve mutlak çekicilik koşulları, olgunlaşmış ve modern bir altyapının varolmasının yanı sıra, Kazakistan'ın başkentinin fikri özgürlüğün ve esinlenmenin "doğal" kaynağı olacak olmasında yatmaktadır.

Şehirlerin de insanlar gibi kendi kaderleri vardır. Her birinin ismi, tekrarlanamaz bir biyografisi, özel karakteri ve yeryüzünde başka bir yerle karıştıramayacağınız nişanları vardır.

Tarihte, önder-rahiplerin kulübelerinden, büyük pazar-kentlerden, Ortaçağ'ın derebeyi şatolarından endüstriyel ve post-endüstriyel toplumların aglomerasyonlarına, ultra-modern megapollerine ve nihayet uzay çağının gelecekteki kondularına kadar ülkelere ve toplumsal gelişim formasyonlarına uygun olarak ne kadar çeşitli şehirler inşa edildi ve edilecek.

Şehirlerin de aynı insanlar gibi ayrı kaderleri vardır, kiminin şansına "sonsuza kadar yaşayacak şehir" ve "dünyanın başkenti" olmak düşerken, kiminin kaderine ilerlemeden uzakta sürünme, kimininkine de yeryüzünden silinme düşmektedir. Şehirlerin de aynı kitaplar gibi, insanların kendilerine nasıl davrandıklarından kaynaklanan kaderleri vardır.

Sadece insanoğluna kendi kaderinin, kendi akıl gücünün, iradesinin ve heyecanla yapılan çalışmalarının efendisi olma ve alınlarına önceden yazılmış olandan çok daha fazlasını yaratma hakkı verilmiştir.

İşte Astana'nın özü, uzun günlerimizin ve uykusuz gecelerimizin, geceler boyu süren düşüncelerimizin ve sabaha karşı gördüğümüz rüyaların ana fikri ve manası burada yatmaktadır.

Stratejik ana fikrimizin ve hedefimizin özü, bugünün Astana’sı ve geleceğin Astana’sıdır.

Eğer Astana'nın armasına dikkat ederseniz, armanın ve armada yer alan tüm unsur-

ların sadece bir şehir için sembolik olmadığını, bağımsızlığını kazanmış ve dünyanın politik, toplumsal, sosyal ve ekonomik ilim deryasına katılan tüm Kazakistan devletinin ruhunu ve mentalitesini açıkça yansıttığını görmemek imkânsızdır.

Astana'nın armasına dikkatlice bakınız.

Halkları ve kültürleri Kazakistan'ın uçsuz bucaksız bozkır göğü altında birleştiren ve beraber kılan bir sembol olarak Şanırak'a *(Kazak çadırı - Çn.)* bir bakın;

Tüm üzerinde yaşayanlara ve çalışanlara yaşam veren Kazak topraklarının zenginlik ve cömertlik timsali olarak Altın başaklara bir bakın;

Parsın çizgilerine bir bakın. Pars özelikle günümüzde endüstriyel ve teknolojik kalkınma yolundan giden, toplumsal ilerleme ve demokratik hedefler yolunda ilerleyen Kazakistan'ın sembolü olmuştur;

Kazakistan topraklarında hüküm süren barış ve güvenlik atmosferinin korunmasının, çok uluslu vatanımızda yaşayan tüm ulusların, dinlerin ve kültürlerin yaşama haklarının ve hukukunun korunmasının sembolü olarak "Taş Duvar" tasvirine bir bakın.

Astana'nın armasında özellikle akıl ve tüm Kazak vatandaşlarının duyguları yansıtılmıştır. Bu kadim ve kutsal topraklarda yaşayan, herkesin duyguları ve aklı...

VE YILDIZLAR UÇUYOR...

Kısa bir süre önce Lev Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi'nin yeni eğitim-laboratuvar binasına taşınan öğrencilerin genç yüzlerine ve deneyimli öğretmenlerine gizleyemediğim bir memnuniyetle baktım. Geniş anfi-derslikleri ve laboratuvarlarıyla, modern mimaride yapılan bu güzel bina şüphesiz, sadece üniversiteyi güzelleştirmekle kalmayacak, aynı zamanda hararetle inşa edilen başkentin bu semtini de güzelleştirecektir. Şimdi, üniversitenin yeni binasının tanıtımının yapıldığı Nisan 2003'ten bu yana kadroların eğitimi ve hazırlanması konusunda Astana'nın yüksek öğrenim sisteminde yeni standartlar ve yaklaşımlar benimsenmesi yönünde önemli adım atılmıştır. Günümüz modern dünyasında muvaffak olmanın, bundan da öte, diğerlerini yenmenin ancak gerekli bilgiye sahip olmakla mümkün olduğunu bizden daha iyi kim bilebilir. Bilgi, özellikle dünyayı harekete geçiren güçtür.

Biz her gün bu dünyayı görüyoruz. Bir kısmı bu dünyaya sadece bakıyor, diğer kısmı ise ardından izliyor. Ve özellikle eğitimli insanlar bizi dünyayı olduğu gibi değil de, onu görmek istediğimiz gibi algılamak zorunda bırakıyorlar. Özellikle eğitimli ve bilgili insanlar bizim hareketi ve yaşamı, olmadıkları ve olamayacakları yerde görmemize imkân sağlamaktadırlar...

Yıldızların hareketsiz enginliği gökyüzünde, gecenin alaca karanlığında üzerimizde uzanmakta. Günümüzde astronotlar bu enginliğin o kadar da hareketsiz olmadığını, aynı zamanda bizim galaksimizin merkezine göre yıldızların boşlukta ne kadar bir hızla uçtuklarını da biliyorlar.

Başka bir mesele de, yıldız dünyalarını birbirinden ayıran sınırsız mesafelerin bizi, günlük yaşantımızda yıldızların hareketsiz, onların bulundukları gökyüzünü mutemedi olduğunu düşünmeye zorlamasıdır.

Yaşamda da bu sık sık meydana geldiği gibi, başkentimizi taşımamızla ilgili kuruluş efsanesinden önce, bana sanki yıldız-başkentler pek çok ülke ve şehir arasında hareketsiz donup kalmışlar gibi gelirdi. Ama artık biliyoruz ki, oldukça küçük bir tarihsel perspektifte bile alsak, başkentler bir yasallılıkla olmasa dahi her şeye rağmen, dünya politik haritasındaki yerlerini imrenilecek bir süreklilikle değiştiren, daha çok parlak gezegenleri andırmaktadırlar.

Yıldızların neden uçtuklarını ve gezegenlerin ufukta neden yer değiştirdiklerini bütün ilkokul çocukları biliyorlar. Ya da en azından her bir astrofizik profesörü bunu bilmektedir. Güneş sistemimizdeki gezegenlerin hareketinin gösterildiği yıldız haritasındaki değişiklikleri de görmek zor değil.

Başkentin taşınması ne gibi politik ve jeopolitik değişikliklere neden olmaktadır? Yeni başkent yıldızının bir yerde batan, başka bir yerde parlayan ülkenin iç politik haritasında neler oluyor? Bu sorular aynen cevaplarının görülmedik ölçüde zor ve karmaşık olduğu gibi, olağanüstü zor sorulardır.

Eğer zaman olsaydı şu veya bu devletin başkentinin bir yerde kaybolması, başka bir yerde ortaya çıkmasına neden olan sebeplerin listesinin yer aldığı bir kaç ciltlik bir kitap yazabilirdim. Bu nedenler zaman zaman açık, zaman zaman da kesinlikle belirsiz ve soyut olmaktadırlar.

Ancak nereden başlamalı? Acaba taşımanın gerekliliği ve temelleri konusundaki görüşümüzün yapılandırılmasındaki ilk tuğla ne olmalıdır? Seçim yapmak çok zor, ancak gerekli...

Bunun oldukça paradoksal görüleceğinden eminim, ancak ben taşımanın nedenlerini ortaya koymaya "bürokrasi" adını alan sosyal grupla olan ilişkilerden başlayacağım.

Evet, bir şehri başkente dönüştüren, devlet ve devletin geleceği adına onu ilerleten güç, özellikle bürokrasidir. Kazakistan'ın yeni başkentinin idari şeklini oluştururken attığımız ilk adımlardan birinde Devlet Hizmetleri Akademisi kurmak suretiyle özellikle devlet idaresi için eğitimli kadroların ve profesyonel yöneticilerin hazırlanmasına özel bir önem gösterdik.

Gerçekten de, eğer insanlık tarihindeki ilk başkentin bugün bizim bürokrasi olarak adlandırdığımız yapının başkentte ortaya çıkmasından sonra gerçek başkent haline geldiğini söylersem, ilginç olmaz.

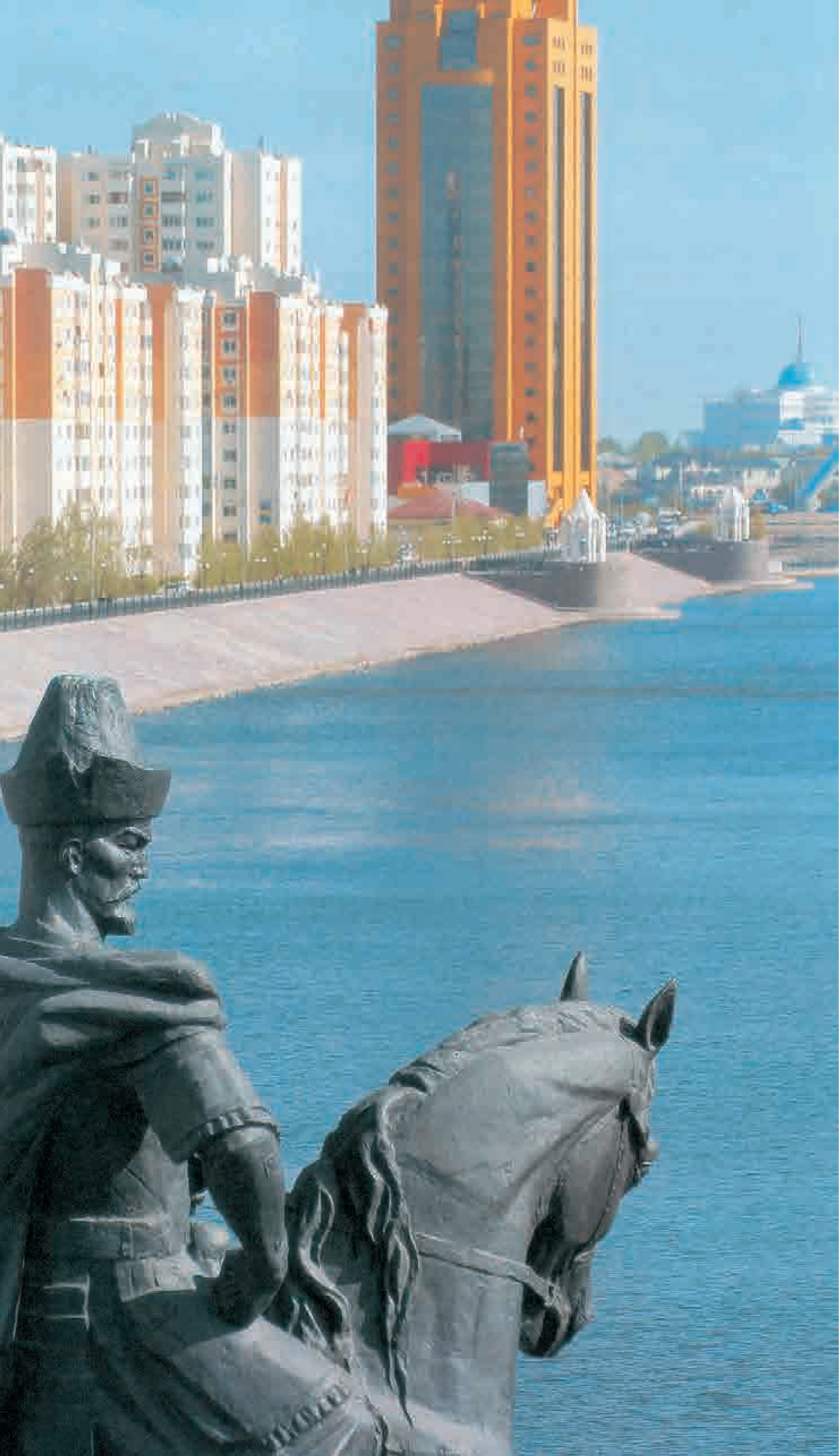
Eğer tarihe kulak verecek olursak, ilk bürokratlar antik Çin'de ortaya çıkmışlardır. Öyleyse, dünyanın ilk başkentinin her zaman sadece insan yaşamını zenginleştiren ilk teknik yeniliklerle değil, aynı zamanda Çin devlet yapısının savaşlar ve mahrumiyetler çağlarında korunmasına ve yükselmesine imkân sağlayan gelişmiş bir bürokratik yönetimle ün salan Çin'de ortaya çıktığına da şüphe yoktur.

Özellikle başkent bürokrasisi devlet politikasındaki eğilimlerin belirleyicisidir. Devlet yönetiminde ve inşasında büyük deneyim sahibi olarak benim, bir bütün olarak devletin kaderinin pek çok konuda başkent bürokrasisine bağlı olduğu konusunda kanaatim vardır.

Çok sayıda örneğin de gösterdiği gibi, herkesin malumu olan tutucu bürokrasinin üstesinden gelinmesine sadece başkentin taşınması yardım edebilirdi ve toplumun ilerici akıl yürütme tarzını yeni başkentte canlandıracak ve yansıtacak yeni ve sağlam bir grup bürokrat yardımıyla yapılacak dönüşümleri mümkün kılacak yolu açmıştır.

Başkentin taşınması, anlam ve içerik bakımından bürokrasi olarak kalsa da, ancak kural olduğu üzere, miras olarak yeni başkente devredilen geleneksel görecelilik ve tutucu deneyimle daha az yüklenmiş yeni bir bürokrasinin oluşmasına eşlik edecektir.

Değişimlerin lokomotifinin yoluna başka bir başkent istasyonundan başlaması halinde, özellikle gereksiz aparat yükü ve klan frenleri olmaksızın taze muhteviyatıyla toplumun yeni esaslarına geçişi sağlayabilir.

Kendisini sadece nomenklatura değil, aynı zamanda kelimenin tam anlamıyla bürokrasi olarak da hisseden bu yönetici elit, yeni başkentin devlet aparatının zamanın taleplerine ve ilerlemenin icaplarına açık temelini oluşturmaktadır. Ve bu eliti yeni başkent oluşturmaktadır, zira geçmişin yükü o kadar ağır olabiliyor ki, politik köklü bir sarsıntı devletin yüreği-başkentini ve bulunduğu yeri sarsmadan, sadece devletin bugünü için değil, geleceği için de yer bırakmayabiliyor.

Ve bu bir kere bilinçli veya tesadüfi olarak gerçekleşti mi, politik dönüşümlerin zamanı ile başkentin taşınması zamanı çakıştıysa, bu iki faktör birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirmektedirler ve kararlı bir politik iradeyle ülkedeki işlerin durumundan sorumlu olan ve ülkenin gelişimine olumlu etkilerde bulunan etkin bir bürokrasinin oluşmasını doğurabilirler, doğurmalıdırlar da. Bağımsız Kazakistan'ımızda güçlü bir başkanlık otoritesiyle hayata geçirebildiğimiz senaryoya uygun olarak, politik dönüşümler dönemi ile başkentin Cumhuriyetin jeopolitik merkezine taşınması destanıyla bağdaştırdığımızı söylemeliyim.

Bu yüzden başkentin ilerici bürokrasi için itici bir faktör rolü oynayabileceği ve oynaması gerektiği konusunda şaşırtıcı bir şey bulunmamaktadır.

Bu yüzden devletin bekası veya daha doğrusu, başarılı bir biçimde kalkınması konusundan bahsedildiğinde, bir devletin başkentinin rolü ve konumu gibi faktörleri kâle almamak imkânsızdır.

Her şeyden önce "başkentin taşınması konusundaki Kazakistan örneğinin kronolojik olayları 1985 yılından başlamaktadır" dersem yanlış söylemiş olmam.

Özellikle o yıl Mihail Gorbaçev güçlü ve ebedi gibi görünen Sovyetler Birliği'nin kaderine en acı şekilde damgasını vuran bir programa öncülük etmişti.

Ben Sovyetler Birliği'nin güçlü bir potansiyeli olduğuna tümüyle inanan bir insan olarak SBKP MK Nisan Plenum'unu tüm kalbimle kabul etmiştim. Mihail Sergeyeviç Gorbaçev bu Plenum'da basit ve açık bir ad olan "perestroyka" adını verdiği Sovyet toplumunun global ve toptan yeniden yapılanmasının gerekli olduğuna dair düşüncelerini ilk defa açıklamıştı.

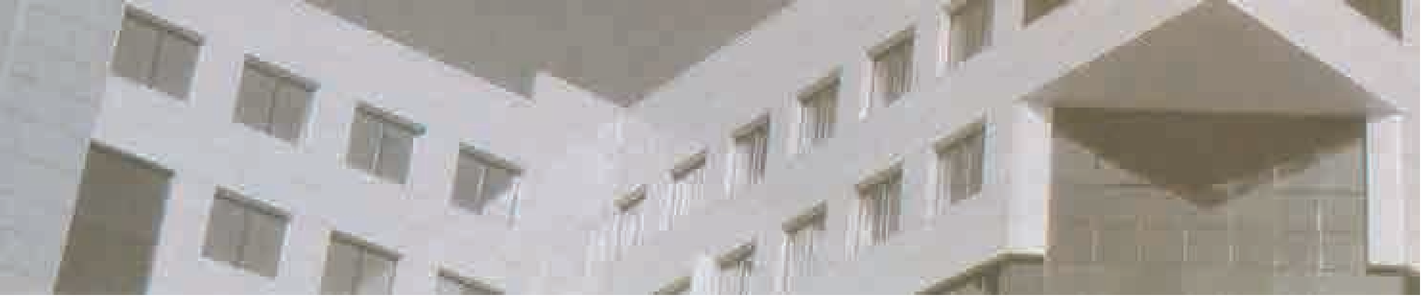
O dönemde ben Kazakistan SSC'nin Hükümet Başkanı'ydım ve Gorbaçev'in bana oldukça dürüst yaklaştığını ve duygularımı çok iyi anladığını biliyordum. Kendisi de değişimlerin gerekli olduğu yönünde duygular beslemekteydi. Hâlâ temsilcilerini ardı ardına son yolculuklarına uğurlayan Sovyetler Birliği'nin eski elitinin Brejnev'in, Andropov'un, Çernenko'nun cenazelerinde yaşadığı ezici gevşeklik, çaresizlik ve aciz duygusunu hatırlarım.

Eski zamanların hem istemeye istemeye, uzun sürede geçmesi ve hem de koskoca devletin kaderini elinde bulundurma hakkından vazgeçmeyi istememesini, nasıl görülmemiş bir sebatla iktidara tutunduğunu izlemek unutulmaz bir manzaraydı.

Tüm bunlar sadece yabancılar üzerinde değil, çok uluslu devletin biz genç yöneticileri üzerinde de çok kötü bir izlenim bırakmıştı. Tüm toplumu ayağa kaldıracak ve vatandaşlar arasındaki atalet ve güvensizlik ortamından çıkmaya zorlayacak kararlı bir adım atılması gerekiyordu.

Gorbaçev'in ilk açıklamalarının ve attığı adımların ardından yaşanan olaylar öylesine kendiliğinden ve yönetilemeyen bir karaktere bürünmüşlerdi ki, bu olayları savaş diye, hem de en acımasız savaş olarak adlandırmamak imkânsızdır. Ve ben kaderin bir cilvesiyle bu acımasız, hatta bazı hallerde "kanlı" mücadelenin en kızgın yerinde buldum kendimi.

Belki çok abartılı olacak ama, perestroyka dönemi (başından sonuna kadar) gerçek bir iç savaştı. 1988 yılında Dağlık Karabağ'da, 1989 yılında Abhazya'da ve Güney Oset-

ya'da silahlı çatışmalar başladı. Diğer silahlı çatışmalar ve vatandaşların karşı karşıya geldikleri durumlar ise eski SSCB'nin barışçıl coğrafyasını hiç olmadığı kadar sarstı.

Şüphesiz, büyük savaşlarda görmeye alıştığımız böylesi kan dökme olayları yaşanmadı. Ya da her yerde olmadı diyelim. Her şeye rağmen ilişkiler daha medeni olsa da bu, mücadelenin daha yüzeysel ve daha az şiddetli olması sonucunu doğurmadı.

Mücadele bizde, Kazakistan'da da özel ve dahili bir keskinlik kazandı. Eski iktisadi metotlar kendilerini tüketmişlerdi. Bu metotlar belirli seviyelerde sonuç verseler de biz, özellikle bu eskimiş ve alışıldık metotlar yüzünden kalkınma ve ilerleme alanında dünyadan sürekli geri kalmaya başladık. Ancak eski yönetim bunu anlamak istemiyordu. "Eğer eskiden olduğu gibi beş yıllık planlarımızı ve diğer plan göstergelerimizi yerine getirebiliyorsak, dünyaya yetişmek bizim neyimize gerek", dediler.

Bu anlamda eski yönetim açıkça devekuşu politikası uyguladı, tanınmayan Gorbaçev geldiğinde herkes bunun geçici bir olgu olduğuna, eninde sonunda her şeyin eski, alışık olunan yola gireceğine inanıyordu.

Eski yöneticiler eskiden olduğu gibi er veya geç Gorbaçev'in aklını başına toplayacağına, ya da olmazsa, birilerinin onun aklını başına getireceklerinden emindiler. Ve planın sürüncemede bırakılması, beş yıllık planın bilfiil kanuna aykırı şekilde yerine getirilmesi, planın üstüne çıkılması, gayri safi milli hasıla hesabı sık-sık değiştirilmesi, şişirme raporlar. Üst üste yapılan sayımlar ve hesaplar. Demek ki, "meydan savaşı yeniden devam edecekti".

Yeniden, bilinen sözde göstergeler, nişanlar, flamalar ve kızıl bayraklar...

Doğruyu söylemek gerekirse, benim "perestroyka" fikirlerine yaklaşımım oldukça basitti: "Sovyet" iktisadı ve hesap uygulamaları sistemi beni canımdan bezdirmişti. Hedefin aşıldığına dair yalan söylemekten bıkmıştım, iktisadi bütçeleri yeniden yapmaktan ve "süründürmekten", yazışmaların düzenlenmesine "yaratıcı" şekilde yaklaşmaktan bıkıp usanmıştım. İleride nasıl çalışacağımı düşünmek sadece antipatik değil, katlanılmaz bir hal almıştı. Değişime susamıştım. Ne yalan söyleyeyim, o zamanlar değişimlerin nihai amacının pazar ekonomisi ve demokrasi olacağını henüz düşünmüyordum.

Her şeyden önce ben değişimlerin gerekliliğini iktisadi ilişkilerin özünü değiştirmeden, bu öze geniş objektiflik, gerçeklik ve namusluluk katacak reformların gerekliliği olarak düşünüyordum. Aslında perestroyka ilk başlarda sistemin, bizim bugün "kozmetik" bakım dediğimiz allanıp pullanmasından başka bir şey değildi. Bununla birlikte ben Batılı ekonomistleri ve politikacıları okumaya başlamıştım. Adım adım pazar ekonomisinin temellerine inmeye, dünyadaki gelişmiş ülkelerin finans sistemlerinin esaslarını incelemeye başlamıştım.

85 ve 86 yılları somut olarak bu durumda, dünya ekonomisinin temellerini idrak ederek ve inceleyerek geçti. Bu durum, Kazakistan topraklarında Gennadiy Kolbin'in gerici rejimi tesis edildiğinde de sürdü. Eski elitin (Sovyet nomenklaturasının), her şeyin er ya da geç kendi yoluna gireceği ümitleri gerçekleşmeye başladı. Alışıldık yazışmalar ve yalan hesaplar yeniden işlemeye başladı.

1985'ten 1989'a kadar, tüm bu zaman içerisinde eskiyle yeni arasında olağanüstü dirençli, sert ve bence "sessiz" bir savaş yaşandı.

Haziran 1989'da Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği'ne seçildim.

Eski yöntemlerden ve eski tip yönetimden kurtulduk ama sorunlardan kurtulamadık. 1989 yılında Sovyetler Birliği ekonomisi döndürülemez, bence "gümbürdeyerek" "cehennemin dibine" doğru yuvarlanıyordu. Mağazaların raflarından yağ, salam, şeker, tütün ve daha pek çok şey kaybolmuştu. Bazen de ekmek bile yetmiyordu. Sovyetler Birliği yaşamıyor, hayatta kalma mücadelesi veriyordu.

Kısa bir süre sonra, Aralık 1991'de ülke sathında yapılan seçimler neticesinde Kazakistan halkının tam ve kesin desteğiyle yeni devletin Başkanı seçildim.

Bu dönem bütün Kazakistan'ı bir uçtan bir uca "koşuşturma" dönemim oldu. İnsanların ne kadar şaşkın olduklarını gördüm, bir anda tüm yaşamlarını değiştirmekle kalmayıp bütün yaşamları boyunca düstur edindikleri değerler sisteminden şüphe duyar hale gelmelerine neden olan olaylardan duydukları rahatsızlıklarını hissettim. İstisnasız herkesin gözlerinde aynı soruyu gördüm: "Bundan sonra ne olacak? Bundan sonra nasıl yaşayacağız?"

İnsanlar direk olarak basit ve açık cevaplar verilmesi gereken karmaşık ve kesin sorular soruyorlardı. Bu tümüyle idrak ettiğim ve beni kararlı adımlar atmak zorunda bırakan büyük bir sorumluluktu.

Zaman büyük ve önemli işler yapılmasını gerekli kılmaktaydı. Ancak tutucu bir mentaliteyle dolu eski bavulla büyük işler yapmak mümkün müydü? Prensip olarak özel mülkiyet, pazar, söz ve inanç özgürlüğü gibi kavramlar kabul edilebilir kavramlar değildi.

Yeni bir döneme girmiştik, ancak mentalite kolay kolay değiştirilemiyor. Partinin tüm yönetim eliti eskiden olduğu, gibi algılamaya devam ediyordu. Haydi, piyasayı oluşturalım ama nasıl yöneteceğiz? Böyle bir zihniyete sahip insanlardan bizi dünya iktisadi ilişkiler sistemine dahil etmelerini ve ekonomiyi yeni, piyasa tarzına göre yapılandırmalarını talep etmek, beklemek mümkün müdür?

Bu durum, oluşmuş değerler hiyerarşisine ve tüm diğerlerine karşı Sovyet biliminin ve dünya görüşünün kesin öncelliğinin tartışılmazlığına alışmış aydınların önemli bir kısmı için de aynıydı.

Hiç sarsılma arzusu olmayan insanları nasıl sarsabilirsiniz? Ardı arkası kesilmeyen kongrelerle ve Marksizm'in-Leninizm'in yüce ve yüce olmayan alıntılarıyla doldurulmuş beyinleri nasıl temizlersiniz? Devletin kalbinin (Alma-Ata'nın) zorlukla attığı köhne dolambaçlı yollarda dönüp duran eski rejimin yönetici elitini nasıl harekete geçirebilirsiniz?

1991 ve 1992'yi, dönüşümlerin başlangıcındaki bu sarsıcı "parlamenter" dönemi hatırlıyorum. Sakın ha, kimse parlamentarizme karşı olduğumu düşünmesin. Ben sadece yapıcılıktan ve zamanın boşluklara dayanamadığının tümüyle kavranmasından yanayım. Oysa o dönemde politik ve reform "boşlukları" çok fazlaydı, yakıcı öneme sahip hiçbir yasa geçmiyordu. Yasaların parlamentoda görüşülmesi sürecinde oyalayıcı felsefi tartışmalarla kelimenin tam anlamıyla herkesin eli kolu bağlanıyor ve boğuluyordu.

Yorgundum. Çok yorulmuştum. Ancak bu yorgunluk bir şeyler becermiş olmaktan, kabul edilen ve edilecek olan kanun dağlarından değil, tüm bunların olmamasındandı. O gün kabul edilmesi gereken, çünkü bir sonraki gün artık kimsenin ona ihtiyacı kalmayacak olan sıradaki kanun hiç kimseye yararı dokunmayacak yorumlar ve laf salatası denizine itildiği dakikalarda içimden, suyu temiz bir denize dalmak ve oradan temiz düşünceler ve yeni bir ruh haliyle çıkmak gelirdi.

Her alanda, kesinlikle her alanda köklü değişimler yapılması gerekliliğini açıkça kavrama gerekliliği her geçen gün beni daha da sarıp sarmalıyordu. Oluşan durumdan, oluşan çıkmazdan çıkmak için bir yol arıyordum.

Her şeyin üstesinden gelerek ülkeyi ileri götürmek ve geçmişin yaralarından kurtulmak mümkündü.

Bütün gücünü seferber etmek, mantıken senin kendini ileri götürmesi gereken şeylerin tutuculuğundan ve ataletinden kurtularak, sıçrayış üstüne sıçrayış yapmak mümkündü. Bu şekilde bir zaman devam edebilirdi, ancak sonsuza kadar böyle gidemezdi. İnsanları sarsacak ve kelimenin tam anlamıyla beyinlerini "havalandıracak" bir takım olağanüstü kararlar alınması gerekiyordu.

Böylelikle yavaş yavaş başkentin taşınması gerektiği fikrine geldim. Böylesi çok önemli bir dönemde başkentin yaşamsal öneme sahip rolü neden gözden geçirilsin ki! Başkentin, hele hele taşınmasının şimdi burada ne anlamı vardı ki!

Bu yaklaşım dışarıdan absürd gibi görünse de, benim reformlara başlamanın ve sürdürmenin ancak, yeni bir devleti inşa etmenin başlıca konularından birinin yeni bir başkent konusu olarak ortaya konduğunda mümkün olabileceğine inancım gün be gün pekişiyordu. Sadece gelecek zamana değil, mekânın da derinliklerine bakmak zorundaydık. Reform fikrine ben sadece Kazakistan toplumunu nasıl organize etme açısından değil, aynı zamanda bizi çevreleyen dünyaya nasıl adapte etme ve uyum sağlama açısından da bakıyordum. Zaman boyutu hesaba katılarak belirlenmiş politika ancak mekân boyutu hesaba katılarak belirlenmiş jeopolitikayla tamamlanırsa başarılı olabilir.

Çünkü başkentin sadece devletin merkezi olmadığı konusunda en ufak bir şüphem yoktu. Başkent sadece merkezi iktidarın odaklandığı nokta da değildir. Başkent sadece devlet çalışanlarının ve her kademedeki bürokratların başarılı veya başarısız olan faaliyetleri için iyi gelişmiş bir alt yapı da değildir. Başkent öncelikle devletin gelişiminin vektörünü belirleyen ve toplumu global eğilimlere göre yapılandırmaya imkân sağlayan jeopolitik bir oluşumdur.

Varoluşunun ve işlevinin tüm rasyonelliğine ve pragmatizmine rağmen başkent aynı zamanda oldukça ritüel ve zaman zaman da mistik bir yük taşır.

Başkentin bulunduğu yer devletin jeopolitik ağırlık noktalarıyla dengeli bir ahenk içerisinde olmalıdır. Bu hiç de başkentin yerinin zaman zaman, sadece konjonktürel tahayyüllerle bir uçtan bir uca "savrulması" anlamına gelmemektedir. Ancak bu, bir ülkenin ve halkın tarihindeki en önemli kırılma noktalarında, hatta başkentin yeri ve taşınması gibi faktörlerde ağırlık kefesinin iyi bir geleceğe doğru eğilebileceği ve bu gibi "eksik ağırlığı tamamlayıcı ağırlıkların" konmasının ihmal edilmemesi anlamına gelmektedir.

Başkentin bir ülkenin tam neresinde ve tam hangi bölgesinde yer alması gerektiğinin, onun taşıdığı önemin kısmen veya tam anlaşılmadığına rastlanmaktadır. Peki, konu bundan mı ibarettir? Başkentin kuzeyde mi yoksa güneyde mi, doğuda mı yoksa batıda mı olması ne fark eder ki?

Gerçekten başkentin nerede olduğunun bir önemi var mıdır ve gerçekten başkentin bulunduğu yer devletin kaderi ve geleceği için yaşamsal bir rol oynar mı?

Eski toplumsal ve politik ilişkilerin ve hatta ülke vatandaşlarının eski yaşam tarzı ve biçiminin kırılarak yerine yeni tiptekilerin inşa edilmesi söz konusu olduğunda başkentin bulunacağı yere özel bir önem vermek gerekmektedir.

Burada ben, başkentin her zaman, onlarca ve yüzlerce yıl boyunca bir devletin sınırları içerisinde oluşan geleneklerinin ve yaşam tarzının odak noktası olduğunu unutmamak gerektiği düşüncesindeyim.

Bu anlamda bir devletin başkenti sadece ülkenin beyni değil, aynı zamanda tüm halkın ve hatta tek tek vatandaşların sadece davranış normlarını değil, mentalitesini de belirleyen merkezi sinir sistemidir. Başkent tüm toplumun davranış altyapısının oluştuğu yerdir. Başkenti ilerlemenin merkezi olarak gören yerleşmiş görüşün aksine belirtmek gerekir ki, başkent genellikle ilerici olmaktan çok tutucu bir temele sahip olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Toplumun temellerini tehdit eden tüm devrimler ve her türlü sosyal sarsıntılar kural olduğu üzere taşrada, çevre bölgelerde başlarlar ve bunların pek çok anlamda başarısı başkentin bunları destekleyip desteklememesine bağlıdır.

Özellikle başkentin toplumsal veya politik dramları başlatan değil de, son noktayı koyan olması ve başkentin başlıca özelliklerinin gelenekleri, toplumun yaşam tarzını ve yapısını aktif bir şekilde benimsemesi ve bunlardan uzun sürede ve zor ayrılması burada yatmaktadır.

Bunda şaşırtıcı bir şey yoktur, bir ülkenin er ya da geç acı verici hale gelen sorunları başkentte, başkent statüsü sayesinde bir parça olsun hafiflemekte ve küllenmektedirler.

Tek kelimeyle kültür başkentte, politika ise taşrada yapılır. Ancak, politikanın "çıkış kaynağının" her zaman başkent olduğu gibi, kültürün "çıkış kaynağı" da her zaman taşradır.

Bir ülkenin ve reformlarının kaderinin belirlendiği sancılı günlerinde çok sık tutucu ve geleneksel megapolün başkent statüsünün, değişim rüzgârlarına açık, en azından politik ve toplumsal yeniliklere aktif bir şekilde karşı koymayan taşraya taşınması çok sık gündeme gelmektedir.

Burada, yanılmamak ve kanmamak lazım geldiği şüphesizdir. Taşra ilerici olduğu için değil (öyle olduğu da vakidir), daha çok ülkenin politik yaşamından kopuk olduğu ve gerçekleştirilen reformlara daha felsefi yaklaştığı için değişimlere açıktır. Her türlü, hatta devlet için en ilerici ve yararlı fikirlerin bile oldukça olumsuz karşılandığı bir başkentten farklı olarak, değişim zamanı belirsiz uzunlukta bir zamana ötelenebilir.

Başkentin değiştirilmesi sıklıkla iktidarın merkezileştirilmesinin ve bölünmüş ülkenin tek bir egemen devlette birleştirilmesinin güçlü bir politik faktörü ve esası olarak karşımıza çıkmaktadır.

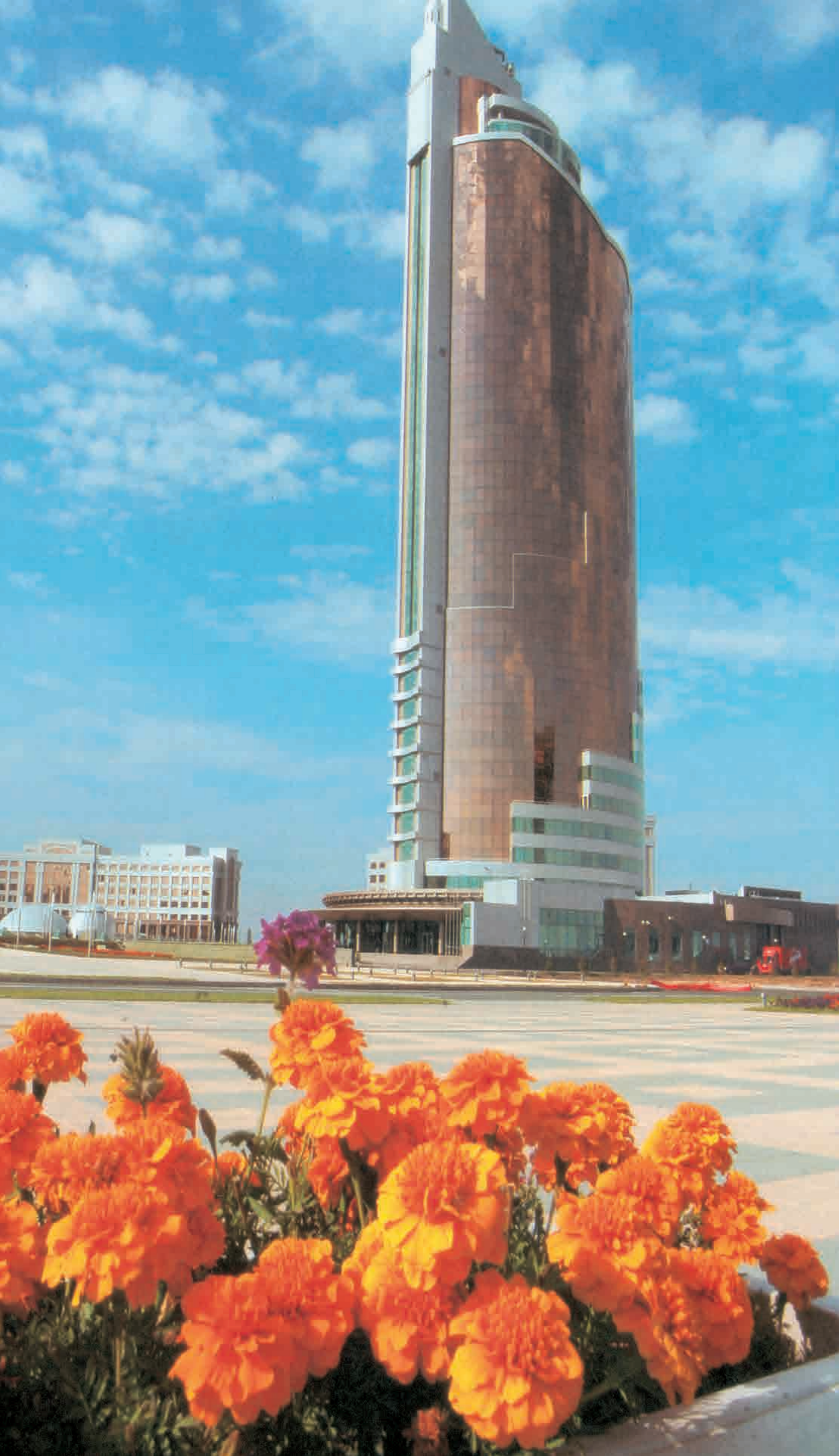
Bunun her zaman ve insanoğlunun bilinen tüm geçmişinde böyle olduğunu belirtmem gerekiyor.

Milattan önce 2000 yılı. Ulu, antik ve esrarengiz, çok önemli dönemsel yapılarını sürekli saldırılar ve fetihler döneminden önce kurmayı başarmış Mısır. Antik Mısır Firavun'un güçlü iktidarı altında henüz birleşmiş bir ülkeyken bile her an yerel din adamlarının tabiiyetine girerek yeniden parçalanabilecek kadar güçsüzdü. Daha yeni Firavun olmuş Amenemhet Mısır'ın o dönemdeki kendi ruh haline ve genel "şımarıklığına" sahip başkentinin devletin dağılmasına neden olabilecek merkezkaç eğilimlere karşı koyacak güçte olmadığını çok iyi kavramıştı.

Firavun başkentini sadece güçlü, istihkam edilmiş bir nokta değil, devletin birliğinin kalesi ve sembolü olacak kuzeydeki İttaui şehrine taşıma kararı alır.

Fikir sonuna kadar uygulanamamış, ancak bir örnek olarak günümüze kalmıştır.

Asur kralı Sinahherib iktidarını merkezileştirmek ve tüm ülkeyi birleştirmek amacıyla başkenti, tutucu ve sürekli baş kaldıran eski başkent Asur'dan uzaktaki Ninevia'ya taşınması

gerektiğini düşünmüştür. Çarın zamansız ölümüne rağmen yeni başkent Asur Krallığı'nı birleştiren ve merkezileştiren bir başkent olmuştur. Asur tabletlerinde Sinahherib'in ağzından Ninevia şöyle anlatılmaktadır: "Eski caddeleri yeniden yaptım, çok dar olanlarını genişlettim ve şehri güneş gibi parlak hale getirdim".

Bu yüzden başkentin devletin merkezinde olması gerektiğine dair her türlü hatırlatmayı çok fazla kelime anlamıyla almamak gerekiyor. Başkent coğrafi merkez olmaktan çok, devletin coğrafi merkezine en yakın politik merkezde bulunmalıdır. Tek kelimeyle maksimum jeopolitik ağırlığa sahip olmalıdır.

İşgüzar bir eleştirmenin anlaşıldığı kadarıyla, elinde cetvelle harita üzerinde Kazakistan'ın boyutlarını ölçerek, Astana'nın Başkan Nursultan Nazarbayev'in defalarca iddia ettiği gibi Kazakistan'ın coğrafi merkezinde bulunmadığını ispatlamaya çalıştığını hatırlıyorum.

İyi bir gazeteci de Astana'dan Kazakistan'ın güney sınırına olan mesafenin Astana'nın kuzey sınırıyla olan mesafesinin iki katı olduğunu hesaplamıştı. İstemeye istemeye bu "geometriciye" sormak istiyorum: Özür dilerim ama, diyelim ki, elipsin merkezi neresidir? Merkez, karşı kenardan yakın kenarın yaklaşık olarak iki-üç kat uzağında bulunmaktadır. Söylendiği gibi, "açık ortak merkezleri olmama" durumudur. Burada merkezler bir de iki tane. Orada ve burada, özür dilerim ama, hep iki tane: Kuzey ve Güney başkentler...

Jeopolitika her şeye rağmen geometri değildir, bir devletin coğrafi merkezi ise çevrenin geometrik merkezine her şeyden az denk düşmektedir.

Kazakistan'ın jeopolitik merkezi sadece cetvelle ölçülecek bir şey değil, pek çok anlamda da, cetvelle ölçülmeyecek mütalaalar ve perspektiflerdir. Konu başkentin Kazakistan'ın tam coğrafi merkezine taşınması şeklinden çok, başkentin pek çok anlamda Kazakistan'ın merkezi olabilecek bir yere taşınması şeklinde ele alınmıştır. Sadece coğrafi değil, aynı zamanda özellikle jeopolitik, toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin, devletin iç ve dış ilişkilerinin ağırlık merkezi olarak ele alınmıştır. Kazakistan'ın yeni başkenti Astana özellikle, coğrafi merkeze yakın böylesi "genelleştirilmiş" ve "entegre eden" bir başkenttir.

Şüphesiz ki, başkentin taşınmasında başka bir sürekli tehlikenin var olduğunu görmezlikten gelmek imkânsızdır. Bir şehri birden bire başkent statüsünden mahrum kılmak da, genel olarak bir taşra kentini de birden bire kelimenin tam anlamıyla başkent yapmak da imkânsızdır. Ve bu yüzden eski ve yeni başkentler arasında çelişkiler hep olacaktır. Ve hatta bu çelişkiler öylesine keskinleşebilirler ki, sadece normal olmayan ve istenmeyen rekabet durumuna sebep olmakla kalmaz, başka, örneğin ülkenin parçalanması gibi çok daha ağır sonuçlara yol açabilirler.

Yeni terfi etmiş başkentin tarihi hafıza kaybı çekebilecek olması yeni başkent için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Yüzyıllar boyunca oluşan ve devletin tarihiyle ahenk içerisindeki başkent kültüründen farklı olarak yeni başkent kendine özgü beyaz bir sayfa olacaktır. Bu sayfa üzerine geçmişin ve geleceğin sorumluluklarını kaydederek son derece dikkatli ve etraflıca düşünülmüş tarihi kronolojiyi yaratmak gerekir.

Başkentler her zaman devletlerin sembolü ve devletlerin kültürel, toplumsal ve sosyal geleneklerinin koruyucusu olmuşlardır. Ancak her şeyin, kültürün, ekonominin ve toplumun değiştiği bir zamanda yaşıyoruz. Tabii ki, bu değişimler başkentin değiştirilmesini zorunlu kılmaz ve hatta toplumun politik yapısının değişmesi hiç de zorunlu ve başkentin "siyasi açıdan daha itibarlı" bir yere taşınması için yeterli bir koşul değildir.

Ancak politikayla, kültürle, toplumla birlikte o devleti çevreleyen dünyanın jeopolitik haritası da değişebilmektedir. Bölgesel jeopolitik haritanın değişmesi gibi bir faktör devletin varolması ve normal bir şekilde gelişmesi için çok önemli bir şartı, yani başkentin başka bir coğrafi noktaya taşınması zorunluluğunu koştuğu durumlar sık sık ortaya çıkmaktadır.

Her şeye rağmen, her zaman jeopolitik gerçekleri takip etme ve bunlara uyma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmem gerekir. En azından jeopolitik haritanın ve başkentin yerinin değişmesine çok sıkı bağlı olmaktan kaçınmak gerekir. Aksi takdirde böylesi önemli bir konuda mutlak bir saçmalığa kadar varılabilir.

Perestroyka döneminde Mihail Gorbaçev tarafından ileri sürülen ve politik çevrelerde bir zamanlar "seyyar başkent" fikrinin moda olduğunu hatırlıyorum.

O zamanlar Sovyet cumhuriyetlerinin kendi kaderlerini belirlemeleri ve iktidarın olağanüstü bir şekilde Moskova'da merkezileşmesinin desentralizasyonu fikrinin hakim olduğu bir atmosfer yavaş yavaş ve gözle görülür bir şekilde olgunlaşmıştı. O zaman SSCB'nin dağılmasını isteyenlerin sayısı çok azdı.

Sonuçta bir kısım jeopolitika teorisyeni "seyyar başkent" fikrinin hayata geçirilmesini önermişlerdi. Bu "seyyarlık" ideologlarına göre başkentin fonksiyonları bayrak yarışı prensibine göre elden ele değişmeli, Moskova'dan başka bir cumhuriyetin başkentine, o cumhuriyetin başkentinden başka bir cumhuriyetin başkentine geçmeliydi. Ve saire...

Cumhuriyetler kendi gururlarını tatmin ettikten ve kendi merkezkaç eğilimlerini azalttıktan sonra başkentin fonksiyonları yeniden Moskova'ya verilmeliydi. Tek kelimeyle *"kurtlar tok, koyunlar sağ salim"* olacaktı.

İlk bakışta göründüğü gibi, bu fikrin saçma olduğunu söylemeyeceğim. Bu hikayede en önemli şey, projenin sahiplerinin başkente özgü olan merkeziyetçilik özelliğini "mutlak emir" sınıfına sokmuş olmalarıdır. Sadece pratik tarafından bakılacak olursa, başkentin fonksiyonları çok fazladır ve bu fonksiyonlar en az örneğin, devletsel birliğin sembolü fonksiyonu kadar önemlidir. En azından çok açıktır ki, temel birlik etkisi gerçekleştirilmek suretiyle "seyyar başkent" fikrinin hayata geçirilmesi öyle çok "yan etkiler" doğururdu ki, fikrin kendisi SSCB'nin can çekişmesini uzatmaktan çok, şüphesiz, bir o kadar da başlıca katalizatörü olurdu.

Korint Birliği'nin ulu stratejisti Büyük İskender çok büyük bir plan gerçekleştirir: Oykumen'in *(Miletli Gekatey'de ilk defa rastlanan Yunanca kelime Kuzeyi hariç Avrupa'yı, Kuzey Afrika'yı, Küçük Asya'yı ve Hindistan'ı içine alan, üzerinde insan yaşayan toprak parçası - Çn.)* ulaşılabilir kısmının Elenleşmesini gerçekleştirerek yeni imparatorluğun başkentini doğuya, antik Babil'e taşır.

İskender'in düşüncesine göre, doğu Babil bundan böyle batı Elenist medeniyetin yayıcısı ve merkezi olmalıydı.

Ancak burada bir mülahazayı gözden kaçırmamak gerekiyor. Sadece Devlet Başkanları başkenti oluşturmaz, başkent de ülkenin yönetimini oluşturur. Yeni başkentin ve yeniden ele geçirilen toprakların doğulu etkisi sonunda Büyük İskender üzerinde Batı ve Doğu kültürlerinin kaynaşmış birliği teorisinde ifadesini bulan dünya hakkında yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. İskender'in maiyetinde bulunan Makedonyalılar ve Elenler önceleri Doğulu unsurların kralın yakın çevresine getirilmesinden, İskender'in Doğulu Pers tebaası da antik Pers kültürünün çok fazla Elenleştirilmesinden memnun olmamışlardır. Ancak şu veya bu şekilde özellikle başkentin doğuya taşınması İskender'e uzunca bir süre akıllara etki etme ve kendi tebaasını çıkarlarının sınırında dengeleme imkânı vermiştir. Tek kelimeyle, karışık ve Elen'den Hindistan'ın Hafisis'ine kadar uzanan

imparatorluğuna istikrarın ve devamlılığın bir kısım unsurlarını getirebilmiştir. Aynı Babil adını ardı ardına değiştirerek, bir başkent olarak daha bir kaç bin yıl var olmuş ve sonunda kadim ve güzel Bağdat olarak Irak'ın başkentine dönüşmüştür.

Başkentlerin yaşamlarında tarihi öneme sahip bir olay, I. Petro tarafından alınan stratejik bir karar ("Avrupa'ya bir pencere açmak"), başkentin Moskova'dan genç St.Petersburg'a taşınması pek çok insan tarafından sık sık hatırlanmaktadır. Baltık Denizi'ne dökülen Neva nehrinin ağzındaki bataklık düzlük 1711 yılında devasa Rusya İmparatorluğu'nun Avrupalılaşma sürecinin başlaması gereken yer olmuştur. İsveç kralı Karl'ı Poltava'da yenmesi Birinci Petro'ya Rusya'nın sadece üstün silahlarıyla değil, "ezelden beri Avrupalı" olan Baltık Denizi kıyısındaki göz kamaştırıcı başkentiyle de Avrupa'ya tümüyle layık olduğunu düşünmesi için temel oluşturmuştur.

Ancak her şeye rağmen yeterince sağlıklı düşünecek olursak, Rusya'nın Avrupalılaşmasının sadece başkentin mekanik olarak kültürlü Avrupa'ya daha yakın bir yere taşınması sayesinde başarılı olamayacağı sonucuna varabiliriz. Moskova da süper kıta Avrasya'nın Avrupa kısmında yer almaktaydı ve Rusya'nın Avrupalılaşmasına "beyaz taşlı" başkentin Avrupalılaştırılmasıyla başlanması tümüyle mümkündü.

Birinci Petro'nun sakallarını yoldurarak ya da kestirerek, geleneksel kaftanların yerine içlik giymeye zorlayarak, zengin ailelerin çocuklarını Hollanda'ya ve diğer Avrupa ülkelerine eğitime göndererek Boyarlar (Eski Rus ve Moskova devletlerinde büyük toprak sahipleri ve feodal sınıfın üst temsilcileri Çn.) arasında Avrupai yaşam stilini nasıl yerleştirdiğini pek çok insan bazen eğlenceli, bazen de açıkça zora dayalı bu mevzuları hatırlarlar. Ancak gerçekten ciddi olmak gerekirse, Boyarlar gibi bu güçlü elit kesimin tutucu yapısı Rusya'da öylesine güçlüydü ki, tüm Rus Devleti'nin hükümdarı bile bunları hesaba katmak zorunda kalır. Boyarların "Avrupai yaşam tarzı"nın uygulanmasıyla ilgili yeni mentaliteye karşı gösterdikleri üstü kapalı ve gizli mukavemet, bunlara karşı yürütülen mücadelenin "sakallarının yolunmasıyla" sınırlı kalacak kadar güçlüydü. Aynı zamanda Birinci Petro'nun Rus yaşamının Batı Avrupalı davranış biçimlerine yönelik yeniden yapılandırma arzuları da asilzade Boyarların mukavemetine katlanacak kadar güçlüydü. Ve başkenti Moskova payitahtından alarak uzak ve sürekli su baskınlarına uğrayan bir yere taşımak Petro'nun yeniyle eskiyi kendine özgü bir şekilde uzlaştırma yöntemi olmuştur. Kökten soylu asilzadeler temel olarak ayrıcalıklarını ve yüzyıllar boyunca oluşmuş yaşam tarzlarını muhafaza ederek Boyarların Moskova'sında kalırlar. Rusya İmparatorluğu'nun idari organları ise St.Petersbug'a getirilir ve bu organlarda çalışanlar Rus halkının tüccarlar, zanaatçılar gibi iş çevrelerinin ve hatta, bazen de halkın "alt" kesimin çocuklarından oluşan memur tabakasının temsilcilerinden seçilir.

Boyarların ve asilzadelerin devlet yönetiminde lider konumda oldukları şüphe götürmez.

Ancak devlet yönetiminin gerçekleştirildiği yeni şartlar ve başkentin Avrupa şartlarına yakınlaştırılmış olması, her şeye rağmen yönetici sınıfı gerçekten de Avrupai tarzda düşünmeye başlamaya zorlamıştır. Bundan da öte, Petersburg asilzadeleri kendi kararlarında artık patriarhal Moskova'ya ve Rus Boyarlarının yüz yıllar boyunca oluşmuş gücüne dayandırmak zorunda değillerdi. Feodal ilişkilerin keyfiliğiyle zayıflayan Rusya ekonomisi taze kana ihtiyaç duymaktaydı, Birinci Petro'ya göre, bunu İmparatorluğa Avrupa'da mevcut olan pazar ekonomisinin temelleri verebilirdi. Ve sadece başkentin St.Petersburg'a taşınmasıyla Rusya, asilzadelerin güçlü mukavemetine rağmen, kapitalist ilişkilerin temellerini yaratabilmiş ve bu ilişkiler Petro'nun açtığı "pencereden", kelimenin tam anlamıyla içeriye sökün etmişlerdir.

Mamafih, Moskova'nın otoritesi değişmeksizin hep yüksek ve somut olarak sarsılmaz olmuş ve Moskova için zor zamanlar hep olmuştur. Başkentin Baltık kıyısına taşınmasına rağmen Moskova başkentin sahip olduğu pek çok fonksiyona sahip olmayı sürdürmüş, bir kısım hükümet kuruluşu Moskova'da kalmıştır. 1728-1732 yılları arasında, yani dört yıl boyunca ise Rusya İmparatorluğu'nun yeniden başkentliğini yapmıştır.

Başkentin taşınmasının tüm devletin gelişimi için gerçekleştirildiği benzer örnekler başkentler kronolojisi açısından gelenekseldir.

Geçen yüzyılın 50'li yıllarında Brezilya Başkanı Juselinu Kubiçek di Olivera başkenti nüfusu az bir ovaya inşa edilen ve ülkeyle aynı adı taşıyan (Brezil) yeni bir şehre taşıma kararı alır.

Bana kalırsa başkentin taşınması konusundaki Brezilya örneği özel olarak değinilmeyi gerekli kılmaktadır. Brezilya örneğini Kazakistan başkentinin taşınmasıyla benzediği için ele almıyorum. Başkentin Rio de Janerio'dan ülkenin içlerine taşınmasının olumlu sonuç veren ve doğru bir karar olup olmadığı konusunda değişik görüşler olduğu için de ele alıyor değilim.

Her şeyden önce, başkentin yeterince gelişmiş bir kentten ülkenin uzak veya geri kalmış bir bölgesine taşınmasının tipik nedenleri ve sonuçları Brezilya örneğine yansımış olup bu sırada ortaya çıkan hatalar ve problemler görülebilmekte, taşınmayla ilgili başarılar ve perspektifler açıkça seçilebilmektedir.

Brezilya'nın ilk başkenti San Salvador'dan ve ikinci başkenti Rio de Janerio'dan taşınması fikri ülkenin neredeyse tüm tarihi boyunca, deyim yerindeyse, göklerde dolaşmış olması ilginçtir. Başkenti taşıma fikri 1889 yılında Brezilya'nın bir cumhuriyet olarak ilan edilmesi ve yeni devletin Anayasasına başkentin taşınması maddesi konulması düzeyine çıkartılacak kadar benimsenmiştir.

Brezilya'nın sömürgeleştirilmesi döneminde ülkenin sadece kıyı bölgeleri geliştirilir. Özellikle Atlantik Okyanusu'nun kıyılarında megapol boyutlarına kadar ulaşan ilk şehirler ortaya çıkar. Uzunca bir süre boyunca ülkenin iç bölgeleri, özellikle Brezilya Ovası'nın el değmemiş toprakları hiç gelişmemiş ve yerleşim olmamıştır.

Ancak belli bir zamana kadar Anayasaya konulan başkentin taşınması maddesi hayata geçirilmemiştir. Politik iradenin ve başkenti taşımanın objektif zorunluluğunun olmaması buna neden olmuştur. Ancak Brezilya'nın toplumsal-politik ve sosyo-ekonomik gelişimi ölçüsünde yürürlükteki Anayasanın ilgili maddesine ilgi de artmıştır.

Kıyı şeridindeki büyük sanayi şehirlerindeki ekonomik ilişkilerin gelişmesi ölçüsünde bu şehirlerde halkın deyimiyle "sütlü kahve"ler ortaya çıkmıştır. Bu tanım mecazi ve hiç de anlamsız değildir: Brezilyalılar servetlerini sanayiden elde eden ve tüm dünyaca ünlü Brezilya kahvesini ve daha az ünlü Brezilya etini ve süt ürünlerini satan yerli oligarşiyi böyle adlandırmaktadırlar.

Bu dönemde çok kalabalık olan Rio de Janerio özellikle etraflıca düşünülmemiş yapılanma planlarından ve şehir altyapısının ahenkli bir şekilde gelişmesi programından başından beri yoksun olan büyük şehirler için tipik olan sosyal problemlerin tüm "nefasetini" yaşamaya başlar.

Sonunda geçen yüzyılın kırklı yıllarında Brezilya hükümetinin görevlendirmesiyle ülkenin tüm geniş topraklarında yeni başkentin kurulacağı "adanmış topraklar" arayışı başlar.

Uzun arayışlardan sonra böyle bir yer bulunur. Uzmanların görüşüne göre Brezilya'nın üç eyaletinin (Minas Jerais, Goyas-Grosu ve Matu-Grosu) kesişme noktasındaki bu yer ye-

nilenen devletin başkenti olacak yeni şehrin inşa edilmesi için en uygun yer olarak belirlenir.

Başkentin inşa edileceği yer deniz seviyesinden 1170 m yüksekte bulunan Şapada olarak adlandırılan bir dizi tepelikten oluşmaktaydı. Bu alanın hemen yanında üzerinde dağınık halde orman adacıkları bulunan el değmemiş topraklar uzanmaktaydı. Yakında ise kurulacak şehrin su ihtiyacını karşılayacak olan devasa bir baraj yer almaktaydı.

Sonunda Brezilya'nın yeni başkentinin inşa edilmesiyle ilgili karar 1956 yılında kabul edilir ve hemen işler deyim yerindeyse, "kaynamaya" başlar.

Aradan dört yıl geçer ve 21 Nisan 1960'ta başkent törenlerle açılır. Columbia yöresindeki özel bir alanda bulunan Washington olayında da olduğu gibi, Brezilya'nın da başkenti Federal Başkent Yöresi adı verilen özel bir alanda yer almaktadır. Bu da devletin başkentinin özel bir statüye sahip olduğunu ve eksteritoriyal karakterini vurgulamaktadır.

Üzerine özel statüye sahip başkent yapılacak böylesi özel alanların ayrılmasının büyük bir anlamı vardır.

Bu olayda başlıca idari merkez olarak başkent kesinlikle özel ve eşi benzeri olmayan bir oluşumdur. Bu başkent tüm ülkeye ve bulunduğu yere bağlı olmaksızın her bir vatandaşa aittir. Bu yüzden başkente özel eksteritoriyal statüsü verilmesi başkentin hiçbir bölgeye veya eyalete ait olmadığının, tüm ülkeye ait olduğunun ve her zaman bölgesel değil, ulusal düzeyde olduğunun altını çizmektedir.

Gerçekten de, başkentin nötr bir bölgeye kurulması, her şeye rağmen tipik bir olgudur. Bu tür alanlar başkentleri çeşitli sosyal ve politik grupların çıkarlarının kesiştiği alanlar dışında bırakmakta ve ayrı ayrı ele alınan bölgelerin sorunlarından uzaklaştırmaktadır.

Az önce de bahsettiğimiz gibi, 1791 yılında kurulan ve 1800 yılında ABD'nin başkenti olan Washington'a, Virginia ve Maryland eyaletlerinin topraklarından toprak verilmiş ve Columbia Federal Bölgesi olarak adlandırılan özel alana "yerleştirilmiştir".

Yaklaşık buna benzer bir örnek de Avustralya'dır. Avustralya Birliği'nin başkenti olma hakkı için iki büyük liman şehri olan Melburn ve Sidney yarışmışlardır. Şehirler arasındaki çelişkilerin keskinleşmesini doğuracak ortamı yaratmamak ve ihtirasları daha fazla körüklememek için Avustralya hükümeti (Zor çözümlenebilecek bir sorunun bilgece ve basitçe çözümü gerçek bir Solomon kararı (Musevi kral Solomon'un mahkemesi hakkında İncil'de geçen hikayeden dolayı - Çn.) alır: 1913 yılında ayrı bir eksteritoriyal bir birim oluşturulur ve Avustralya Başkent Alanı adı verilir. Bu alana inşa edilen şehir-başkent de Canberra adını alır...

Bir başkentin yeni bir yere taşınmasındaki bir başka neden de, istilacılar tarafından saldırı ve yakılıp-yıkılacağı tehdididir.

Örneğin, Çin'de Moğollara karşı ayaklanan Kırmızı Bantlılar'ın yöneticilerinden biri olan Çju Yuançjan 1367 yılında başkent Pekin'in Moğol yanlısı Yuan Hanedanlığı tarafından ele geçirilmesinden sonra İmparator ilan edilir ve yeni Min Hanedanlığı'nı başlatır. Başkentin güvenliği için güneye, Nankin şehrine, Moğol istilacılarından uzağa taşınır. Bu arada, Pekin yine aynı kuzey başkent, Nankin ise güney başkent olarak kalır.

Benzer bir örnek de yakın çağda Rusya'da yaşanmıştır. 1917 Ekim silahlı ayaklanmasından ve Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra yeni iktidar ve kurumları potansiyel düşmanlarına çok yakın bir yerde kalamazlardı. İç savaş ve askeri saldırı şartları altında RFSSC'nin başkenti 12 Mart 1918'de Moskova'ya taşınır.

КАЗАКСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ПРЕЗИДЕНТТІК
МӘДЕНИЕТ
ОРТАЛЫҒЫ
МУЗЕЙ

Böylelikle, tarihte bir devletin başkentinin bir coğrafi bölgeden bir başkasına taşınması için pek çok temel sebebin varlığı bilinmektedir. Bu insanlık tarihi için karakteristiktir. Ve bir sonuç olarak, dünya toplumlarının tarihi çeşitli tarihsel zamanlarda ve çeşitli halkların tarihlerinde başkentlerin taşınması süreçlerini anlatan çok daha fazla faktöre tanıklık etmiştir.

Başkentlerin taşınması konusunda benim verdiğim örnekler onların "doğuşları" ve "ölümleri" konusundaki tarihi faktörler denizinde bir damladır.

Tarih daha pek çok başkent taşıma örneği görmüştür.

"Dünya" yüzyıllar, hatta bin yıllar süren tarihi boyunca tüm başkentlerini en az altı kere değiştirmiştir.

Çin Devleti'nin bugünkü başkenti ilk olarak ülkenin en eski yerleşim yerlerinden olan Yuçjou'da ortaya çıkmıştır. Pekin uzun yüzyıllar boyunca Çin'in politik merkezi olmuş ve çok defa adını değiştirmiştir: Bei-jin, Tszi, Yantszin, Çjundu, Dadu, Beypin. 1403 yılında şehir Pekin adını alır, 1420'de ise Dünya İmparatorluğu'nun başkenti olur.

Başkent olduğu yüzyıllar boyunca Pekin tarihi misyonunu yerine getirmiş ve Çin Devleti'nin birlik ve bütünlüğünün sağlanması ve Çin'in etkisinin tüm Doğu Asya'da yaygınlaşmasının faktörü olmuştur. Kısa süreli bir unutulmanın ardından 1912 yılında yeniden Çin Cumhuriyeti'nin başkenti olur. Ancak Çin tarihi için fırtınalı geçen 1928 yılında başkenti Çankayşek'ten Nankin'e geri taşır. Ve ancak yirmi yıl sonra, 1949'da Maoçetung Çankaycıları Kıta Çin'inden kovarak Pekin'e başkent statüsünü geri verir.

Hiç şüphe yok ki, en büyük megapollerden ve dünyanın en saygın başkentlerinden birine dönüşen Pekin bir başkentin taşınmasına oldukça başarılı bir örnektir.

Japon İmparatoru Meydzi 1868 yılında Edo (nehir kapıları) şehrinin adını "doğu başkent" anlamına gelen Tokyo olarak değiştirmiştir. O döneme kadar Edo Japonya'nın en büyük kenti kabul edilmekteydi ve nüfusu bir milyondan fazla idi. Edo bayrak yarışını Kioto'dan devralmıştı ve Japonya'nın başkentiydi. O zamana kadar Nara, Nagaoku ve Heyan gibi şehirler çeşitli dönemlerde Japonya'ya başkentlik yapmışlardır.

Burada Japonya'nın başkentinin taşınmasında Segun İeyasu Tokugava'nın dağınık haldeki ülkeyi birleştirme ve ilerideki kalkınması için az veya çok istikrar kazandırma konusunda gösterdiği kararlılık etkili olmuştur. Tokugava hesaplarında yanılmamıştır. Bugün Japon başkenti insanoğlunun teknolojik gelişiminin timsali ve dünyanın en büyük finans merkezlerindedir.

Ve son olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin başkentinin 1800 yılında Philadelphia'dan Washington'a taşınması. George Washington İngiliz kraliçesinden elde edilen bağımsızlığın kesin olarak yerleştirilmesi için genç Amerikan Federasyonu'na politik bir merkez kurmak gerektiği konusunu çok iyi kavramıştır.

Bir başkentin taşınması konusundaki bu örnek bir zaferle taçlanmıştır: Bugün Washington, yeryüzündeki tüm kıtalara kendi ekonomik ve politik etkisini yaymış, dünyanın en güçlü devletinin başkentidir.

İspanya kralı II. Filip başkenti Pirene yarımadasının coğrafi merkezi olan Madrid'e taşımıştır. Finlandiya'nın başkenti geçen yüzyılın başlarında Helsinki'ye "göç etmiştir". Norveç'in başkenti Oslo'ya, Hindistan'ınki Yeni Delhi'ye. Karaçi'nin yerine 1971 yılında Pakistan'ın başkenti İslamabad olmuştur. Côte d'Ivoire'ın başkenti Abidcan yerine Yamusukro olmuştur.

Türk ordusunun Generali Mustafa Kemal Atatürk 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentini Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'dan, İhtilaf devletlerine karşı verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın merkezi haline gelen ve daha sonrasında ise hızla gelişen ve dinamik Türkiye'nin başkenti olan Ankara'ya taşır.

Nijerya'nın eski başkenti altı milyonluk büyük Lagos idari fonksiyonlarını 230 bin nüfuslu "küçük" Abuca'ya devretti.

Böylece, dünya başkentlerinin "yıldız" haritası insana hareketsizmiş gibi görünmektedir. Oysa haritaya tarihi perspektif açısıyla daha dikkatli bakmak gerekiyor. O zaman görülecektir ki, yıldızlar yerlerinde durmuyorlar, sık sık uçuyorlar...

Ve bana kalırsa, yukarıda anlatılanlardan çıkartılabilecek sonuç oldukça açık ve şeffaf olacaktır: Tüm zamanlarda ve tüm ülkelerde başkentlerin taşınması geçici bir arzu ve bir kişinin çelik iradesinin tezahürü değildir. Başkentlerin taşınması hemen hemen her zaman devletin çıkarları tarafından belirlenmiştir. Ancak taşınmanın kendisi eğer ince hesaplarla ve katı politik iradeyle birlikte yürürse, ancak o zaman olumlu meyvelerini verir.

İSİMLER KERVANI...

Gördüğümüz kadarıyla insanlık tarihi, devletlerin başkentlerinin yerlerinin ve isimlerinin değiştirilmesi vakalarıyla doludur. Bu değişikliklerin oldukça merkantilist olanlarından, gerçekten de dünyevi olanlara kadar pek çok nedeni var. Ancak burada bir yasallık olduğunu tespit etmek pek zor değil. O da şudur: Dünyadaki hemen hemen hiçbir büyük ya da orta büyüklükteki devlet başkentinin değiştirilmesinden kaçınmamıştır.

İşte bizim Kazakistan'ımız da bunun dışında değildir...

Bu bir rekor olarak kabul edilebilir mi, bilemiyorum ama, yirminci yüzyıl boyunca devletimizin başkenti olarak tam beş şehir belirlenmiştir. Bu tarihi gerçek tamamıyla kendine özgü bir rekor olabilir. Bu arada, Kazakistan'ın adı geçen tarihi dönemde bağımsız bir devlet olmadığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. O zamanki kararların alınmasında yatan mantık, bizim kendi başımıza aldığımız kararın temelinde yatan mantıktan oldukça farklıydı.

Kazakistan'ın bir birim zamanda başkentini değiştirme sayısı bakımından Guinness Rekorlar Kitabı'na girip girmediğini bilemeyeceğim. Bizim görevimiz de bu değil ve başkentlerimizin tarihi yirminci yüzyılla da hiç sınırlı değil. Zira Kazak başkentlerinin değiştirilmesi tarihi en azından yirminci yüzyılda başlamamıştır...

Şaşırtıcı, ancak, tarihi belgeleri inceledikçe çeşitli dönemlerde ve Büyük Bozkır tarihinin çeşitli dönemlerinde tüm Türki kabilelerin merkezlerinin-başkentlerinin özellikle günümüz Kazakistan toprakları üzerinde yer alan şehirler olduğunu tespit etmeden geçemeyeceğim. Bu şehirler arasında Suyab, Kulan, Taraz, Balasagun, Sıgnak ve Türkistan gibi çok eski şehirler bulunmaktadır.

En ilginç olanı da, bu şehirlerin az bilinen şehir yerleşimleri değil de, en müreffeh oldukları dönemlerin özellikle Ortaçağ ve daha eski dönemlere tekabül ettiği ve sadece Avrasya'nın Asya kesiminde değil, en az bir o kadar da Avrupa'da tanınan antik Kazak şehirleri olmalarıdır.

Bu şehirler Avrupa'da halen, üzerinde Avrupa ile Asya arasındaki mal ticaretinin gerçekleştiği önemli ulaşım noktaları olarak bilinmektedirler.

Papa hazretleri II. Jean Paul'un 2001 yılında resmi bir ziyaret için Kazakistan'da bulunduğu sırada söylediği ve Batı'yla Doğu arasındaki eskiden varolan ticari ilişkiler konusundaki tarihi gerçekleri teyit eden şu sözlerini burada aktarmak çok yerinde olacaktır: *"Ben Balasagun, Merke, Kulan, Taraz, Otrar, Türkistan ve zamanının diğer önemli kültür ve ticaret merkezlerine hayranlıkla bakıyorum. Avrupa'ya Aristoteles'i yeniden tanıtan Abu Nasr el-Farabi gibi bilimin, sanatın ve tarihin önde gelen isimleri bu şehirlerde yaşamışlardır".*

Çu nehri vadisinde bulunan Yedisu'da yer alan Suyab şehrinin Türk Kaanlığı'nın başlıca şehirlerinden ve daha geç bir dönemde kurulan Batı-Türk Kaanlığı'nın başkenti olduğu tarihi olaylardan kesinlikle bilinmektedir.

Türk Kaanlığı'nın Büyük Bozkırın en büyük devlet birliği olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kaanlığın etki alanı ve hükümranlığı Tuna nehrinden Kore'ye, Gobi Çölü'nden Baykal'ın sularına kadar Avrasya'nın çok geniş bir coğrafyasını kaplamaktaydı. Göktürkler Devleti'nin kurucusu milattan sonra 551 yılında "Türklerin Kağanı" unvanını alan Bumin Kağan'dır.

Bumin Kağan'ın çocukları arasındaki iç savaş sonucunda Türk Kaanlığı'nın 603 yılında dağılmasından sonra Batı-Türk Kağanlığı kurulur ve başkenti Suyab olur.

Milattan sonra 704-756 yılları arasında Suyab şehri, İli nehri üzerinde bulunan Batı Türk Kağanlığı'nın kabileler arasındaki çatışmalar, iç savaş ve Çin'deki Tan İmparatorluğu birliklerinin Semireçye'yi istilası gibi nedenler yüzünden yıkılmasından sonra kurulan Türkeş Kağanlığı'nın da başkenti olan Küngut ile aynı düzeyde bir şehirdi.

Kulan (günümüzde Lugovaya demiryolu istasyonunun bulunduğu) ve Taraz (Sovyetler Birliği döneminde Cambul olarak adlandırılan) şehirlerinin de bir zamanlar Kargul Hanlığı'na başkentlik yaptıkları da ayrıca şüpheye yer vermeyecek şekilde bilinmektedir.

Semireçye'nin en büyük ticari ve zanaat merkezlerinden biri olan Balasagun şehri milattan sonra 940-1210 tarihleri arasında Buhara'yla aynı düzeyde ve bir dizi Türki kabilenin birleşmesiyle kurulan güçlü Karahanlılar Devleti'nin başkentlerinden biri olmuştur.

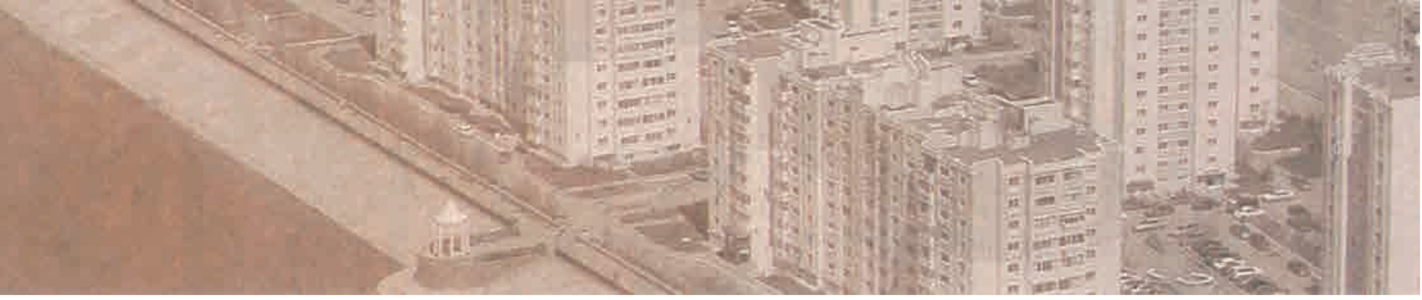
Sıgnak şehri ise milattan sonra 10. yüzyılla 1219 tarihleri arasında varolmuş Kıpçak Hanlığı'na başkentlik yapmıştır.

Ortaçağ Arap vakanüvislerden Ruzbehani'nin tanıklığına göre, Sıgnak o zamanlar refah içersinde, iyi istihkam edilmiş, büyük yapıları olan ve çok geniş tarlaların çevrelediği bir şehirdir. Sıgnak'ın kuzey-batısında Sırıderya nehri tarafında kum tepeleri yer almaktaydı. Bu Ruzbehani'de şöyle ifade edilmektedir: *"Söylediklerine göre, bu kum tepeleriyle birlikte Türkistan son bulmakta ve Özbekistan başlamaktadır".*

Rusya İmparatorluğu'nun sömürgeleştirme politikasının başlamasıyla ve Kazak "cüz"lerinin *(Kazak halkının spesifik sosyo-politik örgütlenme biçimi, kabilelerin oluşturdukları birlikler. Kazakistan'da büyük, orta ve küçük olmak üzere 3 cüz vardı. Ç.N.)* Rusya'ya bağlanmasıyla birlikte Bozkır bölgesinin başkenti Orenburg olur. Eğer günümüz terminolojisiyle ifade edecek olursak, Türkistan ve Bozkır bölgelerinin genel valisinin ofisi tam da Orenburg'da yer almaktaydı.

Ancak bu, ağa-sultanların kendi politikalarını uygulamaları haklarını tümüyle kaybettikleri anlamına gelmemektedir. Orenburg'la birlikte cüzlerin ve aşiretlerin başkentleri de ortaya çıkmış ve bunların rollerini ağa-sultanların otağları yerine getirmiştir.

Büyük Ekim Devrimi'nden sonra 5-13 Aralık 1917 tarihleri arasında Orenburg'da İkinci Tüm Kazakistan Kongresi toplanır. Kongre oldukça geniş bir katılımla yapılır ve Bukeyev

Orda, Ural, Turgay, Akmola, Semipalatinsk, Semireçye, Semerkant bölgelerinden ve Altay vilayetinden gelen temsilci heyetlerini ağırlar.

Kongreyi organize edenler arasında Kazak aydınları ve Kazak halkının en iyi temsilcilerinden A. Bukeyhanov, A. Baytursınov, Y. Omarov, S. Doşanov ve M. Dulatov bulunmaktaydı. Kongrenin ana gündem maddesini Kazak Otonomisi'nin kurulması oluşturmaktaydı.

Kongrenin oy birliğiyle aldığı kararla Kazak bölgelerinin otonomisi sonunda kurulur. Belirtmek gerekir ki, Kazakistan'da gerçekleştirilen ilk alternatif seçim sonucunda bağımsız Kazakistan'ın Hükümet ve Tüm Kazakistan Halk Sovyeti'nin Başkanı Alihan Bukeyhanov seçilir. Kazak Otonomisi "Alaş"ın başkenti resmi olarak İrtış nehri üzerinde yer alan Semipalatinsk şehri ilan edilir, nehrin sol kıyısının adı değiştirilir ve Alaş şehri yapılır.

Ancak maalesef, Semipalatinsk çok kısa bir süre, 1919 yılına kadar Kazak Otonomisi'nin sembolü olabilir. O yıl "beyazlar"la birlikte Türkistan ve Sibirya'daki ulusal hareketler yenilgiye uğratılırlar.

Sovyet iktidarının yerleşmesinden sonra, 1920 yılında Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti Orenburg olur, böylece şehir mutlakıyet dönemlerinden kalma yetkinliğine yeniden kavuşur.

Orenburg'a Özerk Sovyet Cumhuriyeti'nin geçici başkenti gözüyle bakıldığını ve eninde sonunda eski Orenburg genel-valiliğinin ağır mirasından kurtulmanın gerekli olduğunu söylemeliyim. İç savaşın bitiminden sonra durum istikrara kavuştukça ve OSSC'nin idari yapısına karşı daha ölçülü biçili ve daha ciddi bir yaklaşım sağlandıkça Sovyet iktidarı bölgenin başkentinin daha uygun ve kabul edilebilir bir yere taşınması alternatiflerini düşünmeye başlar.

Başkentin taşınması mecburiyetinin ortaya çıkmasında Orenburg'un yerleşim olarak Kazak halkının belli başlı kesiminin yaşadığı Kazak Özerk Cumhuriyeti'nin güney bölgelerinden oldukça uzakta bulunması büyük ölçüde rol oynamıştır.

Kazakistan'a başkent olacak aday şehirler olarak Aktobe, Semipalatinsk, Uralsk, Akmola, Şımkent, Auliye-Ata ve Ak-Meçet ileri sürülmüştür.

Şüphesiz Semipalatinsk'in adaylığı hemen düşmüştür. Çünkü bu şehir bir zamanlar Sovyet iktidarından bağımsız bir politika yürütmeyi isteyen Alaş Özerk Bölgesi'nin başkenti olmuştur. Uralsk ideolojik mülahazalarla uygun görülmemiştir. Çünkü iç savaşın en sert yıllarında Uralsk Beyaz Kazakların (devrim karşıtı anlamında Çn.) kalesi ve kendine özgü başkenti olmuştur. Başkent konusunda Taşkent büyük umutlar vaat ediyordu. Ancak topraksal-ulusal ayrılma sonucunda Taşkent artık Özbekistan topraklarında kalmıştı ve Kazakistan'ın başkenti olarak olası bir statüyü üstlenmesi imkânsızdı.

Sonunda seçimi Ak-Meçet (günümüzde Kızılorda) kazanır. 1925 yılında zamanında Kokand Hanlığı'nın bozkırdaki ileri bir karakolu olan Ak-Meçet Kazakistan'ın başkenti olur. 15-19 Nisan'da Ak-Meçet'te Sovyet Kazakistan'ın V. Kongresi toplanır. Kongrede Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (Kazakistan'ın devrim sonrasındaki adı) adının Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmesi kararı alınır.

Bundan başka Kongre delegeleri Cumhuriyetin başkentinin Çarlık dönemindeki Ak-Meçet adının değiştirilerek, tam anlamıyla bir Sovyet adı olan Kızıl-Orda yapılması kararı alırlar.

Yine aynı yılın ortalarında genç Kazakistan Cumhuriyeti'nin belli başlı resmi kurumları Kızıl-Orda'ya taşınırlar.

Ancak, kısa süre sonra Kızıl-Orda'nın Kazakistan'ın Sovyet başkenti statüsüne sadece adından dolayı uygun olduğu ortaya çıkar.

Geri kalan tüm parametrelere göre, coğrafi olarak kapalı bir şehirden Kazakistan Otonom Cumhuriyeti gibi çok geniş coğrafi alana yayılmış bir ülkeyi yönetmenin hiçbir imkânı

yoktur. En başta bu durum ulaşım yolları alanında geçerliydi, ulaşım yollarına sahip olmayan Kızıl-Orda, bir başkentin fonksiyonlarını verimli bir şekilde yerine getiremiyordu.

1927 yılında Kazakistan'ın en kalabalık noktalarından biri olan Alma-Ata şehrinden geçen Trans-Sibirya Anayolu inşaatına başlanır. Alma-Ata eskiden 1921 yılına kadar, Vernıy adını taşımaktaydı ve bir zamanlar Rusya'nın Yedisu ve Türkistan bölgelerindeki ileri karakolu idi.

Şehrin uygun coğrafi konumundan ve Büyük Bozkır'ın ana ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada bulunmasından yola çıkılarak Alma-Ata Kazakistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti olarak belirlenir.

Böylece, 3 Nisan 1927 günü Kazakistan haritasında yeni ve hepimizin tanıdığı bir isim, başkent Alma-Ata ortaya çıkar. Ancak hükümetin Alma-Ata'ya kesin olarak taşınması ancak 1929'da gerçekleşir.

Başkentin Kızıl-Orda'dan taşınmasıyla ilgili olarak karakteristik bir epizot geldi aklıma. Almatı'nın kuzey bölgelerinde, aşağı İli nehrinde ata binmek için boş bir zaman yakalamıştım.

Uçsuz bucaksız bozkırda karşıma birden bire çok büyük yıkıntıların çıktığını hâlâ hatırlarım. Uçsuz bucaksız düzlüğün hemen ortasında yarı yıkılmış yapılar ve tümüyle yıkılmış kalıntılarla karşılaştım. Bunlar bir zamanlar tuğla ve ahşap kirişlerden yapılmış kalıntılardı. Hatta çeşitli yıkık binalarda zamanın aşındırdığı, yarı silinmiş "Kazakistan" yazısını görebiliyordum. Doğal olarak bunlar ilgimi uyandırdı.

Açıklandığı üzere, 1929 yılında başkentin Kızıl-Orda'dan taşınması konusu karara bağlandığında başkentin tabir caizse "beyaz bir sayfadan" başlanarak inşa edilmesi önerisi ortaya atılır.

Bu arada bu "beyaz sayfa" Alma-Ata'nın 120 km kuzeyinde, İli nehri kenarında olmalıydı. Bu sadece bir öneri değildir, ta ilk etapta planlar hayata geçirilmeye başlanır. Burada yeni bir tren garı, çeşitli evler ve mekânlar, depolar ve diğer binalar inşa edilir. Daha sonra bir takım nedenlerden dolayı bu planlar yerine getirilemez. İşte o yıkıntılar günümüzde bile politik iradesizliğin ve konunun en başında etraflıca düşünülmemesinin bir sembolü olarak öylesine ayakta duruyorlar. İşte sonunda Alma-Ata Kazakistan'ın başkenti olur.

Tam yetmiş yıl sonra, 20 Ekim 1997'de yayınlanan emrimle Akmola (eski Tselinograd) Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti oldu. Kısa bir süre sonra, 8 Kasım'da devlet erkinin tüm belli başlı sembolik unsurları (Cumhuriyetin bayrağı, arması ve Başkanlık forsu) yeni başkente taşındı.

Tselinograd'ın bir zamanlar başkent olmuş olması ilginçtir. Ancak Kazakistan'ın değil de, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin tam merkezinde oluşturulması gereken otonom bir idarenin başkenti olmuştur. Zamanında Nikita Sergeyeviç Hruşev Tselina[1] bölgesinde Kazakistan bünyesinde idari ve coğrafi otonom bir yönetim oluşturulması kararı alır.

Oluşturulduktan sonra bu otonominin başkenti Tselinograd olmuştur.

Bundan başka, Hruşev, Tselina bölgesini RSSFC'nin yetkisine devredilmesi konusunda bir girişimde bulunmuştur. Ancak Hruşev'un bu girişimi gerçekleşmez, Tselina bölgesi Kazakistan SSC'nin bünyesinde kalır ve daha sonra bu bakir toprakların üretime açılması akabinde bu bölge dışı oluşum ortadan kaldırılır.

[1] Orta Asya'daki insan eli değmemiş bozkır alanlar.

Bir dizi isim değiştirmeden sonra (Tselinograd, Akmola, Astana) Tselinograd sonunda bağımsız ve egemen Kazakistan'ın başkenti olmuştur.

Görüldüğü gibi, Cumhuriyetimizde devletin ağırlık merkezi, geçen yüzyılın başından bu yana defalarca sarkaç gibi sallanmıştır. Ancak şimdi, çok sayıdaki başkent taşıma vakayinamesinde son noktanın koyulabileceğini ümit ediyorum.

ALMATI'NIN UFUKLARI

Ünlü gazeteci Dmitriy Savitskiy New York'tayken İosif Brodskiy'e şu standart soruyu yöneltir: "Paris'i sever misiniz?" Aşikar iki anlamlılığına rağmen Brodskiy'in cevabı tamamıyla kesin ve sıra dışı olur: "Paris'in şansı yok, Roma'yı daha önce gördüm..."

Bir kaç defa ve uzun zamandır ülkemize gelip giden veya her iki Kazakistan başkentini görmüş olan yabancıların veya Kazakistan vatandaşlarının "Astana'yı sever misiniz?" sorusuna tümüyle Brodskiy gibi cevap vereceklerinden tamamıyla emin olabilirsiniz: "Astana'nın şansı yok, Almatı'yı daha önce gördüm".

Bu cevap bir kaç yıl sonra da tümüyle aynı olabilir. Ancak kim bilir, belki de bir zaman gelir, Almatı hakkında sorulan benzer bir soruya şöyle bir cevap alabiliriz: "Almatı'nın şansı yok, Astana'yı daha önce gördüm".

Almatı benim çocukluğumun şehri. Bu şehir benim çocukluk anılarımın ve izlenimlerimin şehri. Eski Alma-Atı'nın tüm caddelerini ve her bir ara sokağını bilirim. Şimdi (valilik'in) bulunduğu yerde, bir zamanlar, benim çocukluk tahayyüllerime göre, devasa bir mısır tarlası vardı. Satpayev Caddesi'nden başlayarak ardı ardına tarlalar sıralanırdı. Şimdiki Öğrenci Sarayı'nın bulunduğu yerde ise eskiden pazar vardı. Çok büyük değildi ama çok bataklıktı.

Yaşlılar herhalde pazarın çevresinde çok uzun boylu bir figürün, iki metrelik Çeçen Ahtay'ı sık sık gördüklerini hatırlayacaklardır. En azından ben kendisini sık sık pazarda görürdüm ve her zaman ağzım açık ona öyle bakardım.

Bu dev adam herkesin, özellikle de çocukların ve gençlerin üzerinde oldukça büyük bir izlenim bırakmıştır.

Her Almatılının kendi şehrini dünyanın en güzel şehri kabul ettiğinden en ufak bir şüphem yok.

Burada hiç de ilginç olmadığımı kabul ediyorum, Almatı'yı, "şehrin asma bahçelerini ve parklarını", "Tiyen-Şan'ın piramitlerini", "Gök-Tübe Feneri"ni ve "dünyanın harikalarını" seviyorum. Ve ben de Almatı'nın dünyanın en güzel şehri olduğunu düşünüyorum.

Ancak, ne çare ki, güzel olanın her zaman en iyi olduğu anlamına gelmiyor. Zamanı gelince veya zaman geçtikçe başkentin her bakımdan, devletin ve toplumun çıkarları açısından olması gereken en iyi yerde bulunması gerektiği açık bir biçimde kavranıyor ve anlaşılıyor. Mamafih, nüktedanlar ve şakacılar benim başkenti Almatı'dan, Almatı'ya duyduğum sevgi yüzünden taşıdığımı söyleyebilirler.

Yeni başkente haksızlık etmek gibi olmasın ama, burada her şeye rağmen bir gerçeklik payı var. Almatı'nın bir başkent olarak teknik sorunlarından bahsettiğimizde, Almatı'nın sonsuza kadar en güzel şehir olarak kalması için ve en güzel şehir olarak kalabileceği şekilde bu sorunları çözeceğimizi göz önünde bulunduruyoruz...

90'lı yılların başında, bağımsızlığımızı elde etmemizin arifesinde, Almatı ciddi bir demografik yükle karşı karşıya kalmıştı.

Almatı'nın nüfusu bir milyonu aşarak bir milyon iki yüz bin kişiye yaklaşmıştı. Oysa ki, ilk planlar şehrin nüfusunun 400 bin kişiye kadar olması üzerine oturtulmuştu. Doğal ve Alatau dağının eteklerindeki çok geniş olmayan bir çanağa kurulmuş olan bir şehir için bu çok büyük bir yüktü. Almatı güneyden dağlarla, kuzeyden tarım arazileriyle sınırlanmaktaydı, doğudan ve batıdan ise Talgar ve Kaskelen tarafından sıkıştırılmaktaydı.

Bunun neticesinde Almatı bir arazi yetersizliği yaşamaya başlamıştı. Güneyli başkente yeni insanların yerleşmeleri ve göç sürekli arttı ve bu artış yeni şehir alanlarının üretilmesiyle değil de, nüfus yoğunluğunun artmasıyla gerçekleşti.

Nüfus yoğunluğunun artması otomatik olarak şehir içersindeki boş alanların, park ve orman alanlarının azalmasına, bu da şehrin pek de iyi olmayan ekolojik atmosferinin kötüleşmesine neden oldu. Şehir çanağının doğal yollarla "havalanmaması" ve şehir taşıma araçları yoğunluğunun hızla artması ve sonuç olarak nüfusun çoğalması Almatı'yı yavaş yavaş kritik bir ekolojik ortam sınırına yaklaştırdı.

En yakın tahminlere göre, Almatı'nın nüfusu 2005 yılında 1 milyon 200 bin kişi olacaktır. Bu arada, çalışan Almatı nüfusunun yaklaşık 500 bin kişi olması öngörülmektedir. Böylelikle, Almatı'nın demografik yükü yakın ve uzak gelecekte sürekli olarak artacaktır.

Sonuçta göç edenler için çekici olan başkent, Kazakistan'ın sadece nüfus yoğunluğu açısından değil, aynı zamanda şehir ekosferinin kirliliği açısından da birinci sırayı alacaktır.

Şehir nüfusunun olağanüstü yoğunluğu, sorunlu alanların sayısının çok fazla olması, şehir alanlarının düşük rekreasyon potansiyeli yüzünden şehir alt yapısının kötüleşmesi ve buradan da, şehir halkının doğal olarak sadece kendi iç sorunlarını çözmeye yönelmesi, somut olarak sadece büyük bir şehir değil, aynı zamanda devletin de başkenti olan Almatı'nın kendi içine kapanmasına, Kazakistan'daki tüm diğer nüfus alanlarından yalıtılmış ve çok otonom bir şekilde gelişmesine neden olmuştur.

Böylelikle şehir, tüm ülke sathında koordinasyon ve hareket merkezi olan jeopolitik anlamını kaybetmeye başlamıştır.

Bu durum bırakın Almatı'nın tüm devlet sathındaki şehirlere, bölgedeki kendi komşu şehirlerine bile gelişme yönünde somut hiçbir ivme vermemesine de yansımıştır. Almatı artık ulusal düzeyde hiçbir ilerleme dalgası yayamamaktaydı.

Bu durumu, jeopolitik bir merkez olarak Astana'nın gelişiminin diğer şehirlerin gelişimiyle eş zamanlı gerçekleştiği bugünkü durumla bir karşılaştırın. Astana'nın yaydığı dalgalar ve ivme ülkenin tüm kan damarlarının sonuna kadar gitmekte ve diğer şehirlere ve bölgelere yaşam ve enerji aşılamaktadır. Kokşetau veya Karaganda, Kostanay veya Pavlodar gibi Astana'ya coğrafi olarak daha yakın şehirler Astana'nın gelişim ve ilerleme ruhunun kendi şehirlerinde hissedildiğine ve gerçekten duyumsandığına tanıklık etmektedirler. Astana'nın yapılandırılması, Astana'nın yenilenmesi her yeri sarmıştır. Bu durum, şehir altyapısının geliştirilmesi dahil tüm alanlarda hissediliyor. Böylesi bir rezonans gelişme etkisi Kazakistan'ın başkenti olarak Almatı olayında ne çare ki, gözlenememişti,

çünkü Almatı çok fazla kendi içine dönmüştü. Başkent olma statüsü sadece onu elde etmek açısından değil, onu koruyabilmek açısından da çok önemlidir. Öncelikle de objektif kriterler açısından.

Böylece, şehrin ekonomik, sosyal, ekolojik, jeopolitik ve jeofiziki faktörlerinin toplamı eninde sonunda şehrin alan ve nüfus olarak büyümesinin sınırlarını tüketmiştir.

Aslında Almatı'nın gelişmesini sağlayan ekonomik faktörler tamamıyla aglomeratif şehir ekonomisinin özelliklerinde toplanmıştı. Gerçekten de şehir nüfus akışı ve başkentin yeni nüfusunun çalışma taleplerini karşılamak amacıyla şehir sanayisinin buna paralel gelişimi sayesinde yüksek düzeyde zenginleşmiştir. Mal dolaşımının artması, birim mal üretimi maliyetlerinin azalması, üretim kapasitelerinin artması, toplanan vergi miktarlarının artması, tüm bunlar Almatı'nın devlet bütçesinin en büyük kalemidir. Bu durum sadece ekonomik anlamda hem Sovyetler Birliği döneminde, hem de Sovyetler Birliği'nden sonraki dönemde Almatı'nın gelişimine olumlu yansımıştır.

Ancak bu durumlarda beklemek gerektiği gibi, ekonomik büyümede doygunluk etkisi meydana gelmiş, şehir sınırlarının sonuna dayanmıştır.

Üretim masrafları şehir ortamındaki aşırı yoğun sanayi-ulaşım-nüfus üçlüsünden elde edilen gelir seviyesini geçmeye başlamıştır. Bu arada masraflar genel olarak ekonomik olduğu kadar, en az onun kadar önemli, belki de daha da önemli ekolojik bir karakter de taşımaktaydı.

Genelde, şehirlerde yaşanan büyük alansal boşluklarla ilgili gerilim, çalışabilir nüfusun önemli bir kısmının şehir dışındaki alanlara götürülmesiyle azaltılmaktadır.

Ancak Almatı'da yaşanan sorun ve şehrin özelliği tam da bu şehirleşmedeki gerilemenin olumlu değil, olumsuz özellik taşımasında yatmaktaydı. Başkentin insanlarının yerleştirilmesine uygun şehir dışı alanlar daha önce de belirttiğim gibi, Almatı'da hiç bulunmamaktaydı. Üretimin daha fazla artması insanların doğal olarak şehir dışındaki alanlara gitmelerine değil, şehir alanı üzerinde yaşayan nüfus yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Sonuçta Almatı'daki sosyo-ekolojik ortam son derece gergin bir hale gelmiş ve içinden çıkılmasını gerekli kılmıştır. Kesinlikle açık olan bir şey vardı; dışarıdan gelen göç için başlıca ve zor kontrol edilebilen motivasyon olarak başkent statüsü sürekli oldukça ve korundukça, olumsuz faktörler sadece artacaklardı ve sonunda ekolojik ve sosyal patlamalara neden olacaklardı. Her şeyi görüyoruz, bugün otomobil çokluğundan Almatı boğuluyor, "iş başlangıç ve bitiş saatlerinde" trafik nasıl tıkanıyor. Eğer tüm devlet kurumları, tüm başkent memurları, başkentin tüm yan altyapı kuruluşları Almatı'da kalsalardı ne olurdu? Gerçekten, hayal etmek bile zor...

Şehir alt yapısında ve Almatı'nın ortamında derin yaralar açan sorunlar genel hatlarıyla böyleydi. Biriken sorunların çözülmesi, hem de bir an önce çözülmesi gerekiyordu.

Tabii ki, başkentin Akmola'ya taşınmasının kendi amaçları vardı ve sadece Almatı'nın problemlerinin çözümünün bir aracı değildi.

Ancak özellikle başkentin taşınması biriken sorunların pek çok anlamda hafifletilmesine ve güneydeki başkentin şehir atmosferinin önemli ölçüde iyileştirilmesine olanak sağlamıştır.

Kazakistan'ın kuzey bölgelerinden yeni başkente yapılan insan göçü sonucunda Kazakistan'ın iki en büyük kentindeki demografik ve diğer sorunlar oldukça azalmaya başlamıştır. Bu arada nüfusta yapay bir azalmanın yaşandığı yerlerde, Almatı'da bu yararlı olmuştur. Yapay artış ise İşim üzerinde yer alan yeni başkentin gelişmesinin yararına olmuştur.

Astana temel olarak Almatı'nın kuzey kırsal kesiminden insanların göçü sayesinde nüfus artışı yaşamaktadır. Baş döndürücü bir hızla inşaatlar ve başkent altyapısının oluşturulması, şehir hizmetleri ile profesyonel ve yarı profesyonel kadroların bağlı oldukları kuruluşlara olan fevkalade ihtiyacı doğurmaktadır. Günümüzde Astana şehirleşme tempoları ve nüfus artışı bakımlarından Kazakistan'ın en hızlı gelişen şehridir.

Ulaşım yolları üzerinde bulunan Balhaş, Çu, Karaganda ve diğer yerleşim yerleri müthiş bir hızla gelişmektedir. Günümüzde şehirleşme eğilimleri Karaganda, Kokşetau, Taldıkorgan, Petropavlovsk, Semipalatinsk, Ust-Kamenogorsk gibi bölgesel ve yöresel merkezleri de kapsamaktadır.

Günümüzde insanlar herhangi bir yerleşim merkezinin başkent, bölge veya yöre statüsüne sahip olmasının sadece bir kelime ya da modaya uymak olmadığını anlamaya başlıyorlar.

Öngörüldüğü ve gerçekten de öyle olduğu gibi, bu gerçekten şehirlerin ve bölgelerin gelişiminde ve ilerlemesinde güçlü ve etkin bir itici güç oluşturmaktadır.

"Taşımanın arifesinde" ve taşınma gerçekleştikten sonra pek çoklarının başkentin taşınmasının depressif şehirlerin ve yörelerin kalkındırılmasına olanak sağlayacağı teziyle nasıl alay ettiklerini hatırlıyorum. Şöyle demişlerdi, o halde Cumhuriyetin tüm şehirlerini kalkındırıncaya kadar başkenti bir şehirden öbürüne ardı ardına taşıyalım.

Abartmalarla ve yüzeysel şişirmelerle uğraşılmamalı. Neyin çok önemli olduğunu anlamak lazım. Önemli olan da, başkenti satranç tahtasında ortaya çıkacak tüm durumları kontrol edebileceği ve etkileyebileceği en uygun yöntemle küçük satranç tahtası-devlet üzerine kralı-başkenti yerleştirmektir. Biz Kazakistan başkentinin en uygun konumunun Astana'nın şu andaki konumu olduğu gerçeğini anladık ve kavradık. Astana'nın bu konumu Cumhuriyetimizdeki istisnasız tüm bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınma ve ilerleme hızına dengeli ve etkin şekilde etki etme imkânı vermektedir.

Kazakistan toplumunun 90'lı yılların başında objektif nedenlerden dolayı oldukça sağlıksız ve zayıf olduğuna tanıklık ettik. Başkentin yapısı ve şehirleşme tempoları ülkedeki toplumsal ilişkiler sistemine, devletin kendi psikolojisine ve sağlığına yeterince etki edememiştir. Bu yüzden ekonominin ve devletin iyileştirilmesi konusunda önümüzde duran görevi başkentin ve bir devletteki şehirleşmenin rolü hakkındaki eski ve alışılmış tahayyülleri kökünden kazıyarak yerine getirmeye başladık.

Buradaki sorun, özellikle Almatı'nın objektif nedenlerle artık Kazakistan'ın başkenti olamayacağı düşüncesinden kaynaklanmamaktaydı.

Sorun çok daha geniş bir alanı kapsıyordu: Sadece varlığını sürdürme değil, aynı zamanda ülkenin demokratik toplum olarak inşası, bölgeler arasında ve dünya ile maksimum düzeyde entegre olarak ulusal pazarın oluşturulması yolunda ülkenin gelecekteki gelişiminin sağlanması için Kazakistan'ın politik coğrafya konseptinin yeniden gözden geçirilmesi için ne yapmalı?

Bu global soruna lokal olarak başlamak gerekiyordu: Almatı Kazakistan'ın ilerlemesi ve gelişimi için böylesi bir merkez olabilir mi ve kendi olumlu etkisiyle ve dinamiğiyle Kazakistan'ın tüm bölgelerini kucaklayabilir mi?

Bu konuda eğer biraz düşünecek olursak, başkentin taşınması sorunu ortaya çıkan ikileme damgasını vuran belirli bir ize sahiptir: Almatı artık başkent olamayacağı için mi taşınmıştır ya da başkenti taşıdık, çünkü başka nedenlerden dolayı her halükarda taşınmak zorunda mıydı?

Bu soruya tümüyle kesin ve kategorik bir cevap verilebileceğini düşünüyorum: Almatı'yı taşıdık, çünkü başkent statüsünün yeni gereklerini artık kaldıramıyordu ve de bunlara artık uygun değildi, başkenti özellikle kuzeye taşıdık, çünkü yeni başkentin bulunması gereken en uygun yer, ancak ülkenin merkezinde yer alan ve ayrıca Kazakistan'ın başkentinin sahip olması gereken yeni kriterlere uygun bölgelerdir.

Devletimizin ve dış çevresinin istikrarlı olduğu bir dönemde Almatı'nın politik, toplumsal ve sosyal kaynaklarının bir başkentin yerine getirmesi gereken fonksiyonları muntazam şekilde yerine getirmeye yetebileceğini ve de yettiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

SSCB'nin dağılmasından ve uluslararası ilişkilerin köklü şekilde değişmesinden sonraki BDT coğrafyasında bağımsız ve egemen ülkelerin oluştuğu ilk yıllarda oyuna yeni, eskiden uyuklayan, ancak BDT'nin çeşitli ülkeleri için çok önemli hale gelen bir jeopolitik faktör dahil olmuştur.

Bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra BDT ülkelerinde yaşanan özellikle politik, sosyal, ekonomik ve toplumsal kriz, tahrip edici süreçlerin katalizatörü olarak jeopolitik faktör rol oynadığı için, pek çok anlamda hızlı bir gelişme göstermiştir.

Sovyetler Birliği zamanında direktifler temelinde insanların kitlesel olarak göç etmeleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin oluştuğu dönemde keyfi olarak belirlenen sınırlar, ulusal iktisadi özellikler olmaksızın büyük bir devletin tek ekonomik kompleksinin organize edilmesi, Sovyet halklarının kültürel gelenekselciliğinin ve yaşam tarzının tümüyle hor görülmesi ve daha pek çok neden sadece yeni bağımsız devletlerin aralarındaki ilişkileri değil, aynı zamanda onların refahını da belirleyen jeopolitik faktörlerin olağanüstü yıkıcı hale gelmesinin habercisi olmuştur.

Şunu kesinlikle teyit edebilirim ki, eğer Almatı bir başkentin yükümlülüklerini sadece teknik açıdan yerine getiremeseydi, bu işin yalnızca yarısı olurdu. Sonuçta dünyanın bütün başkentleri sürekli olarak sosyal, ekonomik, ekolojik ve diğer pek çok sorunla çevrelenmişlerdir.

Sorun sadece bunlarla sınırlı değildi. Öncelikle Almatı bağımsızlığın ve egemenliğin elde edildiği ilk ve en önemli zamanlarda göz önünde bulundurulması gereken başlıca faktörler haline gelen jeopolitik yükü kaldıramamıştır. Eğer klasik dille söylersek, oldukça banal bir ifade olacaktır: Bağımsızlığın ve transit ekonominin temellerinin oluşturulduğu dönemde Almatı yeni tarzı idare edememiş, bölgeler ise eskisi gibi yaşamak istememişlerdir.

Zaman çok değerli, Almatı hâlâ Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti "ruhunda" kalarak, egemen ve bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak tüm bunları hissedemezdi.

Ülkemizin, yaşam kaynağı olarak kudretli ve durağan, felsefi olarak Alatau'nun azametli eteklerine bakan bir şehir değil de, dinamik, herkese yakın ve anlaşılır, Sarıarka'nın tüm rüzgârlarına açık ve Büyük Bozkır'dan gelip geçen politik, toplumsal ve sosyal sarsıntılar sağanağına karşı korkmadan ve operatif bir şekilde tepki verebilecek bir başkente ihtiyacı vardı.

Ancak Almatı'nın sadece politik ve jeopolitik nedenlerden değil de, aynı zamanda yalnızca teknik nedenlerden dolayı Kazakistan'ın başkenti olarak kalamamasını da dikkate almak ve göz ardı etmemek gerekir.

Bu anlamda, yer değiştirmenin lokal (teknik) ve global (jeopolitik) nedenleri bir ve tek yerde ve aynı zamanda kesişmişlerdir...

Almatı artık başkent değildi ama Kazakistan'ın en büyük ve en güzel şehri olmaya devam etmektedir. "Başkenti" sevmeyebilirsiniz ama "şehri" sevmemek imkânsızdır...

Almatı'nın başkent statüsünden çıkartılması kararı somut olarak ekolojik, sosyal ve teyit edebilirim ki, jeofiziki açıdan şehrin altyapısının reanimasyonuna yönelik bir karar olmuştur.

Almatı hiç olmazsa kendini koruma adına başkent statüsünden feragat etmek zorunda kalmıştır. Bunu yapmıştır da. Belki yürek acısı olmuştur, ancak her şeye rağmen alınan kararın doğruluğunu kavramış ve yavaş yavaş bu kararla barışmıştır.

Tüm bunlar Almatı'nın bundan sonra gelişmeyeceği anlamına gelmemektedir. Ancak bu gelişmenin nicel değil, nitel bir yapıda olacağını söyleyebiliriz. Nüfus kalabalıklığında veya kişi başına düşen ulaşım aracı sayısında ilk sırada olmak başkentte yaşayanların gururlanacakları yeterli bir motivasyon olmayabilir.

Ancak eğer Almatı diyelim ki, Orta Asya'nın en büyük finans merkezi, BDT'nin en güzel şehri veya Kazakistan'daki ekolojik açıdan en temiz şehir olursa, insanların o zaman şehirleri Almatı'yla gururlanmaları için daha fazla nedenleri olacaktır diye düşünüyorum...

Bu anlamda ben Almatı için daha az tedirginlik duyuyorum. Zira, kendi kendini göstermek için Almatı'nın çok güçlü ve yaşam dolu bir şehir olduğundan kesinlikle eminim. Her zaman böyle bir şehir için başkent statüsünün çok güçlü bir anlam ifade etmediğinden, Almatı'ya bir şey olmayacağından ve solup gitmeyeceğinden emindim. Bundan da öte, şehrin yavaş yavaş ve emin adımlarla yoluna devam edeceğinden ve tümüyle modern bir megapol olacağından da eminim.

Kazakistan'ın yeniden doğuşunun sistemli ve harekete geçirici bir faktör olarak Astana'ya gelince, varlığıyla ve yenilikçiliğiyle Kazakistan'ın bölgelerinde ilerlemeyi ve gelişimi teşvik etme konusundaki tarihi misyonunu yerine getirmiştir. Yıkıcı değil, ancak yeni başkentin harekete geçirici gücü, sadece Astana'ya yakın bölgeleri değil, en uzak köşelerdekileri bile kucaklayarak ilerleme dalgası yaymak suretiyle Kazakistan'ın bütün bölgelerinde uyuklayan potansiyeli harekete geçirmek için mümkün olan her şeyi yapmıştır.

Bugün Kazakistan, dostlarının ve düşmanlarının coğrafi yarı dağılma, etnik "temizlik", sosyo-ekonomik çıkmaz ve sokaklardaki kardeş kavgalarının olacağı kehanetinde bulundukları ve önceden tayin ettikleri geçen yüzyılın 90'lı yıllarındaki o Cumhuriyet değildir.

Gerçeğe en yakın tahminler bile çeşitli oluyor, kimi gerçekleşiyor, kimi gerçekleşmiyor. Bu tahmin gerçekleşmedi.

Bugün Kazakistan istikrarlı ve kaynaşmış, sosyo-ekonomik kalkınma ve toplumun toplumsal-politik yeniden yapılanma yolunda sağlam şekilde ve dönemeçsiz ilerleyen bir devlettir.

Kazakistan'ın kalkınma tempoları, pazar ekonomisine Kazakistan'la aynı zamanda start veren, pek çok BDT ülkelerininkileri, yer yer de önemli ölçülerde, geçmektedir. Burada önemli olan o kadar da Kazakistan topraklarının ciddi rezervlere ve zenginliklere sahip olmasında değildir. Eninde sonunda bizimkinden daha zengin ve jeopolitik konumu itibariyle bize göre çok daha uygun konumda olan topraklar da var.

Bütün iş Kazakistan halkının geçmişi, bugünü ve geleceği karşısında duyduğu büyük sorumlulukta yatmaktadır. Her an gökten nimet yağması beklenir ama bu nimet asırlarca dağıtılır. Ben hiçbir zaman Kazakistanlılara kısa sürede nimetler sunma ve tüm sorunların çözümünü vaat etmedim. Eğer Kazakistan halkı zamanında tarihi durumu anlamasaydı ve geçmişin yükünü ve Kazakistan'ın potansiyel imkânlarını doğru değerlendirmeseydi, bugün sahip olduklarımızın hiçbiri gerçekleşmeyebilirdi...

Alışıldık olana yönelmeyle, değişimin gerekliliğine inanç arasındaki böylesi bir sivil dayanışma dünya tarihinin eski ve modern çağlarında sık sık rastlanan bir dayanışma değildir. İlerici yönelimlerin ve bilinen gelenekselciliğin aynı anda birlikte varolması "çok üstün yetenekli" halkları (benim çok uluslu Kazakistan'ın tüm halklarını öyle kabul ettiğim gibi) için karakteristiktir. Kazakistan halkı Kazaklarda, Ruslarda, Almanlarda, Korelilerde ve Kazakistan'ın diğer uluslarında ve halklarında iyi olan her şeyi almış ve hepimiz için zor olan dönemde bunları başarıyla gerçekleştirebilmiştir. Ve sonuçlar kendilerini göstermektedir.

BAŞKENTİN PORTRESİ

Ünlü doğa bilimci Clode Bernard bir zamanlar canlı organizmaların yaşamları konusundaki modern düşüncelerin temelinde yatan esas bir kavramı bilime yerleştirmişti. Bu kavrama Bernard'ın kendisi "homeostaz" adını vermişti.

Homeostaz'ın ne olduğunu anlayabilmek için, canlı bir organizmanın içine yerleştirilmiş ve bu organizmanın yaşamsal fonksiyonlarını organizmanın yeterince sağlıklı kabul edilmesini sağlayacak düzeyde destekleyen bir alet tahayyül etmeliyiz.

Günlük yaşamda böylesi şaşırtıcı özelliklere sahip canlı bir organizmanın varolduğunu biz bilmiyoruz. Ve hatta düşünmüyoruz da. Gerçekten de, diyelim ki, bir organizma için normal kalp atışı dakikada 60-70 vuruş ise, kural olduğu üzere, biz bu kalbin çalışma parametrelerini ancak tespit edebiliriz. Her seferinde kalbi çarpmak zorunda bırakan biz değiliz, biz kalbimiz hakkında düşünsek de düşünmesek de o atıyor ve çalışıyor. Aynen normal nefes alıp vermeyi kontrol etmediğimiz gibi, ciğerlerimiz kendi kendilerine nefes alıp veriyorlar. Ve biz her nefes alıp verdiğimizde bu süreci düşünmüyoruz.

Homeostaz olayında en şaşırtıcı olan da, yaşamsal öneme sahip organların insanın diyelim ki, kalp ağrısı çekmeyecek, boğulma hissi yaşamayacak v.s. şekilde kendi kendilerine, bizim bilincimizden ve hatta irademizden bağımsız olarak çalışmalarıdır.

Yani tüm organlarımız öyle olduğu için değil de, doğanın verdiği esrarengiz talimatlara harfiyen uyarak çalışmaktadırlar. En önemlisi de, tüm bu süreçler insan aklı ve iradesinin hemen hemen hiç katılımı olmaksızın gerçekleşmekte olmasıdır.

Ancak ya homeostazda aniden ciddi sorunlar ortaya çıkarsa (insanın da sorunları ortaya çıkabiliyor)... Böyle anlarda hoş olmayan hisler, ağrılar veya keyifsizlik, bizi organizmamızı hatırlamaya zorluyor ve kurnazca değil ama gerçek anlamda homeostazımızda işlerin pek de yolunda gitmediği konusunda bizi uyarıyor.

Şahsen benim, şehirlerin de aynı insanlar gibi karmaşık "canlı" organizmalar oldukları konusunda hiçbir şüphem yok. Ve her karmaşık "canlı" sistemde olduğu gibi kentlerin de homoestaza benzer bir mekanizmaları vardır ve bu mekanizma kentin tüm fonksiyonlarını normal bir durumda tutmaktadır.

Eğer şehrin "homeostazında" her şey yolunda ise, o şehirde yaşayanlar da kural olduğu üzere, tüm ihtiyaçlarının karşılandığı süreçlerin nasıl aktığının farkında bile olmamaktadırlar. Şehirde yaşayanlar örneğin, içme suyunun dairelere nasıl geldiğini ya da çöplerin şehir caddelerinden nasıl toplandıklarını takip etmemektedirler. Tüm bunlar olması gereken şeyler olarak kabul edilmekte, insanlar ihtiyaç duydukları oranda bunlara dikkat etmektedirler. Oysa şehir "homeostazının" normal şekilde fonksiyonlarını yerine getirebilmesini sağlayan bu hizmetlerin ardında, çok büyük, hatta devasa diyebileceğimiz emekler sarf edilmektedir.

Bu yüzden ben, şehirde yaşayanların her şeyden az duydukları ve günlük yaşamlarında karşılaşmak için bir gereklilik olmayan devlet görevlisinin bir şehrin ideal valisi, ideal idari amiri ya da akimi olduğunu düşünüyorum.

Şehrin "homeostazında" her şey ne kadar yolundaysa, şehirde yaşayanların da yaşamları o kadar yolundadır.

Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'yı İşim nehrinin gelişmiş kıyısında kurar ve inşa ederken her şeyden önce başkentin, üzerinde ne kadar düşünülmüş olursa olsun basit bir binalar toplamı olmadığını ve şüphesiz ki, başkentin şehirde yaşayanlar için uygun bir yaşam ortamı olduğunu düşündük. Genel plana uygun bir kısım binalar inşa etmek ve bunlara hayat vermek sadece yeterli değildi. Başkentte yaşayan insanın medeni bir şekilde çalışabileceği ve dinlenebileceği şartların yaratılması gerekliydi.

Biz şüphesiz, özellikle yaşam konforu duygusunun şehirdeki yaşam ortamının başlıca ayırt edici özelliği olduğundan en ufak bir şüphe duymuyoruz. Özellikle de bu yüzden modern şehirlerin, başkentlerin ve şehircilik felsefesinin temelinde yaşam kalitesi felsefesinden başka bir şey yatmamaktadır. Ve benim algıladığım kadarıyla, özellikle bu felsefe İşim nehrinin kıyısında serpilip gelişen yeni başkent için en kabul edilebilir olandır.

Tartışma açmayı fazla istemememe rağmen şunu söylemeliyim ki, ele aldığımız yaşam kalitesi felsefesinin temelinde oldukça basit, ancak prensip olarak iki tez yatmaktadır. Birincisi, kentin veya başkentin kendine özgü, yegane ve tekrarlanamaz çizgilerinin oluşturulması zorunluluğudur. İkincisi ise, şehrin yegane oluşunun şehrin semtlerinde yaşayanların ve tüm şehir halkının maksimum konforu hissetmesine yardımcı olmalıdır.

Şehirdeki yapıların yegane, kendine özgü olmalarına gelince, burada, belki de en zayıf halkamızla karşılaşıyoruz. Mimari sözlükten "estetik" sözünün kaldırıldığı Sovyet "novoyaz" *("yeni dil" Çn.)* döneminde Tselinograd dahil bizdeki eski Sovyet şehirleri şüphesiz ki, ne şehirlerin kendine özgü tarzı olmasına, ne de genel olarak şehir halkının konforlu yaşamına kesinlikle yardımcı olmayan "hruşevka binaları"[2] güruhuna dönüşmüşlerdi.

Günümüzde istediğimiz mimari konsepti ve mimari formu seçme özgürlüğüne sahibiz. Ve burada önemli olan özellikle bizim seçmemizin özü değil. Önemli olan, bizim yaptığımız seçimin bizim kendi, Kazakistan'ın ihtiyaçlarına, şehirlerimizin nasıl görülmesi gerektiği ve vatandaşlarımız için en kabul edilebilir şartlar hangileridir, bunlara maksimum düzeyde cevap vermesidir. Bugünkü yeni başkentimiz Astana inşaat ve mimari alanda çok çeşitli yaklaşımlara sahiptir. Astana sadece mimari formları sayesinde başkent olmadı, aynı zamanda orada yaşayan ve ana vatanlarını imar etme ve bu toprakları barış, uzlaşma ve refah vahası haline getirme arzuyla birleşmiş Kazakistan vatandaşlarının insan potansiyeli sayesinde de olmuştur.

2 Sovyetler Birliği'ni 1953-1964 yıllarında yöneten komünist lider Hruşev Nikita Sergeyeviç'in (1894-1971) bir uygulamasıdır.

Bugün Astana'nın sadece kendisine özgü olan ve zengin kültürümüzün bir araya gelmesinden ve tüm halklarımızın ve uluslarımızın ezelden gelen toleranslılığından oluşmuş, tekrarlanamaz bir çehresi ve manevi bir atmosferi bulunmaktadır.

Peki bugün Astana nedir?

Astana Kazakistan Cumhuriyeti'nin idari merkezidir, nüfusu 517.300'dür (1 Haziran 2004 rakamlarıyla), burada yaşayanlara ve başkentimizin misafirlerine konfor sağlayan altyapısı baş döndürücü bir hızla gelişmektedir.

Çok güzel konut kompleksleri, devasa idari binaları, çiçek tarhları ve fıskiyeleri, şahane mimari anıtları ve heykelleri ile Astana günümüzde gün be gün karşımızda bir mimari parıltı haline dönüşmektedir. Ve Astana'nın mimari çizgilerinin tüm güzelliği ve azametiyle yakında pek çok dünya başkentini geride bırakacağını düşünüyorum. Formlarının zarifliği ve kent yaşam tarzı bakımından Astana'nın en kısa zamanda tüm haklara sahip bir başkent ve gelişmiş altyapısıyla iyi bir yer edineceğini ümit ediyorum.

Astana çok renkli ve çok taç yapraklı goncalarını açan bir çiçek gibi Sarıarka'nın uçsuz bucaksız topraklarında kendine özgü bir vaha oluşturmaktadır.

Başkent boyunca uzanan İşim nehrinin olağanüstü güzellikteki kıyı çizgisi yeni başkente yapay olarak genişletilmiş nehir ağzında su aynasında yüzen bir şehir izlenimi vermektedir. İşim nehrinin sağ yakasından karşı tarafa bakılacak olursa Kazakistan'ın yeni başkentinin ulu binaların yüksekliğinde, kültürel ve kutsal kurumların emsalsiz motiflerinde hayat bulmuş fütürist hatlarını görürsünüz. Karşımızda adeta ressamın her gün durmaksızın çalıştığı ve her akşam tabloya şu veya bu çizgileri eklediği dinamik bir tablo durmaktadır. Her gün izleyenlerin gözlerinin önünde Astana'nın mimari çizgilerinde yeni motifler ortaya çıkmakta veya Kazakistan'ın İşim'in kadim kıyılarındaki yeni başkentinin idare merkezini yükseklere yönelmiş renkli çehresine şu veya bu tonu kazandıran bir boya daha eklenmektedir.

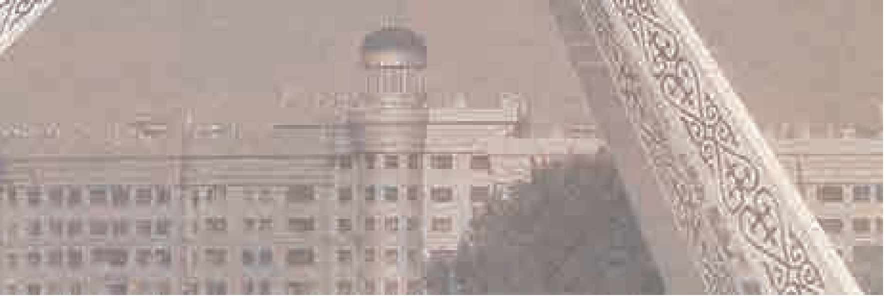
İşte taştan yapma çiçek "Bayterek" büyüdü ve taç yapraklarını açarak dünyaya kocaman, yaşamın ve iyiliğin sembolü parlak bir küre sundu. Kenarlarını ise güneşin ışıkları şeklindeki parlak ışık huzmeleriyle aydınlattı.

"Transport-Tower"ın devasa gövdesi sivrilen yapısıyla tamamlanmakta ve modern hatlarıyla uçsuz bucaksız gökyüzüne yönelmiş roket kompleksini hatırlatmaktadır. Uzay gemisine çok benzemesi bu turuncu gökdelene binanın kendisinin yuvarlak ve oval hatlarını vermektedir.

"Kazmunaygaz"ın yeni binasının muazzam çehresi de daha sonra Sarıarka'nın bozkır topraklarında da yükselebilecek, gerçekten büyük bir piramidi hatırlatmaktadır.

Ulusal bayrağımızın dalgalandığı Başkanlık Konağı'nın yurt çadırına benzeyen büyük kubbesi tüm çevremize barışseverliğin ve geleneksel ilişkilerin çevremizdeki ihtiraslar tufanından, anlaşmazlıklar fırtınalarından ve nefret tayfunlarından üstün olduğunu sürekli ve sarsılmaz biçimde hatırlatma görevini yerine getirmektedir.

Konağın açık mavi tepesinin yan tarafında bulunan iki tane yüksek ok biçimindeki idari bina bozkır yolcularının yollarını aydınlatan ve Sarıarka'nın idari merkezi olan kalbine giden yolu aydınlatan deniz fenerlerini hatırlatmaktadırlar. Cesurca şuraya veya buraya köklerini ve dallarını uzatan güzel ve mükemmel binalar yükselmektedir.

Bunlar ofisler, villalar, konut kompleksleridir ve yuvarlanan çakır dikeni gibi sonunda İşim nehrinin menderesinde yüzyıllar boyunca süren kuraklığın ardından tüm gücü ve kudretiyle kendi yaşam sevincini ortaya koymalarına yardımcı olan uygun yeri bulmuşlardır.

Nehrin iki yakasını birleştiren iki gözlü köprünün geniş çehresi sağ ve sol kıyı arasında tek bir mekânsal asamble oluşturarak mekânı kuşatmaktadır.

Eğer köprüyü sağ yakasından geçerseniz, form ve ölçeklerin nispetsizliği dikkatinizi çekecektir. Sağ kıyı tarafından köprüye sarı renkli, çok katlı "Astana-Tower" binası bitişiktir.

Sol kıyıda ise yeşillendirilmiş, ultra modern küçük mimari figürlerin ve düzgün yolların yer aldığı yeşillendirilmiş şehir bahçesi bulunmaktadır. Bunlar sol kıyının adeta kartvizitleridir ve İşim nehrinin sol kıyısında yer alan Astana'nın bu kısmının kent bahçelerinden ve çimenliklerden oluşan çiçek yelpazesiyle maneviyatın, kültürün ve insan aklının yaşayan dokusuyla çerçevelenmiş yüksek, sivri tepeli ve kubbeli mimari kompozisyonlarla mükemmel ve ahenkli bir uyum içersinde birlikte var olarak inşa edildiklerini size anlatmaktadırlar.

Diğer taraftan, iki tane kanatlı pars, Kazak halkının kahramanlıklarla dolu geçmişini ve tüm Kazakistanlıların daha iyi bir geleceğe olan arzularını şiirsel olarak esinlendirmektedir. Parsların çizgilerinde güçlü, gelişmiş, büyük işlere ve mutlu bir yaşama layık bir devlet yansıtılmaktadır.

Gözlerimizi İşim'in sağ yakasına çevirdiğimizde konut sitelerinden oluşan modern binalardan meydana gelmiş bir zincirle karşılaşıyoruz. Bu zincir geniş nehrin çarşaf gibi düzgün yüzü üzerinde asılı duran söğüt ağaçlarının dal ve yapraklarına benzemektedir.

Bunlar kale surları gibi döşenmiş duvar levhalarının ve işlenmiş metalik tel örgüyle çevrelenmiş kıyının üzerinde asılı durmakta ve "konutlar için araba" saçmalığına indirgenmemiş, gösterişli değil de, ahenkli stilde hemen hemen tek bir asamble oluşturmaktadır.

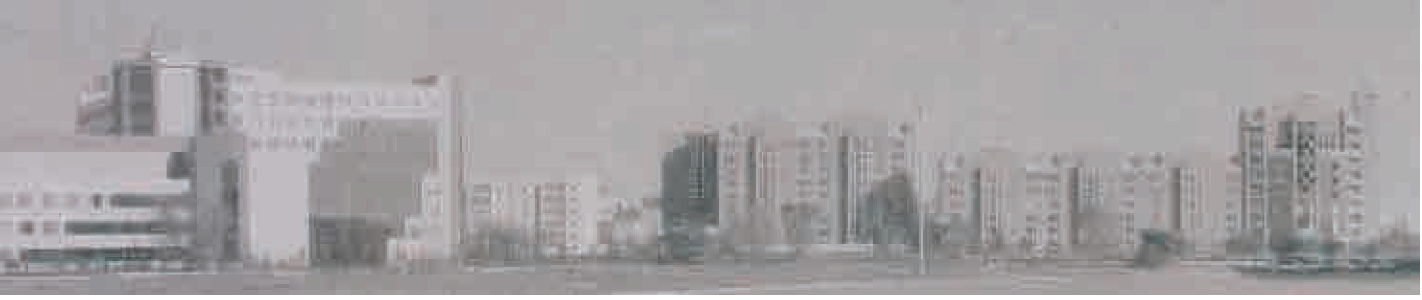
"Arman" konut kompleksinin devasa kubbesinin heybetli çizgileri Astana'nın konutlarının bulunduğu kıyı şeridinin genel başkent havasına temel ve orantılı bir ton kazandırmaktadır.

Başkentin ana ulaşım arteri canlı bir cadde olan Respublika ana caddesidir. Bir taşra kentinin eski ana caddesi Tselinnikov bir el işaretiyle başkente özgü bütün sıfatlarıyla birlikte modern başkentin ana caddesine dönüştürülmüştür.

Astana'nın idari merkezinin modern merkez meydanı idari ve iş yaşamının başkentinin mükemmel mimari çerçevesi içersine yapılan bir heykel portresidir.

Meydanın üç katlı fıskiyesi ve çelenk Astanalı fotoğrafçıların en sevdiği ve sevgililerin buluşma yeridir.

Restore edilen eski TsUM *(alış veriş merkezi - Çn.)* binası, Hükümet binasının köklü ve sert çizgileri, Parlamento'nun parlak alınlığının yüksek katları, restore edilen "İşim" Oteli'nin heykelli girişi, ultra modern idari binalar ve eski tip binalar, Congress-Hall'in asimetrik çizgileri, tüm bunlar çevre bölge boyunca merkezi meydanı çevrelemekte ve adeta heykel sembolünün ve mimari düşüncenin sakinliğinin ve harmonisinin yer aldığı İdil tablosunun sınırlarını korumaktadır.

Rüzgârda sallanan bayrağa benzeyen Maliye Bakanlığı binasının ultra modern çizgileri Astanalılara başkentin zamana ayak uydurduğunu ve bugün mimari deneylerin ve en alışılmadık biçimlerin kabullenilmesinde serbest düşünmenin o kadar da gerekli olmadığını hatırlatmaktadır.

Gençler Meydanı'nın mükemmel mimari asamblesi, Lev Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi'nin bir kısım yeni binaları, Halkların Anası heykeli, dalgalarda yüzen ultra modern spor kompleksi, Kazakistan Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın yüksek binası ve küresel fıskiye sistemleri ve iki tarafı çiçekli yolları olan bir dizi yeni mimari bina; bunların hepsi başkentin çehresine yeni bir renk katmakta ve şüphesiz, yerli ve misafir şairlerin sadece bir kuşağı için değil, pek çok kuşağı için yaratıcı ilham kaynağı olacaklardır.

Abay, Puşkin, Kenesarı ve diğer pek çok büyük şairin, düşünürün Astana'nın çeşitli yerlerine dağılmış mermer ve bronzdan yapılma heykelleri Sarıarka incisinin başkent çehresini süsleyen, antik İşim'in dik kıyılarını süsleyen pırlanta taneleri gibidirler.

Eskiden şehir koşuşturmasının seslerinin zorlukla duyulduğu yerlerde şimdi başını döndürdüğün her yerde yaşam, hareket, tasa, sorunlar, mutluluklar, ulaşma ve çağdaş başkent gururu var, Ham toprak bölgesinin nominal olarak başkenti sayılan tipik bir taşra kentinin atıl ve olağanüstü sakin yaşam tarzından geriye çok az şey kalmış.

Astana'yı helikopterden görmek ve seyretmek de mümkün. Ancak şehrin iç güzelliğini hissedebilmek, özünü kavrayabilmek, içinde doğan gücü açıkça duyumsayabilmek, beliren çizgilerin bitmiş hallerini beynimizde canlandırabilmek ve başkentin geleceğine bir göz atabilmek açık yüreklilikle, yürekten severek ve umutla Astana'nın içine girerek ve yaşayarak başarılabilir.

Hem Kazakistan SSC'nin, hem de bağımsız Kazakistan'ın yönetici görevlerinde bulunmuş bir insan olarak kendi yaşadıklarımın bana, kentin problemlerinin Hükümetin çalışmalarının oldukça büyük bir kısmını işgal ettiğini göstermektedir; çeşitli durumlarda ise önemine göre, bu problemler genel devlet işlerinden hiç de geri kalmayabilir. Bu şüphesiz sadece kurulan ve gelişen Astana'nın sürekli olarak ortaya çıkan sorunlarıyla ilgili değildir. Hatta on yıllar boyunca Kazakistan'ın başkentliğini yapmış Almatı'da bile sorunlar artan ölçüde değişmezlik eğilimi göstermiş ve lokal kategoriden devlet ve genel ulusal kategoriye geçerek somut olarak tüm Sovyet ve Sovyetler sonrası toplumun problemlerinin bir yansıması olmuştur.

Başkent Akimleriyle yaptığım toplantılarda ben, yerel yönetimler için "mutlak emir" olması gereken ana çizgiyi takip ediyorum.

Yapım, gelişim ve ilerleme, tüm bunlar iyi ve son derece gerekli şeyler. Ancak Kazakistan'ın yeni başkentinin şehir yönetiminin hazırlanan "Altyapının Çok Yönlü Gelişimi Programı"na dahil edilen başlıca amacının, bana göre yaşamsal öneme sahip üç girişimin pratikte ve kesintisiz olarak gerçekleştirilmesi olduğunu hatırlatmaktan bıkmadan söylemeliyim. Bu üç prensip oldukça basit ve şeffaftır: Şehirdeki girişimciliğin ekonomik olarak desteklenmesi, şehirde yaşayanlara sosyal destek sağlanması ve ekolojik açıdan konforlu bir ortam yaratılması. Kentin yeşillendirilmesi ve Astana çevresine orman yapmak üzere ağaç dikilmesi özel olarak kontrol edilmektedir. Astana çevresine 25 bin hektarlık alana ağaç dikilmiştir. Astana çevresindeki orman alanının 50 bin hektara çıkartılması planlanmıştır.

Özellikle bu faktörlerin kentin mülki potansiyelinin, yani bir başkent olarak ve bir şehir olarak Astana'nın kendi gelişimine yapılan iç ve dış yatırımlar için uygun iklimin yaratılmasını sağladıklarından kesinlikle eminim.

Bu anlamda çok şey yapıldığını cesaretle söyleyebilirim. Son, kesin hesapları yapmak için daha zaman var, ancak benim düşündüğüm kadarıyla, ara sonuçlar yeterince iyimserlik telkin etmektedirler.

En azından, alınan önlemler sayesinde bugün, hem İşim nehri üzerindeki bir şehir olarak, hem de Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak Astana için oldukça uygun makroekonomik göstergeler kaydedebiliyoruz.

Yatırım akışı sadece inşaatlara ve şehir ekonomisinin diğer alanlarının finansmanıyla değil, aynı zamanda insan trafiğinin karakterine bağlı olarak her zaman uygunlaştırılması gereken ulaşım yollarının geliştirilmesinin finansmanıyla da ilgilidir. Diyelim ki, Astana'da, İşim nehri üzerinde 22 köprü inşa edilmesi planlandığında bunun modaya uyma ya da mimari bir aşırılık olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır.

İdari, ticari ve hizmet yapısında olan belli başlı istihdam alanlarının ağırlıklı olarak sol kıyıda yer alacağı, profesyonel insan kaynaklarının çoğunluğunun da eskiden olduğu gibi İşim'in sağ kıyısında yaşacakları tahmininde bulunmak zor değildir.

Bu yüzden, sağ kıyıdan sol kıyıya ve tersi yönde akış, nehrin iki yakasını birleştiren ulaşım ana yollarının uygun taşıma kapasitesine çıkartılması gerektirmektedir. İleride başkent içinde yolcu ve yük taşımasının önemli ölçüde artacağını beklemek doğaldır.

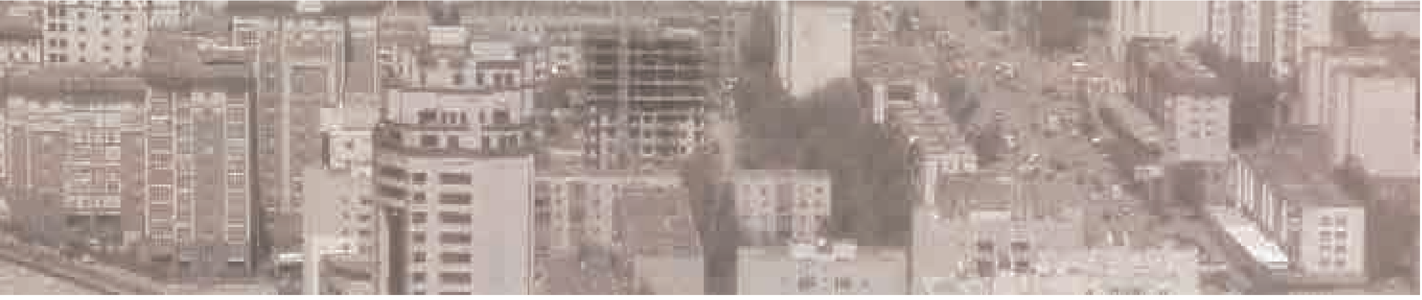
Burada ve tüm diğer kentlerde olduğu gibi Astana'daki şehir nüfusu kural olduğu üzere, birim alana düşen istihdam sayısı yoğunluğuyla denk düşmemektedir. Büyük şehirlerde ve başkentlerde özellikle bu anlamda şehrin idari-iş merkezi ve tabiri caizse, uyku semtleri olmak üzere iki alana bölündüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Astana bu ayrımın karakteristik örneğini oluşturmaktadır: İdari Sol kıyı ve "uyku" için Sağ kıyı. Şüphesiz bu gerçek olmaktan uzak, sadece bir şemadır, ancak her şeye rağmen ...

Dünyada, şehirlerin ve başkentlerin idari-iş merkezlerindeki istihdam alanlarıyla, oralarda yaşayanların nüfus yoğunlukları arasındaki oranın 10'da 1'e, örneğin Tokyo'da olduğu gibi, 8,4/1'e ulaştığını görmekteyiz.

Özellikle bu yüzden ulaşım ve diğer komünikasyonların mükemmelleştirilmesi kural olduğu üzere, radyal yönde düzenlenmektedir: Belirtilen oransızlığın dengelenmesine olanak sağlayan merkezden kenara ve tersine doğru.

Eğer Astana'daki benzer orandan bahsedecek olursak, oldukça yüksek olduğunu düşünüyorum. Çünkü şehir merkezinde nüfus yoğunluğu istihdam dağılım yoğunluğundan çok daha azdır. Astana'nın idari kısmına gelince, örneğin, belediyede, Mecliste ve bakanlıklarda çalışan bürokratların ve memurların büyük çoğunluğu şehrin dış semtlerinde, örneğin, inşaat sırasında kırmızı tuğla kullanıldığı için "kızıl köy" olarak adlandırılan semtte yaşamaktadırlar.

Bu da şehrin merkezi semtlerindeki işgücü yoğunluğuyla nüfus arasında açık bir oransızlık yaratmaktadır. İş günü bittiğinde hemen hemen tümüyle "ölen" ve hafta sonları boşalan iş merkezi Wall-Street buna karakteristik bir örnektir.

Kural olduğu üzere iş merkezlerinin varlığı bir başkentin iş aktivitesi göstergesidir. Şüphesiz ki, büyük bir girişimcilik merkezi olarak Astana, şehrin ve ülkenin elit iş çevrelerinin yoğunlaşabilecekleri ve Astana'da ve Kazakistan'da kendi işlerini kurmak isteyen yerli ve yabancı iş adamlarının finanssal ve yatırım faaliyetlerini yürütebilmek için kendine özgü iş alanları olabilecek bu tür merkezler olmadan yapamaz ve yapamayacaktır. Bu yüzden Kazakistan'ın yeni başkentinde bu tür iş merkezlerinin kurulmasını ancak selamlayabiliriz.

Ve böyle örnekler artık var. Haziran 2004'te Moskova Belediye Başkanı Yuriy Lujkov'la birlikte, Lujkov'un belirttiği gibi *"Kazakistan'ın başkentinin en güzel yerlerinden birindeki"* Moskova İş Merkezi'nin temel atma törenine katılmıştım.

22 katlı ve toplam alanı 70 bin metre kare olan İş Merkezi'nin inşaatı 2006 yılında tamamlanacaktır. Şüphesiz artık Astana'da, başkentteki girişimcilik faaliyetlerinin koordinasyonu ve desteklenmesi rolünü yerine getiren bir dizi iş merkezinin olduğunu hesaba katmamak olmaz. Örneğin, "Samal" semtindeki "Astana-Tower" İş Merkezi. İş merkezleri aracılığıyla gerçekleştirilenler dahil, iş faaliyetleri sonucunda bugün Astana'da hızlı bir mal değişim dinamiği gözlenmektedir.

Sadece sanayi işletmeleri, idari veya birlik işletmeleri değil, küçük ve orta ölçekli işletmeler de artık yüksek seviyede şehir hazinesinin gelir kaynaklarını oluşturmaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin Astana'nın şehir ve başkent altyapısının geliştirilmesinde oynadıkları rol sadece çok önemli değil, aynı zamanda görülmemiş oranda büyük olması şaşırtıcı değildir. Küçük ve orta ölçekli girişimcilik yapıları şehir ekonomisi sisteminde temel olarak (hizmet verilmesi) belirli bir alana sahiptir. Bu alan şehir altyapısının sosyal ve günlük yaşamla ilgili servisleri, teknik hizmetler, reklam ve imaj, perakende ticaret, sigortacılık, emlak, finans sektörü vs. gibi sektörlerdeki özel girişimleri kapsamaktadır.

Astana'nın başkent altyapısının bundan sonraki uyumlu gelişim amaçlarından bahsettiğimizde, şehrin sol kıyısındaki semtleri hızlı ve geniş kapsamlı tempolarla geliştirmemiz gerektiğini söylüyoruz, oysa Kazakistan Hükümeti olarak biz, ancak bunu bir görev olarak önümüze koymaktayız. Daha fazlası yok. Bu görevi yerine getirecek olanlar temel olarak özel yatırımcılar ve girişimcilik strüktürleridir.

Özellikle bu yüzden, temel amaç olarak şehrin sol yakasının kalkındırılması programını ilan ederken öne sürdüğümüz girişimlerin uygulayıcılar tarafından hayata geçirilmesine imkân verecek bir dizi ivmeyi ve imtiyazı da oluşturuyoruz. Astana'nın Sol kıyı yakasında, perspektife sahip bu bölgenin iç ve dış yatırımcılar ve iş adamları tarafından kalkındırılmasında güçlü bir katalizör oluşturacak Özel Ekonomik Bölge'nin kurulması konusundaki devlet girişimi bunlardan biridir.

Alınan benzeri önlemler sadece o şehirdeki iş yaşamını hareketlendirmekle kalmıyor, aynı zamanda dış ticaret faaliyetlerini de önemli ölçüde hareketlendirmektedir. Şehir serpilip gelişmekte, hizmetlerin kalitesi artmakta, o kentte yaşayanların ürünlerin kalitesinin yükseltilmesi doğrultusundaki talepleri artmakta, tüm bunlar hep birlikte yeni başkentin yabancı ortaklarıyla olan ticaretinin artmasına yardımcı oluyor ve hareketlendiriyor.

Devlet "genel yönetim" fonksiyonunu yerine getirirken, başkent de çeşitli faaliyet biçimlerini kendinde toplamakta ve tüm devletin ekonomik yapısını bir minyatür gibi yansıtmaktadır.

"Yönetime" gelince, kural olduğu üzere, ülkenin şu veya bu bölgesinde faaliyet yürüten büyük şirketler ve uluslararası firmalar başkent statüsünün ve bununla ilgili imkânların sıklıkla doğrudan "işe yakın" olmaktan çok daha değerli olduğunu anlayarak, merkez ofislerini ve temsilciliklerini burada açmaya gayret gösteriyorlar.

Bundan başka, başkent amaçları iş yapmak, destek vermek veya organizasyon yapmak olan büyük uluslararası toplumsal veya ekonomik yapıları, danışmanlık, borsa, sigorta ve diğer yapıları kendisine çekmek suretiyle devletin hemen hemen tüm toplumsal, finanssal-ekonomik ve sosyal yaşamının odak noktası olmaktadır.

Tüm bu yapıları ayağa kaldıran girişimcilik dalgaları açıkça veya dolaylı olarak tüm bölgesel şehirlerin finanssal-ekonomik ve toplumsal aktivitesini yönlendirmektedir.

Bu etkiyi Astana'da görmek zor değildir. Kazakistan'ın yeni başkentinde sanayi sektörlerinin, özellikle de inşaat sektörünün hızla gelişmesi komşu şehirlerde ve daha çok da merkezden uzaktaki şehirlerde de en az o kadar hızlı bir artış yaratmıştır.

Başkent inisiyatifinin bölgesel veya komşu şehirler üzerindeki böyle etkisini, başkentin veya büyük şehirlerin kültür tabakası da yaratmaktadır.

BÖLGESEL GELİŞMENİN DALGALARI

Astana'nın tam merkezinde bulunuyorum ve gözlerimin önünde iki hektarlık toprağa sığmış uçsuz bucaksız engin Kazakistan uzanmakta.

Bu ılık Cumartesi günü, 2001 yılının Eylül ayında başkentin en büyük görülecek yerlerinden biri olan ve Kazakistan'ın şematik haritasından oluşan etnopark "Atameken"i bir kez daha ziyaret ettim. Heyetle ve projenin müellifi Timur Suleymanov'la birlikte etnoparka Hazar tarafından yaklaşıyoruz ve hemen görüş alanımıza Batı Kazakistan'ın kültürel ve ekonomik değerleri, Beket Ata'nın anıtının, Atırau Merkez Meydanı mimari kompleksi ve büyük petrol kuleleri giriyor.

Sonra sağa, Kazakistan'ın güney bölgelerine dönüyoruz. Hoca Ahmed Yesevi'nin mübarek anıtının, Ayşa-Bibi'nin anıtının ve Otrar şehrinin eski yıkıntılarının, Yedisu'deki ve Büyük İpek Yolu üzerindeki büyük ticari ve zanaat merkezinin tanıdık çizgilerini seçiyorum. Bir kaç adım yürüyünce Tiyen-Şan'ın karlı kolunun üzerindeyim. Evet, Almatı, bağımsızlık heykelinin yer aldığı Respublika Meydanı'nın minyatür çizgileri ve "Kazahstan" Oteli'nin yüksek binası. Dünyadaki en büyük sanayi boru hattı olan Ekibastuz GRES-2 (hatta ünlü Guiness Rekorlar Kitabı'na da giren) sembolize eden Ekibastuz'a kadar ilerliyorum. İleride Kostanay Camisi'nin, Borovoye göllerinin ve İrtiş nehrinin üzerine uzanmış olağanüstü güzellikteki Semipalatinsk köprüsünün küçültülmüş kopyaları önümde duruyorlar.

Ve sonunda Astana, Kazakistan'ın yeni başkenti. Parlamento ve Hükümet binaları, Congress-Hall ve başkentin diğer yapıları, tüm bunlar Kazakistan'ın bir kaç metre karelik minyatür haritası üzerinde yer almışlar.

Tüm ülkenin böylesi bir mini haritasını ilk defa Endonezya'da görmüştüm. Seyahatten döndüğümde şehir yönetimine bunun bir benzerini projelendirmeleri ve inşa etmeleri görevini verdim. Bu fikri parlak bir şekilde yerine getiren projecilere ve inşaatçılara teşekkürlerimi sundum. Yeni başkentin merkezinde durarak tüm Kazakistan'ı bir anda görebilmek, mükemmel değil mi? Bundan da öte, projeyi gerçekleştirenler ve şehir yönetimi etnoparkı sürekli olarak geliştireceklerini de teyid ettiler. Her şeyden çok Astana'ya önem vermeleri ve onun üzerinde "çalışmaları" gerekeceğini düşünüyorum. Çünkü şu anda 2005 ve Astana 2001 yılına göre form ve içerik bakımından kesinlikle bambaşka bir şehir. Bugün başkentin sembolleri ve görülmeye değer yerleri kesinlikle başka mimari kompleksler ve formlar. Dedikleri gibi "something still to come": hâlâ daha bir şeyler olacak...

Burada bir allegori olarak tüm Kazakistan'ı bağrına yerleştirmiş Astana'ya yer vermem hiç de boşuna olmayacak. Başkenti taşıma işini sadece taşıma olsun diye değil, tüm Kazakistan'ın geleceği için yaptığımızı unutmamalıyız...

Bizim düşüncemize göre İşim'in kıyılarında yanan başkent ateşi tüm bölgelerdeki meşaleleri tutuşturmalı ve uçsuz bucaksız vatanımızın tüm köşelerini aydınlatmalıydı. Öyle de oldu. Ve şimdi 2005 yılında, başkentin resmi olarak taşınmasından daha tam sekiz yıl, fikrin doğmasından da on iki yıl bile geçmeden hesaplarımızda yanılmadığımızı güvenle söyleyebiliriz.

Diğer kentlerin deneyimlerini incelerken fark ettim ki, büyük şehirlerin ve başkentlerin ekonomik yapılarını köklü bir şekilde değiştirmek hem uydu-şehirlerin, hem de komşu şehirlerin ekonomik yapısını da etkilemektedir. Bizim olayımızda da öyle oldu.

Astana'nın diğer bölge merkezleri üzerindeki direk etkisi neticesinde bir taraftan Astana'nın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, diğer yandan da üretici şehrin ihtiyaçlarını yönlendiren sektörler ortaya çıkmaya ve gelişmeye başladıklarını fark etmemek zor değil.

Diyelim ki, bir endüstri şehri olan Karaganda'da Astana'nın hızla gelişmesinden kaynaklanan ilerleme dalgaları yeni üretimlerin açılmasını ve eski üretimlerin canlandırılmasını yönlendiriyorsa, o zaman Kokçetau'daki dinlenme ve turizm sektörü en az bu tempolarla gelişecektir. Hem de rekreatif dinlenme ve turizm alanında iyi bir düzeyde bulunan bu bölgesel şehrin gelişmesi tümüyle Astana'nın ihtiyaçları sayesinde ivme kazanmıştır. Ve saire.

Deyim yerindeyse, böylesi bir rezonans gelişim başkentin orta Kazakistan'a taşınmasında göz önünde bulundurulan pek çok faktörden biri olmuştur. Çünkü cumhuriyetimizin orta ve kuzey bölgeleri geçen yüzyılın 90'lı yıllarının başındaki krizden sonra kronik durgunluk durumunda bulunuyorlardı.

Ve burada bu tür kararları alırken, her zaman sahip olunan imkânlardan yola çıkmak gerektiğini belirtmek istiyorum. İstediğiniz kadar devasa planlar yapın, arzuları gerçekmiş gibi gösterin, eğer başkentin taşınması diğer bölgelerin ekonomilerinin canlanmasının etkin ve verimli bir yöntemi halinde ortaya çıkarsa, bu reçeteyi kullanmakta imtina etmemek gerekiyor. Şüphesiz, bu faktör taşınmanın temel nedeni değildi, ancak eğer biz başkenti taşıma gibi böylesi zor bir süreci gerçekleştirme görevini üstleniyorsak, o zaman buna tüm sorumluluğumuzla yaklaşmalıyız ve bunu yaparken de olabildiğince çok "tavşan" "öldürmeliyiz". Ve sadece şimdikileri değil, gelecektekileri de.

Eğer başkentin taşınması ulusal düzeyde bir görev ise, o zaman şehirlerin ve başkent Astana'nın gelişiminin bölgesel olmayacağı ve ulusal düzeyde bir görev olarak kalacağı şüphesizdir.

Bu yüzden kendi kendime bir gelişme formülü ileri sürdüm. Bu formül basit bir cümleyle ifade edilebilir: Başkentin geliştirilmesi yoluyla devletin geliştirilmesi.

Astana-Almatı, Astana-Kokşetau karayolları, Astana-Almatı arasındaki ekspres tren (İspanyol firması "Talgo"nun), tüm bölge merkezlerine uzanan karayolları, tüm bunlar ülkenin yeni başkenti sayesinde yapıldı ve yapılmaya devam ediyor.

Böylesi basit ve açık bir yasallığın, totaliter ekonomiden pazar ekonomisinin temellerine kadar uzanan kalkınma yolundan yürüyen geçiş sürecindeki tüm ülkeler için doğru ve adil olduğu inancındayım.

Bu yüzden, büyük şehirlerin ve devletin başkentinin bu yöndeki işlerin koordinasyonuna dönük idari politika sürecindeki gelişiminde her zaman, bu sırada ortaya çıkacak görevler bütününden yola çıkılmalıdır.

Görevlerden biri başkent ile bölgesel şehirler arasındaki daha yakın ve entegre olmuş karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi zorunluluğunda odaklanmaktadır. Belediye organları arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan böylesi bir enformatif-komünikatif birliktelik başkentin ihtiyaçlarının daha detaylı şekilde tespit edilmesine ve aynı zamanda da bölgesel şehrin imkânlarının daha doğru şekilde belirlenmesine yardımcı olacaktır. Her bir taşra şehri böylece kendi gelişiminin optimize edilmesi amacıyla, sadece ülke ekonomisinde değil, başkent ekonomisinde de, kendisinin yer almadığı yerlerde de serbest ve aranan alanlar aramalıdır.

Aynı zamanda başkent kendi gelişim planlarını yaparken, en azından yakında bulunan şehirlerin başkentin ekonomik yapısındaki işbirliği imkânları açısından karakterlerini ve perspektife sahip konuları göz önünde bulundurmalıdır. "Olumlu geri dönüşlü" (yani, karşılıklı yarara dayalı) böylesi sosyo-ekonomik ilişkiler sadece başkentin gelişimine değil, bir sonuç olarak, bölgelerin gelişimine de sebep olacaktır. Örneğin, rekreasyon alanlarına ciddi şekilde ihtiyaç duymaya başlayan bir şehir olarak Astana'nın kendi "Borovoye"sini yaratması gerekliliği bulunmamaktadır. Başkentin, orada yaşayanların ve misafirleri için çok güzel ve eşi benzeri olmayan dinlenme ve turistik alan olan ve Astana'dan arabayla iki saatlik mesafede bulunan Borovoye Milli Parkı'na giden ulaşım yolları ve servis altyapısıyla ilgili sorunları çözmesi yeterli olacaktır.

Başkent ile bölgesel şehirler arasındaki yaklaşık böylesi bir karşılıklı ilişkiler mekanizması, sadece ekonomik yapıdaki değil, ancak insan yaşamının diğer alanlarındaki, kültürel, toplumsal, teknik ve diğer alanlardaki karşılıklı ilişkilere de özgüdür.

Sonuçta, Kazakistan başkentinin taşınması konusunu konuştuğumuz için, biraz ileri giderek, başkentin taşınmasında neredeyse en önemli faktörlerden biri olan bir özelliği belirtebilir. Düşündüğüm ve ileride üzerinde durmaya çalışacağım gibi, Kazakistan'ın eski başkenti olarak Almatı bir takım durumların etkisiyle gelişimdeki iç dinamiklerini kaybetmiş veya kaybetmeye başlamıştı. Şehir yüzölçümünün "dengeli" toprak yönünden fazlalık yetersizliği ve buna paralel olarak, Almatı'nın bu faktörün neden olduğu sorunlarının derinleşmesi süreci başkent ekonomisinin gelişimini durgunluğunu ortaya çıkarmıştır. Sonuçta başkent bir taraftan kendisi gelişemezken, diğer yandan da hem uydu kentleri için, hem de yakındaki şehirler için ve de ülkenin tamamı için itme gücü olmaktan çıkmıştır.

Bu gözlem kesinlikle doğrudur: Şehirlerin ekonomisi "kendinden menkul" değil, tüm devletin ekonomisiyle yakından ilintilidir. Bu yasallık, başkentin altyapısının kendini geliştirememesinin kaçınılmaz olarak bölgelerin gelişim tempolarını yavaşlatması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İşin pratik tarafından bakıldığında, bu durum yalnızca başkentin devletin sosyo-ekonomik dönüşümler alanındaki politikasının iletkeni ve "yöneticisi" olarak tezahür etmesi şeklinde görülmemektedir. Bu durum, ülke ekonomisini özellikle başkentin belirlediği ve başkentin direktiflerle ya da girişimci usulde talep pazarını ve ister sanatsal yapıtlar olsun, ister son kuşak aygıtlar olsun, tüm devlet malları çeşitlerinin arz pazarını belirlemesinde de ortaya çıkmaktadır.

Bu durum sadece şehir düzeyinde değil, devlet düzeyinde de ortaya çıkmaktadır. Başkentin özellikleri tam da bu konuda, tüm devletin gelişim tempolarının ve karakterinin belirlenmesinde gözlemlenmektedir. Örneğin Astana'da kabul edilen ülkenin Endüstriyel-Yenilikçi Kalkınma Programı şehri sadece sınırları içinde değil, tüm ülke sathında arz ve talep pazarını oluşturmak zorunda bırakmaktadır.

Benim başkentin taşınması gibi böylesi olağanüstü bir kararın tüm Kazakistan'ın hızlı bir ekonomik gelişim halinde olmasına önemli ölçüde yardım ettiği konusunda hiç şüphem bulunmamaktadır.

Bu sonu olmayan yol, Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilerleme ve istikrarlı kalkınma yolunun başlangıcıdır da.

Alatau'nun karlı eteklerinde ve İşim nehrinin sazlıklı kıyılarında yer alan ve uçsuz bucaksız enginliğiyle tüm Kazakistan'a bugün gelişim rengi ve temposu katan başkentin gelişimi aracılığıyla da...

Şehir inşa edilmeye devam ediyor. Şehir kendi eşsiz temposunda yaşıyor. Yeni başkentin vakayinamesi devam ediyor. Ulusal tarihin yeni yüzyıldaki kronolojisi burada yazılıyor.

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

2. BÖLÜM

ŞEHRİN VAKAYİNAMESİ

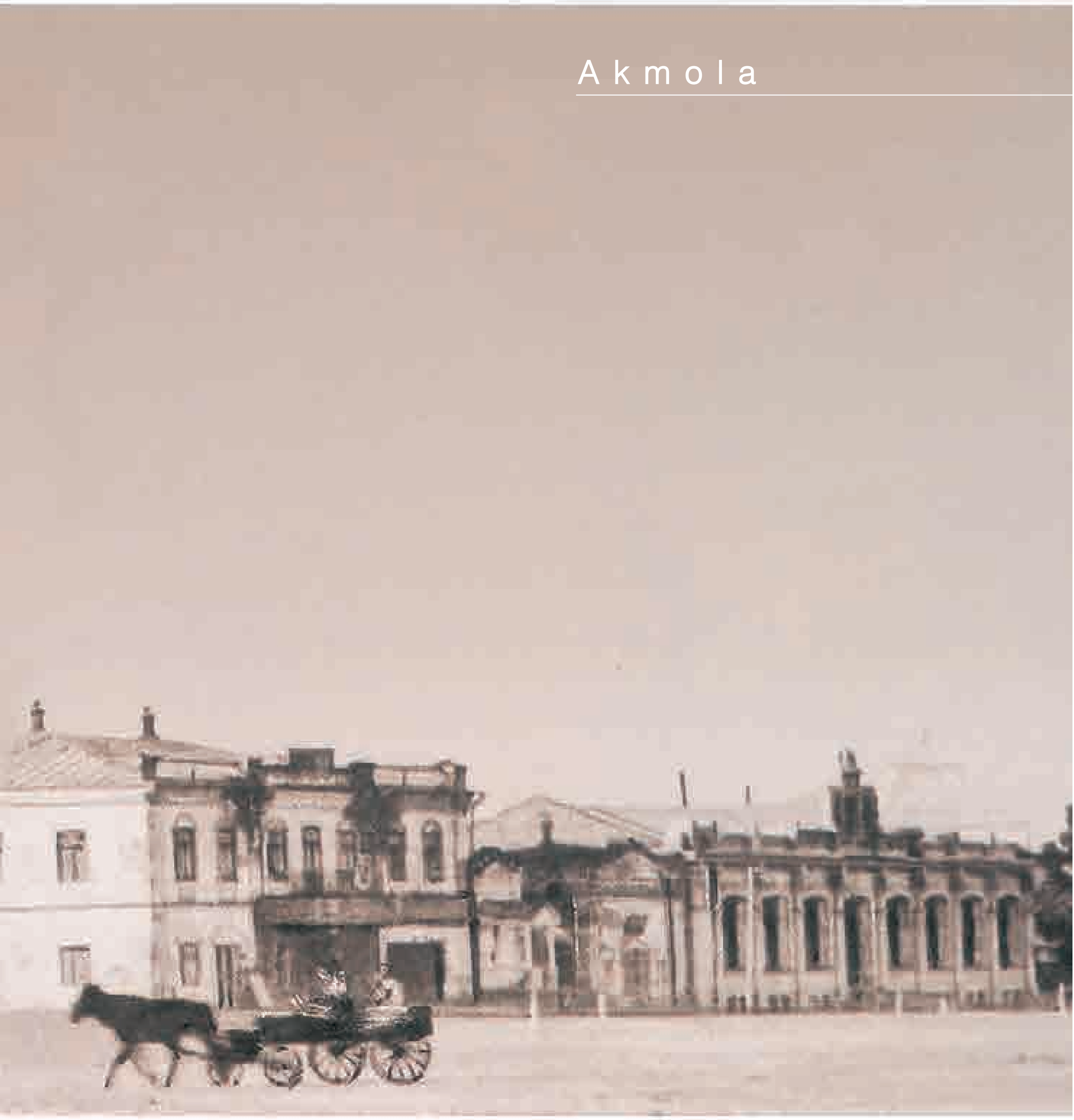

Akmola

Tselinograd

Önünde tarihin eğildiği yüce kişiler aramızda o kadar çok değil, fakat her insan tarihi az da olsa değiştirme becerisine sahiptir. İnsanlık tarihi bununla ilgili sayısız cesaret ve inanç örnekleriyle doludur.

Robert Cennedy

KADİM YOL

Çoğumuz belli ölçüde mistisizme eğilimliyiz ve şuurumuzun altında "mucize beklentisi" diye adlandırabileceğimiz bir his daima saklıdır. Modern zamana kıyasla kadim devir hakkında bilgimiz o kadar da çok değildir. Bundan dolayı geçmiş zamanları mistik veya gizemli hava içerisinde algılıyoruz. Tabiat bilimleriyle kendini fazla meşgul etmeyen ecdadımız problem ve düşüncelerini yüce yaratık veya gizemli ilahların salahiyetine teslim etmişler. Bugün gerçeklik kazanan bu mistik karakterli inançlar ve bilimler bir tarihi miras olarak atalarımızdan bizlere kadar gelmektedir.

Çok eski zamanlardan beri herhangi bir yöre veya bölgenin farklı sıfat ve özelliklerini vurgulayan bir anlayış hakimdi. Romalılar bu anlayışa "genius loci" diyorlardı ki, bunun harfi harfine tercümesi "yerin ruhu" anlamına gelmektedir.

Böyle bir inanca göre belli bir yer veya toprak kutsal bir başlangıca sahiptir: Her yörenin kendine has bir ruhu veya ona özgü manevi bir varlığı mevcuttur. İşte "yerin ruhu" budur.

Ancak kesin olarak belirtebilirim ki, yine de her yerin kendine has bir "genius loci"si olmayabilir de. Her bölgenin de, onun mevcudiyetine özel bir anlam katan ve insan tarafından her zaman sezilmeyen bir aurası olmayabilir.

Bir toprağın "yerin ruhu" gibi bir özelliği durağan değildir çünkü o yüzyıllar ve binyıllar boyunca şekillenir. Bu topraklarda asırlarca devam edip giden hiçbir şey boş değildir ve işte bu öz ruhun oluşmasına önemli katkı sağlar.

Kazakistan'ın en kadim zamandan günümüze kadar tarihini inceledikçe, bütün bu bizim Büyük Bozkır'ın kendine has bir aura ile çevrili olduğuna daha çok inanıyorum. Şimdiki Akmola vilayetini sınırlarını da kucaklayan orta bölgeleriyse sadece ve sadece bu bölgeye mahsus ender bir ihsana - "genius loci"ye sahiptir.

Arkeologlara göre insanoğlu İşimboyu topraklarında Aşel-Mustyer zamanı denilen devirde ikamet etmeye başlamıştır. İşte tam bu devirde yukarı İşim'de enteresan taş aletler bulunmuştur. Bu bulgulara bakılırsa hiç kuşkusuz, kadim İşimboyu sakinleri avcılık, balıkçılık ve bitkisel gıda toplamayla iştigal etmiş oldukları belirtilebilir. Neolitik Çağ'daysa şimdiki Akmola vilayeti topraklarında hayvancılık ve ziraat gelişmeye başlamıştır.

Bundan sonraki devirde, yani M.Ö. 2000 yıllı ortasından başlayıp 1. binyılın başlarına kadar olan Tunç Çağı zamanında merkezi Kazakistan'da "Andronovo" adında bir kültür gelişmiştir. Bulunan kanıtlar Akmola kırlarında yaşayan kabilelerin iktisadi yaşamın göçebe

usulüne geçişleri işte bu zamanda, yani 2. binyılın sonu 1. binyılın başında kesin olarak gerçekleşmiş olduğunu apaçık ortaya koymaktadır.

Evcil hayvan kemikleri, yün işlemede kullanılan el aletleri, kemikten işlenen çeşitli eşyaların arkeolojik bulguları "Andronovo" kültürü devrine aittir.

Erken Demir Çağı'nın M.Ö. 8.-5. asırlarda merkezi Kazakistan'da meskûn olan Sak aşiretleri galiba hayvancılığın yanı sıra ziraatla da aktif şekilde meşgul olmuşlar. Kazılar sonucu ortaya çıkıp buna sessizce şahitlik eden tunç çapa, orak, bıçak ve sair ziraat aletleri bulunmuştur. Bunlar dışarıdan getirilmemiş, belki de yerel bir üretim olup, burada kullanılmıştır.

Ancak M.Ö. 2000 yılından itibaren Büyük Bozkır coğrafyasında iklim gittikçe kuru olmaya başlamıştır. Bu şartlarda tarımla iştigal gittikçe zorlaşmış ve hatta imkânsız hale gelmiştir. Sonuç olarak Orta Kazakistan'da Sak aşiretlerinin başlıca iktisadi yaşam usulü hafif yayla hayvancılığı olmuştur.

Çağdaş Akmola bölgesinin topraklarında 6.-7. yüzyıllarında birbirini takip eden güçlü kabile ittifakları olan Türk ve Batı Türk Hakanlıkları kurulmuştur. Bunlar Karluk, Kıpçak, Kımak gibi Türk aşiretlerinin temsilcilerinden oluşuyordu. Onlar kendi alçak boylu atlarında, ok, eğri kılıç ve çok tabakalı deriyle kaplanmış kalkanlarla donanmış halde Büyük Bozkır ve yerleşiklerden kır fırtınası gibi gelip geçtiler.

11. yüzyıla gelince Kazakistan'ın İdil (Volga) Nehrinden ta Irtış nehrine kadar uzanan geniş topraklarda Kıpçak, Kanglı, Kımak, Toksaba ve diğer aşiretlerin daha kuvvetli ve örgütlenmiş birliği ortaya çıktı.

Büyük ve dirayetli Kıpçak Hanlığı oluştu. Tüm devlet sıfatlarını taşıyan ve kendi başkentleri, yerleşik kentleri şehir ve kaleleri olan bir Hanlıktı.

Arkeologların kadim kentlerin harabelerinden o devire ait buldukları şeyler Kıpçak Hanlığı bozkırlarında şehirler ve devamlı meskenler olduğunu gösteriyor.

1820'de Rusya imparatorluk dergisi "Sibirski Vestnik"te ("Sibirya Bültenin"de) Rus madencilik mühendisi İvan Şangin'in günlüğü yayınlanmıştı. Bu günlüğün sayfalarında 1816'da Şangin Genel Kurmay talimatına göre İşim ve Nura nehirlerinin yatağı incelenirken "eski bir şehrin harabelerine rastladığı" anlatılıyordu.

Bu bilgilere dayanarak Astana civarının komple arkeolojik haritasını çıkarmak düşüncesiyle uzmanları harekete geçirdim. Tarihin derinliklerine dalarak İşim kıyılarında ve genelde bozkır uygarlığı bölgesinde herhangi bir şehir olup olmadığını açıklığa kavuşturmak gerekiyordu. Herhalde bunlar birer tahmin ve varsayımlardı ama Wolfgang Goethe'nin dediği gibi "teori, maalesef, pratiksiz boştur ve daima yeşil kalan, hayat ağacıdır."

Böylece, takriben 180 yıl sonra bu vazifeyi Ordinarius Profesör Kemal Akişev başta olmak üzere arkeolojik grup yerine getirmeye canı gönülden girişti ve şimdiki Astana'nın 15 km dışındaki "Ak Jol" takma adı verilen bu şehirde kazı çalışmaları başladı. Sonradan anlaşıldığı kadarıyla, bu şehrin adı Bozokmuş. Uzmanların tespitine göre Bozok şehri M.S. 10.-11. yüzyılda yükselişin doruğuna ulaşmıştır.

Bu bulgunun ilginç diğer bir yönü, Orta Kazakistan'da önceleri yıkık şehir harabeleri bulunmuyordu.

Bu ilk emsaldi. Bu bulgu açık bir şekilde Orta ve daha da eski çağlarda Bozkır ülkesinin kendisine özgü, köklü bir kültür kaynağı ve hazinesi olduğuna tanıklık ediyor.

Birçok vakayiname M.S. birinci 1000 yılın ortasında Batı'yı Avrasya'nın doğusuyla bağlayan Büyük Yol'un tam bu merkezî Kazakistan bozkırlarından geçtiğini göstermektedir. Avrupa ve Asya devletleri arasında ticari ilişkilerin gelişmesi ve kuvvetlenmesi sonucunda, insanlık tarihinin çok mühim olaylarından biri olan Büyük İpek Yolu tedricen oluştu. İşte, göçebe ve yerleşik kültür unsurlarını ihtiva eden ender ve benzersiz bir bozkır uygarlığı bu Büyük İpek Yolu'nun çığır ve yollarında oluştu.

Olcay Han (İncil'deki Hz. Huh'un bir benzeri) ve Oğuz Han menkıbelerinin işte bu Orta Kazakistan yöreleriyle ilgili olması boşuna değildi. Ortau, Ulıtau, Kışıtau, Ordatau ve Asker-Kuduk gibi yörelerin farklı zamanlarda uçsuz-bucaksız engin steplerin efsanevi ve büyük savaşçılardan Cuçi, Batu, Orda-Ejen, Tayboğa, Kuçum, Urus ve Ebulhayır Şeybanilerle ilişkisi olmuştur. İki kıtanın birbirine ulaştığı mekânda yerleşen bu sahne yalnızca muharebe ve baskın savaşlarına alan olmayıp, ayrıca dinler, kültürler ve halkları birleştiren bir merkezdi. Dünyaca ünlü İpek Yolu'ndan çok önce buradan Eski Yunan ve kenar Doğu ülkelerini ve halklarını birbirine bağlayan Kır Yolu geçiyordu.

Araplar Kazakistan bozkırlarına Deşt-i Kıpçak diyorlardı ve tarihî belgelere göre Erken Orta Çağ'da bu coğrafyada kudretli Kıpçak Hanlığı vardı.

Arkeologlara göre, yeni bulunan Bozok şehri Kıpçak hanlarının askerî Genelkurmayı ve hatta Karargâhı olarak vazife görmüş.

Bunu uçaktan yapılan çekimler gösterdi; bozok üç kısımdan müteşekkildi: Merkez ve kenardaki hendek ve toprak tabyalarla çevrili iki yan kısım.

Merkez kısım yüksekçe bir yerden ibaret olup burada İslâm kültürüne ait inşaatlardan minare ve türbeler vardı. Arkeolojik kazıların sonuçlarına göre bu inşaatlar Orta Asya mimarî sanatının tipik numuneleri olduğu söylenebilir. Kurallara göre minarede göğü, yeri ve öbür dünyayı sembolize üç oyma nakışlı süs kemeri olmalıydı.

Şehrin diğer iki kısmında konutlar, atölye binalar v.s. inşaatlar yerleşmişti. Şehrin tüm binaları Orta Asya'da o zaman en yaygın yapı malzemesi olan tuğlalardan inşa edilmişti.

Kadim şehir şimdiki Astana sınırlarından 15 km. uzaklıktaydı.

Bilim adamlarına göre Bozok, bir zamanlar Doğu Avrasya'nın önemli dini ve kültür merkezi ve Büyük İpek Yolu'nun kırsal kesiminde kervanlara hareket yönünü gösteren bir nokta olmuştur. Ama bunlardan da önemli olan, bu şehrin tarihi Bozkır'da Kıpçakların sadece hayvancılıkla değil, tarımla da iştigal ettiklerini göstermesidir. Buna Bozok şehri yöresindeki sulama kanallarını tanıklık ediyor.

Arkeolog, tarih ilimleri doktoru, Lev Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi profesörü Kemal Akişev kendisiyle 28 Şubat 2003 tarihindeki buluşmamızda bilimsel araştırmaların bu ve diğer neticeleriyle ilgili beni bilgilendirmişti.

Akişev grubunun dört yıla kadar süren alan çalışmaları boşa gitmedi ve onun üniversitesine bağlı devamlı çalışacak bir arkeoloji grubunu kurma teklifini memnuniyetle kabul ettim. Araştırmalar devam ettirilmelidir. Devlet başkentinin tarihî temellerini incelemek sadece geçmiş için değil, gelecek için de lazımdır.

Böylece "Orta Çağ şehri Bozok, Akmola'nın doğrudan ilişkili neslidir. Akmola'nın sonardılı ise şimdiki Kazakistan'ın başkenti Astana'dır" diyebiliriz.

Ancak, daha başka tarihî malumatlar da var ki, onlara göre bu bölgede Yesil nehrinin (Ruslar Yesim Batur Han zamanından itibaren ona İşim diyorlar) sol kıyısındaki değiş tokuş ticaretinin transit merkezi vazifesini gören ve Karaötkel (Eminli geçit) diye adlandırılan (Türkçe "kara" kelimesinin "siyah" anlamının yanı sıra "güçlü, güvenli, kocaman" manaları da var) bir kervansarayın olduğu bilinmektedir.

Tarihçi ve arkeologların araştırmalarına göre, daha önceleri bu yerleşme mekânı ünlü Batagay ("Uğurlu") padişahlığı adını taşıyormuş.

Tüm bunlar bana şimdiki Akmola vilayeti topraklarının göçebe ve yerleşik hayatın zengin bir tarihe sahip olduğu hakkında bir fikir edinmeme imkân sağladı. Bu tarih mabeyninde çeşitli dönemlerde kabile ittifakları ve belli başlı devletler ortaya çıktılar ve kayboldular. Kendilerinden sonra ise geride eski mekânlar, din kültürü inşaatları, totem mezarlar ve bir zamanlar gelişmiş olan kentlerin kalıntılarını bıraktılar.

MEŞE YAPRAKLARI VE ALTIN HİLÂL

Tarihî birçok şeyler vakanüvisler ve onarlın seleflerinin aktardıklarının çoğu zaman romantik bir renkle tasvir edildiğini fark etmek zor bir iş değil. Tarihçiler sık-sık inceledikleri herhangi bir olayı tasvir ederken, bir zamanlar İsaak Newton'un yaptığı gibi davranıyorlar. İsaak Newton kendi teorisine karşı olan olguyu açıklarken "eyvah, gerçeğin haline!" diye yorumluyormuş.

Fakat biz isteyelim veya istemeyelim, gerçek daima acımasız ve serttir… hakikatin tâ kendisidir. Daha da derine inerek bakıldığında, zamanın sisiyle bizlere kapalı görünen tarihsel romantiklik, müstakil şahısların örnek olmaya layık kahramanlıklarını devletlerin çıkarları ve birçok halkın faciasına dönüştürmektedir.

16. yüzyılda şimdiki Akmola vilayetinin kuzey kısmı o büyük Sibirya Hanlığı'nın sınırları içerisindeydi. Sibirya Hanı Kuçum 1598'de Yermak'ın[3] Rus Kazaçi[4] müfrezeleri tarafından yenilgiye uğratılınca engin bozkırı ve İşim steplerini de Rusya tarafından hiç engelsiz sömürgeleştirme süreci başlamıştır. Tarihçiler bu hususta şöyle yazıyorlar: "Yirmili yılları (18. yy.) Kazaçi orduları şimdiki Kokçetav kazasının güzel dağlı kısmını ele geçirdi ve şimdiki Akmolinsk, Bayanaul, Kokçetav ve Karkaralinsk yerlerinde istihkâmlar ortaya çıktı."

Kazakistan'ın kuzey bölgesi toprakları Rusya İmparatorluğu'nun Asya kıtasının daha içerisine girme yolundaki ileri karakolları olarak hemen şekillendirilmeye başlanmıştı. Kısa bir süre içinde Rusya'ya tâbi olan Bozkır bölgesini kontrol etme imkânları verecek çok sayıda kaleler kurulmuştu.

Güneye doğru gittikçe yayılınca askerî istihkâm ve kaleler hattı tedricen Kazak topraklarının içine doğru ilerliyordu…

---

[3] Yermak Timofeyeviç (1537-1585) - Rus Kazaklarının önderlerinden biri, baskınlarıyla Sibirya Hanlığı'nın yıkılmasına sebep olmuştur.

[4] Rus Kazaçileri - Türk Kazaklarından ayırmak için, Rus Kazakları mütercim tarafından "Kazaçi" olarak Türkçeleştirilmiştir. Bu halk, Güney Rusya bozkırlarında göçebe veya yerleşik olarak yaşarlar. Sefaletten veya askerden kaçan Rus asıllı süvarilerden oluştukları tahmin edilmektedir. İlk defa 15. asırda görülen Rus Kazakları, ilk başlarda komşu halkların zararına olarak yağmacılıkla yaşarlardı. Son dönemlerde iktidarın en güçlü savunucusu oldular ve Sibirya ile Orta Asya'nın işgalinde öncülük yaptılar. Ayaklanmalara karşı Çarlık Rusya'sının sınır mevkilerinde özel yerleşim bölgesine sahiptiler. Komünist rejim, Rus Kazaklarının özel imtiyazlarını ortadan kaldırmışsa da sonradan yeniden eskisi gibi teşkilatlanmalarına izin vermiştir.

1832'de güzel manzaralı Karaotkel Deresi'nde yerleşmiş mekân Akmola şehir-kale olarak yeniden kurulmuştur.

1863'te St.Petersburg'da yayınlanan "Rusya İmparatorluğu'nun coğrafi ve istatistik sözlüğü"nde Orta Kazakistan'daki bu şehir hakkında şöyle yazılıdır: "Akmola, Sibirya Kırgızları vilayetindeki Akmola bölgesinin İşim nehri üzerindeki esas şehridir. Yerleşimine göre tüm vilayetin merkezî noktası konumunda olan bu mekân, karakollu yol ve hatlarla doğuda Kargalı şehriyle, güneyde -Aktav istihkâmı, batıda Atbasar köyü ve onun üzerinden Kokçetav ile bağlanmış durumdadır."

Eğer Kazak Sovyet ansiklopedisinin ilgili cildine bakarsak şu satırları okuyabiliriz: "Akmola, beyaz taştan inşa edilmiş, dörtgen şeklindeki duvarı üzerine keçe çadırının tepe kısmı veya yarımküreye benzer bir kubbe oturtulmuştur. Güneşte parlayan kubbe uzaktan görünebilirdi ve bu Yesil kıyılarına özel bir güzellik katardı. Bundan dolayı bu bölgenin adı Akmola oldu."

Bu adın taşıdığı anlam böyle mi, yoksa değil mi bilinmiyor. Çünkü şehrin bu adının menşeiyle ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. Bunların hangisinin en doğru olduğunu kimsenin kesin bir şekilde tespit etmesi imkânsız diye düşünüyorum.

19. yüzyıla doğru Akmola, askerî istihkâmdan Bozkır ülkesinin önemli ticari-sanayi merkezine dönüşmüştü ve 19. yüzyılda en büyük merkez haline geldi.

Gelecekte Astana olacak şehrin Sovyet dönemi tarihi herkesin malumudur fakat o tarihin bazı detaylarından kitabın diğer bölümlerinde bahsedilecektir…

DOĞANIN GÜCÜ

Doğup büyüdüğünüz yerden daha güzel ne olabilir? Üstelik o gerçekten de güzel olursa!

Alatau ve Tiyen-Şan'ın vakarlı sıradağları ve yaylaları, Çarı Deresi'nin sihirli kanyon ve şelaleleri, Üstyurt platosunun gizemli enginliği, devasa Balkaş'ın mavi sathı, dalgalı rüzgâr altında sallanan taç yapraklı step örtüsünün unutulmaz görüntüsü, kutsal zirve ve çevresi sallanan kayın ve yüksek çam ağaçlarıyla dolu Burabay göllerinin cennet misali adası ve yeşilimsi mavi Hazar'ın sonsuz ufku.

Ve tabi ki Cumhuriyetin büyük zenginliği, ülke ve tüm Avrasya kıtasının tam merkezinde bulunan engin Sarıarka bozkırı olmuş ve olmaya devam edecektir. Biz herhangi bir şehrin tam tasvirini, onu çevreleyen bölgeye hayalen göz atmazsak, yapamayız. Her bir şehrin beslendiği güç ve güzelliğin kaynağını genelde onu kucaklayan işte o doğa yaratıyorsa, şehrin mükemmel peyzajı ve altyapısını oluşturan şey de işte bu seher ve çevre güzelliklerinin birleşimidir.

Kırsal Orta Kazakistan'ın kuzey kısmında bulunan şimdiki Akmola vilayetinin büyüklüğü 96,8 kilometre kareden ibarettir. Bu devasa alanda çok sayıda düzlükler vardır: Güneyde Sarıarka'nın küçük tepeleri, vilayetin merkez kısmında düzlük ve nehir vadileri, Kokçetav yüksekliğinin orta boy sıra dağları. Akmola vilayetinin en büyük nehirleri olarak İşim (Yesil) ve Nura nehirleri sayılır.

Orta Asya'nın en güzel ve vakurlu kuşlarından pembe flamingoların barındığı büyük

göllerden biri Tengiz Gölü, vilayetin ünlü su havzasıdır. Bunun dışında oldukça büyük sayılanlar Karasor, Kargaljın, Balıktıköl ve Kıpşak gölleridir.

Vilayet toprakları maden bakımından zengindir. Boksit, altın, uranyum, sürme, bakır, linyit, kaolin filizi, kuvars kumları ve insana faydalı başka yeraltı zenginlikleriyle doludur. Akmola ve ona bitişik Kazakistan'ın kuzey vilayetlerinin topraklarında ülkenin sahip olduğu teknik elmasın tamamı, kurşunun üçte ikisi, sirkoniyumun %30'u, uranyumun % 25'i, altının % 15'i birikmiş bulunuyor ve bunlar hızlı bir şekilde gelişmekte olan madencilik sanayisinin temelini oluşturmaktadır.

Akmola vilayetinin iklimi tüm Orta Kazakistan'daki gibi sert, kara ve kuraktır. Hava sıcaklığı yıl mevsimlerine göre çok iniş ve yükselişlidir: Kışın -30 'den yazın +35 ve bundan daha da yükselir. Kışın kar fırtınaları gözlenebilir, hava sıcaklığı geçici olarak aniden, özellikle Şubatta düşebilir. Yazın tozlu fırtınalara, sam yeline ve özellikle Ağustosta olmak üzere çok sıcak günlere rastlamak mümkün.

Fakat burada dikkate alınması gereken çok önemli husus var. Şimdilerde iklimin her yıl gittikçe çok değişmekte olduğunu fark etmek zor değil. Yerlilerin anlattıklarına göre önceleri Akmola ve Orta Kazakistan'ın diğer şehirleri kışın hemen hemen kar altında kalır, kar kalınlığı bazen tek katlı evlerin damlarına kadar yükselirmiş. Fakat son yıllarda kışların karsız ve yeterince ılık olduğu fark edilmekte. Her halükârda, soğuk her yıl gittikçe geri çekiliyor, dolayısıyla kış geç geliyor.

İklimin böyle sıra dışı değişimleri başkentin Almatı'dan Astana'ya taşınma dönemine rast geldi. Bununla ilgili Astanalıların "Almatılılar kendileriyle beraber sıcaklık getirdiler" diyen şakalarını sık sık duymak mümkün.

Yinede ılık güneyi terk edip gelen Almatılılar için Astana'nın iklimi alışılması kolay değilse de, kabul edelim ki, "güneylilerin" Akmola vilayetinin kış soğuğuna ve yaz sıcağına alışmaları için yeterince vakit geçti. Adilbek Caksıbekov'un eskiden beri Almatılı bir memurun Astana'nın sert iklimiyle nasıl "anlaşamadığının" tipik örneğini bana anlattığını hatırlıyorum. Şubat'ın ayazlı günlerinden birinde Astana kliniklerinden birine bir memur getirmişler (ismini vermeyeceğiz). Çok yüksek makamda çalışan bu önemli portföy sahibi devlet adamı baygınlık içindeydi. Rahatsızlık nedeninin aşırı sıcak olduğu sonradan anlaşılmış. Kat kat giyinmiş adamın giysilerini doktorlar da lahanayı temizlercesine çıkartmışlar. Memurun odasında sıcaklık +30'un üzerindeymiş. Bu hiç de az olmayan dereceler onun zaten yüksek olan tansiyonuna "eklenerek" onu yükseltmiş ve aşırı bir ısınma meydana gelmiş. O dönem şehre ısı ve enerji sağlamanın çok ele alındığı zamandı. Sanırım aşırı derecede önem verilmiş…

Diğer taraftan Astana'ya göçtükten sonra birçok insanın tansiyonunun normale döndüğü ve hipertansiyonun geçtiği sıkça duyuluyordu. Yüksek dağlık bölgeden göçmenin sağlık durumunun daha da iyileşmesine neden olduğu bir gerçektir. Bu yörelere ilk gelenler masmavi gökyüzüne, bozkırın enginliğine ve saf, temiz havasına hayret ederler.

Bana bu bölgede 19 yıl okumak ve yaşamak nasip olduğunu hatırlatmak istiyorum. Diğer bir ilginç rastlantı ise, buraya geldiğimde 19 yaşında olmamdı…

Yaz ayındaki bozkır, onun türlü türlü otları, gizemli, sanki eskiden beri devam eden, yüzlerce kilometreye yayılmış bir sükûnet. Kışın fırtınaları o zamanlarda zorlukları aşma romantiği olarak algılanırdı. Genelde, fırtına sırasında hava ılıklaşıyordu ve böyle olunca rüzgârın karşılığını yenmek bazen kişinin hoşuna bile giderdi. Başkentin yerini değiştirme kararının alınmasında galiba benim bu yöreleri bilmemin ve kişisel tecrübemin etkisi olmuştur.

Kazakistan bizim vatanımızdır. Baba yurdunun herkesi doğasıyla, hava durumuyla birlikte Allah'ın bize verdiği kadardır. Vatanın kötü veya iyi yeri olmaz. Vatan olduğu gibi sevilir. Ecdadın bize bıraktığı o haliyle…

Bugün Astanalılar ve başkent misafirlerin de Astana'nın yeni mimari manzarasının o muhteşem güzelliği ve bozkır bölgesinin doğal zenginlikleri hayranlık uyandırmaktadır.

Gerçekten Akmola vilayetinin bitki ve hayvanat dünyası çok çeşitli ve rengârenktir. Vilayet hudutları dahilinde düzlük, dağ ve nehirlerde memelilerin 55, kuşların 180 ve balıkların 30 ayrı türü barınmaktadır. "Kırmızı Kitap"a alınan ender hayvan türleri de pek çoktur.

Dağ keçileri, şahin, kartal, tay kuşu, turna, bozkır karakuşu, kıvrık pelikan, küçük toy kuşu, yukarıda bahsi geçen pembe flamingolar; tüm bu hayvanlar Orta Kazakistan bölgesinde yaşıyor. Ender rastlanan ve kaybolmakta olan hayvan türlerini korumak için Korgaljın korusu ve ihtisaslaştırılmış milli parklar tesis edildiğini de söylemek lazım.

Bunların dışında, yeşil alanı takriben 4391,6 hektar olan vilayette bitki dünyasının 66 türü yetişmektedir.

Kazakistan'ın yeni başkentinin bulunduğu Akmola vilayetinin doğal potansiyeli, Astana'nın her zaman uygun ekolojik çevrede olacağının iyi bir garantisidir. Böyle bir çevrenin yeniden canlanma kabiliyeti çok yüksektir. Astana ve havalisi Akmola vilayetinin terkibi unsurları olarak doğanın biyolojik yönüyle çok kudretli olan güçlü çekim alanında bulunmaktadır. Bu alan başkente bitişik ekolojisi saf olan yeniden canlandırma bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Burada esas söz konusu, Astana'yı her taraftan çevrelemekte olan doğa sistemleridir. İşim boynundaki yeni başkentin tabir caizse "ekolojik bekçiliği" görevini üstlenmiş, onun ekosferini içten ve dıştan korumaktadır.

Bu bekçiler, herkesin malûmu olan efsanevi Borovoye (Burabay) ve muhteşem Kargaljın Korusu'dur.

Geniş bozkırın tam merkezindeki Burabay'ın göz alıcı, görkemli doğası, bu yeşillikler ve dağ-taşların koruluk adası birçok efsane ve mitolojiye temel olan fikir ve şekillere ilham kaynağı olmuştur.

Gerçekten de, ünlü dansçı akağaçlar bu doğa mucizesinin ortaya çıktığıyla ilgili efsaneler oluşturmaz mı?

Yüksek kayaların çeşitli biçimleri ve muhtelif renklilik bu toprağın masalsı menşei hakkında fikirleri esinlendirmez mi? Suyu az olan bozkır ülkesinde mercan gibi dizilmiş büyük ve küçük göller bu tabiat harikasının efsanevi menşei hakkında şiirsel hayaller uyandıramaz mı?

Eğer Almatı'nın Kazakistan'ın en görkemli şehri olduğu şüphesizse, Burabay yöresinin Orta Asya'daki en güzel milli park bölgesi olduğu da aynen hiç şüphesizdir. Onu "Bozkırın incisi" ve "Kazakistan İsviçre'si" diye boşuna adlandırmıyorlar.

Burabay, Küçük ve Büyük Şabaktı, Şortan ve diğer göllerin mavi yüzeylerini sırasıyla açık araziler, kavak ağaçlıkları, çalılar ve akağaç ormanları takip etmektedir. Göllerin tam kıyısından yükselerek tepeleri bulutla kaplı yüksek kayalara doğru tırmanırlar. Gerçekten bu efsanevi, masalımsı gizemli yurt, daima kır göçebeleri için bir kutsal mekân ve tapınma yeri olagelmiştir.

Bu hayret verici toprak, onun çok zengin ekolojik kaynakları ve yeniden canlanma potansiyelinin Burabay'a halk arasında büyük şöhret kazandıracağından eminim. Doğru yaklaşılırsa ve iyi organize edilirse İşim'deki hızla gelişmekte olan başkent sakinleri ve misafirlerin boş zamanları tatil ve kültürel faaliyetlerle geçirecekleri en güzel modern mekân burası olacaktır.

Bununla ilgili ben tüm Burabay, Zerendi ormanları ve göllerini içeren hududu devletin koruması altında milli park olarak ilan ettim.

Astana'dan doğuya doğru halk tarihinde methedilen Yereymentau Sıradağları uzanır. Daha ilerideyse Bayanaul Dağları gelir. Kazak Küçük Tepelikler Bölgesi'nin uçsuz bucaksız topraklarında bulunan bu dağlar yüksek değilse de Akdım gibi 1100 metreye kadar yükselen zirveler de var. Kazak folklorunda dağ adları hayret edilecek kadar isabetlidir. Koytaş kayaları gerçekten otlamakta olan koyunlara benziyor, Kunşalğan Zirvesi'ne de güneş ışınlarını bol saçıyor. Aygırjal ("Aygırın yelesi") adında bir de çok muhteşem tepe var. Bu bölgeyi ünlü kılan sadece taşlar değil. Hayvanlar dünyası da oldukça zengindir. Burada dağ keçisi, kurt, tilki, çeşitli türde tavşan, porsuk, kokarca, kuğu, turna, kartal ve diğer çok türler barınır.

Bayanul'u hiçbir şekilde abartmaksızın dünyanın en görkemli bölgelerinden biri diye gösterebiliriz. Taş devrinin ilk zamanlarından beri insanoğlu buraları kendine mekân etmiştir. En kadim Kazak destanlarından biri olan "Kozı Korpeş-Bayan Sulu" bu yörelerle sıkı bağlıdır. Bayanaul eteklerini kaplayan çam ormanlarını çok sayıda dere ve berrak nehirler keserek geçmiştir. Burada memelilerin 40, kuşların ise 70 türü barınmaktadır.

Astana'dan batıya doğru, göller zinciri bölgesinde kır doğasının başka bir mucizesi, Korgaljın Koruluğu bulunmaktadır. Bu doğa kompleksi güneye doğru Kazak Küçük Tepelikleri'ne kadar uzanan Tengiz Çukuru'nun güneyindedir. Koruluğun kalbi birbirleriyle bağlantılı olan iki büyük Tengiz ve Korgoljın Göl sistemidir. Onlar çok önceleri Eotsen devrinde şimdiki Orta Kazakistan'ı kaplayan bir denizin kalıntılarıdır.

Korgoljın Koruluğu'nun gölleri gezegenimizin biyosferinde stratejik rol oynuyor denebilir. Buraları her yıl Afrika ve Güney Asya'ya ve geri Sibirya ve Avrasya'nın Avrupa kısmına göçen milyonlarca kuşların transit bölgesidir.

"Tengiz"in Kazakçadan çevirisi "deniz"dir. Su yüzeyi 159.000 hektar olup Cenevre Gölü'nün iki katıdır. Suyunun mineralleşmesi dünya okyanusunun 5-6 katıdır. Gölde kuşların yuva yapabileceği yaklaşık 70 kadar büyük ve küçük adalar bulunmaktadır.

Korgaljın Gölü Tengiz Gölü'nün tam tersidir. Geniş su yüzeyinin yanı sıra en az bu kadar da engin kamışlık alanları mevcuttur.

Bu muhteşem koruluğun zengin bitki örtüsü % 90 ot bitki olan yaklaşık 350 türü içeriyor.

Bu koruluk Kazakistan dışına göç eden, tüy atan ve yuva yapan kuşların kitlesel toplanma yeri olarak bilinir. Hem sonbahar ve hem de ilkbaharda bu bölge üzerinden mil-

yondan fazla su kuşları geçer. Korgaljın su yüzeyinde içlerinden 32 türü "Kızıl Kitap'a" girmiş olan 300 çeşit kuş türünü görmek mümkün. Şunu da belirtmek gerekir ki, "Su kuşlarını koruma anlaşması" çerçevesinde Korgaljın doğa kompleksi 1971 yılında uluslararası önem taşıyan su-bataklık yerler listesinde "A" kategorisine yerleştirilmiştir.

Fakat, her zaman olduğu gibi, bal dolu fıçıda daima bir kaşık katrana yer bulunabiliyor. Doğa doğadır ve çoğu zaman insanın ona müdahalesini istemez. İnsanı kendinden uzaklaştırmaya özenir ve insanla doğanın uyumlu birliğini ve onun yaşantısını zorlaştıracak güçleri bu mücadelede kullanır.

Burada söz konusu Astana'nın meşhur baş belası sivrisineklerdir. Başkentte herhangi bir olay büyüyerek "global" boyuta ulaşabiliyor. Hele konu rahatsızlık ve problem boyutuna erişmişse, o zaman evrensel bir seviyeye çıkar. Kelimenin tam anlamıyla Astana'da “sivrisinekten fil üretmişler”. İsabetli bir değişle medya sayfalarındaki sivrisinek sayısı doğadakinden daha çok olmuştu. Aslında Astana'daki sivrisinek nehir kıyısında yer alan diğer şehirlerdekinden pek fazla değildi.

Washington'un bataklık bir yerde bina edildiğini bir hatırlayalım. O zamanlar oralarda sivrisineğin yanı sıra evlerin etrafında çok sayıda yılanlar da görülmüş. Kuala-Lampur'un anlamı "Bataklık yer" demektir. Böyle örnekler yeteri kadar vardır. Karşılaştırıldığında "Astana cennet gibi bir yer" denebilir.

Yine de buna rağmen, sivrisinek problemi Astanalıların yaşamında o kadar büyüdü ki, hatta toplantılardan birinde ele alındı. Kamuoyu ciddi bir şeydir, buna göre acilen "Anti sivrisinek planı" yapıldı.

Şehirdeki ve onun etrafındaki, esas olarak İşim'in kıyısındaki kamışlıkları yok etmek yapılması gerekenlerin başındaydı. Şehrin içindeki tüm açık alanlarda çim otu yetiştirme ve toplu ağaçlandırma işine başlamaya karar verildi. İşim'in kıyıları asfaltlandı, başkent eşiğindeki kamışlar biçildi.

Böylece biz medyaya, kamuoyuna ve Astanalıların çoğunluğuna sivrisinek problemini unutturduk.

Veya başka bir biyolojik problemi, hızlı büyümekte olan Astana'nın atık sularını ele alalım. Halihazırda mevcut imkânlar Tselinograd'ın ihtiyacını karşılamayı göz önünde bulundurmuş. Fakat 200 bin nüfusu olan Tselinograd bir zamanlardaki taşra şehrinden Kazakistan'ın yarım milyonu geçen nüfusuyla bir başkentine dönüşmüştür. Tabii ki, arıtma tesisleri tam anlamıyla imkânlarını zorluyordu. 1964'te planlanıp 1970'te işletmeye açılan şehrin esas su toplayıcısı olan Taldıköl bu kadar çok miktarda şehrin atık sularını sığdıramıyor ve kenarlara taşıyordu. Üstelik hızla genişlemekte olan şehrin gereği, bu su birikintisini yok ederek dibindeki çöküntüleri kurutmaktı.

Problemin çözülmesi için tüm atık su depolarını elden geçirmek ve onların günlük randımanının en az 136.000 metre küpe ulaşmasını temin etmek gerekirdi.

Son olarak önceleri kullanılan teknik yapıların yeniden kullanılır hale getirilmesi ve aynı zamanda "Karabıdayık" mevsimlik su deposundan istifade etme teklifi önerildi ve kabul edildi.

Neticede Taldıköl su toplama havzasına atık su akıntısı durdurulacak. Astana'dan gelen atık suyun arınma derecesi balık yetiştirme normlarına uygun olacak ve su toplama havzası dibindeki çamur yeniden işlenecektir.

Taldıkölün geleceği konusuna gelince, program tamamen uygulandıktan sonra, ora-

da sanayi amaçlı kavak ağaçları geliştirilecek. Taldıköl toprakları böyle bir düşünceyi gerçekleştirmek için ormanlık alandan daha elverişlidir.

Başkentin atık su ve Astana'nın sol sahilinde eski su toplama havzası Taldıköl'ün yerinde yeni bir bölgenin kurulması problemi işte böyle ilginç bir tarzda halledilecek.

Astana'nın su ihtiyacını karşılamak da böyle olumlu bir şekilde sonuçlanacaktır. sisteminin Bu işte bize Japonlar yardım edecekler. 2002 yılında Kazakistan ve Japonya arasında "Astana'nın su ihtiyacını giderme ve akaçlama" projesi üzere anlaşma imzalanmıştı. Anlaşma şartlarına göre Japon tarafı bu projeyi gerçekleştirmek için 21,361 milyar yen (161,7 ABD doları) ayıracaktı. Proje çerçevesinde yeni pompalayıcı-filtreleyici su çekme istasyonu inşaatı, mevcut olanın revizyonu ve başkentte yeni bir su dağıtıcısını işletmeye açma, su dağıtımı boru hattı sistemlerini yenileme, eskimiş boruları değiştirme ve yeni kolektörler kurulması planlanmıştı.

Halihazırda şehrin esas su kaynağı Astana (eski adıyla Vyaçeslavskoe), Sergeyevskoe ve Petropavlovskoe su barajlarıdır. Hiç şüphesiz ki, yeni su çekme ve pompalama sistemi Kazakistan başkentinin tüm semtlerinin su ihtiyacını giderme imkânı sağlayacaktır. Söz gelişi, adları geçen üç su deposu da birer balıkçılık su havzaları olmanın yanı sıra Astana'nın yeniden imarlaştırılması sisteminin içinde yer almaktadır.

Kısacası, Akmola vilayetinin güçlü yaratıcılık imkânları, terazi kefesini Akmola'nın lehine bastıran ciddi etkenlerden biri oldu. Gerçekten de doğanın böyle güçlü desteği olmaksızın, böyle zengin bitki ve canlı dünyası olmadan, Korgaljın, Burabay ve Yereymentau gibi "bozkır ülkesinin incileri" olmadan Kazakistan'ın kalbi Astana şehrinde başkente layık bir altyapının sonuçlandırıldığından söz etmek zor olurdu. Çünkü başkent sadece ihtiva ettikleriyle değil, onu çevreleyenlerle de güçlüdür.

BOZKIR ŞEHRİ

Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası ülke ekonomisini geliştirme programı tarım ve ekincilikte yararlanabilecek yeni ekim alanlarının genişletilmesi gerektirdi.

Orta Kazakistan'ın düz alanları sonuçta toprakları genişletme programı için en uygun yer olarak görülmesi boşuna değildi. Böylece bu programın başından itibaren Akmola şehri, Tselina'nın (bakir toprak bölgesi) merkezi olarak Sovyetler Birliği nezdinde öneme sahip bir kente dönüşüverdi. Aynı zamanda bu bölgeyi tarıma açmaya gelen binlerce Sovyet vatandaşının geçtiği aktarma noktasıydı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin öngördüğü plana göre 100 bin nüfuslu Akmola, büyük bir şehir olarak 1960'ta Kazakistan'ın ortası ve kuzeyindeki işlenebilir ve tahıl üretilebilir tüm toprakları kapsayan ve bu amaç için özel kurulan devasa Bakir Toprak Bölgesi'nin merkezi olmalıydı.

Akmola'nın böyle bir fiili statüsü bir yıl geçer geçmez resmen tanındı: 1961'de Akmola vilayetine "idari merkez" makamı verildi ve adı Tselinograd olarak değiştirildi.

Bizim, tabii ki, yeni tarım alanları açmanın rüzgâr erozyonunu meydana getirdiğini,

Kazakların geleneksel ekonomiyi yürütme usulü olan hayvancılığı zevale uğrattığını daima aklımızda tutmamız gerekir. Ancak, ilk önce Kazakistan'ın içtenlikle iyi olmasını isteyen ve büyük bir gayretle ekonomimizin gelişmesine katkıda bulunan insanları unutmamalıyız diye düşünüyorum ve beni anlayacaklarını umuyorum.

Yeni tarım alanları açma faaliyetlerinin 24 yıllık tarihinde Kazakistan 272,2 Sovyet rublesi değerinde 250 milyon ton buğday satmıştı. Böylece Kazakistan bütçesi tam manasıyla bu altın buğdaydan 6,1 milyar ruble kâr elde etmişti.

Şehrin altyapısı da epey gelişti. İş Akmola'nın sadece 200 bin nüfusa sahip Tselinograd'a dönüşmesiyle bitmemişti. Kazakistan Cumhuriyeti haritasında onlarca yeni yerleşim mekanları da ortaya çıkmıştı.

Bağımsızlığa erişilince 1992'de şehre onun tarihî "Akmola" adı geri iade edilmişti. Ve 5 sene sonra 10 Aralık 1997'de eski Bakir Toprak Bölgesi'nin başkenti olan Akmola şehri resmen tüm Kazakistan'ın başkenti olarak ilan edilmiştir.

Fakat Akmola adı uzun süre kullanılmadı, 1998'de Astana olarak değiştirildi. Kazakistan'ın başkenti bu adla yeni bin yıla adım atmış oldu.

Kazakistan'ın başkenti Astana bugün ülke nüfusunun büyüklüğüne göre ikinci, gelişme hızına göre birinci sıradaki şehri konumundadır. Astana bugün Cumhuriyetin sadece idari merkezi olsa da, yarın bunun yanı sıra kültür, ilim ve sanayi merkezi de olacağına kanaatim büyüktür. Astana bu istikamette geriye dönüşsüz ve sistemli bir şekilde yol almaktadır. Başkent altyapısının tedricen geliştirilmesi Astana'nın manzarasını Asya'nın en güzel ve modern başkentlerinden biri olarak pekiştirecektir.

Gerçek anlamıyla büyük amaç da maksat diyebileceğimiz bu hedefe ulaşmanın başlıca şartı sistemli yaklaşımdır. Sistemlilik sadece Kazakistan başkentinin değil, cumhuriyetin diğer şehirlerinin manzarasını oluşturmada da zaruridir. Çünkü başkentin ve şehir altyapısının uyumlu bir şekilde geliştirilmesi her zaman şehir hayatının tüm yönlerini dikkate almayı öngörüyor. Şehir öyle bileşik ve çok parçalı organizma ki, onu yönetmek, şehir sistemlerinin idaresi hakkında tam bir ilim geliştirmek demektir.

Bizim Kazakistan'da şehir hayatında çıkabilecek tüm problemleri incelemeye alacak özel bir kuruluş oluşturmayla ilgili meselenin uzun süredir tartışılması herhalde boşuna değildi.

Buna bağlı olarak böyle bir kurum Şehir Geliştirme Enstitüsü diye adlandırıldı.

Bu Enstitü kendi faaliyetini iki istikamette yürütmelidir: Birincisi, şehir ekonomisi, inşaatı, altyapısı, ulaşımını içeren şehrin maddi ve teknik kısmını araştırmak; ikincisi, eğitim, ilim, kültür, spor v.s. dahil beşeri kısmını incelemek.

Herhalde böyle Şehir Geliştirme Enstitüsü'nün görevleri yeterinden çok olacak. Bunlar şehir hayatının tüm alanlarını gözetleme, denetleme, tahminde bulunma, tahlil ve değerlendirmedir. Fakat Enstitü'nün en önemli görevi, şehir ve başkent geliştirme modellerini yapmak ve test sınavlarından geçirmek olacaktır elbette.

Böyle bir Şehir Geliştirme Enstitüsü Astana'da kurulacaktır. Şehrin yaşam ortamının, özellikle Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti Astana şehrinin uyumlu ve gereken şekilde gelişmesinin çok önemli bir halkası olacak.

İŞİM RUBİKONU

Yıl 1994. Bir zamanların muazzam devleti parçalanmıştı artık… Yurt istikrarsız bir durumdaydı.

Olağanüstü bu durum standart yöntemlerle çözümlenemezdi. Çünkü reformların aksama ve ortaya çıkan siyasal, ekonomik, sosyal ve jeopolitik problemlerin şiddetlenme tehlikesi vardı. Ülkede oluşan duruma en efektif ve isabetli tepki gösterecek tedbir ve hareket doğuracak tam bir sıra dışı karar gerekiyordu.

Dirlik ve düzen zamanlarında, çok önceden bir Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri'yken bir gün bana Ordinarius Profesör Kanış Satpayev'in raporu ulaşmıştı. Bu raporda Kazak SSC'nin başkentini direkt Kazakistan'ın coğrafi merkezine, Karaganda veya Tselinograd'a taşımak öneriliyordu. Saygıdeğer bilim adamı ve bir halk adamı olan bu zatın raporunda gösterdiği delillerinden biri, bu kadar büyük bir cumhuriyetin başkenti ülkenin ırak bir noktasında bulunamayacağıydı. Üstelik o dönemde dost ülke olmayan Çin Halk Cumhuriyeti sınırlarına çok yakın bir noktadaydı.

Hatırladığım kadarıyla bu önemli rapor Moskova'ya gönderilmişti. Çünkü bu gibi meseleler, Moskova'nın izni olmadan, değil çözülmek, ele bile alınmazdı.

Moskova'nın cevabı, hatırladığım kadarıyla, çok kısaydı: "Yapacak başka işiniz yok mu?" Bu olay Hruşev'den önce olmuştu.

Tam o zamanda bir Tselina emektarının kitabı elime ulaşmıştı. Yazar kitabında Hruşev'in Kazakistan'ın başkentini Tselinograd'a taşıma düşüncesi olduğundan bahsetmişti.

Eğer Hruşev 1964'te görevinden ayrılmak zorunda kalmasaydı, düşündüklerini gerçekleştirebileceği şüphesizdi.

Büyük bir devletin bir numaralı kişisinin niyeti ne kadar ciddi olduğunu bilemiyorum ama Hruşev dışarıdan sade ve çok konuşan olarak görünmesine rağmen boşu boşuna konuşan birisi değildi. Bu konuda o ısrarlıydı ve işleri çok da ertelemezdi.

Meğer başkenti taşımaya yönelik ilk organizasyon ve pratik adımlar o zamanlar atılmış. Bildiğim kadarıyla Tselina'yı yöneten devlet adamları bu konuyla ilgili Moskova'ya birkaç defa gitmişler. Bazı neticelere de ulaşmış görünüyorlardı. Kazakistan'ın gelecekteki başkenti Tselinograd'a (Moskova'daki) Kongre Sarayı'na benzeyen büyük bir Kültür Sarayı gerektiğine Moskova'yı ikna etmişler ve bunun için para da almışlardı. Böyle ikna etme metodunu kullanma sonucunda Moskova, Gençler Sarayı, Bölge Parti Komitesi, otel binalarına ve sitelerde konut inşaatına para ayırmış. Enerji ve su temini meseleleri iyi çözümlenmişti, Tselina demir yolu döşenmişti. Yani, tüm bunlar er ya da geç başlangıçta düşünüldüğü gibi başkent tesislerine dönüşmeleri gerekiyordu. Velhasıl, Hruşev görevden alınana kadar Tselinograd yavaşça, dışarıdan fark edilmeden gelecekte sadece bir Bakir Toprak Bölgesi'nin değil, tüm Kazakistan'ın başkenti olmaya hazırlanıyordu.

Tüm bu planlar, genel olarak, benim için de yeni bir şey değildi. Hruşev'in benzer niyetleri olduğunu daha önce de duymuştum.

Yine de bu olaylar, Kazakistan bağımsızlığının ilk adımları sırasında benim için kendine özgü bir teşvik edici etken oldu.

Başkenti taşıma gayesine ben yavaş yavaş kapılıverdim. Bu fikir devletimizin bugünü ve geleceği düşünülürken ve çağımızın problemlerini analiz ederken aklıma sık sık gelirdi.

Bahsettiğim gibi iktidardaki elit tabakaların ve aydınların muhafazakarlığı, Kanış Sat-

payev'in nüfusu, Hruşev'in düşündükleri, jeopolitik gerçekler ve başka çok sayıda sebep ve durumlar başkenti taşıma fikrini kaçınılmaz "kesin emir" haline getirdi ki, 1993 yılı başından itibaren bu kanuna göre hareket etmeye başladım.

Tam o sıralarda ben veliyetleri sık sık ziyaret ederek, bölgelerdeki hayatı yakından gözlemlemeye başladım.

İnsanlardan, yerel yönetici ve işadamlarından kendilerini başkent Almatı'dan ne kadar uzakta ve tecrit edilmiş gibi hissettiklerini konuşmalar esnasında sanki söz gelişi, kazara soruyordum.

Onların hayatında başkent, yani orada yerleşen hükümet değil, başkentin kendisi ne kadar önemlidir? İşte bunun gibi sorulardı.

Sonra yine kazara ben devlet hayatında başkentin rolü, yerleştiği yerin önemi hakkında ve başkentin inşa edileceği ideal yerin hangi genel ölçülere göre seçileceği hakkında açık, anlaşılır bir şekilde analitik ve genel bilgiler hazırlamalarını rica ettim. Birçok insanın başkentlerini taşıma ile ilgili fikirlerini, taşıma kararına varırken dikkate aldıkları sebepleri öğrenmeyi merak ettim ve bu merakı gidermeye mümkün olduğunca özen gösterdim. Bir zamanlar kardeş olan cumhuriyetler arasında meydana gelen endişe verici durum ve atmosfer de başkenti başka şehre taşıma terazisine yine bir taş koymuş oldu.

Evet, Sovyetler Birliği dâhilindeki iç sınırların çoğu, zamanında keyfi bir tarzda belirlenmişti. Bu durum ardı ardına gelen egemenlik akabinde bazı yeterince ehil olmayan ve mesuliyetsiz kişilere mevcut sınırları teftiş etme zarureti hakkında söz açmalarına bahane olmuştur. Tabi ki, kendi çıkarları lehine… Beni özellikle çok endişelendiren Aleksandr Soljenitsin'in[5] "Rusya'nın düzenli kuruluşunu nasıl sağlayacağız?" adlı ünlü makalesi oldu.

Yazarın Rusya'yı düzene sokmak gibi samimi bir isteği olduğuna anlayış gösterilebilir. Fakat bununla Kazakistan'ı yeniden yapılandırmanın ne ilgisi var? Soljenitsin'in gülünç görüşlerine binaen Kazakların asıl toprakları sadece şimdiki Kazakistan'ın güney vilayetlerini kapsayan, güneyden merkez bölgeye kadar yay şeklinde uzanan bozkırlarmış. Bu hayali delile dayanarak Aleksandr Soljenitsin Kazakistan'ın kuzeyindeki topraklarını Rusya'ya katmayı öneriyor. Bence o bununla birlikte Rusya'ya Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı Slav Birliği temelinde katmayı da teklif etti. Kırım'ın da her zaman Ruslara ait olduğundan bahsetmişti. Tüm bunların, yeni bağımsız devletler arasında ülkelerinin bütünlüğü için fiilen bir savaş başlatmaya çağrı anlamına geldiği onun umurunda değil galiba.

Jirinovski'nin[6] de buna benzer konuşmaları halen hatırımızda. O "Rusya Kazakistan'dan engelle karşılaşmadan geçerek Hint Okyanusu'nda çizmelerini yıkamasını teklif etmişti. Tüm bunlara karşı Kazakistan'dan sert bir teklif gelmiştir. Bu tür provokasyonların nereye götüreceği açıktır.

Gerçekten Sovyetler Birliği yok olmuştu. Kazak olmayan çoğu halk endişelenmeye başlamıştı. Almatı çok uzaklarda, Rusya, Moskova yanı başımızda, hangi tarafa yürümeliyiz? Eski Birlik'te yer alan cumhuriyetlerdeki Rusça konuşan halkın duygusu ve kararsızlığı neden kullanılmasın ki? Zaten yarınlara endişeyle bakma ortadaydı. Eğer diğer cumhuriyetlerde meydana gelen kanlı etnik çatışmaları hatırlarsak, bu tür çağrılar jeopolitik bir egzersiz sayılmazdı. Onlar gerçek anlamda bir tehlike içeriyorlardı.

---

[5] Soljenitsin Aleksandr İsayeviç (doğum 1918) - ünlü Rus yazar, Nobel Ödülü sahibi (1970). Komünist rejimin yıkılmasında etkisi çok olmuş. Söz konusu makalesi 1990 da 27 milyon tirajla basılmış.

[6] Jirinovski Vladimir Volfoviç (doğum 1946) - Rus politikacı, 1990'dan itibaren Rusya Liberal Demokrat Parti lideri.

Soljenitsin'in hiç de kurnaz olmayan fikrine, göre Kazakistan'ın kuzey vilayetlerinin Rusya'nın düzenli kuruluşuna aktif katılımları gerekirdi.

Kuzey Kazakistan Rusya'yı nasıl olur da kurtarır, bu şahsen benim için hâlâ bir bulmaca olarak kalıyor.

Herkesin çok iyi bildiği yazara siyaset ve coğrafya arasında, ekmek ve tereyağı arasındaki bir fark gibi olduğunu nasıl anlatırsın?

Ekmek ve tereyağı birlikte tost olur ama onların her biri ayrı ayrı besindir.

Coğrafi kavram ve herhangi bir toprak bölgesinin hangi devlete ait olduğunu şaşırmak için ne kadar saf olmak gerekir?

Örneğin Tuna Nehri birçok devletin hudutlarından geçiyor. Ancak Tuna boyundaki devletlerden biri nehrin çoğu kısmı onun bölgesinden geçtiği için Tuna nehrini kendisinin diye ilan etmesini duymak acayip olurdu.

Yermak Sibirya'yı değil, isim benzerliği taşıyan Sibirya Hanlığı'nı ele geçirmişti. O Hanlığın Sibirya ile ilgisi, Avrasya ile Kazakistan'ınki gibidir, yani sadece hudududur. Fakat böyle bir keyfiyeti kolay kolay hesap dışı tutamazsın ve ona gülemezsin. Her bakımdan yeterince ciddi ve endişe vericidir.

Ekonomik ilişkiler sisteminde Kazakistan'ın sanayi bölgesi olan kuzey ve tarım bölgesi güney olmak üzere fiilen ikiye bölünmüş olduğunu dikkate almak lazımdı.

Kazakistan'ın başlıca sanayi kuvvetleri onun orta ve kuzey vilayetlerindeydi. Fakat 1991 olaylarının ardından sanayi sektöründe meşgul olan Rusça konuşan halk kendi tarihî vatanları olan Rusya ve Beyaz Rusya'ya göç etmeye başladı. Göç süreci Almanları da kapsadı. Almanya Federal Cumhuriyeti'nin hükümeti onlar için tarihî vatana dönüş özel programını yapmıştı.

Ülkenin merkezi ve kuzey bölgelerinde meydana gelen demografik krizden dolayı sanayi kuvvetlerinde durgunluk başlamıştı. Buna mukabil sosyal problemler de şiddetlenmişti.

Aynı zamanda Kazakistan'ın güney vilayetleri nüfus fazlalığından ve artan işsizlikten dolayı sıkıntı yaşıyordu. Buradaki işsizlik cumhuriyetin diğer yerlerine kıyasla çok yüksek seviyedeydi.

Bu süreçler, Sovyetler Birliği'nin tüm ekonomik kompleksinin dağılması sonucunda meydana gelen iktisadi sıkıntı nedeniyle daha da zor geçiyordu.

Tabi ki, başkenti başka şehre taşıma bu problemi başarılı bir çözümü için yegâne yol değildi. Fakat başka önemli ve yeterli şartlarla birlikte ele alındığında, başkentin yerini değiştirme işi bu problemlerin de hallolmasına tesir edecekti. Bununla birlikte demografik dengeyi yeniden oluşturmak, işgücü akışını orta ve kuzey sanayi bölgelerine yöneltmek, duraklayan sanayi ve endüstriyel güçlerin normal çalışmasını sağlamak, kuzey bölgelerin sanayileşme sürecine Kazakistan'ın güney halkını yönlendirmek Kazakistan'ı tarımsal alandan sanayi raylarına geçirmek gibiler.

Yukarıda söylediğim gibi, Almatı'daki halk yoğunluğunun, bu şehrin ekolojik problemlerinde de ciddi etkisi olmuştu.

Yani başkenti Almatı'dan Kazakistan'ın merkez vilayetlerine nakletme fikri bir günde doğmuş değildi. Aslında Kazakistan'ın karşılaştığı her bir küresel ve ciddi problem bu fikri uyandırıyordu. Tabir caizse işte bu başkenti başka şehre taşıma işi bizi belirsizlikten ve

Sovyet mirasından çekerek politik, kamu, sosyal ve jeopolitik problem labirentinden çıkarabilirdi.

Ben bu fikre tekrar tekrar geri dönüyor ve gittikçe onun doğruluğundan emin olmaya başlıyordum.

Başkenti başka şehre taşıma zarureti fikrinde karar verdiğimde, kendi şahsıma ait her şeyimi - kendi politik kariyerimi ve hatta hayatımı riske atmakta olduğumun bilincindeydim. Tabi ki, ben burada hayatı kaybetmenin feci anlamından değil, felsefi yönünden, yani Devlet Başkanı olarak topluma borçlu olduğum hayati taahhüdümü yerine getirememekten bahsediyorum. Zaten böyle bir keyfiyet de sık sık olmazdım. Her halükarda, her şey iyice ölçüp biçilmeli ve düşünülmeli, hesaplanmalıydı. Ne kadar para lazım? Nereden bulunur? Yönetimin tüm kuruluşları aynı zamanda hep beraber taşınacaklar mı veya bu süreci uzun yıllara kadar uzatmalı mı? Başarılı tarzda işi tamamlamak için nereden başlanmalı? Ve özellikle, başkenti nereye taşımalı, Akmola'ya mı, Karaganda'ya, Kökşetau, Aktobe veya başka bir yere mi?...

Fakat hani hep denir ya; biz tahmin ederiz ama gerçek durum gereğini takdir eder. Teknik meseleleri çözmek ayrıdır. Mesela, yeni başkenti seçmek için gerekli olan, birtakım kriter belirlemektir. Meseleyi kökten çözmek ise tamamen başka bir şey. Genel olarak taşınmalı mı, taşınmamalı mı?

Tüm problem işte o prensipteydi. Hükümet, parlamento, danışmanlar ve bazı dava arkadaşlarım başkenti başka şehre taşıma planlarını ilk defa duyduklarında tam manasıyla şok olmuşlardı. Taşınmak da ne demek?... Biz zaten reform yapmanın, yeniden yapılandırmanın pek çok problem ve sıkıntılarından, geçici dönemin başka zorluklarını aşamıyoruz. Ayrıca, durup dururken, başkenti başka şehre taşıma işi de nereden çıktı? Sağlam başa hastalık bulmaktır bu. Ve tabi ki, bu itirazların ana kaynağı, mali kaynakların yokluğu, daha doğrusu bütçe açıklarını kapatmak ve sosyal ihtiyaçları gidermek için zar zor yetecek kadar az olmasıydı.

Finans problemi tabi ki, yeni başkent aleyhine ciddi bir gerekçeydi. Fakat halledici bir gerekçe değildi.

Eğer biz bugün böyle bir güçlü kalkınma için para bulamazsak, o zaman daima sadece bize yetmeyecek parayı aramakla sürüneceğimizi, böyle bir yaklaşımla hiçbir zaman para bulamayacağımızı hissettim. Velhasıl, her şeyi iyice düşünerek, son kararımı aldım: Yeni başkent olacaktır!

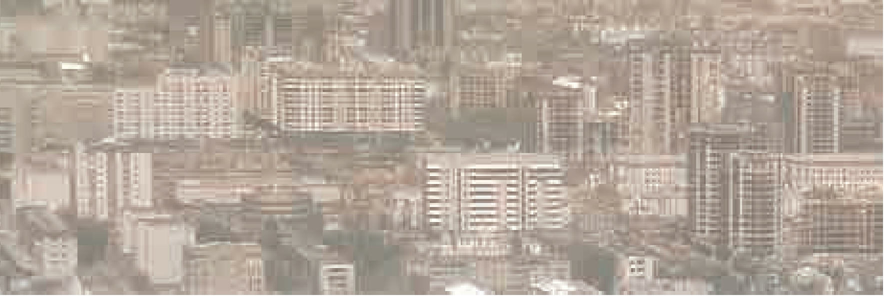
Hükümet ve parlamento üyelerinin ilk tepkisel davranışlarından bahsederken dilim sürçtü.

Hakikatteyse benim başkenti taşımayla ilgili açık söylenen fikrime ilk tepki gözümün önünde gülümseme, arkadansa belki gülüş olmuştu. En ilginç olan da, benim asılsız söylemeyeceğimi bildikleri halde, hemen herkesin başkenti taşıma gayemi uygunsuz ve yersiz bir şaka gibi kabul etmeleriydi.

1993 yılının sonunda konuşmalarımın birinde nabzı yoklayarak Kazakistan'ın başkentini Almatı'dan başka şehre taşınması gerektiğini söyledim. O zaman çoğu insan benim dilim sürçtü zannetti veya "herhalde çok yorgun" diye düşünmüş.

Burada Charles de Gaulle'ün "âli hâkimiyet insanı yalnızlık ve üzüntüye mahkûm eder" diyen sözü gayri ihtiyari akla geliyor. Yardımcı, danışman ve dava arkadaşlarım çoktu ama kendim karar vermek ve sonuçlarından kendim sorumlu olmak gerekmekteydi.

O zamanlar Napolyon Bonapart'ın hikmetli sözlerinden birisine zihnimin takıldığını hissettim: "Ben sadece danışmanlarımı dinlediğimde yanılıyordum, kararlara kendim vardığımdaysa hata yapmazdım". Tabi, o zaman başkaydı ve yönetim üslubu da farklıydı. Bizim zamanımızda öyle tarzda kararlar almak zordur.

1994 yılının başında tekrar başkenti başka şehre taşımaktan söz açtım. Bu sefer de isabetsiz şaka gibi algılandı. Herkes gülmüştü ve bu teessüfe değer anlaşmazlık tekrar unutulmuştu.

Nihayet, 1994 yılı Temmuz'una gelince bu mesele konusunda epey "pişkinleştim". Başkenti diğer şehre taşıma önerisini resmî seviyede Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu'na somut bir teklif olarak sunmak için gereken tüm politik, sosyal ve jeopolitik neden ve kanıtlarım hazırdı.

6 Temmuz 1994 tarihinde Parlamento toplantı devresinin genel oturumunda başkenti Almatı'dan ülkenin merkezi bölgesi Akmola'ya taşımak gerektiğini mantıksal ve diğer yönüyle kanıtlayarak konuşma yaptığımı hâlâ hatırlıyorum.

Salonda oturanların yüzleri gerilmişti... Onları anlamak mümkündü. Bizim yöneticilerimiz her gün çözülmesi acil bir sürü problemlerle karşı karşıya. Halen de, hazır reçeteler yoktu. Rahatsız eden birçok şey vardı...

Kürsüye çıkınca güçlü heyecanımı kontrol altına aldıktan sonra kendi bakış açımı ispat etmeye başladım. Dedim ki, "müstakil devletin yüksek menfaatleri başkenti başka şehre taşımayı gerektirmektedir. Yani, idare sistemi meselesinin takdiri esasen buna bağlıdır."

Başkentin bulunması gereken en uygun yer, mümkün olduğu kadar ülkenin merkezinde, tüm bölgelere aynı mesafedeki yerdir. Uçsuz bucaksız engin Kazakistan için bu etken çok büyük önem taşıyordu.

Yeni başkenti seçme işi 32 ölçüye göre yapıldığını milletvekillerine ayrıntılı olarak anlattım. Onların içinde sosyal ve ekonomik göstergeler, iklim, manzara, depreme dayanıklılık, çevre, mühendislik ve nakliye altyapısı ve geliştirme imkânları, inşaat sektörü, iş gücü ve başka birçok şeyler vardı... Ülkenin stratejik çıkarları da uzun vadeli geleceğe yönelik hesaplanmıştı.

Kısacası, önerilen gayri adi ve eşi benzeri olmayan bu kararın çok titizlikle hazırlandığını, onda acelecilik ve keyfilik olmadığını teferruatlı bir şekilde göstermeye ve sergilemeye çalıştım.

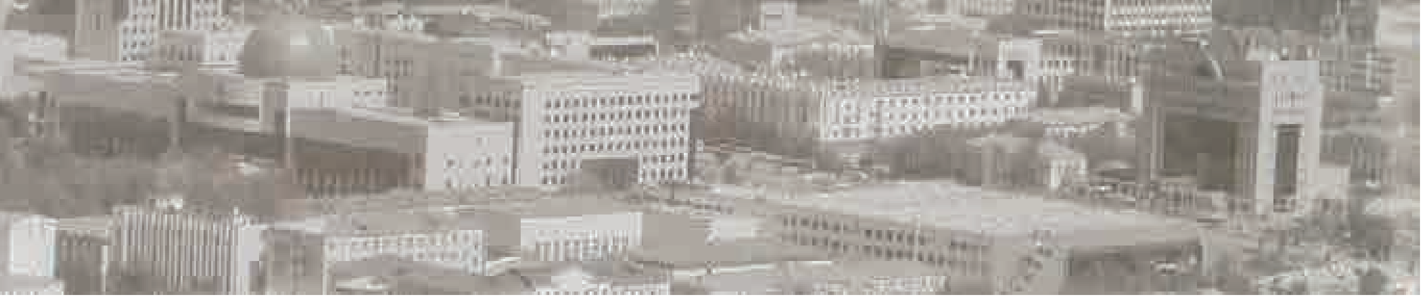
Yeni başkent seçmenin tüm kriterlerine göre bağımsız Kazakistan'ın idari ve siyasi merkezini Akmola şehrine yerleştirme alternatifinin tercihli olduğunu belirttim. Konuşmamda Kazakistan'ın başkenti olmaya layık aday şehir olarak Akmola şehrinin potansiyel üstünlüklerini özellikle kaydetmeyi unutmadım:

İlk olarak, şehir Kazakistan'ın hemen hemen coğrafi merkezinde bulunmakta ve tüm bölgelerden aynı mesafede uzaklıktadır ki, bu idari vazifeleri yerine getirme açısından ve piyasa altyapısını geliştirmede tasarruf sağlar.

İkinci olarak, şehrin durumu, mimari ve inşaat işlerini esnek bir şekilde halletme, ülkenin diğer bölgelerine nazaran oldukça uygun ekonomik projeleri gerçekleştirme imkânı sağlar ki, bunu kendi tecrübemizden biliyoruz.

Üçüncü olarak, şehrin hayat faaliyetlerini sağlayan mevcut sistemin yeniden yapılandırılmasının çok masraflı olmayışı.

Dördüncü olarak, kullanılmakta olan ulaşım ve iletişim altyapısının ileride daha da geliştirme imkânlarının çokluğu.

Ve nihayet, burada ortak çabalarla korumamız gereken bir normal ekolojik ortam mevcuttu.

Fevkalade sakin ve mezar sükûneti denebilir sessiz bir ortamda Yüksek Kurul'un amfi salonunun her tarafında alışılmadık şu sözler yayıldı: "Almatı artık müstakil bir devletin başkenti olmanın gereklerini yerine getiremiyor. Nüfusu bir buçuk milyona yaklaşan bu şehir, yerleşim biçimi ve konumu bakımından pek de iyi geleceğe sahip değildir."

Burada inşaatların sıklığı, yüksek ve boş arazilerin kıtlığı mevcuttu. Olağanüstü zaruret olmasına rağmen onu genişletmenin imkânı yoktu.

...Benim görevlendirmem üzerine devletin yeni başkentinin en uygun yerleşimini tespit etmek amacıyla cumhuriyetin tüm hududunda teferruatlı bir inceleme başlatıldı. 32 ayrı kritere göre yapılan tahlil, bütün muhtemel şehirler arasında en uygunun Akmola olduğunu gösterdi.

Devletin bir numaralı adamının ender bir konuşması, toplumsal mentalitemiz gereği oybirliği ve heyecanlı bir onaylamayla desteklenmek yerine, salonun bir kısmından ara sıra alkışla, başka taraftansa mezar sessizliğiyle karşılandığı bilinen bir gerçek. Bunun için, genel olarak kabul görmüş düşünceler çerçevesinden dışarı çıkan, hele günlük konular ve tasaların alışılmış akımından tamamen sapmış bir şey diyebilmek zahmetine katılmak gerekirdi.

Bugün işte böyle yapmanın vaktiydi.

Burada, bilemiyorum, benzetme ne denli yerinde olabilir fakat salonun tepkisi Gogol'un[7] "sessiz" sahnesini anımsatıyordu. Korku, şaşkınlık ve tam anlamıyla şoke olma konuşmalardan değil, yüz ifadelerinden okunuyordu. Oysa, yüzde yüz sürpriz tesiri de denemezdi. Yine de tebliğimin sunulmasından önce böyle bir müracaatın hazırlandığı haberi milletvekillerine kadar ulaşmıştı ve devlet memurları arasında müzakere edilmişti. Fakat dedikodu ayrı bir mesele, Cumhurbaşkanı'nın beyanatı bambaşka bir şeydir: Alıştıkları yerlerden ayrılmak, sıcak evlerini, yuvalarını bırakıp, bilmediği bir şehre gitmek sadece tahmini olasılık değil, zaruretin ta kendisi oluyordu.

Kısaca ifade edecek olursak, taşımayla ilgili karar alkış tufanı koparamadı. Konuşmamı doğum günümle aynı zamana denk getirerek bu işlemin böyle beklemedik seyrine daha da anlayış gösterilecek diye ümit etmiştim. Fakat tahmin ettiğim gibi konuşmamdan sonra hiç kimse benim doğum günümü hatırlamadı bile. Hele benim haklı veya haksız olduğumu düşünürken onu dikkate de almadı.

Ben tabi ki, Almatı'nın kendi alışılmış başkent statüsünü kaybetmeme isteğini anlıyordum.

Ben devlet adamlarının alıştıkları atmosferden koparak kışın kar fırtınaları, yazın toz dumanı olan ve her taraftan rüzgâra açık uzak bozkıra gitmeme gibi doğal isteksizliklerini de anlıyordum.

Fakat milletvekilleri tüm bu ani değişiklik etkilerini bertaraf ederek devlet adamları gibi davrandılar ve böylece devlet işlerinde popülizm ve uzak taşra şehre taşınma konusunda kişisel yaklaşıma yer verilmeyeceğini teyit ettiler. Salonda Yüksek Kurul'un formüle ettiği şöyle bir fikir ilan edildi:

"…Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev'in devletin başkentinin Akmola şehrine geçirilme teklifi kabul edilsin…"

Sonuçta mühim olay gerçekleşti: 6 Temmuz 1996'da Kazakistan Cumhuriyeti hükümeti "Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkentinin başka yere taşınması" tarihî bir kararını

[7] Burada ünlü Rus klasik yazar Gogol Nikolay Vasilyeviç'in (1809-1852) "Teftişçi" eserinde yer alan bir manzaraya işaret edilmektedir.

alıyor. Bir yıl sonra, yani 20 Ekim 1997'de Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın çok önemli "Akmola şehrini Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan etmesi" emri ilan edildi. Bu, tüm devletimizin gelişmesine ilk itici güç ve hız veren bir unsur oldu.

Sözün doğrusu, başkenti taşıma hakkında kararın parlamentodan böyle kolay geçeceğini beklememiştim.

Öyle görünüyordu ki, çoğu milletvekillerinin bu gayeye iltifat göstermelerinin nedeni, yer değiştirme sürecinin pratiğe dökülmesinin epey zaman alacak olduğunu düşünmeleriydi.

Onlar içlerinde "başkent" Alatau'ın bağrından ta son istasyonu olan Akmola'ya ulaşıncaya dek 25, hatta 30 yıl geçer diye düşünüyorlardı.

Şimdi zamanın bu düşünceleri boşa çıkardığını artık biliyoruz. Zira söz konusu kararları geri çevirmek hiç de mümkün değildi.

En ilginç olan şu ki, başkenti değiştirme çok hızlı bir süratte gerçekleşti. Ben en önemlisi ilk başta "Cumhurbaşkanlık, Parlamento ve hükümet binasını intikal ettirmektir" sandım.

Bakanlıklara, Genel Müdürlükler, yargı organları, diğer hükümet ve devlet kuruluşlarına gelince, "onların taşınması daha ileridedir. Yakın zamanlarda da olmaz, belki de 2000. yılına doğru olabilir" diye düşünmüştüm.

Daha sonra hayretle fark ettim ki, hepsi de yeni başkente taşınmada insiyatiflerini kullanarak müthiş bir özen göstermeye başladılar. Akmola'dan kendileri bina bularak tamirini yapınca kurumlarını nakledip getirmeye başladılar. Bu süreç öyle hızlı ve kendiliğinden gelişti ki, ben artık onları durduramadım. Doğrusu, itirazım da yoktu.

Hele, böyle bir durumda çoğu yöneticinin potansiyel teşkilatçılık kabiliyeti ortaya çıkmışken...

İşte parlamento tarafından karar alınmıştı ve doğal olarak da her karar icra isterdi. Ve ben başkenti, onun sayesinde tüm ülkeyi harekete geçirmek için bütün yaz, 1994 yılı boyunca mali kaynak aradım.

Ardından tekrar değerli milletvekillerimize müracaatta bulunarak, Kazakistan'da konut inşaatını geliştirmeye tam 50 milyon ABD doları çektim. Biraz ileri geçip söyleyecek olursam, Kazakistan Cumhuriyeti başkentindeki yeni 9. semtin tümü işte bu parayla inşa edilmiştir.

1995'de biz Akmola'nın ikamete düzenli açılması, yeni devlet kurumları binaları ve devlet memurları için konut inşaatına finansman sağlayan özel "Yeni Başkent" Vakfı'nı kurduk. Ona devlet mülkünü özelleştirmeden elde edilen paranın belli bir bölümü aktarılıyordu.

Bununla beraber başkenti geliştirmek için kaynak bulmak amacıyla şehir dâhilinde Serbest Ekonomik Bölgesi kurma meselesi ortaya çıktı. Bunu Akmola'nın o dönemdeki Valisi Amanjol Bulekpayev benimle bir görüşme sırasında gündeme getirdiğini hatırlıyorum.

Gerçekten onun tespitleri yeterince ikna ediciydi ve böyle bir adım atmaksızın yeni başkentin finansal ve iktisadi problemlerini halletmek zor ve hatta imkânsız görünüyordu.

Söylenen söz, atılan ok geri dönmez: 1996 bizzat kendi emrim doğrultusunda böyle bir iktisadi bölge teşkil edildi ve o yılın Kasım ayında A. Bulekpayev bu bölgenin Başkanı olarak tayin edildi.

Bu münasebetle özel olarak ben Akmola'ya geldim ve genişletilmiş bir toplantı yaparak, burada Akmola Serbest Ekonomik Bölgesi (SEB) kurma kararı alındı. Bu adım yeni

konut semtlerinin inşaatını başlatmak için yeterince meblağ biriktirmeye imkân sağladı. Çünkü SEB sayesinde elde edilen meblağın %60'ı şehir bütçesinde kalıyor, diğer %40'ı direkt vilayet bütçesine ayrılıyordu.

Şunu söylemek gerekiyor ki, Amanjol Bulekpayev başkentin Akmola'ya geçirileceğini öğrendiği andan itibaren bu gayeyi besliyormuş.

Şehir Valisi'nin hükümete Akmola'da Serbest Ekonomik Bölgesi organize etmeyle ilgili teklifi, her şeye rağmen, hiç de etki göstermemiş ve cevapsız kalmış. Ancak, Bulekpayev bunu kabullenemeyip direkt bana müracaatta bulunmuştu.

Bu olay 1996'nın ortalarında olmuştu. SEB'nin kurulması gayesiyle nasıl çaba gösterdiğini anlatınca, ben hükümetin açık bir şekilde hareketsizliğinden öfkelendim. Gerçi onun başka bir sürü problemler yığınında "batıyor olmasından" haberim de vardı. Meydana gelen durumun adı "sessiz sabotaj"dan başka bir şey değildi.

Bu yerinde ve güncel bir istekti. Onu desteklemek ve hayata geçirmek gerektiği kanaatine vardım. Hele Kazakistan'ın pratiğinde Kızıl Ordu ve Lisakovski'de kurulan SEB örnekleri birer emsal olmuştu.

Ülkemizin olması gereken ziyneti, şehirde neden girişimciliğin önü açılmasın ve başkent altyapısı problemlerini daha da kolay halletme yollarına gereken şartlar oluşturulmasın?

Ben başkenti değiştirmeye açıkça ilgisizlik sergileyen Eyalet Valisi A.G. Braun'u değiştirme kararı aldım. Eyalet Valisi olarak şehri de, bölgeyi de iyi bilen J. Karipjanov'u tayin ettim. Yaptığı iktisadi vazifelerin yanı sıra ona belli zaman zarfında "sokak ve semt adlarını uygun hale getirme" gibi kendine özgü bir "toponimik" görev de yüklendi.

Burada "Ekim", "Kızıl bayrak", "Sovyet", "Lenin" gibi devri gecmiş isimlere korusu mevcuttu. Bu vazife de dahil olmak üzere işlerin bir çoğunu o başarıyla bitirdi.

1994'ten itibaren ben Akmola'ya sürekli, hemen her hafta gelir, bölgenin kendine özgü yapısını gezerdim.

Bu sebeple kurulmakta olan yeni başkente 1996'da düzenlediğim ziyaretim esnasında Akmola'da özel iktisadi bölge kurma ile ilgili özel toplantı düzenledim.

1996 yılının 6 Kasım'ında ben Akmola şehrinin idari hudutları dâhilinde özel iktisadi bölge kurulmasıyla ilgili kararı imzaladım. Aynı kararla Amanjol Bulekpayev'i onun Başkanlığına tayin ettim. Yeni başkent Akmola'ya karşı Hükümetin "sessiz sabotajını" böylece tamamen durdurdum ve özel iktisadi bölge vesilesiyle şehir bütçesini toparlamaya ve sağlamlaştırmaya imkân sağlandı.

Akmola SEB'nin başarılı faaliyetinin sonucunda elde edilen kârın tutarının %60'ını almaya başladım. Vilayet bütçesi de zarar etmedi. Çünkü oraya SEB'nin elde ettiği mali miktarın %40'ı veriliyordu.

İşte böyle, uzun sürünceme ve eziyetlerden sonra "Akmola şehri Serbest Ekonomik Bölgesi" projesi başkentin altyapısını cebri tarzda ve hızla oluşturma ve şehir semtlerini inşa etmede çok kuvvetli etkisi oldu.

Tabi ki, Astana'nın kuruluş süresinde sadece inşaat problemleri değil, diğer önemli olan, sosyal problemler de halledilmeliydi.

Üstelik şehir - başkentin altyapısı, sadece güzel bir görüntü ve gökdelenler değildir. Bu aynı zamanda, başkent sakinlerinin her birinin mikro iklimini iyileştirmeye yönelik sosyal ve toplumsal problemlerin de çözülmesi demektir.

Astana'nın sosyal alt yapısı için gereken mali kaynak türlü usullerle, bazen de idari imkânlardan geniş istifade ederek elde ediliyordu.

Ülkede sosyal problemlerin keskinleştiği dönemde, yani 1994'te Akmola'da miting olmuştu. Meydanda emekliler, birkaç bin kişi toplandı. Şehri yönetenlerden adamların karşısına konuşmak için sadece Amonjol Bulekpayev çıkmış ve 15 dakika civarında dişini sıkarak, protestocuların nasıl bir ağır dille şehir idarecilerini kronik olarak emekli maaşının devamlı ödenmemesini eleştirdiklerini dinlemiş.

Bu arada Bulekpayev'a onun iyi tanıdığı bir emekli yaklaşmış. Bu kişi, Akmola'ya yeni taşınan bütün idarelere yazılı başvurup ona sıra dışı şartlarında daire verilmesini talep ediyormuş. Bulekpayev ise "yetkim yok" diye devamlı geri çeviriyormuş. Amanjol'u meydanda görünce ona yaklaşırken edep dışı lisanla burada ne yaptığını sormuş. Bulekpayev de ona karşılık verirken, kendi hoşnutsuzluğunu dile getirmiş.

O zaman toplananlar Bulekpayev'e sormuşlar: "Amanjol, ne oldu böyle?" O da "Devamlı sıra dışı bir daire talep ediyor, tüm makamlara yazıyor, şikâyet ediyor. Ben de ona, 'ben Şehir İcra Komitesi'nin Başkanı olduğum sürece sen kanundışı yollardan, yani sıra dışı daire alamazsın' diyorum" demiş.

Meydandaki vaziyet bir anda gevşemiş. Herkes gülmeye ve şakalaşmaya başlamış. O zaman Bulekpayev söz almış: "Siz bana inanıyor musunuz yoksa inanmıyor musunuz?" Toplananlar "İnanıyoruz," diyorlar. "O zaman bana üç dört ay tanıyın ve ben bu emekli meselesini halledeceğim." Halk razı olmuş. Amanjol Bulekpayev'in de sözünü tuttuğunu söylemeli.

Ben Amanjol Bulekpayev'e onun başkent inşaatına inancı ve büyük katkılarından, Akmola'da serbest ticaret bölge kurmada sergilediği inisiyatif ve sebatkârlıktan dolayı özel bir minnet borçluyum. Bu serbest bölge ise yeni başkentin kuruluşunun finansmanının sağlanmasında bir takım ciddi problemleri halletme imkânı verdi.

Hatta denebilir ki, böyle bir bölge kurulmamış olsaydı, 1997'den bu yana yapılan büyük inşaat iş hacminin gerçekleştirilmesi imkânsızdı.

Bu sayede bu vakıfta aşağı yukarı 70 milyon dolar topladık. Sonra sıra eski Sovyetler Birliği'nden kalan ek kaynağa geldi.

Onlar olabilecek savaş ihtimaline karşı biriktirilmiş olup metallerden, yani ferrokarışım ve yapı materyallerinden ibaretti.

Gerekli bir kısmını artık bağımsız olan Kazakistan için devletin maddi ihtiyatları olarak ayırdıktan sonra kalan kısmını sattık ve elde edilen meblağı yeni başkent "kasasına" yatırdık. Bu işten takriben 20 milyon dolar kazandık.

Bütün bunların dışında, bir de yabancı yatırımcılardan 10 yıl süreyle faizsiz kredi alabildim.

Tabi ki, Astana'nın kuruluşuna yabancıların direkt yatırımlarını da unutmamak gerekir. Her yurtdışı gezisinde Astana konusuna değinilir ve onun gelişimi ve kuruluşuna yatırımlar ele alınırdı. Astana inşaatına karşılıksız yatırımlar çerçevesinde ben 200 milyon dolar toplayabildim. Bununla Astana'nın yeni Vilayet Konağı, "Astana-Bayterek", yeni Konak gibi birçok mimari inşaat ve kompleksler inşa edildi.

Astana'nın kuruluşuna karşılıksız yardım çerçevesinde ilk sırada Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, ABD ve Kuveyt gibi ülkeler özel katkıda bulundular.

Mesela, ABD seferi esnasında petrol şirketleri temsilcileriyle görüşmede "Kazakistan" Spor Kompleksi için gereken 11 milyon doların büyük kısmını nasıl toplayabildiğimi anımsıyorum.

Eğer sadece karşılıksız yatırım hesabına yapılan binaları sayarsak, uzun bir liste ortaya çıkar. Mesela, Cumhurbaşkanı Konağı Abu-Dabi Kalkınma Vakfı'nın ödeneğiyle kurulmuştur. Bu da hemen hemen 72 milyon dolar demektir. Parlamento Senatosu binası Suudi Arabistan'ın tahsisiyle inşa edilmektedir. Harcanan para 12 milyon dolara yakındır... Ulusal Kütüphane "Adcip" ve "Karaçaganak Petroleum" yatırımlarıyla inşa edilmektedir. Bu 11 milyon dolardan fazla bir miktar demektir. Üstelik "Adcip" Hükümet Konağı'nın hemen hemen 9 milyon dolarlık kuruluşunu ve "Okjetpes" Sanatoryumu'nun artı on milyon dolarlık tadilatının finansmanını sağladı. Stadyum inşaatı ise 38 milyon dolarlık bir yatırımla "İspat-Karmet" tarafından finanse edilmektedir. "Nur Astana" Camisi Katar devletinin 15 milyon dolarlık ödeneği karşılığında kurulmuştur. Astana şehir valiliğinin 10 milyon dolarlık binası Kuveyt Vakfı'nın eseridir. 33 milyon dolarlık "Astana Tower" İş Merkezi Türkiye'nin ABS-Merkezi'nce finanse edilmiştir. Masrafı 5 milyon dolar olan Kardiyoloji Merkezi Suudi Arabistan Krallığı'nın ödeneği karşılığında kuruldu. "Kazahmıs" şirketi 7 milyon dolarlık diplomatik site inşaatının finansmanını sağlamaktadır.

Burada toplam yüzlerce milyon dolar çekmekten bahsedilmektedir. Bu ciddi bir destektir. Bu yapıların inşaatı için kendimiz bütçeden kaynak ayıramazdık.

Diğer taraftan sağlanan kaynağın çoğu yeni Kazakistan'a ve onun faal Cumhurbaşkanı'na bir nevi hediyedir.

Biraz ileriye geçerek şunu söyleyebilirim ki, bugün Astana kuruluşunun finansmanlığı gündemden fiilen düşmüştür.

Astana kuruluşlarının yatırım hacmi hemen hemen 2 milyon dolardır. Bunun %70'inin kendimize ait yatırımlar olması dikkate değerdir.

İşim boylarında yeni başkentin kuruluşunun başlaması için gereken ana sermayeyi her taraftan azar azar toplayınca, ben nihayet kendime şunu söylemeye müsaade ettim: "Alga! (İleri)"

Fakat, tabii ki, tüm bunların başkentin başlangıçtaki kuruluşunda bütün finanssal zorlukların giderildiği anlamına gelmez. Böyle problemler kesintisiz denebilecek tarzda peyda oluyordu.

Astana'da yeni başkentin doğumunun ilk günü ve aylarında her gün, daha doğrusu her gece (saat 3-4 sularında) kısa müddetli iş toplantıları yapılırdı. Bunlardan birinde şöyle bir mesele gündeme gelmişti: İnşaat işçileri çalışmak istemiyorlar. Çünkü ücretlerini ödemeye para yok. Artık iki ay maaş almıyorlarmış. Ne yapmak lazım? Yeni başkent kuruluşundan o zaman sorumlu olan Vladimir Vasilyeviç Ni, özellikle bu meseleyi halletmek için benim yanıma Almatı'ya gelmişti.

V.V. Ni 1995 Kasım ayı günlerinden birinde gece saat dokuzda Almatı'daki konak binasına yanıma geldi. Onu görünce "Volodya, ne oldu sana, yüzün böyle asık?" diye sordum. Ni "Durum böyle, Nursultan Abişeviç. İnşaatçıların maaşını ödeyemiyoruz. İşler durabilir. Yardım edin. Para lazım. Bunu söylemesi ağır Nursultan Abişeviç fakat Astana'daki vaziyet gerçekten çok zor. Para yok... Standart gıdalarla besleniyoruz sadece. Yarım

bardak ekşi krema, sosis ve yumurta" diye cevap verdi. Ben de "Para gelecek. Ne kadar lazım?" diye cevapladım. Ni cesaretini toplayıp soluk almadan bir kerede söyledi: "On beş veya yirmi milyon dolar gerekir!" Ben tekrar "Para gelecek. Merak etme, Volodya." diye karşılık verdim.

Ertesi gün Akmola'nın kuruluşuna ek kaynak bulmaya Hükümeti vazifelendirdim.

Hükümet parayı bulabildi ve on yedi milyon dolar ayırdı. Vladimir Vasilyeviç'i çağırıp "Volodya, Akmola'ya git ve endişelenmeden çalış. Bir şey olursa, tereddüt etmeden bana gel. Her işte sana yardımcı olurum" deyince V.V. Ni güldü "Nursultan Abişeviç, böyle olmaz…" diye karşılık verdi.

Çalışma yeniden başladı. 20 Şubat 1996'da Akmola'ya uçakla geldim ve kurulmakta olan binaları ziyaret etmeye başladım. Hükümet ve devlet binaları, Bakanlıklar v.s. inşaatlar nasıl kurulduğuna bakıyordum. Bütün yapı ve şantiyeleri gözden geçirince herkesi doğruca sokakta topladım ve onlara hitaben "1997'de Kazakistan Hükümeti Akmola'ya taşınaçak ve bu plandan hiçbir şekilde çekilme olmaz ve gözükmüyor da. İşte size 1997'ye kadar yine bir yıl. Haydi, buna göre çalışın." dedim.

1996 Mart sonlarında Vladimir Vasilyeviç yine geldi. "Ne oldu?" diye sordum, Ni cevap verdi: "Para yok, Nursultan Abişeviç, Hükümet finanse etmeyi tamamen durdurdu. İnşaat işleri yerinde patinaj yapmaya başladı. Ben, Nursultan Abişeviç, anlayamıyorum, bu nedir, Hükümetin yapmakta olduğu boykot mu?"

Saat geçe on bir buçuktu. Telefon ahizesini kaldırdım ve o zamanki Kazakistan Başbakanı Akejan Kajegeldin ve Yardımcısı Aleksandır Pavlov ile bağlamalarını rica ettim. Gerekli bağlantı kurulunca onlara "Konut inşaatına ayrılan parayı Akmola kuruluşuna öncelik tanıyarak göndermek gerekiyor" dedim.

Eninde sonunda meseleyi hallettik. Ni elli milyon doları aldı ve tekrar Akmola kuruluşuna döndü. Her arabada fren vardır, elbette. Ancak o gerektiği her vakit ve tam zamanında çalışmayabiliyor. Her neyse…

Kazakistan Parlamentosu'nun tarihî kararından sonra üç yıldır Akmola'ya hemen her ay gidiyordum. Burada bir inşaat dahisi olan N.M. Makiyevski başta olmak üzere Başkenti Akmola'ya Taşıma Devlet Komisyonu devamlı çalışmaktaydı. O kendinden eminliği ve gayretiyle sadece diğerlerine değil, belki kendinden çok ama çok emin olan ve gayreti dolup taşan bana da moral verirdi. Nikolay Mihayloviç'i uzun yıllardan beri bilerek, ona profesyonelliği, inşaatçıların birliklerini birleştirme yeteneği ve daima hedefe ulaşabilme kabiliyetinden dolayı her vakit hürmet ederdim. Ben ona yeni başkentin kuruluşunu kendi şahsi mecburiyeti gibi kabul ettiği için de müteşekkirim. Ama Almatı'dan gelecek Parlamento ve Hükümet için binalar hazırlamak, Ana Meydanı düzenlemede onun az hizmeti olmadı. Ne yazık ki, bu fevkalade azimli insan aramızdan erken ayrıldı. Fakat çok kişi onun simasını hatırasında saklayacaktır.

Dediğim gibi şehrin "başkenti teslim alması" boyunca idari meselelerle burada devamlı bulunan Cumhur başkanlık makamı yönetim ve organizasyon müdürü Vlamidir Vasilyeviç Ni meşguldü. Daha evvel 1984'ten itibaren benim Özel Kalem Müdürüm olarak çalışmıştı. Tabir caizse iradem in bu "demir icracısı" hemen hemen her bir tuğlanın yeni başkent kuruluş alanlarına ulaşmasını kontrolü altında tutardı. Emri altındaki şehrin tüm imkânlarını zorlayarak, hem de mahalli özellikleri iyi bilerek Akmola'yı "başkent kıyafetine" büründürmek için elinden geldiğince yardım eden kişi Akmola'nın Valisi A.Bulekpayev idi.

Başkenti başka şehre taşıma kararı alındıktan sonra 14 Temmuz 1995'te ben Vladimir Vasilyeviç Ni'yi davet ettim.

Onun başlıca hususiyetlerinden, yani prensiplerine sadık, fevkalade titiz, kendi fikrinde ısrarla durabilme, meseleleri sert ve kesin, ancak alışılmış küfür kullanmadan çözme kabiliyetinden istifade etmeye karar verdim.

Ciddi bir görüşmeydi. Diyebilirim ki, zamanın önemli bir görüşmesiydi. Şöyle söze başladım: "Volodya, haydi bir ekip teşkil edip Tselinograd'ın yolunu tut. Etrafı gözden geçir, hükümet ve devlet idarelerini nereye yerleştireceğimizi tespit et. Gözden geçirince bir sonuç çıkar: Nereden başlamalı, ne yapmalı ve nasıl yapmalı? Bakanlıklar nerede olacak? Hangi binalara tadilat yapılabilir. Hangilerini yenibaştan kurmak gerekir? Sözün kısacası, incele ve bir nevi bölgenin teftişini yap.

Sana ilk etapta lazım olabilecek adamları al. Kimi uygun bulursan al. Fakat uzatma. Her şeyi çabuk ve operatif hallet." Sonra şöyle bir soru yönelttim: "Volodya, sen kendin ne düşünüyorsun? Başkenti değiştirmek gerekiyor mu? Ni asker gibi cevap verdi: "Nursultan Abişeviç, bu mesele müzakere edilmez. Sizin girişimlerinizle Yüksek Kurul karar aldı ve onu icra etmek lazım."

Doğrusunu söylemek gerekirse, ben rahat bir nefes aldım. Vladimir Vasilyeviç daima açık konuşuyordu ve eğer başkenti başka yere taşıma gayesi onun zevkine aykırı olsaydı, o bana yaltaklık etmeyi veya gönlüme merhem olmayı düşünmeksizin kısa keserdi ve söylerdi. Çünkü kalbiyle pek mühim bir ilkin başarısına inanmayan kişiye böyle bir işi vermek, o projeyi daha başlangıçta başarısızlığa mahkum etmek demektir.

Sohbetten sonra V.V. Ni hemen güvenebileceği ve vazifeyi yerine getirmede mesuliyetli ve işini bilen adamları, yani güvenilir kişileri topladı.

Böylelerini toplamak zor olmadı: İnşaat uzmanı İvanov Vyaçeslav Pavloviç, Nurpeisov Bulat Gazizoviç (şimdi Cumhurbaşkanlığı İşleri Müdür Yardımcısı olarak çalışıyor), o zamanki Cumhurbaşkanlığı İşleri Müdür Yardımcısı Peskov Oleg Anatolyeviç, Ausadık Aubekov ve daha başkaları.

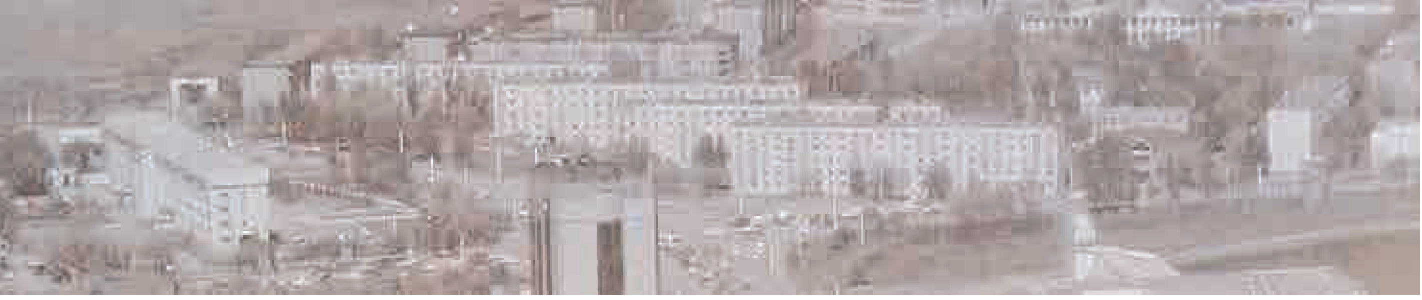
Bu kişiler Akmola'ya gelince şehrin o vakitlerde tek doğru dürüst oteli olan "İşim"de kalıyorlar. Yerleşince, tuvaletlere bakıyorlar ki, su yok… Bu bugün için gülünç ama o zamanlarda su otel odalarına günde ancak üç-dört saat zarfında verilebiliyordu.

Soğuktan dolayı giysilerini çıkarmadan uyumak zorunda kalmışlar. Onlar, elbette bu zorlukların yılmadan üstesinden geliyorlardı. Ama taşınma konusunda iyimserlikleri epey azalmıştı.

O vakit onlar ne düşündüler bana malum değil.

Kısacası, 16. Temmuz'da Vadimir Vasilyeviç önderliğindeki “cesur yedili" Akmola’ya doğru yola çıktı, başkente ulaşınca "İşim" otelinde yerleştiler. Bu izci ekibi Akmola'da on gün bulunmuş. Geri dönünce, Ni hemen rapor vermeye başladı: Valilik binası var… Bu eğer tamir edilirse oraya hükümeti yerleştirmek mümkün. Proje Enstitüsü binasında Parlamento'nun iki kamarası Senato ve Meclis yerleştirilebilir. Daha sonra Ni ekliyor: "Sizin konağınız için, Nursultan Abişeviç, gelecekteki Hükümet Konağı'nın yanında bina inşa etmek lazım." Ben "neden?, diye karşılık verdim -Hükümet binası var ya."

Vladimir Ni kendi fikrinde ısrarlı: "Nursultan Abişeviç, Konak her vakit ayrı duruyor "başka türlü olamaz da." Olur, diyorum, bakarız… Sonra soruyorum: "Konut meselesi ne durumda?" Ni cevaplıyor: "Konut Akmola'da yok denebilir. İnşa etmek gerekecek, hem de çok." Ben de "Olsun, haydi, konut meselesini hallet. İlk olarak neyi inşa etmek gerekiy-

or? Belki satın alınır. Belki de herhangi bir bina yeniden donatılmalı. Belki inşaatı bitirilmemiş evler olabilir…"

Ve saire. Kısacası, çok uzun ve teferruatlı bir sohbet oldu. Nihayet "Volodya, gel şöyle yapalım: Haftaya oraya birlikte gidelim." İşte aldığımız bir karar bu oldu.

Birkaç hafta akabinde Vladimir Ni ile beraber Akmola'ya geldik. Ben önceleri OBKOM'un olan valilik konağına yerleştim. Gelecek başkentte gezi yaptık. "İşte burası", diye Ni gösteriyor, gelecek Hükümet Binası. "Katılıyorum", diyorum. "Tadilat ve rekonstrüksiyon yapmak lazım. Hükümet Reisi ve üyelerinin odalarının nerede yerleşeceğini belirlemek gerek".

Gelecek Parlamento Binası konusunda da hemfikir oldum. Tüm binalar bakımsız bir görünümdeydi. Eninde sonunda onların hepsi tamir edilmeli.

O zamanki İl Valisi Braun'un iştirakiyle şehrin ileri gelenlerinin toplantısını yaptık. Akmola'ya taşınma meseleleri görüşülüyordu. Şehrin altyapısını müzakere ediyorduk. Çünkü o zamanda Akmola'nın, Kazakistan Cumhuriyeti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi, sıcak ve soğuk suyun rahat temin edilmesinde aksalıklar oluyordu. Ve diğer problemler… İşte aynı Ni'yin bana Akmola "dehşetlerinden" bahsettiklerinin hepsi: Parmak büyüklüğünde sivrisinekler, çizelgeye göre verilen su, soğuk kış geceleri astarı vatkalı cekette uyku. Hatta İl Valisi kendi odasında, yanında elektrikli ısıtıcıyla paltosunu çıkarmadan oturuyor… O zamanlarda başka odalarda ısı ne gezer… "Bu nasıl bir Vali?" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Senelerce çalışıp da şehrin ısıtma sistemini yola koyamamak ne demek?

Nihayet şunu demek zorunda kaldım: "Yiğitler, dostlar! Geri çekilecek yer yok. Haydi, bu gerekenleri yapalım. Vehimsiz, paniksiz ama... Haydi çalışmaya!.."

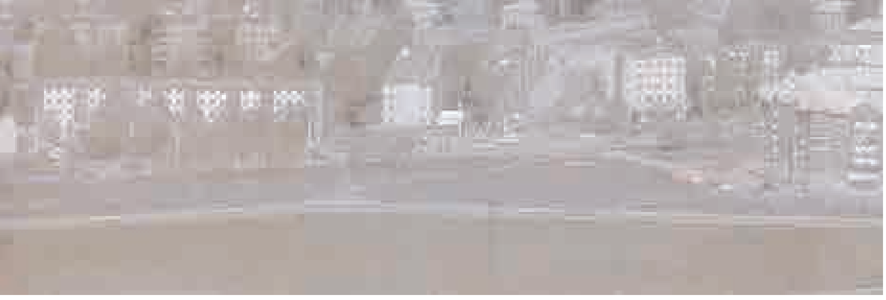
Hepsi böyle başlamıştı. Her şey yavaş yavaş hareketlenmeye başladı.

Akmola'daki binaların rekonstrüksiyonu ve konut inşaatı işleri başlamıştı. Bu zor ve dev sürece birbiri arkasından yeni kişiler katılıyor ve yavaş yavaş tam manasıyla, yeri bir başkası tarafından doldurulmaz oluyorlardı.

Yeni başkentin eski Valisi Adilbek Caksıbekov başkentin kalkınmasına muazzam katkıda bulundu. Onun gayretleriyle şehir altyapısının faaliyetini yöneten şehir kurumlarının çalışması gereken yüksek seviyeye erişti. Belediye ekonomisini, sağlık sektörü, su idaresi, eğitim, maliye ve enerjiyi her gün, her saat koordine eden Caksibekov, bu şehrin "denge" önemi taşıyan unsurlarının faaliyetini iyi çalışır seviyeye, hatta ben derim ki, başkent seviyesine ulaşırdı.

Kendileriyle beraber çalışmak icap eden bu adamların çok kıymetli hususiyetleri, bana göre şundaydı: Onlar, kendilerine benim Başkanları olarak onlardan talep ettiğimden çok fazla ve daha zor mesuliyet alırlardı. Bugün ben bu ve bunun gibi bir çok insanı şükranla anıyorum.

Onlar hiçbir zaman benden haklı olup olmadığımı sormuyorlardı, direktiflerimi yerine getiriyorlardı ve kendi işlerini sadece sıkı sıkıya değil, yaratıcı bir şekilde yapıyorlardı: V. Ni, A. Caksıbekov, A. Bulekpayev, T. Dosmuhambetov, N. Makiyevski, F. Galimov Cumhurbaşkanlık makamı yönetim ve organizasyon müdür yardımcıları Y.P. İvanov ve B.G. Nurpeisov, O.A. Peskov, İl Valisi Birinci Yardımcısı Kaysar Omarov, Bas Maliyeci A. Aubekov… ve daha bir çok dava arkadaşı, dostlar, yoldaşlar…

Başkent taşınmadan önce ben Akmolalı işadamlarını topladım. Onlara "Siz başkentin Akmola'ya taşınmasından memnun musunuz?" diye sordum. "Tabi ki, memnunuz." diye cevap verdiler. O zaman ben de "Madem böyle, yardım edin yiğitler. İşittim ki, siz güzel villa inşa ediyormuşsunuz. Yardımda bulunun şu ilk etapta, onları yeni başkente armağan edin. Veya sen, Askar Mamin, 'Moskova' Oteli'ni satın almışsın. Binayı devlete geri verebilir misin?" diye onları işbirliğine davet ettim. Mamin de, diğer işadamları da hiç tereddüt etmeden benim rica ettiğimi yerine getirdiler. Eski "Moskova" Oteli binasında uzun zaman zarfında Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının bulunduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Eğer birilerini dile getirmeyi unutmuşsam içtenlikle özür dilerim. Aslında, sözün doğrusu, yani başkentin yükselmesine büyük katkıda bulunanların tam bir listesinin çıkarılmasını istiyordum. Herhalde bir cilt olur.

Onlar genel vazifeyi çok iyi anlamakla beraber taşınma zaruretinin gerçek mantığının da şuurundaydı. Bu onlara güven hissi veriyordu ve benim haklı olduğum inancını da kuvvetlendiriyordu.

Burada Amerikalı ünlü matematikçi ve sibernetik uzmanı Norbert Wiener'i hatırlatmakta fayda var. Wiener başarılı bir insan faaliyeti için "kendinden emin ve haklı olma" hissinin zaruri bir ihtiyaç olduğunu göstermişti: "... Orduda subay olan kişi cesur olmalı. Ancak her askeri operasyonda, 'Ben cesur adam mıyım?' diye soran kişinin iyi bir ordu subayı olması muhaldir."

Benim maksadımı gerçekleştirmekte olan o az sayıdaki adamlar haklı olduklarından emindiler ve kendi kendilerine "Nazarbayev, acaba haklı mı?" diye sormaları çok az olmuştu.

Yeni başkenti İşim boyuna taşıma işinin başlıca icracılarının kendilerinden emin olmalarında ulaştığımız etkili başarının sebebini görüyorum. Biz fiilen yapılması imkânsız olanı gerçekleştirdik: En kısa zamanda başkent fonksiyonlarını Alatau'dan Şarıarka'ya geçirebildik.

Böylece işler hızlandı. Gece ve gündüz çalışıldı. Kazık çakan makineler paldır küldür ediyor, inşaatçılar, vinçler, yapı malzemeleriyle dolup taşan inşaat alanları gümbürdüyor ve gürüldüyordu. Bazen bu, bazen de öbür tarafta sanki inşaat ırmakları peyda oluyordu. Sonradan bunlar ağır ağır şiddetli bir akım oluşturdu ki, neticede Akmola'nın tüm merkezî kısmı devasa inşaat sahasına dönüştü.

Taşınmakta olan devlet memurları ve onların aileleri için konut semtinin inşaatına özel ehemmiyet verilmişti. Böyle ilk konut semtinin nerede kurulacağı hakkında çok öneriler olmuştu. Şimdiki "Samal" semtinin kenarındaki bölge inşaat için en uygundu. Buna rağmen bu semtte konut inşasına muhalif olanlar da yeterince vardı. Burası kamışlık, bataklık, binalar nehirde batar diyorlardı. Fakat Başkent Valisi ve mimarları kendi fikirlerinde ısrarlıydı. Ben de onları destekledim ve bu araziyi inşaata ayırdılar.

Böylece yeni başkent haritasında "Samal" adı altında en güzel konut semtlerden biri ortaya çıktı.

Sonra Adilbek Caksıbekov şimdiki "Samal" topraklarının inşaata açılmasına karşı olmanın asıl sebebini bana anlattı. Bu alan Akmola'daki büyük ve küçük her tür bürokratın köpekleriyle yürüyüş yapacak yeri konumundaymış. Köpek insanın dostu tabi ama adamların problemleri dört ayaklı dostlarınkinden her halde daha da önemlidir.

İşte böyle, aktif inşaat patlamasının ardından yüksek ve merkezi devlet organlarının yeni başkente intikalini sağlamak somut bir organizasyon şeklini aldı.

1997 yılının yazı ve sonbaharının başında benim sık sık Akmola'ya gezi yapmam, başkent hava limanının yeni iniş kalkış pistinin kuruluşunu, Cumhurbaşkanlık, Parlamento binalarının rekonstrüksiyonu ve inşaatını şahsen kontrol etmem icap ediyordu.

İniş kalkış pistinin kuruluşuna özellikle dikkat ediliyordu. İki ay süren rekonstrüksiyon zarfında, bazen öyle oluyordu ki, 24 saatte 3000 ton asfalt döşeniyordu. Sonuçta tam bir yaz mevsiminde en kısa rekor sürede uzunluğu 3000 metre olan iniş kalkış pisti kurulup bitirildi ve modern ışık işaret sistemiyle donatıldı. Ek olarak yeni yollarının belli başlı sistemi de inşa edildi: Aynı hızla VİP salonu inşa edildi. Bugünkü başkent havalimanı artık ancak küçük tonajlı uçakları kabul edilebilecek taşra seviyesinde havaalanı değildir. Bugünkü başkent havalimanı yolcu ve kargo terminalleri, ağır yüklü ve büyük ebatlı yolcu uçaklarını kabul eden uluslararası hat peronu, hava seyrüsefer ve hava yer hizmetleri, yol ulaşımı ve park etme binalarından müteşekkil belli başlı modern bir altyapıya sahiptir. Uçaklara yer üstü hizmetleri vermek için hava limanının tüm birimleri güçlü özel hava alanı tekniği ve teçhizatı ile donatılmıştır. Şunu kesin bir ifadeyle belirtebilirim ki, İşim boyundaki başkent hava limanı dünya kalite ve hizmet standartlarına uygun olarak inşa edilen ana hava kapısıdır.

Her gezim esnasında Bakanlıklar, Genel Müdürlükler ve inşaat kuruluşlarının üst düzey idarecilerinin katılımıyla toplantılar düzenliyordum. Bunların birinde taşınmanın kesin süresi belirlendi: En geç Kasım-Aralık 1997. Yapı firmalarının müdürleri tüm binaların sonbahara doğru hazır olacağına söz verdiler. Yine, gelmekte olan bürokratlar için gerekli konutlar yıl sonunda teslim edilmesini ayrı bir karar olarak benimsedik.

Hiç kimse böyle kısa süre içinde Akmola'yı merkezî devlet organlarını taşınmalarına hazırlayabileceğimize inanmıyordu. Fakat tüm inşatçılara, Başkenti Taşıma Devlet Komisyonu'nun bütün üyelerine, bu hiç kolay olmayan işe katılan herkese helal olsun ki, biz bunun üstesinden geldik.

20 Ekim 1997'de "Akmola şehrini Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilanı" emri çıkarıldı. İşte buna binaen 10 Aralık 1997'den itibaren Akmola başkent makamını alıyordu. 10 Haziran 1998'de ise yeni başkentin resmî tanıtımı olacaktı.

Tam o gün ben Almatı'nın statüsüyle ilgili kararı imzaladım ve şehrin üst düzey yöneticilerinin toplantısında konuşup şehri geliştirmeyle ilgili planlarımı paylaştım.

Kendi nutkumda, ülkenin bundan sonra da bu şehrin kuvvetli imkânlarına ve burada çalışan mükemmel insanlara dayanacağına inandığımı ifade ettim. Almatı her zaman kendi işini görür ve tedricen sanayi, ilmi, finanssal, tarihî ve bir kültür merkezi olarak gelişecektir.

Şehre cumhuriyet dönemindeki şehir statüsü veriliyordu. Yerli hükümet belediye mülkü olan her şeye sahip, ondan istifade etmek ve kullanmakla salahiyetli kılınıyordu. Dolayısıyla şehirde kaydedilen kurumların hisse senetlerinin devlet paketine sahip oluyordu. Yeni iş yerleri ve toplumsal çalışmayı sağlamak için şehre öncelik tanıyarak Devlet İstihdam Ödeneği'nden bütçe ayırmak öngörülmüştü.

Ben tüm Almatılılara bana inandıkları ve umutsuzluğa kapılmadan şehirlerini yenileştirmek için kollarını sıvadıkları için müteşekkirim.

Başkent kuzeye taşındıktan bu yana geçen vakit gösterdi ki, ünlü Yunan kahini Kassandra tipli yerli kahinlerimizin Almatı'nın gerilemesi kehaneti doğrulanmadı.

Şehir eskisi gibi yine ilim ve kültürde öncüdür. Eskiden olduğu gibi ülkenin sosyal, siyasi ve kültür hayatının önemli ve büyük etkinlikleri burada yapılmaktadır.

Hükümet Almatı'yı bölgenin finansal merkezine dönüştürme programı üzere çalışmakta.

Şehir altyapısını geliştirme konusunda çok işler yapılmakta, metro inşaatı yeniden başlatıldı, yeni otobanlar yapılmakta, yeni park ve bahçeler düzenlenmekte ve konut inşaatı gittikçe hızlanmaktadır.

Bu zaman zarfında Almatı'nın nüfusu azalmadı, belki eski seviyesine ulaştı. İleride de böyle olacağından eminim.

Bu arada Akmola'da devlet memurları ilk grubunun kabulüne tam hızla hazırlık yapılıyordu.

1997 yılının 8 Kasım'ında Akmola'nın merkezinde yeni başkente devlet sembollerinin gelmesi münasebetiyle hükümetin, Başbakanlık ve Genel Müdürlüklerin çalışanlarının ilk grubu da gelmişti.

Ben Akmola'ya yola çıkan Cumhurbaşkanlık çalışanlarına nasihatte bulundum ve bu konuşmamda başkentin başka bir yere taşınmasının önemli bir yönünü dile getirdim. Bilfiil başkentin taşınmasıyla iktidarın kendisini reform etmekte yeni bir etap başlıyor. Yeni başkentte biz devlet memurlarının yeni kuşağını oluşturmaya başlayacağız. Ve bu süreci merkezî devlet organları çalışanlarından başlatacağız.

Ben ilk etaplarda zorluklar çıkmayacağını garantileyemeyeceğimi söyledim. Ancak biz gelmekte olan bürokratların en kısa zaman zarfında iyi kaliteli konut almaları ve imkân olduğu kadar ailelerini Akmola'ya getirmeleri için gereken her şeyi yapmaya özen gösterdik.

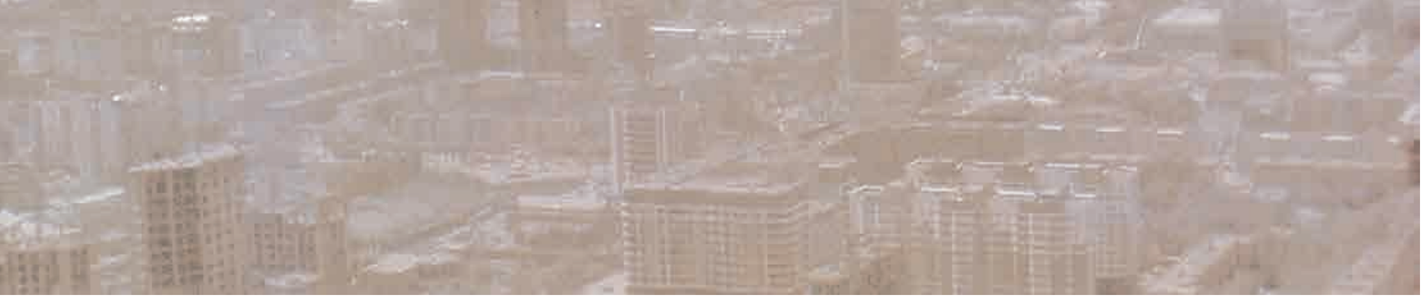
Yeni başkente "ilk grupta" gitmekte olanlara büyük bir sorumluluk düşüyor; onlardan ayrıca bir beklenti de vardı. Onlar iş yerlerini idarecilerin esas kitlesinin gelmesine hazırlayacaktı. Onları yolculuğa uğurlarken kendilerine yüklenen misyonlarını başarıyla yerine getireceklerinden emin olduğumu bildirdim.

Akmola'ya ulaşan ilk Almatılı "göçmenlerin" ilk intibahı, şüphesiz ki, "ayaz" şoku olmuştur.

Almatılılar için step fırtınası ve soğuğunun etkisine maruz kalmak ne kadar şok olduğunu bilmem ama başkentin kalkınmasının ilk yıllarında Almatılılardan gelen şikayetlerin esas kısmı "General Ayaz"dan oluyordu. 1998 kış günlerinin birinde çok güçlü fırtınadan dolayı trende Kokçetau'dan Astana'ya geldiğimi anımsıyorum.

Perona çıktım… Müthiş bir ayaz vardı. Fırtına da öyle şiddetliydi ki, ayakta durmak zordu.

"Çok soğuk, şiddetli esiyor, değil mi?" diye yanımdakilere sordum. Hep beraber "Evet soğuk ve esiyor!" diye cevap verdiler. Fakat ben bu durumu tasvip etmeyip tersini sergiledim: "Olsun! Bu sağlığa faydalı ya!" Herkes hemen koro gibi cevap vermişti: "Evet tabi, faydalı". Bunu her türlü açıklamak mümkün. Mesela, diyelim, geleneksel bürokrat tabasbusu gibi. Fakat işin sırrı, tabi ki, bunda değil. Bir Rus atasözünde denildiği gibi "Şeytan, onu tasvir ettikleri gibi korkunç değil." Soğuk olduğu doğru, fırtınalar da oluyor. Ancak

taşınma bizi sadece soğuğa dayanmaya sevk etmedi; taşınma memurların çoğunu daha da sorumlu olmaya seferber etti, onların devlet yönetimi meselelerine daha çok mesuliyet ve dakik yaklaşmalarına teşvik etti. Gerçek budur.

Ayaz ve canlandırıcı hava mı yoksa "büyük göç" ruhu mu burada etkili oldu; bu o kadar önemli değil.

Tüm bakanlık ve genel müdürlüklere en güçlü ve hazırlıklı çalışanların taşınacağı hakkında emir verilmişti. Kalanlar yerinde işe alınacaktı. Hayret bir şey ama günlük yaşam zorluklarına rağmen Akmola'ya taşınma hakkını kazanmak için tam bir rekabet yaşanmıştı.

Merkezi idare çalışanlarının Almatı'dan Akmola'ya taşınmaları birkaç etaptan ibaretti. 1997 yılının Aralık ayı başlarına doğru Başbakanlık, Hükümet ve Parlamento kadrosu taşındı. Yeniden yerleşme tam teşekküllü olarak gerçekleşti, merkezi idarelerin mesaisinde herhangi bir ciddi aksama gözlenmedi.

Şu halde 10 Aralıkta benim, Hükümet ve Parlamento liderleri tarafınca Kazakistan halkına cumhuriyetin başkenti hakkında beyanname imzalandı. Deniliyordu ki bugünden itibaren ve asırlar boyunca büyük bir ülkenin merkezinde halkın takdirini etkileyecek kararlar alınacak. Şimdi burada vatanımızın kalbi atıyor. Üçüncü bin yılın eşiğinde Kazakistan buradan kendi tarihi kaderini belirleyecek.

O gün Akmola'da ilk defa Parlamento ve Hükümetin birleşik toplantısı yapıldı.

Bu, Akmola'nın statüsü ve fonksiyonlarıyla ilgili kararın yürürlüğe girdiğinin bir ifadesiydi. Toplantıda Akmola'da imzalanan ilk kanunlar ilan edildi. Başkentin yer değiştirmesine en çok katkıda bulunanlara devlet mükâfatları verildi.

O zamanda, yani 10 Kasım 1997'de ben Adilbek Caksıbekov'u Şehir Valisi olarak tayin ettim. Akmola'da doğup büyümüş birisi olarak o şehrin her yeri ve her şeyini, halkından tarihine, kültür adamlarından işadamlarına kadar hepsini biliyordu. Tayine kadar ki zaman zarfında iş hayatı tecrübesi edindi, İl Vali Yardımcısı olarak çalıştı. Parlamento Milletvekili oldu. Ben onun hakkında yanılmadım. Çünkü yeni başkentte muazzam işler gerçekleştirdi. Çok çalışkan, fikirdaşlarından takım oluşturabilen birisi olarak o şehrin zor problemlerini çabuk hallederdi. Şehrin eski kısmının bugünkü manzarası ve yeni sahaya intikâlin başlaması; bunların hepsi onun döneminde şekillendi.

Artık 12 Aralık'ta yeni başkentte ilk üst düzey uluslararası buluşma da gerçekleşti.

Kazakistan'ın yeni başkentine kavuşma sevincini bizimle kardeş ülkelerden: Türkiye'den S. Demirel, Kırgızistan'dan A. Akayev, Tacikistan'dan E. Rahmanov, Özbekistan'dan İ. Kerimov paylaştılar.

Birlikte toplantı düzenledik ve iktisadi işbirliğini geliştirme, Orta Asya'da ortak piyasa alanı oluşturma meselelerini müzakere ettik.

Cumhurbaşkanları Siyasi Baskı Kurbanları Anıtı'nın açılış merasiminde toplanan mitinge katıldılar. Ardından bağımsızlık günü ve Akmola'nın Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilmesiyle ilgili törenli toplantıda da bulundular.

Misafirlerimiz Kazakistan tarihinin bu mühim anlarında bizimle beraber olmak için Akmola'ya gelmeye fırsat bulabilmişler. Bundan dolayı onlara içtenlikle müteşekkirim. Bu, kökleri ve kaderi bir olan Kazak, Kırgız, Özbek halkları arasındaki dostluk ve kardeşliğin apaçık bir delilidir. Ülkemizin vatandaşları bu paha biçilmez değeri takdir ediyor ve onu koruyup çoğaltacaktır.

Kazakistan bir Avrasya ülkesi ve onun yeni başkentiyse devasa Avrasya kıtasının coğrafi merkezlerinden biridir. Bağımsız Kazakistan'ın başkenti olarak Akmola'nın tercihine neden olan önemli husus, bu şehrin belli bir zaman sonra kocaman süper kıtanın kuvvetli iletişim merkezlerinden biri olacağıdır. Yeni yüzyılda gelişmekte olan Avrasya'nın ekonomik, teknolojik ve bilişim akımları yeni başkentimiz üzerinden geçecektir.

1998 yılının birinci yarısında yeni başkenti takdim merasimine hazırlık yapıldı. Yılın başına doğru Akmola'ya hemen hemen tüm bakanlıklar ve genel müdürlükler taşınmıştı.

Belki tekrar ediyorum ama yeni başkent alışılmamış ayazla bazen de, şiddetli fırtınalarla karşılıyordu. Ancak binlerce devlet memurları için yeni başkente taşınmanın ilk ay zorlukları yeni kaliteli dairelerin konforu ve sıcaklığıyla telafi oluyordu. Artık ilkbahardan itibaren başkente mobilya nakleden arabalar gelmeye başladı ve aileler çocuklarıyla taşınıyorlardı. O günlerde başkentin yeni semtlerinde konut sahibi olmalarını kutlamak amacıyla binlerce "avlu düğünleri" oldu. Hayat yeni başkentte yavaş yavaş rayına oturuyordu.

Başkent yeni ikamet yeriyle beraber yeni ad da aldı. Bugüne dek bu şehrin nasıl adlandırılacağı hakkında çok konuşulmuştu. Şehre Kazakistan diye ülke adı verme teklifi olmuştu. Diğer öneriler arasında Nursultan ismi de vardı.

Öyle ya da böyle, ancak bir şeyde fikirler aynıydı: Akmola adını değiştirmek gerekiyordu. Bu konuyla ilgili pek çok uydurma ve apaçık saçmalıklar da ortaya çıkmıştı. "Akmola" kelimesinin "beyaz mezar" gibi tercümesi medyanın ilgisini toplayan bir konu haline gelmişti. Ben burada hiçbir facia görmüyordum, aslında. Dünyadaki birçok başkent ve şehirler şeklen de, ihtivası da o kadar hoş olmayan adı taşıyor.

Ben, mesela Malezya'nın başkenti hakkında söylemiştim. Bu sözün çevirisi tam "bataklık" anlamına geliyor, ama ben Kuala-Lumpur sakinlerinin bu addan her hangi bir rahatsızlık duyduklarını zannetmiyorum.

Yine de ben bu şehirle, Kazakistan'ın yeni başkentiyle öyle övünüyordum ki, onun hakkında dedikodulara izin veremezdim. Aynı zamanda böyle ad olmalıydı ki, sadece biz Kazakları, Kazakistanlıları, ülkemizdeki tüm milletleri değil, yabancıları da tatmin etmeliydi.

Belki, "Karaötkel?..." Bir prensibe göre, Almatı Deresi'nin adıyla Almatı ortaya çıkmış. Veya Yesil yahut İşim. Belki de Sarıarka olur?

Hayır, bunların olamayacağını hissediyorum. Belki bizim geleneksel ve hoş görünen isimlerimiz olabilir ama bunlar çok eskidi, başkenti taşıma ve Kazakistan'daki çok büyük değişiklikleri yansıtan genel keyfiyete uymuyor.

Doğrusunu söylemem gerekirse, başkentin adını değiştirme meselesi hakkında devamlı düşünüyordum. Ve günün birinde…

Günün birinde gece vakti, daha doğrusu saat ikide aklıma geliverdi sanki - Astana! Yani başkentin adı başkenttir. Kazakçada çok güzel oluyor. Göze çarpıcı, parlak ve kulağa hoş geliyor. Rusçada ve İngilizcede de aynı. Astana isminde kararlılık, kavilik ve açıklığın bir özel belirtisi de var! Sanki bizim başkenti taşımadan beklentimizi ve umumi keyfiyetimizi yansıtan bir çarpıcı ve kısa slogandı.

Bu güzel ismin bizim ana dilimizde kullanımıyla ilgili bazı problemlerin olduğu da doğru… "Astana kanday kala? (Başkent nasıl bir şehirdir?") sorusuna şöyle cevap veriliyor: "Astana"(Başkent)…"

Böylesi emsal ve anlaşmazlıklar dünya pratiğinde de epey var. İşte bir örnek daha: "Brazilia hangi devletin başkentidir?", cevap: "Brezilya'nın". Buna benzer örnekler… Böyle bir gece ilhamı sonucu Kazakistan'ın yeni başkentinin yeni adı Astana ortaya çıktı.

Bu adı yerel makamlar da, Hükümet Onomastik (özel isimle ilgilenen bilim dalı Ç.N.) Dil Komisyonu da ve en önemlisi yeni başkent sakinleri de destekledi. Başkentin bu adının halk tarafından çabuk benimsenmesi boşuna değildir.

Bu soruya demeç verirken şöyle cevap vermiştim: "Astana her bir dilde; Kazakça, Rusça, İngilizcede kulağa hoş geliyor… Hiçbir başka yorumu yoktur. Çevirisi "başkent" anlamını taşıyor. Her şey kısa ve açık.

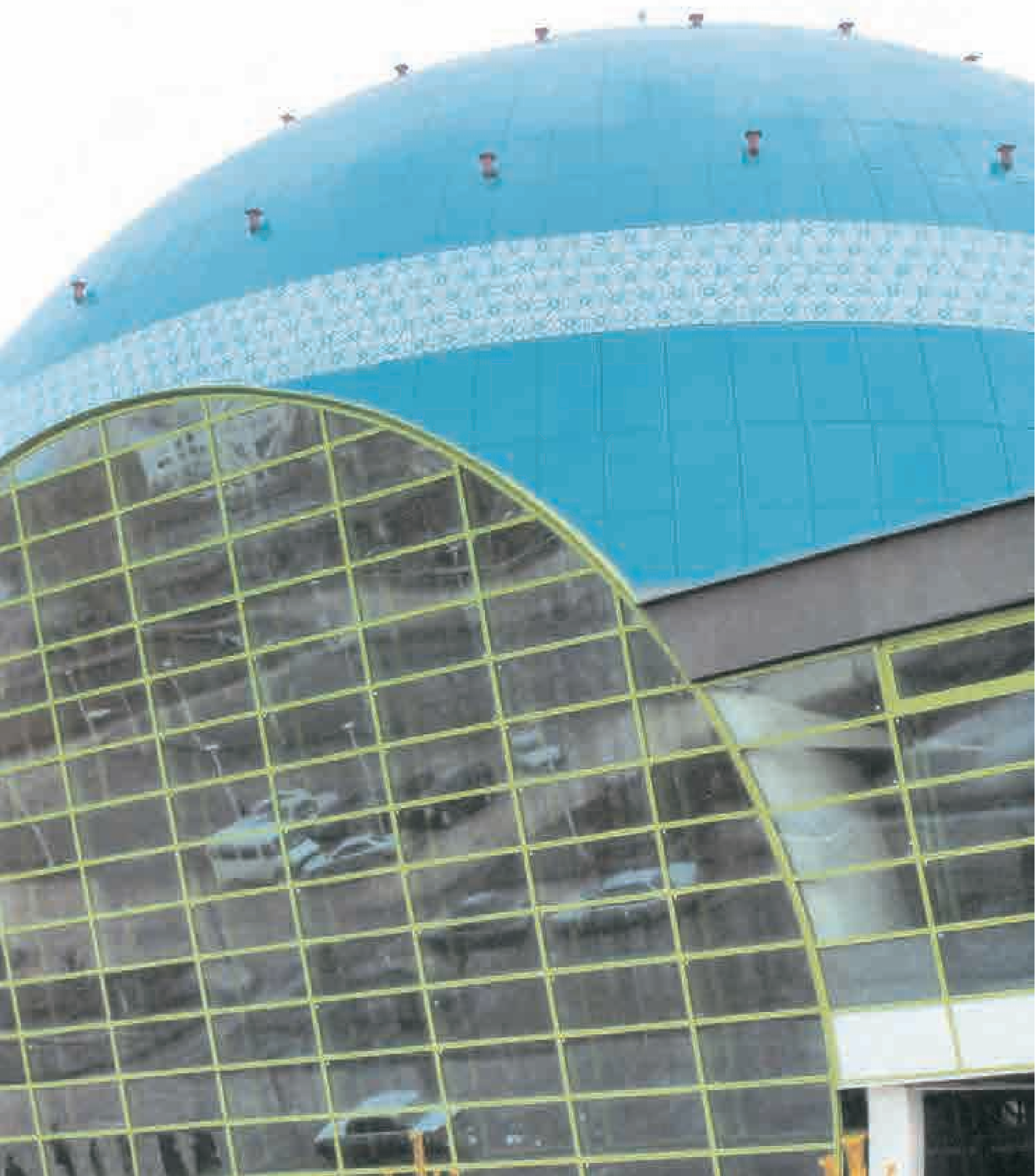
Ve 6 Mayıs 1998 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın "Kazakistan Cumhuriyeti başkenti Akmola'nın adının Astana olarak değiştirilmesi" ile ilgili emri ilan edildi…

İşte böyle güzel şairane ve çarpıcı Astana adıyla Kazakistan'ın yeni başkenti üçüncü bin yılla adım attı.

Astana kelimenin tam manasıyla gerçek başkente dönüştü. Yeni bağımsız devlet Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti oldu. O gün "Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti Astana şehrinde "Sarıarka" ve "Almatı" ilçelerinin kurulması" emri çıkarıldı.

Böylece Astana şehir haritasında iki ilçe ortaya çıktı. Bu ilçeler başkentin iki kısmını birbirinden ayırmaktan ziyade, onu bir bütün haline getirmektedir.

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

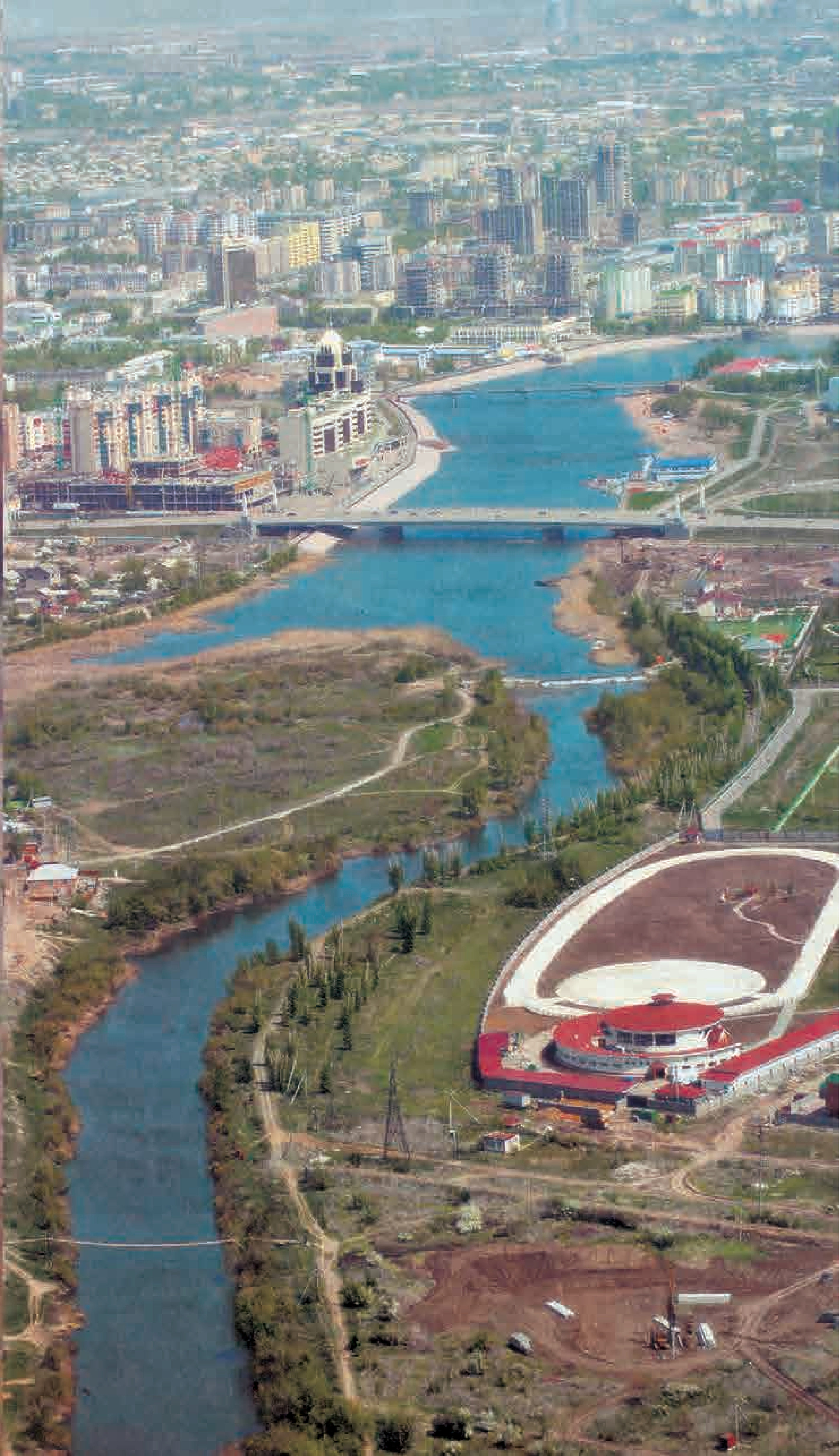

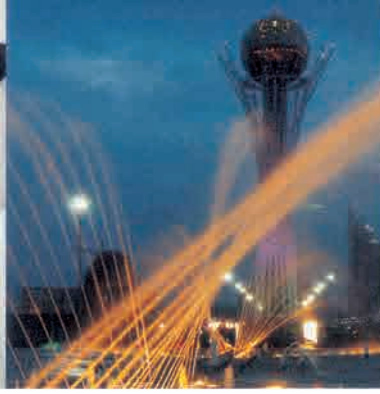
AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

3. BÖLÜM

ASTANA'NIN ESTETİĞİ

Eşyaların güzelliği, anlık halet-i ruhiyeye göre değişebiliyor. Bu yüzden büyü ve güzelliği eşyanın içinde arıyoruz. Hâlbuki büyü ve güzellik içimizdedir.

Cebran Halil Cebran

BÜYÜYEN TAŞLAR…

"Botaniğin felsefesi" adını taşıyan ünlü kitabında, dünyaca tanınan hayvan ve bitki dünyasının tasnif uzmanı Karl Linney şöyle diyor: "…Dünyada rastlanan her şey element ve cevhere aittir. Cevher tabiatın üç krallığına ayrılmaktalar: Taş, bitki ve hayvan krallıkları. Taşlar büyür, bitkiler büyür ve yaşar, hayvanlar büyür, yaşar ve hisseder".

Belli ki bu cümle, canlıların cansızlardan evrimsiz geliştiğini ifade eden "vitalizm" teorisinin propaganda ve açıklamasından uzak. Büyük ihtimalle, her fen bilimcisi gibi Karl Linney de cansızların da canlılar gibi devamlı gelişim ve büyüme içinde olduğunu bilen biriydi. Çünkü eğer bir şeyin boyunun uzamasına büyüme diyorsak, cansız objelerin de boyu uzar ve çapları genişler. Nihayet, taşlar da belli süreçlerin sonucunda ortaya çıkmışlardır ki, bu süreç hiç de kısa değildi. Doğal olan bu süreç, kristallerin büyümesine benzer. Linney bunları da yine taş sınıfına dahil etmekte. Bitki ve hayvanlardan farklı olarak taşların yaşama ve hissetme kabiliyetleri yokken, büyüme yeteneğine sahiptirler.

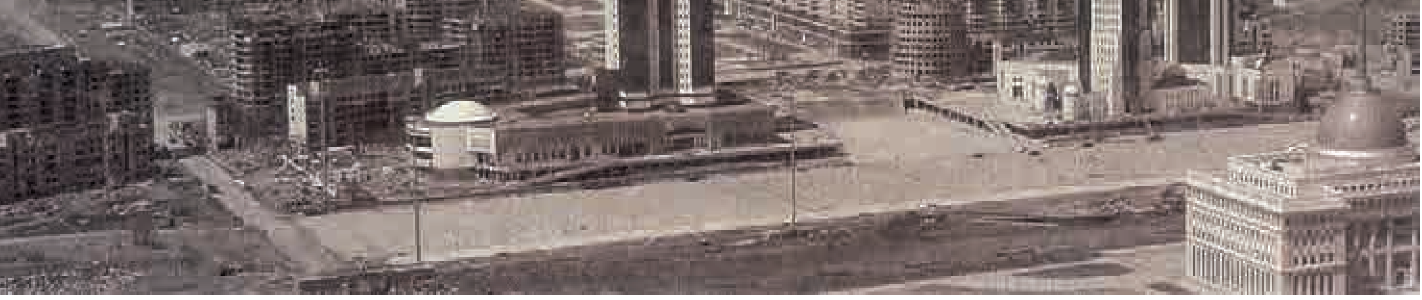
Sözün kısası, felsefenin derinliklerine inmeden, her şeyin, zamanın bile büyümesi kabul edilebilir. Zaman bile mecazi anlamda, mesafeleri genişleterek "büyüyen" niteliğe sahiptir.

Aynı durum şehirler için de geçerli. Şehirler aniden var olan bir şey değildir. Şehirler büyürler. Şehirlerin büyüme süreci onlarca, yüzlerce ve binlerce yıl sürebilir. Tuğla ve beton yığını olan bu "çirkin ördek yavrusu"nun, başkent havasını taşıyan çağdaş mimarlık ahenginin "güzel kuğu"suna dönüşmesi için yıllar, belki de onlarca yıl gerek…

Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olan Astana da büyüyor. Dünyanın en büyük kıtası olan Avrasya'nın merkezinde yer alan genç, bağımsız devletimizin başkenti, ülkenin siyasi, ekonomik ve kültür merkezi olma yolunda büyüyor.

Büyümesinin belirtisi olarak genç başkentimizin henüz çok kısa tarihinin parlak sayfalarından birini örnek vermek istiyorum. Bu parlak sayfa, 10 Haziran 1999 tarihinde yapılan şehrin resmi tanıtımı olmuştu. İnsanın emek ve aklıyla uçsuz bucaksız Kazakistan bozkırlarında büyümüş taşlardan kurulan başkentimiz o gün insanlığa tanıtılmıştı.

İnanması bile güç… Daha dün başkentin taşınmasının gereklilik ve mümkün olup olmayacağını tartışıyorduk. Şimdi ise düşüncelerimizin enerjisi gerçeğe dönüşmüş oldu: Kazakistan'ın merkezi bölgelerinden birinde sıradan bir şehir olan Tselinograd, ülkenin

başkenti Astana'ya dönüştü. O zamana kadar büyümüş ve güzelleşmiş Astana, Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak resmi bir şekilde tanınmasına layık olmuştur.

Çok büyük iş başardık. Yapılanmakta olan yeni başkenti oluşturmaya, düzenlemeye çalışırken uykusuz geçirdiğimiz gün ve geceler hâlâ aklımda. Yeni başkentin yapılanmasında görevli olan tüm yönetici ve çalışan kadro gündüz o kadar meşguldüler ki, gece saat iki civarlarında toplantı yapmak zorunda kalıyorduk. Tüm ülkenin uykuda olduğu bu saatlerde, yeni başkentin "kurucuları" biz geçen günün sonuçlarını çıkarıp yeni günün planlarını yapardık.

Günlerden birinde Vladimir Ni'yi yanıma çağırdım: "Volodya, Astana'nın tanıtımını iki ay sonra yapacağız. Farklı devletlerin Başkan ve Büyükelçileri gelecekler. Misafirleri ağırlayacağımız yer var mı? "Kongreler Sarayı" hazır olacak mı?" Ni'nin cevabı şöyleydi: "Kongreler Sarayı" nın ihalesini Çekler kazandı. Ancak onlar inşaatı uzatıyorlar. Bu gidişle yetiştiremezler. Ama söz veriyorum, "Kongreler Sarayı"nı yetiştireceğiz… Bir şartla… Eğer… Çekleri kovmayı kabul ederseniz. Aslında onlarla sözleşmemiz var ama… Şu an onlardan vazgeçmezsek ve sözleşmeyi feshetmezsek başkentin tanıtım merasimi Kongress-Hall olmadan yapılacak. Sokakta… Üstelik, meydan da Çekler tarafından yapılacak… Yalnız böyle devam ederse meydanı da bitiremezler".

Yapılacak bir şey yok. Onay verdim. Vladimir Ni, Çek müteahhitleri çağırıp inşaatı geciktirdiklerini söylemiş. Bu yüzden de sözleşmeyi feshetmek zorunda olduğumuzu izah etmiş. Çekler itiraz edip "mahkemeye vereceğiz" demişler. Ni ise "verin" demiş. Sonra gecikmenin kendilerinden kaynaklandığını anlayan Çekler dava açmaktan vazgeçtiler. Biz ise "İmstalkon" ve birkaç Türk müteahhitle sözleşme yaptık. Bunlar da hem "Kongreler Sarayı"nın, hem de meydanın zamanında hazır olacağını taahhüt ettiler. "Kongreler Sarayı" inşaatı ve meydanın düzenlenmesinde 2000 kişi çalışmıştı! Bu bile az oldu. Ni yine yanıma gelerek: "Nursultan Abişeviç, özel askeri birlikler bize yardımcı olabilir" dedi. Ben şaşırdım: "Özel askeri birlikleri mi?". Ni "evet" dedi, ısrarlıydı.

Askerler hem meydan temizlemesine, hem de başka işlerde çok yardımcı oldular. İlk bakışta tezat içeren bir çözümdü ama sonunda bunun ne kadar doğru olduğunu hepimiz görmüştük. İşte bu kadar "basit adımlar" atıldı. Tanıtım gününe her şey hazırdı. Astana sakinleri ve şehrin misafirleri bunu görmüş oldular.

Kongreler Sarayı ve meydan hazır. Başkentin tanıtımına gelecek olan şeref konukları nerede kalacaklar peki? Ni yine yanımda: "Nursultan Abişeviç! Otel yapalım!" Ben şüpheyle: "Ne oteli, Vladimir. Bu kadar sıkışık zaman içinde otel mi yapılır! Peki, yine de yapılması için gerekli olan ne?" Vladimir Vasilyeviç'in çözüm önerisi hazır: "Nursultan Abişeviç, kanunlara göre bir defada en fazla 500 yabancı işçinin ülkemize girmesi mümkün. Bu yönetmenliğin geçici olarak kaldırılması veya bir şekilde bunun otel inşaatında çalışacak olanlara uygulanmaması gerekiyor." Ben bunu hoş görmedim: "Nasıl yani, kaldırmak, uygulatmamak. Olur mu böyle şey?" Ni ısrarlıydı: "Yoksa yetiştirmemiz mümkün değil. Türk müteahhitlere sordum, 15 günde otel inşaatını tamamlar mısınız diye. Bu yönetmelikten vazgeçilmesi halinde 'evet' dediler."

Sonunda, teslim oldum. Yabancı işçilerin ülkeye girmesiyle ilgili yönetmenliğin geçici olarak kaldırılmasını kabul ettim. Türkler uçaklarla 3000 işçi getirip, tanıtım gününe ka-

dar "İnter-Kontinental" otelinin inşaatını tamamlayabildiler. İnşaat sırasında Vladimir Ni ile birlikte inşaat alanlarını ziyaret ettiğim oldu.

Bir gün inşaatı denetlemek için gelmiştik. Asansörleri gördüm. "Bunlarla çıkalım" dediysem de, Ni asansörlerin yük asansörleri olduğunu söyledi. Ben bunun sıkıntı olmadığını ve yine de bu asansörle çıkmak istediğimi belirttim. Güvenlik görevlileri gözlerini açtılar, herkes endişelendi. Vladimir Ni, Farid Galimov ve diğerler bir asansöre bindiler, ben ve iki işçi diğerine binmiştik. Bunun gibi durumlarda beklenen oldu… Asansör yarı yolda durdu. Elektrikler gitmiş. Bunun daha da ziyadesi, yan asansördeki halat kopmuş. Anlayacağınız, maceralı bir yolculuktu. Yine de üst katlara ulaştık.

Etrafları inceledikten sonra, tanıtım gününe kadar otelin tamamlanabileceği kanaatine varmıştım ve gerçekten de tamamlandı.

Devlet Başkanı'nın konağında olduğu gibi, elbette hiç sorun yaşamamış değildik. Hükümet konağının ek binası olacak Kazakistan Devlet Başkanı'nın konağının inşaat raporlarını her gün istiyordum.

Fakat sırf söze güvenmemek lazım. İnşaatın durumunu görüşmek üzere yapılan toplantıların birinden sonra güvenliğimi çağırdım. Saat gece 2-3 civarında konağın inşaat alanını dolaşayım dedim.

Toplantıda bahsedilenlerden hiçbir şey orada göremedim… Temelin atılacağı çukuru bile göremedim. Daha doğrusu gördüklerimin, temel atılacak yerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Sabah, inşaat sorumlularını yanıma çağırarak, hoşnutsuzluğumu onlara aktardım. Bundan böyle inşaat ile ilgili durumları abartmaya çalışan olmadı. En azından bu kadar açık ve "utanmazca" yapılmadı. Buna rağmen inşaat yavaş ilerliyordu. En azından benim izlenimlerim böyleydi. Bunu da yardımcılarım ve inşaat sorumlularına defalarca söyledim. Ayrıca, hızlı yönetmek ve inşaat hızını devamlı denetlemek için onlara gerekli tembihi yapıyordum.

Beklenen gün geldi. Yeni başkentin tanıtımı hem ciddi, hem de sorumluluk isteyen bir işti.

Ama biz hazırdık. Bundan dolayı Astana ve böylece bütün Kazakistan'a faydalı olan insanlara, özellikle Astana'nın tanıtım günü için hazırlanmış olan "Astana" madalyaları vermek benim için ayrı bir zevkti. Bu kişiler arasında ilk önce tabii ki "demir adam" Vladimir Ni, "azimli" Amanjol Bulekpayev, "yorulmaz" Adilbek Caksıbekov ve diğerleri vardı.

"Astana" madalyasını vermek bana ayrı bir zevk vermişti çünkü gururla diyebilirim ki, madalyanın tasarım ve şekliyle doğrudan alakam vardı.

Böyle madalyanın bastırılması fikri çok önceden, daha yeni başkentin tanıtımı yapılması fikri proje safhasındayken aklıma geldi. Defalarca madalyanın esasını oluşturacak iç ve dış yüzünün taslaklarını çizmiştim. İtiraf edeyim ki o zaman gözlerimin önüne hep mimari ve tasarım hayalleri gelirdi.

Aynı dönemde Astana'nın birçok yapı ve binasının taslağını da çizdim. Bunlar arasında Milli Müze, Resepsiyon Salonu, şelaleler, fıskiyeler, konaklar ve daha birçok mimari yapı vardı. Bundan sonra tabii ki mimarlar gerekli düzeltmeleri yapıp profesyonel projelerini çizdiler. Bu yüzden Devlet Başkanı'nın peçetelere çizdiği bina projelerinin sonradan hemen taş, metal ve beton yapılarına dönüştürüldüğüyle ilgili efsaneler tabii ki ma-

sallardan başka bir şey değil. Ne kadar cazip olsa da, sübjektif olan fikirlere her zaman profesyonellerin düşüncelerini tercih eden insanım.

Projelerimin bir kısmı gerçekten gerçekleştirildi… Uzmanların titiz değerlendirmelerinden sonra…

Şehir tanıtımı için özel bir Kısa Vadeli Program kabul edilmiş, programın uygulamasına 217 adet yerli ve yabancı şirket katılmıştı.

Gelecek olan misafirleri muazzam bir etkinlik bekleniyordu. Davetiyeler birçok ülkenin Devlet Başkanlarına, uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerine gönderilmişti. Davet edilen kişi ve kuruluşların büyük çoğunluğunun olumlu cevap vermeleri beni gerçekten çok mutlu etti.

Astana'ya gelecek olan misafirler, Türkiye'deki "Okan" şirketi tarafından inşa edilen yeni beş yıldızlı "İnter Kontinental" otelde kalacaklardı.

İlk misafirimiz, ülkemizin büyük dostu ve büyük siyaset adamı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel oldu. Süleyman Demirel "İnter-Kontinental" otelinin açılışına ve Türk müteahhitlerin yaptığı diğer binaların açılışına katıldı.

Şehrin tanıtım tarihinden bir gün önce Astana'ya Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Ukrayna Devlet Başkanları geldiler.

Rusya'dan birçok üst düzey yönetici geldi. BDT dışında, merasime diğer yabancı ülkelerden birçok heyet ve şahıs geldi.

Misafir ağırlamayı sevdiğimizi herkes bilir. Kazakça tabiriyle: "Jaksı konakpen birge üyine kut-bereke kiredi!" - Hayırlı misafir eve bereket getirir.

Astana halkının katılımıyla 9 Haziran akşamı gerçekleştirilen toplu etkinliklerin en kalabalık olanının şairane sloganı "Ülkenin bugünkü ve asırlara dek başkenti kalacak, Astana!" idi. Spor tarzında muazzam gösterinin öncelik amacı, başkentin sakinleri ve misafirlerine güzel, eğlenceli anlar yaşatmaktı. Gösterinin bir de propaganda yönü mevcuttu. Neşeli, hayat dolu gülümseyen insanlar, sağlıklı yaşam tarzının avantajlarını sergileyeceklerdi.

Yılın en önemli olayı olan yeni başkentin tanıtım töreni 10 Haziran tarihinde gerçekleşmiş oldu. Gün resmi toplantıyla başladı. Birçok konuşma yapıldı. Bütün konuşmaların, yeni doğmuş bebek olan Kazakistan'ın yeni başkentine karşı güzel ifadeler içerdiğini vurgulamak istiyorum. Her konuşma yeni başkente refah, kurucuları olan çok milletli Kazakistan'ın halkına ise mutluluk dilekleriyle bitiyordu. Halkın bir sözü vardır: "Hayır uzaktaki misafiri de sevindirir, şerden öz kardeş bile uzak durur".

Kazakistan Cumhuriyeti'nin halkı ve kendi adıma bize karşı besledikleri saygı, hürmet, dayanışma ve dostluk duyguları için ülkelere, teşkilatlara ve yüksek misafirlere derin teşekkürlerimi bildirdim.

Bundan sonra yapılan bir dizi etkinlik arasında en önemlisi, yeni inşa edilen Kongreler Sarayında Kazakistan sanatçıları konser vermişti.

İşte, en çok beklenen etkinlik, Astana'nın en büyük meydanında gala-konser de gerçekleşti. Maalesef, o akşam hava çok güzel değildi. Ancak o gün hava durumunu düşünen pek olmadı. İnsanın ruhu bayram yapınca havanın ne önemi kalıyor ki…

Meydanda bulunan hoparlörden yükselen sesin ta uzaydan gelmesi, herkesi ayrı bir havaya büründürdü. Ses o an "Mir" uzay istasyonunda çalışan Kazak astronotu Talgat Musabayev'a aitti. Talgat Musabayev tüm Kazakistan halkına ve yeni başkente başarı ve mutluluk dilemişti.

Bu arada bana Kazak astronot, Rusya uzay ekibinin kaptanı ve onun meslektaşı uzay mühendisi Nikolay Budarin ile görüşme imkânı verdikleri için uzay uçuşlarının yönetim merkezine de müteşekkirim. Bu nedenle onlara içten dileklerde bulundum: "Dünyaya dönüşünüz hayırlı olsun! Dünya sizi bekliyor!"

Yeni başkent Astana'nın tanıtım etkinlikleri böyle mutlu ve sevinçli şekilde tamamlandı…

Bunlar sadece yeni başkentin tanıtımı değildi.

Bu tanıtım, dünyanın siyasi haritasında yeni bağımsız devletin var olduğunu göstererek tüm dünyaya sesini duyurmak için eşsiz bir fırsattı. Bu da ancak binlerce, on binlerce Kazakistan insanının gayretleri sayesinde mümkün oldu. Ve biz bunu başardık.

10 Haziran, artık "Başkent Günü" olarak kutlanmaktadır. Kutlama tarihi, diğer şehir günlerinin tarihlerinden farklı olarak, her yıl aynı kalmakta.

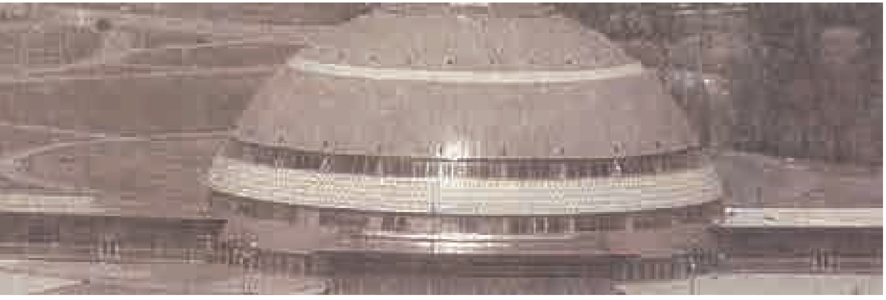
Bizim takvimimizde "10 Haziran" resmi bayram değilse bile, bu tarih gerçek milli bayramdır. Çünkü 10 Haziran 1998 tarihinde bağımsız Kazakistan tüm dünyaya yeni, genç başkenti Astana'yı tanıtmış oldu.

Kendi gününde Astana her zaman misafirlerini açık havayla karşılamıyor. Yine de (bunun içinde bir gizem yok değil!) hemen hemen her yıl 10 Haziran tarihinde hava çok güzel oluyor! Yine de bu konuda çok şey bize bağlı…

Hatırlıyorum da, bir sene Başkent Günü'nden bir gün önce 9 Haziran inşaat halinde bulunan yapıları dolaşmıştık. Soğuk şiddetli rüzgârdan hepimiz yağmurluk ve paltolarımıza büründük. Hava soğuk ve kapalıydı. Hava durumu insanların yüzlerine aksediyordu. Ülkemizin bütün turistik ve tarihi yerlerinin küçültülmüş şeklini bulunduran ve artık ünlü olmuş "Kazakistan Haritası"nın önünde dururken, tek tek hepsine baktım ve "Üzülmeyin, yarın güzel güneşli gün bizi bekliyor", dedim. Herkes gülümsemeye çalıştı ama inanmadılar… Ertesi sabah, 10 Haziran başkentin halkını ve misafirlerini sıcak hava ve güneşle karşıladı. Gökyüzünde dünkü kurşun rengi bulutlardan tutun, küçücük şirin bir bulut parçası bile yoktu. Herkesin morali çok güzeldi…

Şüphesiz, Astana Kazakistan topraklarında yeni fikirlerin uygulandığı pilot bölge kalmaya devam edecektir.

Bunda, yeni başkentin, yeni teknolojik dünya bakışının oluşmasının lider rolünü görüyorum. Bu, bizim için mutlak bir amaç olmasa da, dünyada saygın bir yere sahip olmak istersek, teknolojik olsun, bilimsel ve sosyal olsun, dünyanın yeni gelişmesini takip etmemiz şarttır.

Bu bağlamda, Kazakistan'da yeni inşaat ve mimari teknolojilerin uygulanması bakımından, Kazakistan'da sadece inşaat ve mimarlık sektörlerinin değil de, bu sektörlere doğrudan veya dolaylı şekilde bağlı bulunan alanlarının geliştirilmesi için de gerekli altyapı hazırlanmış olacağını düşünüyorum. Bu yüzden, en son teknolojileri kullanarak, inşaat şirketlerinin proje yapıp uygulamaları bana göre, sadece başkentin altyapısının geliştirilmesine katkı değil, tüm Kazakistan'ın sanayi ve üretim kültürüne büyük bir katkıdır.

Ekonominin sektörü olarak inşaat her zaman ve her hangi ülkede ülkelerin ekonomik gelişimine hız veriyordu. Cesaretle diyebilirim ki, ülke başkenti olan Astana'nın inşaatı, Kazakistan'ın ekonomisine çok büyük pozitif etki yapmıştı. Çünkü ülke ekonomisi az veya çok başkentin altyapısının hem genişlemesi, hem de işletilmesine bağlıdır.

Astana'nın inşaatında şu an, 20 bin kişinin istihdam edildiği yaklaşık 300 inşaat şirketi faaliyet sürdürmekte. Şehrin altyapısının geliştirilmesinde 240 orta ve küçük ölçekli şirket görevli. Başkentin mimari yüzünün oluşturulmasında yaklaşık 30 mimari şirket görevlendirilmiştir.

Bu şirketler zincirleme etkisi oluşturarak, diğer şirketler de bunları örnek alıp başkentin ve ülkedeki şehirlerin altyapısı ile ilgilenen yüzlerce, binlerce şirket daha aktif hale gelmekte ve ekonomik hareketlilik artmakta.

İnşaat öyle bir alan ki, ölçülere uymayı, farklı fikir, alet ve cihazları kullanmayı ve yeni bir emek kültürünün ortaya çıkmasını sağlıyor. Bu yeni kültüre "emeğe medeni yaklaşım" da diyebiliriz.

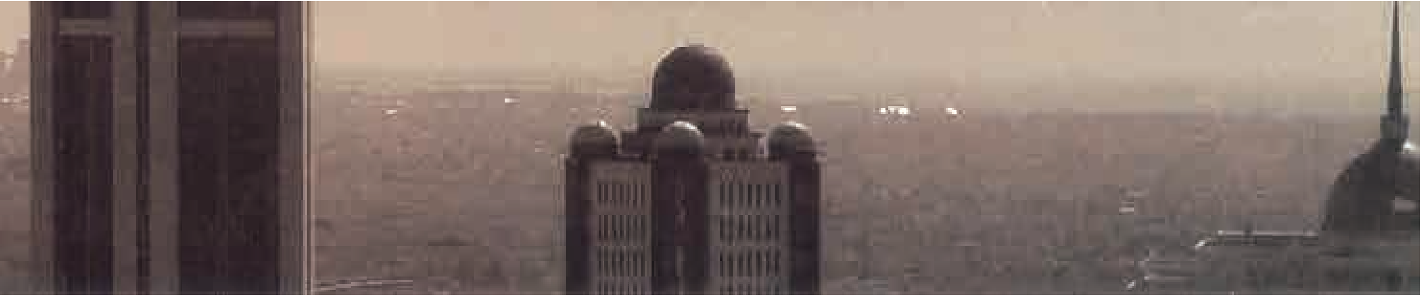
Bunun tezahürünü en küçük şeylerde bile görmek mümkün.

Bir sinemada söylendiği gibi "her kerpiç bir şey olmak ister". Gerçekten, inşaat ile uğraşanların en eski dostlarından olan kerpiç, eskiden tüm bina ve yapıların temeliydi.

Ancak sadece kerpiçlerle Astana'yı inşa etmek mümkün değildir. Bir inşaatçının dediği gibi, eğer sadece kerpiç kullanmış olsaydık (burada kerpiç derken eskimiş teknoloji kastediliyor), güzel ve hızlı inşaat yapmamız imkânsız olurdu.

Buna bir örnek olarak, Avrasya'nın karasal iklim özelliklerine sahip Astana'nın inşaatında şehrin zor hava şartlarını hesaba katmak zorundaydık. Bu yüzden, yeni konut ve idari binaların yapılarında boşluklu blokları esas alan inşaat yöntemi uygulanmakta. Ayrıca, Astana bataklık bir bölgede kurulduğu için, kazıkların da yoğun bir şekilde kullanılması şarttı.

Astana çok kısa süre içinde inşa edilmeliydi. Böyle olunca, zamanda kaybettiklerimizi alanda kazanmaya çalıştık. Yeni başkentin kısmi düzensizlikleri, mimari hayal gücünün geniş uygulama alanları, Astana'da inşaat çalışmalarının bir an önce tamamlanması için devletin sağladığı kolaylık ve muafiyetler olmak üzere, hepsi de ilişkilerin yeni boyutları çerçevesinde zamanı tasarruf etmeyi sağlıyordu.

Bu yüzden yeni başkentte inşaatın kalitesini düşürmeden, inşaatı hızlandırmak için demir ve betonarme karkas sistemlere sıkça başvurulurdu. Mesela, yeni başkentin sembolü haline gelen "Bayterek" kulesi inşa edilmişti. Zaten, hem bizim, hem yabancı inşaat şirketlerde, hayatımda ilk defa duyduğum, "egzotik" diyebileceğimiz yeni inşaat teknolojileri sıkça kullanılıyordu. Bunlar arasında "sızdırmaz pestil", "selektif ısıtmalı membran çatı", "yüksek basınçlı polietilen borular", "alükobond" vb.

İleri teknoloji sadece başkentteki bina yapılarında değil, şehrin altyapısının diğer alanlarında da uygulanmıştı. Mesela, sol kıyıdaki yollarda ve ta Tselinograd döneminden beri yapılmamış yağmur oluklarında da ileri teknoloji bolca kullanılmıştı. Eskiden yağmur yağdığında şehrin sokaklarını çamur ve kocaman su birikintileri kaplıyordu. Bugün Astana'nın sol kıyısındaki yollar, yeraltı sularından korumalı beton temeli olan çok katlı ve yağmur oluklarına sahip yapılardır.

Anlattıklarım, ilk bakışta görüldüğü kadar basit değil. Teknoloji ve üretim kültürünün gelişmiş olmadığı Sovyetler döneminde, Merkezi Kazakistan'ın sahip olduğu imkânlarla bile, yüksek teknolojiler hemen hemen kullanılmamaktaydı.

Astana'nın tanıtım gününe hazırlık çalışmalarına katkıda bulunan tüm inşaat mühendisleri ve işçilerine, Astana sakinlerine, sonradan gelecek olan nesillere Astana gibi güzel başkent bağışladıkları için derin teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Astana her gün, gözlerimizin önünde değişim yaşamakta. Hemen hemen her gün değişen ve gelişen şehir, iki veya üç sene önce onu ziyaret edenler için tanınmaz hale geliyor.

Eski Astana valisi, şu an ise Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü olan Temirhan Dosmuhambetov bana şunu anlattı: "Bir gün uçakta bir Alman bana hayranlıkla şunları söyledi: "Bir zamanlar Akmola'ya gelmiştim. Ama şimdi sanki başka bir şehre gelmiştim. Şehri zor tanıdım."

Bu sözler, basit bir övgü değildi. Hızla büyüyen Astana'ya karşı hissedilen hayret duygusuydu…

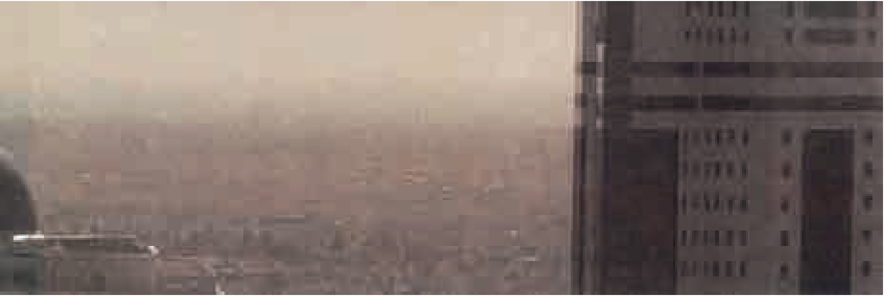
TAŞBAHÇE…

Şehrin estetiğini oluşturan unsurlar nelerdir? Hele de o şehir ülkenin başkentiyse… Bence bu sorunun cevabı o kadar da zor değil aslında. Şehrin estetiği bu şehrin kimliği bakımından değerlendirilmeli. Şehrin kimliği ise mimari, sosyal ve siyasi unsurlarından ibarettir.

Bana göre, şehrin kimliğinin oluşturulması, ilk önce şehir yönetiminin değil, merkezi yönetimin görevi olmalı.

Bunun örneğini bulmak için uzağa gitmeye de gerek yok. Fransa'da Paris'i güzelleştiren en çok dikkat çekici mimari projeler, ilk önce Cumhurbaşkanlığı projeleridir.

Bunun yanında, şehrin çehresinin oluşturulmasında şehir yönetiminin rolünü aşağıla-

mak gibi düşüncem yok tabii ki. Yine de, söz konusu şehir ülkenin başkenti olunca, tereddütsüz söylüyorum ki, Astana'nın estetik yönünü ilk önce merkezi yönetim organları belirlemeli.

Şehir mimarisinin sıra dışı özellikleri, bazı üslup ve konseptlerin benimsediğini inkâr etmiyor.

Bu bağlamda, mimarlığın mutlak bir geçiş yapmış başka bir şey olarak tanımlanması çok doğru.

Günümüzde mimarların gayretleri, geçmişi inkâr etmeden, modernite ile kültür hafızasının ahenkli bir birlik oluşturması yönündedir.

Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'nın eşsiz mimari temelinde, yukarıda bahsettiğim alışagelmiş şekillerle yeni, ultra modern tarzın birleşimi yatmaktadır.

Başkentin tanıtımına yetişmek için şehrin binaları onarılmış, birçok yeni bina inşa edilmişti. İnşaat ve monte işlerine bir "ordu" kadar işçi katılmış. Toplam 13,8 bin memur ve işçi Astana'nın inşaat ve onarım işlerinde görevlendirilmişlerdi. Değişim sadece Astana'nın binalarıyla sınırlanmadı, 248 metre kare alanı kapsayan şehir tamamen değişti ve yenilendi. Çok gayret ettik ve umarım, başkentin tüm özelliklerini göze aldık. Hem şehri düzenlemekle ilgili teknik çalışmalar yapıldı, hem de yeni kent kültürü unsurları uygulandı ve şehir sakinlerine yeni "başkent" mentalitesi ve yaşam tarzı benimsetildi. Şehir tanıtımından önce dikilen 100 bin ağaç ve çalı şehrin yüzünü daha güzel ve aydınlık yaptılar.

Sanıyorum, planladıklarımızın büyük kısmını uygulayabildik. Her şey değil, yine de başkentin misafirlerini ağırlamak için ve onların saygısına layık olabilmek için (en önemlisi de kendi kendimize saygı duyabilmek için) yaptıklarımız yeterliydi.

Şehrin altyapısı da yenilendi; Sokaklar, caddeler, meydanlar ve parklar ta 1994 yılından itibaren yapılmaya başlandı. Astana'nın en büyük caddesi olan Cumhuriyet Caddesi (eski "Tselinnikov" Caddesi) ta o zaman yeni görüntüsünü almıştı. Başından sonuna kadar asfalt ile kaplanmış sokak, başkentin esas trafik yükünü üzerine aldı.

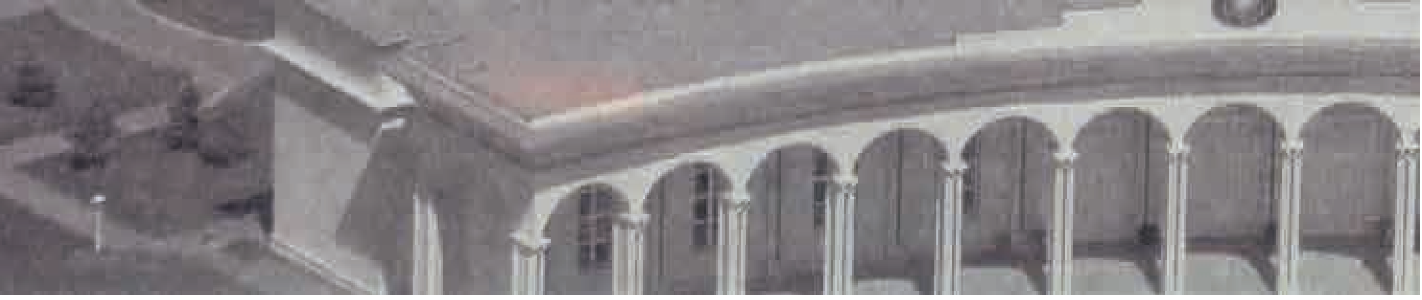
Cumhuriyet Caddesi, başkentin en önemli, tabir caizse başkent altyapısının stratejik objelerinden biri.

Caddenin onarımından sorumlu olan Amanjol Bulekbayev, çalışmalar sırasında her sabah hemen hemen bütün cadde boyunca, Gençlik Sarayı'ndan köprüye kadar yürüyerek, şehrin en önemli trafik damarının inşaat ve onarım çalışmalarını tek tek kontrol ediyordu.

Yenilenmiş cadde, Amanjol Bulekbayev'in eseriydi. Onun gayretleri sayesinde az harcamalarla en verimli ve güzel şekilde cadde yenilenerek güzelleştirilebildi.

Cumhuriyet Caddesi konusunda kendisi çok prensipliydi. 1994 yılında Cumhuriyet Caddesi'nin asfaltla kaplaması gündeme gelince, hükümet çok pahalı Japon yol yapma ve asfalt kaplama makinelerini kullanma kararı aldı.

Ancak Amanjol Bulekbayev hükümetin bu kararını uygulamayı reddetti. Gerekçe olarak, makinelerin fiyatı olan 4 milyon doların yolun asfaltla kaplanması için ödenecek abartılı bir rakam olduğunu söyledi. Bundan başka, makineleri ne kadar Japon olsa da,

Polonya'da üretildiği için, acaba meşhur Japon kalitesi korunabilmiş miydi? Aynı kaliteye sahip makineler daha ucuza başka bir yerden, mesela Almanya'dan satın alınabilirdi.

Her neyse, hükümetten "fırça yiyen" Bulekbayev, bizzat benimle irtibata geçmek zorunda kaldı. Kendi tutumunu ve hükümetin "asfalt" konusundaki tutumuna prensip olarak karşı olduğunu açıkladıktan sonra, ben şöyle cevap verdim: *"Eğer sen buna razı değilsen ve bu işin sorumluluğunu üzerine alıyorsan, Almanya'ya gidebilirsin."*

Bulekbayev'in hazırlıkları uzun sürmedi ve Ocak ayında o asfalt döşeme makinelerini almak için Almanya'ya gitmişti. Makineler alındı. Hem de "hükümetin" 4 milyon dolar karşılığında değil de, "devletin" 800 bin dolarına.

Nisan'da gelen makinelerle Cumhuriyet Caddesi ve havalimanına giden yollarda asfalt döşemesi yapıldı.

Buna rağmen, yağmurlu havalarda Cumhuriyet Caddesi'ni kaplayan çamur kuruduktan sonra havaya yükseliyordu. Bunun farklı nedenleri vardı. Bazı "bilge"ler, bunun kır şehirlerinin özelliklerinden biri olduğunu vurguluyorlardı. Ancak, diğer bir faktör olarak Cumhuriyet Caddesi'ne paralel olan ve köy yollarını andıran toprak sokaklardan geçen arabalar, Cumhuriyet Caddesi'ne çamur ve toz getiriyorlardı.

Bunu ispatlamak amacıyla, her yer su birikintileriyle kaplı yağmurlu günlerinden birinde, Astana'nın inşaat ve onarım çalışmaları ile ilgili toplantıdan sonra şehir yönetim kadrosunu otobüse bindirerek, Astana'nın merkezinden fazla uzak olmayan ama en çamurlu sokaklarına götürdüm. Bu sokaklarda çizmesiz gezen yöneticiler, şehrin temizlik konularının konuşulacağını tahmin ediyorlardı. Ama ben bunu yapmadım. Bütünsel bir yaklaşım önerdim. Aslında, tam bu anlarda, eski gecekondu evlerinin yıkılması, gerekli altyapının inşa edilmesi ve şehrin temizlik ve yeşillenme programlarının temelleri atılırdı. Böylece, tüm şehir sokaklarının yenilenme programı da başlatılmış oldu.

Güzelleşen başkent o kadar değişti ki, Kazakistan'ın başkenti sanki "Göreve başlamaya hazırım!" diyordu.

Bu muazzam projenin günlük zor işlerin, gerçekleşen tanıtım organizasyonunun, inşaatı ile ilgilenenlerin, belediyenin farklı bölümlerinin çalışmaları ve yüzlerce farklı insanın gayretlerinin meyveleri görünmeye başladı. Bütün bu insanlar, yeni başkentin "yeryüzüne" çıkmasını hazırlayanlardı…

Nihayet, tanıtımın en zor kısmı olan yeni yapıların inşa edilmesi tamamlanmıştı. İlk planlarımıza göre, başkentin resmi açılışı için 57 yeni yapının inşa edilmesi gerekiyordu. İnşaat sektörümüz kendisiyle gurur duyulabilecek seviyede; tüm bu yapılar zamanında tamamlanmıştı.

Sahil de hoş ve şık bir görünüm almıştı. Kıyıların yamaçlarını desenli döşemeler kaplamış, sahil boyunca sütunlu ve kubbeli çardaklar yapılmış, yine sahil boyunca, desenli set ile sudan ayrılmış asfalt yolu yapılmıştı.

İşim'in sularının tam ortasında kocaman bir çiçek açmış fıskiye… Sudan yukarıya doğru yükselen ve etrafında güneş ışıklarında parlayan küçük gökkuşağını oluşturan suyun "yükselişini" seyretmek, çok güzel. İşim'e çok yakın, içinde modern lunapark olan

rengârenk "Hayaller Dünyası Aya" eğlence-kültür merkezi kurulmuştur. Kenesarı Caddesi'nde bulunan ve meşhur pehlivanın adını taşıyan Hacımukan Munaytpasov Merkez Stadyumu tamamen onarılıp modernleştirilerek, bayram ve farklı kalabalık etkinliklerin yapılması için hazır hale geldi. Ayrıca Kazak halkının büyük bilge ve düşünürleri Tole bi, Kazıbek bi ve Ayteke bi'nin anıtlarının açılışı yapılmıştı.

Başkentin altyapısının onarım çalışmaları hız kazanmıştı. Şehrin sokak ve mahalleleri düzenlenerek süsleniyor, yollar tamir görüyor ve onarılıyordu.

Ancak resmi tanıtım günü, devamlı, durmadan güzelleşen ve mükemmel hale gelen şehrin yaşamında kısa bir andı…

Şehrin tanıtımının üzerinden 7 yıl geçti. Fakat bu süre içinde neler yapıldı! Tren garı tamamen onarılıp çağdaş görünümünü kazandı ve yeni, modern uygulamalara sahip oldu. Böylece Astana'ya gelen ve gidenlere rahat şartlar sunuldu.

Başkente yakışır bir tren garına sahip oldu Astana. Dış çizgileri aynı kalsa bile, onarımından sonra tren garı hem iç ve hem de dış görüntüsüyle tanınmaz hale geldi.

Altyapısı yenilendi, yeni terminal donanımı uygulanmaya başladı, bekleme salonları yenilenerek genişletildi.

Bundan böyle günde 5800 yolcu tren garından yararlanma şansına sahip oldu. Tren garının iç salonuna bilgi tablosu yerleştirilerek, görüntülü kontrol sistemi uygulanmaya başladı. Binanın içinde bar ve cafeler, sinema salonu, dinlenme odası ve küçük market yolculara hizmet sunmaya hazır.

İkinci olarak, peronda, yolcuları yağmur, rüzgâr ve kardan koruyan siperler yerleştirildi. Buna ilaveten engelli ve yaşlılar için cam vitraylarla süslü asansör ve yürüyen merdivenli gar salonları yapıldı.

Şüphesiz, başkentin demir yolu kapısı şehrin mutlaka görülmesi gereken yerler arasında yer edinecektir…

Açılan yeni kültür ve eğlence merkezleri arasında en çok dikkate değer yerler, K.Bayseitova Opera ve Bale Tiyatrosu'nun klasik çizgileri, modern stilde yapılan "Sinema-siti" sineması, içinde sergi salonları, kütüphane, konferans salonu bulunan Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'nin muazzam kubbesidir.

Ocak 2004'te Kazakistan'da resmi ziyarette bulunana Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'ni ziyaret ettik. Putin'in ilgiyle Kazak çadırını ve göçebe hayatının inceliklerini yansıtan içindeki eşyaları incelediğini fark ettim ve gururlandım. Işıklarda parlayan Altın Adam figürünün Putin'de hayranlık uyandırdığını gördüm.

Kazakistan Maliye Bakanlığı binası da yuvarlak çehresiyle gayet etkileyici. Yüksek dalgayı andıran binanın şeklini bazı Kazakistan sakinleri dolar işaretinin şekliyle özdeşleştirerek, halk arasında binanın adı "dolar" kalmıştı.

Binanın baş mimarı ve şehrin mimarlık ve inşaat departmanı Başkanı Vlaimir Laptev

binayı Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet sembollerinden biri olan devlet bayrağının şeklinde projelendirmişti. Mimarın fikirlerine göre, açık mavi renkte olan ön cepheden yansıtılan güneş ışınları binaya dalgalanan kumaş parçası görünümü kazandıracak, bulutların hareketlerinden doğan dinamik güneş yansımaları dev kumaş parçasının rüzgârda dalgalanıyormuş gibi bir hareket etkisi sağlayacaktı. Belki, binanın ön cephesinin tam mavi olarak görünmediğinden olmalı ki, binanın bayrak olduğu çok belli değil. Buna rağmen, Astana halkının binanın şeklini "dolar"a benzetmelerini bir trajedi olarak değerlendirmiyorum. "Dolar" mı istiyorlar, "dolar" olsun… Önemli olan binanın gerçekten etkileyici ve güzel olduğu.

Maliye Bakanlığı binasının yerinde daha evvel "parti üyeleri evleri" bulunurdu. Eskiden modern sayılan ve sevilen bu apartman evler şu anki şartlarda çok eskimiş gibi duruyor. Şehrin bu semtini dolaşırken, şehrin merkezinde yer alan, lavaboları bahçesinde büyük müstakil evlerden hoşnut olmadığımı belirttim. Acaba bunları yıkıp yerlerinde şehrin ihtiyaçlarına cevap verecek daha büyük ve ultra modern bir yapı inşa edilse? Şehrin aksakallarından A. Caksıbekov bu eski yapıları yıkmaya zor ikna oldu. Bu evlere çocukluğundan beri ayrı bir saygısı vardı Caksıbekov'un. Burası eski Akmola'nın bir nevi "asiller yuvasıydı". Şimdi ise burası Maliye Bakanlığı, fıskiyelerle süslenmiş park ve diğer modern yapıların bulunduğu yeni semt.

"Alatau" Spor Sarayı'nın Sovyetler döneminden kalan ve henüz inşaatı tamamlanmamış "Mintyajspetstroy" binasının olduğunu hatırlayan hemen hemen hiç kalmadı. Bu binanın etrafında bir birine girecek kadar yakın, beton duvarlarının kırıntılarından aceleyle yapılan garajlar bulunurdu. Bunun gibi garajlar her yerde vardı. Şehrin dış görünümünü bozan bu yapılar yıkılınca Caksıbekov hep "ahlar" çekti…

Maliye Bakanlığı binasının ve daha birçok binanın inşaatının Astana'nın en büyük inşaat şirketlerinden "Bazis-A" şirketi tarafından yapıldığını eklemek istiyorum. Milli Enerji Bakanlığı, şu an uygulanmakta olan İşim'in sol kıyısındaki "Transport-Tauer" doğal gaz dağıtım şirketi de güvenilir, büyük projelere girme riskini alan, elemanlarının profesyonel ve dürüst olmalarıyla kendini inşaat piyasasında tanıtan bu şirket tarafından yapılmışlardı.

"Transport-Tauer" binasının inşaat ihalesine birkaç yabancı ve yerli şirket bir arada başvurmuştu. İhaledeki tekliflerden "Bazis-A"nın mimar ve tasarımcılarının hazırladıkları proje diğer tüm projeleri çok geride bırakmıştı. Estetik tarafı bir yana, en hesaplı olan bu proje bina yapımında yaklaşık 10 milyon doların tasarruf edilmesini sağladı.

Şehrin sportif kısmı de unutulmadı. Aynalarla kaplı "Alatau" Spor Sarayı ve keskin kenarlarıyla deniz yüzeyini yaran dev okyanus gemisini andıran "Kazakistan" Spor Sarayı kısa sürede tamamlandı.

Ayrıca yeni hipodrom, kürek su sporu kanalı, sekiz korttan ibaret tenis merkezi, iş merkezi kulesi ve daha birçok yeni bina...

11 milyon doların harcandığı eşi benzeri olmayan "Kazakistan" Spor Sarayı'nın samimi sponsorların parasıyla yapıldığını bir daha hatırlatmak isterim. Finansmanı "Chevron",

"Exon-Mobil", "İspat-Karmet", "Alüminiy Kazahstana", "Access Industries", "Philip Morris", "Eke", "Enka", "Parker Drilling", "Donskoy" ve "Sokolovsko-Sarbayski" madencilik fabrikaları, Kazhrom ve Aksuskiy demir karışımları fabrikası tarafından sağlanmıştı. Ricama cevap verdikleri için hepsine teşekkürlerimi bildirmek istiyorum.

Spor merkezinin özelliklerinden biri, tamamen yerli malzemelerden yapılmış olması. Spor merkezi 5000 seyirci kapasitesiyle ülkenin en büyük buz patenine sahip. Ayrıca, spor merkezinde olimpiyat standartlarına uygun olarak yapılan ve 1200 seyirci kapasitesiyle yüzme havuzu bulunmakta. Ve daha neler neler…

Tek kelimeyle, yeni başkentin sportif yönü de "güzel" notunu aldı. En azından şu an, yeni spor merkezleri, Astana'nın halkı ve misafirleri tarafından en çok ziyaret edilen yerler arasındalar.

Yeni başkentin ilgi çekici yapılarından biri "Duman" Eğlence Merkezi. Okyanustan binlerce kilometre uzakta bulunan Astana halkı, deniz suyu ile doldurulmuş 13 dev akvaryum içindeki bu okyanus hayatının içinde kendini bulabilmekte. Kır topraklarında yer alan yeni başkent hayatını renklendiren ve daha farklı kılan bu yapının önemi ve cazibesi gerçekten çok büyük.

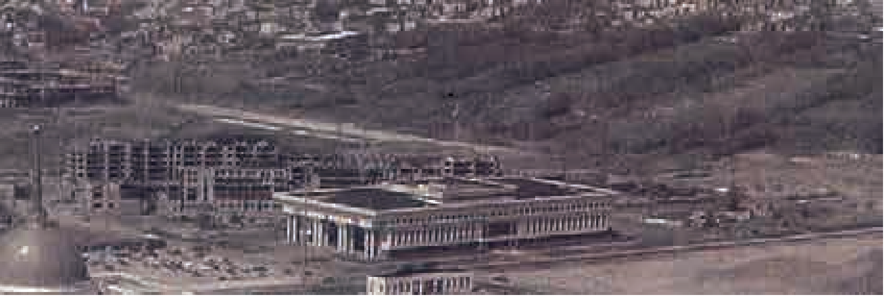
Camdan bir koridordan geçerken, başını sağa sola çevirerek, bazen de kaldırarak, Nemo Kaptanı gibi, Kazakistan'ın başkentine yerleşen okyanus ve deniz sularının egzotik canlılarını görme şansını buluyoruz. İhtiyoloji (Balık bilimi) uzmanı olmadığım için, "Duman" merkezinde yaşayan tüm deniz canlılarının isimlerini bilmem imkânsız ama önemli olan bu değil… Önemli olan, Kazakistan başkent halkı, kendini deniz sahilinde bulunan kent halklarından farklı hissetmeyecek… Bunu anlamak için "Duman" merkezini ziyaret etmek yeterlidir. Sözgelimi, merkezin içinde modern standartlara uygun sinema salonu ve deniz suyu üretme fabrikası bile mevcut.

Yukarıda bahsettiğim etnoparkın içinde, Kazakistan'ın haritasını tek tek tekrarlayan, ülkenin şehir ve bölgelerinden Kazakistan'ın mimari elmasları toplanmış. Bunlar arasında muhteşem yeni camii ve güney başkentindeki altın kubbeleriyle parlayan Diriliş Katedrali, Yedi-Su bölgesinin yitirilmiş atalarımızın hatırası Otrar'ın taş kuleleri ve efsanelerle dolu kadim Altay'ın ahşap yapıları yer alıyor.

Her hangi şehir ve özellikle başkent altyapısını tamamlayan sosyal-tedavi yapıları da unutulmamış. Yeni başkentin halkına yapılan en güzel hediye, kurulan yeni hastane ve polikliniklerin modern teçhizatla donanmış olması.

Çocukların bakımını sağlamak ve sağlıklarını korumak bizim için görevden ziyade vicdani bir borçtur. Büyüyen neslin sağlıklı ve mutlu geleceklerini düşünerek, onlara kalbimizin parçasını vermekten daha güzel bir şey var mı?

Bu gibi çalışmalara örnek olarak 2003 yılında açılış merasimine katıldığım Astana'nın sol kıyısında kurulan yeni Kardiyoloji-cerrahi Merkezi gösterilebilir. Bu yapı, Suudi Arabistan'ın prensi Sultan'ın şahsi hediyesidir. 30 yatak kapasitesi olan istenokardi, infarkt, kronik kalp yetersizliği, kalp kusuru vb hastalarına özel cerrahi yardım verilmek üzere kuru-

lan bu merkez, Orta Asya'da bu alanda çalışan tek sağlık merkezidir. Merkezde son teknoloji uygulanmakta: "Philips" (Hollanda) markalı anjiografi sistemi, Alman "Dreger" şirketinin narkoz ve yoğun bakım ünitelerinde kullanılan müşahede teçhizatlarıyla donanmış iki operasyon odası, "Stok" (ABD) şirketinin yapay kan dolaşımı sistemi, 8 yataklı yoğun bakım üniteleri, "Bi Brawn" Alman şirketinin iki adet hemodiyaliz aleti.

En çok 2'nolu Çocuk Hastanesi'ndeki değişikliği sevdim. Daha 1999 yılında Tokyo'dayken, Japonya hükümetiyle "Kazakistan Sağlık Sektörünü Modernleşme ve İyileştirme Sözleşmesi"ni imzalamıştık.

Bu sözleşmenin kağıt üzerinde kalmayıp hayata geçmiş olması benim için büyük sevinç kaynağıdır. 2001 yılında Astana'daki hastanelere toplam bedeli 10 milyon dolar olan tıbbi donanım ve teçhizat teslim edildi. 2'nolu hastaneye yerleştirilen tomografi cihazı, operasyon odaları donanımı sayesinde çocuklarımıza yardım etmek amacıyla bir adım atılmış, birçok çocuğun hayatı kurtarılmış ve yüzlerce hasta çocuk ayağa kalkmıştır.

Şu an son model cihazlara sahip bu hastaneden her sene Astana'da yaşayan 7-8 bin çocuk tedavi görebiliyor. Ve sadece Atsana çocukları da değil, Kazakistan'ın herhangi bir yerinde yaşayan çocuklar bu hastanenin hizmetlerinden yararlanabiliyorlar. Bu hastane tek Astana'ya değil, bütün Kazakistan'a yapılan çok değerli bir armağandır.

Eylül 2001'de resmi açılışına katıldığım Cumhuriyet Kliniği de tek ve son teknoloji ekipmanına sahip hastane oldu. Söylendiğim gibi, BDT ülkelerinde benzeri olmayan bu hastane İngiltere hükümeti tarafından 10 yıl vadeli 88 milyon dolarlık krediyle inşa edilebildi. Büyük hastane kompleksi bir anda yaklaşık 240 yetişkin hasta kabulüne hazır olup hastaların tedavi masrafları yerel ve merkezi devlet bütçelerinden karşılanmakta.

Şüphesiz, çocuklarımızın psikolojik sağlığını de düşünmememiz mümkün değil. Zor aile şartlarında büyümüş, annesi babası olmayan, küçük yaştan itibaren anne şefkatinden ve baba sözünden mahrum kalmış çocuklarımızın da var olduğu sır değil. Bazen psikolojik yaraların fiziksel yaralardan daha ağır olduğu bilinen bir gerçek. Beden acısı uyuşturulabilir ama dünyadan şefkat ve sevgi bekleyen çocukların kalp acısını yatıştırabilecek bir güç var mı?

Bu yüzden Haziran 2001'de gittiğim, "SOS Kinderdorf-Astana" Uluslararası Çocuk Köyü'nün açılışından çok ama çok memnun kaldığımı belirtmeden geçemem.

Bilmeyenler için hatırlatayım. Uluslararası "SOS Kinderdorf" Vakfı yaklaşık yarım asır önce savaş sonrasındaki Avusturya'da, kuruluşun ilk başkanlığını yapmış German Gmayer tarafından kuruldu.

Bu kuruluş çok güzel görevler üstlendi. Irk ve din ayırımı yapmadan "SOS", kuruluşu öksüz çocuklara barınacak ev temin etmek, ve bu mekanda onların büyümelerini ve iyi eğitim alarak hayata hazırlanmalarını sağlamak vazifesini üstlenmiştir.

Kinderdorf" Vakfı öksüz kalmış çocuklara ev ortamını sağlayarak, çocukların gerçek toplum fertleri olmalarını ve yetişkin hayatına başlayabilmeleri için elinden geleni yapıyorlar.

"Çocuk Hakları Beyannamesi"ni imzalayan Kazakistan Aralık 2000'de "Aile tipi çocuk

köyleri ve genç evleri" kanununu kabul etti. Ama bundan daha önce, Ağustos 1994'te eşim Sara Nazarbayeva "SOS - Kazakistan Çocuk Evleri" Vakfı'nı kurdu. Bugün bunun gibi diğer köyler Atsana ve Almatı'da kurulmuştur. Yakında aynı köy Temirtau'da kurulacak.

2000 yılında yürürlüğe giren kanunun ilk tuğla taşı söz konusu Vakıf olmuştur.

Astana'daki çocuk köyü bir evden ibaret değildir. Çocuk köyü, çocukların tüm ihtiyacını karşılayan küçük bir çocuk kentidir. Sıcak ve ev ortamını andıran binalar, çocuk yuvası, sağlık ocağı, misafirhane, spor sahaları ve ek yapılar… Kazakistan'ın başkentinde bir "Çocuklar Kenti".

Bu küçük kentte 108 adet küçük vatandaşımız yaşıyor. Her biri özel, farklı, yetenekli ve büyüdüğünde Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olma hakkına sahip.

Şüphesiz başkentin en büyük süslerinden bir diğeri, Lev Gumilev Avrasya Üniversitesi olmuştur. Yeni kurulan üniversite kampusu Astana'daki diğer yapılarla uyum içindedir. Önemli yabancı misafirleri kabul ettiğim üniversitenin sade ve uyumlu yapısına hayranlığım her geçen gün daha da artmakta...

Üniversite binasına gelen misafirler de hayran kalıyorlar. Avrasya Üniversitesi'ne atılan her bakış, başkentin kültür sermayesinin somut ürünlerinden bir kısmını keşfediyor.

Ocak 2001'de çok güzel Astana Kazak-Türk Lisesi'nin açılışına katıldım. Daha 1994 yılında kurulan bu lisede, kaliteli bir öğretmen kadrosu tarafından Kazakça, Türkçe, Rusça ve İngilizce olarak eğitim verilmekte. Eğitim kalitesi çok yüksek olan bu okulun mezunlarının %98'i Kazakistan ve yabancı yüksek öğretim kurumlarında eğitimlerine devam etmekteler.

Bunun gibi okulların siyasi önemi de yok değil. Bunlar Kazakistan-Türkiye, Kazakistan-Rusya, Kazakistan-İngiltere aralarındaki dostluklarımızın birer simgeleridir.

1998 yılında Kazakistan ile Rusya arasında imzalanan "Eğitim İşbirliği Anlaşması", Kazak-Rus Üniversitesi'nin kurulacağına ilişkin bir madde içermekte. 2003 yılında bu madde gerçekleşmiş oldu. 10 Haziran 2003 tarihinde, yeni başkentin sol kıyısında kurulan yeni üniversitenin kampusunun açılışına katıldım. Sözgelimi, üniversitenin kurucu ve ortaklarından biri, Rusya ve BDT ülkelerinin en büyük üniversitelerinden olan Moskova Çağdaş Sosyal Bilimleri Üniversitesi oldu.

1994 yılında şahsi talimatım üzerine yeni inşaat malzemelerini kullanarak kurulan Kazakistan Devlet Hukuk Akademisi binasının da çok güzel ve ciddi bir tarzı var.

Çağdaş, yetenekli, yeni tip yönetim kadrosunu talep eden genç Astana için, Hukuk Akademisi acil ihtiyaçlardan biri. Çünkü Yüksek Mahkeme, Baş Savcılık, tüm bakanlık ve devlet kurumları Astana'da bulunmaktalar. Akademi öğrencilerine Haziran 2001'de konuşma yaparken, bugün en önemli meselelerimizden bir olan küresel dünya sistemine entegre olmamızı ne şekilde gördüğümü anlattım. Ayrıca, hemen hemen her problemin

eğitimle çözüleceğini de hatırlattım; tabi ki, öncelikle hukuk eğitimi üzerinden… Bu yüzden, geleceğin hukuk, avukat ve savcıları olan bu öğrenciler Kazakistan vatandaşları için büyük önem taşıyan meseleleri çözmek zorunda kalacaklar.

İçinde "Darın" Cumhuriyet Merkezi, Uluslararası "Bilim" Merkezi, İbray Altınsarin Kazak Eğitim Akademisi ve Eğitim ve Testler Devlet Standartları Merkezi olmak üzere, 4 eğitim teşkilatının bulunduğu Yeni Projeler Merkezi de bende güzel izlenimler bıraktı.

"Darın"ın bilgisayarlarında ülkemizin tüm üstün kabiliyetli çocukların kayıtlı olması beni şaşırttı. Çünkü bunlar altı bin üniversite, ortaokul ve lise öğrencisi demek. Yine de, Kazakistan'da üstün kabiliyetli çocukların daha fazla olduğunu düşünerek, kurucuların bu bilgi bankasını daha da genişleteceklerini ve geliştireceklerini ümit ediyorum.

Uluslararası "Bilim" merkezinin projesine bir göz atalım. "Bilim", Kazakistan'daki bütün kent ve kırsal bölge okullarını kapsayacak muazzam bir "bilgisayarlar arası bilgi ağı"nı oluşturmayı planlıyor. Bu bilgi ağında, öğrenciler elektronik ortama aktarılan kitaplardan istedikleri bilgilere ulaşabilecekler.

Nihayet, Başkent günlerinin birinde, 10 Haziran 2004 yılında Milli Akademi Kütüphanesi'nin muhteşem binasının açılışını Yuriy Lujkov ile birlikte yaptık! Lujkov, başkent kütüphanesine yakışacak Rus klasiklerinden tam 3 bin cilt kitap hediye etti.

Elbette, sadece üniversitelerin kurulmasıyla yetinmek yetersiz olur. Öğrencilerin yaşayabilecekleri, kalabilecekleri yerlerin var olması da çok önemli. Bunun en güzel örneklerinden biri, Lev Gumilev Avrasya Üniversitesi'ne ait 500 öğrenci kapasitesine sahip 9 katlı öğrenci yurdu. Öğrenciler için düşünülen daire tipi odaları gezmek büyük bir zevkti. Hemen hemen her odada telefon var. Öğrenci yurt binasında kütüphane, okuma salonu, yemekhane, kantinler, çamaşırhane, dans salonu ve çocuklarını ziyaret edecek anne babalar için otel mevcut.

Çok iyi hatırlıyorum ki, ben öğrenciyken böyle bir yerde kalmayı hayal bile edemezdik. Aslında, bir öğrencinin bunun gibi şartlarda kalabileceği aklımıza bile gelmezdi. Herhalde, aldığımız eğitim böyle düşüncelere müsaade etmiyordu…

Mamafih, öneminden yola çıkarak, Astana'daki eğitim alanına daha geniş yer vermek istiyorum.

Astana'nın ve Kazakistan'ın gelişmesi için ayrı öneme sahip olan ülkenin entelektüel kadrosunun yetiştirilmesi meselesi, ülkemizin eğitim sistemi için motivasyon kaynağı olmuştur. Stratejik öneme sahip bu meseleye her zaman daha fazla dikkat etmeye gayret ettim.

Bilim ve Eğitim Çalışanları II. Kurultayı'nda bu konuda sunduğum düşüncelerin, hükümet tarafından kabul edilen "2003-2006 yılları arasında kadro yetiştirme ve işsiz Astana nüfusunu eğitme sürecinin düzenlenmesi için İlk, Orta ve Mesleki Eğitim Programı"nda yer alması beni son derece memnun eden bir husus oldu.

Söz konusu programda, eğitim sistemindeki reform ve yeniliklerle ilgili birçok genel hüküm ve yönetmenlik yer aldı.

Bunlar arasında ilk önce 15 Mayıs 2000 tarihli Kazakistan hükümetinin "İlk ve Orta Mesleki Eğitimini Geliştirme" kararı, "Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" adlı 2005 yılına kadar Astana şehrini sosyal ve ekonomik geliştirme Programı, "Başkentte Eğitim" adlı 2005 yılına kadar Astana'da eğitim geliştirme Programı yer almaktadır.

Kazakistan'ın başkenti olarak ve hızla büyüyen bir şehir olarak Astana'da eğitimim geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin, öncelik verilen konular arasında yer alması sevinç vericidir. Çünkü şimdi bile Astana'da profesyonel ve kalifiye kadronun yetersiz olduğu hissedilmeye başladı. Bu sorun çok acil olduğu için, çözümü bir an önce bulunmalı.

Bu yönde ilk adımlar atıldı. Şu an Astana'da kalifiye personel yetiştiren 26 kuruluş mevcut. Bunun gibi eğitim kurumlarında yaklaşık 11 bin kişi eğitim görmekte. Mesleki eğitim kurumları 20 genel branşta 25 farklı mesleğin eğitimini vermekteler. Bu eğitim sürecinde devlet kurumlarının yanı sıra özel kurumlar da yer almaktalar.

Söz konusu eğitim programları hayata geçirildikten sonra almamız gereken sonuç ne? Ayrıca başkentte ne gibi kadro ve personel sıkıntısı yaşanmaktadır.

İlk önce mesleki eğitim kurumlarında daha esnek bir sistem tesis edilecektir. Bu sistem başkentteki iş piyasasının dengesini sağlayacak. İş piyasası kapsamında ise arz ve talepler daha uyumlu hale gelerek, ihtiyaç duyulan mesleklerle personel talepleri arasında denge oluşturulacaktır.

Bunun yanında, iş piyasası tahmin ve analiz kurumu faaliyete girecek. Bana göre, bunun gibi iş piyasası gelişme analizi faaliyetleri, kısa ve orta vadede kalifiye personelin yetersizliği veya belli meslek sahiplerinin fazlalığı gibi olumsuz olaylardan kurtulmaya yardımcı olacaktır.

Mesleki eğitim alanının maddi ve teknik altyapısı da daha sağlam ve çağdaş hale getirilecektir.

Sözün kısası, bunun gibi ve diğer sonuçların elde edilebilmesi için mesleki eğitim sisteminin yeni ve daha yüksek seviyeye çıkması şarttır.

Astana'nın gelişmesi, başkent altyapısının sürekli gelişmesi ve modernleşmesi demektir. Saha kapsamlı ve fonksiyonel başkent altyapısı daha karışık ve teknoloji ağırlıklı hale gelmekte.

Bunun içindir ki, bu altyapının çalışır durumda kalmasını sağlamak ve en önemlisi de gelişmesini sağlamak için Kazakistan'ın yeni başkenti, çağdaş mesleklere vakıf, profesyonel ve kalifiye personel yetiştirme meselesine çözüm bulmalıdır.

STİLİN GARANTÖRLERİ...

Her hangi bir şehrin, özellikle bir ülkenin başkentinin sadece bina ve diğer mimari yapılarıyla meşhur olmadığını iddia ederim. Binalar muazzam ve ihtişamlı, sıra dışı ve sıradan olabilirler. Ancak bir şehiri özel, farklı ve unutulmaz kılan bunlar değil, milli kültür ve ruhun parçasını taşıyan sembolik yapılar. Yeni başkentin farklı yerlerinde bulunan ta-

rihi ve mimari şaheserleri ve anıtlarından bahsediyorum. Bunlar olmadan, belki de Astana sadece bir taş ve beton yığını olarak kalacaktı.

Herhangi bir başkent-şehrinin estetik çehresini oluşturan, tarihi ve sembolik anıtlardan başka bir şey değildir. Ancak bunların fonksiyonu bununla da bitmiyor. Mimari ve tarihi yapılar, şehir sakinlerinin güzellik anlayışını geliştirerek, yaşadıkları şehrin estetiğini anlama ve hissetmesini sağlamaktadır.

Astana'da çok fazla sanatsal bir tarza sahip değil. Ancak, bu konularda önemli olan, çok olması değil, güzel ve kaliteli olmasıdır. Bir tane de olsa, eğer bir mimari yapı veya heykel insanın kalbine dokunarak, şekliyle tasvir edilen düşünce ve duyguları yaşatıyor ve hissettiriyorsa, bunun tek olması bile, bir birine benzeyen, hiçbir duygu uyandırmayan ve bu yüzden sadece taş yığını kalmaya mahkûm olan çok sayıda aynı yapı ve heykelden daha iyidir. Tek bir mimari yapının seyircide şehrin şeklinin tamamlanmış olduğu ve bu şehrin sadece estetik açıdan hoş olmasıyla yetinmeyerek, stil açısından da tamamlanmış olduğu hissini veriyorsa, şehrin estetik ve tarz güzelliğinin geliştirilmesi amacıyla yeni planların yapılması için yeterlidir.

Eskinin yeniye yer vermek zorunda kaldığı durumlarla çokça karşı karşıya kalmaktayız.

Mesela, daha birkaç sene önce Tselinograd'ın merkez meydanında, şu anki Meclis binasının önünde duran Lenin heykelinin kaderi böyle oldu. Şehrin aksakalları ve gaziler Lenin heykelinin yıkılmasına çok karşıydılar. Onları çok iyi anlıyordum. Ben bile onların görüşüne az çok katılıyordum. Ancak, ne yaparsan yap, bu heykel, başkentteki devlet binalarının bulunduğu semtin yeni mimari tarzı ile tezat oluşturuyordu. Sorunun çözümünü Amanjol Bulekbayev getirdi. Gazi ve aksakalları şehrin merkez meydanında toplayan Bulekbayev, genç bağımsız devletin Meclis binasının önünde durarak, iki saate yakın Lenin heykelinin yıkılma gerekçelerini izah etmeye çalıştı. Bir buçuk saat süren bağırmalar ve tartışmalardan sonra, valinin tutumunu kavrayıp kabul eden Astana halkı, heykelin yıkılışına "evet" dedi.

Tselinograd'ın başka bir mimari eserinin kaderini anlatan bir hikaye daha… Önceden, şehir girişinde, şu an Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'nin kubbesinin yükseldiği yerde, K-700 traktör duruyordu. Tabir caizse bu, Tselina bölgesinin işletme sembolüydü. Traktörün birilerini rahatsız ettiği yoktu tabii. Yine de şehrin yeni mimarisine hiç uymuyordu. Ne yapılmalıydı? Uzun düşüncelere dalmadan, Amanjol Bulekbayev "Tselina" ismini taşıyan sovhoza bu traktörü hediye etti. Evet, sadece hediye etti.. O kadar... Müteşekkir köylüler gelip traktörü kendileri götürmüşler. Diyorlar ki, traktör hâlâ kullanılıyormuş. İsmi de var; Kenarında büyük harflerle "Amanjol" yazılıymış.

Fırsattan faydalanarak, okurlarımla birlikte yeni başkentin tarihi ve mimari eserlerini dolaşmak isterim.

Havalimanından şehre giden yol boyunca, İşim'in önünde ilk bakışta garip görünen bir yapı var: 27 metrelik tepenin üzerinde bir taş. Bu yapının özelliği, uzaktan ona baktığın zaman ne için oraya konduğu belli olmaması.

Ancak 55 basamak yukarı çıktıktan sonra bu yapının, siyasi sürgünlerin kurbanları olan GULAG adasında ölmüş milyonlarca masum insanın hatırasına yapılmış anıt olduğu

anlaşılıyor. Bu abidenin temeli Kazakistan Halkları IV. Kurul Toplantısı'nın açılışı sırasında atıldı. Tepe üstündeki kabartmalar, kutsal emaneti olan hayatı alınan insanların trajedisini anlatıyor. Ve bunun nedeni de, musallatlarından daha fazla vatanlarını sevmeleridir.

Bunun sembolik bir anlam taşıdığını düşündüm. "Bunun" derken, abidenin neyi anlattığı ancak onunla doğrudan temasa geçildiğinde anlaşılıyor. Uzaktan trajediyi görmek mümkün değil, insanların yaşadıkları felaketin boyutları ancak bu trajediyi simgeleyen bir şeyin yanında az çok hissedilebilir. Tepenin üzerine çıkan her Kazakistan vatandaşı, kurbanlarını anlatan abidenin yanında Stalin döneminin trajik muhtevasını daha açık hissetme imkânını buluyor. Bana göre bu mimari yapının değeri, ilk önce sanatsal tasvirinden duygusallığa sağlanan geçiştedir.

Havalimanından ve hızla büyüyen şehrin sol kıyısından, eski köprüden geçerek şehre girdiğinizde üzerinizden sarkan üç katlı desenli kemeri görmemeniz mümkün değil. Kemerin tepesinde bulunan disk güneş ışığında dönüyor gibi.

Bu kemer, eski Kazak nasihati veya temennisi olan "bata"yı simgeliyor. Kazak dilinde "bata" "nasihat, temenni" demek. "Bata" yola çıkarken veya önemli bir işe başlarken mutlaka söylenmeli. Bu yüzden köprü üzerinden sarkan "bata", şehre giren her yolcuya sanki iyi yolculuklar ve işlerinde hayır dileklerini sunuyor.

Yine köprünün parmaklıklarında taştan parslar gözüküyor. Bunlar şehri korumaktan ziyade, Kazakistan'ın gelişimini simgeliyorlar. Kar Parsı, yeni dünya değerleri bakımından gelişimimizin simgesi olup, şehre giren herkesin gözüne ilişen parslar, bizim şu anki önceliklerimizi hatırlatıyorlar. Bunun gibi durumlarda, bazı simgelerin doğru, tabir caizse "ideolojik" anlamı çok önemli. Parsın güç ve çevikliği "agresif" herhangi çağrışımlara yol açmamalı çünkü bunun gibi sembollerin güç ve kuvveti, gelişim sürecinde bulunan bir devletin kaçınılmaz ve ısrarlı gayretlerin yansımasıdır.

Cumhuriyet Caddesi'nden geçerek Hükümet ve Parlamento binalarına doğru döndüğünüzde, kendinizi başkentin merkezi meydanında bulacaksınız.

Hükümet ve Parlamento binalarının etrafında bulundukları meydanın bir kısmı tamamen açık, Kenesarı Sokağı'yla bitişik meydanın diğer kısmında ise birkaç fıskiye ve heykel bulunmakta. Meydanın tam merkezinde bulunan üç katlı bir kap şeklinde yapılan en büyük fıskiyenin sembolik bir anlamı var.

En üst tabakadan akan su ikinci tabakaya dökülüyor. Ön dolduğunda ise en alt ve en geniş tabakaya akmaya başlıyor. Yaşam ağacını simgeleyen bu şelale dünyanın 3 boyutlu tablosunu simgeliyor: En alt kap, geçmişimizdir. Ortadaki kap ise günümüz, şelalenin üst kısmı ise geleceğimizdir.

Fıskiyenin etrafında ejderha, deve, boğa, koç gibi hayvan figürleri bulunmaktadır. Fıskiyenin yapımcılarına göre bu dört hayvan bilgelik, toprak, su ve ateşi simgeliyorlar.

Her hayvanın ağzından akan su, bu dört ana unsurdan ibaret olan hayatın sürekliliğini simgeliyor.

Meydana yakın, İşim sahilinde, Cumhuriyet Caddesi ve Abay Sokağı'nın birleştikleri yerde Kazakistan halkının önemli şahsiyetlerinden Han Kenesarı Kasımov ve halk düşünürü Abay Kunanbayev'in heykelleri duruyor.

Abılay Han'ın torunu Han Kenesarı atın üzerindeyken kolları açmıştı… Sanki halkını kahramanlığa çağırıyordu.

Han Kenesarı, vatanının bağımsızlığı için silahlı mücadele eden son Kazak hanı olarak Kazakistan tarihine girmişti. Kazakistan'ın bağımsızlığını korumak için yapılan ayaklanmanın başındaydı o. Yesil kıyılarında geçen bu ayaklanma o kadar büyük yankı uyandırmıştı ki, Kenesarı Han, dünyaca ünlü bilgi kurgu yazarı Jules Verne'in romanlarının birinin kahramanı olmuştu.

Heykeltıraş Nurlan Dalbayev ve mimar Şota Velihanov'un yaptıkları sahilin üzerinde yükselen 3 metrelik (kaidesiyle birlikte) Kasımov Heykeli, bağımsızlığın kendi kendine elde edilemeyeceği, bağımsızlık için sürekli mücadele edilmesi, bağımsızlık elde edildikten sonra onu korumak için yine mücadele edilmesi gerektiğini sembolize etmektedir.

Kenesarı Han Heykeli'nin Mayıs 2001 tarihinde açılış töreninde bulunduğum zaman bir demet çiçek koydum anıta… O an içimden tüm Kazakistan halkına minnettar olduğumu geçirdim… Çünkü halkımızın hafızasında Abay, halkının özgürlük ve bağımsızlığının ölümsüz arzusunu duyan bir devlet lideri olarak kalmıştır. Halkın hafızasında onun adını silmeye ne kadar uğraştılarsa da, halk onu unutmadı. Şimdi ise Kazak hükümdarının tunçtan heykeli, Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 10. yıldönümünün sembolü olarak İşim'in sularının üzerinde yükselmektedir.

Elinde kitapla duran büyük Kazak düşünürü Abay uzaklara bakıyor... Yüzü oldukça düşünceli… Bana öyle geliyor ki, halkının kaderini ve geleceğini düşünen "tunçtan" Abay, uzun yoluna kısa ara vererek, hakikati bulmaya çalışıyor…

Abay'ın 3,5 metre yüksekliğindeki muazzam heykeli, Astana halkının en çok sevdiği parklarından birinde bulunmakta.

Yüksek Mahkeme'nin binasının yanında "Üç Kazak Beyi" heykelini görmek mümkün. Kazakistan halkı için zorluklarla dolu dönemde bu üç bey, hanların aralarındaki anlaşmazlıklara rağmen Kazakistan halkını Cungarlara karşı mücadele için ayağa kaldırmaya muvaffak olmuşlardır. Büyük beyler olan Tole, Kazıbek ve Ayteke, Kazakistan tarihine adalet, bilgelik ve milli birlik sembolleri olarak girdiler. Bunların büyük taş figürleri, birlik olmadan milletin var olmasının mümkün olamayacağı, bilgelik olmadan da milletin gelişiminin mümkün olamayacağının sembolleri olarak durmaktadır.

1726 yılında efsanevi Karatau dağının güney yamacında, Orada-bası tepesinde, hanlar, beyler, bekler, askeri komutanlar ve hürmetli aksakallar Kazakların tüm cüzlerinin temsilcileri Kurultayda bir araya gelirler.

Bu üç büyük bey acıklı bir ses tonuyla büyük han ve komutanların gözlerine bakarak, Kazak halkının dertlerini anlatmaya başlarlar: "Oyrat Başkomutanı Galdan Tseren'in ordu-

larının Kazak kırlarına saldırdığı bu dönemde eğer Kazak halkı arasında gerçek kardeşlik tesisi edilemezse, Kazak halkının geleceği hiç olmayabilir." Tole bey, Kazıbek bey ve Ayteke beyin sınırsız otoriteleri vardı. Buna karşılık Kurultayda toplananların hepsi iç çatışmaları bırakmayı ve Kazak halkını kurtarabilmek için birleşmeye yemin ettiler.

Başkent parkının tam merkezinde Hukuk Akademisi'ne bitişik olarak, büyük Kazak yazar ve şair, çağdaş Kazak edebiyatının kurucusu Saken Seyfullin'nin heykeli duruyor. Bu heykel yazarın doğumunun 100. yıldönümü münasebetiyle yapılmıştır.

Heykel, sandalyede oturan bir adam şeklinde yapılmıştı. Saken Seyfullin'in sakin ve düşünceli yüzü onun sanatsal arayışların bir yansımasıdır. Sanki, biraz sonra Saken Seyfullin'e ilham gelecek ve elinde kalem şiirlerini kağıda dökmeye başlayacak…

Astana, şairler şehri. Demek istediğim, sadece şehrin şairane yapıya sahip olduğu değil, şehrin içinde bulunduğu haline ne kadar şairane ruhun yansıtılmış olduğu. Kazakistan araştırmacılarından Grigoriy Potanin'in dediği gibi: "Bana öyle geliyor ki, tüm Kazak kırları hep türkü söyler". Potanin'den esinlenerek, benim de içimden "Bana öyle geliyor ki, Astana hep türkü söyler!", demek geliyor. Astana Kazakistan'ın bütün halklarının dilleriyle türkü söylüyor. Ve bu türkülerin bazı kahramanları heykellere dönüşmüş.

Astana'nın yeşil parklarından birinde büyük Rus şair Aleksandr Puşkin'in heykeli de var. Heykeltıraş, sanki Puşkin'in ilhamın tesiriyle kendinden geçtiği anını taşla ifade etmiş. Sanki şair en büyük ve en güzel şiirlerini bu anlarda yazıyor gibi... Kelimelerden ibaret olan fikirleri, hayalleri ve duygularını saklamaya çalışarak, şair koşuyor, içinden bu kelimeleri tekrarlıyor, yaratıcılık şansını yakalamaktan memnun ve mutlu. Bana göre Puşkin'in heykellerinden en başarılı olan bu heykel, sanat ile edebi mutluluğu bir arada bulunduran Astana'nın en dinamik heykellerinden biri. Moskova'daki Puşkin heykelini de gördüm. O heykel, Puşkin'in şahsiyetinin büyüklüğünü ve zihinsel dehasını, insan aklının derin ve güçlü özünü aksettiren bir yapı. Buna karşılık, Astana'daki heykel, şairin edebi, şairane, "Allah'ın vergisi" dediğimiz özünün bir sembolü.

Astana'da, şehir halkı ve misafirlerin sıkça gelip vakit geçirdikleri geniş bir alan vardır. Bu park alanı "Kürekçiler kanalı" denilen yer boyunca devam ediyor.

Meydan, Lev Gumilev'in adını taşıyan Avrasya Milli Üniversitesi, İçişleri Bakanlığı, Katolik kilisesi ve sinagog, konutlar ve eğlence yerleriyle çevrili.

Ancak, meydanın en önemli özelliği, ortasında "Vatan Kahramanları" anıtının yer alması. İkinci Dünya Savaşı'nda savaşan ve ancak yarısı evlerine dönmüş olan 1 milyon Kazak askerinin hatırasına dikilen bu anıt, Karaganda şehir halkının Astana'ya hediyesidir.

Mayıs günlerinden birinde, vatan kahramanlarına atfen yapılan kutlamalar sırasında, aklıma büyük bir yapının hayali geldi. Bu yapıda, nesillerin bir birinin devamı olduğunu simgeleyen atalarımızın güçlü ruhunu ve zamanlar arasındaki bağı birleştirilecekti. Heykeltıraş Yuriy Baymukaşev ve mimar Baktıbay Taytaliyev, ressam Makaş Aliakparov ve Karaganda Sanat Vakfı Başkanı Aleksandr Kuritsın'in gayretlerinin sonucu olarak hayalim hayata geçirildi.

Göklere ellerini açmış tunçtan yapılan başak demetinin boyları ve muhteşemliği herkesi hayran bırakıyor. 101 başaktan ibaret yapının yüksekliği 37,5 metre. Bu yapının sembolik muhtevası oldukça açık: Yapı tüm Kazakistan halkının birlik ve hayırlı gayretlerini simgeler. Yapının bütünlüğünü tamamlayan desenli kemerle çevrilmiş kürenin şekli, vatanımızın güç ve refah kaynağı olan manevi mirasını akla getiriyor.

Tunçtan demetin içinde bulunan "Halkların Annesi"ni simgeleyen bir kadın figürü, tüm Kazakistan halkını gülümseyerek karşılıyor. Aile fertlerine sevgi ve hayır dua kasesini uzatan Halkların Annesi'nin açık yüzü, Kazakistan topraklarında barışın, huzurun ve istikrarlılığın en güzel simgesi.

Vatan Kahramanları Kompleksi'nin temelinde yer alan barelyef, ülkede barış ve anlayışın zor ve kanlı mücadele sonucunda elde edindiğini gösteriyor.

Burada, bir grup Sovyet askeri, ölüm eken yıkıcı güç faşistlerle mücadeleye giriyor. Barelyef ise Kazak halkının büyük düşmanı ve varlığını tehlikeye atan Cungarlar ile Kazak komutanları arasında devam eden muharebeyi gösteriyor. Kompleksin bütünlüğünü, en alt kısımda bulunan "Ebedi ateş" tamamlıyor.

Almatı'dan getirilen "Ebedi ateş", "28 Panfilovlular" anıtındaki ateşin bir parçası. Astana'ya bu ateş 9 Mayıs 2001 tarihinde geldi. Aynı tarihte Vatan Kahramanları Kompleksi'nin açılışı yapıldı. Ben de, şehitlerimize saygı ve hürmetlerimi bildirmek için oradaydım.

Bu külliyatın daha bir özelliği, Eylül 2001'de Astana'ya gelen Katolik Reisi Papa II. Jean Paul ayinini burada yaptı. Kazakistan halkının barış sevgisini ve birliğini simgeleyen bu anıtın önünde konuşma yapan Papa, farklı milletlerin sevgisinden, insanları barışa yönelten inanç düsturlarının sağlamlaştırılmasından bahsederek, Kazakistan halkına şunları söyledi: *"…Değerli Kazakistanlılar, bayrağınızın rengine bakarak, Yaratandan bu renklerin simgelediği nimetleri istiyorum. Mavinin simgelediği azim ve açıklık, altının işaret ettiği barış ve refah. Tanrı senden ve halkından memnun olsun Kazakistan! Sana barış ve anlayış dolu gelecek nasip etsin!"*

Ancak Kazakistan'ın başkentinin çekici özellikleri sadece mimari yapılar ve anıtlar değil! Yesil nehri üzerinde yapılan yeni köprüden de bahsetmemek mümkün değil. "Sarıarka" adıyla bilinen bu köprü, yeni başkentin yeni gelişen sol kıyısını hızla büyüyen sağ kıyısıyla birleştiren ilk köprü.

Bu yeni köprünün uzunluğu 214 metre, genişliği ise 33 metre. Eski köprü gibi bu köprü havalimanına ve Korgaljınsk Otoyolu'na doğru ilerleyerek, başkente bir nevi kapılık görevini yapmakta. Üç katlı köprüyü oluşturan demir yapıların her birinin ağırlığı 3 bin ton olup, 15 tonluk traktörün ağırlığına dayanabilmekteler. Köprü günlük 25 bin araba kapasitesine sahip!

Başkentin mutlaka görülmesi gereken yerlerinden bahsederken, Astana'nın armasından da bahsetmemek mümkün değil. Şehir arması elbette bir mimari yapı değil, yine de başkentin bütün merkezi cadde, sokakları ve binaların ön cephelerinde şehir armalı bayrakları görmek mümkün. Rüzgârda dalgalanan şehir arması, Astana'nın estetiğine katkıda bulunarak, eşsiz mimari bütünlüğü sağlıyor.

Astana'nın armasının yeni alternatifi Haziran 1999 tarihinde, resmi tanıtımından bir sene sonra, kabul edilmiştir.

Armanın yeni alternatifi ressam ve tasarımcı Demibay Salauat ve Amanjol Çekanayev tarafından tasarlandı. Armanın ortasında yuvarlak Doğu kalkanı, yuvarlak mavi fonun üzerinde kale duvarlarının önünde kanatlı bir Pars resmi. İskit tarzıyla yapılan parsın başında, Kazak hanlarının başlıklarını andıran altın bir taç var. Taçlı pars hem şehrin tarihinin kutsallığını, son Kazak hanı Kenesarı'nın cesaret ve gücünü, ayrıca ressamların ifade ettikleri gibi, yeni bir yere ülkenin başkentini taşımayı cesaret eden, yeniden bağımsızlığına kavuşan Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'nın cesaret ve bilgeliğini simgelerler.

Koyu kırmızı kale duvarları, şehrin ilk önce İşim kıyısında kurulan kale-şehir olarak kurulduğuna işaret ediyor. Beyaz renk ise Kazak halkının düşüncelerinin berraklığını ve asaletinin simgesi.

Armanın içindeki kalkanın etrafları altın şeritle süslenmiş. Altın şeridin üstünde Kazak halkının ocağının sembolü olan "şanırak", kalkanın sağ ve solunda Tselina bölgesinin sembolleri olan buğday başakları ve altın şeridin alt kısmında "Astana" yazısı var.

Böylece, tarihi bir sembol ve ülke halklarının ve devletin olumlu gayretlerin sembolü olan Astana'nın arması, uluslararası arma standartlarıyla uyum içindedir.

MÜKEMMEL UĞRUNA BÜYÜK TAARRUZ...

Gelecek, ancak planlandığı zaman mükemmeldir. Belki bu, gayet kesin bir iddia oldu ama bazı kişiler planlamanın, günümüzü yeniden düzenlerken veya onu daha da iyileştirirken meydana çıkabilecek muhtemel birçok hata ve yanlışlıklardan kaçınma imkânı sunduğu hakkında yine de şüphe duyarlar. Umarım, bu kitabı okuyan Astana'nın büyük çaplı yapılanma çalışmalarının "yeter ki yapılsın veya bir an evvel bitsin" mantığıyla yapıldığı gibi bir izlenim edinmemiştir.

Tabii ki öyle değil. Devletin başkenti olan bir şehrin inşası, şehrin gittikçe gelişen niteliklerinin birbiriyle uyumunu sağlamadan ve yeni yerleşim birimlerinin kaotik bir şekilde artması halinde kaçınılmaz bir şekilde meydana gelen olumsuz gelişme ve problemleri ortadan kaldırmak, iyice düşünülmüş ve hesaplanmış bir plan olmadan imkânsızdır.

Bildiğim kadarıyla Amerika'nın Detroit şehrinde, üzerinde "Gelişme Programı Anıtı" yazılı bir anıt kaide var. Anıt, hayran olunacak bir eser. Zira, yaklaşık bundan otuz yıl önce yürürlüğe konulan gelişme programı sayesinde şehir kaçınılmaz büyük problemlerden kurtarılabilmiş, normal seviyede gelişme kaydeden ve fonksiyonlarını yerine getiren bir şehir olmuştur.

Rivayetlere göre Astana'nın ilk (o zamanlar Akmolinsk idi) genel yapılanma planı 1840 yılında, yani kale-şehrin oluşumundan on yıl sonra oluşturulmuş.

Ondan yüz yıl sonra ise Sovyetler döneminde, 1957 yılında Akmolinsk'in "Kazgorselstroyproekt" Enstitüsü'nün projesine göre yeniden planlanması kararı alınmıştır.

Genel planında şehrin merkezinin belirlenmesi, mahallelerin genişletilmesi, yol inşaatlarının geliştirilmesi, şehir içindeki yolların restorasyonu, yeni şehir içi yollarının hizmete girmesi de dahil olmak üzere geleceğe dönük şehir altyapı sistemiyle ilgili birçok konu yer almaktaydı. Örneğin, gar meydanı ile şehir merkezini birbirine birleştiren "Ulitsa mira" (Barış caddesi) (bugünkü Beybitşilik Caddesi) adındaki yeni bir yol yapıldı.

11 Mart 1961 tarihinde Tselinograd olarak ismi değiştirilen Akmolinsk'te genel plana ve SSCB Bakanlar Kurulu'nun 1961 yılı özel kararına göre büyük çaplı yerleşim birimleri inşa edilmeye başlanmış, halkın "hruşevka" diye adlandırdığı büyük panel evler yapılmıştır.

Sovyetler Birliği içindeki göçlerden dolayı, barındırdığı nüfusun artış hızına zar zor dayanan başkent Tselina bölgesinin büyümesi ve şehir altyapısının gelişmesinden dolayı şehrin sadece bir Kazakistan şehri olarak değil, aynı zamanda SSCB'nin de büyük bir şehri olarak planlanma ve yapılanma ihtiyacı doğdu. Leningrad İnşaat Mühendisliği "Gorstroyproekt" Enstitüsü'nden G.Y. Gladşteyn başkanlığındaki bir grup mühendis tarafından 1962'de geliştirilen imar planı, o zamanki Tselinograd için hazırlanan en iyi genel planlardan birisi olarak başkent Tselina için hazırlanmıştı.

Genel plana konut yerleri, yönetim binaları, toplumsal ve üretim alanlarını kapsayan bölgeler yardımıyla şehrin genel görünümünün yapısal bir bütünlük içermesi prensip olarak dahil edilmişti.

Başkentin "Astanagorproekt" Enstitüsü Müdür Yardımcısı Nurbek Gabdulhamidoviç Aujanov bu konuyla ilgili görüşlerini "Astana, 21. Yüzyıla Sıçrayıştır" adlı eserinde şöyle yazar: *"... Şehrin nüfusu proje sürecinde (1980) 350 bin kişi olarak hesaplanmıştı. Şehir merkezi olarak, o zamanki şehrin güney doğu kıyısına, şehrin yeni bölümüne doğru yerleşerek, gelişme trendi yakalayan Tuzlu-Dere semti düşünülmüştü. Merkeze göre taşra kısmında kalan yerleşim birimlerine ilerde yeni Bakir Topraklar Bölge merkezî yönetim birimlerinin daha geniş alanlarda inşası amacıyla zengin imkânlar verilmeliydi.*

Bilimsel ve proje organizasyonları için yerleşim birimlerinden daha güneyde büyük alanlar tevdi edildi. Şehrin İşim nehriyle oluşturduğu sağ sahil kesiminde kurulan park alanları aktif bölgeleri tamamlayan bir sıra oluşturdu. Proje, 5 binden 100 bine kadar halk nüfusuyla beş ana semt yönetimini öngörmüştü..."

Daha evvelki şehir gelişme planlarında fonksiyonel bölgelerin iç içe geçişmiş olması prensip olarak alınırdı. Bu bölgeler arasında şehrin ya da başkentin yönetim merkezi şehrin merkezinde yer alır, onun da etrafında farklı nitelikteki kısımlar yer alırdı. Merkezden sonra devam eden ikinci daire konutlardı. Üçüncü ve son daire taşra kesiminden yer alır, bünyesinde üretim merkezlerini barındırırdı. Bu yapılaşmaya göre park ve dinlenme merkezleri şehrin her dairesi içinde yer alırdı.

Tselinograd'ta ise, görüldüğü gibi kürevi değil, tamamen bir birine paralel doğrusal bir yapılaşma vardır.

Bölgeler, doğrusal çizgiler üzerinde uzanan ve birbirine sıkıca bağlantılı, hat boyunca olabildiğince serbest gelişme imkânına sahip geniş hatları andırıyordu. N. Milütin'e göre, art arda üretim, konut ve park olmak üzere bütün bölgelerin birbiriyle maksimum derecede etkileşim kurmaları bu tür bir yapılaşma sayesinde mümkün olabilmiştir. Tselinograd'ın imarlaşmasında ise park bölgesi olarak İşim nehri kıyısı tercih edilmiştir.

Eğer Astana'nın ilk yıllarına ait şehir haritasına bakılırsa, Milütin'in imar planına uygun, tamamen hat boyu şehirleşme prensibinin uygulandığı açık bir şekilde görülür. Şehrin uzunlamasına yapıya sahip ve birbirinden açıkça ayrışan hat alanlarından oluşan ve bir tür "sandviç"i andıran bir görünümü var. İşim nehri boyunca park alanı devam ediyor. Merkez şehir park alanı ise nehrin sol kıyısında yer almakta. Arkasından, şehrin mahallelerini teşkil eden konutlara ait hat devam ediyor. En son olarak konutların ardından Astana'nın endüstri ve üretim merkezlerinin yer aldığı alan devam ediyor.

Tselinograd'ın 1987 yılında Devlet Proje Enstitüsü "Kazgiprograd" tarafından hazırlanan genel plana göre tekrar yapılaştırılması amacıyla yeni bir karar alındı. Öz itibariyle 1962 genel planında yer alan şehirleşme ilkeleri bu yeni planda da korundu. Aslında bu plan, daha evvelkinin biraz geliştirilmişi ve başkent Tselinograd bölgesinin gelişimi için başarılı bir şekilde uygulanması amacıyla daha modernize edilmiş bir versiyonuydu.

Bu yeni plana göre şehrin stratejik olarak doğuya doğru gelişmesi gerektiği benimsenmişti. Ayrıca İşim nehrinin sol kıyısının özel yerleşim alanı, şehir halkının dinlenebilmesi amacıyla sağlık, eğlence ve park merkezleri olarak geniş bir şekilde kullanılma açılması önerilmiştir.

Bağımsızlığa kavuştuktan ve başkentin Akmola'ya taşınması kararının alınmasından sonra şehrin yapılaştırılmasıyla ilgili yürürlükte olan ilkelerin günümüz gerçeklerine cevap vermediği anlaşıldı. Başkent statüsüne sahip bir şehir şartlarında fonksiyonel alanlar sistemine daha kuvvetli ve büyük bir "idari bölge" yüzünün eklenmesi gerekliydi.

Özellikle bu yeni bölge şehri yapılaştıran bir fonksiyon yüklenmeli ve şehrin gelecekte gelişme vektörlerini belirleyen sistematik ve sadece cumhuriyet çapında değil, uluslararası statüye sahip bir faktöre sahip olmalıydı. Dolayısıyla Astana'nın gelişmesinde tamamen yeni, orijinal ve gelecek vaat eden genel plana acilen ihtiyaç duyulduğu anlaşıldı.

Fakat bu acelecilik şehre kötü bir şaka yapmıştı. 1995 yılında başkentin gelecekte yeniden yapılanması için genel plan yarışları düzenlenmişti. Aradan tam bir ay geçmiş ve nihayet beklendiği gibi, 13 (uğursuz sayı) Aralık 1995 tarihinde yarışmaya katılan ama yarışma şartlarına hiç uymayan 17 projeyi jüri incelemeye aldı.

Böylesi sorumluluk gerektiren, daha düzenli ve ilkeli bir metot uygulanmasını gerektiren önemli bir organizasyonda meydana gelen olayları değerlendirerek, yeni başkentin gelişmesine ışık tutacak nitelikteki eskiz fikirlerin bulunması amacıyla uluslararası katılıma açık bir yarışma düzenlemeye karar verdik.

İlan edilen yarışma gerek yerel ve gerekse uluslararası seviyede mimarlık ve şehir planlama merkezlerinin büyük ilgisini topladı.

Yarışmaya mimaride ileri ülkelerden tam 50 proje katıldı; Japonya, ABD, Avustralya, İtalya, Fransa, Almanya, Rusya, Finlandiya, Kore, Bulgaristan, Pakistan, Polonya, Çek, Ukrayna, Özbekistan, Belarus, Kırgızistan ve Litvanya. Bütün projeler Kongre Merkezi'nde tanıtıldı ve isteyen burada özel olarak projeleri yakından inceleme imkânı buldu.

Yarışmaya katılanlardan kurallara uygun ve ihtiyaca cevap veren toplam 27 proje seçildi ve saygın jüri üyeleri tarafından incelemeye alındı.

Yarışma sonunda, Kazakistan'ın yeni başkentinin yeniden çağdaş nitelikte mimari yönden yapılaşma ihtiyacına gerçek anlamda cevap verebilecek tek bir proje uygun görüldü. Bu proje, Japonya'nın saygın mimarı ve adı gerçekte Noriaki olarak biraz daha farklı şekilde bilinen Kisö Kurokava'nın projesiydi.

1934 doğumlu Kisö Kurokava'nın adını her mimar minnetle anar ve sahip olduğu ün ve nişan oldukça ilgi çekici: ABD Mimarlar Enstitüsü'nün Onursal Üyesi, İngiltere Kraliyet Sanatlar Akademisi Onursal Üyesi, Japonya Sanat Akademisi Akademisyeni, Japonya Peyzaj Organizasyonları Topluluğu Başkanı, birçok profesyonel ve uluslararası yarışmanın ödül sahibi ve Kazakistan Başbakanı Danışmanı.

Takdire şayan bu mimarın adı çağdaş birçok mimari eserde ve şehir mimarisinde de geçiyor: Japonya'nın Osaka şehrinde Milli Etnoloji Müzesi, Sony firmasına ait şirket kule binası, Fransa'da Japon-Aman Merkezi binası, Bulgaristan'da otel "Vitoşa", Japonya Milli Kukla Tiyatrosu "Bunraku", Hiroşima, Vakayam ve Nogay'da Bilim, Çağdaş Sanatlar ve Etnoloji Müzesi ve insanlığın sahip olduğu daha birçok altın mimari eserleri arasına giren yapıtlar.

Büyük mimar ve usta Kisö Kurokava oldukça parlak birisi. Onun adını, varlığın doğası "metabolizma" hakkında insanı düşünmeye sevk eden büyük mimar Kendzo Tange'nin izinden giden ve yeni bir yöntemin temsilcisi olarak ifade etmek isterdim.

Bu yeni yöntemi "metabolizma" terimi üzerinde uygulayan ilk kişi, 1960 yılında Japonya Ticaret Odası tarafından Tokyo'da düzenlenen uluslararası tasarım konferansı esnasında Kisö Kurokava olmuştur.

Astana'nın yeniden yapılanması amacıyla önerilen ve kabul edilen projede kimi ilkleri uygulanan Kisö Kurokava'nın bu yeni yöntemi üzerinde biraz durmak istiyorum.

Metabolizma konseptinin temeline iki yapının birleşimi konulmuştur: Bazı statik yapı temel ve mimari elementlerin dinamik birleşimi.

"Metabolizmacılar" şehir gelişmesine, elementleri farklı hız ve zamanlarda gelişen ve aynı zamanda ölerek düzensiz bir şekilde değişen çevreye benzer bir şekilde bakmakla isabetli bir davranış göstermişlerdir. Eğer şehir peyzajındaki her bir elementin metabolizmadaki her bir organa (buradan hareketle canlı organizmalardaki süreçlere benzer şekilde) benzer hıza sahip oldukları prensibi dikkate alınmamış olsaydı, şehir peyzajı daha

çabuk yaşlanırdı. Çünkü statik yapılar, ömür sürelerinin alt sınırları dikkate alınarak yapılmışlardır. Bu durumda, Tange ve Kurokava'nın düşüncesine göre her bir mimari yapı öncelikle sağlam ve uzun ömürlü, hemen her dönem yaşama özelliğine sahip, moda ve akımlardan etkilenmeyen karkas yapıdan oluşur. İkinci olarak, çabuk ölebilen fakat yeni moda ve zaman ihtiyaçlarına cevap verebilecek, farklı düşüncelerle değiştirilerek, kolay yenilenebilen, hareketli ve kolay değiştirilebilen parçalardan oluşur.

İşte bu düşünceye göre 1971'de Japonya'nın başkentinde "Hagaki" adı verilen çok konutlu ev inşa edildi. Bu ağaç-ev, bütün iletişim ve ikmal yapılarını içinde saklayan büyük bir gövde-temelden ve bu temel üzerinde dizili kapsül-dairelerden meydana gelmektedir.

Üstelik kapsül-daireleri yenilemek ve değiştirmek birkaç saatlik bir zamanı almakta. Canlı bir organizma gibi bu konut yapı daha da ileriye doğru büyüyebilir. Bu durumda gövde yükselmekte, kapsüller ise gövdenin büyüklüğü nispetinde ona monte edilmekte.

Kisö Kurokava'nın kendi değerlendirmesinde "metabolizma" kavramı daha da açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmektedir: *"... Ben insanın kendi ayniyetini korumaya ve binayı ve teknolojik gelişmeleri tek bir kontrolde toplayarak binanın insanlaştırılmasına çalıştım. Söz konusu, çok sayıda konut imal etmek değildi ama bununla birlikte değişim ve büyüme özeliğine sahip bir binayı nasıl yapısallaştıracağımızdı. Böyle bir binayı, binada yaşayanların projede bir fiil görev aldığı "kendi kendini kontrol etme" sistemine göre de inşa etmek mümkündü."*

İşte düzenlenen bu uluslararası proje yarışmasında Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'nın yeniden imarlaştırılması genel projesinin sahibi, Japonya ajanslığı tarafından sunulan ve zamanın en iyi mimarlarından biri oldu. Bozuk bir telefon gibi olmak yerine, sizlere başkent Astana'nın yeniden yapılandırılmasında rol oynayan fikri proje sahibinin kendi ifadeleriyle aktarmaya çalışayım: *"Yirminci yüzyıl, mekaniğin başat olduğu bir dönemdi. Yirmi birinci yüzyıl ise, yaşam prensibine geçişin başat olduğu bir dönem olacak. Yaşam prensibinin başatlığı konsepti metabolizma, yenileme, birleştirme, ekoloji ve küresel çevre gibi anahtar kelimelerle ifade edilmektedir. Yukarıda bahsedilen konseptleri üzerinde birleştiren yeni başkent Astana, 21. yüzyılın şehri ve ortak yaşam şehri olmaya aday gösterilmiştir.*

Yeni başkent, eski şehir Akmola tarihi ve yeni kurulan başkent Astana'nın ortak yaşamıyla yeni bir hayat bulacaktır. Şehir yerleşim yapısı doğu-batı demir yolu hattı boyunca ve güney doğudan kuzey batıya doğru akan İşim nehri yatağı boyunca şekillenecektir.

... Yeni başkent Astana, şehir içinden akan Sena, Temza ve Moskova nehirlerine benzer bir şekilde akmakta olan nehir kenarında kurulacaktır.

Şehir merkezi estetik değerinin kompozisyonu, sanat kalitesine ve mimari yapıların insan gözüyle değerlendirerek uygulanmasına bağlıdır."

Bu bakış açısına göre tartışma konusu olabilecek Cumhurbaşkanlığı Konağı, Hükümet binası, Parlamento binası (doğu tarafından merkezi "kapı" temsili), anıt, sirkle birlikte kültür ve eğlence merkeziyle bağımsızlık meydanı gibi dört büyük ve geniş bir

kompleks vardır. Bu yapıların birleşmesiyle binanın yükseklik değişim ritmi gösterilmiş olacak ki, bu da yapının sahip olduğu büyük alan kompozisyonunu dinamik bir şekilde ifade edecektir. Şehir merkezi, bir konser salonundaki çalgı aletlerinin farklılığı ve ses ritimlerinin değişimiyle sağlanan beste ilkesine göre inşa edilmiştir. Böyle bir kompozisyon şehre özel bir görünüm kazandırmaktadır. Böyle bir fon, gök kafesle - gökdelenlerin yüksekliği, şehrin canlılığı, sessizliği ve batı bölümde sirk semtindeki parkta bulunan devlet bağımsızlığı anıtı, Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento binaları (tören kapısının görsel niteliği) ve Cumhurbaşkanlığı Konağı'yla ortaya çıkan baskın mimari alanla parkın zarafetidir. Hükümet binasının doğu-batı doğrultusu boyunca yerleşmiş merkez parkta fıskiye ve şelale gibi farklı su yapıları inşa edilmiştir. Bu yapılar farklı mimari fon oluşturarak bölgenin atmosferini değiştiriyor, parkın çevresine canlılık getiriyor.

Projenin sahibinden verdiğim bu alıntı biraz uzun fakat yeteri kadar bilgi verici oldu çünkü başkentimizin inşaatıyla ilgili ortaya fikir koyan birisinin görüşlerini kendisinden başka kimse bu kadar detaylı bir şekilde anlatamazdı. Kurokava'nın şehir mimarisi ile ilgili teori ve pratiğiyle fazla tanış olmayan gerektiğince fazla okuyucuya bu fikirleri iletmek istedim.

Mamafih, uzun da olsa şehir mimarisi ve başkent altyapısının gelişimiyle ilgili bütün bakış açılarının detaylı bir şekilde açıklanması için geride muazzam bir yer kalmaktadır.

Her şeye rağmen Kurokava'nın projesine belki de gereğinden fazla yaratıcı bir bakış açısıyla yaklaştık fakat amacımız sadece genel amaca her hangi bir zarar getirmemek değil, aynı zamanda başkent Astana'nın gelecekte daha uyumlu ve en iyi bir şekilde gelişimine katkıda bulunmaktı.

15 Haziran 2001 tarihinde hükümet "Astana genel programı" kararını kabul etti. Bu karar şu şekildeydi: *"Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti başkentin top yekün gelişmesini sağlamak amacıyla şu kararı vermiştir: 1. Teknik-ekonomik göstergelere göre uluslararası işbirliği çerçevesinde Japon Ajanslığı Araştırma Grubu tarafından geliştirilen ve Astana şehir maslahatınca şehir gelişimi için uygulanması amacıyla önerilen genel proje ekteki bilgiler doğrultusunda kabul edilecektir."*

Bir konuyu eklemek istiyorum: Şehrin radyal-dairesel yapılaşmasını öngören Kurokava'nın genel plan projesi ve bu yapının dinamizmi birçok yönden daha fazla ilgimi çekiyor. Çünkü bu proje göçebe atalarımızdan bize kalan milli his dinamizmini hesaba katı-yor.

Yine bu projeye göre, stil olarak daha çok göçebelerin kaldıkları yerlerin görüntüsünü andıran şehrin merkezi bölümünün kendine has bir peyzajının olması, ilgi çeken diğer bir yön.

Aynı zamanda yeni şehir merkezinin fonksiyonel bölgelerinin birbirine geçişken özellikleri, şehri mimari yönden daha gelişmiş gösteren çağdaş dünya başkentlerinin sahip oldukları o katı peyzaj yapısını hatırlatıyor.

Kurokava'nın planının ihtiyaçlarımıza yeteri kadar cevap veren stratejik doğruluğunu tartışmayıp başkent peyzajının milli renklerini belirginleştiren ve kuvvetlendiren taktik elementleri uygulamaya koyduk.

İlk olarak, yeni başkent Astana'nın konut ve idari binalarının kubbe şeklinde yapılmasına karar verildi. Doğal olarak, Astana'nın birçok mimari yapı ve komplekslerini süsleyen bu kubbelerin çokluğunu fark etmemek imkânsız.

Cumhurbaşkanlığı Konağı'nı, Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'ni, İşim nehri kıyısındaki yüksek binaları, sol sahil kenarındaki konut binaları v.s. saymak da mümkün.

Kubbe, milli kültür çizgilerimizin mimarideki yansımasıdır. Hesap ve deneyleriyle en sağlam ve uzun ömürlü kemer biçimini belirleyen Farabi'yi ilk mimar olarak ifade etmekle elbette gurur duyacağız. Farabi ok şeklindeki kısa kemerlerin depreme karşı en dayanıklı şeklini elde etmek amacıyla bir formül geliştirmiştir. Geriye doğru bir gerilim etkisi bulunan diğer kemerlerden farklı olarak Farabi'nin kemerinde sadece sıkıştırma yoluyla bir gerilim mevcuttur. Bilhassa Farabi'nin kemerlerinde en iyi mimari özellikler kullanılarak Orta Asya, İran ve Pakistan'ın saray ve camileri inşa edilmiştir.

Astana'nın geleneksel kültürüne yansıtan nitelikte bugünkü kubbelerin, esinlendiği, milli kültürün yansıtıldığı bariz bir şekilde göze çarpan "kazak yurta"sı ilk örnek olarak gösterilir.

Şarkiyatçı S. Rudenko'ya göre "yurta", "yapı bakımından hiçbir göçebe halk tarafından daha iyisi yapılamamış ve en iyi taşınabilir ev niteliğindedir." Burada sadece mimari gelenekler değil, sembolik olarak birbirine benzeme ortaya konmuştur. Zira yurta, şekli, karkas yapısı bakımından kendine has özellikleriyle bir tür strüktüralizm modelidir; tarihten bu yana göçebe mitolojisinde bu isimle "Dünya Hayat Ağacı" diye adlandırmalar da vardır.

Kubbe şeklindeki yapı, Doğu'nun güzellik ve büyüklük bakımından muhteşem saray, anıt mezar ve şaheserlerin hemen hepsinde kendini göstermiştir. Bu gibi kubbe eserler arasında Sayram, Taraz, Merke, Otrara, Ayşa-bibi, Turkestan'dakilerini saymak mümkün.

Bununla ilgili olarak, eğer Büyük Step'in başkentinin mimari inşasında kubbe-giriş formundaki stili korumazsak, bu gayet şaşırtıcı bir durum olur.

Bu nedenle hükümet başkentin yeni genel yapılanma planını onayladı. 2005 yılı sonuna kadar "Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" ifadesiyle dile getirilen Astana'nın ticari ekonomik yönden de gelişmesini destekleyen devlet programının kabulü de, bu projeye destek sağlamış oldu.

Sonuç olarak, Astana'nın genel yapılanma projesinde dünyanın en ileri mimari fikirlerinin de yer aldıklarını hatırlatmak istiyorum. Astana'nın, dünya başkentleri standartlarına uygun bir ruh ve yapıda yeniden imar edilmesi planı gerekli bütün fikirlere, kaynaklara ve yatırımlara uygundur.

Önemli olan, bu çalışmaların geleceği ve uygulanabilirliğiyle ilgili ortaya çıkabilecek önyargıdan kurtulmak. Bir atasözü şöyle der: "Gözler korkuyor, eller yapıyor." Kazakistan'ın yeni bir gerçek başkenti görüntüsü oluşturulurken buna benzer bir korkuyu yaşamıyoruz. Astana mentalitesine uygun olarak atasözünü biraz değiştirip şöyle demek istiyorum: "Gözler de korkmuyor, eller de yapıyor."

Elbette bu arada mimari gelişme yerinde durmuyor. Bugün artık düşüncelerle elde edilen ve proje çalışmalarında baskın rol oynayan daha başka düşünceler moda haline

geldi. Tek kelimeyle, moda oluyorlar. Artık modadaki Rem Kalhaas, Maksimiliano Fuksas, Erik Van Egeraet, Zaha Hadid, Pyer de Meron, Normann Foster, Jean Nuwel, Rishard Meyer ve daha birçok yeni mimar ismi saymak mümkün.

Şimdilerde moda sayılan doğa ve yaşanılan yerin birbiriyle birleşmesini prensip edinen düşünceler değil, sanat ve tekniğin sentezini merkeze alan düşüncelerdir. "Hi-Tech-mimari" diye bilinen bir akım var. Endüstriyel gelişmenin bugünkü seviyesi, çağdaş mimarların çokça bildikleri en fantastik mimari yapılara imkân sağlamaktadır.

Tabirde hata olmasın, çağdaş mimarinin temel leitmotifi yaklaşık olarak şu şekildedir: Eğer sanat konuşuyorsa, mimari de konuşmak zorundadır.

Bu gibi "konuşan" mimari örnekleri gittikçe daha da artmaktadır. Japonya'nın Kansay şehrindeki havaalanı terminali mimar Retso Piano, Tokyo'daki kültür kompleksinin mimarı Uruguaylı Rafael Vinoli'dir. Çağdaş mimari, tek kelimeyle bilgisayar grafik teknolojisi ve insanın sınır tanımayan fantezisi üzerine kurulu ileri teknoloji mimarisidir.

Fakat Kisö Kurokava'nın adının artık eskidiğini söylemek istemiyorum. Belki o kadar moda bir isim değil ama eski de değil. Yine de fikirleri sadece biz Kazakistanlılar için değil, bütün insanlık için önemli. Yirmi birinci yüzyılın, tabiatın şehre dönüş çağı olacağını boşuna söylemiyorlar. Kisö Kurokava'nın fikirleri bu akıma oldukça benzer nitelik taşımaktadır. Diğer mimarlara kıyasla Kurokava'nın mimari fikirleri, insanın içinde sadece konforlu bir hayat sürmeyeceği, ayrıca mimari yapıyı kendi kişisel özelliklerine uyarlayabileceği bir şehir yapılaşmasını oluşturmaya gayret etmektedir.

Kurokava'nın mimari sanatı, kaligrafi ile aynı soydandır. Hatta Kisö Kurokava'nın yaratıcılığının bir tür mimari kaligrafi olduğunu da söylemek mümkün.

Bu nedenle zamanının en moda mimarını seçmediğimizi ifade edenler haksızdırlar. Biz, doğayla ve çevremizle maksimum derecede birbirine yakınlaşma ve iç içe birlik oluşturmaya gayret eden ve milli-kültürel özelliklerimizi yeteri kadar hissedebilen bir mimarı bulabilmek için yeteri kadar moda peşinden koştuk. Japon mimar Kisö Kurokava da kendine has o "metabolizma" mimari anlayışıyla böyle bir mimar olarak karşımıza çıktı.

Üstelik, Kurokava'nın genel planını kapalı gözle incelediğimizi söylemek de haksızlık olur. Çünkü zaman zaman kendi düzeltmelerimizi de bu plana işlettik.

Mesela, Kurokava idari binaları Levoberejye'de farklı yüksekliklerde yapmayı önermişti. Güya diğer bir açıdan bakıldığında binalar senfonik bir görüntü oluşturacaklardı. Hükümet binası 27 katlı, diğer bir idari bina 28 katlı ve diğerleri de bunlara oranla farklılaşacaktı.

Sol kıyı bölgesinin yollarından birinde ona şu öneriyi yaptım: "Binaları neden daha az katlı yapmıyoruz? Mesela 21 veya 22 katlı. Diğerleri de buna uygun olsun. Kazakistan'da toprak kıtlığı mı var?" Söylendi ve yapıldı. Bilhassa bu yere daha yakın yapılan bu binalar daha düzgün, güzel, konforlu ve deyim yerindeyse daha uygun, ilk mimari anlayışa göre bir görüntü oluşturmakta.

ÖZEL DİKKAT GEREKTİREN BÖLGEDE

İsteyerek veya istemeyerek bir şey yaptığımızda onu belirli çerçeve ve kalıplarla sınırlamaya gayret ederiz.

Bizim şehrimiz ve başkentimizle ilgili hayallerimiz de bu şekilde oluyor. Biz sadece mimari düşüncelerimizin hayata geçirilmesi için gereken şartları sağlamaya gayret etmiyoruz. Ayrıca geleceği mümkün olduğunda günümüze yaklaştırmaya gayret ediyoruz ki, araştırma ve düşüncelerimizin ürünlerini bir an evvel görebilelim.

Serbest ticaret bölgeleri de böyle doğuyor. Buralar, henüz oturmamış mimari fikirlerimiz, şehir planlarımız ve ekonomik fikirlerimiz için bir tür seradır.

29 Haziran 2001 tarihinde "Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi'nin (SEB) açılmasıyla ilgili bir kararı imzaladım. Astana'nın tarihinde yeni bir dönem başladı. Bu, Levoberejye'yi benimseme ve "sıfırdan başlamak" anlamına gelen, şehre yeni bir bölge oluşturma dönemiydi. Bu şekilde yeni kanun, Astana'nın ve İşim nehrinin sol sahilindeki ana idari bölgenin gelişmesi için hazırlanan uzun süreli planın bir devamı oldu.

Kısaca, Astana'nın gelişmesi için hazırlanan genel planda yer alan ideolojik temelin altına, Serbest Ekonomik Bölgesi oluşturarak ve kendi mimari planlarımızın uygulanması amacıyla yatırımları teşvik ederek, bu ekonomik ve finanssal bölgeyi yerleştirdik.

"Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren faaliyete başladı. Bu özel bölge, yatırımcıların ve devletimizin çıkarlarının birbiriyle çakıştığı bir yer olarak, Kazakistan'ın başkentinin sosyo-ekonomik bakımdan gelişmesinde gerçek bir model oldu.

"Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi'nin ilk Müdürü, tecrübeli bir idareci ve profesyonel bir mimar Nikolay Petroviç Tihonük oldu. Bu lokal ticaret bölgesine yatırımcının ilgisini çekmek üzere belirlenen yedi yıllık sürede, bu Serbest Ekonomik Bölgenin potansiyel imkânlarını gerçekleştirme şansı bilhassa ona kaldı. Bana göre yönetim tecrübesi, yüksek profesyonellik ve Astana'yı bilmesi (N. Tihonük Astana'nın eski yerlilerindendir) ona SEB'i başarılı bir şekilde organize etme imkânı sağlayacaktır.

Nikolay Petroviç'i taktir etmek lazım. SEB'de yapılan o kadar iş oldu ki, sonunda böyle bir bölgenin oluşturulmasının boşuna bir uğraş olmadığı anlaşıldı. SEB'de gerek finans kaynakları ve gerekse teknik inşaat malzemeleri ırmak gibi aktı. Bu, öncelikle SEB'in sunmuş olduğu vergi muafiyeti gibi imtiyazlar sayesinde olmuştur. Bu arada, bu gibi imtiyazlar hiçte azımsanacak kadar değil!

SEB potansiyel yatırımcı için ne veriyor? Gelin inceleyelim: Birinci olarak, satılan mallardan (iş ve hizmet de dahil) hasıl olan KDV'den muafiyet; ikinci olarak, mal ve teçhizat satışlarında %0 KDV uygulaması; üçüncü olarak, işgal edilen mekâna bağlı olarak işgaliye vergisinden muafiyet ve nihayet, bina maliyeti, resmi ve tüzel kişilerin mallarının vergi dilimi dışında tutulması.

Bugün SEB'de 12'si yabancı ve gerisi Kazakistanlı olmak üzere 358 inşaat, montaj ve müteahhitlik organizasyonu faaliyetine devam etmektedir. Vergiden muaf tutulan ciro miktarı yaklaşık olarak 47 milyar 901 milyon tengedir.

SEB bünyesinde özel vergi ve gümrük komitesi oluşturulmuştur. SEB'in altı ayrı parçaya bölünmüş toplam alan büyüklüğü 1052,6 hektardır. "Astana, yeni şehir" alanının genel boyutları; genişliği 1500, uzunluğu ise 2500 metre ile sınırlandırılmıştır. Bütün giriş kapılarına toplam sekiz adet gümrük kontrol noktası yerleştirilmiştir. Alanda geçici olarak inşaat malzemelerinin tutulması için özel yerler inşa edilmiştir.

Buna ek olarak, eğer yeni başkentin ilk binalarının inşaatında yabancı tecrübe ve inşaat bilgisini kullanabilseydik, bugün Kazakistanlıların bu tecrübeyi kavramaları ölçüsünde gelecekte inşaat pazarını kendi yerli inşaat şirketleriyle doldurmuş olacaktık.

Astana'yı Kazakistanlı firmaların inşa etmeye layık olmaları, onların Batı standartlarına kaydıkları anlamına gelmektedir. Çünkü genel bilgi ve başarı bakımından yabancı uzmanlardan hiçte kötü değiller.

Fakat şunu kabul etmek zorundayız ki, teknolojinin ve buna uygun olarak dünya standartlarının yeteri kadar kavranamaması, inşaatın ilk yıllarında eleştiri kaynağı oldu: Neden Astana'nın inşasında yerli değil de yabancı şirketler çalışmaktadır.

Onların, "hruşevka" inşaatı (bu konuda herkesten fazla tecrübemiz var) başka bir konu, dünya standartlarına cevap verebilecek nitelikte, çok daireli, yüksek binaların inşaatının daha başka bir konu olduğunu anlamak istememeleri oldukça şaşırtıcı.

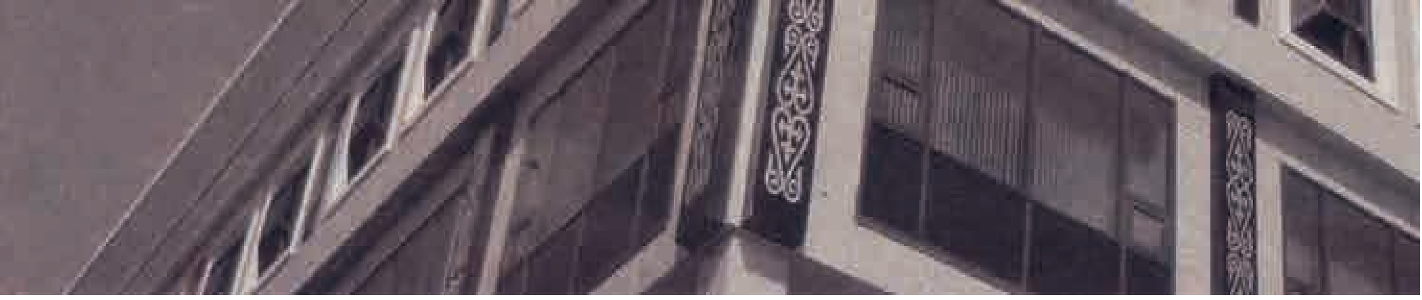
Kısacası, bunu inşaat süresince öğrenemezsiniz. Acaba normal bir insan böylesi tecrübe edilmek üzere üretilmiş bir evde yaşamak ister miydi? Eğer başkalarının yaptığından daha güzel bir şey yapmak istiyorsan, o halde diğerlerinin ne bildiklerini ve ne yaptıklarını bilmeyi ve yapmayı öğren.

Bugün durum tamamen değişti. Uzmanlarımız en yüksek dünya standartlarında inşaat yapmayı öğrendiler. Üstelik Kazakistanlıları uzun süre eğitmek gerekmedi. Çünkü bütün yabancı teknolojiyi bir yaz süresinde kavradılar.

Bizim inşaat şirketlerimiz büyük gayret gösteriyorlar. Caddede giderken "İmperial" eğlence merkezinin karşısında muhteşem bir bina gördüm ve hemen ilk görüşte yabancı bir şirket tarafından yapıldığını fark edebildiğimi belirttim. Fakat gerçeğin hiç de öyle olmadığı ortaya çıktı. Anlaşılan bu muhteşem bina, kadrosunda bir tane de olsa yabancı bulunmayan Kazakistanlı bir firma tarafından inşa edilmiş. Demek ki, eğer istersek yapabiliyoruz!

SEB'deki çalışmaların her geçen gün artması sevinç verici bir durum. Bunu gözü açık olan herkes görebilir. Yine de daha ilerde onlarca bina yapılacak duruyor. Bildiğim kadarıyla, 21 inşaat alanından ibaret olan tüm SEB alanında, aralarında Cumhurbaşkanlığı Konağı, Meclis, Senato ve diğer 16 idari binanın da yer aldığı 82 bina inşaatı bugün eş zamanlı olarak yükselmektedir.

Bundan başka 17 konut kompleksi ve 18 sosyal amaçlı bina inşa edilmektedir. Bunlarla birlikte, toplam sayısı 31 olan yol ve teknik altyapı binaları yer almaktadır.

Bu arada bütün inşaat alanlarında sayıları yaklaşık 20 bin civarında mühendis ve işçi çalışmaktadır. İnşaat hızı hiçbir şekilde yavaşlatılmamaktadır. Zira 2007 yılına kadar inşaat şirketlerinin Serbest Ekonomik Bölgesi "Astana, yeni şehir"e yaptıkları yatırımdan 238,6 milyar tenge kazanmaları bekleniyor. Sadece bu yıl olmak üzere İşim nehrinin sol kıyısına yapılmak üzere yaklaşık 230 başvuruyu onayladım.

Bugün halen inşa halindeki bu binalardan cami, "Otrar" ve "Almatı" kompleksleri dahil olmak üzere konut, diplomatik binaları, sirk, devlet organlarının servis binaları, Kazakistan Parlamentosu'na ait toplantı salonu, Ana ve Yuvarlak Meydanları, teknik ve iletişim şebekeleri belirtilebilir. Bunlardan başka ana kara yolu "Sol sahil merkezi, Abılay Han bulvarı"nı da sayabiliriz.

Bu yıl Cumhurbaşkanlığı Konağı, Meclis binası, Hükümet ve Yüksek Mahkeme binaları, Dışişleri Bakanlığı, cami, sirk, Milli Akademi Kütüphanesi, Ana ve Yuvarlak Meydanlar, yeni idari merkezi Abılay Han bulvarıyla birleştiren ana yolla birlikte yeni Astana merkez yönetim binaları kullanılmak üzere teslim edildi veya teslim edilmesi planlanmakta.

Altın kubbeli "Nur-Camii"n başkentin ve özellikle Sol sahil'in en muhteşem mimari eserlerinden birisi olacağından hiç şüphem olmadığını bilhassa belirtmek istiyorum.

Muhteşem bir şekilde parlayan kubbesi ve beyaz minaresiyle hoş bir görüntüye sahip. Bu cami kompleksi, her biri 63 metre yüksekliğinde dört minare, bünyesinde imam evi, "eğitim merkezi", meydan ve bahçe-park gibi altyapı binalarına sahip bir ana binadan oluşmaktadır. Bu İslâm Kültür Merkezi, inşaatı için 6 milyon 840 bin ABD dolarlık yardımda bulunan Katar Emirliği'nin Astana'ya hediyesidir.

Diğer binalar bu yıl 2005'te tamamlanacak. Bugün inşaatı devam eden binalara iletişim hatları çekilmekte. Şu an itibariyle 180 km elektrik hattı, 62 km su hattı ve kanalizasyon borusu ve 50 km telefon hattı döşenmiştir.

Daha evvel de belirttiğim gibi, Astana Genel Gelişme Planı'na göre birçok bina artık kullanıma açılmış durumda.

Mesela, kültür ve eğlence merkezi "Duman", "Astana-Bayterek" anıtı, 1200 öğrencilik okul, Savunma Bakanlığı binası, "Transport-Tower" binası, Milli "Kazmunaygaz" şirketi binası, Milli Kütüphane ve daha birçok bina kullanıma açılmıştır.

Yeni başkentin sembolü haline gelen, resmi ta baştan beri Kazakistan reklam ve haber listelerinin, tabir yerindeyse ilk sıralarında yer alan "Astana-Bayterek", tamamen ayrı bir bahis konusu.

HAYAT AĞACI

En önemli ve galiba Kazak halkının en sevdiği kişi Batır Er-Tostik'tir. Er-Tostik'in akla gelen ve gelmeyen büyük engelleri aşarak yeraltı krallığına nasıl düştüğünü ve hayatın başlangıcını sembolize eden ağacın önünde kendini nasıl bulduğunu hatırlayın.

Türk efsanelerine göre, mitolojik mavi renkli simurg kuşu ağzında, hayatı temsil eden ve bütün canlılara hayat veren altın yumurtayla bu ağacın tepesinde oturmaktadır. Fakat bu ünlü kuşun verdiği hayat mevsimler gibi sürekli ölmekte, yumurtadan her yeni yavru çıktığında ağacın gövdesine büyük bir ejderha tırmanmakta ve bu savunmasız yavruyu yemektedir. Batır Er-Tostik elindeki okuyla ejderhanın tam kalbine nişan alır ve onu öldürür. Bu olay karşısında müteşekkir olan kuş Er-Tostik'e yer altından yer üstüne çıkmasına yardım eder.

Hikayelerde bu gibi şeylerin tam ölçülerini, her zamanki gibi, vermezler. Üstelik bu anlatılanlardan hikayede geçenlerin neye benzedikleri ve yapılarının nasıl olduklarını çıkarmak da imkânsız gibidir. Fakat hayatta hayal gerçeğe dönüşmekte, böyle bir gerçeklik ise ölçü ve biçim bakımından kesinliğe ihtiyaç duymaktadır.

Astana'ya, onu benzer diğer başkentlerden ayrıştıran bir sembol gerektiği düşüncesi, cumhuriyetin başkentini Sol sahil'e taşıma düşüncesiyle aynı zamana rastladı.

Bu konuyla ilgili çok sayıda teklif geldi. Bunlar arasından Zurab Tsereteli ilginç bir öneride bulundu. Ona göre Astana'nın sembolü, 200 metre yüksekliğinde büyük bir köprü- kemer şeklinde olmalı ve en yüksek yerine de Altın Adam konulmalıydı.

Teklif gayet ilgi çekiciydi. Fakat buna benzer bir figür Almatı'da Cumhuriyet Meydanı'nda vardı. Böyle bir sembolü tekrar taklit etmek bana pek uygun gibi gelmedi.

Arap uzmanlar yaklaşık 200 metre yüksekliğinde büyük bir külah inşa etmeyi ve dibinde "yurt"a benzer bir şekil yapılmasını teklif etmişlerdi. Ve buna benzer nice teklifler...

Elime her yeni bir eskiz parçası aldığımda, bunun nasıl olabileceğini zihnimden geçirir ve sonunda içimden "bu değil.." derdim.

Anlam olarak basit ama orijinal bir şey olsun isterdim. Yeni başkentin sembolü ne olabilir acaba? Hangi şey bizim milli rengimizi yansıtarak böyle bir muhteşemliğe sahip olabilir ve gören herkes onu hemen anlayabilir? Bununla ilgili olarak özellikle Büyük Bozkır'ın tarihi, mitolojisi ve kültürü hakkında okuduklarımdan ve bilhassa kendi hayat tecrübelerimden istifade ederek, zihnimden çok sayıda örnek yaptım. Zihnimden yüzlerce eskiz ve resim çalışmasından sonra nihayet Bayterek sembolünde karar kıldım. Bir zamanlar okunan hikaye etkisini göstermişti. Hemen hızlı bir şekilde Bayterek sembolünün kabaca nasıl olması gerektiğini çizdim. Fikirlerim aşağı yukarı biraz belli olunca düşüncemi tamamıyla çizdim ve resmi değerlendirmek üzere Mimarlar Birliği'ne verdim.

Fikir beğenilmişti ve mimarlar grubu şevkle hemen çalışmaya başladı. Velhasıl uzmanlar önce eskiz çalışmalarına başladılar ve bitirdiklerinde ortaya çıkan sanki yapılacak sembolün resmi gibi olmuştu.

Elbette şu ya da bu yapının tercihi konusunda ekonomik sebepler de önemli rol oynadı. Hemen hemen bütün yabancı projeler birkaç on milyon dolar maliyete sahipti. Tsereteli'nin projesi 60 milyon dolar, bizim kendi projemiz "Bayterek" ise sadece ve sadece 5 milyon dolara mal oldu ve bu paralar "CCC" yatırım firmasının bir hediyesiydi. Üstelik ruh ve anlamca bize bu sembol daha yakındı.

Böylece başkentin sembolünün ne olacağı ve neyi nasıl inşa edeceğimiz tamamen belli olmuştu. Bu geleceğin sembolü bütün katılımcıları memnun etti. Çünkü Bayterek'te bozkırın mimari gelenekleri, eski Kazakistan'ın kültürü ve meyveleriyle hayatın devam ettirildiği ağacın felsefi anlamı en organik biçimde yansıtılmaya çalışıldı. Şimdi, adı "Astana-Bayterek" olan bütün bu kompleksin projesini inşa etmeye hazırlanma zamanıydı.

Geleceğin Astana yönetiminin tam merkezinde, nehrin sol sahilinde bir zamanlar hayal olan ama şimdi gerçek "Bayterek" gökyüzüne doğru yükseliyor. Bu yeni yapıdaki en ilginç yan, gölgesinden bütün geometrik şekillerine kadar hepsinin sembolik olması.

Bayterek'in yüksekliğinin tam 97 metre olduğundan başlayarak anlatalım. Bu rakam başkentin Almatı'dan Astana'ya geçiriliş tarihine, yani 1997'ye denk geliyor. Bizim "Bayterek"in muhteşem bir yapı olduğu ve dünyada bir benzerinin olmadığını belirtmek gerekiyor. Örnek olarak bu yükseklikte küre yapma mimari tecrübesine sahip şehirler var elbet. Birleşik Arap Emirlikleri'nde buna benzer 56 metre cam bir küre, İtalya'da ise 20 metre yükseklikte olan var. Bizim 97 metrelik küreyle bir karşılaştırın...

Bayterek'in açılış günü seremonisinde, Bayterek'in daha güzele ve daha yükseğe gayret etmesini sembolize eden binlerce farklı renkte balon gökyüzüne bırakıldı.

Aslında Bayterek'in açılış günü olan o gün, yeni başkente yeni binaların yükselmesini anımsatan en parlak günlerden biri oldu. Üzerinde yaldızlandırılmış bir küre asılı ve dalları açılmış bir ağacı anımsatan büyük, alışılmadık ve standart dışı bu yapı sadece Astana'nın süsü değil, aynı zamanda onun sembolü ve nazar boncuğu olacaktır.

Gerçekten de Bayterek henüz yeteri kadar büyüyemeden yeni başkentin gerçek sembolü oluverdi. Televizyon ekranlarında, gazete ve dergi sayfalarında, afiş ve reklam panolarında, hemen her yerde o alıştığımız Bayterek'in resmini görmek mümkündü. Başkentin sembolü olması nedeniyle Bayterek, en çok ziyaret edilen yerlerden biri oluverdi. Bayterek'le ilgili bir röportaj esnasında şöyle bir cümleyi söylediğimi hatırlıyorum: "... Yeni başkentin sembolü, mutlu geleceğimizin sembolüdür. 'Bayterek' şehir halkımızın en çok sevdiği dinlenme yeri ve başkentimizin kartviziti olacağına inanıyorum..."

Bunun böyle olacağında hiç şüphem yok. Bayterek gerçekten de mimari özelliği ve ender güzelliğiyle bütün ilgiyi üzerine çekiyor. Beş yüz ayrı renkten yapılma meşale ışıklarından akan yaklaşık yüz metrelik gözenekli bir anıt gibi. En çok ilgi çeken, Bayterek'in en yüksek tepesine yerleştirilmiş ve 1,5 bin metre karelik camlanmış alana sahip üç katmanlı altın küre. Dikkate değer diğer bir şey ise, Bayterek anıtının açılış günü arifesinde, birkaç dağcı altın küreyi yerden o kadar yükseğe kaldırarak insanı kör edecek kadar parlatmalarıydı.

Metal, cam ve demir-betonla organik bir şekilde yapılan Bayterek anıtı tamamen ortaya çıktı ve güneş gibi parlayarak, hemen her noktasıyla Astanalıları gururlandırıyor.

Daha evvel de dediğim gibi bu muhteşem yapının yüksekliği tam 97 metre. Bezekli demir-beton merdivenden ulaşılan ana giriş yerden 4,8 metre yükseklikte.

Bayterek'in gövdesini rutubetten yaklaşık 85 ton ağırlığındaki metal sac korumak-

tadır. Kulenin ana yapısının içinde iki adet hızlı çalışan asansörü ve taşıyıcı, havalandırıcı, elektrik sigortası, pompa ve "Astana-Bayterek"in aralıksız ve problemsiz çalışması için gerekli diğer teknik altyapıların bulunduğu mekanik odası bulunan geniş bir hol mevcut.

22 metre çapındaki küre 76,9 metre yüksekliğe yerleştirilmiş. Mimari anlamda bu altın küre Fuller'in jeodezi kubbesini andırır mihverimsi bir kılıfa benziyor. Çok ilginç, bundan kısa bir zaman önce, maddenin atomlarının bu yapıdaki gibi yerleşik yeni bir hali tespit edildi. Bunu ilk bularak Nobel ödülünü alanlar, bu atom sıralanışını ünlü mimar Fuller'in ismine atfen "Fulleren" diye boşuna adlandırmamışlardı.

Özel cam kaplamayla kaplanan kubbenin toplam ağırlığı yaklaşık 70 ton, altın kürenin yüzey alan toplamı ise yaklaşık 1,553 metre karedir. Bu muazzam kürenin içinde başkentin eski ve yeni yüzünün rahatlıkla seyredilebileceği panoramik salon vardır. Altın küre ve yapının ana girişi 695 ton ağırlığındaki "gövde" diyebileceğimiz metal bir yapıyla birbirine birleşmektedir.

Bütün bunların dışında "Astana-Bayterek" kompleksini ziyarete gelenlerin rahat bir şekilde dinlenip keyiflenebilecekleri cafe ve büfeleri de anlatmak gerek.

Mevzu açılmışken yeni başkentin sembolü haline gelen bu muhteşem sanat eserini ortaya getirenleri kutlamak istiyorum.

Kastettiğim kişiler, öncelikle yüksek kabiliyetli mimar Akmurza Rustembekov ve "Astana-Bayterek" kompleksinin projeleştirilmesinde çalışan mimarlar grubuna başkanlık eden Kazakistan Mimarlar Birliği Başkanı'dır.

Astana'nın sembolünü yapan bu grupta S. Bazarbaev ve J. Aytbalaev gibi mimarlar, M. Vanşteyn gibi proje mühendisi ve A. Ospanov gibi iç tasarımcılar yer almaktadır.

Bayterek anıtının altı ay süren inşaatını kabiliyetli ve tecrübeli inşaat mühendisi V.T. Kananıhin'in Genel Müdürlüğünü yaptığı OAO "İmstalkon" firması yapmıştır. "Astana-Bayterek" projesinin oluşturulmasında Kazakistan'ın ünlü inşaat firmalarından OAO "Aeroproekt", TOO "EMK", Mimarlar Birliği ZAO "Arhfond" ve TOO "Alua" çalışmışlardır.

İç tasarımı konusunda ise gerek sanatsal güzelliği ve gerekse üslubundaki ağır başlılığını, başkentin "Astana-Jarnama" şirketinin mimar, uzman ve tasarımcılarına borçluyuz.

Sadece bir şey söyleyebilirim: Bu insanlar olmadan, daha doğrusu, bu gibi insanlar olmadan Astana inşaatçılığı çerçevesinde bu eser bu kadar muazzam ve sonuç da bu kadar muhteşem olamazdı.

Bir de bu projenin hayata geçirilmesinde her kim görev aldıysa bu eserin onların gurur kaynağı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü Uluslararası Mimarlar Birliği'nce Astana'da organize edilen yarışmada uluslararası otorite sahibi jüri "Astana-Bayterek" anıtına 2002 yılında BDT ülkelerinde yapılan benzer eserlerle kıyaslandığında en mükemmel olduğunu belirttiler ve Gran-Pri ödülüne layık gördüler.

АКИМ
ГОРОДА АСТАНЫ

SOL KIYI, SAĞ KIYI

Astana büyüyor. Tek bulvarlı bir şehirden oldukça geniş ve çok yönlü bir megapolise, o eski Tselina şehir yüzünü yeni Astana yüzünün kapladığı bir şehre dönüşmekte. Şimdi ise Astana'nın gerek yerleşim ve gerekse nüfus olarak rahatlıkla ve hızlı bir şekilde büyüyebilmesi için müsait bir ortam oluşuyor. Elbette, yeni başkentin geleceğe ait nüfus planlamasını yapacağız. Mesela 2030 yılı itibariyle yeni başkent Astana'nın nüfusu 850 bin kişi olarak planlandı. Fakat hayat ve gerçekler olanı gösteriyor. Yalnız şunu iyi düşünün ki, Astana'nın 2020 yılı nüfusunu 500 bin kişi olarak hesapladık. Fakat bugün, yani daha bu tarihten 15 yıl önce çoktan 500 bini aşmış durumda.

Planlar planlarla olur ama bir de 800 bin kişilik çıtayı çok önceden önleyebileceğimiz gibi ciddi bir gerçek var. Bu nedenle kontrolsüz ve şehirlerin sınırsız bir şekilde büyümesinden bahsetmeye ihtiyaç var. Öyle ya da böyle, ben bilmiyorum ve insan topluluklarının böyle bir şehirleşme ve sosyal yapılarının gelecekte nasıl olabileceklerini sadece tahmin edebilirim. Dünyadaki şehirleşme ve şehir teorileri tecrübelerinden, şehirlerin sınır tanımaz bir şekilde büyüyerek megapolisleri oluşturmalarına ve yüksek yaşam seviyesiyle kalabalık nüfuslu şehirlere bir açıklama getirebilirim.

Aslında eskiyi değerlendirip bugüne dönelim.

Tarihi değerlendirmelere göre insanlık tarihinde ilk şehirler, Asya'nın ilk büyük medeniyetlerinin doğduğu üç bölgede oluşturulmuş. Bildiğim kadarıyla bu ilk büyük ve eski şehirlerden bugün de ayakta olan, Eriha var.

Bu şehir yaklaşık 10 bin yaşında. Çok sayıda şehrin ortaya çıktığı dönem M.Ö. 3.-4. yüzyıllara denk gelir. Bu şehirler neredeyse aynı zamanda kuzey Çin bölgesinde, Huanhe vadisinde, batı Hindistan'da İnd vadisinde, eski Mısır'da Nil vadisinde ve Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirleri arasında ortaya çıktılar.

Bu gibi şehirlerin nüfusları, ülkedeki toplam nüfusa orantılı bir şekilde artmıştır. Şehirlerin hem büyüklüğü ve hem de sayısı yavaş yavaş arttı. Orta Çağ'da en kalabalık şehir olarak, Çin'deki Nankin şehri sayılırdı. O zamanlar Nankin'in nüfusu 470 bin kişiydi ki, bu sayı o dönem için oldukça şaşılacak bir miktardı. Bundan biraz az sayıda nüfusu barındıran 450 bin kişiyle, Mısır'ın Kahire ve 350 bin kişiyle bir Hint şehri Vicayanagar'dı. Orta Çağ'da Avrupa'da en büyük şehir, Paris'ti. Şehrin toplam nüfusu 275 bin kişiydi.

Avrupa barındırdığı insan nüfusu bakımından dünyanın diğer bölgelerinden geri kalmış olmasına rağmen, gördüğüm kadarıyla, bugün burada bilhassa hızlı bir şekilde büyük şehirler oluşturma, altyapı hizmetlerinin gelişmesi, nüfus artışı ve şehir sayılarının arttığı bir dönem başlamış.

Eğer tabirde hata olmazsa şunu belirtmek istiyorum: Şehir, bir bölgesel oluşum bakımından yalnız ve yalnız şehirleşme sürecinin bir sonucudur. Aynı zamanda "şehir" kelimesinin en açık ve somut bir kriteri, bildiğim kadarıyla henüz yok. Daha doğrusu, "şe-

hir" kelimesiyle ilgili "şehir nedir?" sorusuna dünya standartlarında verilebilecek tek bir cevap var. Mesela merkez bir semt olan Kaskelen bir şehir veya şehir tipinde bir köy olarak belirtilebilir mi? Yine de, eğer belirli bir nüfus çoğunluğu baz alınırsa, bu durumda Kaskelen diğer şehirlerden hiç de kötü değil.

İzlanda'da şehir olma nüfusu 200 kişi olarak belirtilmiştir. ABD'de ise 2,5 bin kişiden az nüfus barındıran yerleşim birimleri şehir olarak kabul edilmiyor.

Bugün "şehir" kavramının bu sayılarla başlayıp bittiğini ifade etmek biraz zor. Günümüz şehir altyapılarının artışı, şehirlerle işgal edilen alanın ve burada yaşayan nüfusun büyüdüğünü göstermektedir. Bu durumda Kaskelen altyapı bakımından o kadar fazla gelişmediği için bir şehir statüsüne girmemektedir. Zira altyapının varlığı ve gelişmişliği büyük bir köyü küçük bir şehirden ayırt etmektedir.

Yine de şehirler gittikçe artıyor, birbirine yakın şehirlerin sınırları hemen hemen kayboluyor ve "megapolis" veya "megalopolis" adını alan tek bir şehri oluşturuyorlar. M.Ö. 370 yılında, 35 Yunan köyünün birleşmesiyle meydana gelen birliğe "megapolis" denirdi. Şehirlerin birbiriyle birleşmeleri, bilhassa nüfus yoğunluğu fazla olan ülke şehirleri için karakteristik bir niteliktir. 100 milyon nüfusuyla bir ada ülke olan Japonya buna tipik bir örnektir.

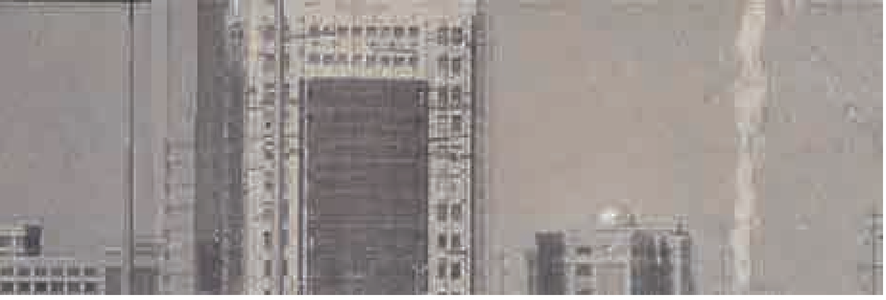
20. yüzyılda hızlı bir şekilde artış gösteren ve kısa sürede feodal yapıdan endüstri sonrası topluma geçişi yaşayan Japon ekonomisi Tokyo, Nagoi, Osaki, Kobe ve Kioto gibi birbirine yakın şehirlerin birleşmelerini ve büyük bir megapolisi oluşturmalarını sağladı. Böylece 10 binlerce nüfuslu Tokaydo adında bir şehir oldu.

Megapolislerin ve megalopolislerin oluşması gibi bir durum ABD, Almanya, Fransa, Büyük Britanya, Meksika, Çin, Hindistan gibi birçok ülke için karakteristik nitelik taşır. Kim bilir, belki bir gün Sarıarka topraklarında Astana, Kokşetau ve Karaganda şehirlerinin birbirine karışmasıyla bir megapolis oluşacak.

Bütün dünyadaki şehir nüfusunun yeni şehirlerin oluşması, eskilerin gelişmesi ve megapolis, megalopolis ve aglomerasyon gibi yeni şehir sistemlerinin oluşması yüzünden arttığını kestirmek o kadar da zor olmasa gerek. Dünyadaki şehir nüfusu bugün itibariyle 2 milyara yaklaştı. Yani dünya nüfusunun üçte biri şehirlerde yaşıyor. Dünyanın birçok şehrinde şehir nüfusu sayısı köy nüfusunu çoktan geçmiş. Bu durum özellikle teknolojik yönden gelişmiş veya hızlı bir ekonomik büyüme eşiğinde bulunan ülkeler için geçerlidir.

Tabi ki, dünyada başkent sayısı, şehir sayısından daha az. Fakat aynı zamanda, başkentlerde çok sayıda şehir problemi daha sert ve açıkça ortaya çıkmakta olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü başkentlerde şehir yaşamı katalitik reaksiyon durumundadır; çabuk ve kuvvetli geçer, bıraktığı etki ve problemler oldukça sert ve kritik bir yapıya kavuşur.

Megapolisler böyle ortaya çıktılar ve böylece de çıkmaya devam edecekler. Dünyanın büyük şehirlerinin sınır tanımaz bir şekilde büyümesi, her zaman ve her toplum

için şehirciliğin en problemli ve en güncel meselesidir. Bu konuya en iyi şekilde bir açıklama getirmek için, "dinapolis-şehir", yani gayet sınırlı iletişim hatlarına doğru sınırsız bir şekilde büyüme eğilimi gösteren şehir yaklaşımının daha adilane olduğunu ileri süren Yunan şehir planlamacısı K. Doksiadis'i örnek göstermek istiyorum.

Fakat Kazakistan gerçeğinde böyle bir dinapolis şehrin oluşturulması henüz bir düşünce olarak ileri sürülebilir. Ayrıca bizim meselemiz özelinde bakıldığında, Astana gibi hızlı gelişen fakat henüz az bir nüfusa sahip şehrin dünya yapılaşma yaklaşımlarını ve şehir büyümelerini dikkate alması gerekir. Üstelik başkentin mikro yapısı her zaman için belirleyici ya da bütün cumhuriyetin geri kalan bölgelerinin ileriki gelişmelerini mecbur kılıcı bir niteliğe sahiptir.

Bu nedenle başkentin gelecekteki çehresi ne yönde bir değişiklik yaşarsa, Kazakistan'ın kuzey ve merkezi bölgelerini içine alan kuzey kuşağın yapılanmasının da buna bağlı olacağından eminim.

Bu nedenle plana bağlı olmaktan çok acil bir nitelik taşıyan Astana'nın muhtemel gelişme alternatiflerini es geçmemek gerek. Eğer Astana yeni merkez idaresinin nasıl gelişeceğini ne kadar fazla ve iyi tahmin edebilirsek, şehrin geri kalan kısmının daha az doğrulukta ama yeteri kadar ihtimalle nasıl gelişeceğini kestirebiliriz. Burada yeni başkentin veya onun çevresinin feci bir şekilde büyümesi dünyadaki gidişat standartlarına uygun gelecektir. Bilhassa Astana'nın kenar ve taşra bölgeleri yol hatları boyunca gelişme göstereceklerdir.

En azından daha evvel de dediğim gibi, başkent iki iletişim hattı boyunca feci bir büyüme gösterecektir. Bunlardan birincisi, Astana - Karaganda yönünde uzanan hat; ikincisi ise, Astana - Kokçetav yönünde uzanan hattır.

Bugün Astana'nın bölgesel ve coğrafi olarak, bir tür üçgen şeklinde genişleme şemasını izleyeceğini kestirmek mümkün.

Birinci yön, Astana yeni yönetim merkezinin başkent havaalanı yönünde gelişeceği "batı" hattı; ikinci yön, şehir yerleşim birimleri ve mahallelerinin Astana - Karaganda boyunca gelişeceği "güney" ulaşım hattı;

üçüncüsü ise, şehir yerleşim birimlerinin Astana - Borovoe ulaşım hattı boyunca gelişeceği "kuzey" yönüdür.

Şehrin büyüme kapasitelerini belirtir ve bu kapasitelerin hangi yönde olduğuyla ilgili objektif niteliklerini kabul edersek, bizim için sadece gelişme yönlerini değil, aynı zamanda şehrin büyüme temposunu da hesaba katmak gerekir. Biz başkentin altyapısını ne kadar çabuk geliştirirsek cumhuriyetin bütün bölgelerinin büyüme temposu da buna bağlı olarak gelişir.

Bu nedenle ben başkentin bir anda kurulmasından yanayım. Dolayısıyla hızlı gelişmesinden korkmamak veya çekinmemek gerek. Çünkü öncelikle ülkenin stratejik çıkarlarına uygun geliyor. Velhasıl, bizim gerekli kaynaklarımız da mevcut.

Birinci olarak, Kazakistan'ın ekonomisi büyük bir finansal ve materyal bakımından imkânlar yaratarak ekonomik bir büyüme kaydetmiş, kendi yerli kaynak ve rezervlerimizin üretimde geniş bir şekilde kullanılması için müsait şartlar oluşturmuştur. Bugün Kazakistan'ın yatırım reytingi BDT ülkeleri içinde en yüksektir. Çünkü ülkemiz sahip olduğu ekonomik gelişme seviyesi ve temposuyla BDT ülkeleri arasında en fazla reform yapan ülke olmuştur. Bu apaçık ortadadır ve genel kabul görmüştür.

İkinci olarak, bizim dünyanın farklı ülkelerinde eğitim kalitesi çok yüksek okullarda eğitilmiş ve kalifiye bir genç kadromuz var. Bu kadroları yine eğitim alanında Lizbon eğitim standartları sistemine göre dünya standartlarında uygulamaya konulan reformlar şekillendirmektedir.

Bundan başka, dünyanın en iyi üniversiteleri seviyesinde özel üniversitelerin de açılabilmesi için özellikle Astana'da olmak üzere gerekli imkânlar oluşturulmuştur.

Üçüncü olarak, başkentin statüsü ve devletin onun gelişimini himaye etmesi, genç ve temiz hedefleri bulunan yüksek kalifiye kadroları Astana'ya çekecektir.

Bu durum, cumhuriyette iş imkânı bakımından bütün BDT ülkeleri için elverişli bir kaynak haline gelebilecek planları geliştirmemizi zorunlu kılıyor.

Dördüncü olarak, yeni bilgisayar tekniğine, teknoloji ve program kaynaklarına dayanan küresel iletişim ağı, yeni başkentin gelişimi için bütün fikirlerin, bilimsel imkânların, yeni projelere ve ürünlere erişim için geniş bir imkân sağlıyor.

Bu konuda, Astana için dünya başkentlerinin sahip olduğu ekonomik seviyeyi yakalama değil, atlama modeli gerektiğine tamamen inanıyorum. Bu nedenle bugün başkent altyapısının gelişimi hep ileri bir tempoyla gitmelidir. Astana'nın parametrelerini zamanın gerekli seviyesine en hızlandırıcı ve kuvvetlendirici tempolarla çıkarmamız gerekli. Kazakistan, dünyada kuruluşlarının eşit haklara sahip bir üyesi, dünya ve bölgesel üretim sistemine girmiş bir ülkede bu günler uzak değildir. Biz Dünya Ticaret Örgütü'nün bir üyesi olmaya gayret ediyoruz. Bir devletin gerçek bir başkenti olarak Astana bu jeopolitik ve jeoekonomik ilerlemeye hazır olmalı ve en önemlisi, zamanında hazır olmalı.

Biz Avrasya'nın bütün rüzgârlarına açık olmalıyız ve takip edeceğimiz tek yol, ekonomiyi maksimum derece açık, gelişen küreselleşme şartları temposuna sahip en uygun yönetim yoludur.

Sırf bu nedenle, yeni Avrasya başkenti Astana'nın altyapısını normal bir şekilde fonksiyonel hale getirmek için maksimum derecede hızlı tempoda çalışmaya gayret ediyorum.

Serbest Ekonomi Bölgesi'nin başarılı faaliyeti, başkent altyapısını diğer geliştirme planlarının gerçekleştirmesi ve hiç sapmadan Astana'nın Genel Gelişim Planı'nı takip etmek; işte bunlar, gelişen Astana'nın diğer ülke başkent temsilcileriyle eşit seviyede konuşabilmesinin önemli ve gerekli şartlarıdır.

Kazakistan'ın ana jeopolitik merkezinin yapısı bugün açık seçik bir şekilde fark edilmektedir. Astana, gerçek anlamda bir Avrasya kültür ve mentalitesini, milli renk ve niteliklerini, yeni mimari ve inşaat teknolojilerini organik bir şekilde içine sindirmiş, çağdaş ve büyük bir şehir olabilmesi için biraz daha zamana ihtiyacı var.

Astana, İşim nehrinin iki yakası boyunca yerleşmiş, mükemmel bir başkent-şehir olacak. Şehrin özellikle yeni idari ve iş merkezinin görüntüsü çok güzel ve etkileyici olacak ve muhtemelen inşaat ve mimari potansiyeli bakımından vakayinamelere girecektir.

Astana'nın gelecekte ne kadar nüfusa sahip olacağıyla ilgili ise büyük mimar ve "Astanagenplan"ın Başkanı Bair Dosmagambetov'un fikirleri oldukça ilgi çekici.

İşte onun fikri: "...Kazakistanlı uzmanlar daha 1996 yılında, Astana'da 2030'da 1.5 milyon kişinin yaşayacağını hesaplamışlar. Fakat genel plan üzerinde çalışmalar bitmedi. Avrupalı uzmanların genel plan üzerinde çalışmalarını sağlayan Araplar geldiler. Avrupalı uzmanlar 2030 yılında Astana'da 650 bin kişinin yaşayacağını hesapladılar.

Bunlardan sonra gelen Japonlar şehrin ne kadar da hayret verici bir tempoyla büyüdüğünü fark ettiler ve sonuç olarak Astana'da 2030 yılında maksimum 800 kişinin yaşayacağını belirttiler. Bugünkü genel plan bu hesaplar üzerine oturtulmuştur."

Elbette, kuzey başkentin halk nüfusunun artışı konut olarak yüzölçümünün de artmasıyla orantılı olarak gerçekleşmeli. Bununla ilgili olarak şehir idarecileri hiç zaman kaybetmeden oldukça kararlı hareket ediyorlar. Mesela, 2005-2007 yılında konut olarak kullanılacak bina inşaatlarının geliştirilmesiyle ilgili genel planıyla uyumlu olarak Astana'da 1 milyon 750 metre karelik alan konut olarak kullanıma açıldı. Bunun için bütçe üç yıl içinde 21,4 milyar tenge pay ayırmalı. Uzmanların hesabına göre konut olarak kullanılacak bina inşaatları programının uygulanması 26 bin Astanalıya ev imkânı sunmaktadır. Elbette, yeni yerleşim birimlerinin inşaatı, beraberinde modern altyapı hizmetlerinin de sağlanmasını gerekli kılmaktadır.

Astana'nın şimdiki ve gelecek nüfusunun sosyal ve yaşam şartlarının daha iyileştirilmesi için şehir Valiliği daha evvel Astana'nın 2003-2005 yılı için hazırlanan sosyo-ekonomik gelişme planını uygulama kararı almıştır.

Bu belge Astana'nın ekonomik sektörlerinin gelişim yön ve tempolarını belirlemekte, başkentte daha iyi bir iş piyasasının oluşması ve halkın yaşam seviyelerini yükseltmek için gerekli şartları sağlanması için belediye olarak uygulanacak politikanın karakter ve niteliklerini belirlemektedir.

Bugün Astana'nın ekonomik yönden gelişimi, öncelikle endüstri alanında ithal ve ihraç edilebilen mal çeşitlerinin gelişimi üzerine kuruludur.

Bu konuda en önemli ve öncelikli alan taşımacılık, iletişim, teknik komünikasyon, inşaat, servis ve hizmetler gibi şehir ekonomisi için önemli sektörlerde bilimsel ve yeni nitelikli ileri teknoloji ürünleri olmalıdır.

Endüstriyel alanda sosyal yapıya büyük bir önem verilmiştir. Yatırım ve ticarette gözlenen artış, hayatın bu en önemli alanı üzerinde dikkatlerin toplanmasını sağlayan gelir bütçesindeki artışta da kendini gösterecektir.

Şehir nüfusunun bütün katmanlarını kapsayacak olan sağlık en fazla yeniden yapılanmaya ve genişletilmeye ihtiyaç duymaktadır. Çalışan kesimin minimum maaş ve emeklilik ücretleri seviyelerinin yükseltilmesi planlanmaktadır. Sosyal alanda yapılan çalışmalar 2005 yılı itibariyle gerçek şehir nüfusunun fakirlik düzeyi %2 oranında iyileştirilecektir.

Önümüzdeki yıllarda kültürel, sportif-sağlık, sosyal ve tıp kurum ve kuruluşları ağı oluşturulacaktır.

2005 yılı sonuna doğru Sol kıyı ve semtlerde çocuk bahçeleri ve meslek okullarının açılması planlanmakta.

Başkentin kültürel gelişimine de hiç de azımsanmayacak kadar önem verilecektir. Henüz 2002 yılındayken yeni başkentin kültürel yapısının oluşturulmasını kapsayan "Başkent Kültürü" şehir programı kabul edilmişti.

Merkezi bir salona sahip 700 kişilik devlet filarmoni binası, daha evvel bahsi geçen 2000 kişilik devlet sirki, hayvanat bahçesi, İşim nehri kenarında akuapark ve sergi merkezi bina inşaatları başlatıldı. Daha bugünden kültürel alan geleceğin Astana'sının görsel yapısını oluşturmaya başladı.

Bugün Astana'da Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi, "Jastar" sarayı ve kongre salonunda yer alan Milli Tiyatro'nun opera ve bale topluluğu, sahne-senfoni orkestrası "Astana" senfoni orkestra ve korosu, drama tiyatrosu ve müzesi faal durumda ve başarılı bir şekilde çalışmalarını yürütmekte.

Botanik bahçesi ve arboretum kurulması, etno-memorial parkın geliştirilmesi, "Jeruyık" yeni parkının yapılması, "Jastar" Sarayı ve merkezi dinlenme kültür parkının yeniden düzenlenmesi planlanmaktadır.

Hayatı daha sağlıklı ve aktif kılmak amacıyla şehir parkında futbol sahaları, hipodrom, bisiklet yolları, atlı spor kompleksi, tenis kortları, idman salonları, kürek kanalları ve kayak alanları oluşturulacaktır.

İşim nehri şehrin mimari ve yerleşim bakımından şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunu dikkate alarak şehir sınırları dahilindeki sahillerin ıslahı ve yeniden yapılandırılması projeleri uygulamaya konuldu.

Projedeki, her iki sahil boyunca devam eden kıyı şeridi, sonsuz bir şekilde uzanan eğlence, spor, plaj ve alış veriş merkezi gibi düşünülmektedir.

Nehir bölgesindeki alanların yeşillendirilme imkânlarına kavuşturulması ekolojik yapının ve civarın havasının iyileşmesine yardımcı olacak ve halka geniş bir dinlenme alanı sağlayacaktır.

"Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" Devlet Programı'nın uygulanmasıyla bağımsız Kazakistan'ın başkenti Astana'nın sosyo-ekonomik yönden hızlı bir şekilde gelişebilmesi için gerekli altyapı sağlanacaktır.

Daha şimdiden sadece başkentin idari ve iş fonksiyonlarını yerine getirebilmesini değil, ayrıca halkın yüksek yaşam standartlarına ve refaha kavuşmasını sağlayacak ve ülkenin diğer bölgelerinin de gelişme ve ilerlemesini sağlayacak ahenkli bir ortam oluşturulmuştur. Yeni başkentin Sol kıyı kısmında faaliyete açılmasıyla bu bölge kalite ve büyüklük bakımından oldukça yüksek bir seviye kaydedecektir.

Astana'nın bağımsız ve özgür bir ülke olan Kazakistan'ın başkenti olması ve üçüncü binyılın eşiğinde doğmuş olması, kendimizi teselli etmek değildir. Bütün bu yapılanlar, başkentin ilerde daha da gelişmesi, altyapısının ve jeopolitik konumunun gelişmesi için bir temel ve çalışma platformudur.

Öncelikle, Astana'nın, başkentlik statüsünün kuvvetlendirilmesi için bir başkent olarak altyapısının tamamlanması gerekli. Bunun yapılamaması için önemli bir engel ve problem göremiyorum. Genel yapılaşma planı belirlenmiş, yapılaşmanın tempo ve çapı yeteri kadar yüksek, şehir altyapısının gelişim hızı da gayet yüksek bir seviyede.

Gelişme planının gelecekte de yürütülebilmesi için, başkentin altyapısına dayanak olabilecek ya da daha doğrusu, etrafında şekillenebileceği bir yön belirlenmesi gerekli. Bu, gelecekte gayet fonksiyonel olacak veya olması gereken bir idari yönetimin nasıl olabileceğine verilecek cevaptır.

Bu konuda genel çerçevesini bugünden görebildiğimiz idari yönetim merkezinin en gelişmiş ve modern mimari, altyapı, estetik değerler, toplumsal ve sosyal hedefleri ve nihayet ekonomik alanda yöneticilerin yüksek idari ve politik stilini bünyesinde bir araya getireceği aşikardır.

Pekala, İşim nehrinin sol sahili boyunca konuşlandırılan Astana'nın yeni idari merkezi nasıl bir şey?

Öncelikle Merkez, yerleşim bakımından yaklaşık olarak 67 hektarlık bir alanı kaplamakta, bünyesinde sadece bölgesel açıdan değil, aynı zamanda işlevsel bakımdan da ayrışmış üç ayrı ana bölgeyi bir araya getirmektedir.

Bu bölgelerin fonksiyonları arasında devlet yönetimi, yatırım ve ticaret, sosyal ve yaşam imkânı sağlama, halkın ve başkenti ziyarete gelenlerin kültürel ve eğlence imkânlarının sağlanması yer almaktadır.

Bu merkezde kültürel ve idari binaların dışında şirket, finans kuruluşu büroları, alışveriş merkezleri, oteller, sergi ve fuar salonları ve ülkenin bu ana şehrinin diğer merkezleri yer almaktadır. Sosyal-kültürel merkez ise bünyesinde tiyatro, müze, dinlenme alanı, spor ve gelişme komplekslerini bulunduruyor. Bilimsel-eğitim merkezi ise üniversiteler, enstitüler, kolejler, özel lise ve meslek okullarını bir araya getirmektedir.

Ticaret merkezinde ise ticaret, hizmet, sergi, fuar ve diğer salonlar gibi kendilerine ait binalarıyla birlikte küçük ve orta ölçekli yatırım şirketleri yer almaktadır.

Üretim kesimleri şehrin çevresinde ve daha çok şehre yakın bölgede yerleşmiştir. Gıda üretim alanı ise çiftlik ve şehir kenarlarında yer alan yiyecek üretim müesseselerini kapsıyor.

Üretim genelde küçük ve orta ölçekli firmalarca, ayrıca bilimsel ve yüksek teknoloji sektöründeki firmalarca sağlanacaktır.

Üretimin bu şekilde gelişeceği yönünde izlenen strateji başkentin idari ve çalışma fonksiyonuna ağır gelmez.

Merkez idari binanın sahip olduğu meydan İşim nehrinin hemen sahilinde yer alan Cumhurbaşkanlığı Konağı'na yakın bir yerde olacak.

Bu meydanın büyüklüğü, bildiğim kadarıyla konağın büyüklük ve görüntüsüyle büyük bir uyum sağlayacaktır. Dolayısıyla uzunluğu 600, genişliği 120 metre olacak.

Meydanın yüzeyi 10 cm kalınlıkta granitle kaplanacak. Bu da ağır teçhizatlı askeri geçit törenlerinin bu meydanda da yapılabilmesine imkân sağlayacaktır.

Elbette, Cumhurbaşkanlığı Konağı, sol kıyıyı çerçeveleyen tek bina olmayacak. Devlet idaresinin dikkatinin üzerinde yoğunlaştığı ve cumhuriyetin resmî merkezi olan büyük meydan Senato, Meclis, Hükümet binası ve Danıştay gibi devlet yürütme, yargı ve idari hukuk organlarının içinde yer alacağı binaları kapsayacaktır.

Hükümet organlarının bir arada konsantre olmuş bir şekilde yer aldıkları bu bölgeye ek olarak Şehirleşme Genel Planı çerçevesinde bu meydana milli tiyatro, bale ve opera binalarının yerleştirilmesi planlanmakta. Böylece ana meydan cumhuriyetin sadece resmi bir merkezi değil, aynı zamanda Kazakistan'ın çok milletli kültürünün de çekirdeği olacaktır.

Merkez meydanın hemen yanı başında ise Kazakistan'ın ve bilhassa Astana'nın sembolü olacak bir meydan daha yer almaktadır. Hiç şüphesiz "Astana-Bayterek" anıtı da böyle büyük ve eğer tabir yerindeyse, herkes tarafından kabul edilen bir sembol oldu ve öyle de kalacaktır.

Sembolik anlamına uygun olarak tacıyla yukarı doğru yükselen bu hayat ağacı birçok idari, kültürel ve yerleşim birimlerini kendi etrafına toplayacaktır. Hatta bunların bir kısmı halen inşa edilmeye devam ederken birçoğunun inşaatı bitmiş durumda ve bir kısmı ise henüz proje aşamasında.

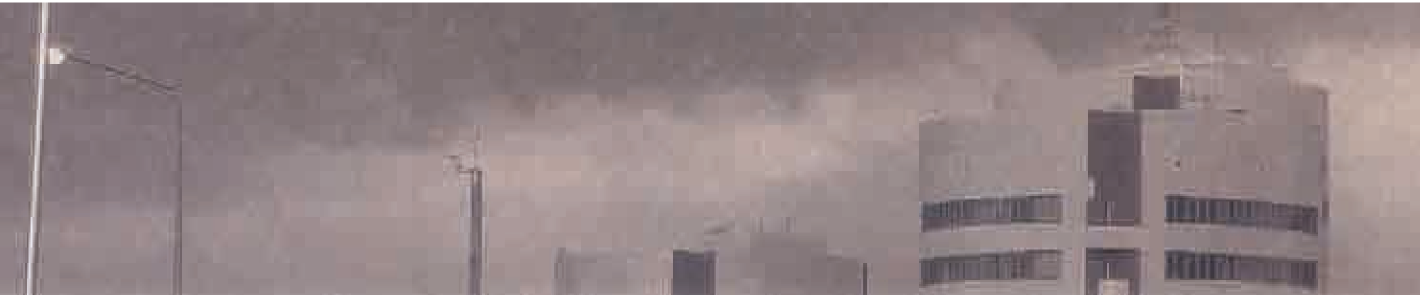
Bayterek anıtının yanında Savunma Bakanlığı binası, aksi yön olan hayat ağacının kuzey tarafında ise Dışişleri Bakanlığı binası yükselmektedir.

Bu modern binaların birliğini ise "Astana-Bayterek" kompleksinden Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı binasına doğru uzanan iki katmanlı kapalı bulvar tamamlamaktadır.

Bulvarın kapalı olması fikri mecburen ortaya çıktı. Çünkü Merkezi Kazakistan'ın atmosferi kıtasal nitelik taşımakta olup yazın gayet sıcak, kışınsa çok soğuk olmaktadır. Sıcaklık seviyesinin ani değişimi, halkın ve yeni başkentin idari merkezi boyunca gezinti yapmak isteyen ziyaretçilerinin maksimum rahatlıkta yaşam sürmeleriyle dengelenmesini gerektiriyor.

Fakat hepsi bu değil. Mimar ve tasarımcıların düşüncesine göre bulvar kompleksinin üst kapalı kısmı parlak ve farklı renklerle boyanmalı. Böylece çevrenin canlanmasını sağlayıp iç ve dış görüntü bakımından genel görüntüye uyum sağlayabilmeli.

Son olarak, büyüklük bakımından üçüncü ama o kadar öneme sahip olmayan yuvarlak bir yapıya sahip olacak meydanın çevresini Astana'nın yüksek ve modern binaları (bugün artık mecburen) yükselmektedir. Bir taraftan bu yuvarlak meydanı oldukça yerleşik ve ciddi bir bina olan Enerji Bakanlığı binası ve "Kazmunaygaz" Milli Şirket binası çevrelemektedir.

Meydanın diğer karşı çevresini ise Kazakistan'ın ilk gökdeleni, Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı'nın yüksek binası sarmaktadır. Binanın yayvan yapısını, sanki üzerindeki bulutlara değiyormuş izlenimi uyandıracak yükseklikteki bir külah tamamlıyor. Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı, Kültür, İletişim ve Spor Bakanlığı, Bilgi ve İletişim Ajanslığı gibi kurumları bünyesinde bulunduran 36 katlı bu gökdelen, Kazakistan'ın en yüksek binasıdır.

Son olarak meydanın hemen yanı başında idari kadrolar için konut olarak ayrılmış kompleks, yeni başkentin ana meydanlarından birinin çevresini sarmak koşuluyla yapıyı tamamlamaktadır.

Velhasıl, bu yuvarlak meydanın oldukça orijinal ve hatta görmeye değer özelliği, meydanın üzerinde asılı duran ve "Kazmunaygaz" ve Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı binalarının arasından geçen yolun bir tür iskelesidir.

Önceleri fikrim, yol inşaatını bu meydanın altından geçirmekti. Fakat mimarlar bir köprü şeklinde havadan yapmanın, görüntü bakımından daha iyi bir fikir olduğu konusunda beni ikna ettiler. İnsanlar köprü üzerinden geçerken üç kilometrelik sulu yeşil Bayterek bulvarını ve ileriye kadar görebilme imkânı bulacaklar. Ben de kabul ettim bu fikri ve ortaya hiç de fena olmayan bir görüntü çıktı.

Meydan binalardan tamamen ayrı. Çok sayıda fıskiyelerle, küçük mimari yapılar, iç içe binalar, heykeller ve kulübe ve başkentliler ve burayı ziyarete gelenlerin dinlenebilmeleri için oturaklarla kaplanmış. En önemlisi de, çeşitli renklerdeki çok sayıda çiçeklik ve meydanı dolduran yeşilliklerdir.

Estetik ve pratik bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu meydan Astana Sol kıyısında en çok ziyaret edilen yerlerden biri olacak. Şeklinin yuvarlak olması, meydanı saran yüksek binalar, çok sayıda yeşillik ve çiçekler, fıskiyeler ve heykeller rahat ve konfor bakımından bir tür içine kapanık atmosfer oluşturacak.

Merkez Meydan, "Bayterek" Meydanı ve Yuvarlak Meydan olmak üzere bütün bu üç merkezi meydan üç kilometrelik kapalı bulvarla birleşecek bir bütün oluşturacaktır.

Bulvarın her iki tarafı boyunca çok sayıda iş yerleri, konut ve otel binaları, çok katlı otoparklar, kültürel eğlence yerleri ve bütün bir hizmet birimleri sıralanmış durumdadır.

Sağ kıyının sol sahildeki yeni idare kompleksinden çok ayrı düşmemesi için İşim üzerinde daha sonraları aşağı yukarı 22 adet köprü kurulması düşünülmektedir. Bu kadar çok sayıdaki köprü, öyle sanıyorum ki, nehrin iki yakası arasındaki iletişim yokluğunu ortadan kaldıracaktır.

Bugün için, İşim nehri üzerine kurulan "Sarıarka" köprüsü merkez caddeyi taşımış ve şehir araç trafiğinin rasyonel bir şekilde dağılmasını sağlamıştır.

Sahil kenarında yer alan her başkent gibi Astana da suyolu taşımacılığı olmadan yapamaz. İşim, bir Volga gibi olmadığı için doğal olarak burada bahis konusu da, yük taşımacılığı değil.

Fakat yine de Astana sınırları boyunca İşim'de turistik tur seferleri düzenlemek de mümkün. Ya da İşim'in taşımacılığını kullanabilecek başka bir kültürel büyük bir organi-

zasyon düşünülebilir. Başkentin yerli ve ziyaretçileri arasında İşim'de yapılan bir gezinin onlara büyük bir keyif vereceğinden eminim. Bu arada, Cumhurbaşkanlığı Konutu'nu İşim nehrinden ayırması planlanan Cumhurbaşkanlığı parkı, gezintiye çıkmak isteyen halk için gezi tekneleri ve küçük kayıkların yanaşacağı bir limana sahip olacak.

Genel olarak park alanları ve ağaçlıklar yeni başkentin en önemli özelliklerinden biri olacaktır.

Astana'nın çevresinin Merkezi Kazakistan'ın bozkır alanlarında Borovoye ile eşit derecede yeşil bir vaha haline gelmesine bütün gayretimizle çalışmamız gerekiyor.

Bu da, hem şehir içinde ve hem de çevresinde yeşillik alanların oluşturulması anlamına gelmektedir. Burada, kışın kuvvetli soğuk rüzgârı ve yazın toz fırtınaları gibi istenmeyen doğa olaylarını yumuşatmak amacıyla şehir etrafında özel yeşil koruların oluşturulmasına büyük önem verilmelidir.

BAŞKENTİN ZIRHI

Bahçeler ölü ve canlı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bahçeler vardır, otlardan ve basit kayalardan oluşurlar. Peki insana en yakın olanı nedir? Elbette, doğal ve suni olanın en iyi bir şekilde bir araya getirilmiş olanı. Bizler değişmez bir şekilde Japonların felsefi hayat anlayışlarındaki zarif kaya ve bahçeleriyle hayretlere düşüyoruz. Halbuki, kayalık bahçelerin alabildiğine otlu, çeşitli yazlık çiçeklerle süslü Japon bahçeleri fonunda sadece bir olgudur. Şehirlerde bizim yaptığımız suni tabaka ise şehre halkın daha rahat ve konforlu bir hayat yaşayabilmelerine imkân veren bir altyapı sağlamaktadır. Fakat kayalık yabani bahçelerde kuş sesleri kesilmiş ve o alabildiğine büyümüş otların yeşil ateşleri sönmüşse, şehir sakinlerinin de yavaş yavaş ruhları ölmeye başlıyor demektir. İnsan, suni bir rahatlıkla oluşturulan eşsiz konforu elde ederek, yaşam ve doğaya yakınlık hissini kaybedebilir. Bu da onu kaçınılmaz bir şekilde sadece ruhsal değil, fiziksel bir uyumsuzluğa götürür.

Şehrin mimarisine, güzel ve işlevsel bina ve komplekslerin inşasına sınırsız bir insan düşüncesi ve zihinsel uçuşlar yaparak fazlaca önem vermek mümkün.

Şehrin kaldırım ve kavşaklarına yakından bakarak, o kadar harika renklerden mutluluk duymak gerek.

Metal ve aynalı duvarlar geleceğe bakıyor, şehirleşme ve mimaride medeniyetin eriştiği en son nokta ile temas hissi uyandırıyor.

Rengarenk yeni ilanlar ve dinamik reklam tabloları başkentin iş hayatından esinlenen özel yüzünü gösteriyor. Eski dönemlerden kalma gri ve beyaz binalar, günlük koşturmacanın önüne geçip bizi zamanla ilişikliği düşünmek zorunda bırakarak, yeni nesil ve geleneklerin birbirini takip ettiğini düşünmemizi sağlıyor.

Şehrin cadde ve bahçe peyzajına gölgesi düşen çok yönlü birçok anıt ve mimari şekiller bizleri şehre daha yeni bir yüz kazandırarak, onun refah seviyesini nasıl artıracağımız hakkında yeni arayışlarda bulunmamızı sağlayarak düşünce ve hevesimize ilham veriyor.

Fakat eğer şehre kuş bakışıyla tepeden baktığımızda bizi canlılık ve yeşilliklerin parlak renkleriyle mutlu etmiyorsa, şehrin bütün bu renk cümbüşünün ruhsuz ve ölü olduğunu da düşünmek mümkün. Çiçek ve çiçeklikleri, yeşillik ve ağaçları bulunmayan bir şehirde her şehirli için gerekli olan ruh ve doğayla birleşme hissi yoktur demektir. Daha birçok şehircilik ve kayalık yabaniliğinin hüküm sürdüğü örnekleri vermek mümkün fakat şu konuyu iyi bilmek gerekir ki, yeşil alansız bir şehir, çöl gibidir.

Bugün o kadar fazla şehirleşmiş şehir ve şehir yapıları var ki, "yeni şehirlerin hüznü" olarak adlandırılmışlardır.

İyi dönemlerini yaşayan eski İngiltere'de refah seviyesi ve konforu daha iyi olan şehir evlerine gelen insanların daha sık hastalandıkları ve kendilerini daha huzursuz hissettikleri fark edilmiş. İsterse büyük bir insan nüfusunun yaşadığı ve komşuluk ilişkileri çok sıkı olan şehirlerde de olsa birçoklarının kendini yalnız ve kaybolmuş olarak hissettiğini herkes kendine göre fark etmektedir.

Diğer bir mesele, Astana. Bütün rüzgârlara açık bozkırlar, şehir atmosferi temiz ve hayat dolu, bozkırın o geniş alanlarını hayat suyuyla rüyaya daldıran bir özelliğe sahip. Birçokları dünyanın diğer başkentleriyle kontrast oluşturan Astana'nın havasının tazeliği ve şeffaflığına dikkat çekiyorlar.

Fakat yine de yeni başkentin büyük bir hızla devamlı şehirleşmesi kendini gösteriyor. Yeni başkentin az da olsa ortaya çıkan ekolojik problemleri, eskimiş ve ekolojik dengelere uymadan kullanılan araçlarla ilişkilidir.

Başkentin üretim sektörünün gelişmesi, elbette faydalıdır. Fakat er ya da geç endüstri alanlarının yerleşim birimleriyle birleşmesi halinde şehrin ekolojisine etki edecek ve bu konu gündeme gelecektir. Zira, şehrin üzerindeki ortalama sıcaklık, çevre bölge sıcaklığından biraz yüksek olduğu bilinmektedir. Üretim sektörü ise bilindiği ve öyle de kalacağı gibi hep şehir dışında toplanmaktadır.

Yükselen ısı yüzünden şehir üzerindeki hava hemen yükseliyor, bunun yerini ise üretim atıklarını taşıyan çevre bölgelerin havası alıyor. "Yeni şehirlerin hüznü"nün Astana'yı da kapladığını sanmıyorum fakat bunu önleyebilecek bütün önlemler bir an evvel bugünden alınmalı ya da en azından genel planlama sürecine başkentin yerleşim birimi ve idari birim mahalleleri de yerleştirilmeli.

Bu konuda reçete oldukça basit. Şehir hüznünün durumunu yeşil ve betonu birleştirmek yoluyla ortadan kaldırabiliriz. Şehir mahallerini kaplayan yeşil örtü oksijen üretme fonksiyonundan başka, şehir hava sıcaklığı ile başkent çevresindeki hava tabakası arasındaki optimum ısı dengesini sağlayarak, bir tür ısı düzenleyici olarak da hizmet etmeli.

Bilhassa suni konfor ile doğal hayatın optimum birleşmesi Astana'yı devletin gerçek bir başkenti ve Avrasya'nın gözde bir şehri haline getirebilir.

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın 30'lu yıllarında Howard ve Le Corbyuzye sadece bir şehir kurmayı değil, bahçe-şehir ve çok sayıda yeşillik içinde yerleşim birimleri kurmak gerektiğini söylemişlerdi. Kisö Kurokava tarafından önerilen Astana'nın şehirleşme genel planı çoğu yönden bu ölçülere, Gouard ve Korbüzye'nin şehirleşme için vazgeçilmez ve hayati öneme sahip ölçütlerine uygun olması, sevindirici bir durum.

Astana'yı yeşil bir şehir haline getirmek, onu yeşil bir örtüyle felaketlerden korumak, onu sağlıklı ve temiz bir hava tabakasıyla kaplamak, bir Astanalı yöntemiyle "yeni şehirlerin hüznü" felaketinden korunmak için altyapı geliştirme yollarından biridir.

Sıradan günlerde bile ruhi sükunet ve ahenk hissi veren, kimi günlerde ise canlandırıcı ferahlık veren Almatı'nın o muazzam yeşil örtüsüne göre yeni başkentteki yeşillik alanlar oldukça az ve Almatı'da yeşilliklerde hemen hissedilen rahat ve huzurun zaman zaman olmadığı ve olmamaya da devam ettiği görüldü.

Öyle ya da böyle, Kazakistan'ın yeni başkentinin yeşillendirilmesi problemi, problem durumunu açıkça ortaya koyup çözümü için gerekli adımları da yine açık bir şekilde atarak sistematik olmak koşuluyla hızlı bir şekilde çözülmelidir.

İlk fırsatta, başkentin yeşillendirilmesi probleminin çözümüne hazırlıklı yaklaşmak gerek ve var olan kaynaklardan istifade ederek, sadece Kazakistan'ın yeni başkenti değil, ayrıca Sarıarka bozkırlarında bir bahçe-şehir gelişsin diye gayret edip elimizden geleni yaptık.

Şehrin birçok yöneticisi ve başkentin çok sayıda büyük binalarının inşaat yöneticilerinin değerlendirmelerini okuma fırsatım oldu. Fakat dikkatimizi en fazla şehrin ve çevresinin yeşillendirilmesine verdik. Bilim adamlarının ve yerli yeşil alan uzmanlarının brifinglerini dinledik, yabancı uzmanların tavsiyelerini aldık.

Fakat önce şehirdeki bütün açık alanların çimlendirilmesi gerekiyordu. Eski Akmola'nın üzerinde gezen bulut ve tozlar bir türlü şehri terk etmiyordu. Birkaç denemeden sonra bizim şartlarımıza en fazla uyum sağlayan Kanada çiminde karar kıldık.

Emrim doğrultusunda Doğal Kaynakları ve Çevre Koruma Bakanlığı başkentin yeşillendirilmesi için seri programlar hazırladı.

Program çerçevesine uygun olarak, ilk etapta Astana'nın etrafının ağaçlandırılması öngörüldü.

Başkentin bu yeşil kuşağı, sadece başkentin küçük çaplı yeşillendirilmesindeki boşluğu doldurmuş olmadı, aynı zamanda yeni başkentin sakinlerinin daha konforlu yaşam sürmeleri için çözülmesi gereken bir dizi problemi de ortadan kaldırmış oldu. Öncelikle böyle bir yeşil kuşak, Astanalılar için iklim şartlarını namüsait hale getiren rüzgâr ve fırtınanın şehre girmesini engelleyebilecek yeşil bir koruma duvarı olmalıydı. Önlerini yeşil kuşak kestiği için artık kumlu rüzgârlar yazın, karlı fırtınalar da kışın Astanalıları rahat bırakmalıydı.

Fakat hepsi bu kadar değildi. Astanalılar günlük yaşamın koşmacasından kurtulup kendilerini sadece onun dış görüntüsüyle değil, aynı zamanda şehir sakinlerinin iç huzuruyla da ilgilenildiği bu şehrin sakinleri olduklarını hissederek, tenis kortlarında ve ormanlık alanlarda gezinti yapmalıydılar.

Bu görevi, inşaatı tamamlandıktan sonra ağaçlandırma kompleksi yerine getirmek zorunda.

Her şeye rağmen, başkentin yeşillendirilmesi programı "Başkent Astana'nın 2002-

2010 yılları arasında yeşillendirilmesi programı" gibi basit bir ad alarak, hükümet tarafından 10 Ocak 2002 tarihinde onaylandı.

Yeşillendirmeyle ilgili böylesi büyük çaplı her program büyük kaynaklara ve en önemlisi de geniş bir zamana ihtiyaç duyuyor. Bu nedenle programın temeline gerçek süre konuldu; 2005 yılına kadar 25 bin hektarlık alan ağaçlandırması, 2010 yılına kadar ise başkentin etrafında koruyucu duvar olarak düşünülen yeşil kuşak çalışması bitirilmeliydi.

Ağaçlandırma çalışmaları ağaç ve çalı cinslerinin yaşam olasılıklarını belirlemek amacıyla bilim adamalarının kontrolünde yürütüldü. Farklı ağaç ve çim cinslerinin üretilmesi amacıyla bir de özel üretim alanları oluşturuldu.

Bugün Astana'nın etrafında 7-8 metre yükseklikte olsa da 20 bin hektardan fazla alana sahip bir orman hışırtısı var. Bu alanın 50 bin hektara kadar çıkartılması planlanıyor. Astana'ya yaklaşırken kara ve demir yolları kenarları boyunca da ağaç dikilecek.

Her yaz bu ormanlık alanı geziyorum. 1997-1998 yılında ilk dikilen ağaçların 10 metreye kadar boy attıklarını görmek insanı gururlandırıyor. Ağaçlık alanın büyüklüğünü görmek amacıyla helikopterle geziyorum. Astana'nın etrafının ormanlık olacağına inancım tamdır. Bu kadar kısa sürede ve bu kadar geniş bir alan Kazakistan'da ilk kez ağaçlandırıldı.

Belki de zamanımızın ve işimizin enerjisi elbet bir gün hatırlanacak ve bu on yıllık dönemde hayat bulan gürgen ağaçlarının tepelerinde hışırdayacaktır.

Şehrin yeşillendirilmesi, onun ekolojik geleceğinde en önemli bir dönemdir. Bugün Astana'da 1 milyon 200 metre karelik çim alan var. Üstelik bunun 500 bin metre karelik kısmı şehir merkezinde. İstisnasız bütün çimlerin iyi durumda olduğunu söylemek imkânsız elbette. Fakat yeni teknik ve teknolojinin de kullanımıyla çim alanlarının iyileştirilmesi ve merkezi sulanması şehir yönetiminin günlük işleri arasında olacaktır. Çimler ancak bu şekilde yeni başkent Astana'yı süsleyecektir.

Elbette, yeşil alanların sadece planlanması yetmiyor, aynı zamanda estetik ve güzel de olmalılar. En azından şehir içinde... Bilhassa yeşil alanların ve parkların oluşturulması şehir ve başkentlerde bitirilmiş ve tamamlanmış bir görüntü sağlıyor. Bizler doğal olarak bunu unutmadık. Özellikle bu nedenle şehrin tam merkezindeki "Samal" ve " Molodöjniy" yerleşim birimlerine yakın yerde "Mevsim" adında muhteşem bir bahçe yetişti.

Burada özenle bir araya getirilmiş elma, gürgen, akağaç, piramit kavak, karaağaç, nadir bulunan farklı cins söğüt ve palmiyelerden oluşan toplam 1500 ağaçlık bir bahçe oluştu. Üstelik bu bahçenin her mevsim ayrı bir 6,5 hektarlık alanı yeşil kalacak şekilde planlandı. Adına tam uygun bir bahçe.

Bilhassa bu bahçede önde gelen mimari ve şehir yeşillendirme konseptlerini ilginç bir şekilde birleşmiş gördüm. Bahçenin tam merkezinde ünlü Alman matematikçi Möbius'un sonsuz bir şekilde ikiye katlanmış şeritleri şeklinde bir heykel yer almaktadır. Bu heykel hayatın sonsuzluğunu temsil etmekte ve hayatımızın her an yaşadığımız hayat zincirine benzediğini göstermektedir.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra Astana'ya hangi taraftan gelirseniz gelin, sivri uçlu kubbeyi ve yeni başkentin parlayan gökdelenini görmeden önce ağaç sıralarının

arasında geçmek zorunda kalacaksınız. Yeni başkentte metal taç giydirilmiş hayat ağacı "Bayterek"ten büyük Kazakistan Cumhuriyeti adıyla gelişen devletin gelişen başkenti Astana'nın parklarını süsleyen küçük çiçeklere kadar her şey hayatın çok değerli olduğunu hatırlatmalı.

Kışın yağan karın şehirdeki bütün yeşillikleri kapladığı zaman da başkentin güzel görünmesi için gerekeni yaptık. Sadece iğne yapraklı ağaçlarıyla tek düze beyazlığı küçük yeşil noktalarla süsleyerek, her zaman yeşil kalan, adacıklar değildir. Astana binalarının renkliliğine dikkatli bakanlar birçok şey görebilirler. Astana binaları farklı sıcak ve parlak renklerle boyalıdır. Kışın bu sıcak renk tonu kışın şehri canlandırmaktadır.

İşim'deki bu başkent mükemmel, orijinal mimari yapısı ve sembolik anıt yapılarıyla, ileri teknolojiyle geleceğe hırsla yönelmiş, birbirini çok sayan, milli liyakat hissi duyan, ülkesi ve başkentiyle gurur duyan çok kültürlü ve çok dinli halka sahip bir şehirdir.

Bu, aynı zamanda Kazakistan'ın yeni başkentinin estetik özelliği ve doğası hakkındaki bir soruya verilebilecek cevap niteliğindedir.

PERSPEKTİF DUYGUSU

Gerçekleşme eşiğinde bulunan birçok şeyi anlayamamak doğal olarak sebepsiz bir korku tepkisi doğuracaktır. Bu da ancak o şeyin gerçekleşmesiyle ortadan kalkar.

Ben kahin değilim ve başkenti taşımayı uzatarak, başarılı sonuçlara sahip çıkmak gayretinde de değilim. Bugün şunu belirtebilirim ki, başkent artık taşınmıştır. Üstelik çok da başarılı taşınmıştır. Astana gerçek bir başkent şehrinin çehresine kavuşuyor.

Geçmişin gerginlikleri yavaş yavaş kalkıyor ve birçok Kazakistanlı başkentin taşınmasını gerek kendileri ve gerekse Kazakistan için büyük oranda faydalı olduğunu hissederek, yeni başkenti ebediyen verilmiş gibi kabul ettiklerini hissediyorum.

Elbette Astana'nın gelişme probleminin daha bitmediğini belirtmek gerekir.

Sovyetler zamanındaki Tselinograd'ın düzensiz genel şehirleşme görüntüsü fonunda yeni başkentin çehresi, Astana'nın genel plan gelişme programındaki mimari anlayışla uygun olarak henüz bir olgu gibi görünüyor. Astana'nın cadde ve meydanlarının yeni bir Avrasya başkentinin günlerini müjdelediği, hoşa giden bir konu ama merkezi caddenin kaldırım taşını ve asfaltını atlamak ve karşınıza muhteşem bir "hruşevka" görüntünün ve eski Tselinograd'ın yolsuzluğunun çıkabileceği bir yere girmeye değer. Bu konu hâlâ güncelliğini korumakta.

Aslında binlerce metrelik alandaki eski, bakımsız evler taşınmışlar ve şimdi yerlerinde daha konforlu binalar yükseliyor. Binlerce Astanalı bundan birkaç yıl önce hayal bile edemeyecekleri bütün yaşam standartlarına cevap verebilecek bu yeni binalara taşındılar.

1997-2004 yılları arasında Astana'da bir milyon altı yüz bin metre karelik konutun kullanıma sunulduğunu hatırlatmak isterim. 2005 yılında ise 400 bin metre karelik daha konut inşa edilmiş olmalı. Başkentteki inşaat patlaması ise bütün hızıyla devam ediyor.

2005-2007 yılları arasında ise bir milyon beş yüz doksan metre karelik ek yerleşim birimi daha inşa edilecek. Yaklaşık olarak on yıllık zaman zarfında 3 milyon metre kareden fazla yerleşim birimi yarım milyonluk şehrin kullanımına verilmiştir. Bu zamana kadar bu tempoda böyle bir şey görülmedi.

Sol kıyı'ya seyrek yerleşilmiş, nispeten "sınırsız" alanları eski ve yeni evlerin ve araçların gürültüsünü henüz az yaşıyor. Fakat Sol kıyı kısmının çehresi bütün şehre yön vermekte ve hatta bu konuda geri kalmış Sağ kıyısını Japon ve Kazakistan mimarlarının bakış açılarıyla getirdikleri yeni standartlara yönelmesi konusunda zorluyor.

İşim nehri başkenti mimari tabloda eski "hruşevka"larla Sağ kıyıdaki binalar arasındaki eklektik ve biçim olarak yüksek sembolik bir bütünlük oluşturan Sol kıyı olmak üzere iki parçaya ayırıyor.

Yeni başkentimiz yarım milyonluk bir şehir statüsüne henüz yeni yaklaştı fakat Astana artık geleceğin megapolisi çehresine kavuşuyor.

Başkent binalarının yağmurdan hemen sonra aniden büyüyen mantarlar gibi büyümelerini hayal ederken sadece mevsimleri değil, günleri bile sık sık unuttum. Yeni başkentin ilk binaları inşa edildiği günlerde geceleri hiç uyuyamadığımı ve birçok kişiyi yataklarından kaldırıp uykularını bölerek, rahat vermediğimi hatırlıyorum.

Bugün de Astana ile ilgili yeni bir yapıyı, mimari bir eseri veya şehirleşme konseptini incelerken gecenin geç saatlerine kadar uyumadığım oluyor.

Karmetkombinat ve genç şehir Temirtau'nın 1970'li yıllardaki şehirleşmesiyle ilgili bir tecrübem var. O zamanların SSCB'nin hemen her tarafından gelen kişilerin inşaatlarda görev aldığı büyük bir şehirleşme çalışmasıydı. Profesyonel anlamda ilk iş tecrübem, betonculuktu.

Bir sanayi şehrinin şehirleşme inşaatında görev alan bir yönetici olarak mecburen inşatçılığın inceliklerini öğrenmek zorunda kaldım. Bu elbette, Astana'nın inşasında da işe yaradı. Fakat bu başka bir zaman, başka bir tarih ve başka bir büyüklük. 21. yüzyılın başkentinin inşaatı, gerçekte tarihi bir görev.

Ben elbette profesyonel bir mimar ve üstelik şehir planlamacısı da değilim. Fakat birçok şehir planlamacılarının mesleki eğitim almamış olmaları beni teskin ediyor. Diğer yönden tecrübeli profesyonel mimarlarla ilişki kurmak, benim için şehir planlamacılığının birçok inceliklerini daha yakın ve anlaşılır kıldı.

Ayrıca çağdaş şehir planlamacılığı, sadece bir mimari değil, ayrıca ekonomi, ekoloji ve politika demektir. Burada benim politikadaki tecrübem, doğal olarak mimar ve şehir planlamacıları için de bir meçhul değildi.

Zira bizim planladığımız, projeleştirdiğimiz ve inşa ettiğimiz sadece bir şehir değildi. Biz, bir devletin başkentini yükseltiyor, Kazakistan'ın yeni politik peyzajını kuruyorduk. Başkent ise ülkenin sadece gelişmiş ve ilerlemiş bir şehri değil, aynı zamanda bütün düşüncelerin, gayretlerin ve bütün bir devletin problemlerinin toplandığı yerdir.

Başkent, ülkenin bütün bölgelerine bir hareket veren, bir eko gibi devletin kalbine çalışma imkânı veren bütün toplumsal ilişkilerin sentezidir. Eğer tabirde hata olmazsa, çevre bölgelerde dönüp duran problemler er ya da geç bir yere eksiğini söylemek zorunda. Bu da devletin başkentidir.

Elbette bütün ülke için, bütün Cumhuriyet için, bütün Kazakistan için Astana, teknolojik ilerlemenin ve Kazakistan halkının medeniyetinin üst kesiminin merkezi olmalıdır. Bu, ülkenin sadece politik kaynaklarının bir araya geldiği değil, aynı zamanda ülkenin kültürel ve teknolojik değerlerinin de bir araya geldiği yerdir. Şimdilerde Astana'nın devletin en medeni merkezlerinden biri olduğunu söylemek güç.

Fakat teknolojik alanda bu konuyla ilgili, bilhassa devletin yeni endüstriyel stratejilerinin uygulanması alanında olmak üzere birçok şey yapılıyor. Bilimsel merkezler gittikçe daha da artmakta, ileri teknoloji yapıları oluşturulmaktadır. Buna örnek olarak, Avrasya Milli Üniversitesi'nde yürütülen atom fiziği araştırmaları veya Astana'ya yakın Biyoenerji Merkezi'ni göstermek mümkün. Bu alanda daha birçok şey yapılmak üzere.

Astana elbette bilgi toplumunun da bir başkenti olacak.

Öncelikle ben Kazakistan'ın lideri olarak Astana'yı mahut "dijital engeli" aşmış şekilde görmek isterim.

Bir gün Güney-Doğu Asya ülkelerine yaptığım bir seyahat esnasında, dijital fotograf makinesi, dijital ses kayıt cihazı, diz üstü bilgisayar, cep telefonu ve bunlara uygun ek parçalarla neredeyse kuşanmış özel bir gazeteci bana refakat etmişti.

Bütün bunlara rağmen, gazeteci bu kurnazca icat edilmiş yüksek teknolojiyi kullanmasını bilemediği için hazırladığı haberi iletemedi. En büyük sıkıntıyı diz üstü bilgisayarındaki haberi Astana'daki merkez ofise kızıl ötesi kanal yardımıyla cep telefonundan daha çabuk geçebilmek isterken yaşadı. Bunu beceremedi tabi ki. Çünkü cep telefonundaki kızıl ötesinin, bir radyo kanalı olmadığını, bu şekilde bir bilgi transferinin bilgisayar ve cep telefonunun açık olarak ve birbirlerine doğru yakın tutulması halinde mümkün olacağını bilmiyordu.

İşte bu durumu "dijital engel" olarak adlandırmak mümkün. Her kim, bu engeli ortadan kaldıramazsa, bilgi teknolojisinin vermiş olduğu nimetlerden yararlanamaz. Aksine böyle kişilerin çalışma ve hayatını daha da zorlaştırır.

Elbette bu gibi engeli ortadan kaldırmak halkın yaşam standardını bir anda yükseltmiyor ve hemen faydasını göstermiyor. Fakat "dijital engel"in kaldırılması, onsuz ne teorik ve ne de pratik olarak teknolojik ilerlemenin, devletin refah seviyesinin ve halkımızın ilerlemesinin imkânsız olduğu bir gelişmeye hareket verecektir. Bu bütün Kazakistan için olduğu gibi, genç başkentimiz Astana için de geçerlidir.

Bu nedenle Astana'nın bir bilgi şehri olarak gelişmesi ve Kazakistan toplumunun bilgi toplumu haline getirilmesi milli programının kabulüyle, öncelikle somut bir parametreye göre gereğini yerine getiriyorum. Program, şehrin yakın gelecekte İşim nehrinde bilgi toplumunun başkenti, Kazakistan ise Astana'da başkentten başlayarak bilgi toplumu olacağını öngörmektedir.

Geleceği her zaman sadece şimdiki zamanı değil, aynı zamanda geçmişi de içine alacak şekilde kurmak gerekir. Özellikle göze çarpmayan ve kullanılmayan, geleceğin yapısında kullandığımız geçmişin "kerpiç"ini ülkemiz ve halkımızın kültür ve medeniyeti olarak ifade ediyoruz.

Kazakistan'ın bozkırlarında başkent şehir yapılaşmasına örnek teşkil eden eski Sarıarka'nın izlerini bulmaya çalışmamız, sadece kendimize güvenin bir araştırması ya da başkenti Tiyen-Şan'ın kollarından Büyük Bozkır'ın engebeli meydanına taşımada haklılığımızı arama değildir.

Her halk için bu gibi geçmişin izleri aynı gelişmişlik ve yapısal etkiler taşır. Mesela aristokratın nesebi onu kendi faaliyetinde mantıklı bir açıklama yapması için zorlar ya da onu kahraman gibi atılım gerçekleştirmesi ve asil bir gayret göstermesini ister.

Bu nedenle insanlığın ilerlemesi sadece gelecekle ilgili hayalleri harekete geçirmiyor, ayrıca onun atalarının ve onların yapıp ettiklerinin gerçek hafızasının kaderine en layık olduğuna dair geçmişi gösteriyor.

Astana'nın eski yerinde bir zamanlar Bozok adı verilen eski Kazakların yaşamış olduklarını gösteren deliller bulduğumuzda, yeni başkentin sadece daha fazla temellerini bulmaya gayret etmiyor, aynı zamanda Kazak halkının bilincinde "sosyal hafıza"nın ne demek olduğunu canlandırmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla, her şeyden evvel, kendi milletinin kültürünü taşıyan insanların mesuliyeti, sadece yeni nesle karşı değil, aynı zamanda ecdadına karşı da devam etmektedir.

Bu nedenle İşim nehri kenarındaki yıkık eski şehir resmi, yeni başkentin iyice düşünülmüş planı gibi bende böyle bir izlenim uyandırıyor. Çünkü böylesi anlarda bu muazzam başkent temellerinin sadece zamanın ve geleceğin gereklerine cevap verdiğini değil, aynı zamanda, bilhassa buralarda bozkır medeniyetlerini kuran eski atalarım-Nomadların istek ve misyonlarını bana bir yere kadar yerine getirme imkânı verdiğini de hissediyorum.

Geçmişle sıkı ilişkili bir konu olan, insan ve doğanın birliğinden de bahsetmek istiyorum. Bunu bugün ekoloji olarak adlandırıyoruz.

Bugün ekoloji kavramı bizim için tamamen soyut bir yapıya bürünmüş durumda ve onu günlük yaşantımızın kargaşası içinde sıklıkla unutuyoruz. Atalarımızın böyle bir kavramlarının olmadığını ve o zamanın eğitiminin üstesinden gelemeyeceği bir mesele olduğunu çoktandır unutmuşuz. İleri görüşlülükleri bilgelikleri sayesinde doğanın insana itaat etmesinin gerekliliğini ortaya koymanın salt bir aptallık olduğunu ifade etmektedir. Yine de doğa, sadık bir şekilde ve hiç itiraz etmeden insana hizmet ve itaat eden robottan öte bir şey değildir.

Yine de insanın bir şekilde doğaya itaat etmesi istenmemekte. Böyle bir hiyerarşik yapı atalarımız için oldukça yabancı. Ve biz bunu unutmamalıyız. Kendi ihtiyaçlarımızı doğanın şarlarına uygun hale getirerek doğayla uyum içinde yaşamak; insanın çevresiyle kurduğu ilişkilerde arananın hepsi bu. Doğayı kendine itaat ettirmek adına ona zarar vermek, yarının ahlaksız, hissiz ve doğal boşluğunu bugünün karıyla satın almak isteyenin nasibidir.

Bu nedenle çevresine her zaman iyi etki bırakmayan insanın faaliyetlerinin bir ürünü olarak biyosfer ve noosfer dikkate alınmadan şehir planlamacılığının ilke ve kurallarını anlamak imkânsızdır.

Eğer şehrin içindeki ve yakınındaki biyosferin düzenlenmesinin gerekliliğinden bahsedilirse, bu iş, mimarların ne kadar profesyonelliğe ihtiyaçları varsa, bir o kadar da insanın çevresinin ve diğer geri kalan doğanın ihtiyacının olduğu gerçeğinden hareketle gayet dikkatli yapılmalı.

Bu girişimler çok kez yapıldı. Bu konuda kendi şehir yapılaşması ilkelerini oluştururken sadece mimari modayı değil, aynı zamanda ekolojik dengeyi de dikkate alan Kendzo Tange'yi hatırlamak mümkün. Tange'nin fikirleri, çağın en büyük megapolislerinden biri olan Japonya'nın başkenti Tokyo'nun yapılaştırılmasında kullanılmıştır. Tange'nin ilkelerine göre idari ve konut birimleri, suni muazzam gövdeler üzerine yapılan ve Tokyo körfezine doğru uzanan taşıma hatlarından uzaklarda olmalı.

Kendzo Tange'nin bu düşüncesinin tam olarak uygulanamayacağını belirtmek gerek fakat körfezdeki suni ada hâlâ kuruluyor ve üzerinde mimari yapılar ve çok sayıda park bölgeleri yükselmeye başladı bile.

Ekolojik bilinci biz keyfi olarak ortaya atmadık, kendisi bize geldi ve ilkelerini uyguladı. Doğal olarak şehrin gelecekteki gelişmesinde ekolojik dengeyi de dikkate almanın önemiyle karşılaştık.

Buna en parlak örnek, Almatı'nın bölge biyo-ve ekosferin azalma tehlikesi nedeniyle gelecekte büyük çaplı geniş bir şekilde gelişmesinin imkânsızlığıdır. Almatı'nın ekolojisi gelecekte sadece Almatı megapolisinin değil, aynı zamanda bütün cumhuriyetin nasıl gelişeceği konusunda konseptlerimizi gözden geçirmemiz konusunda bizleri zorlayarak bilincimize yerleşti. Ben şehrin gelecekte ultra modernleştirilerek geliştirilmesinden yana değilim. Gelecekteki başkentin Genel Gelişme Planı'nda resmettiğimiz çehresi, kısa vadeli veya orta vadeli bir bakış değildir. Bunun, Kazakistan'ın başkentinin mimari yüzünün bir son durağı olduğunu belirtmek istiyorum.

Bu konularda gelecek neslin mimarlarının ziyaret edecekleri bütün mimari ve fikir yeniliklerinde çift teker üzerinde dolaşmak yerine, zamanında durmanın her zaman bir anlamı vardır.

Mimari, mimari içindir. Bu, şehrin veya başkentin yine de sıkıştırılmış değil, genişletilmiş gelişme ilkesidir.

Geleceğimizin şehri, mimari ilkelerin gelişmesi değil, öncelikle yerel ve küresel gerçek problemlerin çözümüdür. Yenisini inşa etmeyip eskisini daha da iyileştirmek, gelecek şehirleşme ilkemizdir.

Bu, mimarinin ölmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu, şehrin çehresinin anlamlılık kazanması için iletişimin gelişmesi, hayat şartlarının, şehirleşme bilinci ve mentalitesinin modernizasyonu prensiplerinin yerini ekolojiye terk etmesi demektir.

Bizim oldukça sınırlı potansiyelimizle insanlıktan bu sosyal ve halk konforu paketini ancak donmuş mimari biçim şartlarında benimsememiz ve kabul etmemiz mümkündür.

Yine de, öyle bir zaman gelecek ki, Astana mimarisi, hayatın diğer bütün alanları ve şehrin altyapı seviyesi, mimarinin ilk dönem düşünce seviyesine kadar uzanabilmesi için biraz beklemeye ihtiyaç duyacak. Yoksa biz mükemmel olmayan yerüstü ve yer altı iletişim hatlarını daha iyileştirerek, tekrar tekrar asfalt kırıp eşmeye başlayacağız. Göğe doğru yükselmiş, parlayan cam yapının yakınına doğru hendek ve çukurlara yuvarlanacağız. Yakın gelecekte Astana'nın imar planının üzerinde gelişmesi gereken yön, mimari hızla hamle değil, şehir halkının sokak yaşantısı ve varolma şartlarıdır. Biz

günümüze kadar gelen bir kırık parçasıyla ve bu kırık parçalarının bir zamanlar bir bütünü oluşturmuş olduklarını kavramamızı sağlayan hayal gücümüzün yardımıyla geçmişimizi yargılıyoruz. Bize henüz icadi hiçbir parça bırakma şansı henüz yakalayamayan geleceği yargılayabilir miyiz? Elbette yapabiliriz. Zira gelecek, hayallerimizle bize iz bırakır.

Şimdi, Astana gözlerimin önünde yeniden yapılanırken, önümüzde o büyük heybetiyle duracağı günleri hayal ediyorum. Astana'nın sadece muhteşem bir mimari eser ve orijinal anıtlar şehri olarak değil, ayrıca Doğu ve Batı'nın büyük manevi değerlerini içine sindirmiş yüksek bir kültür şehri olduğu günleri hayal ediyorum.

Nursultan Nazarbayev
1993-2005.

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

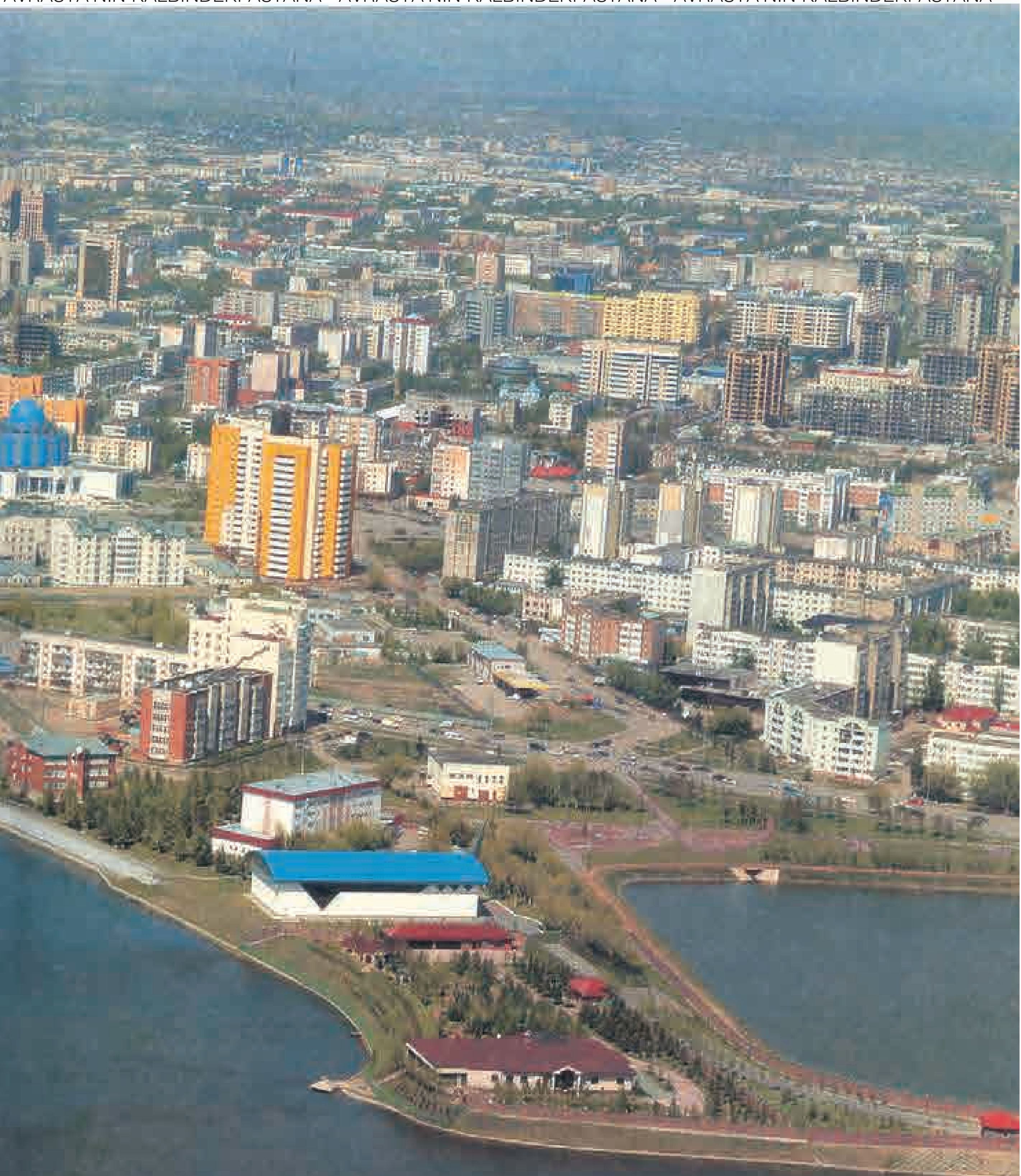
AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

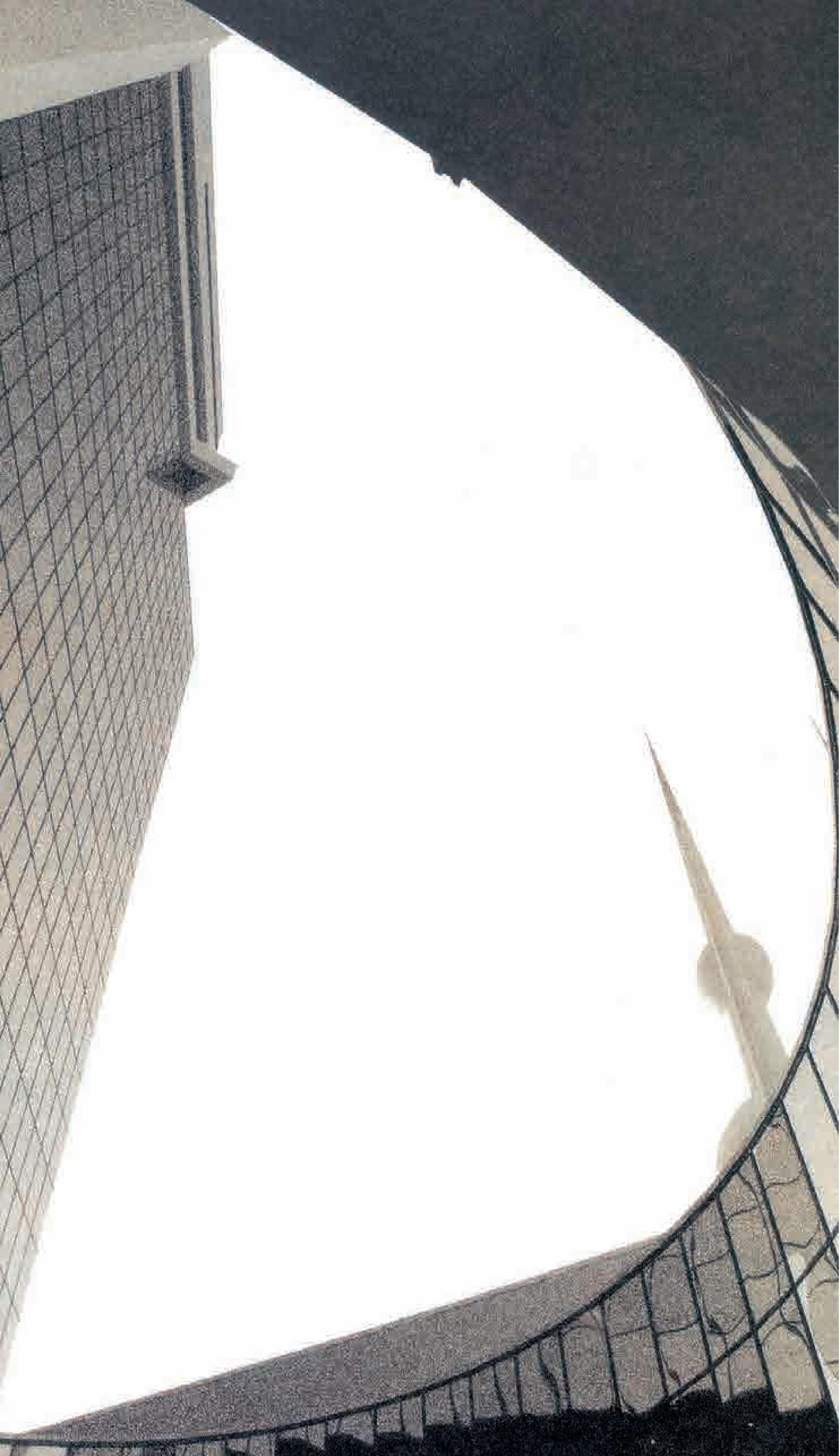

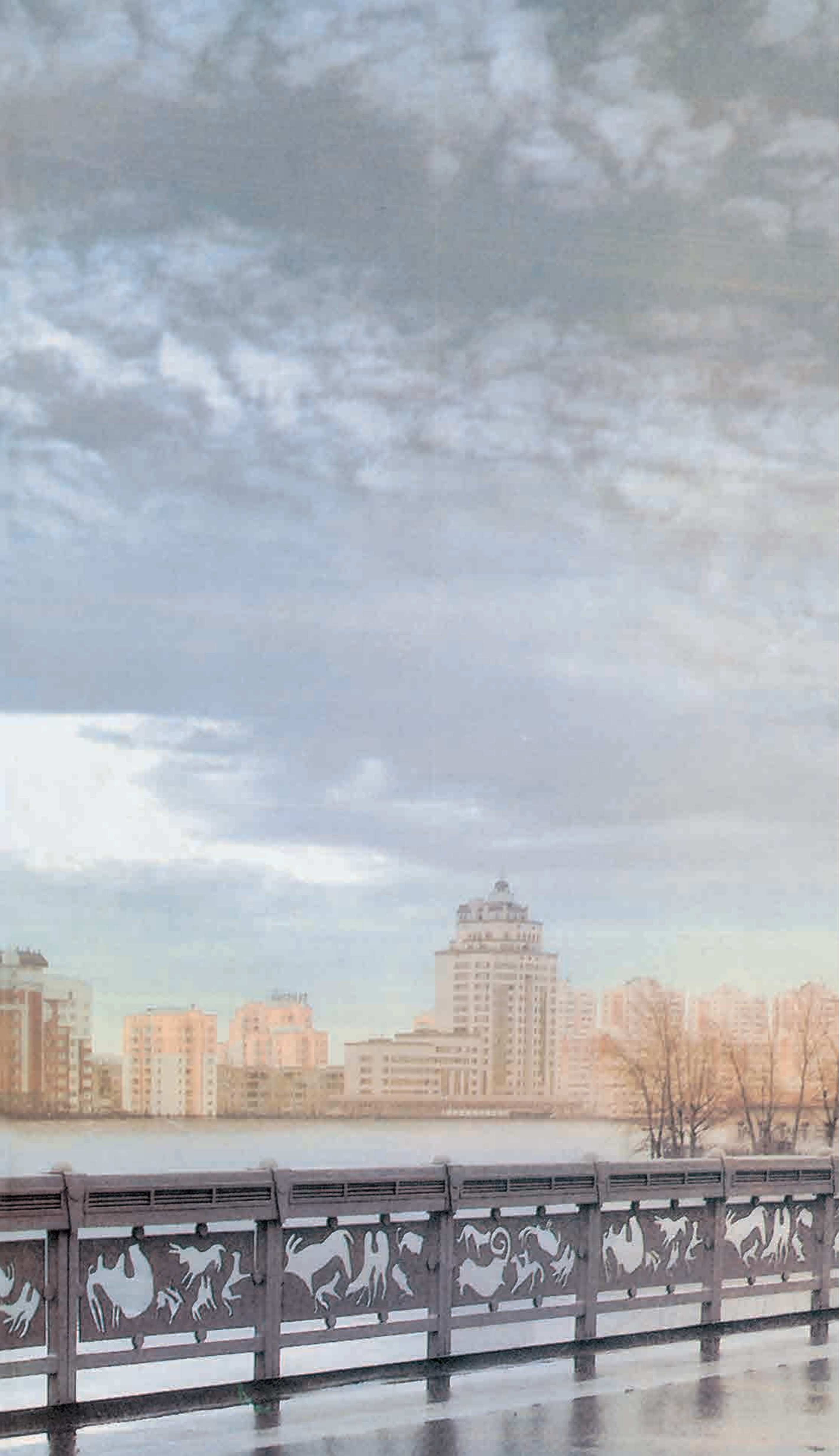

İŞİM'DEKİ BAŞKENT, ORJİNAL MANZARALI MİMARİSİYLE, BENZERSİZ HEYKEL SEMBOLLERİYLE, YÜKSEK TEKNOLOJİ EMELLERİYLE, BİRBİRİNE SAYGIDA MÜSTESNA BİR DUYGUYA, KENDİ BAŞKENTİ VE ÜLKESİ İÇİN SONSUZ VAKARA SAHİP, ÇOK MİLLETLİ VE FARKLI İNANÇLI NÜFUSUYLA, MÜKEMMEL VE HUZUR DOLU BİR ŞEHİRDİR.

N. NAZARBAYEV

АСТ

AHA

AVRASYA'NIN KALBİNDE – Nursultan NAZARBAYEV–

Bu eser, Rusça aslı esas alınarak Kazakistan Türkiye Büyükelçiliği'nin izni ile Kaynak Kültür Yayın Grubu tarafından basılmıştır.

Görsel Yönetmen
L. PANASENKO

Fotoğraflar
İgor BURGANDİNOV

Grafik Tasarım
Dosbol KASIMOV - Yeralı OSPANOĞLU

Dijital Versiyon
L. GALİTSINA

Renklendirme
E. DYAGİLEV - D. İMANOV

Redaktör
N. JİYENGALİYEV

Teknik Redaktör
O. RISALİYEVA

Tashih
A. SMAGULOVA

NAZARBAYEV N.
Avrasya'nın Kalbinde. Almatı: Atamura, 2005.-192.s
Nazarbayev N.A., 2005

Rusça aslından Türkçe'ye çeviri
Birinci Bölüm - Fatma ARIKAN
İkinci Bölüm - Kutlukhan ŞAKİROV
Üçüncü Bölüm - Cengiz ŞİMŞEK - Liliya YAKİMOVA

Metin Redaksiyon
Kutlukhan ŞAKİROV - Cengiz ŞİMŞEK - Yüksel İYİSON

Prodüksiyon
Kaynak Kültür Yayın Grubu - Baskı Hazırlık

ISBN: 975-8875-68-5

Yayın Numarası: 153

Baskı Yeri ve Yılı:
Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. - İstanbul/TÜRKİYE
Ekim 2005

Kaynak Kültür Yayın Grubu
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

“...İnsanların mutluluk veren işlerde birbirlerine karşılıklı yardım etmek amacıyla birleştikleri şehir, faziletli şehirdir ve insanların mutluluğa ulaşmak için birbirlerine yardım ettiği cemiyet, faziletli bir cemiyettir.”

Abu Nasr el-Farabi

Tarihçiler ilk kentin dünyanın neresinde ve ne zaman kurulduğunu tartışıyorlar. Bu bilgi o kadar önemli olmasa gerek.
Önemli olan, kentlerin insanlığın, halkların ve medeniyetlerin tarihindeki en dramatik, sevinçli ve acı dolu sayfalarının yazıldığı yerler olması ve bundan sonra da olacağıdır.
Ancak geçmişin, bugünün ve geleceğin “düğüm” noktalarını oluşturan kentler arasında başkentlerin yeri ayrıdır.
Her halkın zaman ve mekân içinde yaptığı yolculukta yarattığı en iyi şeyleri temsil etme onuru başkentlere düşer.
Çağın kokusu ve üslubu iki-üç fırça darbesi ile ortaya konulur: Eyfel kulesi, Westminster, Kremlin...
Bu başkent sembolleri dünya haritasında onların yerini gösteren en doğru işaretler olmuştur.
Bugün onları sanki hep varmışlar gibi algılıyoruz.
Ancak onlar gerçek insanların emek ve yetenekleri ile inşa edildiler.
Bir başkent yaratılması ulusal tarihte bir metnin yaratılması demektir. Böyle bir metni yazma onuru her nesle nasip olmaz. İki bin yılının eşiğinde biz bu kararı aldık ve Avrasya’nın tam kalbinde yeni bir başkent inşa ettik. Bir an gibi uçup giden sekiz yıl geçti aradan. Günlük koşuşturmanın telaşı içerisinde dikilerek tuttuğum günlüğün kopuk sayfalarını bu kitapta birleştirmeye karar verdim.
Zor kararlar, yoldaşlara yardım isteği, mimari arayışlar, kentin geleceği hakkında düşünceler, bölgenin topografyası ve efsaneleri, kent yaşamının detayları, tarihi benzerlikler, Astana’nın peyzajı ve estetiği; tek kelimeyle başkent ile ilgili tüm düşüncelerim ve yaptığım işler burada, bu kitapta yer alıyor.
N. Nazarbayev

1. BÖLÜM

BAŞKENT FELSEFESİ

Bu dünyada unutulmaması gereken bir şey var. Eğer sen diğer her şeyi unutup o şeyi unutmazsan endişe etme. Eğer diğer her şeyi hatırlayıp yapsan ama o önemli şeyi unutsan bu hiçbir şey yapmadığın anlamına gelir. Sen bu dünyaya belli bir görev için geldin ve senin varoluş nedenin bu. Eğer bu görevi yapamadıysan, hiçbir şey yapamadın demektir.

Celaleddin Rumi

SAHİLİN BELİRLENMESİ

Kara yelesi ve sanki sırtının devamı gibi ufuk çizgisinin üstüne de çıkmayan, altına da inmeyen ensesiyle damarlı, güçlü bacaklarıyla, kısa boyu ve boz rengiyle sıradan bir Kazak aygırı idi. Cinsini hatırlamıyorum. Ancak iddiasız dış görünümüne rağmen çift atlı savaşçı göçebelerin Avrasya'nın geniş mesafelerini kısaltmak için bindikleri, bir seferde 200-300 kilometreyi “uçarak” alan bozkır atlarındandı. Adı Şubarat'tı ve bölgede çok meşhurdu. O zamanlar bizim bölgemizde, Alatau dağlarının önünde Çemolgan'ın yanında düzenli olarak büyük at yarışları (bayga) düzenlenir ve sıklıkla da, ünlü Şubarat bu yarışların galibi olurdu. Bizim oranın çobanlarından olan sahibi yenilmez “koşucunun” galibiyetlerine çok sevinirdi. “At, binicinin kanadıdır” diye boşuna söylenmemiş.

Ama bir gün... Bir gün, şimdilerde “alaman” denilen, çok uzun mesafeli bir yarış sırasında, Şubarat dağlık geçidin çatallandığı yere kadar koşar ve orada koşunun heyecanı ve mesafenin uzunluğunun verdiği yorgunluktan olsa gerek, uçuruma yuvarlanır. O günden bu yana Çemolgan'a kadar uzanan ve en yakın dağı ikiye bölen bir geçidin adına Şubarat denmektedir.

Geçidin tıpkı bir kılıcın sol ve sağ yaka olarak ikiye böldüğü o dağ öylece durmaktadır. Aksakallar, bu iki yarımdan daha büyük olanın zirvesinde taşlardan örülmüş bir anıt yükseldiğini söylerler. Ve derler ki, 1916 yılında halk ayaklanmasını başlatan ve yenilmesinden sonra da tutsak düşerek kurşuna dizilen efsanevi Bekbolat sancağını bu taş anıta dikmiştir.

Benim evimin bulunduğu Podgornaya Sokağı adına nazire gibi dağlara en yakın sokaktı. Her sabah uyanırken gözlerim önce öndeki alçak dağlara, sonra ulu ve kadim Alatau'nun karlı zirvelerine takılırdı. Sanki semavî ruhların mekânı olan bu karlı zirveler ulaşılmaz ve tüm yakınlıklarına rağmen olağanüstü uzak görünürlerdi. Bizim sokağın çocukları her yaz sabah çok erken kalkarak dağlara çıkar, orada yabani meyve toplayarak yerel şarap fabrikalarına satarlardı. Aldıkları parayı ceplerine koyarak, başları gururla dimdik akşam üzeri evlerine dönerlerdi. Hemen hemen tüm kazandıklarını annelerine verir, kendilerine kalanlarla da sinemaya giderlerdi.

Benim ise gizli bir hayalim vardı: En yakın dağın zirvesine çıkmak. Bu yüksek "hayalin" içimde tam olarak ne zaman doğduğunu hatırlamıyorum. beş veya yedi yaşımda olabilir. Ancak hayalimi on dört yaşımda gerçekleştirebildiğimi çok iyi hatırlıyorum.

Şimdi, hayatımın neredeyse dörtte üçü bitmek bilmeyen resmi seyahatlerde veya daha doğrusu ülke içinde ve diğer ülkelere uçarak geçerken anlıyorum ki, ben gerçek uçuş duygusuna ilk defa uçağa bindiğim zaman değil, o yüksek dağın zirvesinde durup aşağıya, bana büyük bir coğrafi harita gibi gelen vadiye baktığım zaman hissettim. Ova kuzeyde, ufukta kaybolana kadar göz alabildiğine uzanırdı, dağ ise çok dikti. Sanki dev bir lomboz penceresinden bakıyormuşsun gibi bir his uyandırırdı insanın içinde.

Her şeyi görüyordum, toprağın öz suyunu dolaştıran devasa damarlar gibi görünen boğazlar ve geçitler; benim köyümün ve komşu köylerin "oyuncak" evleri; açık sarı yolların ip gibi dolambaçlı bükümleri; yer yer gelincik kümeleriyle kızıla boyanmış yemyeşil tarlalar; boz toprağın devasa gövdesindeki yamalar gibi duran mısır tarlalarının sarı dikdörtgenleri...

Daha ileride... Daha ileride ufuk çizgisi boyunca her şey hafif bir dumanla örtülüydü. Aksakallar, açık ve güneşli bir günde dağların tepesinden kutsal göl Balkaş'ın görülebileceğini söylerlerdi. Ben Balkaş gölünün nerede olduğunu bilmiyordum ama onların sözlerini hatırlayarak gözlerim ağrıyıncaya kadar ufka bakıp büyük bir suyun güneş ışınları ile yansıyacak parlamasını yakalamaya çalışırdım. Ama hiçbir şey göremezdim. Göremezdim, çünkü ya gün çok fazla güneşliydi, ya da zaten mümkün olmayan bir şeydi.

Ve ben hayvanlarımızı otlatmaya uzağa, Kuzeye götüren çobanların coşkuyla, hararetli hararetli anlattıkları bozkırın tüm enginliğini öğrenemedim. Her yaz gelip köyümüzün sovhozuna *(SSCB dönemindeki devlet çiftlikleri Çn.)* ait hayvanları otlatmak üzere alarak Balkaş'a kadar İli tarafına sürerler ve döndüklerinde bozkırda olup biteni ve söylenceleri anlatırlardı. Biz ise hayvanlarımızı daima dağlık yaylalarda otlatırdık ve ben hep onların kuzeye doğru, bozkırın ufukta kaybolduğu ve en uç noktasına kadar dağlık zirvelerin görünmediği düzlüklere gitmesinin ne kadar ilginç olduğunu düşünürdüm. Bu bana mucizevi ve inanılmaz gelirdi.

Onları bozkırın çobanları olarak anlamak kolaydır. Bozkırın güzelliğini ve çekiciliğini ancak hareket halinde görmek mümkündür. En yüksek dağın tepesinden bile bozkırın büyüklüğünün boyutlarını anlamak imkânsızdır.

Yüksek dağların zirvesine çıkma hayalimi gerçekleştirdikten sonra içimi bozkırın doğasını ve özünü anlama isteği kapladı.

Zira ancak bu dağın zirvesinde, yüksekliğin boyutları ile ezilip özgürlüğüm sınırlanınca, insana gerçek özgürlüğü ve mekânın sonsuzluk duygusunu; enginliği ve ufku hiçbir şekilde sınırlanmayan bozkırın verdiğini anlamaya başladım.

Daha sonra ilk defa Büyük Sarıarka'nın gerçek bozkırına yolum düşünce bozkırın verdiği o müthiş mekân duygusunu sarsılarak hissettim. Temiz, açık ve tam gökyüzünü ilk defa burada gördüm. Bu, yarısını dağların kapladığı ve göğe bakan gözlerin onun yarısını kapayan bu dağdan duvara çarptığı bir gökyüzü değildi. Ve hatta bir dağın zirvesinden görülen bir gökyüzüne de benzemiyordu, zira orada ondan da yüksek dağ zirveleri görüntüyü kapatmaktaydı.

Bozkırda gökyüzü düz ovayı ufuktan ufuğa adeta devasa camdan, parlak bir fanus gibi kaplar. Yalnızca sonsuz, sarı bozkır, hiçbir şeyle sınırlanmamış ve sonsuz mavi gökyüzünün tüm haşmetini ve güzelliğini anlamanın anahtarını oluşturur.

Ben dağların güzelliğinin sırrına ermiştim. Şimdi ise bozkırın güzelliğinin sırrına vakıf olmak istiyordum. "Dağların en iyisi ancak dağlardır." Bu sözlerden daha iyisini söylemek zor. Dağların gerçek güzelliğini bir kez daha, 1995 yılında Abay Dağı'nın zirvesine çıktığım zaman yaşadım. Orada uzun bir süre gökyüzünün sonsuzluğu ve doğanın yüceliği karşısında sarsılmış bir şekilde durdum.

Ancak bazen bozkır göğünün tüm sonsuzluğunu, bozkır doğasının tüm yaşam gücünü ve göçebenin sade bilgeliğini kavradıktan sonra dağ zirvelerini severek ve sayarak "Bozkırdan daha iyisi ancak bozkırdır" diyebiliriz.

Derler ki, çocuk bilincinin derinliklerinde yatan pek çok şey belli bir zaman geçtikten sonra olgun insanın davranışlarının nedenlerini oluşturur.

Bu, çocuk izlenimlerinin onun ilerideki tüm yaşamını yapılandırdığı anlamına gelmemektedir elbette. Ancak, sık sık bir gerçekliğin daha önce hayal dünyasında yaşatılan bir olgu veya istek olduğuna rastlanmaktadır. Hayaller ise günlük dertler ve büyüklerin endişeli yaşamı ile sınırlanmamış çocuk duygularının imtiyazlı öncülüdür.

İlk başta beklenmedik gibi görünen, aslında ise iyi düşünülmüş yaklaşımların ve en uygun alternatiflerin seçilmesinin uzun evriminin sonucu olan karar ve davranışlara her zaman ve her yerde rastlanır. Şu duruma sık sık rastlanır: çok daha ciddi sorunlar dururken bunlarla hiç ilgisi olmayan konulara yönelmek önce hayret uyandırır sonra da kınanır.

Pek çok şey kendi kendine ya da bir başka deyimle, belli bir sıra içinde gerçekleşir. Ancak bu olguların ve olayların sıralanması nedeniyle bunlara ciddi bir önem atfetmeyiz, bunları değerlendirmeye veya nedenlerini veya hele hele sonuçlarını bulmaya hiç kalkışmayız.

Ancak olaylar sıra dışı ise veya hepten garip ise, herkesin ilgisi o kadar çok buraya yönelir ki, açıkça anlaşılır açıklamalar yapılmazsa bu olaylar sadece hayret ve hatta "hafif bir şok" uyandırır.

Elbette özellikle devlet politikası gibi zor ve belirsiz bir alanda bizim davranışlarımız keyfi hareketlendirici ve çocukluk hayalleri ile açıklanamaz, ancak ben bu sefer bilincine varılmamış öngörülerle başkentin yerinin değiştirilmesinin tarihî kaçınılmazlığının nasıl denk düştüğüne, nasıl tesadüf ettiğine dikkat çekiyorum.

Tek bir insanın tahayyülleri çerçevesinde bakıldığında başkentin taşınması, elbette sıra dışı bir olaydır. Devlet ölçeğinde baktığımızda ise bu olay, tümüyle sıradan sayılmasa da, çok sıra dışı da değildir..

Tıpkı bir insanın yeni bir yere taşınmasının, onun hayatında çok sıradan bir olay olması gibi. Bazı insanlar hiçbir zaman başka bir şehre taşınma ihtiyacı duymazlar, bazıları ise bunu oldukça sık yapabilirler.

Devlet de kendi önemli şehirlerini taşır ve kural olarak tüm taşınmaların yeterince nedeni ve gerekçesi vardır.

Bazen devlet için böyle bir taşınmanın lüzumu vatandaşlarının arzu ettiğinden daha sık şekilde ortaya çıkabilir.

Ancak burada önemli olan şey, başkenti taşımayı gerekli kılan, bazen yakalanamaz olan ve açık olmayan nedenlerin bilincine varabilmek ve hissedebilmektir.

Devlet tarihinde, tıpkı insanın biyografisinde olduğu gibi, toplumu devletin jeopolitik rolü ve buna bağlı olarak başkentin yeri konusundaki tasavvurlarını değiştirmeye zorlayan sıkıntılı dönemler olabilir. Böylesi tarihsel dönemlerde defalarca başkenti taşımayı gerektiren, ancak ülkenin uzun yıllar istikrarlı bir gelişim göstermesi için gerekli olan ve dışarıdan karmaşık görünen olaylar hasıl olur.

Rusya örneği özellikle de bu açıdan ilginçtir. Bilindiği gibi, Rus Devleti'nin tarihi pek çok başkent değiştirme örneği ile doludur. Farklı kronolojik dönemlerde başkenti sırasıyla Novgorod'tan Kiev'e, Kiev'den Vladimir'e, Vladimir'den Moskova'ya, Moskova'dan St.Petersbug'a ve oradan tekrar geriye; Moskova'ya taşımışlardır.

Özellikle kadim Rusya dönemine özgü olan başkentin yerinin değiştirilmesi olgusunu ünlü Rus tarihçi Sergey Solovyev "Petrov Okumaları" isimli çalışmasında bakın nasıl analiz ediyor: *"... Çok geniş topraklara sahip bir ülkenin hükümeti, gerektiğinde halkın gücünün şuraya veya buraya yönelmesine göre, halkın menfaatlerinin ve ilgisinin şurada veya burada toplanmasına göre yerini, ülkenin bir tarafından başka bir tarafına taşıyabilir. Bu bağlamda, tarihte hükümetin bulunduğu yerin taşınması ve yer değiştirmesi kesinlikle tesadüf değildir".*

Kazakistan örneğindeki zorunluluğa ve determinizme baktığımızda, benim anladığım kadarıyla, özellikle "halkın menfaatleri ve ilgisi" Kazak topraklarının genişliği hesaba katıldığında "hükümetin yerinin değiştirilmesini" belirlemiştir.

Burada bahsedilen, sözde tamamen beklenmedik, nereden çıktığı belli olmayan bir şekilde herkesi hazırlıksız yakalayan olay, başkentin Almatı'dan Akmola'ya taşınmasıdır.

Aslında başkentin yerinin değiştirilmesi süreci özel ilgi ve detaylı açıklama isteyen destansı bir karardır.

Bilimsel gerçeklerin peşinde koşan bilim adamları buluşlara karşı bir eşit algoritma geliştirmişlerdir. Bu algoritmanın özü şöyledir: Beklenmedik bir çözüm dış inceleme ve kabul açısından üç aşamadan geçer: Önce *"Bu olamaz!".* Sonra *"Bunda doğruluk payı var...".* Ve nihayet *"Bunu kim bilmez ki!"*

Biz elbette "başkentin değiştirilmesinde" "ilk kaşifler unvanı"nı almaya heveslenmiyoruz. İnsanlık tarihinde pek çok başkent değiştirme örneği vardır ve hepsini sayamazsınız bile.

Ancak başkentin yerinin değiştirilmesi kararına yaklaşım ile yeni bir bilimsel buluşa yaklaşım birbirine çok benzer tepkiler almaktadır. Bunun en iyi örneklerinden birini başkentin yerinin değiştirilmesi kararının henüz olgunlaştığı günlerden birinin, tamamen taşra sayılmasa da, merkezlerden oldukça uzak bulunan Tselinograd'ın İşim nehri kenarında güzel binaları ve etkileyici mimarisiyle Kazakistan Cumhuriyeti'nin çağdaş başkenti Astana'ya dönüştüğü günün olayı buna tanıktır.

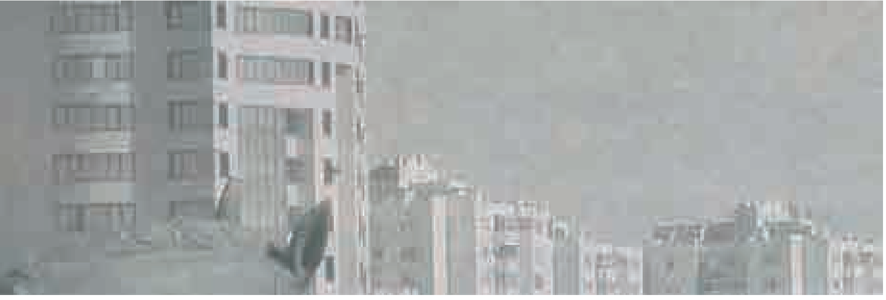
Bir gün ünlü bir fizik alimi şöyle demişti: "Ne kadar genç ve ne kadar ünlü!"

Bu çelişkili sözde çağımızın çelişkileri ve icabı dillenmektedir: Tarihi gençlik yapmalıdır...

Ve işte devletimizin tarihi de bugün onun en genç başkentinde yazılmaktadır. Bu başkentin yaşı yediyi henüz geçmiş olmakla birlikte bugün artık herkes tarafından bilinmektedir.

Ve bugün genç Astana yalnızca ülkenin idari merkezi, iktidarın merkezi organlarının bulunduğu yer olarak değil, ülkenin geleceği hakkında kararların alındığı yer olarak da kabul görmektedir.

Sadece yedi yıl zarfında bu şehir milyonlarca yurttaşımız için yurdumuzun hakiki kalbi haline gelmiştir.

Bütün atan kalpler yeni başkentte Kazakistan'ın bütün bölgelerine hayat götürmeyi ve ulusal ruhu ve özbilinci yükseltmeyi başarmıştır.

Yeni başkentin fonunda neredeyse gözler önünde meydana gelen baş döndürücü dönüşümler, yeni binaların inşası, park, meydan ve sokak düzenlemeleri hem daha önce Tselinograd ve Akmola'yı bilen, hem de ilk defa gelen şehrin konuklarında samimi bir hayranlık uyandırmaktadır.

Astana, Kazakistan'ın yenilenmesinin, onun çok uluslu halkının bitmez tükenmez kurucu enerjisinin sembolüdür. Astana, halkın inancının sembolü, yeni başkenti inşa girişimine aslında pek de rahat olmayan bir zamanda başlayan halkın kendi gücüne inancının sembolüdür. Astana, özgürlüğünü kazanan halkın parlak geleceğine, torunlarının geleceğine olan umudunun ve inancının sembolüdür.

Kazakistan'ın yeni bir başkente kavuşması başlı başına, düşünmek ve araştırmak için zengin olanaklar veren, çok boyutlu ve oldukça uzun bir hikayeye sahiptir.

Ve şüphesiz bu hikayeyi işin içine duyguları katmadan yalnızca kelimelerle anlatmak imkânsız olacaktır...

İleride, başkentin inşası ve başkent yaşamının tüm yönleri hakkında veri ve bilgiler arttıkça hazırlanacak devasa katalog ve kitaplar daha da zenginleşecek ve yeni ayrıntılar, değişiklikler ve eklerle donanacaktır.

Tüm hikayeyi eksiksiz olarak yazmak imkânsız, üstelik anlamsızdır da. Yazımı bittiği anda eskimiş olacaktır. Ayrıca Kazakistan yaşantısının tüm dinamizmi ve olayların çokluğu hesaba katıldığında *"soğuk sonbahar rüzgârının dalından kopardığı yaprak suyun yüzeyine düştü"* gibi ifadelerle hazırlanan inanılmaz detaycı Çin vakayinamelerini taklit etmenin ne kadar zor olduğu görülecektir.

Ancak, elbette, zamanın üstüne çıkan ve muhakkak yorumlanması gereken en önemli olayları her zaman için ayırt etmek mümkündür.

İdeal kararlar için gereken zemini bir kenara bırakarak şunları söyleyebilirim: Ben matematikçi değilim, ancak bildiğim kadarıyla kesinliklerin bilimi olan matematikte çözülmesi gereken ama tam kesin cevapla çözülemeyen problemler mevcut. Bu yüzden bu "çok parametreli" problemler yaklaşık olarak cevaplanıyor.

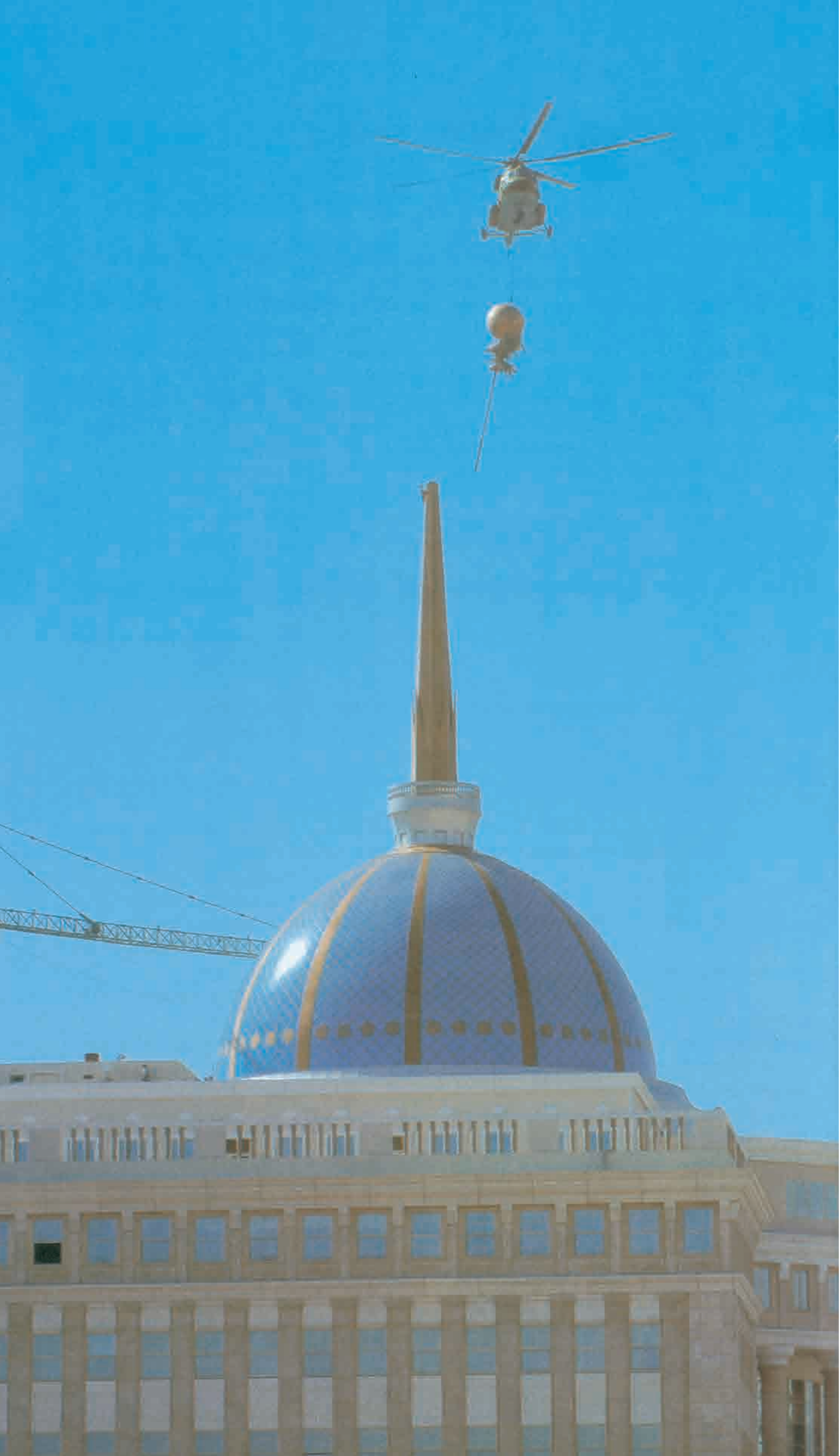
Bu tür problemlerin çözümü, olası en doğru çözüme en yakın çözüm olarak kabul edilmektedir.

Başkentin taşınması da tıpkı böyledir. Başkentin değiştirilmesini gerektiren bir takım sebepler vardı. Ancak çoğu zaman en doğru çözüm bildik, beklenen değil, çelişkili görünen çözümdür. Kazakistan'ın başkentinin Almatı'dan ülkenin başka bir bölgesine taşınması sorununun çözümü bekleniyordu. Başkentin özellikle Akmola'ya taşınması, "nereye taşımak gerek" sorusunun en uygun cevabı ve doğru çözüme en yakın çözümdür.

Aslında, beyaz karlı zirveleriyle Alatau sıradağları boyunca onlarca kilometre uzanan Almatı şehri sanki tabiatın kendisinin bizzat başkent olması için yarattığı bir şehirdir; yumuşak dağ iklimi, hazır altyapı ve gelişmiş hizmetler ağı.

Üstelik Almatı yoktan varolmamıştır ve güneydeki bu başkentin "koloniyal" olarak menşeli olduğu hakkındaki yaygın görüşlerden farklı bir tarihe sahiptir.

Almatı ve çevresi henüz daha 19. yüzyılda, yarı efsanevi Binbaşı Peremışlskiy'nin

alayı gelmeden önce Kazakların yaşadığı Alatau zirvelerinin çanağı içindeki Semireçye'nin verimli bir vahasıydı.

Büyük Moğolistan'ın kurucusu güçlü Z. Babür'ün anılarında Moğollar tarafından yıkılan Almatu (Almalık) isimli güzel bir kentten bahsedilmektedir. Onun çağdaşı olan büyük bilgin Muhammed Haydar Dulati ünlü eseri "Tarih-i Raşidi"de Alatau eteklerindeki Almalık şehrinden bahsetmektedir. Yıllar süren araştırmalar temelinde Kazak Arkeolog K.M. Bayjanov Almatı şehrinin 10.-11. yüzyıllarda kurulduğunu, bütün öğeleriyle Ortaçağ Kazakistan'ın büyük bir siyasi, ekonomik ve kültür merkezi olduğunu kanıtlamıştır.

1929 yılında Orenburg ve Kızılorda'dan sonra Cumhuriyet'in başkenti olan Almatı hızla büyümüştür. Almatılıların pek çok kuşağı şehirlerini en güzel ve benzersiz başkentlerden biri haline getirmek için büyük emek harcamışlardır.

Harika park ve meydanları, sokak ve caddeleri her zaman en iyi eserlerini verebilmeleri için pek çok şair ve yazarı, mimar ve ressamı, bilim ve kültür insanına esin kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu şehirde bir kez olsun bulunmuş bir kişi güzel hatıralar ve izlenimlerle ayrılmaktadır.

Kazakistan'ın en önemli kültür, bilim ve siyasi merkezi olan Almatı için yaratıcılık ve özgür düşünce, belirleyici bir atmosfer olmuştur.

Totalitarizme karşı ilk açık gösterilerden birisinin - 1986 Aralık olaylarının - bu şehirde gerçekleşmesi tesadüf değildir.

Almatı, sadece Cumhuriyetimizin değil, tüm eski SSCB'nin demokratik toplumsal kesimi için halk yığınlarının totaliter rejime karşı direnişinin sembolü, Kazak halkının ulusal özbilincinin uyanışının sembolü olmuştur.

Kazakistan'ın bağımsızlık ve egemenliği bu şehirde ilan edilmiştir. Bu olayın anısına Almatı'daki Cumhuriyet meydanına gökyüzüne gururla yükselen Bağımsızlık Anıtı dikilmiştir.

Benim yaşantımdaki pek çok yıl da Almatı ile bağlantılıdır. İlk torunlarım burada dünyaya geldi. Bu şehri ben ve ailem benimsedik ve bu şehir bizim için değerli oldu.

Ancak günün gerçekleri ve bir dizi jeostratejik faktör kendi jeopolitik alanımızın oluşumu sürecine yeni bir bakışla yaklaşmamızı zorunlu kıldı.

Yeni başkentin seçimindeki tüm kriterlerin uygulanması sonucunda en tercih edilir alternatifin, bağımsız Kazakistan'ın idari ve siyasi merkezi olarak Akmola'nın belirlenmesi olduğu anlaşıldı.

1994 Temmuz'unda başkenti 1000 km Kuzeye, bozkırdaki Akmola'ya taşıma kararı alındı.

Akmola Kazakistan'ın yaklaşık coğrafi merkezinde, Kazakistan ekonomisinin gelişiminin önde gelen ve yoğun noktalarını oluşturan önemli iktisadi bölgelerin yakınında yer almaktadır. Şehir büyük ulaşım yollarının kavşağında yer almakta olup bu planda ülkenin tüm bölgeleriyle bağlantılıdır. Üstelik şehir Kazakistan için pek çok ülkeye ulaşmanın en kolay çıkışını oluşturan Trans-Avrasya ana yollarının yakınında yer almaktadır.

Nüfusa gelince, başkentin Almatı'dan Akmola'ya taşınması kararı alındığı sırada Akmola'nın nüfusu yaklaşık 290 bin kişiydi.

Bununla birlikte şehir, nüfusunu artırabilmek için büyük rezervlere sahipti. Önde ge-

len mimarların hesaplarına göre, kentsel alanın merkezinde yeni binaların ve mikro yerleşim birimlerinin inşa edilebileceği 30 hektar civarında müsait alan bulunmaktaydı. Üstelik kent mimarisi için herhangi ciddi bir kısıtlama mevcut değildi.

Şehrin altyapı sistemi de endişe yaratmaktan uzak bir haldeydi. Ulaşım altyapısı modernizasyona yönelik büyük olmayan maliyetlerle başkentin ihtiyacını karşılamaya elverir durumdaydı. Bütün bunlara ek olarak da Akmola'nın ekolojik durumu normaldi ve ileride de bu özelliğini koruyabilecek gibi görünüyordu.

Başkentin taşınması Kazakistan'ın egemen bir devlet olarak yerinin kesinleşmesinde büyük bir rol oynayacağından emindim.

Öncelikle, başkentin taşınması, bizim tarafımızdan başından beri Kazakistan'ın jeopolitik planda güçlendirilmesine yönelik atılmış bir adım olarak değerlendirilmiştir. Biz böylelikle barışsever dış politikamızın çok vektörlü yönelimini teyit etmiş olduk.

Kazakistan, bu hareketiyle Kuzey ve Güneyle, Doğu ve Batı'yla işbirliğine eşit derecede açık olduğunun altını çizdi. Bu karar ona Avrupa ile Asya arasında olmanın avantajlarını en iyi şekilde kullanmak için eşsiz bir fırsat vermektedir.

İkincisi, bizim kararımızda güvenlik de önemli bir rol oynadı. Bu açıdan bakıldığında egemen bir devletin başkenti sınırlardan uzakta, olabildiğince merkeze yakın bir yerde olmalıdır.

Üstelik biz, kimi uzmanların daha o dönemde öngördüğü Orta Asya bölgesinde gerginliğin artacağını hesaba katmak zorundaydık.

Bu yüzden bölgesel durumun karmaşıklaştığı koşullarda devlet idaresinin üst organlarının faaliyetlerinin güvenliğini sağlamak da önemliydi.

Daha sonra bölgedeki olayların gösterdiği gibi, bunlar boş kaygılar değildi.

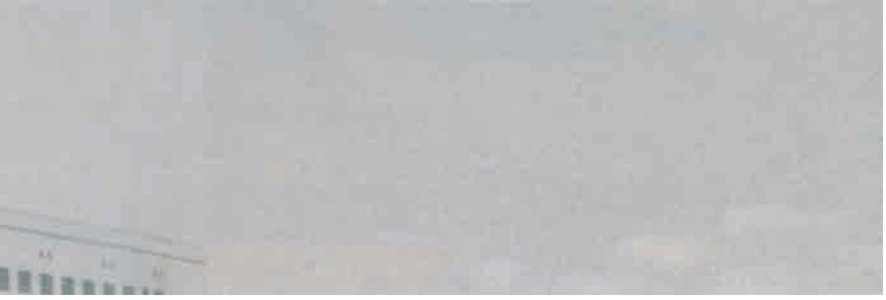
Üçüncüsü, başkentin yerinin değiştirilmesi Kazakistan ekonomisinin gelişimi için de faydalı olacaktı.

Bu adım sayesinde Cumhuriyet sınırları içerisinde nüfusun ve üretici güçlerin tek yönlü dağılımı adım adım giderilebilecek, Kuzey ve Merkez bölgelerinde yeni teknolojilere dayanan ve bilim-yoğun üretimin, gelişmiş tarım makineleri imalatının ve geniş bir zirai işleme endüstrisi ağının hızlı gelişimi sağlanacaktı. Bu kazanımlar ise Kazakistan'ın endüstriyel gelişim düzeyini yükseltecek, emek rezervlerinin etkin kullanımını ve yüksek istihdamı sağlayacaktı.

Dördüncüsü, bu adım, istikrarın güçlendirilmesi ve ülkede yaşayan halklar arasında uyumun pekiştirilmesi açısından tartışmasız bir avantaj sağlayacaktı. Başkentin, nüfusu çok uluslu olan bir bölgeye taşınması poli-etnik devlet kurulması doğrultusundaki kararımızın ve "Kazakistan'da yaşayan bütün etnik gruplar arasındaki dostluk ve uyumun korunması ve geliştirilmesi" politikamızın değişmezliğini gösterecekti.

Ben, süreç içinde Kazakistan'ın yeni başkentinin yalnızca yeni bir toplumsal-politik merkez olmakla kalmayıp aynı zamanda büyük bir bilim, kültür ve iş merkezi haline geleceğine olan inancımı Parlamento kürsüsünden milletvekillerine anlattım.

Başkentin taşınması Almatı için de yararlı olacaktı ve güneydeki başkentin gelişimiy-

le ilgili yeni yaklaşımların gerçekleştirilmesine imkân sağlayacaktı. Bu adımla biz, şehre ikinci bir doğuş imkânı vermiş olacaktık.

Boşalan alanlar endüstrinin, turizmin, dinlenme ve spor merkezlerinin; yani şehir ekonomisi için daha karlı sektörlerin gelişmesinde kullanılabilir. Şehir sisteminden büyük yükler kalkacak ve şehrin ekolojisi düzelecektir.

Almatı eskiden olduğu gibi ülkenin ve bir bütün olarak bölgenin tüm ekonomik ve toplumsal-politik yaşamına etki eden, Kazakistan'ın ve Orta Asya'nın en büyük iş, finans, bilimsel ve kültürel merkezi olmaya devam edecektir.

Ne de olsa Almatı, Cumhuriyetimizin ve uluslararası pek çok komünikasyonun kesişme noktasıdır.

Konuşmamla ilgili bütün gün süren, hararetli tartışmalar yaşandı. Yine de Cumhuriyetimizin Yüksek Sovyet'ında muhalefetin şiddetle karşı çıkmasına rağmen şu kararı alındı: Kazakistan'ın başkenti Akmola'ya taşınacaktır. Bu kararın alınması, üç yıldan daha uzun bir süre alan başkentin yerinin değiştirilmesi sürecinin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

20. yüzyılın bitiminde, tarihimizde ilk defa ülkenin ulusal çıkarlarından yola çıkarak, bağımsız Kazakistan'ın başkentinin nerede yer alacağı konusunda aldığımız bu karar çok büyük bir politik ve ahlaki anlam taşımıştır, taşımaya da devam etmektedir. Bu karar egemen bir ülkenin özgür ve bağımsız halkının iradesinin bir yansıması olmuştur.

Astana'nın dünya medeniyetinin şehir kültürünün gelişmesinde yeterince hacimli bir alana sahip olma şansı gerçekten de vardır.

Ancak uluslararası sosyal ve kültürel değiş-tokuşun gelecekteki kesişme noktası olarak Astana'nın başlıca ve mutlak çekicilik koşulları, olgunlaşmış ve modern bir altyapının varolmasının yanı sıra, Kazakistan'ın başkentinin fikri özgürlüğün ve esinlenmenin "doğal" kaynağı olacak olmasında yatmaktadır.

Şehirlerin de insanlar gibi kendi kaderleri vardır. Her birinin ismi, tekrarlanamaz bir biyografisi, özel karakteri ve yeryüzünde başka bir yerle karıştıramayacağınız nişanları vardır.

Tarihte, önder-rahiplerin kulübelerinden, büyük pazar-kentlerden, Ortaçağ'ın derebeyi şatolarından endüstriyel ve post-endüstriyel toplumların aglomerasyonlarına, ultra-modern megapollerine ve nihayet uzay çağının gelecekteki kondularına kadar ülkelere ve toplumsal gelişim formasyonlarına uygun olarak ne kadar çeşitli şehirler inşa edildi ve edilecek.

Şehirlerin de aynı insanlar gibi ayrı kaderleri vardır, kiminin şansına "sonsuza kadar yaşayacak şehir" ve "dünyanın başkenti" olmak düşerken, kiminin kaderine ilerlemeden uzakta sürünme, kimininkine de yeryüzünden silinme düşmektedir. Şehirlerin de aynı kitaplar gibi, insanların kendilerine nasıl davrandıklarından kaynaklanan kaderleri vardır.

Sadece insanoğluna kendi kaderinin, kendi akıl gücünün, iradesinin ve heyecanla yapılan çalışmalarının efendisi olma ve alınlarına önceden yazılmış olandan çok daha fazlasını yaratma hakkı verilmiştir.

İşte Astana'nın özü, uzun günlerimizin ve uykusuz gecelerimizin, geceler boyu süren düşüncelerimizin ve sabaha karşı gördüğümüz rüyaların ana fikri ve manası burada yatmaktadır.

Stratejik ana fikrimizin ve hedefimizin özü, bugünün Astana’sı ve geleceğin Astana’sıdır.

Eğer Astana'nın armasına dikkat ederseniz, armanın ve armada yer alan tüm unsur-

ların sadece bir şehir için sembolik olmadığını, bağımsızlığını kazanmış ve dünyanın politik, toplumsal, sosyal ve ekonomik ilim deryasına katılan tüm Kazakistan devletinin ruhunu ve mentalitesini açıkça yansıttığını görmemek imkânsızdır.

Astana'nın armasına dikkatlice bakınız.

Halkları ve kültürleri Kazakistan'ın uçsuz bucaksız bozkır göğü altında birleştiren ve beraber kılan bir sembol olarak Şanırak'a *(Kazak çadırı - Çn.)* bir bakın;

Tüm üzerinde yaşayanlara ve çalışanlara yaşam veren Kazak topraklarının zenginlik ve cömertlik timsali olarak Altın başaklara bir bakın;

Parsın çizgilerine bir bakın. Pars özelikle günümüzde endüstriyel ve teknolojik kalkınma yolundan giden, toplumsal ilerleme ve demokratik hedefler yolunda ilerleyen Kazakistan'ın sembolü olmuştur;

Kazakistan topraklarında hüküm süren barış ve güvenlik atmosferinin korunmasının, çok uluslu vatanımızda yaşayan tüm ulusların, dinlerin ve kültürlerin yaşama haklarının ve hukukunun korunmasının sembolü olarak "Taş Duvar" tasvirine bir bakın.

Astana'nın armasında özellikle akıl ve tüm Kazak vatandaşlarının duyguları yansıtılmıştır. Bu kadim ve kutsal topraklarda yaşayan, herkesin duyguları ve aklı...

VE YILDIZLAR UÇUYOR...

Kısa bir süre önce Lev Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi'nin yeni eğitim-laboratuvar binasına taşınan öğrencilerin genç yüzlerine ve deneyimli öğretmenlerine gizleyemediğim bir memnuniyetle baktım. Geniş anfi-derslikleri ve laboratuvarlarıyla, modern mimaride yapılan bu güzel bina şüphesiz, sadece üniversiteyi güzelleştirmekle kalmayacak, aynı zamanda hararetle inşa edilen başkentin bu semtini de güzelleştirecektir. Şimdi, üniversitenin yeni binasının tanıtımının yapıldığı Nisan 2003'ten bu yana kadroların eğitimi ve hazırlanması konusunda Astana'nın yüksek öğrenim sisteminde yeni standartlar ve yaklaşımlar benimsenmesi yönünde önemli adım atılmıştır. Günümüz modern dünyasında muvaffak olmanın, bundan da öte, diğerlerini yenmenin ancak gerekli bilgiye sahip olmakla mümkün olduğunu bizden daha iyi kim bilebilir. Bilgi, özellikle dünyayı harekete geçiren güçtür.

Biz her gün bu dünyayı görüyoruz. Bir kısmı bu dünyaya sadece bakıyor, diğer kısmı ise ardından izliyor. Ve özellikle eğitimli insanlar bizi dünyayı olduğu gibi değil de, onu görmek istediğimiz gibi algılamak zorunda bırakıyorlar. Özellikle eğitimli ve bilgili insanlar bizim hareketi ve yaşamı, olmadıkları ve olamayacakları yerde görmemize imkân sağlamaktadırlar...

Yıldızların hareketsiz enginliği gökyüzünde, gecenin alaca karanlığında üzerimizde uzanmakta. Günümüzde astronotlar bu enginliğin o kadar da hareketsiz olmadığını, aynı zamanda bizim galaksimizin merkezine göre yıldızların boşlukta ne kadar bir hızla uçtuklarını da biliyorlar.

Başka bir mesele de, yıldız dünyalarını birbirinden ayıran sınırsız mesafelerin bizi, günlük yaşantımızda yıldızların hareketsiz, onların bulundukları gökyüzünü mutemedi olduğunu düşünmeye zorlamasıdır.

Yaşamda da bu sık sık meydana geldiği gibi, başkentimizi taşımamızla ilgili kuruluş efsanesinden önce, bana sanki yıldız-başkentler pek çok ülke ve şehir arasında hareketsiz donup kalmışlar gibi gelirdi. Ama artık biliyoruz ki, oldukça küçük bir tarihsel perspektifte bile alsak, başkentler bir yasallılıkla olmasa dahi her şeye rağmen, dünya politik haritasındaki yerlerini imrenilecek bir süreklilikle değiştiren, daha çok parlak gezegenleri andırmaktadırlar.

Yıldızların neden uçtuklarını ve gezegenlerin ufukta neden yer değiştirdiklerini bütün ilkokul çocukları biliyorlar. Ya da en azından her bir astrofizik profesörü bunu bilmektedir. Güneş sistemimizdeki gezegenlerin hareketinin gösterildiği yıldız haritasındaki değişiklikleri de görmek zor değil.

Başkentin taşınması ne gibi politik ve jeopolitik değişikliklere neden olmaktadır? Yeni başkent yıldızının bir yerde batan, başka bir yerde parlayan ülkenin iç politik haritasında neler oluyor? Bu sorular aynen cevaplarının görülmedik ölçüde zor ve karmaşık olduğu gibi, olağanüstü zor sorulardır.

Eğer zaman olsaydı şu veya bu devletin başkentinin bir yerde kaybolması, başka bir yerde ortaya çıkmasına neden olan sebeplerin listesinin yer aldığı bir kaç ciltlik bir kitap yazabilirdim. Bu nedenler zaman zaman açık, zaman zaman da kesinlikle belirsiz ve soyut olmaktadırlar.

Ancak nereden başlamalı? Acaba taşımanın gerekliliği ve temelleri konusundaki görüşümüzün yapılandırılmasındaki ilk tuğla ne olmalıdır? Seçim yapmak çok zor, ancak gerekli...

Bunun oldukça paradoksal görüleceğinden eminim, ancak ben taşımanın nedenlerini ortaya koymaya "bürokrasi" adını alan sosyal grupla olan ilişkilerden başlayacağım.

Evet, bir şehri başkente dönüştüren, devlet ve devletin geleceği adına onu ilerleten güç, özellikle bürokrasidir. Kazakistan'ın yeni başkentinin idari şeklini oluştururken attığımız ilk adımlardan birinde Devlet Hizmetleri Akademisi kurmak suretiyle özellikle devlet idaresi için eğitimli kadroların ve profesyonel yöneticilerin hazırlanmasına özel bir önem gösterdik.

Gerçekten de, eğer insanlık tarihindeki ilk başkentin bugün bizim bürokrasi olarak adlandırdığımız yapının başkentte ortaya çıkmasından sonra gerçek başkent haline geldiğini söylersem, ilginç olmaz.

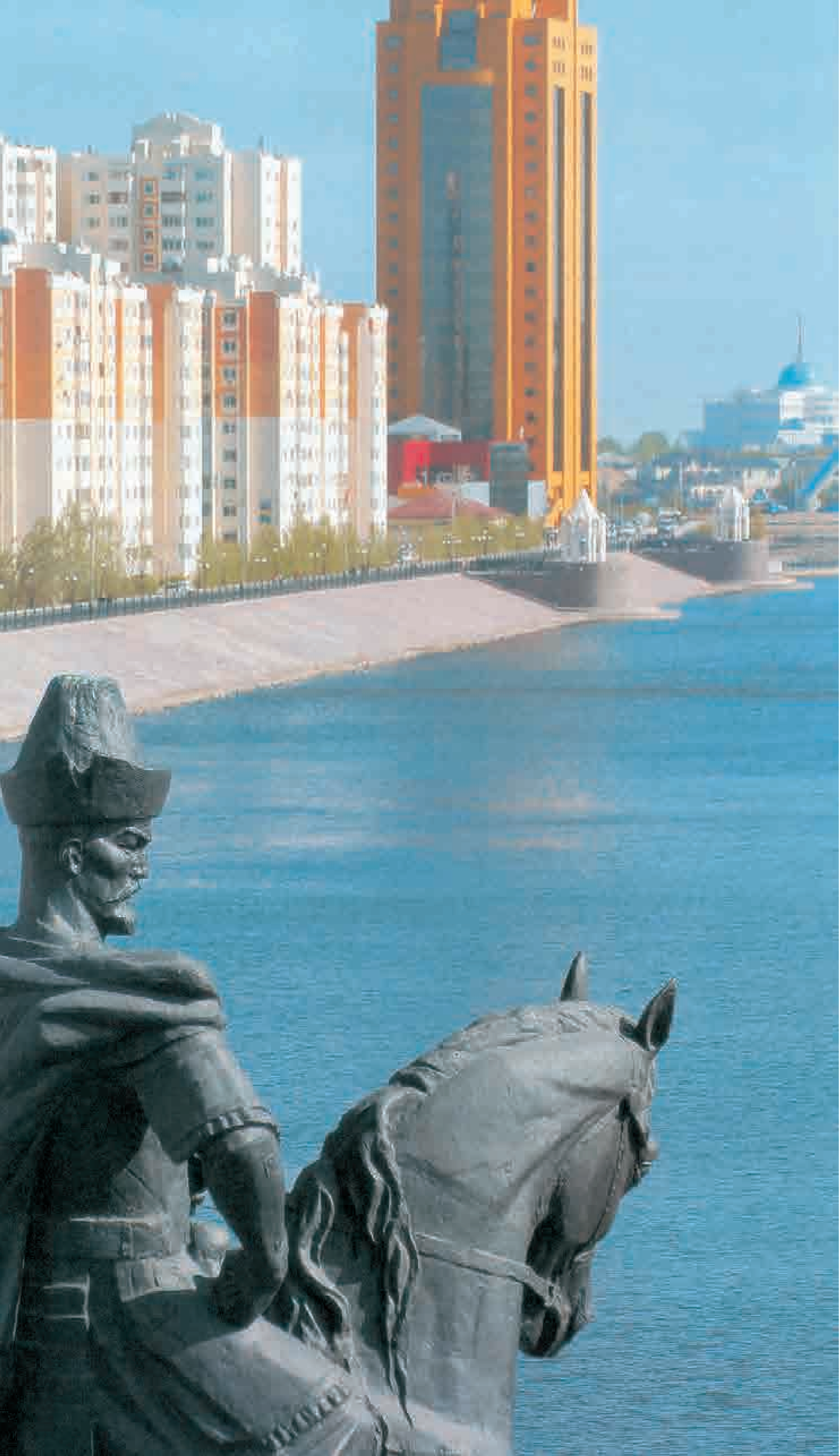
Eğer tarihe kulak verecek olursak, ilk bürokratlar antik Çin'de ortaya çıkmışlardır. Öyleyse, dünyanın ilk başkentinin her zaman sadece insan yaşamını zenginleştiren ilk teknik yeniliklerle değil, aynı zamanda Çin devlet yapısının savaşlar ve mahrumiyetler çağlarında korunmasına ve yükselmesine imkân sağlayan gelişmiş bir bürokratik yönetimle ün salan Çin'de ortaya çıktığına da şüphe yoktur.

Özellikle başkent bürokrasisi devlet politikasındaki eğilimlerin belirleyicisidir. Devlet yönetiminde ve inşasında büyük deneyim sahibi olarak benim, bir bütün olarak devletin kaderinin pek çok konuda başkent bürokrasisine bağlı olduğu konusunda kanaatim vardır.

Çok sayıda örneğin de gösterdiği gibi, herkesin malumu olan tutucu bürokrasinin üstesinden gelinmesine sadece başkentin taşınması yardım edebilirdi ve toplumun ilerici akıl yürütme tarzını yeni başkentte canlandıracak ve yansıtacak yeni ve sağlam bir grup bürokrat yardımıyla yapılacak dönüşümleri mümkün kılacak yolu açmıştır.

Başkentin taşınması, anlam ve içerik bakımından bürokrasi olarak kalsa da, ancak kural olduğu üzere, miras olarak yeni başkente devredilen geleneksel görecelilik ve tutucu deneyimle daha az yüklenmiş yeni bir bürokrasinin oluşmasına eşlik edecektir.

Değişimlerin lokomotifinin yoluna başka bir başkent istasyonundan başlaması halinde, özellikle gereksiz aparat yükü ve klan frenleri olmaksızın taze muhteviyatıyla toplumun yeni esaslarına geçişi sağlayabilir.

Kendisini sadece nomenklatura değil, aynı zamanda kelimenin tam anlamıyla bürokrasi olarak da hisseden bu yönetici elit, yeni başkentin devlet aparatının zamanın taleplerine ve ilerlemenin icaplarına açık temelini oluşturmaktadır. Ve bu eliti yeni başkent oluşturmaktadır, zira geçmişin yükü o kadar ağır olabiliyor ki, politik köklü bir sarsıntı devletin yüreği-başkentini ve bulunduğu yeri sarsmadan, sadece devletin bugünü için değil, geleceği için de yer bırakmayabiliyor.

Ve bu bir kere bilinçli veya tesadüfi olarak gerçekleşti mi, politik dönüşümlerin zamanı ile başkentin taşınması zamanı çakıştıysa, bu iki faktör birbirlerini karşılıklı olarak güçlendirmektedirler ve kararlı bir politik iradeyle ülkedeki işlerin durumundan sorumlu olan ve ülkenin gelişimine olumlu etkilerde bulunan etkin bir bürokrasinin oluşmasını doğurabilirler, doğurmalıdırlar da. Bağımsız Kazakistan'ımızda güçlü bir başkanlık otoritesiyle hayata geçirebildiğimiz senaryoya uygun olarak, politik dönüşümler dönemi ile başkentin Cumhuriyetin jeopolitik merkezine taşınması destanıyla bağdaştırdığımızı söylemeliyim.

Bu yüzden başkentin ilerici bürokrasi için itici bir faktör rolü oynayabileceği ve oynaması gerektiği konusunda şaşırtıcı bir şey bulunmamaktadır.

Bu yüzden devletin bekası veya daha doğrusu, başarılı bir biçimde kalkınması konusundan bahsedildiğinde, bir devletin başkentinin rolü ve konumu gibi faktörleri kâle almamak imkânsızdır.

Her şeyden önce "başkentin taşınması konusundaki Kazakistan örneğinin kronolojik olayları 1985 yılından başlamaktadır" dersem yanlış söylemiş olmam.

Özellikle o yıl Mihail Gorbaçev güçlü ve ebedi gibi görünen Sovyetler Birliği'nin kaderine en acı şekilde damgasını vuran bir programa öncülük etmişti.

Ben Sovyetler Birliği'nin güçlü bir potansiyeli olduğuna tümüyle inanan bir insan olarak SBKP MK Nisan Plenum'unu tüm kalbimle kabul etmiştim. Mihail Sergeyeviç Gorbaçev bu Plenum'da basit ve açık bir ad olan "perestroyka" adını verdiği Sovyet toplumunun global ve toptan yeniden yapılanmasının gerekli olduğuna dair düşüncelerini ilk defa açıklamıştı.

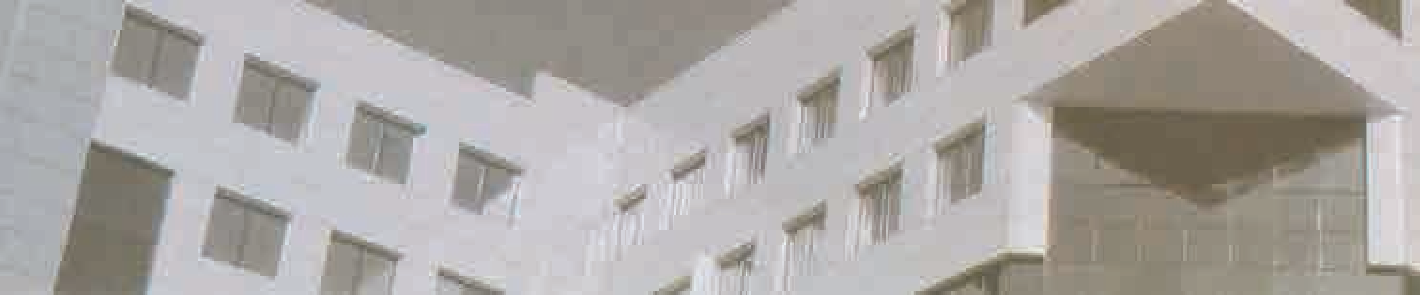
O dönemde ben Kazakistan SSC'nin Hükümet Başkanı'ydım ve Gorbaçev'in bana oldukça dürüst yaklaştığını ve duygularımı çok iyi anladığını biliyordum. Kendisi de değişimlerin gerekli olduğu yönünde duygular beslemekteydi. Hâlâ temsilcilerini ardı ardına son yolculuklarına uğurlayan Sovyetler Birliği'nin eski elitinin Brejnev'in, Andropov'un, Çernenko'nun cenazelerinde yaşadığı ezici gevşeklik, çaresizlik ve aciz duygusunu hatırlarım.

Eski zamanların hem istemeye istemeye, uzun sürede geçmesi ve hem de koskoca devletin kaderini elinde bulundurma hakkından vazgeçmeyi istememesini, nasıl görülmemiş bir sebatla iktidara tutunduğunu izlemek unutulmaz bir manzaraydı.

Tüm bunlar sadece yabancılar üzerinde değil, çok uluslu devletin biz genç yöneticileri üzerinde de çok kötü bir izlenim bırakmıştı. Tüm toplumu ayağa kaldıracak ve vatandaşlar arasındaki atalet ve güvensizlik ortamından çıkmaya zorlayacak kararlı bir adım atılması gerekiyordu.

Gorbaçev'in ilk açıklamalarının ve attığı adımların ardından yaşanan olaylar öylesine kendiliğinden ve yönetilemeyen bir karaktere bürünmüşlerdi ki, bu olayları savaş diye, hem de en acımasız savaş olarak adlandırmamak imkânsızdır. Ve ben kaderin bir cilvesiyle bu acımasız, hatta bazı hallerde "kanlı" mücadelenin en kızgın yerinde buldum kendimi.

Belki çok abartılı olacak ama, perestroyka dönemi (başından sonuna kadar) gerçek bir iç savaştı. 1988 yılında Dağlık Karabağ'da, 1989 yılında Abhazya'da ve Güney Oset-

ya'da silahlı çatışmalar başladı. Diğer silahlı çatışmalar ve vatandaşların karşı karşıya geldikleri durumlar ise eski SSCB'nin barışçıl coğrafyasını hiç olmadığı kadar sarstı.

Şüphesiz, büyük savaşlarda görmeye alıştığımız böylesi kan dökme olayları yaşanmadı. Ya da her yerde olmadı diyelim. Her şeye rağmen ilişkiler daha medeni olsa da bu, mücadelenin daha yüzeysel ve daha az şiddetli olması sonucunu doğurmadı.

Mücadele bizde, Kazakistan'da da özel ve dahili bir keskinlik kazandı. Eski iktisadi metotlar kendilerini tüketmişlerdi. Bu metotlar belirli seviyelerde sonuç verseler de biz, özellikle bu eskimiş ve alışıldık metotlar yüzünden kalkınma ve ilerleme alanında dünyadan sürekli geri kalmaya başladık. Ancak eski yönetim bunu anlamak istemiyordu. "Eğer eskiden olduğu gibi beş yıllık planlarımızı ve diğer plan göstergelerimizi yerine getirebiliyorsak, dünyaya yetişmek bizim neyimize gerek", dediler.

Bu anlamda eski yönetim açıkça devekuşu politikası uyguladı, tanınmayan Gorbaçev geldiğinde herkes bunun geçici bir olgu olduğuna, eninde sonunda her şeyin eski, alışık olunan yola gireceğine inanıyordu.

Eski yöneticiler eskiden olduğu gibi er veya geç Gorbaçev'in aklını başına toplayacağına, ya da olmazsa, birilerinin onun aklını başına getireceklerinden emindiler. Ve planın sürüncemede bırakılması, beş yıllık planın bilfiil kanuna aykırı şekilde yerine getirilmesi, planın üstüne çıkılması, gayri safi milli hasıla hesabı sık-sık değiştirilmesi, şişirme raporlar. Üst üste yapılan sayımlar ve hesaplar. Demek ki, "meydan savaşı yeniden devam edecekti".

Yeniden, bilinen sözde göstergeler, nişanlar, flamalar ve kızıl bayraklar...

Doğruyu söylemek gerekirse, benim "perestroyka" fikirlerine yaklaşımım oldukça basitti: "Sovyet" iktisadı ve hesap uygulamaları sistemi beni canımdan bezdirmişti. Hedefin aşıldığına dair yalan söylemekten bıkmıştım, iktisadi bütçeleri yeniden yapmaktan ve "süründürmekten", yazışmaların düzenlenmesine "yaratıcı" şekilde yaklaşmaktan bıkıp usanmıştım. İleride nasıl çalışacağımı düşünmek sadece antipatik değil, katlanılmaz bir hal almıştı. Değişime susamıştım. Ne yalan söyleyeyim, o zamanlar değişimlerin nihai amacının pazar ekonomisi ve demokrasi olacağını henüz düşünmüyordum.

Her şeyden önce ben değişimlerin gerekliliğini iktisadi ilişkilerin özünü değiştirmeden, bu öze geniş objektiflik, gerçeklik ve namusluluk katacak reformların gerekliliği olarak düşünüyordum. Aslında perestroyka ilk başlarda sistemin, bizim bugün "kozmetik" bakım dediğimiz allanıp pullanmasından başka bir şey değildi. Bununla birlikte ben Batılı ekonomistleri ve politikacıları okumaya başlamıştım. Adım adım pazar ekonomisinin temellerine inmeye, dünyadaki gelişmiş ülkelerin finans sistemlerinin esaslarını incelemeye başlamıştım.

85 ve 86 yılları somut olarak bu durumda, dünya ekonomisinin temellerini idrak ederek ve inceleyerek geçti. Bu durum, Kazakistan topraklarında Gennadiy Kolbin'in gerici rejimi tesis edildiğinde de sürdü. Eski elitin (Sovyet nomenklaturasının), her şeyin er ya da geç kendi yoluna gireceği ümitleri gerçekleşmeye başladı. Alışıldık yazışmalar ve yalan hesaplar yeniden işlemeye başladı.

1985'ten 1989'a kadar, tüm bu zaman içerisinde eskiyle yeni arasında olağanüstü dirençli, sert ve bence "sessiz" bir savaş yaşandı.

Haziran 1989'da Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği'ne seçildim.

Eski yöntemlerden ve eski tip yönetimden kurtulduk ama sorunlardan kurtulamadık. 1989 yılında Sovyetler Birliği ekonomisi döndürülemez, bence "gümbürdeyerek" "cehennemin dibine" doğru yuvarlanıyordu. Mağazaların raflarından yağ, salam, şeker, tütün ve daha pek çok şey kaybolmuştu. Bazen de ekmek bile yetmiyordu. Sovyetler Birliği yaşamıyor, hayatta kalma mücadelesi veriyordu.

Kısa bir süre sonra, Aralık 1991'de ülke sathında yapılan seçimler neticesinde Kazakistan halkının tam ve kesin desteğiyle yeni devletin Başkanı seçildim.

Bu dönem bütün Kazakistan'ı bir uçtan bir uca "koşuşturma" dönemim oldu. İnsanların ne kadar şaşkın olduklarını gördüm, bir anda tüm yaşamlarını değiştirmekle kalmayıp bütün yaşamları boyunca düstur edindikleri değerler sisteminden şüphe duyar hale gelmelerine neden olan olaylardan duydukları rahatsızlıklarını hissettim. İstisnasız herkesin gözlerinde aynı soruyu gördüm: "Bundan sonra ne olacak? Bundan sonra nasıl yaşayacağız?"

İnsanlar direk olarak basit ve açık cevaplar verilmesi gereken karmaşık ve kesin sorular soruyorlardı. Bu tümüyle idrak ettiğim ve beni kararlı adımlar atmak zorunda bırakan büyük bir sorumluluktu.

Zaman büyük ve önemli işler yapılmasını gerekli kılmaktaydı. Ancak tutucu bir mentaliteyle dolu eski bavulla büyük işler yapmak mümkün müydü? Prensip olarak özel mülkiyet, pazar, söz ve inanç özgürlüğü gibi kavramlar kabul edilebilir kavramlar değildi.

Yeni bir döneme girmiştik, ancak mentalite kolay kolay değiştirilemiyor. Partinin tüm yönetim eliti eskiden olduğu, gibi algılamaya devam ediyordu. Haydi, piyasayı oluşturalım ama nasıl yöneteceğiz? Böyle bir zihniyete sahip insanlardan bizi dünya iktisadi ilişkiler sistemine dahil etmelerini ve ekonomiyi yeni, piyasa tarzına göre yapılandırmalarını talep etmek, beklemek mümkün müdür?

Bu durum, oluşmuş değerler hiyerarşisine ve tüm diğerlerine karşı Sovyet biliminin ve dünya görüşünün kesin öncelliğinin tartışılmazlığına alışmış aydınların önemli bir kısmı için de aynıydı.

Hiç sarsılma arzusu olmayan insanları nasıl sarsabilirsiniz? Ardı arkası kesilmeyen kongrelerle ve Marksizm'in-Leninizm'in yüce ve yüce olmayan alıntılarıyla doldurulmuş beyinleri nasıl temizlersiniz? Devletin kalbinin (Alma-Ata'nın) zorlukla attığı köhne dolambaçlı yollarda dönüp duran eski rejimin yönetici elitini nasıl harekete geçirebilirsiniz?

1991 ve 1992'yi, dönüşümlerin başlangıcındaki bu sarsıcı "parlamenter" dönemi hatırlıyorum. Sakın ha, kimse parlamentarizme karşı olduğumu düşünmesin. Ben sadece yapıcılıktan ve zamanın boşluklara dayanamadığının tümüyle kavranmasından yanayım. Oysa o dönemde politik ve reform "boşlukları" çok fazlaydı, yakıcı öneme sahip hiçbir yasa geçmiyordu. Yasaların parlamentoda görüşülmesi sürecinde oyalayıcı felsefi tartışmalarla kelimenin tam anlamıyla herkesin eli kolu bağlanıyor ve boğuluyordu.

Yorgundum. Çok yorulmuştum. Ancak bu yorgunluk bir şeyler becermiş olmaktan, kabul edilen ve edilecek olan kanun dağlarından değil, tüm bunların olmamasındandı. O gün kabul edilmesi gereken, çünkü bir sonraki gün artık kimsenin ona ihtiyacı kalmayacak olan sıradaki kanun hiç kimseye yararı dokunmayacak yorumlar ve laf salatası denizine itildiği dakikalarda içimden, suyu temiz bir denize dalmak ve oradan temiz düşünceler ve yeni bir ruh haliyle çıkmak gelirdi.

Her alanda, kesinlikle her alanda köklü değişimler yapılması gerekliliğini açıkça kavrama gerekliliği her geçen gün beni daha da sarıp sarmalıyordu. Oluşan durumdan, oluşan çıkmazdan çıkmak için bir yol arıyordum.

Her şeyin üstesinden gelerek ülkeyi ileri götürmek ve geçmişin yaralarından kurtulmak mümkündü.

Bütün gücünü seferber etmek, mantıken senin kendini ileri götürmesi gereken şeylerin tutuculuğundan ve ataletinden kurtularak, sıçrayış üstüne sıçrayış yapmak mümkündü. Bu şekilde bir zaman devam edebilirdi, ancak sonsuza kadar böyle gidemezdi. İnsanları sarsacak ve kelimenin tam anlamıyla beyinlerini "havalandıracak" bir takım olağanüstü kararlar alınması gerekiyordu.

Böylelikle yavaş yavaş başkentin taşınması gerektiği fikrine geldim. Böylesi çok önemli bir dönemde başkentin yaşamsal öneme sahip rolü neden gözden geçirilsin ki! Başkentin, hele hele taşınmasının şimdi burada ne anlamı vardı ki!

Bu yaklaşım dışarıdan absürd gibi görünse de, benim reformlara başlamanın ve sürdürmenin ancak, yeni bir devleti inşa etmenin başlıca konularından birinin yeni bir başkent konusu olarak ortaya konduğunda mümkün olabileceğine inancım gün be gün pekişiyordu. Sadece gelecek zamana değil, mekânın da derinliklerine bakmak zorundaydık. Reform fikrine ben sadece Kazakistan toplumunu nasıl organize etme açısından değil, aynı zamanda bizi çevreleyen dünyaya nasıl adapte etme ve uyum sağlama açısından da bakıyordum. Zaman boyutu hesaba katılarak belirlenmiş politika ancak mekân boyutu hesaba katılarak belirlenmiş jeopolitikayla tamamlanırsa başarılı olabilir.

Çünkü başkentin sadece devletin merkezi olmadığı konusunda en ufak bir şüphem yoktu. Başkent sadece merkezi iktidarın odaklandığı nokta da değildir. Başkent sadece devlet çalışanlarının ve her kademedeki bürokratların başarılı veya başarısız olan faaliyetleri için iyi gelişmiş bir alt yapı da değildir. Başkent öncelikle devletin gelişiminin vektörünü belirleyen ve toplumu global eğilimlere göre yapılandırmaya imkân sağlayan jeopolitik bir oluşumdur.

Varoluşunun ve işlevinin tüm rasyonelliğine ve pragmatizmine rağmen başkent aynı zamanda oldukça ritüel ve zaman zaman da mistik bir yük taşır.

Başkentin bulunduğu yer devletin jeopolitik ağırlık noktalarıyla dengeli bir ahenk içerisinde olmalıdır. Bu hiç de başkentin yerinin zaman zaman, sadece konjonktürel tahayyüllerle bir uçtan bir uca "savrulması" anlamına gelmemektedir. Ancak bu, bir ülkenin ve halkın tarihindeki en önemli kırılma noktalarında, hatta başkentin yeri ve taşınması gibi faktörlerde ağırlık kefesinin iyi bir geleceğe doğru eğilebileceği ve bu gibi "eksik ağırlığı tamamlayıcı ağırlıkların" konmasının ihmal edilmemesi anlamına gelmektedir.

Başkentin bir ülkenin tam neresinde ve tam hangi bölgesinde yer alması gerektiğinin, onun taşıdığı önemin kısmen veya tam anlaşılmadığına rastlanmaktadır. Peki, konu bundan mı ibarettir? Başkentin kuzeyde mi yoksa güneyde mi, doğuda mı yoksa batıda mı olması ne fark eder ki?

Gerçekten başkentin nerede olduğunun bir önemi var mıdır ve gerçekten başkentin bulunduğu yer devletin kaderi ve geleceği için yaşamsal bir rol oynar mı?

Eski toplumsal ve politik ilişkilerin ve hatta ülke vatandaşlarının eski yaşam tarzı ve biçiminin kırılarak yerine yeni tiptekilerin inşa edilmesi söz konusu olduğunda başkentin bulunacağı yere özel bir önem vermek gerekmektedir.

Burada ben, başkentin her zaman, onlarca ve yüzlerce yıl boyunca bir devletin sınırları içerisinde oluşan geleneklerinin ve yaşam tarzının odak noktası olduğunu unutmamak gerektiği düşüncesindeyim.

Bu anlamda bir devletin başkenti sadece ülkenin beyni değil, aynı zamanda tüm halkın ve hatta tek tek vatandaşların sadece davranış normlarını değil, mentalitesini de belirleyen merkezi sinir sistemidir. Başkent tüm toplumun davranış altyapısının oluştuğu yerdir. Başkenti ilerlemenin merkezi olarak gören yerleşmiş görüşün aksine belirtmek gerekir ki, başkent genellikle ilerici olmaktan çok tutucu bir temele sahip olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Toplumun temellerini tehdit eden tüm devrimler ve her türlü sosyal sarsıntılar kural olduğu üzere taşrada, çevre bölgelerde başlarlar ve bunların pek çok anlamda başarısı başkentin bunları destekleyip desteklememesine bağlıdır.

Özellikle başkentin toplumsal veya politik dramları başlatan değil de, son noktayı koyan olması ve başkentin başlıca özelliklerinin gelenekleri, toplumun yaşam tarzını ve yapısını aktif bir şekilde benimsemesi ve bunlardan uzun sürede ve zor ayrılması burada yatmaktadır.

Bunda şaşırtıcı bir şey yoktur, bir ülkenin er ya da geç acı verici hale gelen sorunları başkentte, başkent statüsü sayesinde bir parça olsun hafiflemekte ve küllenmektedirler.

Tek kelimeyle kültür başkentte, politika ise taşrada yapılır. Ancak, politikanın "çıkış kaynağının" her zaman başkent olduğu gibi, kültürün "çıkış kaynağı" da her zaman taşradır.

Bir ülkenin ve reformlarının kaderinin belirlendiği sancılı günlerinde çok sık tutucu ve geleneksel megapolün başkent statüsünün, değişim rüzgârlarına açık, en azından politik ve toplumsal yeniliklere aktif bir şekilde karşı koymayan taşraya taşınması çok sık gündeme gelmektedir.

Burada, yanılmamak ve kanmamak lazım geldiği şüphesizdir. Taşra ilerici olduğu için değil (öyle olduğu da vakidir), daha çok ülkenin politik yaşamından kopuk olduğu ve gerçekleştirilen reformlara daha felsefi yaklaştığı için değişimlere açıktır. Her türlü, hatta devlet için en ilerici ve yararlı fikirlerin bile oldukça olumsuz karşılandığı bir başkentten farklı olarak, değişim zamanı belirsiz uzunlukta bir zamana ötelenebilir.

Başkentin değiştirilmesi sıklıkla iktidarın merkezileştirilmesinin ve bölünmüş ülkenin tek bir egemen devlette birleştirilmesinin güçlü bir politik faktörü ve esası olarak karşımıza çıkmaktadır.

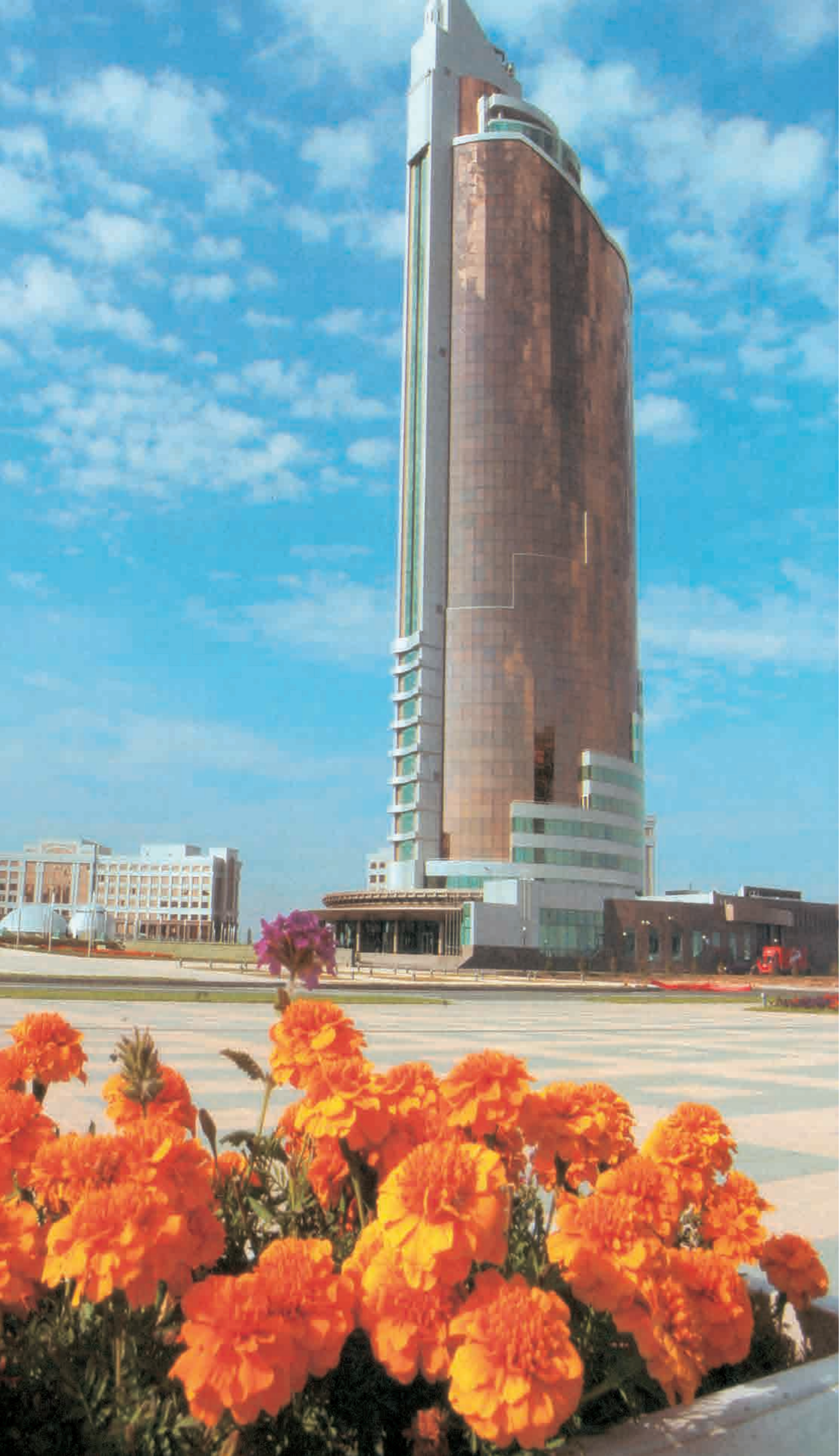
Bunun her zaman ve insanoğlunun bilinen tüm geçmişinde böyle olduğunu belirtmem gerekiyor.

Milattan önce 2000 yılı. Ulu, antik ve esrarengiz, çok önemli dönemsel yapılarını sürekli saldırılar ve fetihler döneminden önce kurmayı başarmış Mısır. Antik Mısır Firavun'un güçlü iktidarı altında henüz birleşmiş bir ülkeyken bile her an yerel din adamlarının tabiiyetine girerek yeniden parçalanabilecek kadar güçsüzdü. Daha yeni Firavun olmuş Amenemhet Mısır'ın o dönemdeki kendi ruh haline ve genel "şımarıklığına" sahip başkentinin devletin dağılmasına neden olabilecek merkezkaç eğilimlere karşı koyacak güçte olmadığını çok iyi kavramıştı.

Firavun başkentini sadece güçlü, istihkam edilmiş bir nokta değil, devletin birliğinin kalesi ve sembolü olacak kuzeydeki İttaui şehrine taşıma kararı alır.

Fikir sonuna kadar uygulanamamış, ancak bir örnek olarak günümüze kalmıştır.

Asur kralı Sinahherib iktidarını merkezileştirmek ve tüm ülkeyi birleştirmek amacıyla başkenti, tutucu ve sürekli baş kaldıran eski başkent Asur'dan uzaktaki Ninevia'ya taşınması

gerektiğini düşünmüştür. Çarın zamansız ölümüne rağmen yeni başkent Asur Krallığı'nı birleştiren ve merkezileştiren bir başkent olmuştur. Asur tabletlerinde Sinahherib'in ağzından Ninevia şöyle anlatılmaktadır: "Eski caddeleri yeniden yaptım, çok dar olanlarını genişlettim ve şehri güneş gibi parlak hale getirdim".

Bu yüzden başkentin devletin merkezinde olması gerektiğine dair her türlü hatırlatmayı çok fazla kelime anlamıyla almamak gerekiyor. Başkent coğrafi merkez olmaktan çok, devletin coğrafi merkezine en yakın politik merkezde bulunmalıdır. Tek kelimeyle maksimum jeopolitik ağırlığa sahip olmalıdır.

İşgüzar bir eleştirmenin anlaşıldığı kadarıyla, elinde cetvelle harita üzerinde Kazakistan'ın boyutlarını ölçerek, Astana'nın Başkan Nursultan Nazarbayev'in defalarca iddia ettiği gibi Kazakistan'ın coğrafi merkezinde bulunmadığını ispatlamaya çalıştığını hatırlıyorum.

İyi bir gazeteci de Astana'dan Kazakistan'ın güney sınırına olan mesafenin Astana'nın kuzey sınırıyla olan mesafesinin iki katı olduğunu hesaplamıştı. İstemeye istemeye bu "geometriciye" sormak istiyorum: Özür dilerim ama, diyelim ki, elipsin merkezi neresidir? Merkez, karşı kenardan yakın kenarın yaklaşık olarak iki-üç kat uzağında bulunmaktadır. Söylendiği gibi, "açık ortak merkezleri olmama" durumudur. Burada merkezler bir de iki tane. Orada ve burada, özür dilerim ama, hep iki tane: Kuzey ve Güney başkentler...

Jeopolitika her şeye rağmen geometri değildir, bir devletin coğrafi merkezi ise çevrenin geometrik merkezine her şeyden az denk düşmektedir.

Kazakistan'ın jeopolitik merkezi sadece cetvelle ölçülecek bir şey değil, pek çok anlamda da, cetvelle ölçülmeyecek mütalaalar ve perspektiflerdir. Konu başkentin Kazakistan'ın tam coğrafi merkezine taşınması şeklinden çok, başkentin pek çok anlamda Kazakistan'ın merkezi olabilecek bir yere taşınması şeklinde ele alınmıştır. Sadece coğrafi değil, aynı zamanda özellikle jeopolitik, toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin, devletin iç ve dış ilişkilerinin ağırlık merkezi olarak ele alınmıştır. Kazakistan'ın yeni başkenti Astana özellikle, coğrafi merkeze yakın böylesi "genelleştirilmiş" ve "entegre eden" bir başkenttir.

Şüphesiz ki, başkentin taşınmasında başka bir sürekli tehlikenin var olduğunu görmezlikten gelmek imkânsızdır. Bir şehri birden bire başkent statüsünden mahrum kılmak da, genel olarak bir taşra kentini de birden bire kelimenin tam anlamıyla başkent yapmak da imkânsızdır. Ve bu yüzden eski ve yeni başkentler arasında çelişkiler hep olacaktır. Ve hatta bu çelişkiler öylesine keskinleşebilirler ki, sadece normal olmayan ve istenmeyen rekabet durumuna sebep olmakla kalmaz, başka, örneğin ülkenin parçalanması gibi çok daha ağır sonuçlara yol açabilirler.

Yeni terfi etmiş başkentin tarihi hafıza kaybı çekebilecek olması yeni başkent için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Yüzyıllar boyunca oluşan ve devletin tarihiyle ahenk içerisindeki başkent kültüründen farklı olarak yeni başkent kendine özgü beyaz bir sayfa olacaktır. Bu sayfa üzerine geçmişin ve geleceğin sorumluluklarını kaydederek son derece dikkatli ve etraflıca düşünülmüş tarihi kronolojiyi yaratmak gerekir.

Başkentler her zaman devletlerin sembolü ve devletlerin kültürel, toplumsal ve sosyal geleneklerinin koruyucusu olmuşlardır. Ancak her şeyin, kültürün, ekonominin ve toplumun değiştiği bir zamanda yaşıyoruz. Tabii ki, bu değişimler başkentin değiştirilmesini zorunlu kılmaz ve hatta toplumun politik yapısının değişmesi hiç de zorunlu ve başkentin "siyasi açıdan daha itibarlı" bir yere taşınması için yeterli bir koşul değildir.

Ancak politikayla, kültürle, toplumla birlikte o devleti çevreleyen dünyanın jeopolitik haritası da değişebilmektedir. Bölgesel jeopolitik haritanın değişmesi gibi bir faktör devletin varolması ve normal bir şekilde gelişmesi için çok önemli bir şartı, yani başkentin başka bir coğrafi noktaya taşınması zorunluluğunu koştuğu durumlar sık sık ortaya çıkmaktadır.

Her şeye rağmen, her zaman jeopolitik gerçekleri takip etme ve bunlara uyma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmem gerekir. En azından jeopolitik haritanın ve başkentin yerinin değişmesine çok sıkı bağlı olmaktan kaçınmak gerekir. Aksi takdirde böylesi önemli bir konuda mutlak bir saçmalığa kadar varılabilir.

Perestroyka döneminde Mihail Gorbaçev tarafından ileri sürülen ve politik çevrelerde bir zamanlar "seyyar başkent" fikrinin moda olduğunu hatırlıyorum.

O zamanlar Sovyet cumhuriyetlerinin kendi kaderlerini belirlemeleri ve iktidarın olağanüstü bir şekilde Moskova'da merkezileşmesinin desentralizasyonu fikrinin hakim olduğu bir atmosfer yavaş yavaş ve gözle görülür bir şekilde olgunlaşmıştı. O zaman SSCB'nin dağılmasını isteyenlerin sayısı çok azdı.

Sonuçta bir kısım jeopolitika teorisyeni "seyyar başkent" fikrinin hayata geçirilmesini önermişlerdi. Bu "seyyarlık" ideologlarına göre başkentin fonksiyonları bayrak yarışı prensibine göre elden ele değişmeli, Moskova'dan başka bir cumhuriyetin başkentine, o cumhuriyetin başkentinden başka bir cumhuriyetin başkentine geçmeliydi. Ve saire...

Cumhuriyetler kendi gururlarını tatmin ettikten ve kendi merkezkaç eğilimlerini azalttıktan sonra başkentin fonksiyonları yeniden Moskova'ya verilmeliydi. Tek kelimeyle *"kurtlar tok, koyunlar sağ salim"* olacaktı.

İlk bakışta göründüğü gibi, bu fikrin saçma olduğunu söylemeyeceğim. Bu hikayede en önemli şey, projenin sahiplerinin başkente özgü olan merkeziyetçilik özelliğini "mutlak emir" sınıfına sokmuş olmalarıdır. Sadece pratik tarafından bakılacak olursa, başkentin fonksiyonları çok fazladır ve bu fonksiyonlar en az örneğin, devletsel birliğin sembolü fonksiyonu kadar önemlidir. En azından çok açıktır ki, temel birlik etkisi gerçekleştirilmek suretiyle "seyyar başkent" fikrinin hayata geçirilmesi öyle çok "yan etkiler" doğururdu ki, fikrin kendisi SSCB'nin can çekişmesini uzatmaktan çok, şüphesiz, bir o kadar da başlıca katalizatörü olurdu.

Korint Birliği'nin ulu stratejisti Büyük İskender çok büyük bir plan gerçekleştirir: Oykumen'in *(Miletli Gekatey'de ilk defa rastlanan Yunanca kelime Kuzeyi hariç Avrupa'yı, Kuzey Afrika'yı, Küçük Asya'yı ve Hindistan'ı içine alan, üzerinde insan yaşayan toprak parçası - Çn.)* ulaşılabilir kısmının Elenleşmesini gerçekleştirerek yeni imparatorluğun başkentini doğuya, antik Babil'e taşır.

İskender'in düşüncesine göre, doğu Babil bundan böyle batı Elenist medeniyetin yayıcısı ve merkezi olmalıydı.

Ancak burada bir mülahazayı gözden kaçırmamak gerekiyor. Sadece Devlet Başkanları başkenti oluşturmaz, başkent de ülkenin yönetimini oluşturur. Yeni başkentin ve yeniden ele geçirilen toprakların doğulu etkisi sonunda Büyük İskender üzerinde Batı ve Doğu kültürlerinin kaynaşmış birliği teorisinde ifadesini bulan dünya hakkında yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. İskender'in maiyetinde bulunan Makedonyalılar ve Elenler önceleri Doğulu unsurların kralın yakın çevresine getirilmesinden, İskender'in Doğulu Pers tebaası da antik Pers kültürünün çok fazla Elenleştirilmesinden memnun olmamışlardır. Ancak şu veya bu şekilde özellikle başkentin doğuya taşınması İskender'e uzunca bir süre akıllara etki etme ve kendi tebaasını çıkarlarının sınırında dengeleme imkânı vermiştir. Tek kelimeyle, karışık ve Elen'den Hindistan'ın Hafisis'ine kadar uzanan

imparatorluğuna istikrarın ve devamlılığın bir kısım unsurlarını getirebilmiştir. Aynı Babil adını ardı ardına değiştirerek, bir başkent olarak daha bir kaç bin yıl var olmuş ve sonunda kadim ve güzel Bağdat olarak Irak'ın başkentine dönüşmüştür.

Başkentlerin yaşamlarında tarihi öneme sahip bir olay, I. Petro tarafından alınan stratejik bir karar ("Avrupa'ya bir pencere açmak"), başkentin Moskova'dan genç St.Petersburg'a taşınması pek çok insan tarafından sık sık hatırlanmaktadır. Baltık Denizi'ne dökülen Neva nehrinin ağzındaki bataklık düzlük 1711 yılında devasa Rusya İmparatorluğu'nun Avrupalılaşma sürecinin başlaması gereken yer olmuştur. İsveç kralı Karl'ı Poltava'da yenmesi Birinci Petro'ya Rusya'nın sadece üstün silahlarıyla değil, "ezelden beri Avrupalı" olan Baltık Denizi kıyısındaki göz kamaştırıcı başkentiyle de Avrupa'ya tümüyle layık olduğunu düşünmesi için temel oluşturmuştur.

Ancak her şeye rağmen yeterince sağlıklı düşünecek olursak, Rusya'nın Avrupalılaşmasının sadece başkentin mekanik olarak kültürlü Avrupa'ya daha yakın bir yere taşınması sayesinde başarılı olamayacağı sonucuna varabiliriz. Moskova da süper kıta Avrasya'nın Avrupa kısmında yer almaktaydı ve Rusya'nın Avrupalılaşmasına "beyaz taşlı" başkentin Avrupalılaştırılmasıyla başlanması tümüyle mümkündü.

Birinci Petro'nun sakallarını yoldurarak ya da kestirerek, geleneksel kaftanların yerine içlik giymeye zorlayarak, zengin ailelerin çocuklarını Hollanda'ya ve diğer Avrupa ülkelerine eğitime göndererek Boyarlar (Eski Rus ve Moskova devletlerinde büyük toprak sahipleri ve feodal sınıfın üst temsilcileri Çn.) arasında Avrupai yaşam stilini nasıl yerleştirdiğini pek çok insan bazen eğlenceli, bazen de açıkça zora dayalı bu mevzuları hatırlarlar. Ancak gerçekten ciddi olmak gerekirse, Boyarlar gibi bu güçlü elit kesimin tutucu yapısı Rusya'da öylesine güçlüydü ki, tüm Rus Devleti'nin hükümdarı bile bunları hesaba katmak zorunda kalır. Boyarların "Avrupai yaşam tarzı"nın uygulanmasıyla ilgili yeni mentaliteye karşı gösterdikleri üstü kapalı ve gizli mukavemet, bunlara karşı yürütülen mücadelenin "sakallarının yolunmasıyla" sınırlı kalacak kadar güçlüydü. Aynı zamanda Birinci Petro'nun Rus yaşamının Batı Avrupalı davranış biçimlerine yönelik yeniden yapılandırma arzuları da asilzade Boyarların mukavemetine katlanacak kadar güçlüydü. Ve başkenti Moskova payitahtından alarak uzak ve sürekli su baskınlarına uğrayan bir yere taşımak Petro'nun yeniyle eskiyi kendine özgü bir şekilde uzlaştırma yöntemi olmuştur. Kökten soylu asilzadeler temel olarak ayrıcalıklarını ve yüzyıllar boyunca oluşmuş yaşam tarzlarını muhafaza ederek Boyarların Moskova'sında kalırlar. Rusya İmparatorluğu'nun idari organları ise St.Petersbug'a getirilir ve bu organlarda çalışanlar Rus halkının tüccarlar, zanaatçılar gibi iş çevrelerinin ve hatta, bazen de halkın "alt" kesimin çocuklarından oluşan memur tabakasının temsilcilerinden seçilir.

Boyarların ve asilzadelerin devlet yönetiminde lider konumda oldukları şüphe götürmez.

Ancak devlet yönetiminin gerçekleştirildiği yeni şartlar ve başkentin Avrupa şartlarına yakınlaştırılmış olması, her şeye rağmen yönetici sınıfı gerçekten de Avrupai tarzda düşünmeye başlamaya zorlamıştır. Bundan da öte, Petersburg asilzadeleri kendi kararlarında artık patriarhal Moskova'ya ve Rus Boyarlarının yüz yıllar boyunca oluşmuş gücüne dayandırmak zorunda değillerdi. Feodal ilişkilerin keyfiliğiyle zayıflayan Rusya ekonomisi taze kana ihtiyaç duymaktaydı, Birinci Petro'ya göre, bunu İmparatorluğa Avrupa'da mevcut olan pazar ekonomisinin temelleri verebilirdi. Ve sadece başkentin St.Petersburg'a taşınmasıyla Rusya, asilzadelerin güçlü mukavemetine rağmen, kapitalist ilişkilerin temellerini yaratabilmiş ve bu ilişkiler Petro'nun açtığı "pencereden", kelimenin tam anlamıyla içeriye sökün etmişlerdir.

Mamafih, Moskova'nın otoritesi değişmeksizin hep yüksek ve somut olarak sarsılmaz olmuş ve Moskova için zor zamanlar hep olmuştur. Başkentin Baltık kıyısına taşınmasına rağmen Moskova başkentin sahip olduğu pek çok fonksiyona sahip olmayı sürdürmüş, bir kısım hükümet kuruluşu Moskova'da kalmıştır. 1728-1732 yılları arasında, yani dört yıl boyunca ise Rusya İmparatorluğu'nun yeniden başkentliğini yapmıştır.

Başkentin taşınmasının tüm devletin gelişimi için gerçekleştirildiği benzer örnekler başkentler kronolojisi açısından gelenekseldir.

Geçen yüzyılın 50'li yıllarında Brezilya Başkanı Juselinu Kubiçek di Olivera başkenti nüfusu az bir ovaya inşa edilen ve ülkeyle aynı adı taşıyan (Brezil) yeni bir şehre taşıma kararı alır.

Bana kalırsa başkentin taşınması konusundaki Brezilya örneği özel olarak değinilmeyi gerekli kılmaktadır. Brezilya örneğini Kazakistan başkentinin taşınmasıyla benzediği için ele almıyorum. Başkentin Rio de Janerio'dan ülkenin içlerine taşınmasının olumlu sonuç veren ve doğru bir karar olup olmadığı konusunda değişik görüşler olduğu için de ele alıyor değilim.

Her şeyden önce, başkentin yeterince gelişmiş bir kentten ülkenin uzak veya geri kalmış bir bölgesine taşınmasının tipik nedenleri ve sonuçları Brezilya örneğine yansımış olup bu sırada ortaya çıkan hatalar ve problemler görülebilmekte, taşınmayla ilgili başarılar ve perspektifler açıkça seçilebilmektedir.

Brezilya'nın ilk başkenti San Salvador'dan ve ikinci başkenti Rio de Janerio'dan taşınması fikri ülkenin neredeyse tüm tarihi boyunca, deyim yerindeyse, göklerde dolaşmış olması ilginçtir. Başkenti taşıma fikri 1889 yılında Brezilya'nın bir cumhuriyet olarak ilan edilmesi ve yeni devletin Anayasasına başkentin taşınması maddesi konulması düzeyine çıkartılacak kadar benimsenmiştir.

Brezilya'nın sömürgeleştirilmesi döneminde ülkenin sadece kıyı bölgeleri geliştirilir. Özellikle Atlantik Okyanusu'nun kıyılarında megapol boyutlarına kadar ulaşan ilk şehirler ortaya çıkar. Uzunca bir süre boyunca ülkenin iç bölgeleri, özellikle Brezilya Ovası'nın el değmemiş toprakları hiç gelişmemiş ve yerleşim olmamıştır.

Ancak belli bir zamana kadar Anayasaya konulan başkentin taşınması maddesi hayata geçirilmemiştir. Politik iradenin ve başkenti taşımanın objektif zorunluluğunun olmaması buna neden olmuştur. Ancak Brezilya'nın toplumsal-politik ve sosyo-ekonomik gelişimi ölçüsünde yürürlükteki Anayasanın ilgili maddesine ilgi de artmıştır.

Kıyı şeridindeki büyük sanayi şehirlerindeki ekonomik ilişkilerin gelişmesi ölçüsünde bu şehirlerde halkın deyimiyle "sütlü kahve"ler ortaya çıkmıştır. Bu tanım mecazi ve hiç de anlamsız değildir: Brezilyalılar servetlerini sanayiden elde eden ve tüm dünyaca ünlü Brezilya kahvesini ve daha az ünlü Brezilya etini ve süt ürünlerini satan yerli oligarşiyi böyle adlandırmaktadırlar.

Bu dönemde çok kalabalık olan Rio de Janerio özellikle etraflıca düşünülmemiş yapılanma planlarından ve şehir altyapısının ahenkli bir şekilde gelişmesi programından başından beri yoksun olan büyük şehirler için tipik olan sosyal problemlerin tüm "nefasetini" yaşamaya başlar.

Sonunda geçen yüzyılın kırklı yıllarında Brezilya hükümetinin görevlendirmesiyle ülkenin tüm geniş topraklarında yeni başkentin kurulacağı "adanmış topraklar" arayışı başlar.

Uzun arayışlardan sonra böyle bir yer bulunur. Uzmanların görüşüne göre Brezilya'nın üç eyaletinin (Minas Jerais, Goyas-Grosu ve Matu-Grosu) kesişme noktasındaki bu yer ye-

nilenen devletin başkenti olacak yeni şehrin inşa edilmesi için en uygun yer olarak belirlenir.

Başkentin inşa edileceği yer deniz seviyesinden 1170 m yüksekte bulunan Şapada olarak adlandırılan bir dizi tepelikten oluşmaktaydı. Bu alanın hemen yanında üzerinde dağınık halde orman adacıkları bulunan el değmemiş topraklar uzanmaktaydı. Yakında ise kurulacak şehrin su ihtiyacını karşılayacak olan devasa bir baraj yer almaktaydı.

Sonunda Brezilya'nın yeni başkentinin inşa edilmesiyle ilgili karar 1956 yılında kabul edilir ve hemen işler deyim yerindeyse, "kaynamaya" başlar.

Aradan dört yıl geçer ve 21 Nisan 1960'ta başkent törenlerle açılır. Columbia yöresindeki özel bir alanda bulunan Washington olayında da olduğu gibi, Brezilya'nın da başkenti Federal Başkent Yöresi adı verilen özel bir alanda yer almaktadır. Bu da devletin başkentinin özel bir statüye sahip olduğunu ve eksteritoriyal karakterini vurgulamaktadır.

Üzerine özel statüye sahip başkent yapılacak böylesi özel alanların ayrılmasının büyük bir anlamı vardır.

Bu olayda başlıca idari merkez olarak başkent kesinlikle özel ve eşi benzeri olmayan bir oluşumdur. Bu başkent tüm ülkeye ve bulunduğu yere bağlı olmaksızın her bir vatandaşa aittir. Bu yüzden başkente özel eksteritoriyal statüsü verilmesi başkentin hiçbir bölgeye veya eyalete ait olmadığının, tüm ülkeye ait olduğunun ve her zaman bölgesel değil, ulusal düzeyde olduğunun altını çizmektedir.

Gerçekten de, başkentin nötr bir bölgeye kurulması, her şeye rağmen tipik bir olgudur. Bu tür alanlar başkentleri çeşitli sosyal ve politik grupların çıkarlarının kesiştiği alanlar dışında bırakmakta ve ayrı ayrı ele alınan bölgelerin sorunlarından uzaklaştırmaktadır.

Az önce de bahsettiğimiz gibi, 1791 yılında kurulan ve 1800 yılında ABD'nin başkenti olan Washington'a, Virginia ve Maryland eyaletlerinin topraklarından toprak verilmiş ve Columbia Federal Bölgesi olarak adlandırılan özel alana "yerleştirilmiştir".

Yaklaşık buna benzer bir örnek de Avustralya'dır. Avustralya Birliği'nin başkenti olma hakkı için iki büyük liman şehri olan Melburn ve Sidney yarışmışlardır. Şehirler arasındaki çelişkilerin keskinleşmesini doğuracak ortamı yaratmamak ve ihtirasları daha fazla körüklememek için Avustralya hükümeti (Zor çözümlenebilecek bir sorunun bilgece ve basitçe çözümü gerçek bir Solomon kararı (Musevi kral Solomon'un mahkemesi hakkında İncil'de geçen hikayeden dolayı - Çn.) alır: 1913 yılında ayrı bir eksteritoriyal bir birim oluşturulur ve Avustralya Başkent Alanı adı verilir. Bu alana inşa edilen şehir-başkent de Canberra adını alır...

Bir başkentin yeni bir yere taşınmasındaki bir başka neden de, istilacılar tarafından saldırı ve yakılıp-yıkılacağı tehdididir.

Örneğin, Çin'de Moğollara karşı ayaklanan Kırmızı Bantlılar'ın yöneticilerinden biri olan Çju Yuançjan 1367 yılında başkent Pekin'in Moğol yanlısı Yuan Hanedanlığı tarafından ele geçirilmesinden sonra İmparator ilan edilir ve yeni Min Hanedanlığı'nı başlatır. Başkentin güvenliği için güneye, Nankin şehrine, Moğol istilacılarından uzağa taşınır. Bu arada, Pekin yine aynı kuzey başkent, Nankin ise güney başkent olarak kalır.

Benzer bir örnek de yakın çağda Rusya'da yaşanmıştır. 1917 Ekim silahlı ayaklanmasından ve Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra yeni iktidar ve kurumları potansiyel düşmanlarına çok yakın bir yerde kalamazlardı. İç savaş ve askeri saldırı şartları altında RFSSC'nin başkenti 12 Mart 1918'de Moskova'ya taşınır.

ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ПРЕЗИДЕНТТІК
МӘДЕНИЕТ
ОРТАЛЫҒЫ
МУЗЕЙ

Böylelikle, tarihte bir devletin başkentinin bir coğrafi bölgeden bir başkasına taşınması için pek çok temel sebebin varlığı bilinmektedir. Bu insanlık tarihi için karakteristiktir. Ve bir sonuç olarak, dünya toplumlarının tarihi çeşitli tarihsel zamanlarda ve çeşitli halkların tarihlerinde başkentlerin taşınması süreçlerini anlatan çok daha fazla faktöre tanıklık etmiştir.

Başkentlerin taşınması konusunda benim verdiğim örnekler onların "doğuşları" ve "ölümleri" konusundaki tarihi faktörler denizinde bir damladır.

Tarih daha pek çok başkent taşıma örneği görmüştür.

"Dünya" yüzyıllar, hatta bin yıllar süren tarihi boyunca tüm başkentlerini en az altı kere değiştirmiştir.

Çin Devleti'nin bugünkü başkenti ilk olarak ülkenin en eski yerleşim yerlerinden olan Yuçjou'da ortaya çıkmıştır. Pekin uzun yüzyıllar boyunca Çin'in politik merkezi olmuş ve çok defa adını değiştirmiştir: Bei-jin, Tszi, Yantszin, Çjundu, Dadu, Beypin. 1403 yılında şehir Pekin adını alır, 1420'de ise Dünya İmparatorluğu'nun başkenti olur.

Başkent olduğu yüzyıllar boyunca Pekin tarihi misyonunu yerine getirmiş ve Çin Devleti'nin birlik ve bütünlüğünün sağlanması ve Çin'in etkisinin tüm Doğu Asya'da yaygınlaşmasının faktörü olmuştur. Kısa süreli bir unutulmanın ardından 1912 yılında yeniden Çin Cumhuriyeti'nin başkenti olur. Ancak Çin tarihi için fırtınalı geçen 1928 yılında başkenti Çankayşek'ten Nankin'e geri taşır. Ve ancak yirmi yıl sonra, 1949'da Maoçetung Çankaycıları Kıta Çin'inden kovarak Pekin'e başkent statüsünü geri verir.

Hiç şüphe yok ki, en büyük megapollerden ve dünyanın en saygın başkentlerinden birine dönüşen Pekin bir başkentin taşınmasına oldukça başarılı bir örnektir.

Japon İmparatoru Meydzi 1868 yılında Edo (nehir kapıları) şehrinin adını "doğu başkent" anlamına gelen Tokyo olarak değiştirmiştir. O döneme kadar Edo Japonya'nın en büyük kenti kabul edilmekteydi ve nüfusu bir milyondan fazla idi. Edo bayrak yarışını Kioto'dan devralmıştı ve Japonya'nın başkentiydi. O zamana kadar Nara, Nagaoku ve Heyan gibi şehirler çeşitli dönemlerde Japonya'ya başkentlik yapmışlardır.

Burada Japonya'nın başkentinin taşınmasında Segun İeyasu Tokugava'nın dağınık haldeki ülkeyi birleştirme ve ilerideki kalkınması için az veya çok istikrar kazandırma konusunda gösterdiği kararlılık etkili olmuştur. Tokugava hesaplarında yanılmamıştır. Bugün Japon başkenti insanoğlunun teknolojik gelişiminin timsali ve dünyanın en büyük finans merkezlerindedir.

Ve son olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin başkentinin 1800 yılında Philadelphia'dan Washington'a taşınması. George Washington İngiliz kraliçesinden elde edilen bağımsızlığın kesin olarak yerleştirilmesi için genç Amerikan Federasyonu'na politik bir merkez kurmak gerektiği konusunu çok iyi kavramıştır.

Bir başkentin taşınması konusundaki bu örnek bir zaferle taçlanmıştır: Bugün Washington, yeryüzündeki tüm kıtalara kendi ekonomik ve politik etkisini yaymış, dünyanın en güçlü devletinin başkentidir.

İspanya kralı II. Filip başkenti Pirene yarımadasının coğrafi merkezi olan Madrid'e taşımıştır. Finlandiya'nın başkenti geçen yüzyılın başlarında Helsinki'ye "göç etmiştir". Norveç'in başkenti Oslo'ya, Hindistan'ınki Yeni Delhi'ye. Karaçi'nin yerine 1971 yılında Pakistan'ın başkenti İslamabad olmuştur. Côte d'Ivoire'ın başkenti Abidcan yerine Yamusukro olmuştur.

Türk ordusunun Generali Mustafa Kemal Atatürk 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentini Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'dan, İhtilaf devletlerine karşı verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın merkezi haline gelen ve daha sonrasında ise hızla gelişen ve dinamik Türkiye'nin başkenti olan Ankara'ya taşır.

Nijerya'nın eski başkenti altı milyonluk büyük Lagos idari fonksiyonlarını 230 bin nüfuslu "küçük" Abuca'ya devretti.

Böylece, dünya başkentlerinin "yıldız" haritası insana hareketsizmiş gibi görünmektedir. Oysa haritaya tarihi perspektif açısıyla daha dikkatli bakmak gerekiyor. O zaman görülecektir ki, yıldızlar yerlerinde durmuyorlar, sık sık uçuyorlar...

Ve bana kalırsa, yukarıda anlatılanlardan çıkartılabilecek sonuç oldukça açık ve şeffaf olacaktır: Tüm zamanlarda ve tüm ülkelerde başkentlerin taşınması geçici bir arzu ve bir kişinin çelik iradesinin tezahürü değildir. Başkentlerin taşınması hemen hemen her zaman devletin çıkarları tarafından belirlenmiştir. Ancak taşınmanın kendisi eğer ince hesaplarla ve katı politik iradeyle birlikte yürürse, ancak o zaman olumlu meyvelerini verir.

İSİMLER KERVANI...

Gördüğümüz kadarıyla insanlık tarihi, devletlerin başkentlerinin yerlerinin ve isimlerinin değiştirilmesi vakalarıyla doludur. Bu değişikliklerin oldukça merkantilist olanlarından, gerçekten de dünyevi olanlara kadar pek çok nedeni var. Ancak burada bir yasallık olduğunu tespit etmek pek zor değil. O da şudur: Dünyadaki hemen hemen hiçbir büyük ya da orta büyüklükteki devlet başkentinin değiştirilmesinden kaçınmamıştır.

İşte bizim Kazakistan'ımız da bunun dışında değildir...

Bu bir rekor olarak kabul edilebilir mi, bilemiyorum ama, yirminci yüzyıl boyunca devletimizin başkenti olarak tam beş şehir belirlenmiştir. Bu tarihi gerçek tamamıyla kendine özgü bir rekor olabilir. Bu arada, Kazakistan'ın adı geçen tarihi dönemde bağımsız bir devlet olmadığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. O zamanki kararların alınmasında yatan mantık, bizim kendi başımıza aldığımız kararın temelinde yatan mantıktan oldukça farklıydı.

Kazakistan'ın bir birim zamanda başkentini değiştirme sayısı bakımından Guinness Rekorlar Kitabı'na girip girmediğini bilemeyeceğim. Bizim görevimiz de bu değil ve başkentlerimizin tarihi yirminci yüzyılla da hiç sınırlı değil. Zira Kazak başkentlerinin değiştirilmesi tarihi en azından yirminci yüzyılda başlamamıştır...

Şaşırtıcı, ancak, tarihi belgeleri inceledikçe çeşitli dönemlerde ve Büyük Bozkır tarihinin çeşitli dönemlerinde tüm Türki kabilelerin merkezlerinin-başkentlerinin özellikle günümüz Kazakistan toprakları üzerinde yer alan şehirler olduğunu tespit etmeden geçemeyeceğim. Bu şehirler arasında Suyab, Kulan, Taraz, Balasagun, Sıgnak ve Türkistan gibi çok eski şehirler bulunmaktadır.

En ilginç olanı da, bu şehirlerin az bilinen şehir yerleşimleri değil de, en müreffeh oldukları dönemlerin özellikle Ortaçağ ve daha eski dönemlere tekabül ettiği ve sadece Avrasya'nın Asya kesiminde değil, en az bir o kadar da Avrupa'da tanınan antik Kazak şehirleri olmalarıdır.

Bu şehirler Avrupa'da halen, üzerinde Avrupa ile Asya arasındaki mal ticaretinin gerçekleştiği önemli ulaşım noktaları olarak bilinmektedirler.

Papa hazretleri II. Jean Paul'un 2001 yılında resmi bir ziyaret için Kazakistan'da bulunduğu sırada söylediği ve Batı'yla Doğu arasındaki eskiden varolan ticari ilişkiler konusundaki tarihi gerçekleri teyit eden şu sözlerini burada aktarmak çok yerinde olacaktır: *"Ben Balasagun, Merke, Kulan, Taraz, Otrar, Türkistan ve zamanının diğer önemli kültür ve ticaret merkezlerine hayranlıkla bakıyorum. Avrupa'ya Aristoteles'i yeniden tanıtan Abu Nasr el-Farabi gibi bilimin, sanatın ve tarihin önde gelen isimleri bu şehirlerde yaşamışlardır".*

Çu nehri vadisinde bulunan Yedisu'da yer alan Suyab şehrinin Türk Kaanlığı'nın başlıca şehirlerinden ve daha geç bir dönemde kurulan Batı-Türk Kaanlığı'nın başkenti olduğu tarihi olaylardan kesinlikle bilinmektedir.

Türk Kaanlığı'nın Büyük Bozkırın en büyük devlet birliği olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kaanlığın etki alanı ve hükümranlığı Tuna nehrinden Kore'ye, Gobi Çölü'nden Baykal'ın sularına kadar Avrasya'nın çok geniş bir coğrafyasını kaplamaktaydı. Göktürkler Devleti'nin kurucusu milattan sonra 551 yılında "Türklerin Kağanı" unvanını alan Bumin Kağan'dır.

Bumin Kağan'ın çocukları arasındaki iç savaş sonucunda Türk Kaanlığı'nın 603 yılında dağılmasından sonra Batı-Türk Kağanlığı kurulur ve başkenti Suyab olur.

Milattan sonra 704-756 yılları arasında Suyab şehri, İli nehri üzerinde bulunan Batı Türk Kağanlığı'nın kabileler arasındaki çatışmalar, iç savaş ve Çin'deki Tan İmparatorluğu birliklerinin Semireçye'yi istilası gibi nedenler yüzünden yıkılmasından sonra kurulan Türkeş Kağanlığı'nın da başkenti olan Küngut ile aynı düzeyde bir şehirdi.

Kulan (günümüzde Lugovaya demiryolu istasyonunun bulunduğu) ve Taraz (Sovyetler Birliği döneminde Cambul olarak adlandırılan) şehirlerinin de bir zamanlar Kargul Hanlığı'na başkentlik yaptıkları da ayrıca şüpheye yer vermeyecek şekilde bilinmektedir.

Semireçye'nin en büyük ticari ve zanaat merkezlerinden biri olan Balasagun şehri milattan sonra 940-1210 tarihleri arasında Buhara'yla aynı düzeyde ve bir dizi Türki kabilenin birleşmesiyle kurulan güçlü Karahanlılar Devleti'nin başkentlerinden biri olmuştur.

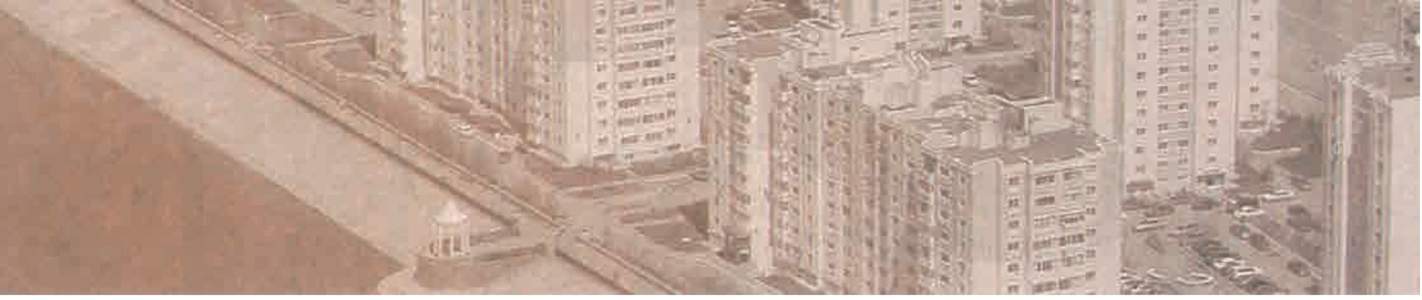
Sıgnak şehri ise milattan sonra 10. yüzyılla 1219 tarihleri arasında varolmuş Kıpçak Hanlığı'na başkentlik yapmıştır.

Ortaçağ Arap vakanüvislerden Ruzbehani'nin tanıklığına göre, Sıgnak o zamanlar refah içersinde, iyi istihkam edilmiş, büyük yapıları olan ve çok geniş tarlaların çevrelediği bir şehirdir. Sıgnak'ın kuzey-batısında Sırıderya nehri tarafında kum tepeleri yer almaktaydı. Bu Ruzbehani'de şöyle ifade edilmektedir: *"Söylediklerine göre, bu kum tepeleriyle birlikte Türkistan son bulmakta ve Özbekistan başlamaktadır".*

Rusya İmparatorluğu'nun sömürgeleştirme politikasının başlamasıyla ve Kazak "cüz"lerinin *(Kazak halkının spesifik sosyo-politik örgütlenme biçimi, kabilelerin oluşturdukları birlikler. Kazakistan'da büyük, orta ve küçük olmak üzere 3 cüz vardı. Ç.N.)* Rusya'ya bağlanmasıyla birlikte Bozkır bölgesinin başkenti Orenburg olur. Eğer günümüz terminolojisiyle ifade edecek olursak, Türkistan ve Bozkır bölgelerinin genel valisinin ofisi tam da Orenburg'da yer almaktaydı.

Ancak bu, ağa-sultanların kendi politikalarını uygulamaları haklarını tümüyle kaybettikleri anlamına gelmemektedir. Orenburg'la birlikte cüzlerin ve aşiretlerin başkentleri de ortaya çıkmış ve bunların rollerini ağa-sultanların otağları yerine getirmiştir.

Büyük Ekim Devrimi'nden sonra 5-13 Aralık 1917 tarihleri arasında Orenburg'da İkinci Tüm Kazakistan Kongresi toplanır. Kongre oldukça geniş bir katılımla yapılır ve Bukeyev

Orda, Ural, Turgay, Akmola, Semipalatinsk, Semireçye, Semerkant bölgelerinden ve Altay vilayetinden gelen temsilci heyetlerini ağırlar.

Kongreyi organize edenler arasında Kazak aydınları ve Kazak halkının en iyi temsilcilerinden A. Bukeyhanov, A. Baytursınov, Y. Omarov, S. Doşanov ve M. Dulatov bulunmaktaydı. Kongrenin ana gündem maddesini Kazak Otonomisi'nin kurulması oluşturmaktaydı.

Kongrenin oy birliğiyle aldığı kararla Kazak bölgelerinin otonomisi sonunda kurulur. Belirtmek gerekir ki, Kazakistan'da gerçekleştirilen ilk alternatif seçim sonucunda bağımsız Kazakistan'ın Hükümet ve Tüm Kazakistan Halk Sovyeti'nin Başkanı Alihan Bukeyhanov seçilir. Kazak Otonomisi "Alaş"ın başkenti resmi olarak İrtış nehri üzerinde yer alan Semipalatinsk şehri ilan edilir, nehrin sol kıyısının adı değiştirilir ve Alaş şehri yapılır.

Ancak maalesef, Semipalatinsk çok kısa bir süre, 1919 yılına kadar Kazak Otonomisi'nin sembolü olabilir. O yıl "beyazlar"la birlikte Türkistan ve Sibirya'daki ulusal hareketler yenilgiye uğratılırlar.

Sovyet iktidarının yerleşmesinden sonra, 1920 yılında Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti Orenburg olur, böylece şehir mutlakıyet dönemlerinden kalma yetkinliğine yeniden kavuşur.

Orenburg'a Özerk Sovyet Cumhuriyeti'nin geçici başkenti gözüyle bakıldığını ve eninde sonunda eski Orenburg genel-valiliğinin ağır mirasından kurtulmanın gerekli olduğunu söylemeliyim. İç savaşın bitiminden sonra durum istikrara kavuştukça ve OSSC'nin idari yapısına karşı daha ölçülü biçili ve daha ciddi bir yaklaşım sağlandıkça Sovyet iktidarı bölgenin başkentinin daha uygun ve kabul edilebilir bir yere taşınması alternatiflerini düşünmeye başlar.

Başkentin taşınması mecburiyetinin ortaya çıkmasında Orenburg'un yerleşim olarak Kazak halkının belli başlı kesiminin yaşadığı Kazak Özerk Cumhuriyeti'nin güney bölgelerinden oldukça uzakta bulunması büyük ölçüde rol oynamıştır.

Kazakistan'a başkent olacak aday şehirler olarak Aktobe, Semipalatinsk, Uralsk, Akmola, Şımkent, Auliye-Ata ve Ak-Meçet ileri sürülmüştür.

Şüphesiz Semipalatinsk'in adaylığı hemen düşmüştür. Çünkü bu şehir bir zamanlar Sovyet iktidarından bağımsız bir politika yürütmeyi isteyen Alaş Özerk Bölgesi'nin başkenti olmuştur. Uralsk ideolojik mülahazalarla uygun görülmemiştir. Çünkü iç savaşın en sert yıllarında Uralsk Beyaz Kazakların (devrim karşıtı anlamında Çn.) kalesi ve kendine özgü başkenti olmuştur. Başkent konusunda Taşkent büyük umutlar vaat ediyordu. Ancak topraksal-ulusal ayrılma sonucunda Taşkent artık Özbekistan topraklarında kalmıştı ve Kazakistan'ın başkenti olarak olası bir statüyü üstlenmesi imkânsızdı.

Sonunda seçimi Ak-Meçet (günümüzde Kızılorda) kazanır. 1925 yılında zamanında Kokand Hanlığı'nın bozkırdaki ileri bir karakolu olan Ak-Meçet Kazakistan'ın başkenti olur. 15-19 Nisan'da Ak-Meçet'te Sovyet Kazakistan'ın V. Kongresi toplanır. Kongrede Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (Kazakistan'ın devrim sonrasındaki adı) adının Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmesi kararı alınır.

Bundan başka Kongre delegeleri Cumhuriyetin başkentinin Çarlık dönemindeki Ak-Meçet adının değiştirilerek, tam anlamıyla bir Sovyet adı olan Kızıl-Orda yapılması kararı alırlar.

Yine aynı yılın ortalarında genç Kazakistan Cumhuriyeti'nin belli başlı resmi kurumları Kızıl-Orda'ya taşınırlar.

Ancak, kısa süre sonra Kızıl-Orda'nın Kazakistan'ın Sovyet başkenti statüsüne sadece adından dolayı uygun olduğu ortaya çıkar.

Geri kalan tüm parametrelere göre, coğrafi olarak kapalı bir şehirden Kazakistan Otonom Cumhuriyeti gibi çok geniş coğrafi alana yayılmış bir ülkeyi yönetmenin hiçbir imkânı

yoktur. En başta bu durum ulaşım yolları alanında geçerliydi, ulaşım yollarına sahip olmayan Kızıl-Orda, bir başkentin fonksiyonlarını verimli bir şekilde yerine getiremiyordu.

1927 yılında Kazakistan'ın en kalabalık noktalarından biri olan Alma-Ata şehrinden geçen Trans-Sibirya Anayolu inşaatına başlanır. Alma-Ata eskiden 1921 yılına kadar, Vernıy adını taşımaktaydı ve bir zamanlar Rusya'nın Yedisu ve Türkistan bölgelerindeki ileri karakolu idi.

Şehrin uygun coğrafi konumundan ve Büyük Bozkır'ın ana ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada bulunmasından yola çıkılarak Alma-Ata Kazakistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti olarak belirlenir.

Böylece, 3 Nisan 1927 günü Kazakistan haritasında yeni ve hepimizin tanıdığı bir isim, başkent Alma-Ata ortaya çıkar. Ancak hükümetin Alma-Ata'ya kesin olarak taşınması ancak 1929'da gerçekleşir.

Başkentin Kızıl-Orda'dan taşınmasıyla ilgili olarak karakteristik bir epizot geldi aklıma. Almatı'nın kuzey bölgelerinde, aşağı İli nehrinde ata binmek için boş bir zaman yakalamıştım.

Uçsuz bucaksız bozkırda karşıma birden bire çok büyük yıkıntıların çıktığını hâlâ hatırlarım. Uçsuz bucaksız düzlüğün hemen ortasında yarı yıkılmış yapılar ve tümüyle yıkılmış kalıntılarla karşılaştım. Bunlar bir zamanlar tuğla ve ahşap kirişlerden yapılmış kalıntılardı. Hatta çeşitli yıkık binalarda zamanın aşındırdığı, yarı silinmiş "Kazakistan" yazısını görebiliyordum. Doğal olarak bunlar ilgimi uyandırdı.

Açıklandığı üzere, 1929 yılında başkentin Kızıl-Orda'dan taşınması konusu karara bağlandığında başkentin tabir caizse "beyaz bir sayfadan" başlanarak inşa edilmesi önerisi ortaya atılır.

Bu arada bu "beyaz sayfa" Alma-Ata'nın 120 km kuzeyinde, İli nehri kenarında olmalıydı. Bu sadece bir öneri değildir, ta ilk etapta planlar hayata geçirilmeye başlanır. Burada yeni bir tren garı, çeşitli evler ve mekânlar, depolar ve diğer binalar inşa edilir. Daha sonra bir takım nedenlerden dolayı bu planlar yerine getirilemez. İşte o yıkıntılar günümüzde bile politik iradesizliğin ve konunun en başında etraflıca düşünülmemesinin bir sembolü olarak öylesine ayakta duruyorlar. İşte sonunda Alma-Ata Kazakistan'ın başkenti olur.

Tam yetmiş yıl sonra, 20 Ekim 1997'de yayınlanan emrimle Akmola (eski Tselinograd) Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti oldu. Kısa bir süre sonra, 8 Kasım'da devlet erkinin tüm belli başlı sembolik unsurları (Cumhuriyetin bayrağı, arması ve Başkanlık forsu) yeni başkente taşındı.

Tselinograd'ın bir zamanlar başkent olmuş olması ilginçtir. Ancak Kazakistan'ın değil de, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin tam merkezinde oluşturulması gereken otonom bir idarenin başkenti olmuştur. Zamanında Nikita Sergeyeviç Hruşev Tselina[1] bölgesinde Kazakistan bünyesinde idari ve coğrafi otonom bir yönetim oluşturulması kararı alır.

Oluşturulduktan sonra bu otonominin başkenti Tselinograd olmuştur.

Bundan başka, Hruşev, Tselina bölgesini RSSFC'nin yetkisine devredilmesi konusunda bir girişimde bulunmuştur. Ancak Hruşev'un bu girişimi gerçekleşmez, Tselina bölgesi Kazakistan SSC'nin bünyesinde kalır ve daha sonra bu bakir toprakların üretime açılması akabinde bu bölge dışı oluşum ortadan kaldırılır.

[1] Orta Asya'daki insan eli değmemiş bozkır alanlar.

Bir dizi isim değiştirmeden sonra (Tselinograd, Akmola, Astana) Tselinograd sonunda bağımsız ve egemen Kazakistan'ın başkenti olmuştur.

Görüldüğü gibi, Cumhuriyetimizde devletin ağırlık merkezi, geçen yüzyılın başından bu yana defalarca sarkaç gibi sallanmıştır. Ancak şimdi, çok sayıdaki başkent taşıma vakayinamesinde son noktanın koyulabileceğini ümit ediyorum.

ALMATI'NIN UFUKLARI

Ünlü gazeteci Dmitriy Savitskiy New York'tayken İosif Brodskiy'e şu standart soruyu yöneltir: "Paris'i sever misiniz?" Aşikar iki anlamlılığına rağmen Brodskiy'in cevabı tamamıyla kesin ve sıra dışı olur: "Paris'in şansı yok, Roma'yı daha önce gördüm..."

Bir kaç defa ve uzun zamandır ülkemize gelip giden veya her iki Kazakistan başkentini görmüş olan yabancıların veya Kazakistan vatandaşlarının "Astana'yı sever misiniz?" sorusuna tümüyle Brodskiy gibi cevap vereceklerinden tamamıyla emin olabilirsiniz: "Astana'nın şansı yok, Almatı'yı daha önce gördüm".

Bu cevap bir kaç yıl sonra da tümüyle aynı olabilir. Ancak kim bilir, belki de bir zaman gelir, Almatı hakkında sorulan benzer bir soruya şöyle bir cevap alabiliriz: "Almatı'nın şansı yok, Astana'yı daha önce gördüm".

Almatı benim çocukluğumun şehri. Bu şehir benim çocukluk anılarımın ve izlenimlerimin şehri. Eski Alma-Atı'nın tüm caddelerini ve her bir ara sokağını bilirim. Şimdi (valilik'in) bulunduğu yerde, bir zamanlar, benim çocukluk tahayyüllerime göre, devasa bir mısır tarlası vardı. Satpayev Caddesi'nden başlayarak ardı ardına tarlalar sıralanırdı. Şimdiki Öğrenci Sarayı'nın bulunduğu yerde ise eskiden pazar vardı. Çok büyük değildi ama çok bataklıktı.

Yaşlılar herhalde pazarın çevresinde çok uzun boylu bir figürün, iki metrelik Çeçen Ahtay'ı sık sık gördüklerini hatırlayacaklardır. En azından ben kendisini sık sık pazarda görürdüm ve her zaman ağzım açık ona öyle bakardım.

Bu dev adam herkesin, özellikle de çocukların ve gençlerin üzerinde oldukça büyük bir izlenim bırakmıştır.

Her Almatılının kendi şehrini dünyanın en güzel şehri kabul ettiğinden en ufak bir şüphem yok.

Burada hiç de ilginç olmadığımı kabul ediyorum, Almatı'yı, "şehrin asma bahçelerini ve parklarını", "Tiyen-Şan'ın piramitlerini", "Gök-Tübe Feneri"ni ve "dünyanın harikalarını" seviyorum. Ve ben de Almatı'nın dünyanın en güzel şehri olduğunu düşünüyorum.

Ancak, ne çare ki, güzel olanın her zaman en iyi olduğu anlamına gelmiyor. Zamanı gelince veya zaman geçtikçe başkentin her bakımdan, devletin ve toplumun çıkarları açısından olması gereken en iyi yerde bulunması gerektiği açık bir biçimde kavranıyor ve anlaşılıyor. Mamafih, nüktedanlar ve şakacılar benim başkenti Almatı'dan, Almatı'ya duyduğum sevgi yüzünden taşıdığımı söyleyebilirler.

Yeni başkente haksızlık etmek gibi olmasın ama, burada her şeye rağmen bir gerçeklik payı var. Almatı'nın bir başkent olarak teknik sorunlarından bahsettiğimizde, Almatı'nın sonsuza kadar en güzel şehir olarak kalması için ve en güzel şehir olarak kalabileceği şekilde bu sorunları çözeceğimizi göz önünde bulunduruyoruz...

90'lı yılların başında, bağımsızlığımızı elde etmemizin arifesinde, Almatı ciddi bir demografik yükle karşı karşıya kalmıştı.

Almatı'nın nüfusu bir milyonu aşarak bir milyon iki yüz bin kişiye yaklaşmıştı. Oysa ki, ilk planlar şehrin nüfusunun 400 bin kişiye kadar olması üzerine oturtulmuştu. Doğal ve Alatau dağının eteklerindeki çok geniş olmayan bir çanağa kurulmuş olan bir şehir için bu çok büyük bir yüktü. Almatı güneyden dağlarla, kuzeyden tarım arazileriyle sınırlanmaktaydı, doğudan ve batıdan ise Talgar ve Kaskelen tarafından sıkıştırılmaktaydı.

Bunun neticesinde Almatı bir arazi yetersizliği yaşamaya başlamıştı. Güneyli başkente yeni insanların yerleşmeleri ve göç sürekli arttı ve bu artış yeni şehir alanlarının üretilmesiyle değil de, nüfus yoğunluğunun artmasıyla gerçekleşti.

Nüfus yoğunluğunun artması otomatik olarak şehir içersindeki boş alanların, park ve orman alanlarının azalmasına, bu da şehrin pek de iyi olmayan ekolojik atmosferinin kötüleşmesine neden oldu. Şehir çanağının doğal yollarla "havalanmaması" ve şehir taşıma araçları yoğunluğunun hızla artması ve sonuç olarak nüfusun çoğalması Almatı'yı yavaş yavaş kritik bir ekolojik ortam sınırına yaklaştırdı.

En yakın tahminlere göre, Almatı'nın nüfusu 2005 yılında 1 milyon 200 bin kişi olacaktır. Bu arada, çalışan Almatı nüfusunun yaklaşık 500 bin kişi olması öngörülmektedir. Böylelikle, Almatı'nın demografik yükü yakın ve uzak gelecekte sürekli olarak artacaktır.

Sonuçta göç edenler için çekici olan başkent, Kazakistan'ın sadece nüfus yoğunluğu açısından değil, aynı zamanda şehir ekosferinin kirliliği açısından da birinci sırayı alacaktır.

Şehir nüfusunun olağanüstü yoğunluğu, sorunlu alanların sayısının çok fazla olması, şehir alanlarının düşük rekreasyon potansiyeli yüzünden şehir alt yapısının kötüleşmesi ve buradan da, şehir halkının doğal olarak sadece kendi iç sorunlarını çözmeye yönelmesi, somut olarak sadece büyük bir şehir değil, aynı zamanda devletin de başkenti olan Almatı'nın kendi içine kapanmasına, Kazakistan'daki tüm diğer nüfus alanlarından yalıtılmış ve çok otonom bir şekilde gelişmesine neden olmuştur.

Böylelikle şehir, tüm ülke sathında koordinasyon ve hareket merkezi olan jeopolitik anlamını kaybetmeye başlamıştır.

Bu durum bırakın Almatı'nın tüm devlet sathındaki şehirlere, bölgedeki kendi komşu şehirlerine bile gelişme yönünde somut hiçbir ivme vermemesine de yansımıştır. Almatı artık ulusal düzeyde hiçbir ilerleme dalgası yayamamaktaydı.

Bu durumu, jeopolitik bir merkez olarak Astana'nın gelişiminin diğer şehirlerin gelişimiyle eş zamanlı gerçekleştiği bugünkü durumla bir karşılaştırın. Astana'nın yaydığı dalgalar ve ivme ülkenin tüm kan damarlarının sonuna kadar gitmekte ve diğer şehirlere ve bölgelere yaşam ve enerji aşılamaktadır. Kokşetau veya Karaganda, Kostanay veya Pavlodar gibi Astana'ya coğrafi olarak daha yakın şehirler Astana'nın gelişim ve ilerleme ruhunun kendi şehirlerinde hissedildiğine ve gerçekten duyumsandığına tanıklık etmektedirler. Astana'nın yapılandırılması, Astana'nın yenilenmesi her yeri sarmıştır. Bu durum, şehir altyapısının geliştirilmesi dahil tüm alanlarda hissediliyor. Böylesi bir rezonans gelişme etkisi Kazakistan'ın başkenti olarak Almatı olayında ne çare ki, gözlenememişti,

çünkü Almatı çok fazla kendi içine dönmüştü. Başkent olma statüsü sadece onu elde etmek açısından değil, onu koruyabilmek açısından da çok önemlidir. Öncelikle de objektif kriterler açısından.

Böylece, şehrin ekonomik, sosyal, ekolojik, jeopolitik ve jeofiziki faktörlerinin toplamı eninde sonunda şehrin alan ve nüfus olarak büyümesinin sınırlarını tüketmiştir.

Aslında Almatı'nın gelişmesini sağlayan ekonomik faktörler tamamıyla aglomeratif şehir ekonomisinin özelliklerinde toplanmıştı. Gerçekten de şehir nüfus akışı ve başkentin yeni nüfusunun çalışma taleplerini karşılamak amacıyla şehir sanayisinin buna paralel gelişimi sayesinde yüksek düzeyde zenginleşmiştir. Mal dolaşımının artması, birim mal üretimi maliyetlerinin azalması, üretim kapasitelerinin artması, toplanan vergi miktarlarının artması, tüm bunlar Almatı'nın devlet bütçesinin en büyük kalemidir. Bu durum sadece ekonomik anlamda hem Sovyetler Birliği döneminde, hem de Sovyetler Birliği'nden sonraki dönemde Almatı'nın gelişimine olumlu yansımıştır.

Ancak bu durumlarda beklemek gerektiği gibi, ekonomik büyümede doygunluk etkisi meydana gelmiş, şehir sınırlarının sonuna dayanmıştır.

Üretim masrafları şehir ortamındaki aşırı yoğun sanayi-ulaşım-nüfus üçlüsünden elde edilen gelir seviyesini geçmeye başlamıştır. Bu arada masraflar genel olarak ekonomik olduğu kadar, en az onun kadar önemli, belki de daha da önemli ekolojik bir karakter de taşımaktaydı.

Genelde, şehirlerde yaşanan büyük alansal boşluklarla ilgili gerilim, çalışabilir nüfusun önemli bir kısmının şehir dışındaki alanlara götürülmesiyle azaltılmaktadır.

Ancak Almatı'da yaşanan sorun ve şehrin özelliği tam da bu şehirleşmedeki gerilemenin olumlu değil, olumsuz özellik taşımasında yatmaktaydı. Başkentin insanlarının yerleştirilmesine uygun şehir dışı alanlar daha önce de belirttiğim gibi, Almatı'da hiç bulunmamaktaydı. Üretimin daha fazla artması insanların doğal olarak şehir dışındaki alanlara gitmelerine değil, şehir alanı üzerinde yaşayan nüfus yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Sonuçta Almatı'daki sosyo-ekolojik ortam son derece gergin bir hale gelmiş ve içinden çıkılmasını gerekli kılmıştır. Kesinlikle açık olan bir şey vardı; dışarıdan gelen göç için başlıca ve zor kontrol edilebilen motivasyon olarak başkent statüsü sürekli oldukça ve korundukça, olumsuz faktörler sadece artacaklardı ve sonunda ekolojik ve sosyal patlamalara neden olacaklardı. Her şeyi görüyoruz, bugün otomobil çokluğundan Almatı boğuluyor, "iş başlangıç ve bitiş saatlerinde" trafik nasıl tıkanıyor. Eğer tüm devlet kurumları, tüm başkent memurları, başkentin tüm yan altyapı kuruluşları Almatı'da kalsalardı ne olurdu? Gerçekten, hayal etmek bile zor...

Şehir alt yapısında ve Almatı'nın ortamında derin yaralar açan sorunlar genel hatlarıyla böyleydi. Biriken sorunların çözülmesi, hem de bir an önce çözülmesi gerekiyordu.

Tabii ki, başkentin Akmola'ya taşınmasının kendi amaçları vardı ve sadece Almatı'nın problemlerinin çözümünün bir aracı değildi.

Ancak özellikle başkentin taşınması biriken sorunların pek çok anlamda hafifletilmesine ve güneydeki başkentin şehir atmosferinin önemli ölçüde iyileştirilmesine olanak sağlamıştır.

Kazakistan'ın kuzey bölgelerinden yeni başkente yapılan insan göçü sonucunda Kazakistan'ın iki en büyük kentindeki demografik ve diğer sorunlar oldukça azalmaya başlamıştır. Bu arada nüfusta yapay bir azalmanın yaşandığı yerlerde, Almatı'da bu yararlı olmuştur. Yapay artış ise İşim üzerinde yer alan yeni başkentin gelişmesinin yararına olmuştur.

Astana temel olarak Almatı'nın kuzey kırsal kesiminden insanların göçü sayesinde nüfus artışı yaşamaktadır. Baş döndürücü bir hızla inşaatlar ve başkent altyapısının oluşturulması, şehir hizmetleri ile profesyonel ve yarı profesyonel kadroların bağlı oldukları kuruluşlara olan fevkalade ihtiyacı doğurmaktadır. Günümüzde Astana şehirleşme tempoları ve nüfus artışı bakımlarından Kazakistan'ın en hızlı gelişen şehridir.

Ulaşım yolları üzerinde bulunan Balhaş, Çu, Karaganda ve diğer yerleşim yerleri müthiş bir hızla gelişmektedir. Günümüzde şehirleşme eğilimleri Karaganda, Kokşetau, Taldıkorgan, Petropavlovsk, Semipalatinsk, Ust-Kamenogorsk gibi bölgesel ve yöresel merkezleri de kapsamaktadır.

Günümüzde insanlar herhangi bir yerleşim merkezinin başkent, bölge veya yöre statüsüne sahip olmasının sadece bir kelime ya da modaya uymak olmadığını anlamaya başlıyorlar.

Öngörüldüğü ve gerçekten de öyle olduğu gibi, bu gerçekten şehirlerin ve bölgelerin gelişiminde ve ilerlemesinde güçlü ve etkin bir itici güç oluşturmaktadır.

"Taşımanın arifesinde" ve taşınma gerçekleştikten sonra pek çoklarının başkentin taşınmasının depressif şehirlerin ve yörelerin kalkındırılmasına olanak sağlayacağı teziyle nasıl alay ettiklerini hatırlıyorum. Şöyle demişlerdi, o halde Cumhuriyetin tüm şehirlerini kalkındırıncaya kadar başkenti bir şehirden öbürüne ardı ardına taşıyalım.

Abartmalarla ve yüzeysel şişirmelerle uğraşılmamalı. Neyin çok önemli olduğunu anlamak lazım. Önemli olan da, başkenti satranç tahtasında ortaya çıkacak tüm durumları kontrol edebileceği ve etkileyebileceği en uygun yöntemle küçük satranç tahtası-devlet üzerine kralı-başkenti yerleştirmektir. Biz Kazakistan başkentinin en uygun konumunun Astana'nın şu andaki konumu olduğu gerçeğini anladık ve kavradık. Astana'nın bu konumu Cumhuriyetimizdeki istisnasız tüm bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınma ve ilerleme hızına dengeli ve etkin şekilde etki etme imkânı vermektedir.

Kazakistan toplumunun 90'lı yılların başında objektif nedenlerden dolayı oldukça sağlıksız ve zayıf olduğuna tanıklık ettik. Başkentin yapısı ve şehirleşme tempoları ülkedeki toplumsal ilişkiler sistemine, devletin kendi psikolojisine ve sağlığına yeterince etki edememiştir. Bu yüzden ekonominin ve devletin iyileştirilmesi konusunda önümüzde duran görevi başkentin ve bir devletteki şehirleşmenin rolü hakkındaki eski ve alışılmış tahayyülleri kökünden kazıyarak yerine getirmeye başladık.

Buradaki sorun, özellikle Almatı'nın objektif nedenlerle artık Kazakistan'ın başkenti olamayacağı düşüncesinden kaynaklanmamaktaydı.

Sorun çok daha geniş bir alanı kapsıyordu: Sadece varlığını sürdürme değil, aynı zamanda ülkenin demokratik toplum olarak inşası, bölgeler arasında ve dünya ile maksimum düzeyde entegre olarak ulusal pazarın oluşturulması yolunda ülkenin gelecekteki gelişiminin sağlanması için Kazakistan'ın politik coğrafya konseptinin yeniden gözden geçirilmesi için ne yapmalı?

Bu global soruna lokal olarak başlamak gerekiyordu: Almatı Kazakistan'ın ilerlemesi ve gelişimi için böylesi bir merkez olabilir mi ve kendi olumlu etkisiyle ve dinamiğiyle Kazakistan'ın tüm bölgelerini kucaklayabilir mi?

Bu konuda eğer biraz düşünecek olursak, başkentin taşınması sorunu ortaya çıkan ikileme damgasını vuran belirli bir ize sahiptir: Almatı artık başkent olamayacağı için mi taşınmıştır ya da başkenti taşıdık, çünkü başka nedenlerden dolayı her halükarda taşınmak zorunda mıydı?

Bu soruya tümüyle kesin ve kategorik bir cevap verilebileceğini düşünüyorum: Almatı'yı taşıdık, çünkü başkent statüsünün yeni gereklerini artık kaldıramıyordu ve de bunlara artık uygun değildi, başkenti özellikle kuzeye taşıdık, çünkü yeni başkentin bulunması gereken en uygun yer, ancak ülkenin merkezinde yer alan ve ayrıca Kazakistan'ın başkentinin sahip olması gereken yeni kriterlere uygun bölgelerdir.

Devletimizin ve dış çevresinin istikrarlı olduğu bir dönemde Almatı'nın politik, toplumsal ve sosyal kaynaklarının bir başkentin yerine getirmesi gereken fonksiyonları muntazam şekilde yerine getirmeye yetebileceğini ve de yettiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

SSCB'nin dağılmasından ve uluslararası ilişkilerin köklü şekilde değişmesinden sonraki BDT coğrafyasında bağımsız ve egemen ülkelerin oluştuğu ilk yıllarda oyuna yeni, eskiden uyuklayan, ancak BDT'nin çeşitli ülkeleri için çok önemli hale gelen bir jeopolitik faktör dahil olmuştur.

Bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra BDT ülkelerinde yaşanan özellikle politik, sosyal, ekonomik ve toplumsal kriz, tahrip edici süreçlerin katalizatörü olarak jeopolitik faktör rol oynadığı için, pek çok anlamda hızlı bir gelişme göstermiştir.

Sovyetler Birliği zamanında direktifler temelinde insanların kitlesel olarak göç etmeleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin oluştuğu dönemde keyfi olarak belirlenen sınırlar, ulusal iktisadi özellikler olmaksızın büyük bir devletin tek ekonomik kompleksinin organize edilmesi, Sovyet halklarının kültürel gelenekselciliğinin ve yaşam tarzının tümüyle hor görülmesi ve daha pek çok neden sadece yeni bağımsız devletlerin aralarındaki ilişkileri değil, aynı zamanda onların refahını da belirleyen jeopolitik faktörlerin olağanüstü yıkıcı hale gelmesinin habercisi olmuştur.

Şunu kesinlikle teyit edebilirim ki, eğer Almatı bir başkentin yükümlülüklerini sadece teknik açıdan yerine getiremeseydi, bu işin yalnızca yarısı olurdu. Sonuçta dünyanın bütün başkentleri sürekli olarak sosyal, ekonomik, ekolojik ve diğer pek çok sorunla çevrelenmişlerdir.

Sorun sadece bunlarla sınırlı değildi. Öncelikle Almatı bağımsızlığın ve egemenliğin elde edildiği ilk ve en önemli zamanlarda göz önünde bulundurulması gereken başlıca faktörler haline gelen jeopolitik yükü kaldıramamıştır. Eğer klasik dille söylersek, oldukça banal bir ifade olacaktır: Bağımsızlığın ve transit ekonominin temellerinin oluşturulduğu dönemde Almatı yeni tarzı idare edememiş, bölgeler ise eskisi gibi yaşamak istememişlerdir.

Zaman çok değerli, Almatı hâlâ Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti "ruhunda" kalarak, egemen ve bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak tüm bunları hissedemezdi.

Ülkemizin, yaşam kaynağı olarak kudretli ve durağan, felsefi olarak Alatau'nun azametli eteklerine bakan bir şehir değil de, dinamik, herkese yakın ve anlaşılır, Sarıarka'nın tüm rüzgârlarına açık ve Büyük Bozkır'dan gelip geçen politik, toplumsal ve sosyal sarsıntılar sağanağına karşı korkmadan ve operatif bir şekilde tepki verebilecek bir başkente ihtiyacı vardı.

Ancak Almatı'nın sadece politik ve jeopolitik nedenlerden değil de, aynı zamanda yalnızca teknik nedenlerden dolayı Kazakistan'ın başkenti olarak kalamamasını da dikkate almak ve göz ardı etmemek gerekir.

Bu anlamda, yer değiştirmenin lokal (teknik) ve global (jeopolitik) nedenleri bir ve tek yerde ve aynı zamanda kesişmişlerdir...

Almatı artık başkent değildi ama Kazakistan'ın en büyük ve en güzel şehri olmaya devam etmektedir. "Başkenti" sevmeyebilirsiniz ama "şehri" sevmemek imkânsızdır...

Almatı'nın başkent statüsünden çıkartılması kararı somut olarak ekolojik, sosyal ve teyit edebilirim ki, jeofiziki açıdan şehrin altyapısının reanimasyonuna yönelik bir karar olmuştur.

Almatı hiç olmazsa kendini koruma adına başkent statüsünden feragat etmek zorunda kalmıştır. Bunu yapmıştır da. Belki yürek acısı olmuştur, ancak her şeye rağmen alınan kararın doğruluğunu kavramış ve yavaş yavaş bu kararla barışmıştır.

Tüm bunlar Almatı'nın bundan sonra gelişmeyeceği anlamına gelmemektedir. Ancak bu gelişmenin nicel değil, nitel bir yapıda olacağını söyleyebiliriz. Nüfus kalabalıklığında veya kişi başına düşen ulaşım aracı sayısında ilk sırada olmak başkentte yaşayanların gururlanacakları yeterli bir motivasyon olmayabilir.

Ancak eğer Almatı diyelim ki, Orta Asya'nın en büyük finans merkezi, BDT'nin en güzel şehri veya Kazakistan'daki ekolojik açıdan en temiz şehir olursa, insanların o zaman şehirleri Almatı'yla gururlanmaları için daha fazla nedenleri olacaktır diye düşünüyorum...

Bu anlamda ben Almatı için daha az tedirginlik duyuyorum. Zira, kendi kendini göstermek için Almatı'nın çok güçlü ve yaşam dolu bir şehir olduğundan kesinlikle eminim. Her zaman böyle bir şehir için başkent statüsünün çok güçlü bir anlam ifade etmediğinden, Almatı'ya bir şey olmayacağından ve solup gitmeyeceğinden emindim. Bundan da öte, şehrin yavaş yavaş ve emin adımlarla yoluna devam edeceğinden ve tümüyle modern bir megapol olacağından da eminim.

Kazakistan'ın yeniden doğuşunun sistemli ve harekete geçirici bir faktör olarak Astana'ya gelince, varlığıyla ve yenilikçiliğiyle Kazakistan'ın bölgelerinde ilerlemeyi ve gelişimi teşvik etme konusundaki tarihi misyonunu yerine getirmiştir. Yıkıcı değil, ancak yeni başkentin harekete geçirici gücü, sadece Astana'ya yakın bölgeleri değil, en uzak köşelerdekileri bile kucaklayarak ilerleme dalgası yaymak suretiyle Kazakistan'ın bütün bölgelerinde uyuklayan potansiyeli harekete geçirmek için mümkün olan her şeyi yapmıştır.

Bugün Kazakistan, dostlarının ve düşmanlarının coğrafi yarı dağılma, etnik "temizlik", sosyo-ekonomik çıkmaz ve sokaklardaki kardeş kavgalarının olacağı kehanetinde bulundukları ve önceden tayin ettikleri geçen yüzyılın 90'lı yıllarındaki o Cumhuriyet değildir.

Gerçeğe en yakın tahminler bile çeşitli oluyor, kimi gerçekleşiyor, kimi gerçekleşmiyor. Bu tahmin gerçekleşmedi.

Bugün Kazakistan istikrarlı ve kaynaşmış, sosyo-ekonomik kalkınma ve toplumun toplumsal-politik yeniden yapılanma yolunda sağlam şekilde ve dönemeçsiz ilerleyen bir devlettir.

Kazakistan'ın kalkınma tempoları, pazar ekonomisine Kazakistan'la aynı zamanda start veren, pek çok BDT ülkelerininkileri, yer yer de önemli ölçülerde, geçmektedir. Burada önemli olan o kadar da Kazakistan topraklarının ciddi rezervlere ve zenginliklere sahip olmasında değildir. Eninde sonunda bizimkinden daha zengin ve jeopolitik konumu itibariyle bize göre çok daha uygun konumda olan topraklar da var.

Bütün iş Kazakistan halkının geçmişi, bugünü ve geleceği karşısında duyduğu büyük sorumlulukta yatmaktadır. Her an gökten nimet yağması beklenir ama bu nimet asırlarca dağıtılır. Ben hiçbir zaman Kazakistanlılara kısa sürede nimetler sunma ve tüm sorunların çözümünü vaat etmedim. Eğer Kazakistan halkı zamanında tarihi durumu anlamasaydı ve geçmişin yükünü ve Kazakistan'ın potansiyel imkânlarını doğru değerlendirmeseydi, bugün sahip olduklarımızın hiçbiri gerçekleşmeyebilirdi...

Alışıldık olana yönelmeyle, değişimin gerekliliğine inanç arasındaki böylesi bir sivil dayanışma dünya tarihinin eski ve modern çağlarında sık sık rastlanan bir dayanışma değildir. İlerici yönelimlerin ve bilinen gelenekselciliğin aynı anda birlikte varolması "çok üstün yetenekli" halkları (benim çok uluslu Kazakistan'ın tüm halklarını öyle kabul ettiğim gibi) için karakteristiktir. Kazakistan halkı Kazaklarda, Ruslarda, Almanlarda, Korelilerde ve Kazakistan'ın diğer uluslarında ve halklarında iyi olan her şeyi almış ve hepimiz için zor olan dönemde bunları başarıyla gerçekleştirebilmiştir. Ve sonuçlar kendilerini göstermektedir.

BAŞKENTİN PORTRESİ

Ünlü doğa bilimci Clode Bernard bir zamanlar canlı organizmaların yaşamları konusundaki modern düşüncelerin temelinde yatan esas bir kavramı bilime yerleştirmişti. Bu kavrama Bernard'ın kendisi "homeostaz" adını vermişti.

Homeostaz'ın ne olduğunu anlayabilmek için, canlı bir organizmanın içine yerleştirilmiş ve bu organizmanın yaşamsal fonksiyonlarını organizmanın yeterince sağlıklı kabul edilmesini sağlayacak düzeyde destekleyen bir alet tahayyül etmeliyiz.

Günlük yaşamda böylesi şaşırtıcı özelliklere sahip canlı bir organizmanın varolduğunu biz bilmiyoruz. Ve hatta düşünmüyoruz da. Gerçekten de, diyelim ki, bir organizma için normal kalp atışı dakikada 60-70 vuruş ise, kural olduğu üzere, biz bu kalbin çalışma parametrelerini ancak tespit edebiliriz. Her seferinde kalbi çarpmak zorunda bırakan biz değiliz, biz kalbimiz hakkında düşünsek de düşünmesek de o atıyor ve çalışıyor. Aynen normal nefes alıp vermeyi kontrol etmediğimiz gibi, ciğerlerimiz kendi kendilerine nefes alıp veriyorlar. Ve biz her nefes alıp verdiğimizde bu süreci düşünmüyoruz.

Homeostaz olayında en şaşırtıcı olan da, yaşamsal öneme sahip organların insanın diyelim ki, kalp ağrısı çekmeyecek, boğulma hissi yaşamayacak v.s. şekilde kendi kendilerine, bizim bilincimizden ve hatta irademizden bağımsız olarak çalışmalarıdır.

Yani tüm organlarımız öyle olduğu için değil de, doğanın verdiği esrarengiz talimatlara harfiyen uyarak çalışmaktadırlar. En önemlisi de, tüm bu süreçler insan aklı ve iradesinin hemen hemen hiç katılımı olmaksızın gerçekleşmekte olmasıdır.

Ancak ya homeostazda aniden ciddi sorunlar ortaya çıkarsa (insanın da sorunları ortaya çıkabiliyor)... Böyle anlarda hoş olmayan hisler, ağrılar veya keyifsizlik, bizi organizmamızı hatırlamaya zorluyor ve kurnazca değil ama gerçek anlamda homeostazımızda işlerin pek de yolunda gitmediği konusunda bizi uyarıyor.

Şahsen benim, şehirlerin de aynı insanlar gibi karmaşık "canlı" organizmalar oldukları konusunda hiçbir şüphem yok. Ve her karmaşık "canlı" sistemde olduğu gibi kentlerin de homoestaza benzer bir mekanizmaları vardır ve bu mekanizma kentin tüm fonksiyonlarını normal bir durumda tutmaktadır.

Eğer şehrin "homeostazında" her şey yolunda ise, o şehirde yaşayanlar da kural olduğu üzere, tüm ihtiyaçlarının karşılandığı süreçlerin nasıl aktığının farkında bile olmamaktadırlar. Şehirde yaşayanlar örneğin, içme suyunun dairelere nasıl geldiğini ya da çöplerin şehir caddelerinden nasıl toplandıklarını takip etmemektedirler. Tüm bunlar olması gereken şeyler olarak kabul edilmekte, insanlar ihtiyaç duydukları oranda bunlara dikkat etmektedirler. Oysa şehir "homeostazının" normal şekilde fonksiyonlarını yerine getirebilmesini sağlayan bu hizmetlerin ardında, çok büyük, hatta devasa diyebileceğimiz emekler sarf edilmektedir.

Bu yüzden ben, şehirde yaşayanların her şeyden az duydukları ve günlük yaşamlarında karşılaşmak için bir gereklilik olmayan devlet görevlisinin bir şehrin ideal valisi, ideal idari amiri ya da akimi olduğunu düşünüyorum.

Şehrin "homeostazında" her şey ne kadar yolundaysa, şehirde yaşayanların da yaşamları o kadar yolundadır.

Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'yı İşim nehrinin gelişmiş kıyısında kurar ve inşa ederken her şeyden önce başkentin, üzerinde ne kadar düşünülmüş olursa olsun basit bir binalar toplamı olmadığını ve şüphesiz ki, başkentin şehirde yaşayanlar için uygun bir yaşam ortamı olduğunu düşündük. Genel plana uygun bir kısım binalar inşa etmek ve bunlara hayat vermek sadece yeterli değildi. Başkentte yaşayan insanın medeni bir şekilde çalışabileceği ve dinlenebileceği şartların yaratılması gerekliydi.

Biz şüphesiz, özellikle yaşam konforu duygusunun şehirdeki yaşam ortamının başlıca ayırt edici özelliği olduğundan en ufak bir şüphe duymuyoruz. Özellikle de bu yüzden modern şehirlerin, başkentlerin ve şehircilik felsefesinin temelinde yaşam kalitesi felsefesinden başka bir şey yatmamaktadır. Ve benim algıladığım kadarıyla, özellikle bu felsefe İşim nehrinin kıyısında serpilip gelişen yeni başkent için en kabul edilebilir olandır.

Tartışma açmayı fazla istemememe rağmen şunu söylemeliyim ki, ele aldığımız yaşam kalitesi felsefesinin temelinde oldukça basit, ancak prensip olarak iki tez yatmaktadır. Birincisi, kentin veya başkentin kendine özgü, yegane ve tekrarlanamaz çizgilerinin oluşturulması zorunluluğudur. İkincisi ise, şehrin yegane oluşunun şehrin semtlerinde yaşayanların ve tüm şehir halkının maksimum konforu hissetmesine yardımcı olmalıdır.

Şehirdeki yapıların yegane, kendine özgü olmalarına gelince, burada, belki de en zayıf halkamızla karşılaşıyoruz. Mimari sözlükten "estetik" sözünün kaldırıldığı Sovyet "novoyaz" *("yeni dil" Çn.)* döneminde Tselinograd dahil bizdeki eski Sovyet şehirleri şüphesiz ki, ne şehirlerin kendine özgü tarzı olmasına, ne de genel olarak şehir halkının konforlu yaşamına kesinlikle yardımcı olmayan "hruşevka binaları"[2] güruhuna dönüşmüşlerdi.

Günümüzde istediğimiz mimari konsepti ve mimari formu seçme özgürlüğüne sahibiz. Ve burada önemli olan özellikle bizim seçmemizin özü değil. Önemli olan, bizim yaptığımız seçimin bizim kendi, Kazakistan'ın ihtiyaçlarına, şehirlerimizin nasıl görülmesi gerektiği ve vatandaşlarımız için en kabul edilebilir şartlar hangileridir, bunlara maksimum düzeyde cevap vermesidir. Bugünkü yeni başkentimiz Astana inşaat ve mimari alanda çok çeşitli yaklaşımlara sahiptir. Astana sadece mimari formları sayesinde başkent olmadı, aynı zamanda orada yaşayan ve ana vatanlarını imar etme ve bu toprakları barış, uzlaşma ve refah vahası haline getirme arzuyla birleşmiş Kazakistan vatandaşlarının insan potansiyeli sayesinde de olmuştur.

[2] Sovyetler Birliği'ni 1953-1964 yıllarında yöneten komünist lider Hruşev Nikita Sergeyeviç'in (1894-1971) bir uygulamasıdır.

Bugün Astana'nın sadece kendisine özgü olan ve zengin kültürümüzün bir araya gelmesinden ve tüm halklarımızın ve uluslarımızın ezelden gelen toleranslılığından oluşmuş, tekrarlanamaz bir çehresi ve manevi bir atmosferi bulunmaktadır.

Peki bugün Astana nedir?

Astana Kazakistan Cumhuriyeti'nin idari merkezidir, nüfusu 517.300'dür (1 Haziran 2004 rakamlarıyla), burada yaşayanlara ve başkentimizin misafirlerine konfor sağlayan altyapısı baş döndürücü bir hızla gelişmektedir.

Çok güzel konut kompleksleri, devasa idari binaları, çiçek tarhları ve fıskiyeleri, şahane mimari anıtları ve heykelleri ile Astana günümüzde gün be gün karşımızda bir mimari parıltı haline dönüşmektedir. Ve Astana'nın mimari çizgilerinin tüm güzelliği ve azametiyle yakında pek çok dünya başkentini geride bırakacağını düşünüyorum. Formlarının zarifliği ve kent yaşam tarzı bakımından Astana'nın en kısa zamanda tüm haklara sahip bir başkent ve gelişmiş altyapısıyla iyi bir yer edineceğini ümit ediyorum.

Astana çok renkli ve çok taç yapraklı goncalarını açan bir çiçek gibi Sarıarka'nın uçsuz bucaksız topraklarında kendine özgü bir vaha oluşturmaktadır.

Başkent boyunca uzanan İşim nehrinin olağanüstü güzellikteki kıyı çizgisi yeni başkente yapay olarak genişletilmiş nehir ağzında su aynasında yüzen bir şehir izlenimi vermektedir. İşim nehrinin sağ yakasından karşı tarafa bakılacak olursa Kazakistan'ın yeni başkentinin ulu binaların yüksekliğinde, kültürel ve kutsal kurumların emsalsiz motiflerinde hayat bulmuş fütürist hatlarını görürsünüz. Karşımızda adeta ressamın her gün durmaksızın çalıştığı ve her akşam tabloya şu veya bu çizgileri eklediği dinamik bir tablo durmaktadır. Her gün izleyenlerin gözlerinin önünde Astana'nın mimari çizgilerinde yeni motifler ortaya çıkmakta veya Kazakistan'ın İşim'in kadim kıyılarındaki yeni başkentinin idare merkezini yükseklere yönelmiş renkli çehresine şu veya bu tonu kazandıran bir boya daha eklenmektedir.

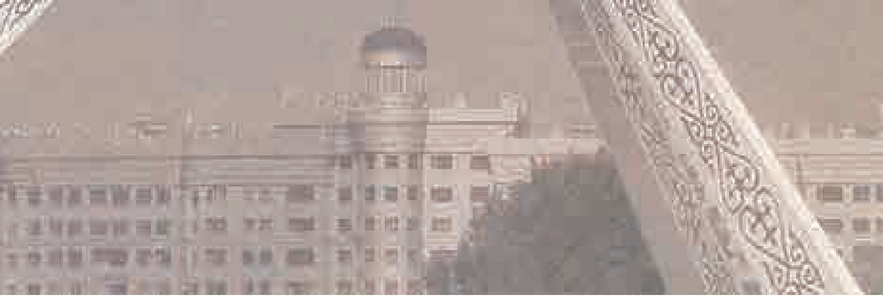
İşte taştan yapma çiçek "Bayterek" büyüdü ve taç yapraklarını açarak dünyaya kocaman, yaşamın ve iyiliğin sembolü parlak bir küre sundu. Kenarlarını ise güneşin ışıkları şeklindeki parlak ışık huzmeleriyle aydınlattı.

"Transport-Tower"ın devasa gövdesi sivrilen yapısıyla tamamlanmakta ve modern hatlarıyla uçsuz bucaksız gökyüzüne yönelmiş roket kompleksini hatırlatmaktadır. Uzay gemisine çok benzemesi bu turuncu gökdelene binanın kendisinin yuvarlak ve oval hatlarını vermektedir.

"Kazmunaygaz"ın yeni binasının muazzam çehresi de daha sonra Sarıarka'nın bozkır topraklarında da yükselebilecek, gerçekten büyük bir piramidi hatırlatmaktadır.

Ulusal bayrağımızın dalgalandığı Başkanlık Konağı'nın yurt çadırına benzeyen büyük kubbesi tüm çevremize barışseverliğin ve geleneksel ilişkilerin çevremizdeki ihtiraslar tufanından, anlaşmazlıklar fırtınalarından ve nefret tayfunlarından üstün olduğunu sürekli ve sarsılmaz biçimde hatırlatma görevini yerine getirmektedir.

Konağın açık mavi tepesinin yan tarafında bulunan iki tane yüksek ok biçimindeki idari bina bozkır yolcularının yollarını aydınlatan ve Sarıarka'nın idari merkezi olan kalbine giden yolu aydınlatan deniz fenerlerini hatırlatmaktadırlar. Cesurca şuraya veya buraya köklerini ve dallarını uzatan güzel ve mükemmel binalar yükselmektedir.

Bunlar ofisler, villalar, konut kompleksleridir ve yuvarlanan çakır dikeni gibi sonunda İşim nehrinin menderesinde yüzyıllar boyunca süren kuraklığın ardından tüm gücü ve kudretiyle kendi yaşam sevincini ortaya koymalarına yardımcı olan uygun yeri bulmuşlardır.

Nehrin iki yakasını birleştiren iki gözlü köprünün geniş çehresi sağ ve sol kıyı arasında tek bir mekânsal asamble oluşturarak mekânı kuşatmaktadır.

Eğer köprüyü sağ yakasından geçerseniz, form ve ölçeklerin nispetsizliği dikkatinizi çekecektir. Sağ kıyı tarafından köprüye sarı renkli, çok katlı "Astana-Tower" binası bitişiktir.

Sol kıyıda ise yeşillendirilmiş, ultra modern küçük mimari figürlerin ve düzgün yolların yer aldığı yeşillendirilmiş şehir bahçesi bulunmaktadır. Bunlar sol kıyının adeta kartvizitleridir ve İşim nehrinin sol kıyısında yer alan Astana'nın bu kısmının kent bahçelerinden ve çimenliklerden oluşan çiçek yelpazesiyle maneviyatın, kültürün ve insan aklının yaşayan dokusuyla çerçevelenmiş yüksek, sivri tepeli ve kubbeli mimari kompozisyonlarla mükemmel ve ahenkli bir uyum içersinde birlikte var olarak inşa edildiklerini size anlatmaktadırlar.

Diğer taraftan, iki tane kanatlı pars, Kazak halkının kahramanlıklarla dolu geçmişini ve tüm Kazakistanlıların daha iyi bir geleceğe olan arzularını şiirsel olarak esinlendirmektedir. Parsların çizgilerinde güçlü, gelişmiş, büyük işlere ve mutlu bir yaşama layık bir devlet yansıtılmaktadır.

Gözlerimizi İşim'in sağ yakasına çevirdiğimizde konut sitelerinden oluşan modern binalardan meydana gelmiş bir zincirle karşılaşıyoruz. Bu zincir geniş nehrin çarşaf gibi düzgün yüzü üzerinde asılı duran söğüt ağaçlarının dal ve yapraklarına benzemektedir.

Bunlar kale surları gibi döşenmiş duvar levhalarının ve işlenmiş metalik tel örgüyle çevrelenmiş kıyının üzerinde asılı durmakta ve "konutlar için araba" saçmalığına indirgenmemiş, gösterişli değil de, ahenkli stilde hemen hemen tek bir asamble oluşturmaktadır.

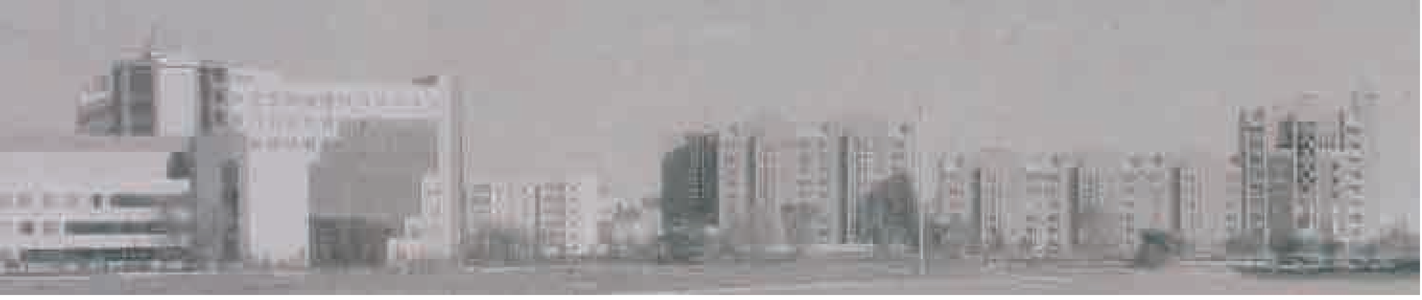
"Arman" konut kompleksinin devasa kubbesinin heybetli çizgileri Astana'nın konutlarının bulunduğu kıyı şeridinin genel başkent havasına temel ve orantılı bir ton kazandırmaktadır.

Başkentin ana ulaşım arteri canlı bir cadde olan Respublika ana caddesidir. Bir taşra kentinin eski ana caddesi Tselinnikov bir el işaretiyle başkente özgü bütün sıfatlarıyla birlikte modern başkentin ana caddesine dönüştürülmüştür.

Astana'nın idari merkezinin modern merkez meydanı idari ve iş yaşamının başkentinin mükemmel mimari çerçevesi içersine yapılan bir heykel portresidir.

Meydanın üç katlı fıskiyesi ve çelenk Astanalı fotoğrafçıların en sevdiği ve sevgililerin buluşma yeridir.

Restore edilen eski TsUM *(alış veriş merkezi - Çn.)* binası, Hükümet binasının köklü ve sert çizgileri, Parlamento'nun parlak alınlığının yüksek katları, restore edilen "İşim" Oteli'nin heykelli girişi, ultra modern idari binalar ve eski tip binalar, Congress-Hall'in asimetrik çizgileri, tüm bunlar çevre bölge boyunca merkezi meydanı çevrelemekte ve adeta heykel sembolünün ve mimari düşüncenin sakinliğinin ve harmonisinin yer aldığı İdil tablosunun sınırlarını korumaktadır.

Rüzgârda sallanan bayrağa benzeyen Maliye Bakanlığı binasının ultra modern çizgileri Astanalılara başkentin zamana ayak uydurduğunu ve bugün mimari deneylerin ve en alışılmadık biçimlerin kabullenilmesinde serbest düşünmenin o kadar da gerekli olmadığını hatırlatmaktadır.

Gençler Meydanı'nın mükemmel mimari asamblesi, Lev Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi'nin bir kısım yeni binaları, Halkların Anası heykeli, dalgalarda yüzen ultra modern spor kompleksi, Kazakistan Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın yüksek binası ve küresel fıskiye sistemleri ve iki tarafı çiçekli yolları olan bir dizi yeni mimari bina; bunların hepsi başkentin çehresine yeni bir renk katmakta ve şüphesiz, yerli ve misafir şairlerin sadece bir kuşağı için değil, pek çok kuşağı için yaratıcı ilham kaynağı olacaklardır.

Abay, Puşkin, Kenesarı ve diğer pek çok büyük şairin, düşünürün Astana'nın çeşitli yerlerine dağılmış mermer ve bronzdan yapılma heykelleri Sarıarka incisinin başkent çehresini süsleyen, antik İşim'in dik kıyılarını süsleyen pırlanta taneleri gibidirler.

Eskiden şehir koşuşturmasının seslerinin zorlukla duyulduğu yerlerde şimdi başını döndürdüğün her yerde yaşam, hareket, tasa, sorunlar, mutluluklar, ulaşma ve çağdaş başkent gururu var, Ham toprak bölgesinin nominal olarak başkenti sayılan tipik bir taşra kentinin atıl ve olağanüstü sakin yaşam tarzından geriye çok az şey kalmış.

Astana'yı helikopterden görmek ve seyretmek de mümkün. Ancak şehrin iç güzelliğini hissedebilmek, özünü kavrayabilmek, içinde doğan gücü açıkça duyumsayabilmek, beliren çizgilerin bitmiş hallerini beynimizde canlandırabilmek ve başkentin geleceğine bir göz atabilmek açık yüreklilikle, yürekten severek ve umutla Astana'nın içine girerek ve yaşayarak başarılabilir.

Hem Kazakistan SSC'nin, hem de bağımsız Kazakistan'ın yönetici görevlerinde bulunmuş bir insan olarak kendi yaşadıklarımın bana, kentin problemlerinin Hükümetin çalışmalarının oldukça büyük bir kısmını işgal ettiğini göstermektedir; çeşitli durumlarda ise önemine göre, bu problemler genel devlet işlerinden hiç de geri kalmayabilir. Bu şüphesiz sadece kurulan ve gelişen Astana'nın sürekli olarak ortaya çıkan sorunlarıyla ilgili değildir. Hatta on yıllar boyunca Kazakistan'ın başkentliğini yapmış Almatı'da bile sorunlar artan ölçüde değişmezlik eğilimi göstermiş ve lokal kategoriden devlet ve genel ulusal kategoriye geçerek somut olarak tüm Sovyet ve Sovyetler sonrası toplumun problemlerinin bir yansıması olmuştur.

Başkent Akimleriyle yaptığım toplantılarda ben, yerel yönetimler için "mutlak emir" olması gereken ana çizgiyi takip ediyorum.

Yapım, gelişim ve ilerleme, tüm bunlar iyi ve son derece gerekli şeyler. Ancak Kazakistan'ın yeni başkentinin şehir yönetiminin hazırlanan "Altyapının Çok Yönlü Gelişimi Programı"na dahil edilen başlıca amacının, bana göre yaşamsal öneme sahip üç girişimin pratikte ve kesintisiz olarak gerçekleştirilmesi olduğunu hatırlatmaktan bıkmadan söylemeliyim. Bu üç prensip oldukça basit ve şeffaftır: Şehirdeki girişimciliğin ekonomik olarak desteklenmesi, şehirde yaşayanlara sosyal destek sağlanması ve ekolojik açıdan konforlu bir ortam yaratılması. Kentin yeşillendirilmesi ve Astana çevresine orman yapmak üzere ağaç dikilmesi özel olarak kontrol edilmektedir. Astana çevresine 25 bin hektarlık alana ağaç dikilmiştir. Astana çevresindeki orman alanının 50 bin hektara çıkartılması planlanmıştır.

Özellikle bu faktörlerin kentin mülki potansiyelinin, yani bir başkent olarak ve bir şehir olarak Astana'nın kendi gelişimine yapılan iç ve dış yatırımlar için uygun iklimin yaratılmasını sağladıklarından kesinlikle eminim.

Bu anlamda çok şey yapıldığını cesaretle söyleyebilirim. Son, kesin hesapları yapmak için daha zaman var, ancak benim düşündüğüm kadarıyla, ara sonuçlar yeterince iyimserlik telkin etmektedirler.

En azından, alınan önlemler sayesinde bugün, hem İşim nehri üzerindeki bir şehir olarak, hem de Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak Astana için oldukça uygun makroekonomik göstergeler kaydedebiliyoruz.

Yatırım akışı sadece inşaatlara ve şehir ekonomisinin diğer alanlarının finansmanıyla değil, aynı zamanda insan trafiğinin karakterine bağlı olarak her zaman uygunlaştırılması gereken ulaşım yollarının geliştirilmesinin finansmanıyla da ilgilidir. Diyelim ki, Astana'da, İşim nehri üzerinde 22 köprü inşa edilmesi planlandığında bunun modaya uyma ya da mimari bir aşırılık olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır.

İdari, ticari ve hizmet yapısında olan belli başlı istihdam alanlarının ağırlıklı olarak sol kıyıda yer alacağı, profesyonel insan kaynaklarının çoğunluğunun da eskiden olduğu gibi İşim'in sağ kıyısında yaşacakları tahmininde bulunmak zor değildir.

Bu yüzden, sağ kıyıdan sol kıyıya ve tersi yönde akış, nehrin iki yakasını birleştiren ulaşım ana yollarının uygun taşıma kapasitesine çıkartılması gerektirmektedir. İleride başkent içinde yolcu ve yük taşımasının önemli ölçüde artacağını beklemek doğaldır.

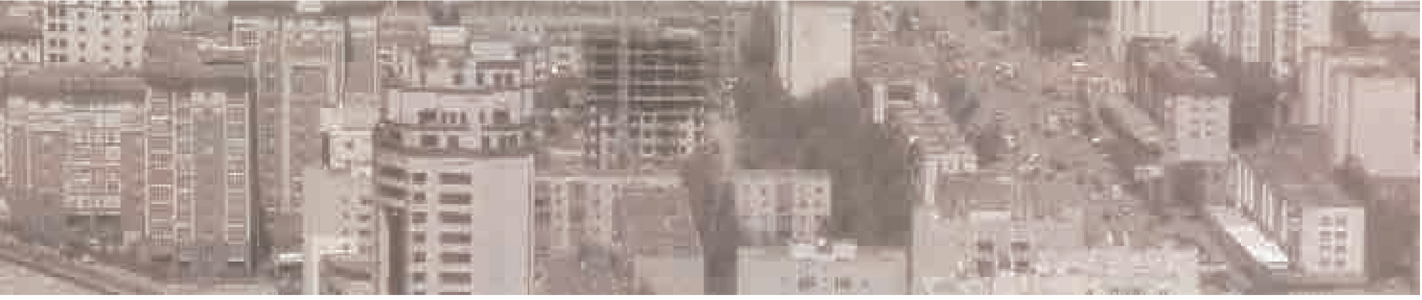
Burada ve tüm diğer kentlerde olduğu gibi Astana'daki şehir nüfusu kural olduğu üzere, birim alana düşen istihdam sayısı yoğunluğuyla denk düşmemektedir. Büyük şehirlerde ve başkentlerde özellikle bu anlamda şehrin idari-iş merkezi ve tabiri caizse, uyku semtleri olmak üzere iki alana bölündüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Astana bu ayrımın karakteristik örneğini oluşturmaktadır: İdari Sol kıyı ve "uyku" için Sağ kıyı. Şüphesiz bu gerçek olmaktan uzak, sadece bir şemadır, ancak her şeye rağmen ...

Dünyada, şehirlerin ve başkentlerin idari-iş merkezlerindeki istihdam alanlarıyla, oralarda yaşayanların nüfus yoğunlukları arasındaki oranın 10'da 1'e, örneğin Tokyo'da olduğu gibi, 8,4/1'e ulaştığını görmekteyiz.

Özellikle bu yüzden ulaşım ve diğer komünikasyonların mükemmelleştirilmesi kural olduğu üzere, radyal yönde düzenlenmektedir: Belirtilen oransızlığın dengelenmesine olanak sağlayan merkezden kenara ve tersine doğru.

Eğer Astana'daki benzer orandan bahsedecek olursak, oldukça yüksek olduğunu düşünüyorum. Çünkü şehir merkezinde nüfus yoğunluğu istihdam dağılım yoğunluğundan çok daha azdır. Astana'nın idari kısmına gelince, örneğin, belediyede, Mecliste ve bakanlıklarda çalışan bürokratların ve memurların büyük çoğunluğu şehrin dış semtlerinde, örneğin, inşaat sırasında kırmızı tuğla kullanıldığı için "kızıl köy" olarak adlandırılan semtte yaşamaktadırlar.

Bu da şehrin merkezi semtlerindeki işgücü yoğunluğuyla nüfus arasında açık bir oransızlık yaratmaktadır. İş günü bittiğinde hemen hemen tümüyle "ölen" ve hafta sonları boşalan iş merkezi Wall-Street buna karakteristik bir örnektir.

Kural olduğu üzere iş merkezlerinin varlığı bir başkentin iş aktivitesi göstergesidir. Şüphesiz ki, büyük bir girişimcilik merkezi olarak Astana, şehrin ve ülkenin elit iş çevrelerinin yoğunlaşabilecekleri ve Astana'da ve Kazakistan'da kendi işlerini kurmak isteyen yerli ve yabancı iş adamlarının finanssal ve yatırım faaliyetlerini yürütebilmek için kendine özgü iş alanları olabilecek bu tür merkezler olmadan yapamaz ve yapamayacaktır. Bu yüzden Kazakistan'ın yeni başkentinde bu tür iş merkezlerinin kurulmasını ancak selamlayabiliriz.

Ve böyle örnekler artık var. Haziran 2004'te Moskova Belediye Başkanı Yuriy Lujkov'la birlikte, Lujkov'un belirttiği gibi *"Kazakistan'ın başkentinin en güzel yerlerinden birindeki"* Moskova İş Merkezi'nin temel atma törenine katılmıştım.

22 katlı ve toplam alanı 70 bin metre kare olan İş Merkezi'nin inşaatı 2006 yılında tamamlanacaktır. Şüphesiz artık Astana'da, başkentteki girişimcilik faaliyetlerinin koordinasyonu ve desteklenmesi rolünü yerine getiren bir dizi iş merkezinin olduğunu hesaba katmamak olmaz. Örneğin, "Samal" semtindeki "Astana-Tower" İş Merkezi. İş merkezleri aracılığıyla gerçekleştirilenler dahil, iş faaliyetleri sonucunda bugün Astana'da hızlı bir mal değişim dinamiği gözlenmektedir.

Sadece sanayi işletmeleri, idari veya birlik işletmeleri değil, küçük ve orta ölçekli işletmeler de artık yüksek seviyede şehir hazinesinin gelir kaynaklarını oluşturmaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin Astana'nın şehir ve başkent altyapısının geliştirilmesinde oynadıkları rol sadece çok önemli değil, aynı zamanda görülmemiş oranda büyük olması şaşırtıcı değildir. Küçük ve orta ölçekli girişimcilik yapıları şehir ekonomisi sisteminde temel olarak (hizmet verilmesi) belirli bir alana sahiptir. Bu alan şehir altyapısının sosyal ve günlük yaşamla ilgili servisleri, teknik hizmetler, reklam ve imaj, perakende ticaret, sigortacılık, emlak, finans sektörü vs. gibi sektörlerdeki özel girişimleri kapsamaktadır.

Astana'nın başkent altyapısının bundan sonraki uyumlu gelişim amaçlarından bahsettiğimizde, şehrin sol kıyısındaki semtleri hızlı ve geniş kapsamlı tempolarla geliştirmemiz gerektiğini söylüyoruz, oysa Kazakistan Hükümeti olarak biz, ancak bunu bir görev olarak önümüze koymaktayız. Daha fazlası yok. Bu görevi yerine getirecek olanlar temel olarak özel yatırımcılar ve girişimcilik strüktürleridir.

Özellikle bu yüzden, temel amaç olarak şehrin sol yakasının kalkındırılması programını ilan ederken öne sürdüğümüz girişimlerin uygulayıcılar tarafından hayata geçirilmesine imkân verecek bir dizi ivmeyi ve imtiyazı da oluşturuyoruz. Astana'nın Sol kıyı yakasında, perspektife sahip bu bölgenin iç ve dış yatırımcılar ve iş adamları tarafından kalkındırılmasında güçlü bir katalizör oluşturacak Özel Ekonomik Bölge'nin kurulması konusundaki devlet girişimi bunlardan biridir.

Alınan benzeri önlemler sadece o şehirdeki iş yaşamını hareketlendirmekle kalmıyor, aynı zamanda dış ticaret faaliyetlerini de önemli ölçüde hareketlendirmektedir. Şehir serpilip gelişmekte, hizmetlerin kalitesi artmakta, o kentte yaşayanların ürünlerin kalitesinin yükseltilmesi doğrultusundaki talepleri artmakta, tüm bunlar hep birlikte yeni başkentin yabancı ortaklarıyla olan ticaretinin artmasına yardımcı oluyor ve hareketlendiriyor.

Devlet "genel yönetim" fonksiyonunu yerine getirirken, başkent de çeşitli faaliyet biçimlerini kendinde toplamakta ve tüm devletin ekonomik yapısını bir minyatür gibi yansıtmaktadır.

"Yönetime" gelince, kural olduğu üzere, ülkenin şu veya bu bölgesinde faaliyet yürüten büyük şirketler ve uluslararası firmalar başkent statüsünün ve bununla ilgili imkânların sıklıkla doğrudan "işe yakın" olmaktan çok daha değerli olduğunu anlayarak, merkez ofislerini ve temsilciliklerini burada açmaya gayret gösteriyorlar.

Bundan başka, başkent amaçları iş yapmak, destek vermek veya organizasyon yapmak olan büyük uluslararası toplumsal veya ekonomik yapıları, danışmanlık, borsa, sigorta ve diğer yapıları kendisine çekmek suretiyle devletin hemen hemen tüm toplumsal, finanssal-ekonomik ve sosyal yaşamının odak noktası olmaktadır.

Tüm bu yapıları ayağa kaldıran girişimcilik dalgaları açıkça veya dolaylı olarak tüm bölgesel şehirlerin finanssal-ekonomik ve toplumsal aktivitesini yönlendirmektedir.

Bu etkiyi Astana'da görmek zor değildir. Kazakistan'ın yeni başkentinde sanayi sektörlerinin, özellikle de inşaat sektörünün hızla gelişmesi komşu şehirlerde ve daha çok da merkezden uzaktaki şehirlerde de en az o kadar hızlı bir artış yaratmıştır.

Başkent inisiyatifinin bölgesel veya komşu şehirler üzerindeki böyle etkisini, başkentin veya büyük şehirlerin kültür tabakası da yaratmaktadır.

BÖLGESEL GELİŞMENİN DALGALARI

Astana'nın tam merkezinde bulunuyorum ve gözlerimin önünde iki hektarlık toprağa sığmış uçsuz bucaksız engin Kazakistan uzanmakta.

Bu ılık Cumartesi günü, 2001 yılının Eylül ayında başkentin en büyük görülecek yerlerinden biri olan ve Kazakistan'ın şematik haritasından oluşan etnopark "Atameken"i bir kez daha ziyaret ettim. Heyetle ve projenin müellifi Timur Suleymanov'la birlikte etnoparka Hazar tarafından yaklaşıyoruz ve hemen görüş alanımıza Batı Kazakistan'ın kültürel ve ekonomik değerleri, Beket Ata'nın anıtının, Atırau Merkez Meydanı mimari kompleksi ve büyük petrol kuleleri giriyor.

Sonra sağa, Kazakistan'ın güney bölgelerine dönüyoruz. Hoca Ahmed Yesevi'nin mübarek anıtının, Ayşa-Bibi'nin anıtının ve Otrar şehrinin eski yıkıntılarının, Yedisu'deki ve Büyük İpek Yolu üzerindeki büyük ticari ve zanaat merkezinin tanıdık çizgilerini seçiyorum. Bir kaç adım yürüyünce Tiyen-Şan'ın karlı kolunun üzerindeyim. Evet, Almatı, bağımsızlık heykelinin yer aldığı Respublika Meydanı'nın minyatür çizgileri ve "Kazahstan" Oteli'nin yüksek binası. Dünyadaki en büyük sanayi boru hattı olan Ekibastuz GRES-2 (hatta ünlü Guiness Rekorlar Kitabı'na da giren) sembolize eden Ekibastuz'a kadar ilerliyorum. İleride Kostanay Camisi'nin, Borovoye göllerinin ve İrtiş nehrinin üzerine uzanmış olağanüstü güzellikteki Semipalatinsk köprüsünün küçültülmüş kopyaları önümde duruyorlar.

Ve sonunda Astana, Kazakistan'ın yeni başkenti. Parlamento ve Hükümet binaları, Congress-Hall ve başkentin diğer yapıları, tüm bunlar Kazakistan'ın bir kaç metre karelik minyatür haritası üzerinde yer almışlar.

Tüm ülkenin böylesi bir mini haritasını ilk defa Endonezya'da görmüştüm. Seyahatten döndüğümde şehir yönetimine bunun bir benzerini projelendirmeleri ve inşa etmeleri görevini verdim. Bu fikri parlak bir şekilde yerine getiren projecilere ve inşaatçılara teşekkürlerimi sundum. Yeni başkentin merkezinde durarak tüm Kazakistan'ı bir anda görebilmek, mükemmel değil mi? Bundan da öte, projeyi gerçekleştirenler ve şehir yönetimi etnoparkı sürekli olarak geliştireceklerini de teyid ettiler. Her şeyden çok Astana'ya önem vermeleri ve onun üzerinde "çalışmaları" gerekeceğini düşünüyorum. Çünkü şu anda 2005 ve Astana 2001 yılına göre form ve içerik bakımından kesinlikle bambaşka bir şehir. Bugün başkentin sembolleri ve görülmeye değer yerleri kesinlikle başka mimari kompleksler ve formlar. Dedikleri gibi "something still to come": hâlâ daha bir şeyler olacak...

Burada bir allegori olarak tüm Kazakistan'ı bağrına yerleştirmiş Astana'ya yer vermem hiç de boşuna olmayacak. Başkenti taşıma işini sadece taşıma olsun diye değil, tüm Kazakistan'ın geleceği için yaptığımızı unutmamalıyız...

Bizim düşüncemize göre İşim'in kıyılarında yanan başkent ateşi tüm bölgelerdeki meşaleleri tutuşturmalı ve uçsuz bucaksız vatanımızın tüm köşelerini aydınlatmalıydı. Öyle de oldu. Ve şimdi 2005 yılında, başkentin resmi olarak taşınmasından daha tam sekiz yıl, fikrin doğmasından da on iki yıl bile geçmeden hesaplarımızda yanılmadığımızı güvenle söyleyebiliriz.

Diğer kentlerin deneyimlerini incelerken fark ettim ki, büyük şehirlerin ve başkentlerin ekonomik yapılarını köklü bir şekilde değiştirmek hem uydu-şehirlerin, hem de komşu şehirlerin ekonomik yapısını da etkilemektedir. Bizim olayımızda da öyle oldu.

Astana'nın diğer bölge merkezleri üzerindeki direk etkisi neticesinde bir taraftan Astana'nın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, diğer yandan da üretici şehrin ihtiyaçlarını yönlendiren sektörler ortaya çıkmaya ve gelişmeye başladıklarını fark etmemek zor değil.

Diyelim ki, bir endüstri şehri olan Karaganda'da Astana'nın hızla gelişmesinden kaynaklanan ilerleme dalgaları yeni üretimlerin açılmasını ve eski üretimlerin canlandırılmasını yönlendiriyorsa, o zaman Kokçetau'daki dinlenme ve turizm sektörü en az bu tempolarla gelişecektir. Hem de rekreatif dinlenme ve turizm alanında iyi bir düzeyde bulunan bu bölgesel şehrin gelişmesi tümüyle Astana'nın ihtiyaçları sayesinde ivme kazanmıştır. Ve saire.

Deyim yerindeyse, böylesi bir rezonans gelişim başkentin orta Kazakistan'a taşınmasında göz önünde bulundurulan pek çok faktörden biri olmuştur. Çünkü cumhuriyetimizin orta ve kuzey bölgeleri geçen yüzyılın 90'lı yıllarının başındaki krizden sonra kronik durgunluk durumunda bulunuyorlardı.

Ve burada bu tür kararları alırken, her zaman sahip olunan imkânlardan yola çıkmak gerektiğini belirtmek istiyorum. İstediğiniz kadar devasa planlar yapın, arzuları gerçekmiş gibi gösterin, eğer başkentin taşınması diğer bölgelerin ekonomilerinin canlanmasının etkin ve verimli bir yöntemi halinde ortaya çıkarsa, bu reçeteyi kullanmakta imtina etmemek gerekiyor. Şüphesiz, bu faktör taşınmanın temel nedeni değildi, ancak eğer biz başkenti taşıma gibi böylesi zor bir süreci gerçekleştirme görevini üstleniyorsak, o zaman buna tüm sorumluluğumuzla yaklaşmalıyız ve bunu yaparken de olabildiğince çok "tavşan" "öldürmeliyiz". Ve sadece şimdikileri değil, gelecektekileri de.

Eğer başkentin taşınması ulusal düzeyde bir görev ise, o zaman şehirlerin ve başkent Astana'nın gelişiminin bölgesel olmayacağı ve ulusal düzeyde bir görev olarak kalacağı şüphesizdir.

Bu yüzden kendi kendime bir gelişme formülü ileri sürdüm. Bu formül basit bir cümleyle ifade edilebilir: Başkentin geliştirilmesi yoluyla devletin geliştirilmesi.

Astana-Almatı, Astana-Kokşetau karayolları, Astana-Almatı arasındaki ekspres tren (İspanyol firması "Talgo"nun), tüm bölge merkezlerine uzanan karayolları, tüm bunlar ülkenin yeni başkenti sayesinde yapıldı ve yapılmaya devam ediyor.

Böylesi basit ve açık bir yasallığın, totaliter ekonomiden pazar ekonomisinin temellerine kadar uzanan kalkınma yolundan yürüyen geçiş sürecindeki tüm ülkeler için doğru ve adil olduğu inancındayım.

Bu yüzden, büyük şehirlerin ve devletin başkentinin bu yöndeki işlerin koordinasyonuna dönük idari politika sürecindeki gelişiminde her zaman, bu sırada ortaya çıkacak görevler bütününden yola çıkılmalıdır.

Görevlerden biri başkent ile bölgesel şehirler arasındaki daha yakın ve entegre olmuş karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi zorunluluğunda odaklanmaktadır. Belediye organları arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan böylesi bir enformatif-komünikatif birliktelik başkentin ihtiyaçlarının daha detaylı şekilde tespit edilmesine ve aynı zamanda da bölgesel şehrin imkânlarının daha doğru şekilde belirlenmesine yardımcı olacaktır. Her bir taşra şehri böylece kendi gelişiminin optimize edilmesi amacıyla, sadece ülke ekonomisinde değil, başkent ekonomisinde de, kendisinin yer almadığı yerlerde de serbest ve aranan alanlar aramalıdır.

Aynı zamanda başkent kendi gelişim planlarını yaparken, en azından yakında bulunan şehirlerin başkentin ekonomik yapısındaki işbirliği imkânları açısından karakterlerini ve perspektife sahip konuları göz önünde bulundurmalıdır. "Olumlu geri dönüşlü" (yani, karşılıklı yarara dayalı) böylesi sosyo-ekonomik ilişkiler sadece başkentin gelişimine değil, bir sonuç olarak, bölgelerin gelişimine de sebep olacaktır. Örneğin, rekreasyon alanlarına ciddi şekilde ihtiyaç duymaya başlayan bir şehir olarak Astana'nın kendi "Borovoye"sini yaratması gerekliliği bulunmamaktadır. Başkentin, orada yaşayanların ve misafirleri için çok güzel ve eşi benzeri olmayan dinlenme ve turistik alan olan ve Astana'dan arabayla iki saatlik mesafede bulunan Borovoye Milli Parkı'na giden ulaşım yolları ve servis altyapısıyla ilgili sorunları çözmesi yeterli olacaktır.

Başkent ile bölgesel şehirler arasındaki yaklaşık böylesi bir karşılıklı ilişkiler mekanizması, sadece ekonomik yapıdaki değil, ancak insan yaşamının diğer alanlarındaki, kültürel, toplumsal, teknik ve diğer alanlardaki karşılıklı ilişkilere de özgüdür.

Sonuçta, Kazakistan başkentinin taşınması konusunu konuştuğumuz için, biraz ileri giderek, başkentin taşınmasında neredeyse en önemli faktörlerden biri olan bir özelliği belirtebilir. Düşündüğüm ve ileride üzerinde durmaya çalışacağım gibi, Kazakistan'ın eski başkenti olarak Almatı bir takım durumların etkisiyle gelişimdeki iç dinamiklerini kaybetmiş veya kaybetmeye başlamıştı. Şehir yüzölçümünün "dengeli" toprak yönünden fazlalık yetersizliği ve buna paralel olarak, Almatı'nın bu faktörün neden olduğu sorunlarının derinleşmesi süreci başkent ekonomisinin gelişimini durgunluğunu ortaya çıkarmıştır. Sonuçta başkent bir taraftan kendisi gelişemezken, diğer yandan da hem uydu kentleri için, hem de yakındaki şehirler için ve de ülkenin tamamı için itme gücü olmaktan çıkmıştır.

Bu gözlem kesinlikle doğrudur: Şehirlerin ekonomisi "kendinden menkul" değil, tüm devletin ekonomisiyle yakından ilintilidir. Bu yasallık, başkentin altyapısının kendini geliştirememesinin kaçınılmaz olarak bölgelerin gelişim tempolarını yavaşlatması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İşin pratik tarafından bakıldığında, bu durum yalnızca başkentin devletin sosyo-ekonomik dönüşümler alanındaki politikasının iletkeni ve "yöneticisi" olarak tezahür etmesi şeklinde görülmemektedir. Bu durum, ülke ekonomisini özellikle başkentin belirlediği ve başkentin direktiflerle ya da girişimci usulde talep pazarını ve ister sanatsal yapıtlar olsun, ister son kuşak aygıtlar olsun, tüm devlet malları çeşitlerinin arz pazarını belirlemesinde de ortaya çıkmaktadır.

Bu durum sadece şehir düzeyinde değil, devlet düzeyinde de ortaya çıkmaktadır. Başkentin özellikleri tam da bu konuda, tüm devletin gelişim tempolarının ve karakterinin belirlenmesinde gözlemlenmektedir. Örneğin Astana'da kabul edilen ülkenin Endüstriyel-Yenilikçi Kalkınma Programı şehri sadece sınırları içinde değil, tüm ülke sathında arz ve talep pazarını oluşturmak zorunda bırakmaktadır.

Benim başkentin taşınması gibi böylesi olağanüstü bir kararın tüm Kazakistan'ın hızlı bir ekonomik gelişim halinde olmasına önemli ölçüde yardım ettiği konusunda hiç şüphem bulunmamaktadır.

Bu sonu olmayan yol, Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilerleme ve istikrarlı kalkınma yolunun başlangıcıdır da.

Alatau'nun karlı eteklerinde ve İşim nehrinin sazlıklı kıyılarında yer alan ve uçsuz bucaksız enginliğiyle tüm Kazakistan'a bugün gelişim rengi ve temposu katan başkentin gelişimi aracılığıyla da...

Şehir inşa edilmeye devam ediyor. Şehir kendi eşsiz temposunda yaşıyor. Yeni başkentin vakayinamesi devam ediyor. Ulusal tarihin yeni yüzyıldaki kronolojisi burada yazılıyor.

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

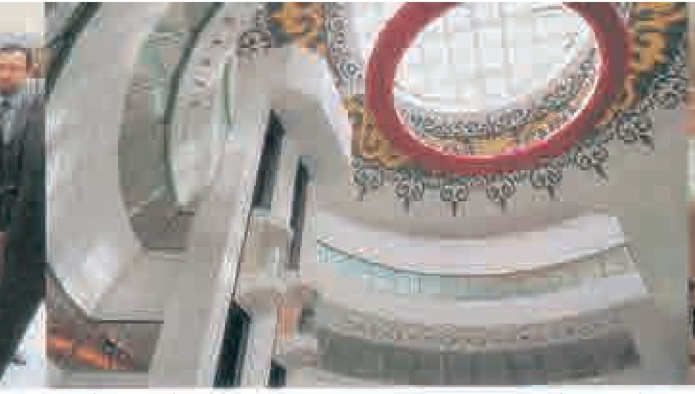
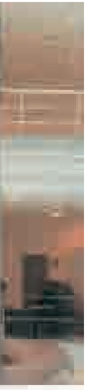

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

2. BÖLÜM

ŞEHRİN VAKAYİNAMESİ

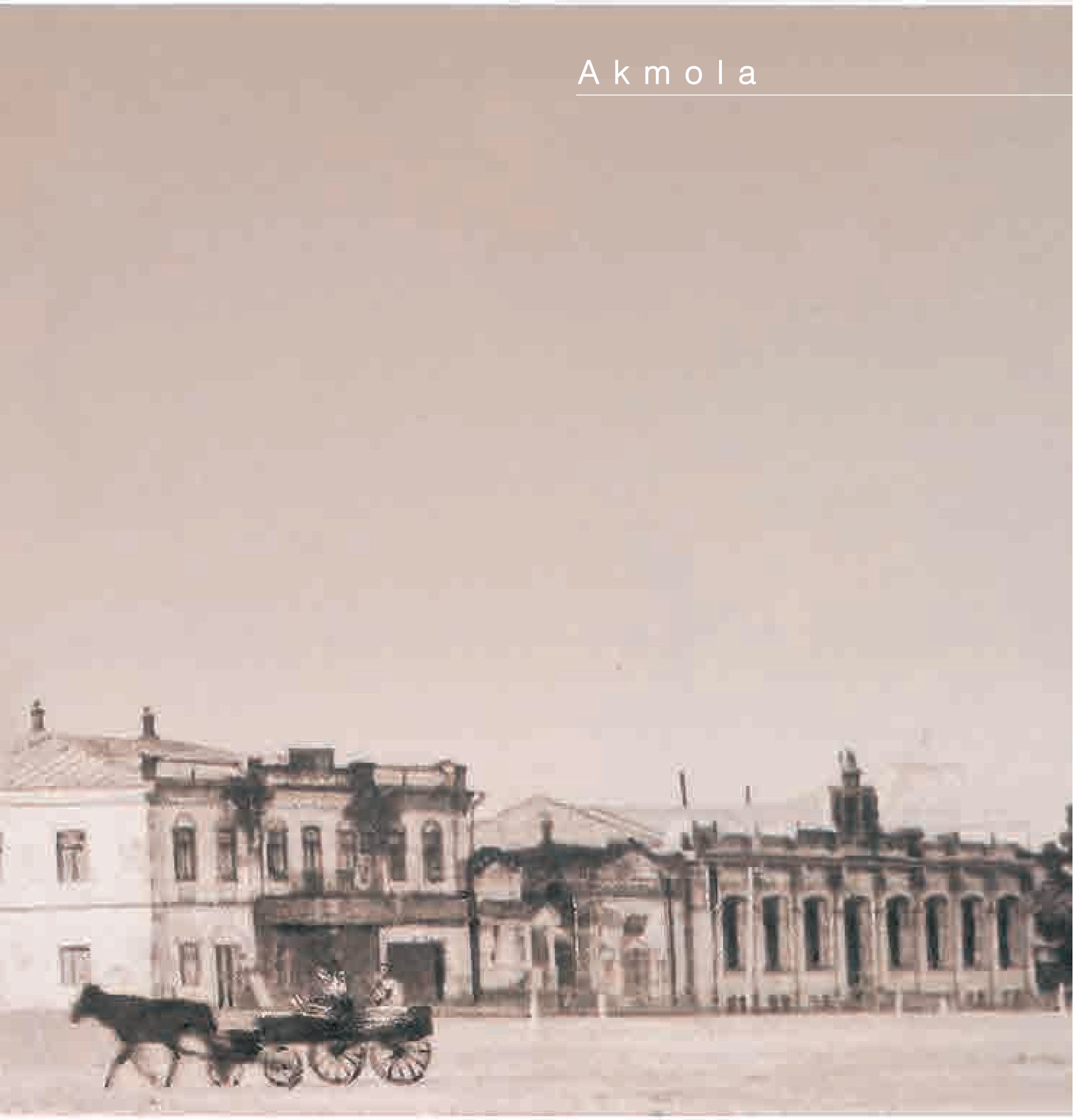

A k m o l a

Tselinograd

Önünde tarihin eğildiği yüce kişiler aramızda o kadar çok değil, fakat her insan tarihi az da olsa değiştirme becerisine sahiptir. İnsanlık tarihi bununla ilgili sayısız cesaret ve inanç örnekleriyle doludur.

Robert Cennedy

KADİM YOL

Çoğumuz belli ölçüde mistisizme eğilimliyiz ve şuurumuzun altında "mucize beklentisi" diye adlandırabileceğimiz bir his daima saklıdır. Modern zamana kıyasla kadim devir hakkında bilgimiz o kadar da çok değildir. Bundan dolayı geçmiş zamanları mistik veya gizemli hava içerisinde algılıyoruz. Tabiat bilimleriyle kendini fazla meşgul etmeyen ecdadımız problem ve düşüncelerini yüce yaratık veya gizemli ilahların salahiyetine teslim etmişler. Bugün gerçeklik kazanan bu mistik karakterli inançlar ve bilimler bir tarihi miras olarak atalarımızdan bizlere kadar gelmektedir.

Çok eski zamanlardan beri herhangi bir yöre veya bölgenin farklı sıfat ve özelliklerini vurgulayan bir anlayış hakimdi. Romalılar bu anlayışa "genius loci" diyorlardı ki, bunun harfi harfine tercümesi "yerin ruhu" anlamına gelmektedir.

Böyle bir inanca göre belli bir yer veya toprak kutsal bir başlangıca sahiptir: Her yörenin kendine has bir ruhu veya ona özgü manevi bir varlığı mevcuttur. İşte "yerin ruhu" budur.

Ancak kesin olarak belirtebilirim ki, yine de her yerin kendine has bir "genius loci"si olmayabilir de. Her bölgenin de, onun mevcudiyetine özel bir anlam katan ve insan tarafından her zaman sezilmeyen bir aurası olmayabilir.

Bir toprağın "yerin ruhu" gibi bir özelliği durağan değildir çünkü o yüzyıllar ve binyıllar boyunca şekillenir. Bu topraklarda asırlarca devam edip giden hiçbir şey boş değildir ve işte bu öz ruhun oluşmasına önemli katkı sağlar.

Kazakistan'ın en kadim zamandan günümüze kadar tarihini inceledikçe, bütün bu bizim Büyük Bozkır'ın kendine has bir aura ile çevrili olduğuna daha çok inanıyorum. Şimdiki Akmola vilayetini sınırlarını da kucaklayan orta bölgeleriyse sadece ve sadece bu bölgeye mahsus ender bir ihsana - "genius loci"ye sahiptir.

Arkeologlara göre insanoğlu İşimboyu topraklarında Aşel-Mustyer zamanı denilen devirde ikamet etmeye başlamıştır. İşte tam bu devirde yukarı İşim'de enteresan taş aletler bulunmuştur. Bu bulgulara bakılırsa hiç kuşkusuz, kadim İşimboyu sakinleri avcılık, balıkçılık ve bitkisel gıda toplamayla iştigal etmiş oldukları belirtilebilir. Neolitik Çağ'daysa şimdiki Akmola vilayeti topraklarında hayvancılık ve ziraat gelişmeye başlamıştır.

Bundan sonraki devirde, yani M.Ö. 2000 yıllı ortasından başlayıp 1. binyılın başlarına kadar olan Tunç Çağı zamanında merkezi Kazakistan'da "Andronovo" adında bir kültür gelişmiştir. Bulunan kanıtlar Akmola kırlarında yaşayan kabilelerin iktisadi yaşamın göçebe

usulüne geçişleri işte bu zamanda, yani 2. binyılın sonu 1. binyılın başında kesin olarak gerçekleşmiş olduğunu apaçık ortaya koymaktadır.

Evcil hayvan kemikleri, yün işlemede kullanılan el aletleri, kemikten işlenen çeşitli eşyaların arkeolojik bulguları "Andronovo" kültürü devrine aittir.

Erken Demir Çağı'nın M.Ö. 8.-5. asırlarda merkezi Kazakistan'da meskûn olan Sak aşiretleri galiba hayvancılığın yanı sıra ziraatla da aktif şekilde meşgul olmuşlar. Kazılar sonucu ortaya çıkıp buna sessizce şahitlik eden tunç çapa, orak, bıçak ve sair ziraat aletleri bulunmuştur. Bunlar dışarıdan getirilmemiş, belki de yerel bir üretim olup, burada kullanılmıştır.

Ancak M.Ö. 2000 yılından itibaren Büyük Bozkır coğrafyasında iklim gittikçe kuru olmaya başlamıştır. Bu şartlarda tarımla iştigal gittikçe zorlaşmış ve hatta imkânsız hale gelmiştir. Sonuç olarak Orta Kazakistan'da Sak aşiretlerinin başlıca iktisadi yaşam usulü hafif yayla hayvancılığı olmuştur.

Çağdaş Akmola bölgesinin topraklarında 6.-7. yüzyıllarında birbirini takip eden güçlü kabile ittifakları olan Türk ve Batı Türk Hakanlıkları kurulmuştur. Bunlar Karluk, Kıpçak, Kımak gibi Türk aşiretlerinin temsilcilerinden oluşuyordu. Onlar kendi alçak boylu atlarında, ok, eğri kılıç ve çok tabakalı deriyle kaplanmış kalkanlarla donanmış halde Büyük Bozkır ve yerleşiklerden kır fırtınası gibi gelip geçtiler.

11. yüzyıla gelince Kazakistan'ın İdil (Volga) Nehrinden ta Irtış nehrine kadar uzanan geniş topraklarda Kıpçak, Kanglı, Kımak, Toksaba ve diğer aşiretlerin daha kuvvetli ve örgütlenmiş birliği ortaya çıktı.

Büyük ve dirayetli Kıpçak Hanlığı oluştu. Tüm devlet sıfatlarını taşıyan ve kendi başkentleri, yerleşik kentleri şehir ve kaleleri olan bir Hanlıktı.

Arkeologların kadim kentlerin harabelerinden o devire ait buldukları şeyler Kıpçak Hanlığı bozkırlarında şehirler ve devamlı meskenler olduğunu gösteriyor.

1820'de Rusya imparatorluk dergisi "Sibirski Vestnik"te ("Sibirya Bültenin"de) Rus madencilik mühendisi İvan Şangin'in günlüğü yayınlanmıştı. Bu günlüğün sayfalarında 1816'da Şangin Genel Kurmay talimatına göre İşim ve Nura nehirlerinin yatağı incelenirken "eski bir şehrin harabelerine rastladığı" anlatılıyordu.

Bu bilgilere dayanarak Astana civarının komple arkeolojik haritasını çıkarmak düşüncesiyle uzmanları harekete geçirdim. Tarihin derinliklerine dalarak İşim kıyılarında ve genelde bozkır uygarlığı bölgesinde herhangi bir şehir olup olmadığını açıklığa kavuşturmak gerekiyordu. Herhalde bunlar birer tahmin ve varsayımlardı ama Wolfgang Goethe'nin dediği gibi "teori, maalesef, pratiksiz boştur ve daima yeşil kalan, hayat ağacıdır."

Böylece, takriben 180 yıl sonra bu vazifeyi Ordinarius Profesör Kemal Akişev başta olmak üzere arkeolojik grup yerine getirmeye canı gönülden girişti ve şimdiki Astana'nın 15 km dışındaki "Ak Jol" takma adı verilen bu şehirde kazı çalışmaları başladı. Sonradan anlaşıldığı kadarıyla, bu şehrin adı Bozokmuş. Uzmanların tespitine göre Bozok şehri M.S. 10.-11. yüzyılda yükselişin doruğuna ulaşmıştır.

Bu bulgunun ilginç diğer bir yönü, Orta Kazakistan'da önceleri yıkık şehir harabeleri bulunmuyordu.

Bu ilk emsaldi. Bu bulgu açık bir şekilde Orta ve daha da eski çağlarda Bozkır ülkesinin kendisine özgü, köklü bir kültür kaynağı ve hazinesi olduğuna tanıklık ediyor.

Birçok vakayiname M.S. birinci 1000 yılın ortasında Batı'yı Avrasya'nın doğusuyla bağlayan Büyük Yol'un tam bu merkezî Kazakistan bozkırlarından geçtiğini göstermektedir. Avrupa ve Asya devletleri arasında ticari ilişkilerin gelişmesi ve kuvvetlenmesi sonucunda, insanlık tarihinin çok mühim olaylarından biri olan Büyük İpek Yolu tedricen oluştu. İşte, göçebe ve yerleşik kültür unsurlarını ihtiva eden ender ve benzersiz bir bozkır uygarlığı bu Büyük İpek Yolu'nun çığır ve yollarında oluştu.

Olcay Han (İncil'deki Hz. Huh'un bir benzeri) ve Oğuz Han menkıbelerinin işte bu Orta Kazakistan yöreleriyle ilgili olması boşuna değildi. Ortau, Ulıtau, Kışıtau, Ordatau ve Asker-Kuduk gibi yörelerin farklı zamanlarda uçsuz-bucaksız engin steplerin efsanevi ve büyük savaşçılardan Cuçi, Batu, Orda-Ejen, Tayboğa, Kuçum, Urus ve Ebulhayır Şeybanilerle ilişkisi olmuştur. İki kıtanın birbirine ulaştığı mekânda yerleşen bu sahne yalnızca muharebe ve baskın savaşlarına alan olmayıp, ayrıca dinler, kültürler ve halkları birleştiren bir merkezdi. Dünyaca ünlü İpek Yolu'ndan çok önce buradan Eski Yunan ve kenar Doğu ülkelerini ve halklarını birbirine bağlayan Kır Yolu geçiyordu.

Araplar Kazakistan bozkırlarına Deşt-i Kıpçak diyorlardı ve tarihî belgelere göre Erken Orta Çağ'da bu coğrafyada kudretli Kıpçak Hanlığı vardı.

Arkeologlara göre, yeni bulunan Bozok şehri Kıpçak hanlarının askerî Genelkurmayı ve hatta Karargâhı olarak vazife görmüş.

Bunu uçaktan yapılan çekimler gösterdi; bozok üç kısımdan müteşekkildi: Merkez ve kenardaki hendek ve toprak tabyalarla çevrili iki yan kısım.

Merkez kısım yüksekçe bir yerden ibaret olup burada İslâm kültürüne ait inşaatlardan minare ve türbeler vardı. Arkeolojik kazıların sonuçlarına göre bu inşaatlar Orta Asya mimarî sanatının tipik numuneleri olduğu söylenebilir. Kurallara göre minarede göğü, yeri ve öbür dünyayı sembolize üç oyma nakışlı süs kemeri olmalıydı.

Şehrin diğer iki kısmında konutlar, atölye binalar v.s. inşaatlar yerleşmişti. Şehrin tüm binaları Orta Asya'da o zaman en yaygın yapı malzemesi olan tuğlalardan inşa edilmişti.

Kadim şehir şimdiki Astana sınırlarından 15 km. uzaklıktaydı.

Bilim adamlarına göre Bozok, bir zamanlar Doğu Avrasya'nın önemli dini ve kültür merkezi ve Büyük İpek Yolu'nun kırsal kesiminde kervanlara hareket yönünü gösteren bir nokta olmuştur. Ama bunlardan da önemli olan, bu şehrin tarihi Bozkır'da Kıpçakların sadece hayvancılıkla değil, tarımla da iştigal ettiklerini göstermesidir. Buna Bozok şehri yöresindeki sulama kanallarını tanıklık ediyor.

Arkeolog, tarih ilimleri doktoru, Lev Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi profesörü Kemal Akişev kendisiyle 28 Şubat 2003 tarihindeki buluşmamızda bilimsel araştırmaların bu ve diğer neticeleriyle ilgili beni bilgilendirmişti.

Akişev grubunun dört yıla kadar süren alan çalışmaları boşa gitmedi ve onun üniversitesine bağlı devamlı çalışacak bir arkeoloji grubunu kurma teklifini memnuniyetle kabul ettim. Araştırmalar devam ettirilmelidir. Devlet başkentinin tarihî temellerini incelemek sadece geçmiş için değil, gelecek için de lazımdır.

Böylece "Orta Çağ şehri Bozok, Akmola'nın doğrudan ilişkili neslidir. Akmola'nın sonardılı ise şimdiki Kazakistan'ın başkenti Astana'dır" diyebiliriz.

Ancak, daha başka tarihî malumatlar da var ki, onlara göre bu bölgede Yesil nehrinin (Ruslar Yesim Batur Han zamanından itibaren ona İşim diyorlar) sol kıyısındaki değiş tokuş ticaretinin transit merkezi vazifesini gören ve Karaötkel (Eminli geçit) diye adlandırılan (Türkçe "kara" kelimesinin "siyah" anlamının yanı sıra "güçlü, güvenli, kocaman" manaları da var) bir kervansarayın olduğu bilinmektedir.

Tarihçi ve arkeologların araştırmalarına göre, daha önceleri bu yerleşme mekânı ünlü Batagay ("Uğurlu") padişahlığı adını taşıyormuş.

Tüm bunlar bana şimdiki Akmola vilayeti topraklarının göçebe ve yerleşik hayatın zengin bir tarihe sahip olduğu hakkında bir fikir edinmeme imkân sağladı. Bu tarih mabeyninde çeşitli dönemlerde kabile ittifakları ve belli başlı devletler ortaya çıktılar ve kayboldular. Kendilerinden sonra ise geride eski mekânlar, din kültürü inşaatları, totem mezarlar ve bir zamanlar gelişmiş olan kentlerin kalıntılarını bıraktılar.

MEŞE YAPRAKLARI VE ALTIN HİLÂL

Tarihî birçok şeyler vakanüvisler ve onarlın seleflerinin aktardıklarının çoğu zaman romantik bir renkle tasvir edildiğini fark etmek zor bir iş değil. Tarihçiler sık-sık inceledikleri herhangi bir olayı tasvir ederken, bir zamanlar İsaak Newton'un yaptığı gibi davranıyorlar. İsaak Newton kendi teorisine karşı olan olguyu açıklarken "eyvah, gerçeğin haline!" diye yorumluyormuş.

Fakat biz isteyelim veya istemeyelim, gerçek daima acımasız ve serttir… hakikatin tâ kendisidir. Daha da derine inerek bakıldığında, zamanın sisiyle bizlere kapalı görünen tarihsel romantiklik, müstakil şahısların örnek olmaya layık kahramanlıklarını devletlerin çıkarları ve birçok halkın faciasına dönüştürmektedir.

16. yüzyılda şimdiki Akmola vilayetinin kuzey kısmı o büyük Sibirya Hanlığı'nın sınırları içerisindeydi. Sibirya Hanı Kuçum 1598'de Yermak'ın[3] Rus Kazaçi[4] müfrezeleri tarafından yenilgiye uğratılınca engin bozkırı ve İşim steplerini de Rusya tarafından hiç engelsiz sömürgeleştirme süreci başlamıştır. Tarihçiler bu hususta şöyle yazıyorlar: "Yirmili yılları (18. yy.) Kazaçi orduları şimdiki Kokçetav kazasının güzel dağlı kısmını ele geçirdi ve şimdiki Akmolinsk, Bayanaul, Kokçetav ve Karkaralinsk yerlerinde istihkâmlar ortaya çıktı."

Kazakistan'ın kuzey bölgesi toprakları Rusya İmparatorluğu'nun Asya kıtasının daha içerisine girme yolundaki ileri karakolları olarak hemen şekillendirilmeye başlanmıştı. Kısa bir süre içinde Rusya'ya tâbi olan Bozkır bölgesini kontrol etme imkânları verecek çok sayıda kaleler kurulmuştu.

Güneye doğru gittikçe yayılınca askerî istihkâm ve kaleler hattı tedricen Kazak topraklarının içine doğru ilerliyordu…

---

[3] Yermak Timofeyeviç (1537-1585) - Rus Kazaklarının önderlerinden biri, baskınlarıyla Sibirya Hanlığı'nın yıkılmasına sebep olmuştur.

[4] Rus Kazaçileri - Türk Kazaklarından ayırmak için, Rus Kazakları mütercim tarafından "Kazaçi" olarak Türkçeleştirilmiştir. Bu halk, Güney Rusya bozkırlarında göçebe veya yerleşik olarak yaşarlar. Sefaletten veya askerden kaçan Rus asıllı süvarilerden oluştukları tahmin edilmektedir. İlk defa 15. asırda görülen Rus Kazakları, ilk başlarda komşu halkların zararına olarak yağmacılıkla yaşarlardı. Son dönemlerde iktidarın en güçlü savunucusu oldular ve Sibirya ile Orta Asya'nın işgalinde öncülük yaptılar. Ayaklanmalara karşı Çarlık Rusya'sının sınır mevkilerinde özel yerleşim bölgesine sahiptiler. Komünist rejim, Rus Kazaklarının özel imtiyazlarını ortadan kaldırmışsa da sonradan yeniden eskisi gibi teşkilatlanmalarına izin vermiştir.

1832'de güzel manzaralı Karaotkel Deresi'nde yerleşmiş mekân Akmola şehir-kale olarak yeniden kurulmuştur.

1863'te St.Petersburg'da yayınlanan "Rusya İmparatorluğu'nun coğrafi ve istatistik sözlüğü"nde Orta Kazakistan'daki bu şehir hakkında şöyle yazılıdır: "Akmola, Sibirya Kırgızları vilayetindeki Akmola bölgesinin İşim nehri üzerindeki esas şehridir. Yerleşimine göre tüm vilayetin merkezî noktası konumunda olan bu mekân, karakollu yol ve hatlarla doğuda Kargalı şehriyle, güneyde -Aktav istihkâmı, batıda Atbasar köyü ve onun üzerinden Kokçetav ile bağlanmış durumdadır."

Eğer Kazak Sovyet ansiklopedisinin ilgili cildine bakarsak şu satırları okuyabiliriz: "Akmola, beyaz taştan inşa edilmiş, dörtgen şeklindeki duvarı üzerine keçe çadırının tepe kısmı veya yarımküreye benzer bir kubbe oturtulmuştur. Güneşte parlayan kubbe uzaktan görünebilirdi ve bu Yesil kıyılarına özel bir güzellik katardı. Bundan dolayı bu bölgenin adı Akmola oldu."

Bu adın taşıdığı anlam böyle mi, yoksa değil mi bilinmiyor. Çünkü şehrin bu adının menşeiyle ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. Bunların hangisinin en doğru olduğunu kimsenin kesin bir şekilde tespit etmesi imkânsız diye düşünüyorum.

19. yüzyıla doğru Akmola, askerî istihkâmdan Bozkır ülkesinin önemli ticari-sanayi merkezine dönüşmüştü ve 19. yüzyılda en büyük merkez haline geldi.

Gelecekte Astana olacak şehrin Sovyet dönemi tarihi herkesin malumudur fakat o tarihin bazı detaylarından kitabın diğer bölümlerinde bahsedilecektir…

DOĞANIN GÜCÜ

Doğup büyüdüğünüz yerden daha güzel ne olabilir? Üstelik o gerçekten de güzel olursa!

Alatau ve Tiyen-Şan'ın vakarlı sıradağları ve yaylaları, Çarı Deresi'nin sihirli kanyon ve şelaleleri, Üstyurt platosunun gizemli enginliği, devasa Balkaş'ın mavi sathı, dalgalı rüzgâr altında sallanan taç yapraklı step örtüsünün unutulmaz görüntüsü, kutsal zirve ve çevresi sallanan kayın ve yüksek çam ağaçlarıyla dolu Burabay göllerinin cennet misali adası ve yeşilimsi mavi Hazar'ın sonsuz ufku.

Ve tabi ki Cumhuriyetin büyük zenginliği, ülke ve tüm Avrasya kıtasının tam merkezinde bulunan engin Sarıarka bozkırı olmuş ve olmaya devam edecektir. Biz herhangi bir şehrin tam tasvirini, onu çevreleyen bölgeye hayalen göz atmazsak, yapamayız. Her bir şehrin beslendiği güç ve güzelliğin kaynağını genelde onu kucaklayan işte o doğa yaratıyorsa, şehrin mükemmel peyzajı ve altyapısını oluşturan şey de işte bu seher ve çevre güzelliklerinin birleşimidir.

Kırsal Orta Kazakistan'ın kuzey kısmında bulunan şimdiki Akmola vilayetinin büyüklüğü 96,8 kilometre kareden ibarettir. Bu devasa alanda çok sayıda düzlükler vardır: Güneyde Sarıarka'nın küçük tepeleri, vilayetin merkez kısmında düzlük ve nehir vadileri, Kokçetav yüksekliğinin orta boy sıra dağları. Akmola vilayetinin en büyük nehirleri olarak İşim (Yesil) ve Nura nehirleri sayılır.

Orta Asya'nın en güzel ve vakurlu kuşlarından pembe flamingoların barındığı büyük

göllerden biri Tengiz Gölü, vilayetin ünlü su havzasıdır. Bunun dışında oldukça büyük sayılanlar Karasor, Kargaljın, Balıktıköl ve Kıpşak gölleridir.

Vilayet toprakları maden bakımından zengindir. Boksit, altın, uranyum, sürme, bakır, linyit, kaolin filizi, kuvars kumları ve insana faydalı başka yeraltı zenginlikleriyle doludur. Akmola ve ona bitişik Kazakistan'ın kuzey vilayetlerinin topraklarında ülkenin sahip olduğu teknik elmasın tamamı, kurşunun üçte ikisi, sirkoniyumun %30'u, uranyumun % 25'i, altının % 15'i birikmiş bulunuyor ve bunlar hızlı bir şekilde gelişmekte olan madencilik sanayisinin temelini oluşturmaktadır.

Akmola vilayetinin iklimi tüm Orta Kazakistan'daki gibi sert, kara ve kuraktır. Hava sıcaklığı yıl mevsimlerine göre çok iniş ve yükselişlidir: Kışın -30 'den yazın +35 ve bundan daha da yükselir. Kışın kar fırtınaları gözlenebilir, hava sıcaklığı geçici olarak aniden, özellikle Şubatta düşebilir. Yazın tozlu fırtınalara, sam yeline ve özellikle Ağustosta olmak üzere çok sıcak günlere rastlamak mümkün.

Fakat burada dikkate alınması gereken çok önemli husus var. Şimdilerde iklimin her yıl gittikçe çok değişmekte olduğunu fark etmek zor değil. Yerlilerin anlattıklarına göre önceleri Akmola ve Orta Kazakistan'ın diğer şehirleri kışın hemen hemen kar altında kalır, kar kalınlığı bazen tek katlı evlerin damlarına kadar yükselirmiş. Fakat son yıllarda kışların karsız ve yeterince ılık olduğu fark edilmekte. Her halükârda, soğuk her yıl gittikçe geri çekiliyor, dolayısıyla kış geç geliyor.

İklimin böyle sıra dışı değişimleri başkentin Almatı'dan Astana'ya taşınma dönemine rast geldi. Bununla ilgili Astanalıların "Almatılılar kendileriyle beraber sıcaklık getirdiler" diyen şakalarını sık sık duymak mümkün.

Yinede ılık güneyi terk edip gelen Almatılılar için Astana'nın iklimi alışılması kolay değilse de, kabul edelim ki, "güneylilerin" Akmola vilayetinin kış soğuğuna ve yaz sıcağına alışmaları için yeterince vakit geçti. Adilbek Caksıbekov'un eskiden beri Almatılı bir memurun Astana'nın sert iklimiyle nasıl "anlaşamadığının" tipik örneğini bana anlattığını hatırlıyorum. Şubat'ın ayazlı günlerinden birinde Astana kliniklerinden birine bir memur getirmişler (ismini vermeyeceğiz). Çok yüksek makamda çalışan bu önemli portföy sahibi devlet adamı baygınlık içindeydi. Rahatsızlık nedeninin aşırı sıcak olduğu sonradan anlaşılmış. Kat kat giyinmiş adamın giysilerini doktorlar da lahanayı temizlercesine çıkartmışlar. Memurun odasında sıcaklık +30'un üzerindeymiş. Bu hiç de az olmayan dereceler onun zaten yüksek olan tansiyonuna "eklenerek" onu yükseltmiş ve aşırı bir ısınma meydana gelmiş. O dönem şehre ısı ve enerji sağlamanın çok ele alındığı zamandı. Sanırım aşırı derecede önem verilmiş…

Diğer taraftan Astana'ya göçtükten sonra birçok insanın tansiyonunun normale döndüğü ve hipertansiyonun geçtiği sıkça duyuluyordu. Yüksek dağlık bölgeden göçmenin sağlık durumunun daha da iyileşmesine neden olduğu bir gerçektir. Bu yörelere ilk gelenler masmavi gökyüzüne, bozkırın enginliğine ve saf, temiz havasına hayret ederler.

Bana bu bölgede 19 yıl okumak ve yaşamak nasip olduğunu hatırlatmak istiyorum. Diğer bir ilginç rastlantı ise, buraya geldiğimde 19 yaşında olmamdı…

Yaz ayındaki bozkır, onun türlü türlü otları, gizemli, sanki eskiden beri devam eden, yüzlerce kilometreye yayılmış bir sükûnet. Kışın fırtınaları o zamanlarda zorlukları aşma romantiği olarak algılanırdı. Genelde, fırtına sırasında hava ılıklaşıyordu ve böyle olunca rüzgârın karşılığını yenmek bazen kişinin hoşuna bile giderdi. Başkentin yerini değiştirme kararının alınmasında galiba benim bu yöreleri bilmemin ve kişisel tecrübemin etkisi olmuştur.

Kazakistan bizim vatanımızdır. Baba yurdunun herkesi doğasıyla, hava durumuyla birlikte Allah'ın bize verdiği kadardır. Vatanın kötü veya iyi yeri olmaz. Vatan olduğu gibi sevilir. Ecdadın bize bıraktığı o haliyle…

Bugün Astanalılar ve başkent misafirlerin de Astana'nın yeni mimari manzarasının o muhteşem güzelliği ve bozkır bölgesinin doğal zenginlikleri hayranlık uyandırmaktadır.

Gerçekten Akmola vilayetinin bitki ve hayvanat dünyası çok çeşitli ve rengârenktir. Vilayet hudutları dahilinde düzlük, dağ ve nehirlerde memelilerin 55, kuşların 180 ve balıkların 30 ayrı türü barınmaktadır. "Kırmızı Kitap"a alınan ender hayvan türleri de pek çoktur.

Dağ keçileri, şahin, kartal, tay kuşu, turna, bozkır karakuşu, kıvrık pelikan, küçük toy kuşu, yukarıda bahsi geçen pembe flamingolar; tüm bu hayvanlar Orta Kazakistan bölgesinde yaşıyor. Ender rastlanan ve kaybolmakta olan hayvan türlerini korumak için Korgaljın korusu ve ihtisaslaştırılmış milli parklar tesis edildiğini de söylemek lazım.

Bunların dışında, yeşil alanı takriben 4391,6 hektar olan vilayette bitki dünyasının 66 türü yetişmektedir.

Kazakistan'ın yeni başkentinin bulunduğu Akmola vilayetinin doğal potansiyeli, Astana'nın her zaman uygun ekolojik çevrede olacağının iyi bir garantisidir. Böyle bir çevrenin yeniden canlanma kabiliyeti çok yüksektir. Astana ve havalisi Akmola vilayetinin terkibi unsurları olarak doğanın biyolojik yönüyle çok kudretli olan güçlü çekim alanında bulunmaktadır. Bu alan başkente bitişik ekolojisi saf olan yeniden canlandırma bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Burada esas söz konusu, Astana'yı her taraftan çevrelemekte olan doğa sistemleridir. İşim boynundaki yeni başkentin tabir caizse "ekolojik bekçiliği" görevini üstlenmiş, onun ekosferini içten ve dıştan korumaktadır.

Bu bekçiler, herkesin malûmu olan efsanevi Borovoye (Burabay) ve muhteşem Korgaljın Korusu'dur.

Geniş bozkırın tam merkezindeki Burabay'ın göz alıcı, görkemli doğası, bu yeşillikler ve dağ-taşların koruluk adası birçok efsane ve mitolojiye temel olan fikir ve şekillere ilham kaynağı olmuştur.

Gerçekten de, ünlü dansçı akağaçlar bu doğa mucizesinin ortaya çıktığıyla ilgili efsaneler oluşturmaz mı?

Yüksek kayaların çeşitli biçimleri ve muhtelif renklilik bu toprağın masalsı menşei hakkında fikirleri esinlendirmez mi? Suyu az olan bozkır ülkesinde mercan gibi dizilmiş büyük ve küçük göller bu tabiat harikasının efsanevi menşei hakkında şiirsel hayaller uyandıramaz mı?

Eğer Almatı'nın Kazakistan'ın en görkemli şehri olduğu şüphesizse, Burabay yöresinin Orta Asya'daki en güzel milli park bölgesi olduğu da aynen hiç şüphesizdir. Onu "Bozkırın incisi" ve "Kazakistan İsviçre'si" diye boşuna adlandırmıyorlar.

Burabay, Küçük ve Büyük Şabaktı, Şortan ve diğer göllerin mavi yüzeylerini sırasıyla açık araziler, kavak ağaçlıkları, çalılar ve akağaç ormanları takip etmektedir. Göllerin tam kıyısından yükselerek tepeleri bulutla kaplı yüksek kayalara doğru tırmanırlar. Gerçekten bu efsanevi, masalımsı gizemli yurt, daima kır göçebeleri için bir kutsal mekân ve tapınma yeri olagelmiştir.

Bu hayret verici toprak, onun çok zengin ekolojik kaynakları ve yeniden canlanma potansiyelinin Burabay'a halk arasında büyük şöhret kazandıracağından eminim. Doğru yaklaşılırsa ve iyi organize edilirse İşim'deki hızla gelişmekte olan başkent sakinleri ve misafirlerin boş zamanları tatil ve kültürel faaliyetlerle geçirecekleri en güzel modern mekân burası olacaktır.

Bununla ilgili ben tüm Burabay, Zerendi ormanları ve göllerini içeren hududu devletin koruması altında milli park olarak ilan ettim.

Astana'dan doğuya doğru halk tarihinde methedilen Yereymentau Sıradağları uzanır. Daha ilerideyse Bayanaul Dağları gelir. Kazak Küçük Tepelikler Bölgesi'nin uçsuz bucaksız topraklarında bulunan bu dağlar yüksek değilse de Akdım gibi 1100 metreye kadar yükselen zirveler de var. Kazak folklorunda dağ adları hayret edilecek kadar isabetlidir. Koytaş kayaları gerçekten otlamakta olan koyunlara benziyor, Kunşalğan Zirvesi'ne de güneş ışınlarını bol saçıyor. Aygırjal ("Aygırın yelesi") adında bir de çok muhteşem tepe var. Bu bölgeyi ünlü kılan sadece taşlar değil. Hayvanlar dünyası da oldukça zengindir. Burada dağ keçisi, kurt, tilki, çeşitli türde tavşan, porsuk, kokarca, kuğu, turna, kartal ve diğer çok türler barınır.

Bayanul'u hiçbir şekilde abartmaksızın dünyanın en görkemli bölgelerinden biri diye gösterebiliriz. Taş devrinin ilk zamanlarından beri insanoğlu buraları kendine mekân etmiştir. En kadim Kazak destanlarından biri olan "Kozı Korpeş-Bayan Sulu" bu yörelerle sıkı bağlıdır. Bayanaul eteklerini kaplayan çam ormanlarını çok sayıda dere ve berrak nehirler keserek geçmiştir. Burada memelilerin 40, kuşların ise 70 türü barınmaktadır.

Astana'dan batıya doğru, göller zinciri bölgesinde kır doğasının başka bir mucizesi, Korgaljın Koruluğu bulunmaktadır. Bu doğa kompleksi güneye doğru Kazak Küçük Tepelikleri'ne kadar uzanan Tengiz Çukuru'nun güneyindedir. Koruluğun kalbi birbirleriyle bağlantılı olan iki büyük Tengiz ve Korgoljın Göl sistemidir. Onlar çok önceleri Eotsen devrinde şimdiki Orta Kazakistan'ı kaplayan bir denizin kalıntılarıdır.

Korgoljın Koruluğu'nun gölleri gezegenimizin biyosferinde stratejik rol oynuyor denebilir. Buraları her yıl Afrika ve Güney Asya'ya ve geri Sibirya ve Avrasya'nın Avrupa kısmına göçen milyonlarca kuşların transit bölgesidir.

"Tengiz"in Kazakçadan çevirisi "deniz"dir. Su yüzeyi 159.000 hektar olup Cenevre Gölü'nün iki katıdır. Suyunun mineralleşmesi dünya okyanusunun 5-6 katıdır. Gölde kuşların yuva yapabileceği yaklaşık 70 kadar büyük ve küçük adalar bulunmaktadır.

Korgaljın Gölü Tengiz Gölü'nün tam tersidir. Geniş su yüzeyinin yanı sıra en az bu kadar da engin kamışlık alanları mevcuttur.

Bu muhteşem koruluğun zengin bitki örtüsü % 90 ot bitki olan yaklaşık 350 türü içeriyor.

Bu koruluk Kazakistan dışına göç eden, tüy atan ve yuva yapan kuşların kitlesel toplanma yeri olarak bilinir. Hem sonbahar ve hem de ilkbaharda bu bölge üzerinden mil-

yondan fazla su kuşları geçer. Korgaljın su yüzeyinde içlerinden 32 türü "Kızıl Kitap'a" girmiş olan 300 çeşit kuş türünü görmek mümkün. Şunu da belirtmek gerekir ki, "Su kuşlarını koruma anlaşması" çerçevesinde Korgaljın doğa kompleksi 1971 yılında uluslararası önem taşıyan su-bataklık yerler listesinde "A" kategorisine yerleştirilmiştir.

Fakat, her zaman olduğu gibi, bal dolu fıçıda daima bir kaşık katrana yer bulunabiliyor. Doğa doğadır ve çoğu zaman insanın ona müdahalesini istemez. İnsanı kendinden uzaklaştırmaya özenir ve insanla doğanın uyumlu birliğini ve onun yaşantısını zorlaştıracak güçleri bu mücadelede kullanır.

Burada söz konusu Astana'nın meşhur baş belası sivrisineklerdir. Başkentte herhangi bir olay büyüyerek "global" boyuta ulaşabiliyor. Hele konu rahatsızlık ve problem boyutuna erişmişse, o zaman evrensel bir seviyeye çıkar. Kelimenin tam anlamıyla Astana'da “sivrisinekten fil üretmişler”. İsabetli bir değişle medya sayfalarındaki sivrisinek sayısı doğadakinden daha çok olmuştu. Aslında Astana'daki sivrisinek nehir kıyısında yer alan diğer şehirlerdekinden pek fazla değildi.

Washington'un bataklık bir yerde bina edildiğini bir hatırlayalım. O zamanlar oralarda sivrisineğin yanı sıra evlerin etrafında çok sayıda yılanlar da görülmüş. Kuala-Lampur'un anlamı "Bataklık yer" demektir. Böyle örnekler yeteri kadar vardır. Karşılaştırıldığında "Astana cennet gibi bir yer" denebilir.

Yine de buna rağmen, sivrisinek problemi Astanalıların yaşamında o kadar büyüdü ki, hatta toplantılardan birinde ele alındı. Kamuoyu ciddi bir şeydir, buna göre acilen "Anti sivrisinek planı" yapıldı.

Şehirdeki ve onun etrafındaki, esas olarak İşim'in kıyısındaki kamışlıkları yok etmek yapılması gerekenlerin başındaydı. Şehrin içindeki tüm açık alanlarda çim otu yetiştirme ve toplu ağaçlandırma işine başlamaya karar verildi. İşim'in kıyıları asfaltlandı, başkent eşiğindeki kamışlar biçildi.

Böylece biz medyaya, kamuoyuna ve Astanalıların çoğunluğuna sivrisinek problemini unutturduk.

Veya başka bir biyolojik problemi, hızlı büyümekte olan Astana'nın atık sularını ele alalım. Halihazırda mevcut imkânlar Tselinograd'ın ihtiyacını karşılamayı göz önünde bulundurmuş. Fakat 200 bin nüfusu olan Tselinograd bir zamanlardaki taşra şehrinden Kazakistan'ın yarım milyonu geçen nüfusuyla bir başkentine dönüşmüştür. Tabii ki, arıtma tesisleri tam anlamıyla imkânlarını zorluyordu. 1964'te planlanıp 1970'te işletmeye açılan şehrin esas su toplayıcısı olan Taldıköl bu kadar çok miktarda şehrin atık sularını sığdıramıyor ve kenarlara taşıyordu. Üstelik hızla genişlemekte olan şehrin gereği, bu su birikintisini yok ederek dibindeki çöküntüleri kurutmaktı.

Problemin çözülmesi için tüm atık su depolarını elden geçirmek ve onların günlük randımanının en az 136.000 metre küpe ulaşmasını temin etmek gerekirdi.

Son olarak önceleri kullanılan teknik yapıların yeniden kullanılır hale getirilmesi ve aynı zamanda "Karabıdayık" mevsimlik su deposundan istifade etme teklifi önerildi ve kabul edildi.

Neticede Taldıköl su toplama havzasına atık su akıntısı durdurulacak. Astana'dan gelen atık suyun arınma derecesi balık yetiştirme normlarına uygun olacak ve su toplama havzası dibindeki çamur yeniden işlenecektir.

Taldıkölün geleceği konusuna gelince, program tamamen uygulandıktan sonra, ora-

da sanayi amaçlı kavak ağaçları geliştirilecek. Taldıköl toprakları böyle bir düşünceyi gerçekleştirmek için ormanlık alandan daha elverişlidir.

Başkentin atık su ve Astana'nın sol sahilinde eski su toplama havzası Taldıköl'ün yerinde yeni bir bölgenin kurulması problemi işte böyle ilginç bir tarzda halledilecek.

Astana'nın su ihtiyacını karşılamak da böyle olumlu bir şekilde sonuçlanacaktır. sisteminin Bu işte bize Japonlar yardım edecekler. 2002 yılında Kazakistan ve Japonya arasında "Astana'nın su ihtiyacını giderme ve akaçlama" projesi üzere anlaşma imzalanmıştı. Anlaşma şartlarına göre Japon tarafı bu projeyi gerçekleştirmek için 21,361 milyar yen (161,7 ABD doları) ayıracaktı. Proje çerçevesinde yeni pompalayıcı-filtreleyici su çekme istasyonu inşaatı, mevcut olanın revizyonu ve başkentte yeni bir su dağıtıcısını işletmeye açma, su dağıtımı boru hattı sistemlerini yenileme, eskimiş boruları değiştirme ve yeni kolektörler kurulması planlanmıştı.

Halihazırda şehrin esas su kaynağı Astana (eski adıyla Vyaçeslavskoe), Sergeyevskoe ve Petropavlovskoe su barajlarıdır. Hiç şüphesiz ki, yeni su çekme ve pompalama sistemi Kazakistan başkentinin tüm semtlerinin su ihtiyacını giderme imkânı sağlayacaktır. Söz gelişi, adları geçen üç su deposu da birer balıkçılık su havzaları olmanın yanı sıra Astana'nın yeniden imarlaştırılması sisteminin içinde yer almaktadır.

Kısacası, Akmola vilayetinin güçlü yaratıcılık imkânları, terazi kefesini Akmola'nın lehine bastıran ciddi etkenlerden biri oldu. Gerçekten de doğanın böyle güçlü desteği olmaksızın, böyle zengin bitki ve canlı dünyası olmadan, Korgaljın, Burabay ve Yereymentau gibi "bozkır ülkesinin incileri" olmadan Kazakistan'ın kalbi Astana şehrinde başkente layık bir altyapının sonuçlandırıldığından söz etmek zor olurdu. Çünkü başkent sadece ihtiva ettikleriyle değil, onu çevreleyenlerle de güçlüdür.

BOZKIR ŞEHRİ

Sovyetler Birliği'nin savaş sonrası ülke ekonomisini geliştirme programı tarım ve ekincilikte yararlanabilecek yeni ekim alanlarının genişletilmesi gerektirdi.

Orta Kazakistan'ın düz alanları sonuçta toprakları genişletme programı için en uygun yer olarak görülmesi boşuna değildi. Böylece bu programın başından itibaren Akmola şehri, Tselina'nın (bakir toprak bölgesi) merkezi olarak Sovyetler Birliği nezdinde öneme sahip bir kente dönüşüverdi. Aynı zamanda bu bölgeyi tarıma açmaya gelen binlerce Sovyet vatandaşının geçtiği aktarma noktasıydı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin öngördüğü plana göre 100 bin nüfuslu Akmola, büyük bir şehir olarak 1960'ta Kazakistan'ın ortası ve kuzeyindeki işlenebilir ve tahıl üretilebilir tüm toprakları kapsayan ve bu amaç için özel kurulan devasa Bakir Toprak Bölgesi'nin merkezi olmalıydı.

Akmola'nın böyle bir fiili statüsü bir yıl geçer geçmez resmen tanındı: 1961'de Akmola vilayetine "idari merkez" makamı verildi ve adı Tselinograd olarak değiştirildi.

Bizim, tabii ki, yeni tarım alanları açmanın rüzgâr erozyonunu meydana getirdiğini,

Kazakların geleneksel ekonomiyi yürütme usulü olan hayvancılığı zevale uğrattığını daima aklımızda tutmamız gerekir. Ancak, ilk önce Kazakistan'ın içtenlikle iyi olmasını isteyen ve büyük bir gayretle ekonomimizin gelişmesine katkıda bulunan insanları unutmamalıyız diye düşünüyorum ve beni anlayacaklarını umuyorum.

Yeni tarım alanları açma faaliyetlerinin 24 yıllık tarihinde Kazakistan 272,2 Sovyet rublesi değerinde 250 milyon ton buğday satmıştı. Böylece Kazakistan bütçesi tam manasıyla bu altın buğdaydan 6,1 milyar ruble kâr elde etmişti.

Şehrin altyapısı da epey gelişti. İş Akmola'nın sadece 200 bin nüfusa sahip Tselinograd'a dönüşmesiyle bitmemişti. Kazakistan Cumhuriyeti haritasında onlarca yeni yerleşim mekanları da ortaya çıkmıştı.

Bağımsızlığa erişilince 1992'de şehre onun tarihî "Akmola" adı geri iade edilmişti. Ve 5 sene sonra 10 Aralık 1997'de eski Bakir Toprak Bölgesi'nin başkenti olan Akmola şehri resmen tüm Kazakistan'ın başkenti olarak ilan edilmiştir.

Fakat Akmola adı uzun süre kullanılmadı, 1998'de Astana olarak değiştirildi. Kazakistan'ın başkenti bu adla yeni bin yıla adım atmış oldu.

Kazakistan'ın başkenti Astana bugün ülke nüfusunun büyüklüğüne göre ikinci, gelişme hızına göre birinci sıradaki şehri konumundadır. Astana bugün Cumhuriyetin sadece idari merkezi olsa da, yarın bunun yanı sıra kültür, ilim ve sanayi merkezi de olacağına kanaatim büyüktür. Astana bu istikamette geriye dönüşsüz ve sistemli bir şekilde yol almaktadır. Başkent altyapısının tedricen geliştirilmesi Astana'nın manzarasını Asya'nın en güzel ve modern başkentlerinden biri olarak pekiştirecektir.

Gerçek anlamıyla büyük amaç da maksat diyebileceğimiz bu hedefe ulaşmanın başlıca şartı sistemli yaklaşımdır. Sistemlilik sadece Kazakistan başkentinin değil, cumhuriyetin diğer şehirlerinin manzarasını oluşturmada da zaruridir. Çünkü başkentin ve şehir altyapısının uyumlu bir şekilde geliştirilmesi her zaman şehir hayatının tüm yönlerini dikkate almayı öngörüyor. Şehir öyle bileşik ve çok parçalı organizma ki, onu yönetmek, şehir sistemlerinin idaresi hakkında tam bir ilim geliştirmek demektir.

Bizim Kazakistan'da şehir hayatında çıkabilecek tüm problemleri incelemeye alacak özel bir kuruluş oluşturmayla ilgili meselenin uzun süredir tartışılması herhalde boşuna değildi.

Buna bağlı olarak böyle bir kurum Şehir Geliştirme Enstitüsü diye adlandırıldı.

Bu Enstitü kendi faaliyetini iki istikamette yürütmelidir: Birincisi, şehir ekonomisi, inşaatı, altyapısı, ulaşımını içeren şehrin maddi ve teknik kısmını araştırmak; ikincisi, eğitim, ilim, kültür, spor v.s. dahil beşeri kısmını incelemek.

Herhalde böyle Şehir Geliştirme Enstitüsü'nün görevleri yeterinden çok olacak. Bunlar şehir hayatının tüm alanlarını gözetleme, denetleme, tahminde bulunma, tahlil ve değerlendirmedir. Fakat Enstitü'nün en önemli görevi, şehir ve başkent geliştirme modellerini yapmak ve test sınavlarından geçirmek olacaktır elbette.

Böyle bir Şehir Geliştirme Enstitüsü Astana'da kurulacaktır. Şehrin yaşam ortamının, özellikle Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti Astana şehrinin uyumlu ve gereken şekilde gelişmesinin çok önemli bir halkası olacak.

İŞİM RUBİKONU

Yıl 1994. Bir zamanların muazzam devleti parçalanmıştı artık… Yurt istikrarsız bir durumdaydı.

Olağanüstü bu durum standart yöntemlerle çözümlenemezdi. Çünkü reformların aksama ve ortaya çıkan siyasal, ekonomik, sosyal ve jeopolitik problemlerin şiddetlenme tehlikesi vardı. Ülkede oluşan duruma en efektif ve isabetli tepki gösterecek tedbir ve hareket doğuracak tam bir sıra dışı karar gerekiyordu.

Dirlik ve düzen zamanlarında, çok önceden bir Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri'yken bir gün bana Ordinarius Profesör Kanış Satpayev'in raporu ulaşmıştı. Bu raporda Kazak SSC'nin başkentini direkt Kazakistan'ın coğrafi merkezine, Karaganda veya Tselinograd'a taşımak öneriliyordu. Saygıdeğer bilim adamı ve bir halk adamı olan bu zatın raporunda gösterdiği delillerinden biri, bu kadar büyük bir cumhuriyetin başkenti ülkenin ırak bir noktasında bulunamayacağıydı. Üstelik o dönemde dost ülke olmayan Çin Halk Cumhuriyeti sınırlarına çok yakın bir noktadaydı.

Hatırladığım kadarıyla bu önemli rapor Moskova'ya gönderilmişti. Çünkü bu gibi meseleler, Moskova'nın izni olmadan, değil çözülmek, ele bile alınmazdı.

Moskova'nın cevabı, hatırladığım kadarıyla, çok kısaydı: "Yapacak başka işiniz yok mu?" Bu olay Hruşev'den önce olmuştu.

Tam o zamanda bir Tselina emektarının kitabı elime ulaşmıştı. Yazar kitabında Hruşev'in Kazakistan'ın başkentini Tselinograd'a taşıma düşüncesi olduğundan bahsetmişti.

Eğer Hruşev 1964'te görevinden ayrılmak zorunda kalmasaydı, düşündüklerini gerçekleştirebileceği şüphesizdi.

Büyük bir devletin bir numaralı kişisinin niyeti ne kadar ciddi olduğunu bilemiyorum ama Hruşev dışarıdan sade ve çok konuşan olarak görünmesine rağmen boşu boşuna konuşan birisi değildi. Bu konuda o ısrarlıydı ve işleri çok da ertelemezdi.

Meğer başkenti taşımaya yönelik ilk organizasyon ve pratik adımlar o zamanlar atılmış. Bildiğim kadarıyla Tselina'yı yöneten devlet adamları bu konuyla ilgili Moskova'ya birkaç defa gitmişler. Bazı neticelere de ulaşmış görünüyorlardı. Kazakistan'ın gelecekteki başkenti Tselinograd'a (Moskova'daki) Kongre Sarayı'na benzeyen büyük bir Kültür Sarayı gerektiğine Moskova'yı ikna etmişler ve bunun için para da almışlardı. Böyle ikna etme metodunu kullanma sonucunda Moskova, Gençler Sarayı, Bölge Parti Komitesi, otel binalarına ve sitelerde konut inşaatına para ayırmış. Enerji ve su temini meseleleri iyi çözümlenmişti, Tselina demir yolu döşenmişti. Yani, tüm bunlar er ya da geç başlangıçta düşünüldüğü gibi başkent tesislerine dönüşmeleri gerekiyordu. Velhasıl, Hruşev görevden alınana kadar Tselinograd yavaşça, dışarıdan fark edilmeden gelecekte sadece bir Bakir Toprak Bölgesi'nin değil, tüm Kazakistan'ın başkenti olmaya hazırlanıyordu.

Tüm bu planlar, genel olarak, benim için de yeni bir şey değildi. Hruşev'in benzer niyetleri olduğunu daha önce de duymuştum.

Yine de bu olaylar, Kazakistan bağımsızlığının ilk adımları sırasında benim için kendine özgü bir teşvik edici etken oldu.

Başkenti taşıma gayesine ben yavaş yavaş kapılıverdim. Bu fikir devletimizin bugünü ve geleceği düşünülürken ve çağımızın problemlerini analiz ederken aklıma sık sık gelirdi.

Bahsettiğim gibi iktidardaki elit tabakaların ve aydınların muhafazakarlığı, Kanış Sat-

payev'in nüfusu, Hruşev'in düşündükleri, jeopolitik gerçekler ve başka çok sayıda sebep ve durumlar başkenti taşıma fikrini kaçınılmaz "kesin emir" haline getirdi ki, 1993 yılı başından itibaren bu kanuna göre hareket etmeye başladım.

Tam o sıralarda ben veliyetleri sık sık ziyaret ederek, bölgelerdeki hayatı yakından gözlemlemeye başladım.

İnsanlardan, yerel yönetici ve işadamlarından kendilerini başkent Almatı'dan ne kadar uzakta ve tecrit edilmiş gibi hissettiklerini konuşmalar esnasında sanki söz gelişi, kazara soruyordum.

Onların hayatında başkent, yani orada yerleşen hükümet değil, başkentin kendisi ne kadar önemlidir? İşte bunun gibi sorulardı.

Sonra yine kazara ben devlet hayatında başkentin rolü, yerleştiği yerin önemi hakkında ve başkentin inşa edileceği ideal yerin hangi genel ölçülere göre seçileceği hakkında açık, anlaşılır bir şekilde analitik ve genel bilgiler hazırlamalarını rica ettim. Birçok insanın başkentlerini taşıma ile ilgili fikirlerini, taşıma kararına varırken dikkate aldıkları sebepleri öğrenmeyi merak ettim ve bu merakı gidermeye mümkün olduğunca özen gösterdim. Bir zamanlar kardeş olan cumhuriyetler arasında meydana gelen endişe verici durum ve atmosfer de başkenti başka şehre taşıma terazisine yine bir taş koymuş oldu.

Evet, Sovyetler Birliği dâhilindeki iç sınırların çoğu, zamanında keyfi bir tarzda belirlenmişti. Bu durum ardı ardına gelen egemenlik akabinde bazı yeterince ehil olmayan ve mesuliyetsiz kişilere mevcut sınırları teftiş etme zarureti hakkında söz açmalarına bahane olmuştur. Tabi ki, kendi çıkarları lehine… Beni özellikle çok endişelendiren Aleksandr Soljenitsin'in[5] "Rusya'nın düzenli kuruluşunu nasıl sağlayacağız?" adlı ünlü makalesi oldu.

Yazarın Rusya'yı düzene sokmak gibi samimi bir isteği olduğuna anlayış gösterilebilir. Fakat bununla Kazakistan'ı yeniden yapılandırmanın ne ilgisi var? Soljenitsin'in gülünç görüşlerine binaen Kazakların asıl toprakları sadece şimdiki Kazakistan'ın güney vilayetlerini kapsayan, güneyden merkez bölgeye kadar yay şeklinde uzanan bozkırlarmış. Bu hayali delile dayanarak Aleksandr Soljenitsin Kazakistan'ın kuzeyindeki topraklarını Rusya'ya katmayı öneriyor. Bence o bununla birlikte Rusya'ya Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı Slav Birliği temelinde katmayı da teklif etti. Kırım'ın da her zaman Ruslara ait olduğundan bahsetmişti. Tüm bunların, yeni bağımsız devletler arasında ülkelerinin bütünlüğü için fiilen bir savaş başlatmaya çağrı anlamına geldiği onun umurunda değil galiba.

Jirinovski'nin[6] de buna benzer konuşmaları halen hatırımızda. O "Rusya Kazakistan'dan engelle karşılaşmadan geçerek Hint Okyanusu'nda çizmelerini yıkamasını teklif etmişti. Tüm bunlara karşı Kazakistan'dan sert bir teklif gelmiştir. Bu tür provokasyonların nereye götüreceği açıktır.

Gerçekten Sovyetler Birliği yok olmuştu. Kazak olmayan çoğu halk endişelenmeye başlamıştı. Almatı çok uzaklarda, Rusya, Moskova yanı başımızda, hangi tarafa yürümeliyiz? Eski Birlik'te yer alan cumhuriyetlerdeki Rusça konuşan halkın duygusu ve kararsızlığı neden kullanılmasın ki? Zaten yarınlara endişeyle bakma ortadaydı. Eğer diğer cumhuriyetlerde meydana gelen kanlı etnik çatışmaları hatırlarsak, bu tür çağrılar jeopolitik bir egzersiz sayılmazdı. Onlar gerçek anlamda bir tehlike içeriyorlardı.

5 Soljenitsin Aleksandr İsayeviç (doğum 1918) - ünlü Rus yazar, Nobel Ödülü sahibi (1970). Komünist rejimin yıkılmasında etkisi çok olmuş. Söz konusu makalesi 1990 da 27 milyon tirajla basılmış.

6 Jirinovski Vladimir Volfoviç (doğum 1946) - Rus politikacı, 1990'dan itibaren Rusya Liberal Demokrat Parti lideri.

Soljenitsin'in hiç de kurnaz olmayan fikrine, göre Kazakistan'ın kuzey vilayetlerinin Rusya'nın düzenli kuruluşuna aktif katılımları gerekirdi.

Kuzey Kazakistan Rusya'yı nasıl olur da kurtarır, bu şahsen benim için hâlâ bir bulmaca olarak kalıyor.

Herkesin çok iyi bildiği yazara siyaset ve coğrafya arasında, ekmek ve tereyağı arasındaki bir fark gibi olduğunu nasıl anlatırsın?

Ekmek ve tereyağı birlikte tost olur ama onların her biri ayrı ayrı besindir.

Coğrafi kavram ve herhangi bir toprak bölgesinin hangi devlete ait olduğunu şaşırmak için ne kadar saf olmak gerekir?

Örneğin Tuna Nehri birçok devletin hudutlarından geçiyor. Ancak Tuna boyundaki devletlerden biri nehrin çoğu kısmı onun bölgesinden geçtiği için Tuna nehrini kendisinin diye ilan etmesini duymak acayip olurdu.

Yermak Sibirya'yı değil, isim benzerliği taşıyan Sibirya Hanlığı'nı ele geçirmişti. O Hanlığın Sibirya ile ilgisi, Avrasya ile Kazakistan'ınki gibidir, yani sadece hudududur. Fakat böyle bir keyfiyeti kolay kolay hesap dışı tutamazsın ve ona gülemezsin. Her bakımdan yeterince ciddi ve endişe vericidir.

Ekonomik ilişkiler sisteminde Kazakistan'ın sanayi bölgesi olan kuzey ve tarım bölgesi güney olmak üzere fiilen ikiye bölünmüş olduğunu dikkate almak lazımdı.

Kazakistan'ın başlıca sanayi kuvvetleri onun orta ve kuzey vilayetlerindeydi. Fakat 1991 olaylarının ardından sanayi sektöründe meşgul olan Rusça konuşan halk kendi tarihî vatanları olan Rusya ve Beyaz Rusya'ya göç etmeye başladı. Göç süreci Almanları da kapsadı. Almanya Federal Cumhuriyeti'nin hükümeti onlar için tarihî vatana dönüş özel programını yapmıştı.

Ülkenin merkezi ve kuzey bölgelerinde meydana gelen demografik krizden dolayı sanayi kuvvetlerinde durgunluk başlamıştı. Buna mukabil sosyal problemler de şiddetlenmişti.

Aynı zamanda Kazakistan'ın güney vilayetleri nüfus fazlalığından ve artan işsizlikten dolayı sıkıntı yaşıyordu. Buradaki işsizlik cumhuriyetin diğer yerlerine kıyasla çok yüksek seviyedeydi.

Bu süreçler, Sovyetler Birliği'nin tüm ekonomik kompleksinin dağılması sonucunda meydana gelen iktisadi sıkıntı nedeniyle daha da zor geçiyordu.

Tabi ki, başkenti başka şehre taşıma bu problemi başarılı bir çözümü için yegâne yol değildi. Fakat başka önemli ve yeterli şartlarla birlikte ele alındığında, başkentin yerini değiştirme işi bu problemlerin de hallolmasına tesir edecekti. Bununla birlikte demografik dengeyi yeniden oluşturmak, işgücü akışını orta ve kuzey sanayi bölgelerine yöneltmek, duraklayan sanayi ve endüstriyel güçlerin normal çalışmasını sağlamak, kuzey bölgelerin sanayileşme sürecine Kazakistan'ın güney halkını yönlendirmek Kazakistan'ı tarımsal alandan sanayi raylarına geçirmek gibiler.

Yukarıda söylediğim gibi, Almatı'daki halk yoğunluğunun, bu şehrin ekolojik problemlerinde de ciddi etkisi olmuştu.

Yani başkenti Almatı'dan Kazakistan'ın merkez vilayetlerine nakletme fikri bir günde doğmuş değildi. Aslında Kazakistan'ın karşılaştığı her bir küresel ve ciddi problem bu fikri uyandırıyordu. Tabir caizse işte bu başkenti başka şehre taşıma işi bizi belirsizlikten ve

Sovyet mirasından çekerek politik, kamu, sosyal ve jeopolitik problem labirentinden çıkarabilirdi.

Ben bu fikre tekrar tekrar geri dönüyor ve gittikçe onun doğruluğundan emin olmaya başlıyordum.

Başkenti başka şehre taşıma zarureti fikrinde karar verdiğimde, kendi şahsıma ait her şeyimi - kendi politik kariyerimi ve hatta hayatımı riske atmakta olduğumun bilincindeydim. Tabi ki, ben burada hayatı kaybetmenin feci anlamından değil, felsefi yönünden, yani Devlet Başkanı olarak topluma borçlu olduğum hayati taahhüdümü yerine getirememekten bahsediyorum. Zaten böyle bir keyfiyet de sık sık olmazdım. Her halükarda, her şey iyice ölçüp biçilmeli ve düşünülmeli, hesaplanmalıydı. Ne kadar para lazım? Nereden bulunur? Yönetimin tüm kuruluşları aynı zamanda hep beraber taşınacaklar mı veya bu süreci uzun yıllara kadar uzatmalı mı? Başarılı tarzda işi tamamlamak için nereden başlanmalı? Ve özellikle, başkenti nereye taşımalı, Akmola'ya mı, Karaganda'ya, Kökşetau, Aktobe veya başka bir yere mi?...

Fakat hani hep denir ya; biz tahmin ederiz ama gerçek durum gereğini takdir eder. Teknik meseleleri çözmek ayrıdır. Mesela, yeni başkenti seçmek için gerekli olan, birtakım kriter belirlemektir. Meseleyi kökten çözmek ise tamamen başka bir şey. Genel olarak taşınmalı mı, taşınmamalı mı?

Tüm problem işte o prensipteydi. Hükümet, parlamento, danışmanlar ve bazı dava arkadaşlarım başkenti başka şehre taşıma planlarını ilk defa duyduklarında tam manasıyla şok olmuşlardı. Taşınmak da ne demek?... Biz zaten reform yapmanın, yeniden yapılandırmanın pek çok problem ve sıkıntılarından, geçici dönemin başka zorluklarını aşamıyoruz. Ayrıca, durup dururken, başkenti başka şehre taşıma işi de nereden çıktı? Sağlam başa hastalık bulmaktır bu. Ve tabi ki, bu itirazların ana kaynağı, mali kaynakların yokluğu, daha doğrusu bütçe açıklarını kapatmak ve sosyal ihtiyaçları gidermek için zar zor yetecek kadar az olmasıydı.

Finans problemi tabi ki, yeni başkent aleyhine ciddi bir gerekçeydi. Fakat halledici bir gerekçe değildi.

Eğer biz bugün böyle bir güçlü kalkınma için para bulamazsak, o zaman daima sadece bize yetmeyecek parayı aramakla sürüneceğimizi, böyle bir yaklaşımla hiçbir zaman para bulamayacağımızı hissettim. Velhasıl, her şeyi iyice düşünerek, son kararımı aldım: Yeni başkent olacaktır!

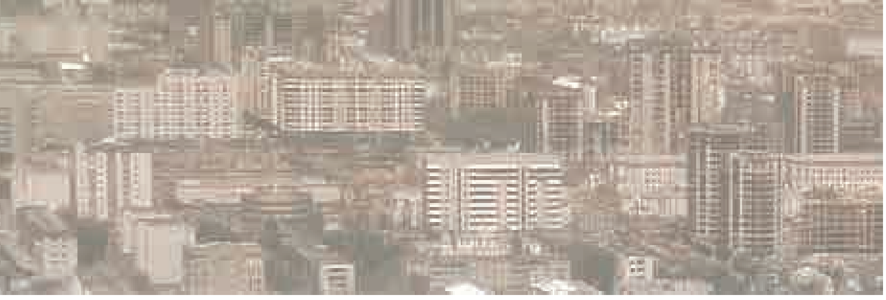
Hükümet ve parlamento üyelerinin ilk tepkisel davranışlarından bahsederken dilim sürçtü.

Hakikatteyse benim başkenti taşımayla ilgili açık söylenen fikrime ilk tepki gözümün önünde gülümseme, arkadansa belki gülüş olmuştu. En ilginç olan da, benim asılsız söylemeyeceğimi bildikleri halde, hemen herkesin başkenti taşıma gayemi uygunsuz ve yersiz bir şaka gibi kabul etmeleriydi.

1993 yılının sonunda konuşmalarımın birinde nabzı yoklayarak Kazakistan'ın başkentini Almatı'dan başka şehre taşınması gerektiğini söyledim. O zaman çoğu insan benim dilim sürçtü zannetti veya "herhalde çok yorgun" diye düşünmüş.

Burada Charles de Gaulle'ün "âli hâkimiyet insanı yalnızlık ve üzüntüye mahkûm eder" diyen sözü gayri ihtiyari akla geliyor. Yardımcı, danışman ve dava arkadaşlarım çoktu ama kendim karar vermek ve sonuçlarından kendim sorumlu olmak gerekmekteydi.

O zamanlar Napolyon Bonapart'ın hikmetli sözlerinden birisine zihnimin takıldığını hissettim: "Ben sadece danışmanlarımı dinlediğimde yanılıyordum, kararlara kendim vardığımdaysa hata yapmazdım". Tabi, o zaman başkaydı ve yönetim üslubu da farklıydı. Bizim zamanımızda öyle tarzda kararlar almak zordur.

1994 yılının başında tekrar başkenti başka şehre taşımaktan söz açtım. Bu sefer de isabetsiz şaka gibi algılandı. Herkes gülmüştü ve bu teessüfe değer anlaşmazlık tekrar unutulmuştu.

Nihayet, 1994 yılı Temmuz'una gelince bu mesele konusunda epey "pişkinleştim". Başkenti diğer şehre taşıma önerisini resmî seviyede Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu'na somut bir teklif olarak sunmak için gereken tüm politik, sosyal ve jeopolitik neden ve kanıtlarım hazırdı.

6 Temmuz 1994 tarihinde Parlamento toplantı devresinin genel oturumunda başkenti Almatı'dan ülkenin merkezi bölgesi Akmola'ya taşımak gerektiğini mantıksal ve diğer yönüyle kanıtlayarak konuşma yaptığımı hâlâ hatırlıyorum.

Salonda oturanların yüzleri gerilmişti… Onları anlamak mümkündü. Bizim yöneticilerimiz her gün çözülmesi acil bir sürü problemlerle karşı karşıya. Halen de, hazır reçeteler yoktu. Rahatsız eden birçok şey vardı…

Kürsüye çıkınca güçlü heyecanımı kontrol altına aldıktan sonra kendi bakış açımı ispat etmeye başladım. Dedim ki, "müstakil devletin yüksek menfaatleri başkenti başka şehre taşımayı gerektirmektedir. Yani, idare sistemi meselesinin takdiri esasen buna bağlıdır."

Başkentin bulunması gereken en uygun yer, mümkün olduğu kadar ülkenin merkezinde, tüm bölgelere aynı mesafedeki yerdir. Uçsuz bucaksız engin Kazakistan için bu etken çok büyük önem taşıyordu.

Yeni başkenti seçme işi 32 ölçüye göre yapıldığını milletvekillerine ayrıntılı olarak anlattım. Onların içinde sosyal ve ekonomik göstergeler, iklim, manzara, depreme dayanıklılık, çevre, mühendislik ve nakliye altyapısı ve geliştirme imkânları, inşaat sektörü, iş gücü ve başka birçok şeyler vardı… Ülkenin stratejik çıkarları da uzun vadeli geleceğe yönelik hesaplanmıştı.

Kısacası, önerilen gayri adi ve eşi benzeri olmayan bu kararın çok titizlikle hazırlandığını, onda acelecilik ve keyfilik olmadığını teferruatlı bir şekilde göstermeye ve sergilemeye çalıştım.

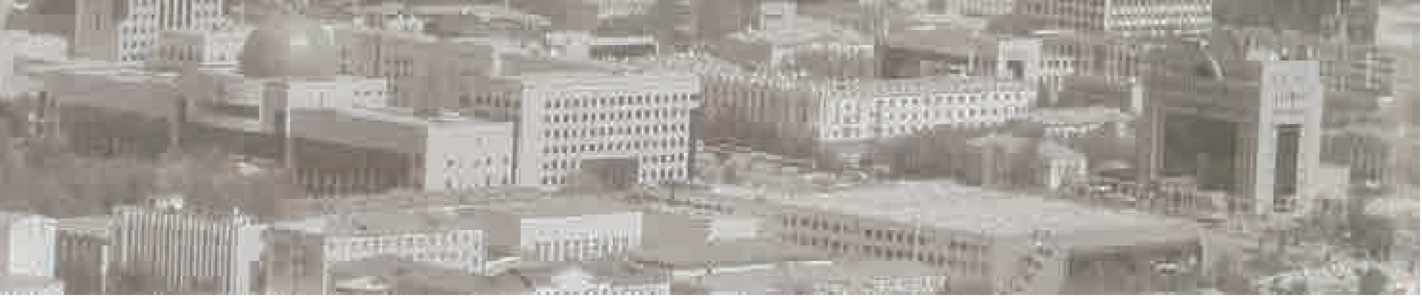
Yeni başkent seçmenin tüm kriterlerine göre bağımsız Kazakistan'ın idari ve siyasi merkezini Akmola şehrine yerleştirme alternatifinin tercihli olduğunu belirttim. Konuşmamda Kazakistan'ın başkenti olmaya layık aday şehir olarak Akmola şehrinin potansiyel üstünlüklerini özellikle kaydetmeyi unutmadım:

İlk olarak, şehir Kazakistan'ın hemen hemen coğrafi merkezinde bulunmakta ve tüm bölgelerden aynı mesafede uzaklıktadır ki, bu idari vazifeleri yerine getirme açısından ve piyasa altyapısını geliştirmede tasarruf sağlar.

İkinci olarak, şehrin durumu, mimari ve inşaat işlerini esnek bir şekilde halletme, ülkenin diğer bölgelerine nazaran oldukça uygun ekonomik projeleri gerçekleştirme imkânı sağlar ki, bunu kendi tecrübemizden biliyoruz.

Üçüncü olarak, şehrin hayat faaliyetlerini sağlayan mevcut sistemin yeniden yapılandırılmasının çok masraflı olmayışı.

Dördüncü olarak, kullanılmakta olan ulaşım ve iletişim altyapısının ileride daha da geliştirme imkânlarının çokluğu.

Ve nihayet, burada ortak çabalarla korumamız gereken bir normal ekolojik ortam mevcuttu.

Fevkalade sakin ve mezar sükûneti denebilir sessiz bir ortamda Yüksek Kurul'un amfi salonunun her tarafında alışılmadık şu sözler yayıldı: "Almatı artık müstakil bir devletin başkenti olmanın gereklerini yerine getiremiyor. Nüfusu bir buçuk milyona yaklaşan bu şehir, yerleşim biçimi ve konumu bakımından pek de iyi geleceğe sahip değildir."

Burada inşaatların sıklığı, yüksek ve boş arazilerin kıtlığı mevcuttu. Olağanüstü zaruret olmasına rağmen onu genişletmenin imkânı yoktu.

...Benim görevlendirmem üzerine devletin yeni başkentinin en uygun yerleşimini tespit etmek amacıyla cumhuriyetin tüm hududunda teferruatlı bir inceleme başlatıldı. 32 ayrı kritere göre yapılan tahlil, bütün muhtemel şehirler arasında en uygunun Akmola olduğunu gösterdi.

Devletin bir numaralı adamının ender bir konuşması, toplumsal mentalitemiz gereği oybirliği ve heyecanlı bir onaylamayla desteklenmek yerine, salonun bir kısmından ara sıra alkışla, başka taraftansa mezar sessizliğiyle karşılandığı bilinen bir gerçek. Bunun için, genel olarak kabul görmüş düşünceler çerçevesinden dışarı çıkan, hele günlük konular ve tasaların alışılmış akımından tamamen sapmış bir şey diyebilmek zahmetine katılmak gerekirdi.

Bugün işte böyle yapmanın vaktiydi.

Burada, bilemiyorum, benzetme ne denli yerinde olabilir fakat salonun tepkisi Gogol'un[7] "sessiz" sahnesini anımsatıyordu. Korku, şaşkınlık ve tam anlamıyla şoke olma konuşmalardan değil, yüz ifadelerinden okunuyordu. Oysa, yüzde yüz sürpriz tesiri de denemezdi. Yine de tebliğimin sunulmasından önce böyle bir müracaatın hazırlandığı haberi milletvekillerine kadar ulaşmıştı ve devlet memurları arasında müzakere edilmişti. Fakat dedikodu ayrı bir mesele, Cumhurbaşkanı'nın beyanatı bambaşka bir şeydir: Alıştıkları yerlerden ayrılmak, sıcak evlerini, yuvalarını bırakıp, bilmediği bir şehre gitmek sadece tahmini olasılık değil, zaruretin ta kendisi oluyordu.

Kısaca ifade edecek olursak, taşımayla ilgili karar alkış tufanı koparamadı. Konuşmamı doğum günümle aynı zamana denk getirerek bu işlemin böyle beklemedik seyrine daha da anlayış gösterilecek diye ümit etmiştim. Fakat tahmin ettiğim gibi konuşmamdan sonra hiç kimse benim doğum günümü hatırlamadı bile. Hele benim haklı veya haksız olduğumu düşünürken onu dikkate de almadı.

Ben tabi ki, Almatı'nın kendi alışılmış başkent statüsünü kaybetmeme isteğini anlıyordum.

Ben devlet adamlarının alıştıkları atmosferden koparak kışın kar fırtınaları, yazın toz dumanı olan ve her taraftan rüzgâra açık uzak bozkıra gitmeme gibi doğal isteksizliklerini de anlıyordum.

Fakat milletvekilleri tüm bu ani değişiklik etkilerini bertaraf ederek devlet adamları gibi davrandılar ve böylece devlet işlerinde popülizm ve uzak taşra şehre taşınma konusunda kişisel yaklaşıma yer verilmeyeceğini teyit ettiler. Salonda Yüksek Kurul'un formüle ettiği şöyle bir fikir ilan edildi:

"…Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev'in devletin başkentinin Akmola şehrine geçirilme teklifi kabul edilsin…"

Sonuçta mühim olay gerçekleşti: 6 Temmuz 1996'da Kazakistan Cumhuriyeti hükümeti "Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkentinin başka yere taşınması" tarihî bir kararını

[7] Burada ünlü Rus klasik yazar Gogol Nikolay Vasilyeviç'in (1809-1852) "Teftişçi" eserinde yer alan bir manzaraya işaret edilmektedir.

alıyor. Bir yıl sonra, yani 20 Ekim 1997'de Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın çok önemli "Akmola şehrini Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan etmesi" emri ilan edildi. Bu, tüm devletimizin gelişmesine ilk itici güç ve hız veren bir unsur oldu.

Sözün doğrusu, başkenti taşıma hakkında kararın parlamentodan böyle kolay geçeceğini beklememiştim.

Öyle görünüyordu ki, çoğu milletvekillerinin bu gayeye iltifat göstermelerinin nedeni, yer değiştirme sürecinin pratiğe dökülmesinin epey zaman alacak olduğunu düşünmeleriydi.

Onlar içlerinde "başkent" Alatau'ın bağrından ta son istasyonu olan Akmola'ya ulaşıncaya dek 25, hatta 30 yıl geçer diye düşünüyorlardı.

Şimdi zamanın bu düşünceleri boşa çıkardığını artık biliyoruz. Zira söz konusu kararları geri çevirmek hiç de mümkün değildi.

En ilginç olan şu ki, başkenti değiştirme çok hızlı bir süratte gerçekleşti. Ben en önemlisi ilk başta "Cumhurbaşkanlık, Parlamento ve hükümet binasını intikal ettirmektir" sandım.

Bakanlıklara, Genel Müdürlükler, yargı organları, diğer hükümet ve devlet kuruluşlarına gelince, "onların taşınması daha ileridedir. Yakın zamanlarda da olmaz, belki de 2000. yılına doğru olabilir" diye düşünmüştüm.

Daha sonra hayretle fark ettim ki, hepsi de yeni başkente taşınmada insiyatiflerini kullanarak müthiş bir özen göstermeye başladılar. Akmola'dan kendileri bina bularak tamirini yapınca kurumlarını nakledip getirmeye başladılar. Bu süreç öyle hızlı ve kendiliğinden gelişti ki, ben artık onları durduramadım. Doğrusu, itirazım da yoktu.

Hele, böyle bir durumda çoğu yöneticinin potansiyel teşkilatçılık kabiliyeti ortaya çıkmışken...

İşte parlamento tarafından karar alınmıştı ve doğal olarak da her karar icra isterdi. Ve ben başkenti, onun sayesinde tüm ülkeyi harekete geçirmek için bütün yaz, 1994 yılı boyunca mali kaynak aradım.

Ardından tekrar değerli milletvekillerimize müracaatta bulunarak, Kazakistan'da konut inşaatını geliştirmeye tam 50 milyon ABD doları çektim. Biraz ileri geçip söyleyecek olursam, Kazakistan Cumhuriyeti başkentindeki yeni 9. semtin tümü işte bu parayla inşa edilmiştir.

1995'de biz Akmola'nın ikamete düzenli açılması, yeni devlet kurumları binaları ve devlet memurları için konut inşaatına finansman sağlayan özel "Yeni Başkent" Vakfı'nı kurduk. Ona devlet mülkünü özelleştirmeden elde edilen paranın belli bir bölümü aktarılıyordu.

Bununla beraber başkenti geliştirmek için kaynak bulmak amacıyla şehir dâhilinde Serbest Ekonomik Bölgesi kurma meselesi ortaya çıktı. Bunu Akmola'nın o dönemdeki Valisi Amanjol Bulekpayev benimle bir görüşme sırasında gündeme getirdiğini hatırlıyorum.

Gerçekten onun tespitleri yeterince ikna ediciydi ve böyle bir adım atmaksızın yeni başkentin finansal ve iktisadi problemlerini halletmek zor ve hatta imkânsız görünüyordu.

Söylenen söz, atılan ok geri dönmez: 1996 bizzat kendi emrim doğrultusunda böyle bir iktisadi bölge teşkil edildi ve o yılın Kasım ayında A. Bulekpayev bu bölgenin Başkanı olarak tayin edildi.

Bu münasebetle özel olarak ben Akmola'ya geldim ve genişletilmiş bir toplantı yaparak, burada Akmola Serbest Ekonomik Bölgesi (SEB) kurma kararı alındı. Bu adım yeni

konut semtlerinin inşaatını başlatmak için yeterince meblağ biriktirmeye imkân sağladı. Çünkü SEB sayesinde elde edilen meblağın %60'ı şehir bütçesinde kalıyor, diğer %40'ı direkt vilayet bütçesine ayrılıyordu.

Şunu söylemek gerekiyor ki, Amanjol Bulekpayev başkentin Akmola'ya geçirileceğini öğrendiği andan itibaren bu gayeyi besliyormuş.

Şehir Valisi'nin hükümete Akmola'da Serbest Ekonomik Bölgesi organize etmeyle ilgili teklifi, her şeye rağmen, hiç de etki göstermemiş ve cevapsız kalmış. Ancak, Bulekpayev bunu kabullenemeyip direkt bana müracaatta bulunmuştu.

Bu olay 1996'nın ortalarında olmuştu. SEB'nin kurulması gayesiyle nasıl çaba gösterdiğini anlatınca, ben hükümetin açık bir şekilde hareketsizliğinden öfkelendim. Gerçi onun başka bir sürü problemler yığınında "batıyor olmasından" haberim de vardı. Meydana gelen durumun adı "sessiz sabotaj"dan başka bir şey değildi.

Bu yerinde ve güncel bir istekti. Onu desteklemek ve hayata geçirmek gerektiği kanaatine vardım. Hele Kazakistan'ın pratiğinde Kızıl Ordu ve Lisakovski'de kurulan SEB örnekleri birer emsal olmuştu.

Ülkemizin olması gereken ziyneti, şehirde neden girişimciliğin önü açılmasın ve başkent altyapısı problemlerini daha da kolay halletme yollarına gereken şartlar oluşturulmasın?

Ben başkenti değiştirmeye açıkça ilgisizlik sergileyen Eyalet Valisi A.G. Braun'u değiştirme kararı aldım. Eyalet Valisi olarak şehri de, bölgeyi de iyi bilen J. Karipjanov'u tayin ettim. Yaptığı iktisadi vazifelerin yanı sıra ona belli zaman zarfında "sokak ve semt adlarını uygun hale getirme" gibi kendine özgü bir "toponimik" görev de yüklendi.

Burada "Ekim", "Kızıl bayrak", "Sovyet", "Lenin" gibi devri gecmiş isimlere korusu mevcuttu. Bu vazife de dahil olmak üzere işlerin bir çoğunu o başarıyla bitirdi.

1994'ten itibaren ben Akmola'ya sürekli, hemen her hafta gelir, bölgenin kendine özgü yapısını gezerdim.

Bu sebeple kurulmakta olan yeni başkente 1996'da düzenlediğim ziyaretim esnasında Akmola'da özel iktisadi bölge kurma ile ilgili özel toplantı düzenledim.

1996 yılının 6 Kasım'ında ben Akmola şehrinin idari hudutları dâhilinde özel iktisadi bölge kurulmasıyla ilgili kararı imzaladım. Aynı kararla Amanjol Bulekpayev'i onun Başkanlığına tayin ettim. Yeni başkent Akmola'ya karşı Hükümetin "sessiz sabotajını" böylece tamamen durdurdum ve özel iktisadi bölge vesilesiyle şehir bütçesini toparlamaya ve sağlamlaştırmaya imkân sağlandı.

Akmola SEB'nin başarılı faaliyetinin sonucunda elde edilen kârın tutarının %60'ını almaya başladım. Vilayet bütçesi de zarar etmedi. Çünkü oraya SEB'nin elde ettiği mali miktarın %40'ı veriliyordu.

İşte böyle, uzun sürünceme ve eziyetlerden sonra "Akmola şehri Serbest Ekonomik Bölgesi" projesi başkentin altyapısını cebri tarzda ve hızla oluşturma ve şehir semtlerini inşa etmede çok kuvvetli etkisi oldu.

Tabi ki, Astana'nın kuruluş süresinde sadece inşaat problemleri değil, diğer önemli olan, sosyal problemler de halledilmeliydi.

Üstelik şehir - başkentin altyapısı, sadece güzel bir görüntü ve gökdelenler değildir. Bu aynı zamanda, başkent sakinlerinin her birinin mikro iklimini iyileştirmeye yönelik sosyal ve toplumsal problemlerin de çözülmesi demektir.

Astana'nın sosyal alt yapısı için gereken mali kaynak türlü usullerle, bazen de idari imkânlardan geniş istifade ederek elde ediliyordu.

Ülkede sosyal problemlerin keskinleştiği dönemde, yani 1994'te Akmola'da miting olmuştu. Meydanda emekliler, birkaç bin kişi toplandı. Şehri yönetenlerden adamların karşısına konuşmak için sadece Amonjol Bulekpayev çıkmış ve 15 dakika civarında dişini sıkarak, protestocuların nasıl bir ağır dille şehir idarecilerini kronik olarak emekli maaşının devamlı ödenmemesini eleştirdiklerini dinlemiş.

Bu arada Bulekpayev'a onun iyi tanıdığı bir emekli yaklaşmış. Bu kişi, Akmola'ya yeni taşınan bütün idarelere yazılı başvurup ona sıra dışı şartlarında daire verilmesini talep ediyormuş. Bulekpayev ise "yetkim yok" diye devamlı geri çeviriyormuş. Amanjol'u meydanda görünce ona yaklaşırken edep dışı lisanla burada ne yaptığını sormuş. Bulekpayev de ona karşılık verirken, kendi hoşnutsuzluğunu dile getirmiş.

O zaman toplananlar Bulekpayev'e sormuşlar: "Amanjol, ne oldu böyle?" O da "Devamlı sıra dışı bir daire talep ediyor, tüm makamlara yazıyor, şikâyet ediyor. Ben de ona, 'ben Şehir İcra Komitesi'nin Başkanı olduğum sürece sen kanundışı yollardan, yani sıra dışı daire alamazsın' diyorum" demiş.

Meydandaki vaziyet bir anda gevşemiş. Herkes gülmeye ve şakalaşmaya başlamış. O zaman Bulekpayev söz almış: "Siz bana inanıyor musunuz yoksa inanmıyor musunuz?" Toplananlar "İnanıyoruz," diyorlar. "O zaman bana üç dört ay tanıyın ve ben bu emekli meselesini halledeceğim." Halk razı olmuş. Amanjol Bulekpayev'in de sözünü tuttuğunu söylemeli.

Ben Amanjol Bulekpayev'e onun başkent inşaatına inancı ve büyük katkılarından, Akmola'da serbest ticaret bölge kurmada sergilediği inisiyatif ve sebatkârlıktan dolayı özel bir minnet borçluyum. Bu serbest bölge ise yeni başkentin kuruluşunun finansmanının sağlanmasında bir takım ciddi problemleri halletme imkânı verdi.

Hatta denebilir ki, böyle bir bölge kurulmamış olsaydı, 1997'den bu yana yapılan büyük inşaat iş hacminin gerçekleştirilmesi imkânsızdı.

Bu sayede bu vakıfta aşağı yukarı 70 milyon dolar topladık. Sonra sıra eski Sovyetler Birliği'nden kalan ek kaynağa geldi.

Onlar olabilecek savaş ihtimaline karşı biriktirilmiş olup metallerden, yani ferrokarışım ve yapı materyallerinden ibaretti.

Gerekli bir kısmını artık bağımsız olan Kazakistan için devletin maddi ihtiyatları olarak ayırdıktan sonra kalan kısmını sattık ve elde edilen meblağı yeni başkent "kasasına" yatırdık. Bu işten takriben 20 milyon dolar kazandık.

Bütün bunların dışında, bir de yabancı yatırımcılardan 10 yıl süreyle faizsiz kredi alabildim.

Tabi ki, Astana'nın kuruluşuna yabancıların direkt yatırımlarını da unutmamak gerekir. Her yurtdışı gezisinde Astana konusuna değinilir ve onun gelişimi ve kuruluşuna yatırımlar ele alınırdı. Astana inşaatına karşılıksız yatırımlar çerçevesinde ben 200 milyon dolar toplayabildim. Bununla Astana'nın yeni Vilayet Konağı, "Astana-Bayterek", yeni Konak gibi birçok mimari inşaat ve kompleksler inşa edildi.

Astana'nın kuruluşuna karşılıksız yardım çerçevesinde ilk sırada Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, ABD ve Kuveyt gibi ülkeler özel katkıda bulundular.

Mesela, ABD seferi esnasında petrol şirketleri temsilcileriyle görüşmede "Kazakistan" Spor Kompleksi için gereken 11 milyon doların büyük kısmını nasıl toplayabildiğimi anımsıyorum.

Eğer sadece karşılıksız yatırım hesabına yapılan binaları sayarsak, uzun bir liste ortaya çıkar. Mesela, Cumhurbaşkanı Konağı Abu-Dabi Kalkınma Vakfı'nın ödeneğiyle kurulmuştur. Bu da hemen hemen 72 milyon dolar demektir. Parlamento Senatosu binası Suudi Arabistan'ın tahsisiyle inşa edilmektedir. Harcanan para 12 milyon dolara yakındır… Ulusal Kütüphane "Adcip" ve "Karaçaganak Petroleum" yatırımlarıyla inşa edilmektedir. Bu 11 milyon dolardan fazla bir miktar demektir. Üstelik "Adcip" Hükümet Konağı'nın hemen hemen 9 milyon dolarlık kuruluşunu ve "Okjetpes" Sanatoryumu'nun artı on milyon dolarlık tadilatının finansmanını sağladı. Stadyum inşaatı ise 38 milyon dolarlık bir yatırımla "İspat-Karmet" tarafından finanse edilmektedir. "Nur Astana" Camisi Katar devletinin 15 milyon dolarlık ödeneği karşılığında kurulmuştur. Astana şehir valiliğinin 10 milyon dolarlık binası Kuveyt Vakfı'nın eseridir. 33 milyon dolarlık "Astana Tower" İş Merkezi Türkiye'nin ABS-Merkezi'nce finanse edilmiştir. Masrafı 5 milyon dolar olan Kardiyoloji Merkezi Suudi Arabistan Krallığı'nın ödeneği karşılığında kuruldu. "Kazahmıs" şirketi 7 milyon dolarlık diplomatik site inşaatının finansmanını sağlamaktadır.

Burada toplam yüzlerce milyon dolar çekmekten bahsedilmektedir. Bu ciddi bir destektir. Bu yapıların inşaatı için kendimiz bütçeden kaynak ayıramazdık.

Diğer taraftan sağlanan kaynağın çoğu yeni Kazakistan'a ve onun faal Cumhurbaşkanı'na bir nevi hediyedir.

Biraz ileriye geçerek şunu söyleyebilirim ki, bugün Astana kuruluşunun finansmanlığı gündemden fiilen düşmüştür.

Astana kuruluşlarının yatırım hacmi hemen hemen 2 milyon dolardır. Bunun %70'inin kendimize ait yatırımlar olması dikkate değerdir.

İşim boylarında yeni başkentin kuruluşunun başlaması için gereken ana sermayeyi her taraftan azar azar toplayınca, ben nihayet kendime şunu söylemeye müsaade ettim: "Alga! (İleri)"

Fakat, tabii ki, tüm bunların başkentin başlangıçtaki kuruluşunda bütün finanssal zorlukların giderildiği anlamına gelmez. Böyle problemler kesintisiz denebilecek tarzda peyda oluyordu.

Astana'da yeni başkentin doğumunun ilk günü ve aylarında her gün, daha doğrusu her gece (saat 3-4 sularında) kısa müddetli iş toplantıları yapılırdı. Bunlardan birinde şöyle bir mesele gündeme gelmişti: İnşaat işçileri çalışmak istemiyorlar. Çünkü ücretlerini ödemeye para yok. Artık iki ay maaş almıyorlarmış. Ne yapmak lazım? Yeni başkent kuruluşundan o zaman sorumlu olan Vladimir Vasilyeviç Ni, özellikle bu meseleyi halletmek için benim yanıma Almatı'ya gelmişti.

V.V. Ni 1995 Kasım ayı günlerinden birinde gece saat dokuzda Almatı'daki konak binasına yanıma geldi. Onu görünce "Volodya, ne oldu sana, yüzün böyle asık?" diye sordum. Ni "Durum böyle, Nursultan Abişeviç. İnşaatçıların maaşını ödeyemiyoruz. İşler durabilir. Yardım edin. Para lazım. Bunu söylemesi ağır Nursultan Abişeviç fakat Astana'daki vaziyet gerçekten çok zor. Para yok… Standart gıdalarla besleniyoruz sadece. Yarım

bardak ekşi krema, sosis ve yumurta" diye cevap verdi. Ben de "Para gelecek. Ne kadar lazım?" diye cevapladım. Ni cesaretini toplayıp soluk almadan bir kerede söyledi: "On beş veya yirmi milyon dolar gerekir!" Ben tekrar "Para gelecek. Merak etme, Volodya." diye karşılık verdim.

Ertesi gün Akmola'nın kuruluşuna ek kaynak bulmaya Hükümeti vazifelendirdim.

Hükümet parayı bulabildi ve on yedi milyon dolar ayırdı. Vladimir Vasilyeviç'i çağırıp "Volodya, Akmola'ya git ve endişelenmeden çalış. Bir şey olursa, tereddüt etmeden bana gel. Her işte sana yardımcı olurum" deyince V.V. Ni güldü "Nursultan Abişeviç, böyle olmaz…" diye karşılık verdi.

Çalışma yeniden başladı. 20 Şubat 1996'da Akmola'ya uçakla geldim ve kurulmakta olan binaları ziyaret etmeye başladım. Hükümet ve devlet binaları, Bakanlıklar v.s. inşaatlar nasıl kurulduğuna bakıyordum. Bütün yapı ve şantiyeleri gözden geçirince herkesi doğruca sokakta topladım ve onlara hitaben "1997'de Kazakistan Hükümeti Akmola'ya taşınaçak ve bu plandan hiçbir şekilde çekilme olmaz ve gözükmüyor da. İşte size 1997'ye kadar yine bir yıl. Haydi, buna göre çalışın." dedim.

1996 Mart sonlarında Vladimir Vasilyeviç yine geldi. "Ne oldu?" diye sordum, Ni cevap verdi: "Para yok, Nursultan Abişeviç, Hükümet finanse etmeyi tamamen durdurdu. İnşaat işleri yerinde patinaj yapmaya başladı. Ben, Nursultan Abişeviç, anlayamıyorum, bu nedir, Hükümetin yapmakta olduğu boykot mu?"

Saat geçe on bir buçuktu. Telefon ahizesini kaldırdım ve o zamanki Kazakistan Başbakanı Akejan Kajegeldin ve Yardımcısı Aleksandır Pavlov ile bağlamalarını rica ettim. Gerekli bağlantı kurulunca onlara "Konut inşaatına ayrılan parayı Akmola kuruluşuna öncelik tanıyarak göndermek gerekiyor" dedim.

Eninde sonunda meseleyi hallettik. Ni elli milyon doları aldı ve tekrar Akmola kuruluşuna döndü. Her arabada fren vardır, elbette. Ancak o gerektiği her vakit ve tam zamanında çalışmayabiliyor. Her neyse…

Kazakistan Parlamentosu'nun tarihî kararından sonra üç yıldır Akmola'ya hemen her ay gidiyordum. Burada bir inşaat dahisi olan N.M. Makiyevski başta olmak üzere Başkenti Akmola'ya Taşıma Devlet Komisyonu devamlı çalışmaktaydı. O kendinden eminliği ve gayretiyle sadece diğerlerine değil, belki kendinden çok ama çok emin olan ve gayreti dolup taşan bana da moral verirdi. Nikolay Mihayloviç'i uzun yıllardan beri bilerek, ona profesyonelliği, inşaatçıların birliklerini birleştirme yeteneği ve daima hedefe ulaşabilme kabiliyetinden dolayı her vakit hürmet ederdim. Ben ona yeni başkentin kuruluşunu kendi şahsi mecburiyeti gibi kabul ettiği için de müteşekkirim. Ama Almatı'dan gelecek Parlamento ve Hükümet için binalar hazırlamak, Ana Meydanı düzenlemede onun az hizmeti olmadı. Ne yazık ki, bu fevkalade azimli insan aramızdan erken ayrıldı. Fakat çok kişi onun simasını hatırasında saklayacaktır.

Dediğim gibi şehrin "başkenti teslim alması" boyunca idari meselelerle burada devamlı bulunan Cumhur başkanlık makamı yönetim ve organizasyon müdürü Vlamidir Vasilyeviç Ni meşguldü. Daha evvel 1984'ten itibaren benim Özel Kalem Müdürüm olarak çalışmıştı. Tabir caizse irademin bu "demir icracısı" hemen hemen her bir tuğlanın yeni başkent kuruluş alanlarına ulaşmasını kontrolü altında tutardı. Emri altındaki şehrin tüm imkânlarını zorlayarak, hem de mahalli özellikleri iyi bilerek Akmola'yı "başkent kıyafetine" büründürmek için elinden geldiğince yardım eden kişi Akmola'nın Valisi A.Bulekpayev idi.

Başkenti başka şehre taşıma kararı alındıktan sonra 14 Temmuz 1995'te ben Vladimir Vasilyeviç Ni'yi davet ettim.

Onun başlıca hususiyetlerinden, yani prensiplerine sadık, fevkalade titiz, kendi fikrinde ısrarla durabilme, meseleleri sert ve kesin, ancak alışılmış küfür kullanmadan çözme kabiliyetinden istifade etmeye karar verdim.

Ciddi bir görüşmeydi. Diyebilirim ki, zamanın önemli bir görüşmesiydi. Şöyle söze başladım: "Volodya, haydi bir ekip teşkil edip Tselinograd'ın yolunu tut. Etrafı gözden geçir, hükümet ve devlet idarelerini nereye yerleştireceğimizi tespit et. Gözden geçirince bir sonuç çıkar: Nereden başlamalı, ne yapmalı ve nasıl yapmalı? Bakanlıklar nerede olacak? Hangi binalara tadilat yapılabilir. Hangilerini yenibaştan kurmak gerekir? Sözün kısacası, incele ve bir nevi bölgenin teftişini yap.

Sana ilk etapta lazım olabilecek adamları al. Kimi uygun bulursan al. Fakat uzatma. Her şeyi çabuk ve operatif hallet." Sonra şöyle bir soru yönelttim: "Volodya, sen kendin ne düşünüyorsun? Başkenti değiştirmek gerekiyor mu? Ni asker gibi cevap verdi: "Nursultan Abişeviç, bu mesele müzakere edilmez. Sizin girişimlerinizle Yüksek Kurul karar aldı ve onu icra etmek lazım."

Doğrusunu söylemek gerekirse, ben rahat bir nefes aldım. Vladimir Vasilyeviç daima açık konuşuyordu ve eğer başkenti başka yere taşıma gayesi onun zevkine aykırı olsaydı, o bana yaltaklık etmeyi veya gönlüme merhem olmayı düşünmeksizin kısa keserdi ve söylerdi. Çünkü kalbiyle pek mühim bir ilkin başarısına inanmayan kişiye böyle bir işi vermek, o projeyi daha başlangıçta başarısızlığa mahkum etmek demektir.

Sohbetten sonra V.V. Ni hemen güvenebileceği ve vazifeyi yerine getirmede mesuliyetli ve işini bilen adamları, yani güvenilir kişileri topladı.

Böylelerini toplamak zor olmadı: İnşaat uzmanı İvanov Vyaçeslav Pavloviç, Nurpeisov Bulat Gazizoviç (şimdi Cumhurbaşkanlığı İşleri Müdür Yardımcısı olarak çalışıyor), o zamanki Cumhurbaşkanlığı İşleri Müdür Yardımcısı Peskov Oleg Anatolyeviç, Ausadık Aubekov ve daha başkaları.

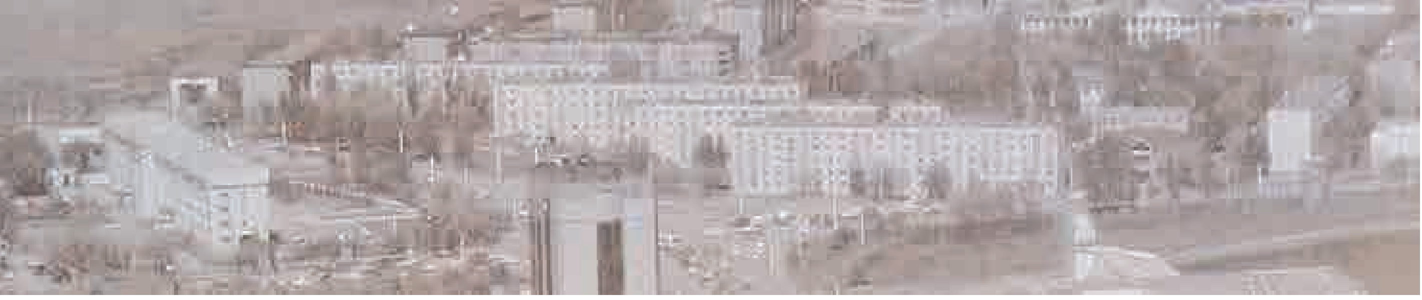
Bu kişiler Akmola'ya gelince şehrin o vakitlerde tek doğru dürüst oteli olan "İşim"de kalıyorlar. Yerleşince, tuvaletlere bakıyorlar ki, su yok… Bu bugün için gülünç ama o zamanlarda su otel odalarına günde ancak üç-dört saat zarfında verilebiliyordu.

Soğuktan dolayı giysilerini çıkarmadan uyumak zorunda kalmışlar. Onlar, elbette bu zorlukların yılmadan üstesinden geliyorlardı. Ama taşınma konusunda iyimserlikleri epey azalmıştı.

O vakit onlar ne düşündüler bana malum değil.

Kısacası, 16. Temmuz'da Vadimir Vasilyeviç önderliğindeki “cesur yedili" Akmola'ya doğru yola çıktı, başkente ulaşınca "İşim" otelinde yerleştiler. Bu izci ekibi Akmola'da on gün bulunmuş. Geri dönünce, Ni hemen rapor vermeye başladı: Valilik binası var… Bu eğer tamir edilirse oraya hükümeti yerleştirmek mümkün. Proje Enstitüsü binasında Parlamento'nun iki kamarası Senato ve Meclis yerleştirilebilir. Daha sonra Ni ekliyor: "Sizin konağınız için, Nursultan Abişeviç, gelecekteki Hükümet Konağı'nın yanında bina inşa etmek lazım." Ben "neden?, diye karşılık verdim -Hükümet binası var ya."

Vladimir Ni kendi fikrinde ısrarlı: "Nursultan Abişeviç, Konak her vakit ayrı duruyor "başka türlü olamaz da." Olur, diyorum, bakarız… Sonra soruyorum: "Konut meselesi ne durumda?" Ni cevaplıyor: "Konut Akmola'da yok denebilir. İnşa etmek gerekecek, hem de çok." Ben de "Olsun, haydi, konut meselesini hallet. İlk olarak neyi inşa etmek gerekiy-

or? Belki satın alınır. Belki de herhangi bir bina yeniden donatılmalı. Belki inşaatı bitirilmemiş evler olabilir…"

Ve saire. Kısacası, çok uzun ve teferruatlı bir sohbet oldu. Nihayet "Volodya, gel şöyle yapalım: Haftaya oraya birlikte gidelim." İşte aldığımız bir karar bu oldu.

Birkaç hafta akabinde Vladimir Ni ile beraber Akmola'ya geldik. Ben önceleri OBKOM'un olan valilik konağına yerleştim. Gelecek başkentte gezi yaptık. "İşte burası", diye Ni gösteriyor, gelecek Hükümet Binası. "Katılıyorum", diyorum. "Tadilat ve rekonstrüksiyon yapmak lazım. Hükümet Reisi ve üyelerinin odalarının nerede yerleşeceğini belirlemek gerek".

Gelecek Parlamento Binası konusunda da hemfikir oldum. Tüm binalar bakımsız bir görünümdeydi. Eninde sonunda onların hepsi tamir edilmeli.

O zamanki İl Valisi Braun'un iştirakiyle şehrin ileri gelenlerinin toplantısını yaptık. Akmola'ya taşınma meseleleri görüşülüyordu. Şehrin altyapısını müzakere ediyorduk. Çünkü o zamanda Akmola'nın, Kazakistan Cumhuriyeti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi, sıcak ve soğuk suyun rahat temin edilmesinde aksalıklar oluyordu. Ve diğer problemler… İşte aynı Ni'yin bana Akmola "dehşetlerinden" bahsettiklerinin hepsi: Parmak büyüklüğünde sivrisinekler, çizelgeye göre verilen su, soğuk kış geceleri astarı vatkalı cekette uyku. Hatta İl Valisi kendi odasında, yanında elektrikli ısıtıcıyla paltosunu çıkarmadan oturuyor… O zamanlarda başka odalarda ısı ne gezer… "Bu nasıl bir Vali?" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Senelerce çalışıp da şehrin ısıtma sistemini yola koyamamak ne demek?

Nihayet şunu demek zorunda kaldım: "Yiğitler, dostlar! Geri çekilecek yer yok. Haydi, bu gerekenleri yapalım. Vehimsiz, paniksiz ama... Haydi çalışmaya!.."

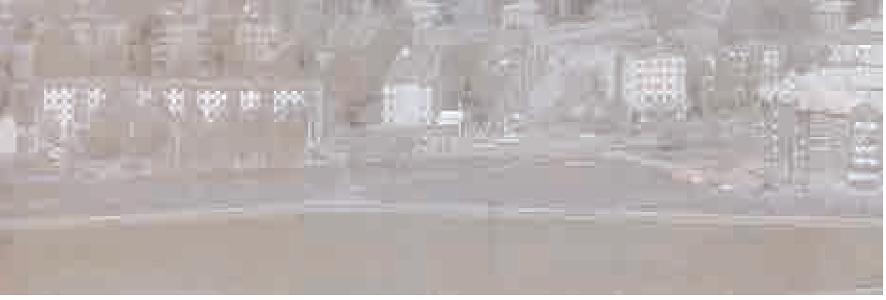
Hepsi böyle başlamıştı. Her şey yavaş yavaş hareketlenmeye başladı.

Akmola'daki binaların rekonstrüksiyonu ve konut inşaatı işleri başlamıştı. Bu zor ve dev sürece birbiri arkasından yeni kişiler katılıyor ve yavaş yavaş tam manasıyla, yeri bir başkası tarafından doldurulmaz oluyorlardı.

Yeni başkentin eski Valisi Adilbek Caksıbekov başkentin kalkınmasına muazzam katkıda bulundu. Onun gayretleriyle şehir altyapısının faaliyetini yöneten şehir kurumlarının çalışması gereken yüksek seviyeye erişti. Belediye ekonomisini, sağlık sektörü, su idaresi, eğitim, maliye ve enerjiyi her gün, her saat koordine eden Caksibekov, bu şehrin "denge" önemi taşıyan unsurlarının faaliyetini iyi çalışır seviyeye, hatta ben derim ki, başkent seviyesine ulaşırdı.

Kendileriyle beraber çalışmak icap eden bu adamların çok kıymetli hususiyetleri, bana göre şundaydı: Onlar, kendilerine benim Başkanları olarak onlardan talep ettiğimden çok fazla ve daha zor mesuliyet alırlardı. Bugün ben bu ve bunun gibi bir çok insanı şükranla anıyorum.

Onlar hiçbir zaman benden haklı olup olmadığımı sormuyorlardı, direktiflerimi yerine getiriyorlardı ve kendi işlerini sadece sıkı sıkıya değil, yaratıcı bir şekilde yapıyorlardı: V. Ni, A. Caksıbekov, A. Bulekpayev, T. Dosmuhambetov, N. Makiyevski, F. Galimov Cumhurbaşkanlık makamı yönetim ve organizasyon müdür yardımcıları Y.P. İvanov ve B.G. Nurpeisov, O.A. Peskov, İl Valisi Birinci Yardımcısı Kaysar Omarov, Bas Maliyeci A. Aubekov… ve daha bir çok dava arkadaşı, dostlar, yoldaşlar…

Başkent taşınmadan önce ben Akmolalı işadamlarını topladım. Onlara "Siz başkentin Akmola'ya taşınmasından memnun musunuz?" diye sordum. "Tabi ki, memnunuz." diye cevap verdiler. O zaman ben de "Madem böyle, yardım edin yiğitler. İşittim ki, siz güzel villa inşa ediyormuşsunuz. Yardımda bulunun şu ilk etapta, onları yeni başkente armağan edin. Veya sen, Askar Mamin, 'Moskova' Oteli'ni satın almışsın. Binayı devlete geri verebilir misin?" diye onları işbirliğine davet ettim. Mamin de, diğer işadamları da hiç tereddüt etmeden benim rica ettiğimi yerine getirdiler. Eski "Moskova" Oteli binasında uzun zaman zarfında Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının bulunduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Eğer birilerini dile getirmeyi unutmuşsam içtenlikle özür dilerim. Aslında, sözün doğrusu, yani başkentin yükselmesine büyük katkıda bulunanların tam bir listesinin çıkarılmasını istiyordum. Herhalde bir cilt olur.

Onlar genel vazifeyi çok iyi anlamakla beraber taşınma zaruretinin gerçek mantığının da şuurundaydı. Bu onlara güven hissi veriyordu ve benim haklı olduğum inancını da kuvvetlendiriyordu.

Burada Amerikalı ünlü matematikçi ve sibernetik uzmanı Norbert Wiener'i hatırlatmakta fayda var. Wiener başarılı bir insan faaliyeti için "kendinden emin ve haklı olma" hissinin zaruri bir ihtiyaç olduğunu göstermişti: "… Orduda subay olan kişi cesur olmalı. Ancak her askeri operasyonda, 'Ben cesur adam mıyım?' diye soran kişinin iyi bir ordu subayı olması muhaldir."

Benim maksadımı gerçekleştirmekte olan o az sayıdaki adamlar haklı olduklarından emindiler ve kendi kendilerine "Nazarbayev, acaba haklı mı?" diye sormaları çok az olmuştu.

Yeni başkenti İşim boyuna taşıma işinin başlıca icracılarının kendilerinden emin olmalarında ulaştığımız etkili başarının sebebini görüyorum. Biz fiilen yapılması imkânsız olanı gerçekleştirdik: En kısa zamanda başkent fonksiyonlarını Alatau'dan Şarıarka'ya geçirebildik.

Böylece işler hızlandı. Gece ve gündüz çalışıldı. Kazık çakan makineler paldır küldür ediyor, inşaatçılar, vinçler, yapı malzemeleriyle dolup taşan inşaat alanları gümbürdüyor ve gürüldüyordu. Bazen bu, bazen de öbür tarafta sanki inşaat ırmakları peyda oluyordu. Sonradan bunlar ağır ağır şiddetli bir akım oluşturdu ki, neticede Akmola'nın tüm merkezî kısmı devasa inşaat sahasına dönüştü.

Taşınmakta olan devlet memurları ve onların aileleri için konut semtinin inşaatına özel ehemmiyet verilmişti. Böyle ilk konut semtinin nerede kurulacağı hakkında çok öneriler olmuştu. Şimdiki "Samal" semtinin kenarındaki bölge inşaat için en uygundu. Buna rağmen bu semtte konut inşasına muhalif olanlar da yeterince vardı. Burası kamışlık, bataklık, binalar nehirde batar diyorlardı. Fakat Başkent Valisi ve mimarları kendi fikirlerinde ısrarlıydı. Ben de onları destekledim ve bu araziyi inşaata ayırdılar.

Böylece yeni başkent haritasında "Samal" adı altında en güzel konut semtlerden biri ortaya çıktı.

Sonra Adilbek Caksıbekov şimdiki "Samal" topraklarının inşaata açılmasına karşı olmanın asıl sebebini bana anlattı. Bu alan Akmola'daki büyük ve küçük her tür bürokratın köpekleriyle yürüyüş yapacak yeri konumundaymış. Köpek insanın dostu tabi ama adamların problemleri dört ayaklı dostlarınkinden her halde daha da önemlidir.

İşte böyle, aktif inşaat patlamasının ardından yüksek ve merkezi devlet organlarının yeni başkente intikalini sağlamak somut bir organizasyon şeklini aldı.

1997 yılının yazı ve sonbaharının başında benim sık sık Akmola'ya gezi yapmam, başkent hava limanının yeni iniş kalkış pistinin kuruluşunu, Cumhurbaşkanlık, Parlamento binalarının rekonstrüksiyonu ve inşaatını şahsen kontrol etmem icap ediyordu.

İniş kalkış pistinin kuruluşuna özellikle dikkat ediliyordu. İki ay süren rekonstrüksiyon zarfında, bazen öyle oluyordu ki, 24 saatte 3000 ton asfalt döşeniyordu. Sonuçta tam bir yaz mevsiminde en kısa rekor sürede uzunluğu 3000 metre olan iniş kalkış pisti kurulup bitirildi ve modern ışık işaret sistemiyle donatıldı. Ek olarak yeni yollarının belli başlı sistemi de inşa edildi: Aynı hızla VİP salonu inşa edildi. Bugünkü başkent havalimanı artık ancak küçük tonajlı uçakları kabul edilebilecek taşra seviyesinde havaalanı değildir. Bugünkü başkent havalimanı yolcu ve kargo terminalleri, ağır yüklü ve büyük ebatlı yolcu uçaklarını kabul eden uluslararası hat peronu, hava seyrüsefer ve hava yer hizmetleri, yol ulaşımı ve park etme binalarından müteşekkil belli başlı modern bir altyapıya sahiptir. Uçaklara yer üstü hizmetleri vermek için hava limanının tüm birimleri güçlü özel hava alanı tekniği ve teçhizatı ile donatılmıştır. Şunu kesin bir ifadeyle belirtebilirim ki, İşim boyundaki başkent hava limanı dünya kalite ve hizmet standartlarına uygun olarak inşa edilen ana hava kapısıdır.

Her gezim esnasında Bakanlıklar, Genel Müdürlükler ve inşaat kuruluşlarının üst düzey idarecilerinin katılımıyla toplantılar düzenliyordum. Bunların birinde taşınmanın kesin süresi belirlendi: En geç Kasım-Aralık 1997. Yapı firmalarının müdürleri tüm binaların sonbahara doğru hazır olacağına söz verdiler. Yine, gelmekte olan bürokratlar için gerekli konutlar yıl sonunda teslim edilmesini ayrı bir karar olarak benimsedik.

Hiç kimse böyle kısa süre içinde Akmola'yı merkezî devlet organlarını taşınmalarına hazırlayabileceğimize inanmıyordu. Fakat tüm inşatçılara, Başkenti Taşıma Devlet Komisyonu'nun bütün üyelerine, bu hiç kolay olmayan işe katılan herkese helal olsun ki, biz bunun üstesinden geldik.

20 Ekim 1997'de "Akmola şehrini Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilanı" emri çıkarıldı. İşte buna binaen 10 Aralık 1997'den itibaren Akmola başkent makamını alıyordu. 10 Haziran 1998'de ise yeni başkentin resmî tanıtımı olacaktı.

Tam o gün ben Almatı'nın statüsüyle ilgili kararı imzaladım ve şehrin üst düzey yöneticilerinin toplantısında konuşup şehri geliştirmeyle ilgili planlarımı paylaştım.

Kendi nutkumda, ülkenin bundan sonra da bu şehrin kuvvetli imkânlarına ve burada çalışan mükemmel insanlara dayanacağına inandığımı ifade ettim. Almatı her zaman kendi işini görür ve tedricen sanayi, ilmi, finanssal, tarihî ve bir kültür merkezi olarak gelişecektir.

Şehre cumhuriyet dönemindeki şehir statüsü veriliyordu. Yerli hükümet belediye mülkü olan her şeye sahip, ondan istifade etmek ve kullanmakla salahiyetli kılınıyordu. Dolayısıyla şehirde kaydedilen kurumların hisse senetlerinin devlet paketine sahip oluyordu. Yeni iş yerleri ve toplumsal çalışmayı sağlamak için şehre öncelik tanıyarak Devlet İstihdam Ödeneği'nden bütçe ayırmak öngörülmüştü.

Ben tüm Almatılılara bana inandıkları ve umutsuzluğa kapılmadan şehirlerini yenileştirmek için kollarını sıvadıkları için müteşekkirim.

Başkent kuzeye taşındıktan bu yana geçen vakit gösterdi ki, ünlü Yunan kahini Kassandra tipli yerli kahinlerimizin Almatı'nın gerilemesi kehaneti doğrulanmadı.

Şehir eskisi gibi yine ilim ve kültürde öncüdür. Eskiden olduğu gibi ülkenin sosyal, siyasi ve kültür hayatının önemli ve büyük etkinlikleri burada yapılmaktadır.

Hükümet Almatı'yı bölgenin finansal merkezine dönüştürme programı üzere çalışmakta.

Şehir altyapısını geliştirme konusunda çok işler yapılmakta, metro inşaatı yeniden başlatıldı, yeni otobanlar yapılmakta, yeni park ve bahçeler düzenlenmekte ve konut inşaatı gittikçe hızlanmaktadır.

Bu zaman zarfında Almatı'nın nüfusu azalmadı, belki eski seviyesine ulaştı. İleride de böyle olacağından eminim.

Bu arada Akmola'da devlet memurları ilk grubunun kabulüne tam hızla hazırlık yapılıyordu.

1997 yılının 8 Kasım'ında Akmola'nın merkezinde yeni başkente devlet sembollerinin gelmesi münasebetiyle hükümetin, Başbakanlık ve Genel Müdürlüklerin çalışanlarının ilk grubu da gelmişti.

Ben Akmola'ya yola çıkan Cumhurbaşkanlık çalışanlarına nasihatte bulundum ve bu konuşmamda başkentin başka bir yere taşınmasının önemli bir yönünü dile getirdim. Bilfiil başkentin taşınmasıyla iktidarın kendisini reform etmekte yeni bir etap başlıyor. Yeni başkentte biz devlet memurlarının yeni kuşağını oluşturmaya başlayacağız. Ve bu süreci merkezî devlet organları çalışanlarından başlatacağız.

Ben ilk etaplarda zorluklar çıkmayacağını garantileyemeyeceğimi söyledim. Ancak biz gelmekte olan bürokratların en kısa zaman zarfında iyi kaliteli konut almaları ve imkân olduğu kadar ailelerini Akmola'ya getirmeleri için gereken her şeyi yapmaya özen gösterdik.

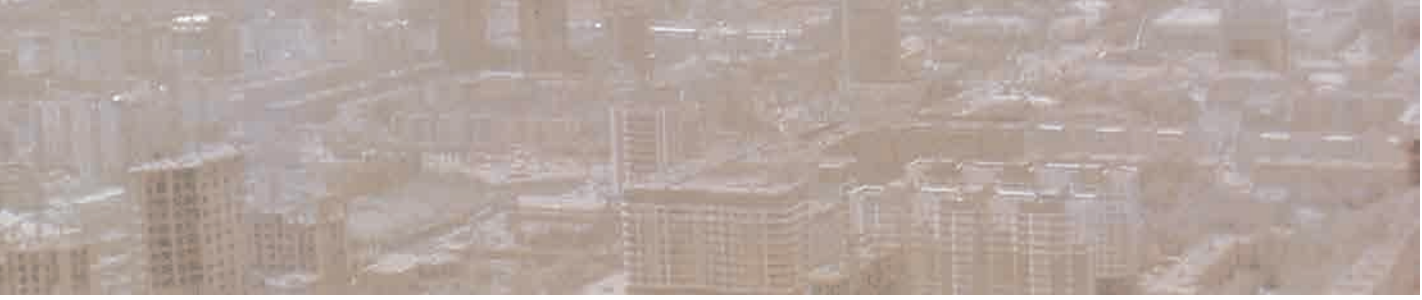
Yeni başkente "ilk grupta" gitmekte olanlara büyük bir sorumluluk düşüyor; onlardan ayrıca bir beklenti de vardı. Onlar iş yerlerini idarecilerin esas kitlesinin gelmesine hazırlayacaktı. Onları yolculuğa uğurlarken kendilerine yüklenen misyonlarını başarıyla yerine getireceklerinden emin olduğumu bildirdim.

Akmola'ya ulaşan ilk Almatılı "göçmenlerin" ilk intibahı, şüphesiz ki, "ayaz" şoku olmuştur.

Almatılılar için step fırtınası ve soğuğunun etkisine maruz kalmak ne kadar şok olduğunu bilmem ama başkentin kalkınmasının ilk yıllarında Almatılılardan gelen şikayetlerin esas kısmı "General Ayaz"dan oluyordu. 1998 kış günlerinin birinde çok güçlü fırtınadan dolayı trende Kokçetau'dan Astana'ya geldiğimi anımsıyorum.

Perona çıktım... Müthiş bir ayaz vardı. Fırtına da öyle şiddetliydi ki, ayakta durmak zordu.

"Çok soğuk, şiddetli esiyor, değil mi?" diye yanımdakilere sordum. Hep beraber "Evet soğuk ve esiyor!" diye cevap verdiler. Fakat ben bu durumu tasvip etmeyip tersini sergiledim: "Olsun! Bu sağlığa faydalı ya!" Herkes hemen koro gibi cevap vermişti: "Evet tabi, faydalı". Bunu her türlü açıklamak mümkün. Mesela, diyelim, geleneksel bürokrat tabasbusu gibi. Fakat işin sırrı, tabi ki, bunda değil. Bir Rus atasözünde denildiği gibi "Şeytan, onu tasvir ettikleri gibi korkunç değil." Soğuk olduğu doğru, fırtınalar da oluyor. Ancak

taşınma bizi sadece soğuğa dayanmaya sevk etmedi; taşınma memurların çoğunu daha da sorumlu olmaya seferber etti, onların devlet yönetimi meselelerine daha çok mesuliyet ve dakik yaklaşmalarına teşvik etti. Gerçek budur.

Ayaz ve canlandırıcı hava mı yoksa "büyük göç" ruhu mu burada etkili oldu; bu o kadar önemli değil.

Tüm bakanlık ve genel müdürlüklere en güçlü ve hazırlıklı çalışanların taşınacağı hakkında emir verilmişti. Kalanlar yerinde işe alınacaktı. Hayret bir şey ama günlük yaşam zorluklarına rağmen Akmola'ya taşınma hakkını kazanmak için tam bir rekabet yaşanmıştı.

Merkezi idare çalışanlarının Almatı'dan Akmola'ya taşınmaları birkaç etaptan ibaretti. 1997 yılının Aralık ayı başlarına doğru Başbakanlık, Hükümet ve Parlamento kadrosu taşındı. Yeniden yerleşme tam teşekküllü olarak gerçekleşti, merkezi idarelerin mesaisinde herhangi bir ciddi aksama gözlenmedi.

Şu halde 10 Aralıkta benim, Hükümet ve Parlamento liderleri tarafınca Kazakistan halkına cumhuriyetin başkenti hakkında beyanname imzalandı. Deniliyordu ki bugünden itibaren ve asırlar boyunca büyük bir ülkenin merkezinde halkın takdirini etkileyecek kararlar alınacak. Şimdi burada vatanımızın kalbi atıyor. Üçüncü bin yılın eşiğinde Kazakistan buradan kendi tarihi kaderini belirleyecek.

O gün Akmola'da ilk defa Parlamento ve Hükümetin birleşik toplantısı yapıldı.

Bu, Akmola'nın statüsü ve fonksiyonlarıyla ilgili kararın yürürlüğe girdiğinin bir ifadesiydi. Toplantıda Akmola'da imzalanan ilk kanunlar ilan edildi. Başkentin yer değiştirmesine en çok katkıda bulunanlara devlet mükâfatları verildi.

O zamanda, yani 10 Kasım 1997'de ben Adilbek Caksıbekov'u Şehir Valisi olarak tayin ettim. Akmola'da doğup büyümüş birisi olarak o şehrin her yeri ve her şeyini, halkından tarihine, kültür adamlarından işadamlarına kadar hepsini biliyordu. Tayine kadar ki zaman zarfında iş hayatı tecrübesi edindi, İl Vali Yardımcısı olarak çalıştı. Parlamento Milletvekili oldu. Ben onun hakkında yanılmadım. Çünkü yeni başkentte muazzam işler gerçekleştirdi. Çok çalışkan, fikirdaşlarından takım oluşturabilen birisi olarak o şehrin zor problemlerini çabuk hallederdi. Şehrin eski kısmının bugünkü manzarası ve yeni sahaya intikâlin başlaması; bunların hepsi onun döneminde şekillendi.

Artık 12 Aralık'ta yeni başkentte ilk üst düzey uluslararası buluşma da gerçekleşti.

Kazakistan'ın yeni başkentine kavuşma sevincini bizimle kardeş ülkelerden: Türkiye'den S. Demirel, Kırgızistan'dan A. Akayev, Tacikistan'dan E. Rahmanov, Özbekistan'dan İ. Kerimov paylaştılar.

Birlikte toplantı düzenledik ve iktisadi işbirliğini geliştirme, Orta Asya'da ortak piyasa alanı oluşturma meselelerini müzakere ettik.

Cumhurbaşkanları Siyasi Baskı Kurbanları Anıtı'nın açılış merasiminde toplanan mitinge katıldılar. Ardından bağımsızlık günü ve Akmola'nın Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilmesiyle ilgili törenli toplantıda da bulundular.

Misafirlerimiz Kazakistan tarihinin bu mühim anlarında bizimle beraber olmak için Akmola'ya gelmeye fırsat bulabilmişler. Bundan dolayı onlara içtenlikle müteşekkirim. Bu, kökleri ve kaderi bir olan Kazak, Kırgız, Özbek halkları arasındaki dostluk ve kardeşliğin apaçık bir delilidir. Ülkemizin vatandaşları bu paha biçilmez değeri takdir ediyor ve onu koruyup çoğaltacaktır.

Kazakistan bir Avrasya ülkesi ve onun yeni başkentiyse devasa Avrasya kıtasının coğrafi merkezlerinden biridir. Bağımsız Kazakistan'ın başkenti olarak Akmola'nın tercihine neden olan önemli husus, bu şehrin belli bir zaman sonra kocaman süper kıtanın kuvvetli iletişim merkezlerinden biri olacağıdır. Yeni yüzyılda gelişmekte olan Avrasya'nın ekonomik, teknolojik ve bilişim akımları yeni başkentimiz üzerinden geçecektir.

1998 yılının birinci yarısında yeni başkenti takdim merasimine hazırlık yapıldı. Yılın başına doğru Akmola'ya hemen hemen tüm bakanlıklar ve genel müdürlükler taşınmıştı.

Belki tekrar ediyorum ama yeni başkent alışılmamış ayazla bazen de, şiddetli fırtınalarla karşılıyordu. Ancak binlerce devlet memurları için yeni başkente taşınmanın ilk ay zorlukları yeni kaliteli dairelerin konforu ve sıcaklığıyla telafi oluyordu. Artık ilkbahardan itibaren başkente mobilya nakleden arabalar gelmeye başladı ve aileler çocuklarıyla taşınıyorlardı. O günlerde başkentin yeni semtlerinde konut sahibi olmalarını kutlamak amacıyla binlerce "avlu düğünleri" oldu. Hayat yeni başkentte yavaş yavaş rayına oturuyordu.

Başkent yeni ikamet yeriyle beraber yeni ad da aldı. Bugüne dek bu şehrin nasıl adlandırılacağı hakkında çok konuşulmuştu. Şehre Kazakistan diye ülke adı verme teklifi olmuştu. Diğer öneriler arasında Nursultan ismi de vardı.

Öyle ya da böyle, ancak bir şeyde fikirler aynıydı: Akmola adını değiştirmek gerekiyordu. Bu konuyla ilgili pek çok uydurma ve apaçık saçmalıklar da ortaya çıkmıştı. "Akmola" kelimesinin "beyaz mezar" gibi tercümesi medyanın ilgisini toplayan bir konu haline gelmişti. Ben burada hiçbir facia görmüyordum, aslında. Dünyadaki birçok başkent ve şehirler şeklen de, ihtivası da o kadar hoş olmayan adı taşıyor.

Ben, mesela Malezya'nın başkenti hakkında söylemiştim. Bu sözün çevirisi tam "bataklık" anlamına geliyor, ama ben Kuala-Lumpur sakinlerinin bu addan her hangi bir rahatsızlık duyduklarını zannetmiyorum.

Yine de ben bu şehirle, Kazakistan'ın yeni başkentiyle öyle övünüyordum ki, onun hakkında dedikodulara izin veremezdim. Aynı zamanda böyle ad olmalıydı ki, sadece biz Kazakları, Kazakistanlıları, ülkemizdeki tüm milletleri değil, yabancıları da tatmin etmeliydi.

Belki, "Karaötkel?..." Bir prensibe göre, Almatı Deresi'nin adıyla Almatı ortaya çıkmış. Veya Yesil yahut İşim. Belki de Sarıarka olur?

Hayır, bunların olamayacağını hissediyorum. Belki bizim geleneksel ve hoş görünen isimlerimiz olabilir ama bunlar çok eskidi, başkenti taşıma ve Kazakistan'daki çok büyük değişiklikleri yansıtan genel keyfiyete uymuyor.

Doğrusunu söylemem gerekirse, başkentin adını değiştirme meselesi hakkında devamlı düşünüyordum. Ve günün birinde…

Günün birinde gece vakti, daha doğrusu saat ikide aklıma geliverdi sanki - Astana! Yani başkentin adı başkenttir. Kazakçada çok güzel oluyor. Göze çarpıcı, parlak ve kulağa hoş geliyor. Rusçada ve İngilizcede de aynı. Astana isminde kararlılık, kavilik ve açıklığın bir özel belirtisi de var! Sanki bizim başkenti taşımadan beklentimizi ve umumi keyfiyetimizi yansıtan bir çarpıcı ve kısa slogandı.

Bu güzel ismin bizim ana dilimizde kullanımıyla ilgili bazı problemlerin olduğu da doğru… "Astana kanday kala? (Başkent nasıl bir şehirdir?") sorusuna şöyle cevap veriliyor: "Astana"(Başkent)…"

Böylesi emsal ve anlaşmazlıklar dünya pratiğinde de epey var. İşte bir örnek daha: "Brazilia hangi devletin başkentidir?", cevap: "Brezilya'nın". Buna benzer örnekler… Böyle bir gece ilhamı sonucu Kazakistan'ın yeni başkentinin yeni adı Astana ortaya çıktı.

Bu adı yerel makamlar da, Hükümet Onomastik (özel isimle ilgilenen bilim dalı Ç.N.) Dil Komisyonu da ve en önemlisi yeni başkent sakinleri de destekledi. Başkentin bu adının halk tarafından çabuk benimsenmesi boşuna değildir.

Bu soruya demeç verirken şöyle cevap vermiştim: "Astana her bir dilde; Kazakça, Rusça, İngilizcede kulağa hoş geliyor… Hiçbir başka yorumu yoktur. Çevirisi "başkent" anlamını taşıyor. Her şey kısa ve açık.

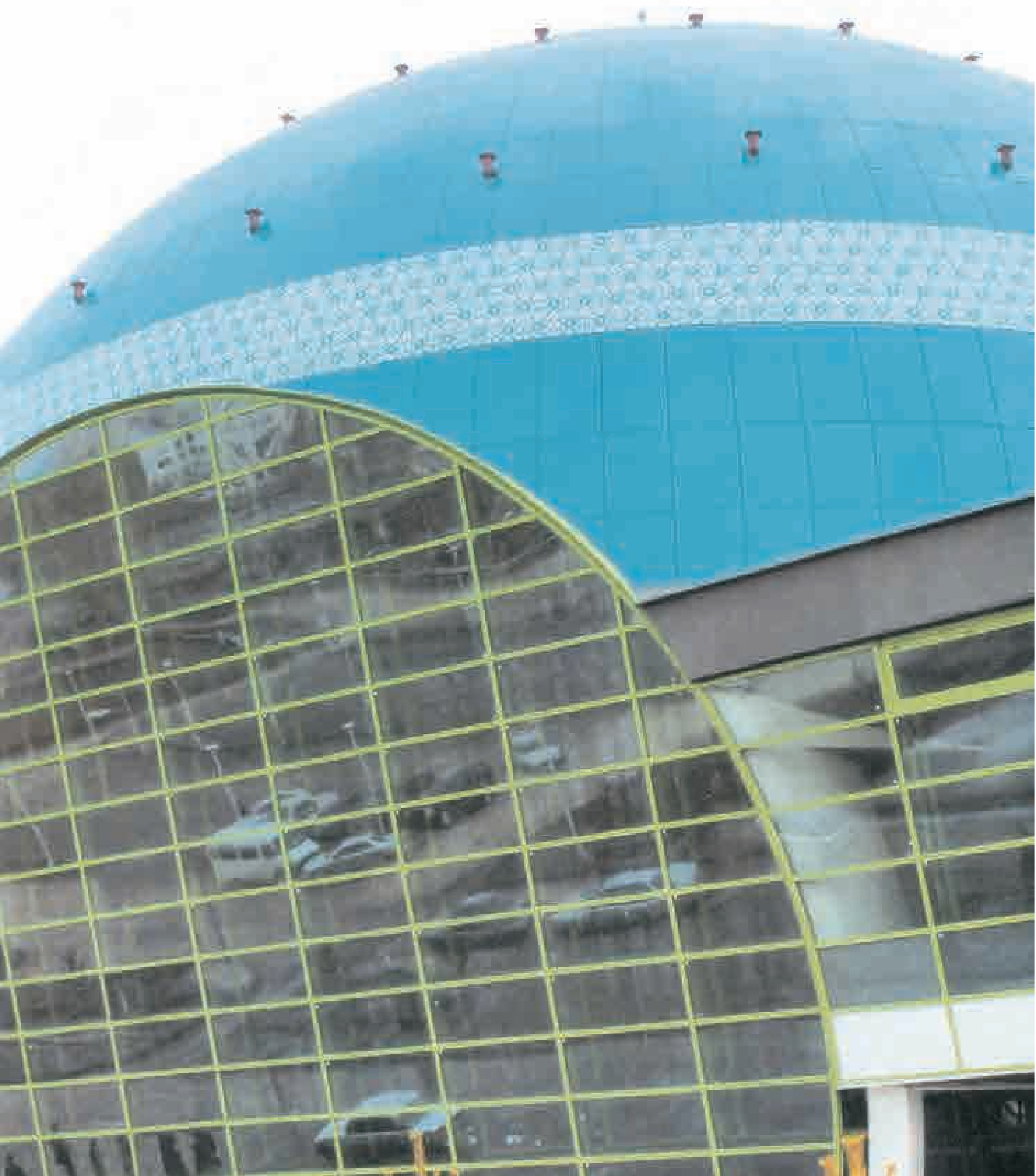
Ve 6 Mayıs 1998 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın "Kazakistan Cumhuriyeti başkenti Akmola'nın adının Astana olarak değiştirilmesi" ile ilgili emri ilan edildi…

İşte böyle güzel şairane ve çarpıcı Astana adıyla Kazakistan'ın yeni başkenti üçüncü bin yılla adım attı.

Astana kelimenin tam manasıyla gerçek başkente dönüştü. Yeni bağımsız devlet Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti oldu. O gün "Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti Astana şehrinde "Sarıarka" ve "Almatı" ilçelerinin kurulması" emri çıkarıldı.

Böylece Astana şehir haritasında iki ilçe ortaya çıktı. Bu ilçeler başkentin iki kısmını birbirinden ayırmaktan ziyade, onu bir bütün haline getirmektedir.

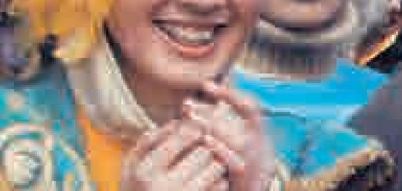

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

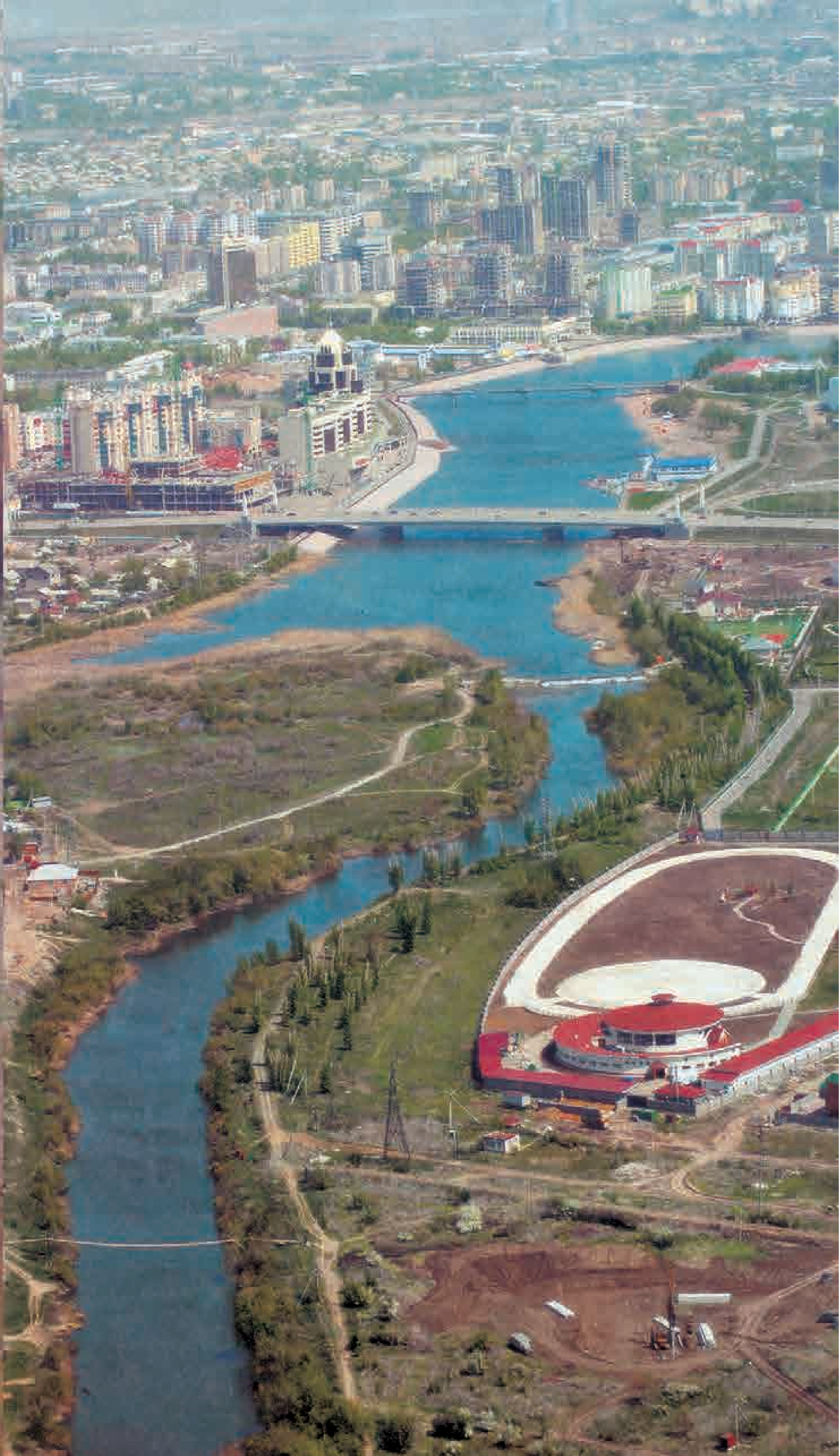

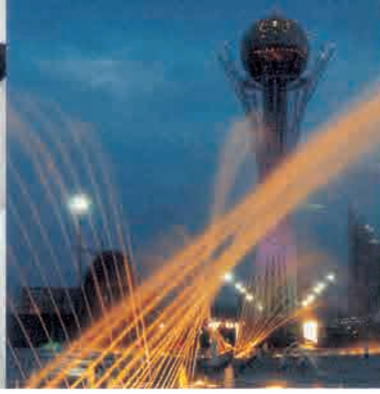
AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

DHL

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

3. BÖLÜM

ASTANA'NIN ESTETİĞİ

Eşyaların güzelliği, anlık halet-i ruhiyeye göre değişebiliyor. Bu yüzden büyü ve güzelliği eşyanın içinde arıyoruz. Hâlbuki büyü ve güzellik içimizdedir.

Cebran Halil Cebran

BÜYÜYEN TAŞLAR…

"Botaniğin felsefesi" adını taşıyan ünlü kitabında, dünyaca tanınan hayvan ve bitki dünyasının tasnif uzmanı Karl Linney şöyle diyor: "…Dünyada rastlanan her şey element ve cevhere aittir. Cevher tabiatın üç krallığına ayrılmaktalar: Taş, bitki ve hayvan krallıkları. Taşlar büyür, bitkiler büyür ve yaşar, hayvanlar büyür, yaşar ve hisseder".

Belli ki bu cümle, canlıların cansızlardan evrimsiz geliştiğini ifade eden "vitalizm" teorisinin propaganda ve açıklamasından uzak. Büyük ihtimalle, her fen bilimcisi gibi Karl Linney de cansızların da canlılar gibi devamlı gelişim ve büyüme içinde olduğunu bilen biriydi. Çünkü eğer bir şeyin boyunun uzamasına büyüme diyorsak, cansız objelerin de boyu uzar ve çapları genişler. Nihayet, taşlar da belli süreçlerin sonucunda ortaya çıkmışlardır ki, bu süreç hiç de kısa değildi. Doğal olan bu süreç, kristallerin büyümesine benzer. Linney bunları da yine taş sınıfına dahil etmekte. Bitki ve hayvanlardan farklı olarak taşların yaşama ve hissetme kabiliyetleri yokken, büyüme yeteneğine sahiptirler.

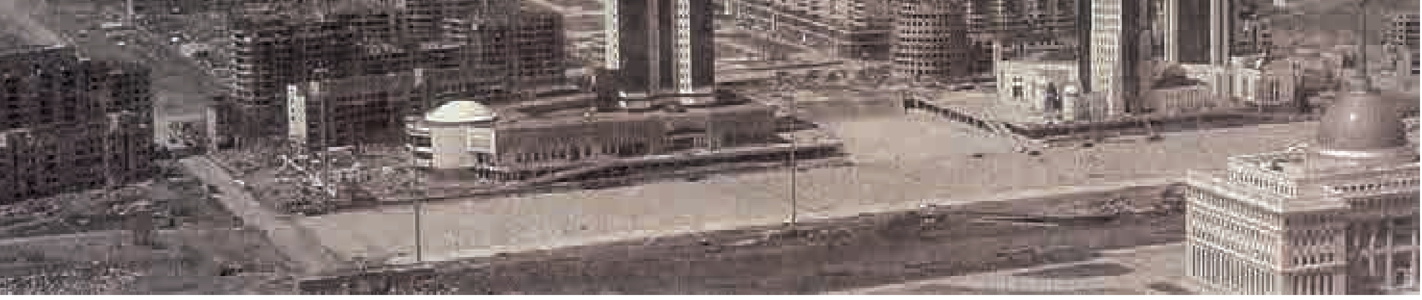
Sözün kısası, felsefenin derinliklerine inmeden, her şeyin, zamanın bile büyümesi kabul edilebilir. Zaman bile mecazi anlamda, mesafeleri genişleterek "büyüyen" niteliğe sahiptir.

Aynı durum şehirler için de geçerli. Şehirler aniden var olan bir şey değildir. Şehirler büyürler. Şehirlerin büyüme süreci onlarca, yüzlerce ve binlerce yıl sürebilir. Tuğla ve beton yığını olan bu "çirkin ördek yavrusu"nun, başkent havasını taşıyan çağdaş mimarlık ahenginin "güzel kuğu"suna dönüşmesi için yıllar, belki de onlarca yıl gerek…

Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olan Astana da büyüyor. Dünyanın en büyük kıtası olan Avrasya'nın merkezinde yer alan genç, bağımsız devletimizin başkenti, ülkenin siyasi, ekonomik ve kültür merkezi olma yolunda büyüyor.

Büyümesinin belirtisi olarak genç başkentimizin henüz çok kısa tarihinin parlak sayfalarından birini örnek vermek istiyorum. Bu parlak sayfa, 10 Haziran 1999 tarihinde yapılan şehrin resmi tanıtımı olmuştu. İnsanın emek ve aklıyla uçsuz bucaksız Kazakistan bozkırlarında büyümüş taşlardan kurulan başkentimiz o gün insanlığa tanıtılmıştı.

İnanması bile güç… Daha dün başkentin taşınmasının gereklilik ve mümkün olup olmayacağını tartışıyorduk. Şimdi ise düşüncelerimizin enerjisi gerçeğe dönüşmüş oldu: Kazakistan'ın merkezi bölgelerinden birinde sıradan bir şehir olan Tselinograd, ülkenin

başkenti Astana'ya dönüştü. O zamana kadar büyümüş ve güzelleşmiş Astana, Kazakistan Cumhuriyeti'nin başkenti olarak resmi bir şekilde tanınmasına layık olmuştur.

Çok büyük iş başardık. Yapılanmakta olan yeni başkenti oluşturmaya, düzenlemeye çalışırken uykusuz geçirdiğimiz gün ve geceler hâlâ aklımda. Yeni başkentin yapılanmasında görevli olan tüm yönetici ve çalışan kadro gündüz o kadar meşguldüler ki, gece saat iki civarlarında toplantı yapmak zorunda kalıyorduk. Tüm ülkenin uykuda olduğu bu saatlerde, yeni başkentin "kurucuları" biz geçen günün sonuçlarını çıkarıp yeni günün planlarını yapardık.

Günlerden birinde Vladimir Ni'yi yanıma çağırdım: "Volodya, Astana'nın tanıtımını iki ay sonra yapacağız. Farklı devletlerin Başkan ve Büyükelçileri gelecekler. Misafirleri ağırlayacağımız yer var mı? "Kongreler Sarayı" hazır olacak mı?" Ni'nin cevabı şöyleydi: "Kongreler Sarayı" nın ihalesini Çekler kazandı. Ancak onlar inşaatı uzatıyorlar. Bu gidişle yetiştiremezler. Ama söz veriyorum, "Kongreler Sarayı"nı yetiştireceğiz… Bir şartla… Eğer… Çekleri kovmayı kabul ederseniz. Aslında onlarla sözleşmemiz var ama… Şu an onlardan vazgeçmezsek ve sözleşmeyi feshetmezsek başkentin tanıtım merasimi Kongress-Hall olmadan yapılacak. Sokakta… Üstelik, meydan da Çekler tarafından yapılacak… Yalnız böyle devam ederse meydanı da bitiremezler".

Yapılacak bir şey yok. Onay verdim. Vladimir Ni, Çek müteahhitleri çağırıp inşaatı geciktirdiklerini söylemiş. Bu yüzden de sözleşmeyi feshetmek zorunda olduğumuzu izah etmiş. Çekler itiraz edip "mahkemeye vereceğiz" demişler. Ni ise "verin" demiş. Sonra gecikmenin kendilerinden kaynaklandığını anlayan Çekler dava açmaktan vazgeçtiler. Biz ise "İmstalkon" ve birkaç Türk müteahhitle sözleşme yaptık. Bunlar da hem "Kongreler Sarayı"nın, hem de meydanın zamanında hazır olacağını taahhüt ettiler. "Kongreler Sarayı" inşaatı ve meydanın düzenlenmesinde 2000 kişi çalışmıştı! Bu bile az oldu. Ni yine yanıma gelerek: "Nursultan Abişeviç, özel askeri birlikler bize yardımcı olabilir" dedi. Ben şaşırdım: "Özel askeri birlikleri mi?". Ni "evet" dedi, ısrarlıydı.

Askerler hem meydan temizlemesine, hem de başka işlerde çok yardımcı oldular. İlk bakışta tezat içeren bir çözümdü ama sonunda bunun ne kadar doğru olduğunu hepimiz görmüştük. İşte bu kadar "basit adımlar" atıldı. Tanıtım gününe her şey hazırdı. Astana sakinleri ve şehrin misafirleri bunu görmüş oldular.

Kongreler Sarayı ve meydan hazır. Başkentin tanıtımına gelecek olan şeref konukları nerede kalacaklar peki? Ni yine yanımda: "Nursultan Abişeviç! Otel yapalım!" Ben şüpheyle: "Ne oteli, Vladimir. Bu kadar sıkışık zaman içinde otel mi yapılır! Peki, yine de yapılması için gerekli olan ne?" Vladimir Vasilyeviç'in çözüm önerisi hazır: "Nursultan Abişeviç, kanunlara göre bir defada en fazla 500 yabancı işçinin ülkemize girmesi mümkün. Bu yönetmenliğin geçici olarak kaldırılması veya bir şekilde bunun otel inşaatında çalışacak olanlara uygulanmaması gerekiyor." Ben bunu hoş görmedim: "Nasıl yani, kaldırmak, uygulatmamak. Olur mu böyle şey?" Ni ısrarlıydı: "Yoksa yetiştirmemiz mümkün değil. Türk müteahhitlere sordum, 15 günde otel inşaatını tamamlar mısınız diye. Bu yönetmelikten vazgeçilmesi halinde 'evet' dediler."

Sonunda, teslim oldum. Yabancı işçilerin ülkeye girmesiyle ilgili yönetmenliğin geçici olarak kaldırılmasını kabul ettim. Türkler uçaklarla 3000 işçi getirip, tanıtım gününe ka-

dar "İnter-Kontinental" otelinin inşaatını tamamlayabildiler. İnşaat sırasında Vladimir Ni ile birlikte inşaat alanlarını ziyaret ettiğim oldu.

Bir gün inşaatı denetlemek için gelmiştik. Asansörleri gördüm. "Bunlarla çıkalım" dediysem de, Ni asansörlerin yük asansörleri olduğunu söyledi. Ben bunun sıkıntı olmadığını ve yine de bu asansörle çıkmak istediğimi belirttim. Güvenlik görevlileri gözlerini açtılar, herkes endişelendi. Vladimir Ni, Farid Galimov ve diğerler bir asansöre bindiler, ben ve iki işçi diğerine binmiştik. Bunun gibi durumlarda beklenen oldu... Asansör yarı yolda durdu. Elektrikler gitmiş. Bunun daha da ziyadesi, yan asansördeki halat kopmuş. Anlayacağınız, maceralı bir yolculuktu. Yine de üst katlara ulaştık.

Etrafları inceledikten sonra, tanıtım gününe kadar otelin tamamlanabileceği kanaatine varmıştım ve gerçekten de tamamlandı.

Devlet Başkanı'nın konağında olduğu gibi, elbette hiç sorun yaşamamış değildik. Hükümet konağının ek binası olacak Kazakistan Devlet Başkanı'nın konağının inşaat raporlarını her gün istiyordum.

Fakat sırf söze güvenmemek lazım. İnşaatın durumunu görüşmek üzere yapılan toplantıların birinden sonra güvenliğimi çağırdım. Saat gece 2-3 civarında konağın inşaat alanını dolaşayım dedim.

Toplantıda bahsedilenlerden hiçbir şey orada göremedim... Temelin atılacağı çukuru bile göremedim. Daha doğrusu gördüklerimin, temel atılacak yerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. Sabah, inşaat sorumlularını yanıma çağırarak, hoşnutsuzluğumu onlara aktardım. Bundan böyle inşaat ile ilgili durumları abartmaya çalışan olmadı. En azından bu kadar açık ve "utanmazca" yapılmadı. Buna rağmen inşaat yavaş ilerliyordu. En azından benim izlenimlerim böyleydi. Bunu da yardımcılarım ve inşaat sorumlularına defalarca söyledim. Ayrıca, hızlı yönetmek ve inşaat hızını devamlı denetlemek için onlara gerekli tembihi yapıyordum.

Beklenen gün geldi. Yeni başkentin tanıtımı hem ciddi, hem de sorumluluk isteyen bir işti.

Ama biz hazırdık. Bundan dolayı Astana ve böylece bütün Kazakistan'a faydalı olan insanlara, özellikle Astana'nın tanıtım günü için hazırlanmış olan "Astana" madalyaları vermek benim için ayrı bir zevkti. Bu kişiler arasında ilk önce tabii ki "demir adam" Vladimir Ni, "azimli" Amanjol Bulekpayev, "yorulmaz" Adilbek Caksıbekov ve diğerleri vardı.

"Astana" madalyasını vermek bana ayrı bir zevk vermişti çünkü gururla diyebilirim ki, madalyanın tasarım ve şekliyle doğrudan alakam vardı.

Böyle madalyanın bastırılması fikri çok önceden, daha yeni başkentin tanıtımı yapılması fikri proje safhasındayken aklıma geldi. Defalarca madalyanın esasını oluşturacak iç ve dış yüzünün taslaklarını çizmiştim. İtiraf edeyim ki o zaman gözlerimin önüne hep mimari ve tasarım hayalleri gelirdi.

Aynı dönemde Astana'nın birçok yapı ve binasının taslağını da çizdim. Bunlar arasında Milli Müze, Resepsiyon Salonu, şelaleler, fıskiyeler, konaklar ve daha birçok mimari yapı vardı. Bundan sonra tabii ki mimarlar gerekli düzeltmeleri yapıp profesyonel projelerini çizdiler. Bu yüzden Devlet Başkanı'nın peçetelere çizdiği bina projelerinin sonradan hemen taş, metal ve beton yapılarına dönüştürüldüğüyle ilgili efsaneler tabii ki ma-

sallardan başka bir şey değil. Ne kadar cazip olsa da, sübjektif olan fikirlere her zaman profesyonellerin düşüncelerini tercih eden insanım.

Projelerimin bir kısmı gerçekten gerçekleştirildi… Uzmanların titiz değerlendirmelerinden sonra…

Şehir tanıtımı için özel bir Kısa Vadeli Program kabul edilmiş, programın uygulamasına 217 adet yerli ve yabancı şirket katılmıştı.

Gelecek olan misafirleri muazzam bir etkinlik bekleniyordu. Davetiyeler birçok ülkenin Devlet Başkanlarına, uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerine gönderilmişti. Davet edilen kişi ve kuruluşların büyük çoğunluğunun olumlu cevap vermeleri beni gerçekten çok mutlu etti.

Astana'ya gelecek olan misafirler, Türkiye'deki "Okan" şirketi tarafından inşa edilen yeni beş yıldızlı "İnter Kontinental" otelde kalacaklardı.

İlk misafirimiz, ülkemizin büyük dostu ve büyük siyaset adamı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel oldu. Süleyman Demirel "İnter-Kontinental" otelinin açılışına ve Türk müteahhitlerin yaptığı diğer binaların açılışına katıldı.

Şehrin tanıtım tarihinden bir gün önce Astana'ya Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Ukrayna Devlet Başkanları geldiler.

Rusya'dan birçok üst düzey yönetici geldi. BDT dışında, merasime diğer yabancı ülkelerden birçok heyet ve şahıs geldi.

Misafir ağırlamayı sevdiğimizi herkes bilir. Kazakça tabiriyle: "Jaksı konakpen birge üyine kut-bereke kiredi!" - Hayırlı misafir eve bereket getirir.

Astana halkının katılımıyla 9 Haziran akşamı gerçekleştirilen toplu etkinliklerin en kalabalık olanının şairane sloganı "Ülkenin bugünkü ve asırlara dek başkenti kalacak, Astana!" idi. Spor tarzında muazzam gösterinin öncelik amacı, başkentin sakinleri ve misafirlerine güzel, eğlenceli anlar yaşatmaktı. Gösterinin bir de propaganda yönü mevcuttu. Neşeli, hayat dolu gülümseyen insanlar, sağlıklı yaşam tarzının avantajlarını sergileyeceklerdi.

Yılın en önemli olayı olan yeni başkentin tanıtım töreni 10 Haziran tarihinde gerçekleşmiş oldu. Gün resmi toplantıyla başladı. Birçok konuşma yapıldı. Bütün konuşmaların, yeni doğmuş bebek olan Kazakistan'ın yeni başkentine karşı güzel ifadeler içerdiğini vurgulamak istiyorum. Her konuşma yeni başkente refah, kurucuları olan çok milletli Kazakistan'ın halkına ise mutluluk dilekleriyle bitiyordu. Halkın bir sözü vardır: "Hayır uzaktaki misafiri de sevindirir, şerden öz kardeş bile uzak durur".

Kazakistan Cumhuriyeti'nin halkı ve kendi adıma bize karşı besledikleri saygı, hürmet, dayanışma ve dostluk duyguları için ülkelere, teşkilatlara ve yüksek misafirlere derin teşekkürlerimi bildirdim.

Bundan sonra yapılan bir dizi etkinlik arasında en önemlisi, yeni inşa edilen Kongreler Sarayında Kazakistan sanatçıları konser vermişti.

İşte, en çok beklenen etkinlik, Astana'nın en büyük meydanında gala-konser de gerçekleşti. Maalesef, o akşam hava çok güzel değildi. Ancak o gün hava durumunu düşünen pek olmadı. İnsanın ruhu bayram yapınca havanın ne önemi kalıyor ki…

Meydanda bulunan hoparlörden yükselen sesin ta uzaydan gelmesi, herkesi ayrı bir havaya büründürdü. Ses o an "Mir" uzay istasyonunda çalışan Kazak astronotu Talgat Musabayev'a aitti. Talgat Musabayev tüm Kazakistan halkına ve yeni başkente başarı ve mutluluk dilemişti.

Bu arada bana Kazak astronot, Rusya uzay ekibinin kaptanı ve onun meslektaşı uzay mühendisi Nikolay Budarin ile görüşme imkânı verdikleri için uzay uçuşlarının yönetim merkezine de müteşekkirim. Bu nedenle onlara içten dileklerde bulundum: "Dünyaya dönüşünüz hayırlı olsun! Dünya sizi bekliyor!"

Yeni başkent Astana'nın tanıtım etkinlikleri böyle mutlu ve sevinçli şekilde tamamlandı…

Bunlar sadece yeni başkentin tanıtımı değildi.

Bu tanıtım, dünyanın siyasi haritasında yeni bağımsız devletin var olduğunu göstererek tüm dünyaya sesini duyurmak için eşsiz bir fırsattı. Bu da ancak binlerce, on binlerce Kazakistan insanının gayretleri sayesinde mümkün oldu. Ve biz bunu başardık.

10 Haziran, artık "Başkent Günü" olarak kutlanmaktadır. Kutlama tarihi, diğer şehir günlerinin tarihlerinden farklı olarak, her yıl aynı kalmakta.

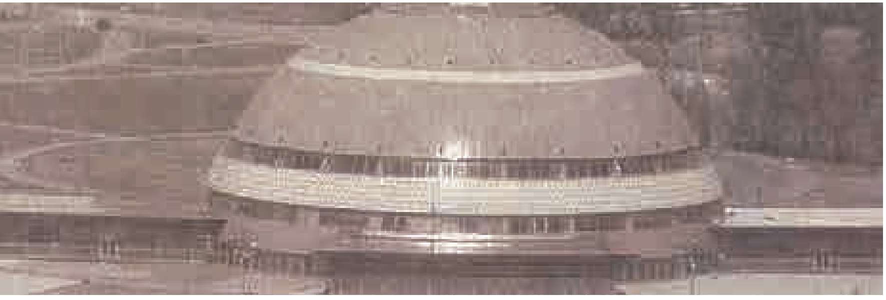
Bizim takvimimizde "10 Haziran" resmi bayram değilse bile, bu tarih gerçek milli bayramdır. Çünkü 10 Haziran 1998 tarihinde bağımsız Kazakistan tüm dünyaya yeni, genç başkenti Astana'yı tanıtmış oldu.

Kendi gününde Astana her zaman misafirlerini açık havayla karşılamıyor. Yine de (bunun içinde bir gizem yok değil!) hemen hemen her yıl 10 Haziran tarihinde hava çok güzel oluyor! Yine de bu konuda çok şey bize bağlı…

Hatırlıyorum da, bir sene Başkent Günü'nden bir gün önce 9 Haziran inşaat halinde bulunan yapıları dolaşmıştık. Soğuk şiddetli rüzgârdan hepimiz yağmurluk ve paltolarımıza büründük. Hava soğuk ve kapalıydı. Hava durumu insanların yüzlerine aksediyordu. Ülkemizin bütün turistik ve tarihi yerlerinin küçültülmüş şeklini bulunduran ve artık ünlü olmuş "Kazakistan Haritası"nın önünde dururken, tek tek hepsine baktım ve "Üzülmeyin, yarın güzel güneşli gün bizi bekliyor", dedim. Herkes gülümsemeye çalıştı ama inanmadılar… Ertesi sabah, 10 Haziran başkentin halkını ve misafirlerini sıcak hava ve güneşle karşıladı. Gökyüzünde dünkü kurşun rengi bulutlardan tutun, küçücük şirin bir bulut parçası bile yoktu. Herkesin morali çok güzeldi…

Şüphesiz, Astana Kazakistan topraklarında yeni fikirlerin uygulandığı pilot bölge kalmaya devam edecektir.

Bunda, yeni başkentin, yeni teknolojik dünya bakışının oluşmasının lider rolünü görüyorum. Bu, bizim için mutlak bir amaç olmasa da, dünyada saygın bir yere sahip olmak istersek, teknolojik olsun, bilimsel ve sosyal olsun, dünyanın yeni gelişmesini takip etmemiz şarttır.

Bu bağlamda, Kazakistan'da yeni inşaat ve mimari teknolojilerin uygulanması bakımından, Kazakistan'da sadece inşaat ve mimarlık sektörlerinin değil de, bu sektörlere doğrudan veya dolaylı şekilde bağlı bulunan alanlarının geliştirilmesi için de gerekli altyapı hazırlanmış olacağını düşünüyorum. Bu yüzden, en son teknolojileri kullanarak, inşaat şirketlerinin proje yapıp uygulamaları bana göre, sadece başkentin altyapısının geliştirilmesine katkı değil, tüm Kazakistan'ın sanayi ve üretim kültürüne büyük bir katkıdır.

Ekonominin sektörü olarak inşaat her zaman ve her hangi ülkede ülkelerin ekonomik gelişimine hız veriyordu. Cesaretle diyebilirim ki, ülke başkenti olan Astana'nın inşaatı, Kazakistan'ın ekonomisine çok büyük pozitif etki yapmıştı. Çünkü ülke ekonomisi az veya çok başkentin altyapısının hem genişlemesi, hem de işletilmesine bağlıdır.

Astana'nın inşaatında şu an, 20 bin kişinin istihdam edildiği yaklaşık 300 inşaat şirketi faaliyet sürdürmekte. Şehrin altyapısının geliştirilmesinde 240 orta ve küçük ölçekli şirket görevli. Başkentin mimari yüzünün oluşturulmasında yaklaşık 30 mimari şirket görevlendirilmiştir.

Bu şirketler zincirleme etkisi oluşturarak, diğer şirketler de bunları örnek alıp başkentin ve ülkedeki şehirlerin altyapısı ile ilgilenen yüzlerce, binlerce şirket daha aktif hale gelmekte ve ekonomik hareketlilik artmakta.

İnşaat öyle bir alan ki, ölçülere uymayı, farklı fikir, alet ve cihazları kullanmayı ve yeni bir emek kültürünün ortaya çıkmasını sağlıyor. Bu yeni kültüre "emeğe medeni yaklaşım" da diyebiliriz.

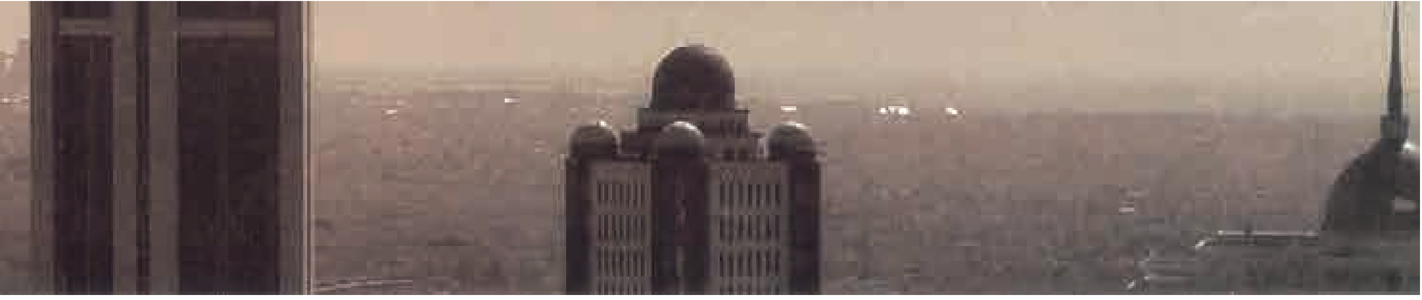
Bunun tezahürünü en küçük şeylerde bile görmek mümkün.

Bir sinemada söylendiği gibi "her kerpiç bir şey olmak ister". Gerçekten, inşaat ile uğraşanların en eski dostlarından olan kerpiç, eskiden tüm bina ve yapıların temeliydi.

Ancak sadece kerpiçlerle Astana'yı inşa etmek mümkün değildir. Bir inşaatçının dediği gibi, eğer sadece kerpiç kullanmış olsaydık (burada kerpiç derken eskimiş teknoloji kastediliyor), güzel ve hızlı inşaat yapmamız imkânsız olurdu.

Buna bir örnek olarak, Avrasya'nın karasal iklim özelliklerine sahip Astana'nın inşaatında şehrin zor hava şartlarını hesaba katmak zorundaydık. Bu yüzden, yeni konut ve idari binaların yapılarında boşluklu blokları esas alan inşaat yöntemi uygulanmakta. Ayrıca, Astana bataklık bir bölgede kurulduğu için, kazıkların da yoğun bir şekilde kullanılması şarttı.

Astana çok kısa süre içinde inşa edilmeliydi. Böyle olunca, zamanda kaybettiklerimizi alanda kazanmaya çalıştık. Yeni başkentin kısmi düzensizlikleri, mimari hayal gücünün geniş uygulama alanları, Astana'da inşaat çalışmalarının bir an önce tamamlanması için devletin sağladığı kolaylık ve muafiyetler olmak üzere, hepsi de ilişkilerin yeni boyutları çerçevesinde zamanı tasarruf etmeyi sağlıyordu.

Bu yüzden yeni başkentte inşaatın kalitesini düşürmeden, inşaatı hızlandırmak için demir ve betonarme karkas sistemlere sıkça başvurulurdu. Mesela, yeni başkentin sembolü haline gelen "Bayterek" kulesi inşa edilmişti. Zaten, hem bizim, hem yabancı inşaat şirketlerde, hayatımda ilk defa duyduğum, "egzotik" diyebileceğimiz yeni inşaat teknolojileri sıkça kullanılıyordu. Bunlar arasında "sızdırmaz pestil", "selektif ısıtmalı membran çatı", "yüksek basınçlı polietilen borular", "alükobond" vb.

İleri teknoloji sadece başkentteki bina yapılarında değil, şehrin altyapısının diğer alanlarında da uygulanmıştı. Mesela, sol kıyıdaki yollarda ve ta Tselinograd döneminden beri yapılmamış yağmur oluklarında da ileri teknoloji bolca kullanılmıştı. Eskiden yağmur yağdığında şehrin sokaklarını çamur ve kocaman su birikintileri kaplıyordu. Bugün Astana'nın sol kıyısındaki yollar, yeraltı sularından korumalı beton temeli olan çok katlı ve yağmur oluklarına sahip yapılardır.

Anlattıklarım, ilk bakışta görüldüğü kadar basit değil. Teknoloji ve üretim kültürünün gelişmiş olmadığı Sovyetler döneminde, Merkezi Kazakistan'ın sahip olduğu imkânlarla bile, yüksek teknolojiler hemen hemen kullanılmamaktaydı.

Astana'nın tanıtım gününe hazırlık çalışmalarına katkıda bulunan tüm inşaat mühendisleri ve işçilerine, Astana sakinlerine, sonradan gelecek olan nesillere Astana gibi güzel başkent bağışladıkları için derin teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Astana her gün, gözlerimizin önünde değişim yaşamakta. Hemen hemen her gün değişen ve gelişen şehir, iki veya üç sene önce onu ziyaret edenler için tanınmaz hale geliyor.

Eski Astana valisi, şu an ise Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü olan Temirhan Dosmuhambetov bana şunu anlattı: "Bir gün uçakta bir Alman bana hayranlıkla şunları söyledi: "Bir zamanlar Akmola'ya gelmiştim. Ama şimdi sanki başka bir şehre gelmiştim. Şehri zor tanıdım."

Bu sözler, basit bir övgü değildi. Hızla büyüyen Astana'ya karşı hissedilen hayret duygusuydu…

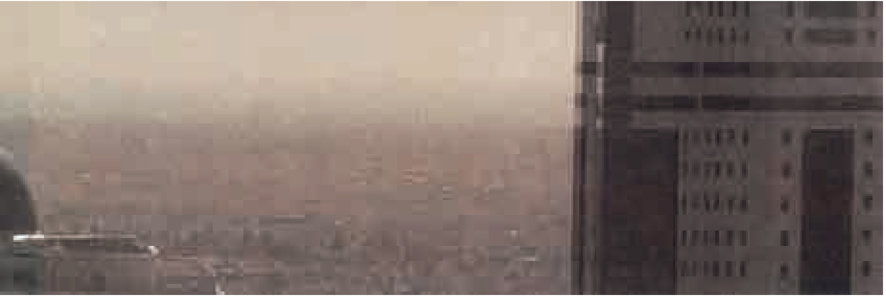
TAŞBAHÇE…

Şehrin estetiğini oluşturan unsurlar nelerdir? Hele de o şehir ülkenin başkentiyse… Bence bu sorunun cevabı o kadar da zor değil aslında. Şehrin estetiği bu şehrin kimliği bakımından değerlendirilmeli. Şehrin kimliği ise mimari, sosyal ve siyasi unsurlarından ibarettir.

Bana göre, şehrin kimliğinin oluşturulması, ilk önce şehir yönetiminin değil, merkezi yönetimin görevi olmalı.

Bunun örneğini bulmak için uzağa gitmeye de gerek yok. Fransa'da Paris'i güzelleştiren en çok dikkat çekici mimari projeler, ilk önce Cumhurbaşkanlığı projeleridir.

Bunun yanında, şehrin çehresinin oluşturulmasında şehir yönetiminin rolünü aşağıla-

mak gibi düşüncem yok tabii ki. Yine de, söz konusu şehir ülkenin başkenti olunca, tereddütsüz söylüyorum ki, Astana'nın estetik yönünü ilk önce merkezi yönetim organları belirlemeli.

Şehir mimarisinin sıra dışı özellikleri, bazı üslup ve konseptlerin benimsediğini inkâr etmiyor.

Bu bağlamda, mimarlığın mutlak bir geçiş yapmış başka bir şey olarak tanımlanması çok doğru.

Günümüzde mimarların gayretleri, geçmişi inkâr etmeden, modernite ile kültür hafızasının ahenkli bir birlik oluşturması yönündedir.

Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'nın eşsiz mimari temelinde, yukarıda bahsettiğim alışagelmiş şekillerle yeni, ultra modern tarzın birleşimi yatmaktadır.

Başkentin tanıtımına yetişmek için şehrin binaları onarılmış, birçok yeni bina inşa edilmişti. İnşaat ve monte işlerine bir "ordu" kadar işçi katılmış. Toplam 13,8 bin memur ve işçi Astana'nın inşaat ve onarım işlerinde görevlendirilmişlerdi. Değişim sadece Astana'nın binalarıyla sınırlanmadı, 248 metre kare alanı kapsayan şehir tamamen değişti ve yenilendi. Çok gayret ettik ve umarım, başkentin tüm özelliklerini göze aldık. Hem şehri düzenlemekle ilgili teknik çalışmalar yapıldı, hem de yeni kent kültürü unsurları uygulandı ve şehir sakinlerine yeni "başkent" mentalitesi ve yaşam tarzı benimsetildi. Şehir tanıtımından önce dikilen 100 bin ağaç ve çalı şehrin yüzünü daha güzel ve aydınlık yaptılar.

Sanıyorum, planladıklarımızın büyük kısmını uygulayabildik. Her şey değil, yine de başkentin misafirlerini ağırlamak için ve onların saygısına layık olabilmek için (en önemlisi de kendi kendimize saygı duyabilmek için) yaptıklarımız yeterliydi.

Şehrin altyapısı da yenilendi; Sokaklar, caddeler, meydanlar ve parklar ta 1994 yılından itibaren yapılmaya başlandı. Astana'nın en büyük caddesi olan Cumhuriyet Caddesi (eski "Tselinnikov" Caddesi) ta o zaman yeni görüntüsünü almıştı. Başından sonuna kadar asfalt ile kaplanmış sokak, başkentin esas trafik yükünü üzerine aldı.

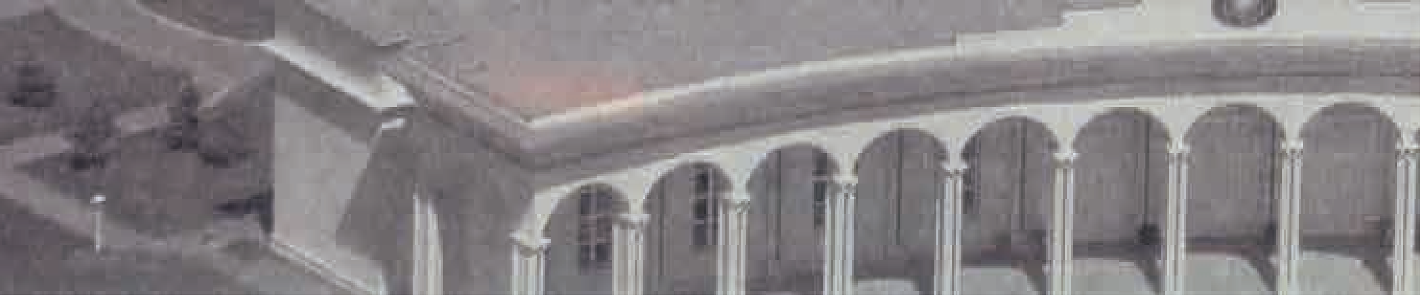
Cumhuriyet Caddesi, başkentin en önemli, tabir caizse başkent altyapısının stratejik objelerinden biri.

Caddenin onarımından sorumlu olan Amanjol Bulekbayev, çalışmalar sırasında her sabah hemen hemen bütün cadde boyunca, Gençlik Sarayı'ndan köprüye kadar yürüyerek, şehrin en önemli trafik damarının inşaat ve onarım çalışmalarını tek tek kontrol ediyordu.

Yenilenmiş cadde, Amanjol Bulekbayev'in eseriydi. Onun gayretleri sayesinde az harcamalarla en verimli ve güzel şekilde cadde yenilenerek güzelleştirilebildi.

Cumhuriyet Caddesi konusunda kendisi çok prensipliydi. 1994 yılında Cumhuriyet Caddesi'nin asfaltla kaplaması gündeme gelince, hükümet çok pahalı Japon yol yapma ve asfalt kaplama makinelerini kullanma kararı aldı.

Ancak Amanjol Bulekbayev hükümetin bu kararını uygulamayı reddetti. Gerekçe olarak, makinelerin fiyatı olan 4 milyon doların yolun asfaltla kaplanması için ödenecek abartılı bir rakam olduğunu söyledi. Bundan başka, makineleri ne kadar Japon olsa da,

Polonya'da üretildiği için, acaba meşhur Japon kalitesi korunabilmiş miydi? Aynı kaliteye sahip makineler daha ucuza başka bir yerden, mesela Almanya'dan satın alınabilirdi.

Her neyse, hükümetten "fırça yiyen" Bulekbayev, bizzat benimle irtibata geçmek zorunda kaldı. Kendi tutumunu ve hükümetin "asfalt" konusundaki tutumuna prensip olarak karşı olduğunu açıkladıktan sonra, ben şöyle cevap verdim: *"Eğer sen buna razı değilsen ve bu işin sorumluluğunu üzerine alıyorsan, Almanya'ya gidebilirsin."*

Bulekbayev'in hazırlıkları uzun sürmedi ve Ocak ayında o asfalt döşeme makinelerini almak için Almanya'ya gitmişti. Makineler alındı. Hem de "hükümetin" 4 milyon dolar karşılığında değil de, "devletin" 800 bin dolarına.

Nisan'da gelen makinelerle Cumhuriyet Caddesi ve havalimanına giden yollarda asfalt döşemesi yapıldı.

Buna rağmen, yağmurlu havalarda Cumhuriyet Caddesi'ni kaplayan çamur kuruduktan sonra havaya yükseliyordu. Bunun farklı nedenleri vardı. Bazı "bilge"ler, bunun kır şehirlerinin özelliklerinden biri olduğunu vurguluyorlardı. Ancak, diğer bir faktör olarak Cumhuriyet Caddesi'ne paralel olan ve köy yollarını andıran toprak sokaklardan geçen arabalar, Cumhuriyet Caddesi'ne çamur ve toz getiriyorlardı.

Bunu ispatlamak amacıyla, her yer su birikintileriyle kaplı yağmurlu günlerinden birinde, Astana'nın inşaat ve onarım çalışmaları ile ilgili toplantıdan sonra şehir yönetim kadrosunu otobüse bindirerek, Astana'nın merkezinden fazla uzak olmayan ama en çamurlu sokaklarına götürdüm. Bu sokaklarda çizmesiz gezen yöneticiler, şehrin temizlik konularının konuşulacağını tahmin ediyorlardı. Ama ben bunu yapmadım. Bütünsel bir yaklaşım önerdim. Aslında, tam bu anlarda, eski gecekondu evlerinin yıkılması, gerekli altyapının inşa edilmesi ve şehrin temizlik ve yeşillenme programlarının temelleri atılırdı. Böylece, tüm şehir sokaklarının yenilenme programı da başlatılmış oldu.

Güzelleşen başkent o kadar değişti ki, Kazakistan'ın başkenti sanki "Göreve başlamaya hazırım!" diyordu.

Bu muazzam projenin günlük zor işlerin, gerçekleşen tanıtım organizasyonunun, inşaatı ile ilgilenenlerin, belediyenin farklı bölümlerinin çalışmaları ve yüzlerce farklı insanın gayretlerinin meyveleri görünmeye başladı. Bütün bu insanlar, yeni başkentin "yeryüzüne" çıkmasını hazırlayanlardı…

Nihayet, tanıtımın en zor kısmı olan yeni yapıların inşa edilmesi tamamlanmıştı. İlk planlarımıza göre, başkentin resmi açılışı için 57 yeni yapının inşa edilmesi gerekiyordu. İnşaat sektörümüz kendisiyle gurur duyulabilecek seviyede; tüm bu yapılar zamanında tamamlanmıştı.

Sahil de hoş ve şık bir görünüm almıştı. Kıyıların yamaçlarını desenli döşemeler kaplamış, sahil boyunca sütunlu ve kubbeli çardaklar yapılmış, yine sahil boyunca, desenli set ile sudan ayrılmış asfalt yolu yapılmıştı.

İşim'in sularının tam ortasında kocaman bir çiçek açmış fıskiye… Sudan yukarıya doğru yükselen ve etrafında güneş ışıklarında parlayan küçük gökkuşağını oluşturan suyun "yükselişini" seyretmek, çok güzel. İşim'e çok yakın, içinde modern lunapark olan

rengârenk "Hayaller Dünyası Aya" eğlence-kültür merkezi kurulmuştur. Kenesarı Caddesi'nde bulunan ve meşhur pehlivanın adını taşıyan Hacımukan Munaytpasov Merkez Stadyumu tamamen onarılıp modernleştirilerek, bayram ve farklı kalabalık etkinliklerin yapılması için hazır hale geldi. Ayrıca Kazak halkının büyük bilge ve düşünürleri Tole bi, Kazıbek bi ve Ayteke bi'nin anıtlarının açılışı yapılmıştı.

Başkentin altyapısının onarım çalışmaları hız kazanmıştı. Şehrin sokak ve mahalleleri düzenlenerek süsleniyor, yollar tamir görüyor ve onarılıyordu.

Ancak resmi tanıtım günü, devamlı, durmadan güzelleşen ve mükemmel hale gelen şehrin yaşamında kısa bir andı…

Şehrin tanıtımının üzerinden 7 yıl geçti. Fakat bu süre içinde neler yapıldı! Tren garı tamamen onarılıp çağdaş görünümünü kazandı ve yeni, modern uygulamalara sahip oldu. Böylece Astana'ya gelen ve gidenlere rahat şartlar sunuldu.

Başkente yakışır bir tren garına sahip oldu Astana. Dış çizgileri aynı kalsa bile, onarımından sonra tren garı hem iç ve hem de dış görüntüsüyle tanınmaz hale geldi.

Altyapısı yenilendi, yeni terminal donanımı uygulanmaya başladı, bekleme salonları yenilenerek genişletildi.

Bundan böyle günde 5800 yolcu tren garından yararlanma şansına sahip oldu. Tren garının iç salonuna bilgi tablosu yerleştirilerek, görüntülü kontrol sistemi uygulanmaya başladı. Binanın içinde bar ve cafeler, sinema salonu, dinlenme odası ve küçük market yolculara hizmet sunmaya hazır.

İkinci olarak, peronda, yolcuları yağmur, rüzgâr ve kardan koruyan siperler yerleştirildi. Buna ilaveten engelli ve yaşlılar için cam vitraylarla süslü asansör ve yürüyen merdivenli gar salonları yapıldı.

Şüphesiz, başkentin demir yolu kapısı şehrin mutlaka görülmesi gereken yerler arasında yer edinecektir…

Açılan yeni kültür ve eğlence merkezleri arasında en çok dikkate değer yerler, K.Bayseitova Opera ve Bale Tiyatrosu'nun klasik çizgileri, modern stilde yapılan "Sinema-siti" sineması, içinde sergi salonları, kütüphane, konferans salonu bulunan Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'nin muazzam kubbesidir.

Ocak 2004'te Kazakistan'da resmi ziyarette bulunana Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'ni ziyaret ettik. Putin'in ilgiyle Kazak çadırını ve göçebe hayatının inceliklerini yansıtan içindeki eşyaları incelediğini fark ettim ve gururlandım. Işıklarda parlayan Altın Adam figürünün Putin'de hayranlık uyandırdığını gördüm.

Kazakistan Maliye Bakanlığı binası da yuvarlak çehresiyle gayet etkileyici. Yüksek dalgayı andıran binanın şeklini bazı Kazakistan sakinleri dolar işaretinin şekliyle özdeşleştirerek, halk arasında binanın adı "dolar" kalmıştı.

Binanın baş mimarı ve şehrin mimarlık ve inşaat departmanı Başkanı Vlaimir Laptev

binayı Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet sembollerinden biri olan devlet bayrağının şeklinde projelendirmişti. Mimarın fikirlerine göre, açık mavi renkte olan ön cepheden yansıtılan güneş ışınları binaya dalgalanan kumaş parçası görünümü kazandıracak, bulutların hareketlerinden doğan dinamik güneş yansımaları dev kumaş parçasının rüzgârda dalgalanıyormuş gibi bir hareket etkisi sağlayacaktı. Belki, binanın ön cephesinin tam mavi olarak görünmediğinden olmalı ki, binanın bayrak olduğu çok belli değil. Buna rağmen, Astana halkının binanın şeklini "dolar"a benzetmelerini bir trajedi olarak değerlendirmiyorum. "Dolar" mı istiyorlar, "dolar" olsun… Önemli olan binanın gerçekten etkileyici ve güzel olduğu.

Maliye Bakanlığı binasının yerinde daha evvel "parti üyeleri evleri" bulunurdu. Eskiden modern sayılan ve sevilen bu apartman evler şu anki şartlarda çok eskimiş gibi duruyor. Şehrin bu semtini dolaşırken, şehrin merkezinde yer alan, lavaboları bahçesinde büyük müstakil evlerden hoşnut olmadığımı belirttim. Acaba bunları yıkıp yerlerinde şehrin ihtiyaçlarına cevap verecek daha büyük ve ultra modern bir yapı inşa edilse? Şehrin aksakallarından A. Caksıbekov bu eski yapıları yıkmaya zor ikna oldu. Bu evlere çocukluğundan beri ayrı bir saygısı vardı Caksıbekov'un. Burası eski Akmola'nın bir nevi "asiller yuvasıydı". Şimdi ise burası Maliye Bakanlığı, fıskiyelerle süslenmiş park ve diğer modern yapıların bulunduğu yeni semt.

"Alatau" Spor Sarayı'nın Sovyetler döneminden kalan ve henüz inşaatı tamamlanmamış "Mintyajspetstroy" binasının olduğunu hatırlayan hemen hemen hiç kalmadı. Bu binanın etrafında bir birine girecek kadar yakın, beton duvarlarının kırıntılarından aceleyle yapılan garajlar bulunurdu. Bunun gibi garajlar her yerde vardı. Şehrin dış görünümünü bozan bu yapılar yıkılınca Caksıbekov hep "ahlar" çekti…

Maliye Bakanlığı binasının ve daha birçok binanın inşaatının Astana'nın en büyük inşaat şirketlerinden "Bazis-A" şirketi tarafından yapıldığını eklemek istiyorum. Milli Enerji Bakanlığı, şu an uygulanmakta olan İşim'in sol kıyısındaki "Transport-Tauer" doğal gaz dağıtım şirketi de güvenilir, büyük projelere girme riskini alan, elemanlarının profesyonel ve dürüst olmalarıyla kendini inşaat piyasasında tanıtan bu şirket tarafından yapılmışlardı.

"Transport-Tauer" binasının inşaat ihalesine birkaç yabancı ve yerli şirket bir arada başvurmuştu. İhaledeki tekliflerden "Bazis-A"nın mimar ve tasarımcılarının hazırladıkları proje diğer tüm projeleri çok geride bırakmıştı. Estetik tarafı bir yana, en hesaplı olan bu proje bina yapımında yaklaşık 10 milyon doların tasarruf edilmesini sağladı.

Şehrin sportif kısmı de unutulmadı. Aynalarla kaplı "Alatau" Spor Sarayı ve keskin kenarlarıyla deniz yüzeyini yaran dev okyanus gemisini andıran "Kazakistan" Spor Sarayı kısa sürede tamamlandı.

Ayrıca yeni hipodrom, kürek su sporu kanalı, sekiz korttan ibaret tenis merkezi, iş merkezi kulesi ve daha birçok yeni bina...

11 milyon doların harcandığı eşi benzeri olmayan "Kazakistan" Spor Sarayı'nın samimi sponsorların parasıyla yapıldığını bir daha hatırlatmak isterim. Finansmanı "Chevron",

"Exon-Mobil", "İspat-Karmet", "Alüminiy Kazahstana", "Access Industries", "Philip Morris", "Eke", "Enka", "Parker Drilling", "Donskoy" ve "Sokolovsko-Sarbayski" madencilik fabrikaları, Kazhrom ve Aksuskiy demir karışımları fabrikası tarafından sağlanmıştı. Ricama cevap verdikleri için hepsine teşekkürlerimi bildirmek istiyorum.

Spor merkezinin özelliklerinden biri, tamamen yerli malzemelerden yapılmış olması. Spor merkezi 5000 seyirci kapasitesiyle ülkenin en büyük buz patenine sahip. Ayrıca, spor merkezinde olimpiyat standartlarına uygun olarak yapılan ve 1200 seyirci kapasitesiyle yüzme havuzu bulunmakta. Ve daha neler neler…

Tek kelimeyle, yeni başkentin sportif yönü de "güzel" notunu aldı. En azından şu an, yeni spor merkezleri, Astana'nın halkı ve misafirleri tarafından en çok ziyaret edilen yerler arasındalar.

Yeni başkentin ilgi çekici yapılarından biri "Duman" Eğlence Merkezi. Okyanustan binlerce kilometre uzakta bulunan Astana halkı, deniz suyu ile doldurulmuş 13 dev akvaryum içindeki bu okyanus hayatının içinde kendini bulabilmekte. Kır topraklarında yer alan yeni başkent hayatını renklendiren ve daha farklı kılan bu yapının önemi ve cazibesi gerçekten çok büyük.

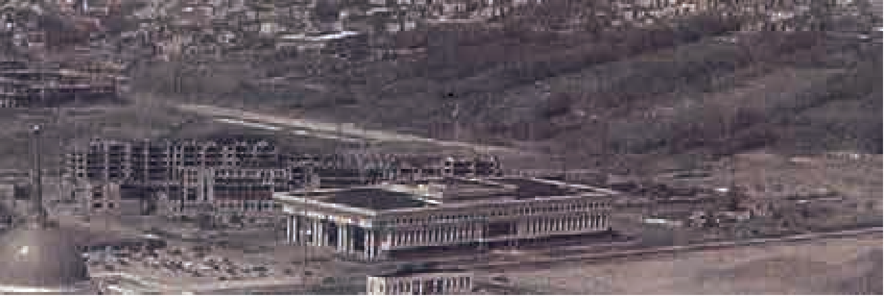
Camdan bir koridordan geçerken, başını sağa sola çevirerek, bazen de kaldırarak, Nemo Kaptanı gibi, Kazakistan'ın başkentine yerleşen okyanus ve deniz sularının egzotik canlılarını görme şansını buluyoruz. İhtiyoloji (Balık bilimi) uzmanı olmadığım için, "Duman" merkezinde yaşayan tüm deniz canlılarının isimlerini bilmem imkânsız ama önemli olan bu değil… Önemli olan, Kazakistan başkent halkı, kendini deniz sahilinde bulunan kent halklarından farklı hissetmeyecek… Bunu anlamak için "Duman" merkezini ziyaret etmek yeterlidir. Sözgelimi, merkezin içinde modern standartlara uygun sinema salonu ve deniz suyu üretme fabrikası bile mevcut.

Yukarıda bahsettiğim etnoparkın içinde, Kazakistan'ın haritasını tek tek tekrarlayan, ülkenin şehir ve bölgelerinden Kazakistan'ın mimari elmasları toplanmış. Bunlar arasında muhteşem yeni camii ve güney başkentindeki altın kubbeleriyle parlayan Diriliş Katedrali, Yedi-Su bölgesinin yitirilmiş atalarımızın hatırası Otrar'ın taş kuleleri ve efsanelerle dolu kadim Altay'ın ahşap yapıları yer alıyor.

Her hangi şehir ve özellikle başkent altyapısını tamamlayan sosyal-tedavi yapıları da unutulmamış. Yeni başkentin halkına yapılan en güzel hediye, kurulan yeni hastane ve polikliniklerin modern teçhizatla donanmış olması.

Çocukların bakımını sağlamak ve sağlıklarını korumak bizim için görevden ziyade vicdani bir borçtur. Büyüyen neslin sağlıklı ve mutlu geleceklerini düşünerek, onlara kalbimizin parçasını vermekten daha güzel bir şey var mı?

Bu gibi çalışmalara örnek olarak 2003 yılında açılış merasimine katıldığım Astana'nın sol kıyısında kurulan yeni Kardiyoloji-cerrahi Merkezi gösterilebilir. Bu yapı, Suudi Arabistan'ın prensi Sultan'ın şahsi hediyesidir. 30 yatak kapasitesi olan istenokardi, infarkt, kronik kalp yetersizliği, kalp kusuru vb hastalarına özel cerrahi yardım verilmek üzere kuru-

lan bu merkez, Orta Asya'da bu alanda çalışan tek sağlık merkezidir. Merkezde son teknoloji uygulanmakta: "Philips" (Hollanda) markalı anjiografi sistemi, Alman "Dreger" şirketinin narkoz ve yoğun bakım ünitelerinde kullanılan müşahede teçhizatlarıyla donanmış iki operasyon odası, "Stok" (ABD) şirketinin yapay kan dolaşımı sistemi, 8 yataklı yoğun bakım üniteleri, "Bi Brawn" Alman şirketinin iki adet hemodiyaliz aleti.

En çok 2'nolu Çocuk Hastanesi'ndeki değişikliği sevdim. Daha 1999 yılında Tokyo'dayken, Japonya hükümetiyle "Kazakistan Sağlık Sektörünü Modernleşme ve İyileştirme Sözleşmesi"ni imzalamıştık.

Bu sözleşmenin kağıt üzerinde kalmayıp hayata geçmiş olması benim için büyük sevinç kaynağıdır. 2001 yılında Astana'daki hastanelere toplam bedeli 10 milyon dolar olan tıbbi donanım ve teçhizat teslim edildi. 2'nolu hastaneye yerleştirilen tomografi cihazı, operasyon odaları donanımı sayesinde çocuklarımıza yardım etmek amacıyla bir adım atılmış, birçok çocuğun hayatı kurtarılmış ve yüzlerce hasta çocuk ayağa kalkmıştır.

Şu an son model cihazlara sahip bu hastaneden her sene Astana'da yaşayan 7-8 bin çocuk tedavi görebiliyor. Ve sadece Atsana çocukları da değil, Kazakistan'ın herhangi bir yerinde yaşayan çocuklar bu hastanenin hizmetlerinden yararlanabiliyorlar. Bu hastane tek Astana'ya değil, bütün Kazakistan'a yapılan çok değerli bir armağandır.

Eylül 2001'de resmi açılışına katıldığım Cumhuriyet Kliniği de tek ve son teknoloji ekipmanına sahip hastane oldu. Söylendiğim gibi, BDT ülkelerinde benzeri olmayan bu hastane İngiltere hükümeti tarafından 10 yıl vadeli 88 milyon dolarlık krediyle inşa edilebildi. Büyük hastane kompleksi bir anda yaklaşık 240 yetişkin hasta kabulüne hazır olup hastaların tedavi masrafları yerel ve merkezi devlet bütçelerinden karşılanmakta.

Şüphesiz, çocuklarımızın psikolojik sağlığını de düşünmememiz mümkün değil. Zor aile şartlarında büyümüş, annesi babası olmayan, küçük yaştan itibaren anne şefkatinden ve baba sözünden mahrum kalmış çocuklarımızın da var olduğu sır değil. Bazen psikolojik yaraların fiziksel yaralardan daha ağır olduğu bilinen bir gerçek. Beden acısı uyuşturulabilir ama dünyadan şefkat ve sevgi bekleyen çocukların kalp acısını yatıştırabilecek bir güç var mı?

Bu yüzden Haziran 2001'de gittiğim, "SOS Kinderdorf-Astana" Uluslararası Çocuk Köyü'nün açılışından çok ama çok memnun kaldığımı belirtmeden geçemem.

Bilmeyenler için hatırlatayım. Uluslararası "SOS Kinderdorf" Vakfı yaklaşık yarım asır önce savaş sonrasındaki Avusturya'da, kuruluşun ilk başkanlığını yapmış German Gmayer tarafından kuruldu.

Bu kuruluş çok güzel görevler üstlendi. Irk ve din ayırımı yapmadan "SOS", kuruluşu öksüz çocuklara barınacak ev temin etmek, ve bu mekanda onların büyümelerini ve iyi eğitim alarak hayata hazırlanmalarını sağlamak vazifesini üstlenmiştir.

Kinderdorf" Vakfı öksüz kalmış çocuklara ev ortamını sağlayarak, çocukların gerçek toplum fertleri olmalarını ve yetişkin hayatına başlayabilmeleri için elinden geleni yapıyorlar.

"Çocuk Hakları Beyannamesi"ni imzalayan Kazakistan Aralık 2000'de "Aile tipi çocuk

köyleri ve genç evleri" kanununu kabul etti. Ama bundan daha önce, Ağustos 1994'te eşim Sara Nazarbayeva "SOS - Kazakistan Çocuk Evleri" Vakfı'nı kurdu. Bugün bunun gibi diğer köyler Atsana ve Almatı'da kurulmuştur. Yakında aynı köy Temirtau'da kurulacak.

2000 yılında yürürlüğe giren kanunun ilk tuğla taşı söz konusu Vakıf olmuştur.

Astana'daki çocuk köyü bir evden ibaret değildir. Çocuk köyü, çocukların tüm ihtiyacını karşılayan küçük bir çocuk kentidir. Sıcak ve ev ortamını andıran binalar, çocuk yuvası, sağlık ocağı, misafirhane, spor sahaları ve ek yapılar… Kazakistan'ın başkentinde bir "Çocuklar Kenti".

Bu küçük kentte 108 adet küçük vatandaşımız yaşıyor. Her biri özel, farklı, yetenekli ve büyüdüğünde Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı olma hakkına sahip.

Şüphesiz başkentin en büyük süslerinden bir diğeri, Lev Gumilev Avrasya Üniversitesi olmuştur. Yeni kurulan üniversite kampusu Astana'daki diğer yapılarla uyum içindedir. Önemli yabancı misafirleri kabul ettiğim üniversitenin sade ve uyumlu yapısına hayranlığım her geçen gün daha da artmakta...

Üniversite binasına gelen misafirler de hayran kalıyorlar. Avrasya Üniversitesi'ne atılan her bakış, başkentin kültür sermayesinin somut ürünlerinden bir kısmını keşfediyor.

Ocak 2001'de çok güzel Astana Kazak-Türk Lisesi'nin açılışına katıldım. Daha 1994 yılında kurulan bu lisede, kaliteli bir öğretmen kadrosu tarafından Kazakça, Türkçe, Rusça ve İngilizce olarak eğitim verilmekte. Eğitim kalitesi çok yüksek olan bu okulun mezunlarının %98'i Kazakistan ve yabancı yüksek öğretim kurumlarında eğitimlerine devam etmekteler.

Bunun gibi okulların siyasi önemi de yok değil. Bunlar Kazakistan-Türkiye, Kazakistan-Rusya, Kazakistan-İngiltere aralarındaki dostluklarımızın birer simgeleridir.

1998 yılında Kazakistan ile Rusya arasında imzalanan "Eğitim İşbirliği Anlaşması", Kazak-Rus Üniversitesi'nin kurulacağına ilişkin bir madde içermekte. 2003 yılında bu madde gerçekleşmiş oldu. 10 Haziran 2003 tarihinde, yeni başkentin sol kıyısında kurulan yeni üniversitenin kampusunun açılışına katıldım. Sözgelimi, üniversitenin kurucu ve ortaklarından biri, Rusya ve BDT ülkelerinin en büyük üniversitelerinden olan Moskova Çağdaş Sosyal Bilimleri Üniversitesi oldu.

1994 yılında şahsi talimatım üzerine yeni inşaat malzemelerini kullanarak kurulan Kazakistan Devlet Hukuk Akademisi binasının da çok güzel ve ciddi bir tarzı var.

Çağdaş, yetenekli, yeni tip yönetim kadrosunu talep eden genç Astana için, Hukuk Akademisi acil ihtiyaçlardan biri. Çünkü Yüksek Mahkeme, Baş Savcılık, tüm bakanlık ve devlet kurumları Astana'da bulunmaktalar. Akademi öğrencilerine Haziran 2001'de konuşma yaparken, bugün en önemli meselelerimizden bir olan küresel dünya sistemine entegre olmamızı ne şekilde gördüğümü anlattım. Ayrıca, hemen hemen her problemin

eğitimle çözüleceğini de hatırlattım; tabi ki, öncelikle hukuk eğitimi üzerinden… Bu yüzden, geleceğin hukuk, avukat ve savcıları olan bu öğrenciler Kazakistan vatandaşları için büyük önem taşıyan meseleleri çözmek zorunda kalacaklar.

İçinde "Darın" Cumhuriyet Merkezi, Uluslararası "Bilim" Merkezi, İbray Altınsarin Kazak Eğitim Akademisi ve Eğitim ve Testler Devlet Standartları Merkezi olmak üzere, 4 eğitim teşkilatının bulunduğu Yeni Projeler Merkezi de bende güzel izlenimler bıraktı.

"Darın"ın bilgisayarlarında ülkemizin tüm üstün kabiliyetli çocukların kayıtlı olması beni şaşırttı. Çünkü bunlar altı bin üniversite, ortaokul ve lise öğrencisi demek. Yine de, Kazakistan'da üstün kabiliyetli çocukların daha fazla olduğunu düşünerek, kurucuların bu bilgi bankasını daha da genişleteceklerini ve geliştireceklerini ümit ediyorum.

Uluslararası "Bilim" merkezinin projesine bir göz atalım. "Bilim", Kazakistan'daki bütün kent ve kırsal bölge okullarını kapsayacak muazzam bir "bilgisayarlar arası bilgi ağı"nı oluşturmayı planlıyor. Bu bilgi ağında, öğrenciler elektronik ortama aktarılan kitaplardan istedikleri bilgilere ulaşabilecekler.

Nihayet, Başkent günlerinin birinde, 10 Haziran 2004 yılında Milli Akademi Kütüphanesi'nin muhteşem binasının açılışını Yuriy Lujkov ile birlikte yaptık! Lujkov, başkent kütüphanesine yakışacak Rus klasiklerinden tam 3 bin cilt kitap hediye etti.

Elbette, sadece üniversitelerin kurulmasıyla yetinmek yetersiz olur. Öğrencilerin yaşayabilecekleri, kalabilecekleri yerlerin var olması da çok önemli. Bunun en güzel örneklerinden biri, Lev Gumilev Avrasya Üniversitesi'ne ait 500 öğrenci kapasitesine sahip 9 katlı öğrenci yurdu. Öğrenciler için düşünülen daire tipi odaları gezmek büyük bir zevkti. Hemen hemen her odada telefon var. Öğrenci yurt binasında kütüphane, okuma salonu, yemekhane, kantinler, çamaşırhane, dans salonu ve çocuklarını ziyaret edecek anne babalar için otel mevcut.

Çok iyi hatırlıyorum ki, ben öğrenciyken böyle bir yerde kalmayı hayal bile edemezdik. Aslında, bir öğrencinin bunun gibi şartlarda kalabileceği aklımıza bile gelmezdi. Herhalde, aldığımız eğitim böyle düşüncelere müsaade etmiyordu…

Mamafih, öneminden yola çıkarak, Astana'daki eğitim alanına daha geniş yer vermek istiyorum.

Astana'nın ve Kazakistan'ın gelişmesi için ayrı öneme sahip olan ülkenin entelektüel kadrosunun yetiştirilmesi meselesi, ülkemizin eğitim sistemi için motivasyon kaynağı olmuştur. Stratejik öneme sahip bu meseleye her zaman daha fazla dikkat etmeye gayret ettim.

Bilim ve Eğitim Çalışanları II. Kurultayı'nda bu konuda sunduğum düşüncelerin, hükümet tarafından kabul edilen "2003-2006 yılları arasında kadro yetiştirme ve işsiz Astana nüfusunu eğitme sürecinin düzenlenmesi için İlk, Orta ve Mesleki Eğitim Programı"nda yer alması beni son derece memnun eden bir husus oldu.

Söz konusu programda, eğitim sistemindeki reform ve yeniliklerle ilgili birçok genel hüküm ve yönetmenlik yer aldı.

Bunlar arasında ilk önce 15 Mayıs 2000 tarihli Kazakistan hükümetinin "İlk ve Orta Mesleki Eğitimini Geliştirme" kararı, "Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" adlı 2005 yılına kadar Astana şehrini sosyal ve ekonomik geliştirme Programı, "Başkentte Eğitim" adlı 2005 yılına kadar Astana'da eğitim geliştirme Programı yer almaktadır.

Kazakistan'ın başkenti olarak ve hızla büyüyen bir şehir olarak Astana'da eğitimim geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin, öncelik verilen konular arasında yer alması sevinç vericidir. Çünkü şimdi bile Astana'da profesyonel ve kalifiye kadronun yetersiz olduğu hissedilmeye başladı. Bu sorun çok acil olduğu için, çözümü bir an önce bulunmalı.

Bu yönde ilk adımlar atıldı. Şu an Astana'da kalifiye personel yetiştiren 26 kuruluş mevcut. Bunun gibi eğitim kurumlarında yaklaşık 11 bin kişi eğitim görmekte. Mesleki eğitim kurumları 20 genel branşta 25 farklı mesleğin eğitimini vermekteler. Bu eğitim sürecinde devlet kurumlarının yanı sıra özel kurumlar da yer almaktalar.

Söz konusu eğitim programları hayata geçirildikten sonra almamız gereken sonuç ne? Ayrıca başkentte ne gibi kadro ve personel sıkıntısı yaşanmaktadır.

İlk önce mesleki eğitim kurumlarında daha esnek bir sistem tesis edilecektir. Bu sistem başkentteki iş piyasasının dengesini sağlayacak. İş piyasası kapsamında ise arz ve talepler daha uyumlu hale gelerek, ihtiyaç duyulan mesleklerle personel talepleri arasında denge oluşturulacaktır.

Bunun yanında, iş piyasası tahmin ve analiz kurumu faaliyete girecek. Bana göre, bunun gibi iş piyasası gelişme analizi faaliyetleri, kısa ve orta vadede kalifiye personelin yetersizliği veya belli meslek sahiplerinin fazlalığı gibi olumsuz olaylardan kurtulmaya yardımcı olacaktır.

Mesleki eğitim alanının maddi ve teknik altyapısı da daha sağlam ve çağdaş hale getirilecektir.

Sözün kısası, bunun gibi ve diğer sonuçların elde edilebilmesi için mesleki eğitim sisteminin yeni ve daha yüksek seviyeye çıkması şarttır.

Astana'nın gelişmesi, başkent altyapısının sürekli gelişmesi ve modernleşmesi demektir. Saha kapsamlı ve fonksiyonel başkent altyapısı daha karışık ve teknoloji ağırlıklı hale gelmekte.

Bunun içindir ki, bu altyapının çalışır durumda kalmasını sağlamak ve en önemlisi de gelişmesini sağlamak için Kazakistan'ın yeni başkenti, çağdaş mesleklere vakıf, profesyonel ve kalifiye personel yetiştirme meselesine çözüm bulmalıdır.

STİLİN GARANTÖRLERİ…

Her hangi bir şehrin, özellikle bir ülkenin başkentinin sadece bina ve diğer mimari yapılarıyla meşhur olmadığını iddia ederim. Binalar muazzam ve ihtişamlı, sıra dışı ve sıradan olabilirler. Ancak bir şehiri özel, farklı ve unutulmaz kılan bunlar değil, milli kültür ve ruhun parçasını taşıyan sembolik yapılar. Yeni başkentin farklı yerlerinde bulunan ta-

rihi ve mimari şaheserleri ve anıtlarından bahsediyorum. Bunlar olmadan, belki de Astana sadece bir taş ve beton yığını olarak kalacaktı.

Herhangi bir başkent-şehrinin estetik çehresini oluşturan, tarihi ve sembolik anıtlardan başka bir şey değildir. Ancak bunların fonksiyonu bununla da bitmiyor. Mimari ve tarihi yapılar, şehir sakinlerinin güzellik anlayışını geliştirerek, yaşadıkları şehrin estetiğini anlama ve hissetmesini sağlamaktadır.

Astana'da çok fazla sanatsal bir tarza sahip değil. Ancak, bu konularda önemli olan, çok olması değil, güzel ve kaliteli olmasıdır. Bir tane de olsa, eğer bir mimari yapı veya heykel insanın kalbine dokunarak, şekliyle tasvir edilen düşünce ve duyguları yaşatıyor ve hissettiriyorsa, bunun tek olması bile, bir birine benzeyen, hiçbir duygu uyandırmayan ve bu yüzden sadece taş yığını kalmaya mahkûm olan çok sayıda aynı yapı ve heykelden daha iyidir. Tek bir mimari yapının seyircide şehrin şeklinin tamamlanmış olduğu ve bu şehrin sadece estetik açıdan hoş olmasıyla yetinmeyerek, stil açısından da tamamlanmış olduğu hissini veriyorsa, şehrin estetik ve tarz güzelliğinin geliştirilmesi amacıyla yeni planların yapılması için yeterlidir.

Eskinin yeniye yer vermek zorunda kaldığı durumlarla çokça karşı karşıya kalmaktayız.

Mesela, daha birkaç sene önce Tselinograd'ın merkez meydanında, şu anki Meclis binasının önünde duran Lenin heykelinin kaderi böyle oldu. Şehrin aksakalları ve gaziler Lenin heykelinin yıkılmasına çok karşıydılar. Onları çok iyi anlıyordum. Ben bile onların görüşüne az çok katılıyordum. Ancak, ne yaparsan yap, bu heykel, başkentteki devlet binalarının bulunduğu semtin yeni mimari tarzı ile tezat oluşturuyordu. Sorunun çözümünü Amanjol Bulekbayev getirdi. Gazi ve aksakalları şehrin merkez meydanında toplayan Bulekbayev, genç bağımsız devletin Meclis binasının önünde durarak, iki saate yakın Lenin heykelinin yıkılma gerekçelerini izah etmeye çalıştı. Bir buçuk saat süren bağırmalar ve tartışmalardan sonra, valinin tutumunu kavrayıp kabul eden Astana halkı, heykelin yıkılışına "evet" dedi.

Tselinograd'ın başka bir mimari eserinin kaderini anlatan bir hikaye daha… Önceden, şehir girişinde, şu an Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'nin kubbesinin yükseldiği yerde, K-700 traktör duruyordu. Tabir caizse bu, Tselina bölgesinin işletme sembolüydü. Traktörün birilerini rahatsız ettiği yoktu tabii. Yine de şehrin yeni mimarisine hiç uymuyordu. Ne yapılmalıydı? Uzun düşüncelere dalmadan, Amanjol Bulekbayev "Tselina" ismini taşıyan sovhoza bu traktörü hediye etti. Evet, sadece hediye etti.. O kadar... Müteşekkir köylüler gelip traktörü kendileri götürmüşler. Diyorlar ki, traktör hâlâ kullanılıyormuş. İsmi de var; Kenarında büyük harflerle "Amanjol" yazılıymış.

Fırsattan faydalanarak, okurlarımla birlikte yeni başkentin tarihi ve mimari eserlerini dolaşmak isterim.

Havalimanından şehre giden yol boyunca, İşim'in önünde ilk bakışta garip görünen bir yapı var: 27 metrelik tepenin üzerinde bir taş. Bu yapının özelliği, uzaktan ona baktığın zaman ne için oraya konduğu belli olmaması.

Ancak 55 basamak yukarı çıktıktan sonra bu yapının, siyasi sürgünlerin kurbanları olan GULAG adasında ölmüş milyonlarca masum insanın hatırasına yapılmış anıt olduğu

anlaşılıyor. Bu abidenin temeli Kazakistan Halkları IV. Kurul Toplantısı'nın açılışı sırasında atıldı. Tepe üstündeki kabartmalar, kutsal emaneti olan hayatı alınan insanların trajedisini anlatıyor. Ve bunun nedeni de, musallatlarından daha fazla vatanlarını sevmeleridir.

Bunun sembolik bir anlam taşıdığını düşündüm. "Bunun" derken, abidenin neyi anlattığı ancak onunla doğrudan temasa geçildiğinde anlaşılıyor. Uzaktan trajediyi görmek mümkün değil, insanların yaşadıkları felaketin boyutları ancak bu trajediyi simgeleyen bir şeyin yanında az çok hissedilebilir. Tepenin üzerine çıkan her Kazakistan vatandaşı, kurbanlarını anlatan abidenin yanında Stalin döneminin trajik muhtevasını daha açık hissetme imkânını buluyor. Bana göre bu mimari yapının değeri, ilk önce sanatsal tasvirinden duygusallığa sağlanan geçiştedir.

Havalimanından ve hızla büyüyen şehrin sol kıyısından, eski köprüden geçerek şehre girdiğinizde üzerinizden sarkan üç katlı desenli kemeri görmemeniz mümkün değil. Kemerin tepesinde bulunan disk güneş ışığında dönüyor gibi.

Bu kemer, eski Kazak nasihati veya temennisi olan "bata"yı simgeliyor. Kazak dilinde "bata" "nasihat, temenni" demek. "Bata" yola çıkarken veya önemli bir işe başlarken mutlaka söylenmeli. Bu yüzden köprü üzerinden sarkan "bata", şehre giren her yolcuya sanki iyi yolculuklar ve işlerinde hayır dileklerini sunuyor.

Yine köprünün parmaklıklarında taştan parslar gözüküyor. Bunlar şehri korumaktan ziyade, Kazakistan'ın gelişimini simgeliyorlar. Kar Parsı, yeni dünya değerleri bakımından gelişimimizin simgesi olup, şehre giren herkesin gözüne ilişen parslar, bizim şu anki önceliklerimizi hatırlatıyorlar. Bunun gibi durumlarda, bazı simgelerin doğru, tabir caizse "ideolojik" anlamı çok önemli. Parsın güç ve çevikliği "agresif" herhangi çağrışımlara yol açmamalı çünkü bunun gibi sembollerin güç ve kuvveti, gelişim sürecinde bulunan bir devletin kaçınılmaz ve ısrarlı gayretlerin yansımasıdır.

Cumhuriyet Caddesi'nden geçerek Hükümet ve Parlamento binalarına doğru döndüğünüzde, kendinizi başkentin merkezi meydanında bulacaksınız.

Hükümet ve Parlamento binalarının etrafında bulundukları meydanın bir kısmı tamamen açık, Kenesarı Sokağı'yla bitişik meydanın diğer kısmında ise birkaç fıskiye ve heykel bulunmakta. Meydanın tam merkezinde bulunan üç katlı bir kap şeklinde yapılan en büyük fıskiyenin sembolik bir anlamı var.

En üst tabakadan akan su ikinci tabakaya dökülüyor. Ön dolduğunda ise en alt ve en geniş tabakaya akmaya başlıyor. Yaşam ağacını simgeleyen bu şelale dünyanın 3 boyutlu tablosunu simgeliyor: En alt kap, geçmişimizdir. Ortadaki kap ise günümüz, şelalenin üst kısmı ise geleceğimizdir.

Fıskiyenin etrafında ejderha, deve, boğa, koç gibi hayvan figürleri bulunmaktadır. Fıskiyenin yapımcılarına göre bu dört hayvan bilgelik, toprak, su ve ateşi simgeliyorlar.

Her hayvanın ağzından akan su, bu dört ana unsurdan ibaret olan hayatın sürekliliğini simgeliyor.

Meydana yakın, İşim sahilinde, Cumhuriyet Caddesi ve Abay Sokağı'nın birleştikleri yerde Kazakistan halkının önemli şahsiyetlerinden Han Kenesarı Kasımov ve halk düşünürü Abay Kunanbayev'in heykelleri duruyor.

Abılay Han'ın torunu Han Kenesarı atın üzerindeyken kolları açmıştı… Sanki halkını kahramanlığa çağırıyordu.

Han Kenesarı, vatanının bağımsızlığı için silahlı mücadele eden son Kazak hanı olarak Kazakistan tarihine girmişti. Kazakistan'ın bağımsızlığını korumak için yapılan ayaklanmanın başındaydı o. Yesil kıyılarında geçen bu ayaklanma o kadar büyük yankı uyandırmıştı ki, Kenesarı Han, dünyaca ünlü bilgi kurgu yazarı Jules Verne'in romanlarının birinin kahramanı olmuştu.

Heykeltıraş Nurlan Dalbayev ve mimar Şota Velihanov'un yaptıkları sahilin üzerinde yükselen 3 metrelik (kaidesiyle birlikte) Kasımov Heykeli, bağımsızlığın kendi kendine elde edilemeyeceği, bağımsızlık için sürekli mücadele edilmesi, bağımsızlık elde edildikten sonra onu korumak için yine mücadele edilmesi gerektiğini sembolize etmektedir.

Kenesarı Han Heykeli'nin Mayıs 2001 tarihinde açılış töreninde bulunduğum zaman bir demet çiçek koydum anıta… O an içimden tüm Kazakistan halkına minnettar olduğumu geçirdim… Çünkü halkımızın hafızasında Abay, halkının özgürlük ve bağımsızlığının ölümsüz arzusunu duyan bir devlet lideri olarak kalmıştır. Halkın hafızasında onun adını silmeye ne kadar uğraştılarsa da, halk onu unutmadı. Şimdi ise Kazak hükümdarının tunçtan heykeli, Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 10. yıldönümünün sembolü olarak İşim'in sularının üzerinde yükselmektedir.

Elinde kitapla duran büyük Kazak düşünürü Abay uzaklara bakıyor... Yüzü oldukça düşünceli… Bana öyle geliyor ki, halkının kaderini ve geleceğini düşünen "tunçtan" Abay, uzun yoluna kısa ara vererek, hakikati bulmaya çalışıyor…

Abay'ın 3,5 metre yüksekliğindeki muazzam heykeli, Astana halkının en çok sevdiği parklarından birinde bulunmakta.

Yüksek Mahkeme'nin binasının yanında "Üç Kazak Beyi" heykelini görmek mümkün. Kazakistan halkı için zorluklarla dolu dönemde bu üç bey, hanların aralarındaki anlaşmazlıklara rağmen Kazakistan halkını Cungarlara karşı mücadele için ayağa kaldırmaya muvaffak olmuşlardır. Büyük beyler olan Tole, Kazıbek ve Ayteke, Kazakistan tarihine adalet, bilgelik ve milli birlik sembolleri olarak girdiler. Bunların büyük taş figürleri, birlik olmadan milletin var olmasının mümkün olamayacağı, bilgelik olmadan da milletin gelişiminin mümkün olamayacağının sembolleri olarak durmaktadır.

1726 yılında efsanevi Karatau dağının güney yamacında, Orada-bası tepesinde, hanlar, beyler, bekler, askeri komutanlar ve hürmetli aksakallar Kazakların tüm cüzlerinin temsilcileri Kurultayda bir araya gelirler.

Bu üç büyük bey acıklı bir ses tonuyla büyük han ve komutanların gözlerine bakarak, Kazak halkının dertlerini anlatmaya başlarlar: "Oyrat Başkomutanı Galdan Tseren'in ordu-

larının Kazak kırlarına saldırdığı bu dönemde eğer Kazak halkı arasında gerçek kardeşlik tesisi edilemezse, Kazak halkının geleceği hiç olmayabilir." Tole bey, Kazıbek bey ve Ayteke beyin sınırsız otoriteleri vardı. Buna karşılık Kurultayda toplananların hepsi iç çatışmaları bırakmayı ve Kazak halkını kurtarabilmek için birleşmeye yemin ettiler.

Başkent parkının tam merkezinde Hukuk Akademisi'ne bitişik olarak, büyük Kazak yazar ve şair, çağdaş Kazak edebiyatının kurucusu Saken Seyfullin'nin heykeli duruyor. Bu heykel yazarın doğumunun 100. yıldönümü münasebetiyle yapılmıştır.

Heykel, sandalyede oturan bir adam şeklinde yapılmıştı. Saken Seyfullin'in sakin ve düşünceli yüzü onun sanatsal arayışların bir yansımasıdır. Sanki, biraz sonra Saken Seyfullin'e ilham gelecek ve elinde kalem şiirlerini kağıda dökmeye başlayacak…

Astana, şairler şehri. Demek istediğim, sadece şehrin şairane yapıya sahip olduğu değil, şehrin içinde bulunduğu haline ne kadar şairane ruhun yansıtılmış olduğu. Kazakistan araştırmacılarından Grigoriy Potanin'in dediği gibi: "Bana öyle geliyor ki, tüm Kazak kırları hep türkü söyler". Potanin'den esinlenerek, benim de içimden "Bana öyle geliyor ki, Astana hep türkü söyler!", demek geliyor. Astana Kazakistan'ın bütün halklarının dilleriyle türkü söylüyor. Ve bu türkülerin bazı kahramanları heykellere dönüşmüş.

Astana'nın yeşil parklarından birinde büyük Rus şair Aleksandr Puşkin'in heykeli de var. Heykeltıraş, sanki Puşkin'in ilhamın tesiriyle kendinden geçtiği anını taşla ifade etmiş. Sanki şair en büyük ve en güzel şiirlerini bu anlarda yazıyor gibi... Kelimelerden ibaret olan fikirleri, hayalleri ve duygularını saklamaya çalışarak, şair koşuyor, içinden bu kelimeleri tekrarlıyor, yaratıcılık şansını yakalamaktan memnun ve mutlu. Bana göre Puşkin'in heykellerinden en başarılı olan bu heykel, sanat ile edebi mutluluğu bir arada bulunduran Astana'nın en dinamik heykellerinden biri. Moskova'daki Puşkin heykelini de gördüm. O heykel, Puşkin'in şahsiyetinin büyüklüğünü ve zihinsel dehasını, insan aklının derin ve güçlü özünü aksettiren bir yapı. Buna karşılık, Astana'daki heykel, şairin edebi, şairane, "Allah'ın vergisi" dediğimiz özünün bir sembolü.

Astana'da, şehir halkı ve misafirlerin sıkça gelip vakit geçirdikleri geniş bir alan vardır. Bu park alanı "Kürekçiler kanalı" denilen yer boyunca devam ediyor.

Meydan, Lev Gumilev'in adını taşıyan Avrasya Milli Üniversitesi, İçişleri Bakanlığı, Katolik kilisesi ve sinagog, konutlar ve eğlence yerleriyle çevrili.

Ancak, meydanın en önemli özelliği, ortasında "Vatan Kahramanları" anıtının yer alması. İkinci Dünya Savaşı'nda savaşan ve ancak yarısı evlerine dönmüş olan 1 milyon Kazak askerinin hatırasına dikilen bu anıt, Karaganda şehir halkının Astana'ya hediyesidir.

Mayıs günlerinden birinde, vatan kahramanlarına atfen yapılan kutlamalar sırasında, aklıma büyük bir yapının hayali geldi. Bu yapıda, nesillerin bir birinin devamı olduğunu simgeleyen atalarımızın güçlü ruhunu ve zamanlar arasındaki bağı birleştirilecekti. Heykeltıraş Yuriy Baymukaşev ve mimar Baktıbay Taytaliyev, ressam Makaş Aliakparov ve Karaganda Sanat Vakfı Başkanı Aleksandr Kuritsın'in gayretlerinin sonucu olarak hayalim hayata geçirildi.

Göklere ellerini açmış tunçtan yapılan başak demetinin boyları ve muhteşemliği herkesi hayran bırakıyor. 101 başaktan ibaret yapının yüksekliği 37,5 metre. Bu yapının sembolik muhtevası oldukça açık: Yapı tüm Kazakistan halkının birlik ve hayırlı gayretlerini simgeler. Yapının bütünlüğünü tamamlayan desenli kemerle çevrilmiş kürenin şekli, vatanımızın güç ve refah kaynağı olan manevi mirasını akla getiriyor.

Tunçtan demetin içinde bulunan "Halkların Annesi"ni simgeleyen bir kadın figürü, tüm Kazakistan halkını gülümseyerek karşılıyor. Aile fertlerine sevgi ve hayır dua kasesini uzatan Halkların Annesi'nin açık yüzü, Kazakistan topraklarında barışın, huzurun ve istikrarlılığın en güzel simgesi.

Vatan Kahramanları Kompleksi'nin temelinde yer alan barelyef, ülkede barış ve anlayışın zor ve kanlı mücadele sonucunda elde edindiğini gösteriyor.

Burada, bir grup Sovyet askeri, ölüm eken yıkıcı güç faşistlerle mücadeleye giriyor. Barelyef ise Kazak halkının büyük düşmanı ve varlığını tehlikeye atan Cungarlar ile Kazak komutanları arasında devam eden muharebeyi gösteriyor. Kompleksin bütünlüğünü, en alt kısımda bulunan "Ebedi ateş" tamamlıyor.

Almatı'dan getirilen "Ebedi ateş", "28 Panfilovlular" anıtındaki ateşin bir parçası. Astana'ya bu ateş 9 Mayıs 2001 tarihinde geldi. Aynı tarihte Vatan Kahramanları Kompleksi'nin açılışı yapıldı. Ben de, şehitlerimize saygı ve hürmetlerimi bildirmek için oradaydım.

Bu külliyatın daha bir özelliği, Eylül 2001'de Astana'ya gelen Katolik Reisi Papa II. Jean Paul ayinini burada yaptı. Kazakistan halkının barış sevgisini ve birliğini simgeleyen bu anıtın önünde konuşma yapan Papa, farklı milletlerin sevgisinden, insanları barışa yönelten inanç düsturlarının sağlamlaştırılmasından bahsederek, Kazakistan halkına şunları söyledi: *"...Değerli Kazakistanlılar, bayrağınızın rengine bakarak, Yaratandan bu renklerin simgelediği nimetleri istiyorum. Mavinin simgelediği azim ve açıklık, altının işaret ettiği barış ve refah. Tanrı senden ve halkından memnun olsun Kazakistan! Sana barış ve anlayış dolu gelecek nasip etsin!"*

Ancak Kazakistan'ın başkentinin çekici özellikleri sadece mimari yapılar ve anıtlar değil! Yesil nehri üzerinde yapılan yeni köprüden de bahsetmemek mümkün değil. "Sarıarka" adıyla bilinen bu köprü, yeni başkentin yeni gelişen sol kıyısını hızla büyüyen sağ kıyısıyla birleştiren ilk köprü.

Bu yeni köprünün uzunluğu 214 metre, genişliği ise 33 metre. Eski köprü gibi bu köprü havalimanına ve Korgaljınsk Otoyolu'na doğru ilerleyerek, başkente bir nevi kapılık görevini yapmakta. Üç katlı köprüyü oluşturan demir yapıların her birinin ağırlığı 3 bin ton olup, 15 tonluk traktörün ağırlığına dayanabilmekteler. Köprü günlük 25 bin araba kapasitesine sahip!

Başkentin mutlaka görülmesi gereken yerlerinden bahsederken, Astana'nın armasından da bahsetmemek mümkün değil. Şehir arması elbette bir mimari yapı değil, yine de başkentin bütün merkezi cadde, sokakları ve binaların ön cephelerinde şehir armalı bayrakları görmek mümkün. Rüzgârda dalgalanan şehir arması, Astana'nın estetiğine katkıda bulunarak, eşsiz mimari bütünlüğü sağlıyor.

Astana'nın armasının yeni alternatifi Haziran 1999 tarihinde, resmi tanıtımından bir sene sonra, kabul edilmiştir.

Armanın yeni alternatifi ressam ve tasarımcı Demibay Salauat ve Amanjol Çekanayev tarafından tasarlandı. Armanın ortasında yuvarlak Doğu kalkanı, yuvarlak mavi fonun üzerinde kale duvarlarının önünde kanatlı bir Pars resmi. İskit tarzıyla yapılan parsın başında, Kazak hanlarının başlıklarını andıran altın bir taç var. Taçlı pars hem şehrin tarihinin kutsallığını, son Kazak hanı Kenesarı'nın cesaret ve gücünü, ayrıca ressamların ifade ettikleri gibi, yeni bir yere ülkenin başkentini taşımayı cesaret eden, yeniden bağımsızlığına kavuşan Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'nın cesaret ve bilgeliğini simgelerler.

Koyu kırmızı kale duvarları, şehrin ilk önce İşim kıyısında kurulan kale-şehir olarak kurulduğuna işaret ediyor. Beyaz renk ise Kazak halkının düşüncelerinin berraklığını ve asaletinin simgesi.

Armanın içindeki kalkanın etrafları altın şeritle süslenmiş. Altın şeridin üstünde Kazak halkının ocağının sembolü olan "şanırak", kalkanın sağ ve solunda Tselina bölgesinin sembolleri olan buğday başakları ve altın şeridin alt kısmında "Astana" yazısı var.

Böylece, tarihi bir sembol ve ülke halklarının ve devletin olumlu gayretlerin sembolü olan Astana'nın arması, uluslararası arma standartlarıyla uyum içindedir.

MÜKEMMEL UĞRUNA BÜYÜK TAARRUZ...

Gelecek, ancak planlandığı zaman mükemmeldir. Belki bu, gayet kesin bir iddia oldu ama bazı kişiler planlamanın, günümüzü yeniden düzenlerken veya onu daha da iyileştirirken meydana çıkabilecek muhtemel birçok hata ve yanlışlıklardan kaçınma imkânı sunduğu hakkında yine de şüphe duyarlar. Umarım, bu kitabı okuyan Astana'nın büyük çaplı yapılanma çalışmalarının "yeter ki yapılsın veya bir an evvel bitsin" mantığıyla yapıldığı gibi bir izlenim edinmemiştir.

Tabii ki öyle değil. Devletin başkenti olan bir şehrin inşası, şehrin gittikçe gelişen niteliklerinin birbiriyle uyumunu sağlamadan ve yeni yerleşim birimlerinin kaotik bir şekilde artması halinde kaçınılmaz bir şekilde meydana gelen olumsuz gelişme ve problemleri ortadan kaldırmak, iyice düşünülmüş ve hesaplanmış bir plan olmadan imkânsızdır.

Bildiğim kadarıyla Amerika'nın Detroit şehrinde, üzerinde "Gelişme Programı Anıtı" yazılı bir anıt kaide var. Anıt, hayran olunacak bir eser. Zira, yaklaşık bundan otuz yıl önce yürürlüğe konulan gelişme programı sayesinde şehir kaçınılmaz büyük problemlerden kurtarılabilmiş, normal seviyede gelişme kaydeden ve fonksiyonlarını yerine getiren bir şehir olmuştur.

Rivayetlere göre Astana'nın ilk (o zamanlar Akmolinsk idi) genel yapılanma planı 1840 yılında, yani kale-şehrin oluşumundan on yıl sonra oluşturulmuş.

Ondan yüz yıl sonra ise Sovyetler döneminde, 1957 yılında Akmolinsk'in "Kazgorselstroyproekt" Enstitüsü'nün projesine göre yeniden planlanması kararı alınmıştır.

Genel planında şehrin merkezinin belirlenmesi, mahallelerin genişletilmesi, yol inşaatlarının geliştirilmesi, şehir içindeki yolların restorasyonu, yeni şehir içi yollarının hizmete girmesi de dahil olmak üzere geleceğe dönük şehir altyapı sistemiyle ilgili birçok konu yer almaktaydı. Örneğin, gar meydanı ile şehir merkezini birbirine birleştiren "Ulitsa mira" (Barış caddesi) (bugünkü Beybitşilik Caddesi) adındaki yeni bir yol yapıldı.

11 Mart 1961 tarihinde Tselinograd olarak ismi değiştirilen Akmolinsk'te genel plana ve SSCB Bakanlar Kurulu'nun 1961 yılı özel kararına göre büyük çaplı yerleşim birimleri inşa edilmeye başlanmış, halkın "hruşevka" diye adlandırdığı büyük panel evler yapılmıştır.

Sovyetler Birliği içindeki göçlerden dolayı, barındırdığı nüfusun artış hızına zar zor dayanan başkent Tselina bölgesinin büyümesi ve şehir altyapısının gelişmesinden dolayı şehrin sadece bir Kazakistan şehri olarak değil, aynı zamanda SSCB'nin de büyük bir şehri olarak planlanma ve yapılanma ihtiyacı doğdu. Leningrad İnşaat Mühendisliği "Gorstroyproekt" Enstitüsü'nden G.Y. Gladşteyn başkanlığındaki bir grup mühendis tarafından 1962'de geliştirilen imar planı, o zamanki Tselinograd için hazırlanan en iyi genel planlardan birisi olarak başkent Tselina için hazırlanmıştı.

Genel plana konut yerleri, yönetim binaları, toplumsal ve üretim alanlarını kapsayan bölgeler yardımıyla şehrin genel görünümünün yapısal bir bütünlük içermesi prensip olarak dahil edilmişti.

Başkentin "Astanagorproekt" Enstitüsü Müdür Yardımcısı Nurbek Gabdulhamidoviç Aujanov bu konuyla ilgili görüşlerini "Astana, 21. Yüzyıla Sıçrayıştır" adlı eserinde şöyle yazar: *"... Şehrin nüfusu proje sürecinde (1980) 350 bin kişi olarak hesaplanmıştı. Şehir merkezi olarak, o zamanki şehrin güney doğu kıyısına, şehrin yeni bölümüne doğru yerleşerek, gelişme trendi yakalayan Tuzlu-Dere semti düşünülmüştü. Merkeze göre taşra kısmında kalan yerleşim birimlerine ilerde yeni Bakir Topraklar Bölge merkezî yönetim birimlerinin daha geniş alanlarda inşası amacıyla zengin imkânlar verilmeliydi.*

Bilimsel ve proje organizasyonları için yerleşim birimlerinden daha güneyde büyük alanlar tevdi edildi. Şehrin İşim nehriyle oluşturduğu sağ sahil kesiminde kurulan park alanları aktif bölgeleri tamamlayan bir sıra oluşturdu. Proje, 5 binden 100 bine kadar halk nüfusuyla beş ana semt yönetimini öngörmüştü..."

Daha evvelki şehir gelişme planlarında fonksiyonel bölgelerin iç içe geçişmiş olması prensip olarak alınırdı. Bu bölgeler arasında şehrin ya da başkentin yönetim merkezi şehrin merkezinde yer alır, onun da etrafında farklı nitelikteki kısımlar yer alırdı. Merkezden sonra devam eden ikinci daire konutlardı. Üçüncü ve son daire taşra kesiminden yer alır, bünyesinde üretim merkezlerini barındırırdı. Bu yapılaşmaya göre park ve dinlenme merkezleri şehrin her dairesi içinde yer alırdı.

Tselinograd'ta ise, görüldüğü gibi kürevi değil, tamamen bir birine paralel doğrusal bir yapılaşma vardır.

Bölgeler, doğrusal çizgiler üzerinde uzanan ve birbirine sıkıca bağlantılı, hat boyunca olabildiğince serbest gelişme imkânına sahip geniş hatları andırıyordu. N. Milütin'e göre, art arda üretim, konut ve park olmak üzere bütün bölgelerin birbiriyle maksimum derecede etkileşim kurmaları bu tür bir yapılaşma sayesinde mümkün olabilmiştir. Tselinograd'ın imarlaşmasında ise park bölgesi olarak İşim nehri kıyısı tercih edilmiştir.

Eğer Astana'nın ilk yıllarına ait şehir haritasına bakılırsa, Milütin'in imar planına uygun, tamamen hat boyu şehirleşme prensibinin uygulandığı açık bir şekilde görülür. Şehrin uzunlamasına yapıya sahip ve birbirinden açıkça ayrışan hat alanlarından oluşan ve bir tür "sandviç"i andıran bir görünümü var. İşim nehri boyunca park alanı devam ediyor. Merkez şehir park alanı ise nehrin sol kıyısında yer almakta. Arkasından, şehrin mahallelerini teşkil eden konutlara ait hat devam ediyor. En son olarak konutların ardından Astana'nın endüstri ve üretim merkezlerinin yer aldığı alan devam ediyor.

Tselinograd'ın 1987 yılında Devlet Proje Enstitüsü "Kazgiprograd" tarafından hazırlanan genel plana göre tekrar yapılaştırılması amacıyla yeni bir karar alındı. Öz itibariyle 1962 genel planında yer alan şehirleşme ilkeleri bu yeni planda da korundu. Aslında bu plan, daha evvelkinin biraz geliştirilmişi ve başkent Tselinograd bölgesinin gelişimi için başarılı bir şekilde uygulanması amacıyla daha modernize edilmiş bir versiyonuydu.

Bu yeni plana göre şehrin stratejik olarak doğuya doğru gelişmesi gerektiği benimsenmişti. Ayrıca İşim nehrinin sol kıyısının özel yerleşim alanı, şehir halkının dinlenebilmesi amacıyla sağlık, eğlence ve park merkezleri olarak geniş bir şekilde kullanılma açılması önerilmiştir.

Bağımsızlığa kavuştuktan ve başkentin Akmola'ya taşınması kararının alınmasından sonra şehrin yapılaştırılmasıyla ilgili yürürlükte olan ilkelerin günümüz gerçeklerine cevap vermediği anlaşıldı. Başkent statüsüne sahip bir şehir şartlarında fonksiyonel alanlar sistemine daha kuvvetli ve büyük bir "idari bölge" yüzünün eklenmesi gerekliydi.

Özellikle bu yeni bölge şehri yapılaştıran bir fonksiyon yüklenmeli ve şehrin gelecekte gelişme vektörlerini belirleyen sistematik ve sadece cumhuriyet çapında değil, uluslararası statüye sahip bir faktöre sahip olmalıydı. Dolayısıyla Astana'nın gelişmesinde tamamen yeni, orijinal ve gelecek vaat eden genel plana acilen ihtiyaç duyulduğu anlaşıldı.

Fakat bu acelecilik şehre kötü bir şaka yapmıştı. 1995 yılında başkentin gelecekte yeniden yapılanması için genel plan yarışları düzenlenmişti. Aradan tam bir ay geçmiş ve nihayet beklendiği gibi, 13 (uğursuz sayı) Aralık 1995 tarihinde yarışmaya katılan ama yarışma şartlarına hiç uymayan 17 projeyi jüri incelemeye aldı.

Böylesi sorumluluk gerektiren, daha düzenli ve ilkeli bir metot uygulanmasını gerektiren önemli bir organizasyonda meydana gelen olayları değerlendirerek, yeni başkentin gelişmesine ışık tutacak nitelikteki eskiz fikirlerin bulunması amacıyla uluslararası katılıma açık bir yarışma düzenlemeye karar verdik.

İlan edilen yarışma gerek yerel ve gerekse uluslararası seviyede mimarlık ve şehir planlama merkezlerinin büyük ilgisini topladı.

Yarışmaya mimaride ileri ülkelerden tam 50 proje katıldı; Japonya, ABD, Avustralya, İtalya, Fransa, Almanya, Rusya, Finlandiya, Kore, Bulgaristan, Pakistan, Polonya, Çek, Ukrayna, Özbekistan, Belarus, Kırgızistan ve Litvanya. Bütün projeler Kongre Merkezi'nde tanıtıldı ve isteyen burada özel olarak projeleri yakından inceleme imkânı buldu.

Yarışmaya katılanlardan kurallara uygun ve ihtiyaca cevap veren toplam 27 proje seçildi ve saygın jüri üyeleri tarafından incelemeye alındı.

Yarışma sonunda, Kazakistan'ın yeni başkentinin yeniden çağdaş nitelikte mimari yönden yapılaşma ihtiyacına gerçek anlamda cevap verebilecek tek bir proje uygun görüldü. Bu proje, Japonya'nın saygın mimarı ve adı gerçekte Noriaki olarak biraz daha farklı şekilde bilinen Kisö Kurokava'nın projesiydi.

1934 doğumlu Kisö Kurokava'nın adını her mimar minnetle anar ve sahip olduğu ün ve nişan oldukça ilgi çekici: ABD Mimarlar Enstitüsü'nün Onursal Üyesi, İngiltere Kraliyet Sanatlar Akademisi Onursal Üyesi, Japonya Sanat Akademisi Akademisyeni, Japonya Peyzaj Organizasyonları Topluluğu Başkanı, birçok profesyonel ve uluslararası yarışmanın ödül sahibi ve Kazakistan Başbakanı Danışmanı.

Takdire şayan bu mimarın adı çağdaş birçok mimari eserde ve şehir mimarisinde de geçiyor: Japonya'nın Osaka şehrinde Milli Etnoloji Müzesi, Sony firmasına ait şirket kule binası, Fransa'da Japon-Aman Merkezi binası, Bulgaristan'da otel "Vitoşa", Japonya Milli Kukla Tiyatrosu "Bunraku", Hiroşima, Vakayam ve Nogay'da Bilim, Çağdaş Sanatlar ve Etnoloji Müzesi ve insanlığın sahip olduğu daha birçok altın mimari eserleri arasına giren yapıtlar.

Büyük mimar ve usta Kisö Kurokava oldukça parlak birisi. Onun adını, varlığın doğası "metabolizma" hakkında insanı düşünmeye sevk eden büyük mimar Kendzo Tange'nin izinden giden ve yeni bir yöntemin temsilcisi olarak ifade etmek isterdim.

Bu yeni yöntemi "metabolizma" terimi üzerinde uygulayan ilk kişi, 1960 yılında Japonya Ticaret Odası tarafından Tokyo'da düzenlenen uluslararası tasarım konferansı esnasında Kisö Kurokava olmuştur.

Astana'nın yeniden yapılanması amacıyla önerilen ve kabul edilen projede kimi ilkleri uygulanan Kisö Kurokava'nın bu yeni yöntemi üzerinde biraz durmak istiyorum.

Metabolizma konseptinin temeline iki yapının birleşimi konulmuştur: Bazı statik yapı temel ve mimari elementlerin dinamik birleşimi.

"Metabolizmacılar" şehir gelişmesine, elementleri farklı hız ve zamanlarda gelişen ve aynı zamanda ölerek düzensiz bir şekilde değişen çevreye benzer bir şekilde bakmakla isabetli bir davranış göstermişlerdir. Eğer şehir peyzajındaki her bir elementin metabolizmadaki her bir organa (buradan hareketle canlı organizmalardaki süreçlere benzer şekilde) benzer hıza sahip oldukları prensibi dikkate alınmamış olsaydı, şehir peyzajı daha

çabuk yaşlanırdı. Çünkü statik yapılar, ömür sürelerinin alt sınırları dikkate alınarak yapılmışlardır. Bu durumda, Tange ve Kurokava'nın düşüncesine göre her bir mimari yapı öncelikle sağlam ve uzun ömürlü, hemen her dönem yaşama özelliğine sahip, moda ve akımlardan etkilenmeyen karkas yapıdan oluşur. İkinci olarak, çabuk ölebilen fakat yeni moda ve zaman ihtiyaçlarına cevap verebilecek, farklı düşüncelerle değiştirilerek, kolay yenilenebilen, hareketli ve kolay değiştirilebilen parçalardan oluşur.

İşte bu düşünceye göre 1971'de Japonya'nın başkentinde "Hagaki" adı verilen çok konutlu ev inşa edildi. Bu ağaç-ev, bütün iletişim ve ikmal yapılarını içinde saklayan büyük bir gövde-temelden ve bu temel üzerinde dizili kapsül-dairelerden meydana gelmektedir.

Üstelik kapsül-daireleri yenilemek ve değiştirmek birkaç saatlik bir zamanı almakta. Canlı bir organizma gibi bu konut yapı daha da ileriye doğru büyüyebilir. Bu durumda gövde yükselmekte, kapsüller ise gövdenin büyüklüğü nispetinde ona monte edilmekte.

Kisö Kurokava'nın kendi değerlendirmesinde "metabolizma" kavramı daha da açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmektedir: *"... Ben insanın kendi ayniyetini korumaya ve binayı ve teknolojik gelişmeleri tek bir kontrolde toplayarak binanın insanlaştırılmasına çalıştım. Söz konusu, çok sayıda konut imal etmek değildi ama bununla birlikte değişim ve büyüme özeliğine sahip bir binayı nasıl yapısallaştıracağımızdı. Böyle bir binayı, binada yaşayanların projede bir fiil görev aldığı "kendi kendini kontrol etme" sistemine göre de inşa etmek mümkündü."*

İşte düzenlenen bu uluslararası proje yarışmasında Kazakistan'ın yeni başkenti Astana'nın yeniden imarlaştırılması genel projesinin sahibi, Japonya ajanslığı tarafından sunulan ve zamanın en iyi mimarlarından biri oldu. Bozuk bir telefon gibi olmak yerine, sizlere başkent Astana'nın yeniden yapılandırılmasında rol oynayan fikri proje sahibinin kendi ifadeleriyle aktarmaya çalışayım: *"Yirminci yüzyıl, mekaniğin başat olduğu bir dönemdi. Yirmi birinci yüzyıl ise, yaşam prensibine geçişin başat olduğu bir dönem olacak. Yaşam prensibinin başatlığı konsepti metabolizma, yenileme, birleştirme, ekoloji ve küresel çevre gibi anahtar kelimelerle ifade edilmektedir. Yukarıda bahsedilen konseptleri üzerinde birleştiren yeni başkent Astana, 21. yüzyılın şehri ve ortak yaşam şehri olmaya aday gösterilmiştir.*

Yeni başkent, eski şehir Akmola tarihi ve yeni kurulan başkent Astana'nın ortak yaşamıyla yeni bir hayat bulacaktır. Şehir yerleşim yapısı doğu-batı demir yolu hattı boyunca ve güney doğudan kuzey batıya doğru akan İşim nehri yatağı boyunca şekillenecektir.

... Yeni başkent Astana, şehir içinden akan Sena, Temza ve Moskova nehirlerine benzer bir şekilde akmakta olan nehir kenarında kurulacaktır.

Şehir merkezi estetik değerinin kompozisyonu, sanat kalitesine ve mimari yapıların insan gözüyle değerlendirerek uygulanmasına bağlıdır."

Bu bakış açısına göre tartışma konusu olabilecek Cumhurbaşkanlığı Konağı, Hükümet binası, Parlamento binası (doğu tarafından merkezi "kapı" temsili), anıt, sirkle birlikte kültür ve eğlence merkeziyle bağımsızlık meydanı gibi dört büyük ve geniş bir

kompleks vardır. Bu yapıların birleşmesiyle binanın yükseklik değişim ritmi gösterilmiş olacak ki, bu da yapının sahip olduğu büyük alan kompozisyonunu dinamik bir şekilde ifade edecektir. Şehir merkezi, bir konser salonundaki çalgı aletlerinin farklılığı ve ses ritimlerinin değişimiyle sağlanan beste ilkesine göre inşa edilmiştir. Böyle bir kompozisyon şehre özel bir görünüm kazandırmaktadır. Böyle bir fon, gök kafesle - gökdelenlerin yüksekliği, şehrin canlılığı, sessizliği ve batı bölümde sirk semtindeki parkta bulunan devlet bağımsızlığı anıtı, Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento binaları (tören kapısının görsel niteliği) ve Cumhurbaşkanlığı Konağı'yla ortaya çıkan baskın mimari alanla parkın zarafetidir. Hükümet binasının doğu-batı doğrultusu boyunca yerleşmiş merkez parkta fıskiye ve şelale gibi farklı su yapıları inşa edilmiştir. Bu yapılar farklı mimari fon oluşturarak bölgenin atmosferini değiştiriyor, parkın çevresine canlılık getiriyor.

Projenin sahibinden verdiğim bu alıntı biraz uzun fakat yeteri kadar bilgi verici oldu çünkü başkentimizin inşaatıyla ilgili ortaya fikir koyan birisinin görüşlerini kendisinden başka kimse bu kadar detaylı bir şekilde anlatamazdı. Kurokava'nın şehir mimarisi ile ilgili teori ve pratiğiyle fazla tanış olmayan gerektiğince fazla okuyucuya bu fikirleri iletmek istedim.

Mamafih, uzun da olsa şehir mimarisi ve başkent altyapısının gelişimiyle ilgili bütün bakış açılarının detaylı bir şekilde açıklanması için geride muazzam bir yer kalmaktadır.

Her şeye rağmen Kurokava'nın projesine belki de gereğinden fazla yaratıcı bir bakış açısıyla yaklaştık fakat amacımız sadece genel amaca her hangi bir zarar getirmemek değil, aynı zamanda başkent Astana'nın gelecekte daha uyumlu ve en iyi bir şekilde gelişimine katkıda bulunmaktı.

15 Haziran 2001 tarihinde hükümet "Astana genel programı" kararını kabul etti. Bu karar şu şekildeydi: *"Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti başkentin top yekün gelişmesini sağlamak amacıyla şu kararı vermiştir: 1. Teknik-ekonomik göstergelere göre uluslararası işbirliği çerçevesinde Japon Ajanslığı Araştırma Grubu tarafından geliştirilen ve Astana şehir maslahatınca şehir gelişimi için uygulanması amacıyla önerilen genel proje ekteki bilgiler doğrultusunda kabul edilecektir."*

Bir konuyu eklemek istiyorum: Şehrin radyal-dairesel yapılaşmasını öngören Kurokava'nın genel plan projesi ve bu yapının dinamizmi birçok yönden daha fazla ilgimi çekiyor. Çünkü bu proje göçebe atalarımızdan bize kalan milli his dinamizmini hesaba katı-yor.

Yine bu projeye göre, stil olarak daha çok göçebelerin kaldıkları yerlerin görüntüsünü andıran şehrin merkezi bölümünün kendine has bir peyzajının olması, ilgi çeken diğer bir yön.

Aynı zamanda yeni şehir merkezinin fonksiyonel bölgelerinin birbirine geçişken özellikleri, şehri mimari yönden daha gelişmiş gösteren çağdaş dünya başkentlerinin sahip oldukları o katı peyzaj yapısını hatırlatıyor.

Kurokava'nın planının ihtiyaçlarımıza yeteri kadar cevap veren stratejik doğruluğunu tartışmayıp başkent peyzajının milli renklerini belirginleştiren ve kuvvetlendiren taktik elementleri uygulamaya koyduk.

İlk olarak, yeni başkent Astana'nın konut ve idari binalarının kubbe şeklinde yapılmasına karar verildi. Doğal olarak, Astana'nın birçok mimari yapı ve komplekslerini süsleyen bu kubbelerin çokluğunu fark etmemek imkânsız.

Cumhurbaşkanlığı Konağı'nı, Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi'ni, İşim nehri kıyısındaki yüksek binaları, sol sahil kenarındaki konut binaları v.s. saymak da mümkün.

Kubbe, milli kültür çizgilerimizin mimarideki yansımasıdır. Hesap ve deneyleriyle en sağlam ve uzun ömürlü kemer biçimini belirleyen Farabi'yi ilk mimar olarak ifade etmekle elbette gurur duyacağız. Farabi ok şeklindeki kısa kemerlerin depreme karşı en dayanıklı şeklini elde etmek amacıyla bir formül geliştirmiştir. Geriye doğru bir gerilim etkisi bulunan diğer kemerlerden farklı olarak Farabi'nin kemerinde sadece sıkıştırma yoluyla bir gerilim mevcuttur. Bilhassa Farabi'nin kemerlerinde en iyi mimari özellikler kullanılarak Orta Asya, İran ve Pakistan'ın saray ve camileri inşa edilmiştir.

Astana'nın geleneksel kültürüne yansıtan nitelikte bugünkü kubbelerin, esinlendiği, milli kültürün yansıtıldığı bariz bir şekilde göze çarpan "kazak yurta"sı ilk örnek olarak gösterilir.

Şarkiyatçı S. Rudenko'ya göre "yurta", "yapı bakımından hiçbir göçebe halk tarafından daha iyisi yapılamamış ve en iyi taşınabilir ev niteliğindedir." Burada sadece mimari gelenekler değil, sembolik olarak birbirine benzeme ortaya konmuştur. Zira yurta, şekli, karkas yapısı bakımından kendine has özellikleriyle bir tür strüktüralizm modelidir; tarihten bu yana göçebe mitolojisinde bu isimle "Dünya Hayat Ağacı" diye adlandırmalar da vardır.

Kubbe şeklindeki yapı, Doğu'nun güzellik ve büyüklük bakımından muhteşem saray, anıt mezar ve şaheserlerin hemen hepsinde kendini göstermiştir. Bu gibi kubbe eserler arasında Sayram, Taraz, Merke, Otrara, Ayşa-bibi, Turkestan'dakilerini saymak mümkün.

Bununla ilgili olarak, eğer Büyük Step'in başkentinin mimari inşasında kubbe-giriş formundaki stili korumazsak, bu gayet şaşırtıcı bir durum olur.

Bu nedenle hükümet başkentin yeni genel yapılanma planını onayladı. 2005 yılı sonuna kadar "Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" ifadesiyle dile getirilen Astana'nın ticari ekonomik yönden de gelişmesini destekleyen devlet programının kabulü de, bu projeye destek sağlamış oldu.

Sonuç olarak, Astana'nın genel yapılanma projesinde dünyanın en ileri mimari fikirlerinin de yer aldıklarını hatırlatmak istiyorum. Astana'nın, dünya başkentleri standartlarına uygun bir ruh ve yapıda yeniden imar edilmesi planı gerekli bütün fikirlere, kaynaklara ve yatırımlara uygundur.

Önemli olan, bu çalışmaların geleceği ve uygulanabilirliğiyle ilgili ortaya çıkabilecek önyargıdan kurtulmak. Bir atasözü şöyle der: "Gözler korkuyor, eller yapıyor." Kazakistan'ın yeni bir gerçek başkenti görüntüsü oluşturulurken buna benzer bir korkuyu yaşamıyoruz. Astana mentalitesine uygun olarak atasözünü biraz değiştirip şöyle demek istiyorum: "Gözler de korkmuyor, eller de yapıyor."

Elbette bu arada mimari gelişme yerinde durmuyor. Bugün artık düşüncelerle elde edilen ve proje çalışmalarında baskın rol oynayan daha başka düşünceler moda haline

geldi. Tek kelimeyle, moda oluyorlar. Artık modadaki Rem Kalhaas, Maksimiliano Fuksas, Erik Van Egeraet, Zaha Hadid, Pyer de Meron, Normann Foster, Jean Nuwel, Rishard Meyer ve daha birçok yeni mimar ismi saymak mümkün.

Şimdilerde moda sayılan doğa ve yaşanılan yerin birbiriyle birleşmesini prensip edinen düşünceler değil, sanat ve tekniğin sentezini merkeze alan düşüncelerdir. "Hi-Tech-mimari" diye bilinen bir akım var. Endüstriyel gelişmenin bugünkü seviyesi, çağdaş mimarların çokça bildikleri en fantastik mimari yapılara imkân sağlamaktadır.

Tabirde hata olmasın, çağdaş mimarinin temel leitmotifi yaklaşık olarak şu şekildedir: Eğer sanat konuşuyorsa, mimari de konuşmak zorundadır.

Bu gibi "konuşan" mimari örnekleri gittikçe daha da artmaktadır. Japonya'nın Kansay şehrindeki havaalanı terminali mimar Retso Piano, Tokyo'daki kültür kompleksinin mimarı Uruguaylı Rafael Vinoli'dir. Çağdaş mimari, tek kelimeyle bilgisayar grafik teknolojisi ve insanın sınır tanımayan fantezisi üzerine kurulu ileri teknoloji mimarisidir.

Fakat Kisö Kurokava'nın adının artık eskidiğini söylemek istemiyorum. Belki o kadar moda bir isim değil ama eski de değil. Yine de fikirleri sadece biz Kazakistanlılar için değil, bütün insanlık için önemli. Yirmi birinci yüzyılın, tabiatın şehre dönüş çağı olacağını boşuna söylemiyorlar. Kisö Kurokava'nın fikirleri bu akıma oldukça benzer nitelik taşımaktadır. Diğer mimarlara kıyasla Kurokava'nın mimari fikirleri, insanın içinde sadece konforlu bir hayat sürmeyeceği, ayrıca mimari yapıyı kendi kişisel özelliklerine uyarlayabileceği bir şehir yapılaşmasını oluşturmaya gayret etmektedir.

Kurokava'nın mimari sanatı, kaligrafi ile aynı soydandır. Hatta Kisö Kurokava'nın yaratıcılığının bir tür mimari kaligrafi olduğunu da söylemek mümkün.

Bu nedenle zamanının en moda mimarını seçmediğimizi ifade edenler haksızdırlar. Biz, doğayla ve çevremizle maksimum derecede birbirine yakınlaşma ve iç içe birlik oluşturmaya gayret eden ve milli-kültürel özelliklerimizi yeteri kadar hissedebilen bir mimarı bulabilmek için yeteri kadar moda peşinden koştuk. Japon mimar Kisö Kurokava da kendine has o "metabolizma" mimari anlayışıyla böyle bir mimar olarak karşımıza çıktı.

Üstelik, Kurokava'nın genel planını kapalı gözle incelediğimizi söylemek de haksızlık olur. Çünkü zaman zaman kendi düzeltmelerimizi de bu plana işlettik.

Mesela, Kurokava idari binaları Levoberejye'de farklı yüksekliklerde yapmayı önermişti. Güya diğer bir açıdan bakıldığında binalar senfonik bir görüntü oluşturacaklardı. Hükümet binası 27 katlı, diğer bir idari bina 28 katlı ve diğerleri de bunlara oranla farklılaşacaktı.

Sol kıyı bölgesinin yollarından birinde ona şu öneriyi yaptım: "Binaları neden daha az katlı yapmıyoruz? Mesela 21 veya 22 katlı. Diğerleri de buna uygun olsun. Kazakistan'da toprak kıtlığı mı var?" Söylendi ve yapıldı. Bilhassa bu yere daha yakın yapılan bu binalar daha düzgün, güzel, konforlu ve deyim yerindeyse daha uygun, ilk mimari anlayışa göre bir görüntü oluşturmakta.

ÖZEL DİKKAT GEREKTİREN BÖLGEDE

İsteyerek veya istemeyerek bir şey yaptığımızda onu belirli çerçeve ve kalıplarla sınırlamaya gayret ederiz.

Bizim şehrimiz ve başkentimizle ilgili hayallerimiz de bu şekilde oluyor. Biz sadece mimari düşüncelerimizin hayata geçirilmesi için gereken şartları sağlamaya gayret etmiyoruz. Ayrıca geleceği mümkün olduğunda günümüze yaklaştırmaya gayret ediyoruz ki, araştırma ve düşüncelerimizin ürünlerini bir an evvel görebilelim.

Serbest ticaret bölgeleri de böyle doğuyor. Buralar, henüz oturmamış mimari fikirlerimiz, şehir planlarımız ve ekonomik fikirlerimiz için bir tür seradır.

29 Haziran 2001 tarihinde "Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi'nin (SEB) açılmasıyla ilgili bir kararı imzaladım. Astana'nın tarihinde yeni bir dönem başladı. Bu, Levoberejye'yi benimseme ve "sıfırdan başlamak" anlamına gelen, şehre yeni bir bölge oluşturma dönemiydi. Bu şekilde yeni kanun, Astana'nın ve İşim nehrinin sol sahilindeki ana idari bölgenin gelişmesi için hazırlanan uzun süreli planın bir devamı oldu.

Kısaca, Astana'nın gelişmesi için hazırlanan genel planda yer alan ideolojik temelin altına, Serbest Ekonomik Bölgesi oluşturarak ve kendi mimari planlarımızın uygulanması amacıyla yatırımları teşvik ederek, bu ekonomik ve finanssal bölgeyi yerleştirdik.

"Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren faaliyete başladı. Bu özel bölge, yatırımcıların ve devletimizin çıkarlarının birbiriyle çakıştığı bir yer olarak, Kazakistan'ın başkentinin sosyo-ekonomik bakımdan gelişmesinde gerçek bir model oldu.

"Astana, yeni şehir" Serbest Ekonomik Bölgesi'nin ilk Müdürü, tecrübeli bir idareci ve profesyonel bir mimar Nikolay Petroviç Tihonük oldu. Bu lokal ticaret bölgesine yatırımcının ilgisini çekmek üzere belirlenen yedi yıllık sürede, bu Serbest Ekonomik Bölgenin potansiyel imkânlarını gerçekleştirme şansı bilhassa ona kaldı. Bana göre yönetim tecrübesi, yüksek profesyonellik ve Astana'yı bilmesi (N. Tihonük Astana'nın eski yerlilerindendir) ona SEB'i başarılı bir şekilde organize etme imkânı sağlayacaktır.

Nikolay Petroviç'i taktir etmek lazım. SEB'de yapılan o kadar iş oldu ki, sonunda böyle bir bölgenin oluşturulmasının boşuna bir uğraş olmadığı anlaşıldı. SEB'de gerek finans kaynakları ve gerekse teknik inşaat malzemeleri ırmak gibi aktı. Bu, öncelikle SEB'in sunmuş olduğu vergi muafiyeti gibi imtiyazlar sayesinde olmuştur. Bu arada, bu gibi imtiyazlar hiçte azımsanacak kadar değil!

SEB potansiyel yatırımcı için ne veriyor? Gelin inceleyelim: Birinci olarak, satılan mallardan (iş ve hizmet de dahil) hasıl olan KDV'den muafiyet; ikinci olarak, mal ve teçhizat satışlarında %0 KDV uygulaması; üçüncü olarak, işgal edilen mekâna bağlı olarak işgaliye vergisinden muafiyet ve nihayet, bina maliyeti, resmi ve tüzel kişilerin mallarının vergi dilimi dışında tutulması.

Bugün SEB'de 12'si yabancı ve gerisi Kazakistanlı olmak üzere 358 inşaat, montaj ve müteahhitlik organizasyonu faaliyetine devam etmektedir. Vergiden muaf tutulan ciro miktarı yaklaşık olarak 47 milyar 901 milyon tengedir.

SEB bünyesinde özel vergi ve gümrük komitesi oluşturulmuştur. SEB'in altı ayrı parçaya bölünmüş toplam alan büyüklüğü 1052,6 hektardır. "Astana, yeni şehir" alanının genel boyutları; genişliği 1500, uzunluğu ise 2500 metre ile sınırlandırılmıştır. Bütün giriş kapılarına toplam sekiz adet gümrük kontrol noktası yerleştirilmiştir. Alanda geçici olarak inşaat malzemelerinin tutulması için özel yerler inşa edilmiştir.

Buna ek olarak, eğer yeni başkentin ilk binalarının inşaatında yabancı tecrübe ve inşaat bilgisini kullanabilseydik, bugün Kazakistanlıların bu tecrübeyi kavramaları ölçüsünde gelecekte inşaat pazarını kendi yerli inşaat şirketleriyle doldurmuş olacaktık.

Astana'yı Kazakistanlı firmaların inşa etmeye layık olmaları, onların Batı standartlarına kaydıkları anlamına gelmektedir. Çünkü genel bilgi ve başarı bakımından yabancı uzmanlardan hiçte kötü değiller.

Fakat şunu kabul etmek zorundayız ki, teknolojinin ve buna uygun olarak dünya standartlarının yeteri kadar kavranamaması, inşaatın ilk yıllarında eleştiri kaynağı oldu: Neden Astana'nın inşasında yerli değil de yabancı şirketler çalışmaktadır.

Onların, "hruşevka" inşaatı (bu konuda herkesten fazla tecrübemiz var) başka bir konu, dünya standartlarına cevap verebilecek nitelikte, çok daireli, yüksek binaların inşaatının daha başka bir konu olduğunu anlamak istememeleri oldukça şaşırtıcı.

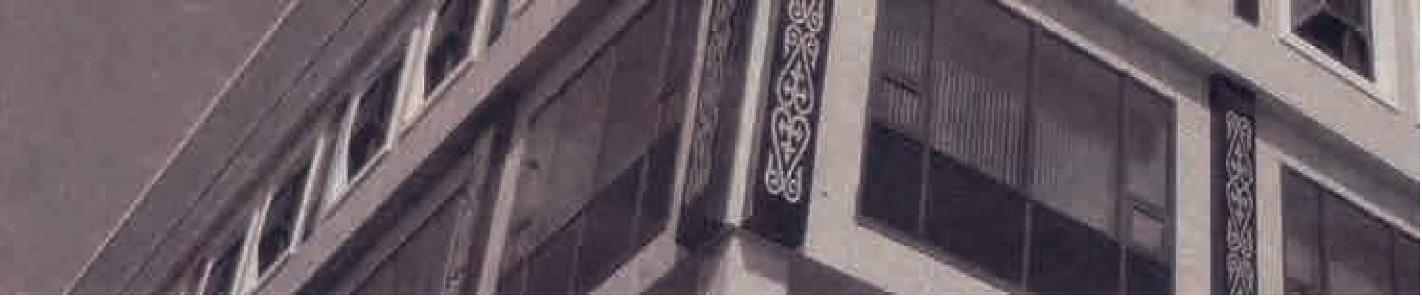
Kısacası, bunu inşaat süresince öğrenemezsiniz. Acaba normal bir insan böylesi tecrübe edilmek üzere üretilmiş bir evde yaşamak ister miydi? Eğer başkalarının yaptığından daha güzel bir şey yapmak istiyorsan, o halde diğerlerinin ne bildiklerini ve ne yaptıklarını bilmeyi ve yapmayı öğren.

Bugün durum tamamen değişti. Uzmanlarımız en yüksek dünya standartlarında inşaat yapmayı öğrendiler. Üstelik Kazakistanlıları uzun süre eğitmek gerekmedi. Çünkü bütün yabancı teknolojiyi bir yaz süresinde kavradılar.

Bizim inşaat şirketlerimiz büyük gayret gösteriyorlar. Caddede giderken "İmperial" eğlence merkezinin karşısında muhteşem bir bina gördüm ve hemen ilk görüşte yabancı bir şirket tarafından yapıldığını fark edebildiğimi belirttim. Fakat gerçeğin hiç de öyle olmadığı ortaya çıktı. Anlaşılan bu muhteşem bina, kadrosunda bir tane de olsa yabancı bulunmayan Kazakistanlı bir firma tarafından inşa edilmiş. Demek ki, eğer istersek yapabiliyoruz!

SEB'deki çalışmaların her geçen gün artması sevinç verici bir durum. Bunu gözü açık olan herkes görebilir. Yine de daha ilerde onlarca bina yapılacak duruyor. Bildiğim kadarıyla, 21 inşaat alanından ibaret olan tüm SEB alanında, aralarında Cumhurbaşkanlığı Konağı, Meclis, Senato ve diğer 16 idari binanın da yer aldığı 82 bina inşaatı bugün eş zamanlı olarak yükselmektedir.

Bundan başka 17 konut kompleksi ve 18 sosyal amaçlı bina inşa edilmektedir. Bunlarla birlikte, toplam sayısı 31 olan yol ve teknik altyapı binaları yer almaktadır.

Bu arada bütün inşaat alanlarında sayıları yaklaşık 20 bin civarında mühendis ve işçi çalışmaktadır. İnşaat hızı hiçbir şekilde yavaşlatılmamaktadır. Zira 2007 yılına kadar inşaat şirketlerinin Serbest Ekonomik Bölgesi "Astana, yeni şehir"e yaptıkları yatırımdan 238,6 milyar tenge kazanmaları bekleniyor. Sadece bu yıl olmak üzere İşim nehrinin sol kıyısına yapılmak üzere yaklaşık 230 başvuruyu onayladım.

Bugün halen inşa halindeki bu binalardan cami, "Otrar" ve "Almatı" kompleksleri dahil olmak üzere konut, diplomatik binaları, sirk, devlet organlarının servis binaları, Kazakistan Parlamentosu'na ait toplantı salonu, Ana ve Yuvarlak Meydanları, teknik ve iletişim şebekeleri belirtilebilir. Bunlardan başka ana kara yolu "Sol sahil merkezi, Abılay Han bulvarı"nı da sayabiliriz.

Bu yıl Cumhurbaşkanlığı Konağı, Meclis binası, Hükümet ve Yüksek Mahkeme binaları, Dışişleri Bakanlığı, cami, sirk, Milli Akademi Kütüphanesi, Ana ve Yuvarlak Meydanlar, yeni idari merkezi Abılay Han bulvarıyla birleştiren ana yolla birlikte yeni Astana merkez yönetim binaları kullanılmak üzere teslim edildi veya teslim edilmesi planlanmakta.

Altın kubbeli "Nur-Camii"n başkentin ve özellikle Sol sahil'in en muhteşem mimari eserlerinden birisi olacağından hiç şüphem olmadığını bilhassa belirtmek istiyorum.

Muhteşem bir şekilde parlayan kubbesi ve beyaz minaresiyle hoş bir görüntüye sahip. Bu cami kompleksi, her biri 63 metre yüksekliğinde dört minare, bünyesinde imam evi, "eğitim merkezi", meydan ve bahçe-park gibi altyapı binalarına sahip bir ana binadan oluşmaktadır. Bu İslâm Kültür Merkezi, inşaatı için 6 milyon 840 bin ABD dolarlık yardımda bulunan Katar Emirliği'nin Astana'ya hediyesidir.

Diğer binalar bu yıl 2005'te tamamlanacak. Bugün inşaatı devam eden binalara iletişim hatları çekilmekte. Şu an itibariyle 180 km elektrik hattı, 62 km su hattı ve kanalizasyon borusu ve 50 km telefon hattı döşenmiştir.

Daha evvel de belirttiğim gibi, Astana Genel Gelişme Planı'na göre birçok bina artık kullanıma açılmış durumda.

Mesela, kültür ve eğlence merkezi "Duman", "Astana-Bayterek" anıtı, 1200 öğrencilik okul, Savunma Bakanlığı binası, "Transport-Tower" binası, Milli "Kazmunaygaz" şirketi binası, Milli Kütüphane ve daha birçok bina kullanıma açılmıştır.

Yeni başkentin sembolü haline gelen, resmi ta baştan beri Kazakistan reklam ve haber listelerinin, tabir yerindeyse ilk sıralarında yer alan "Astana-Bayterek", tamamen ayrı bir bahis konusu.

HAYAT AĞACI

En önemli ve galiba Kazak halkının en sevdiği kişi Batır Er-Tostik'tir. Er-Tostik'in akla gelen ve gelmeyen büyük engelleri aşarak yeraltı krallığına nasıl düştüğünü ve hayatın başlangıcını sembolize eden ağacın önünde kendini nasıl bulduğunu hatırlayın.

Türk efsanelerine göre, mitolojik mavi renkli simurg kuşu ağzında, hayatı temsil eden ve bütün canlılara hayat veren altın yumurtayla bu ağacın tepesinde oturmaktadır. Fakat bu ünlü kuşun verdiği hayat mevsimler gibi sürekli ölmekte, yumurtadan her yeni yavru çıktığında ağacın gövdesine büyük bir ejderha tırmanmakta ve bu savunmasız yavruyu yemektedir. Batır Er-Tostik elindeki okuyla ejderhanın tam kalbine nişan alır ve onu öldürür. Bu olay karşısında müteşekkir olan kuş Er-Tostik'e yer altından yer üstüne çıkmasına yardım eder.

Hikayelerde bu gibi şeylerin tam ölçülerini, her zamanki gibi, vermezler. Üstelik bu anlatılanlardan hikayede geçenlerin neye benzedikleri ve yapılarının nasıl olduklarını çıkarmak da imkânsız gibidir. Fakat hayatta hayal gerçeğe dönüşmekte, böyle bir gerçeklik ise ölçü ve biçim bakımından kesinliğe ihtiyaç duymaktadır.

Astana'ya, onu benzer diğer başkentlerden ayrıştıran bir sembol gerektiği düşüncesi, cumhuriyetin başkentini Sol sahil'e taşıma düşüncesiyle aynı zamana rastladı.

Bu konuyla ilgili çok sayıda teklif geldi. Bunlar arasından Zurab Tsereteli ilginç bir öneride bulundu. Ona göre Astana'nın sembolü, 200 metre yüksekliğinde büyük bir köprü- kemer şeklinde olmalı ve en yüksek yerine de Altın Adam konulmalıydı.

Teklif gayet ilgi çekiciydi. Fakat buna benzer bir figür Almatı'da Cumhuriyet Meydanı'nda vardı. Böyle bir sembolü tekrar taklit etmek bana pek uygun gibi gelmedi.

Arap uzmanlar yaklaşık 200 metre yüksekliğinde büyük bir külah inşa etmeyi ve dibinde "yurt"a benzer bir şekil yapılmasını teklif etmişlerdi. Ve buna benzer nice teklifler...

Elime her yeni bir eskiz parçası aldığımda, bunun nasıl olabileceğini zihnimden geçirir ve sonunda içimden "bu değil.." derdim.

Anlam olarak basit ama orijinal bir şey olsun isterdim. Yeni başkentin sembolü ne olabilir acaba? Hangi şey bizim milli rengimizi yansıtarak böyle bir muhteşemliğe sahip olabilir ve gören herkes onu hemen anlayabilir? Bununla ilgili olarak özellikle Büyük Bozkır'ın tarihi, mitolojisi ve kültürü hakkında okuduklarımdan ve bilhassa kendi hayat tecrübelerimden istifade ederek, zihnimden çok sayıda örnek yaptım. Zihnimden yüzlerce eskiz ve resim çalışmasından sonra nihayet Bayterek sembolünde karar kıldım. Bir zamanlar okunan hikaye etkisini göstermişti. Hemen hızlı bir şekilde Bayterek sembolünün kabaca nasıl olması gerektiğini çizdim. Fikirlerim aşağı yukarı biraz belli olunca düşüncemi tamamıyla çizdim ve resmi değerlendirmek üzere Mimarlar Birliği'ne verdim.

Fikir beğenilmişti ve mimarlar grubu şevkle hemen çalışmaya başladı. Velhasıl uzmanlar önce eskiz çalışmalarına başladılar ve bitirdiklerinde ortaya çıkan sanki yapılacak sembolün resmi gibi olmuştu.

Elbette şu ya da bu yapının tercihi konusunda ekonomik sebepler de önemli rol oynadı. Hemen hemen bütün yabancı projeler birkaç on milyon dolar maliyete sahipti. Tsereteli'nin projesi 60 milyon dolar, bizim kendi projemiz "Bayterek" ise sadece ve sadece 5 milyon dolara mal oldu ve bu paralar "CCC" yatırım firmasının bir hediyesiydi. Üstelik ruh ve anlamca bize bu sembol daha yakındı.

Böylece başkentin sembolünün ne olacağı ve neyi nasıl inşa edeceğimiz tamamen belli olmuştu. Bu geleceğin sembolü bütün katılımcıları memnun etti. Çünkü Bayterek'te bozkırın mimari gelenekleri, eski Kazakistan'ın kültürü ve meyveleriyle hayatın devam ettirildiği ağacın felsefi anlamı en organik biçimde yansıtılmaya çalışıldı. Şimdi, adı "Astana-Bayterek" olan bütün bu kompleksin projesini inşa etmeye hazırlanma zamanıydı.

Geleceğin Astana yönetiminin tam merkezinde, nehrin sol sahilinde bir zamanlar hayal olan ama şimdi gerçek "Bayterek" gökyüzüne doğru yükseliyor. Bu yeni yapıdaki en ilginç yan, gölgesinden bütün geometrik şekillerine kadar hepsinin sembolik olması.

Bayterek'in yüksekliğinin tam 97 metre olduğundan başlayarak anlatalım. Bu rakam başkentin Almatı'dan Astana'ya geçiriliş tarihine, yani 1997'ye denk geliyor. Bizim "Bayterek"in muhteşem bir yapı olduğu ve dünyada bir benzerinin olmadığını belirtmek gerekiyor. Örnek olarak bu yükseklikte küre yapma mimari tecrübesine sahip şehirler var elbet. Birleşik Arap Emirlikleri'nde buna benzer 56 metre cam bir küre, İtalya'da ise 20 metre yükseklikte olan var. Bizim 97 metrelik küreyle bir karşılaştırın...

Bayterek'in açılış günü seremonisinde, Bayterek'in daha güzele ve daha yükseğe gayret etmesini sembolize eden binlerce farklı renkte balon gökyüzüne bırakıldı.

Aslında Bayterek'in açılış günü olan o gün, yeni başkente yeni binaların yükselmesini anımsatan en parlak günlerden biri oldu. Üzerinde yaldızlandırılmış bir küre asılı ve dalları açılmış bir ağacı anımsatan büyük, alışılmadık ve standart dışı bu yapı sadece Astana'nın süsü değil, aynı zamanda onun sembolü ve nazar boncuğu olacaktır.

Gerçekten de Bayterek henüz yeteri kadar büyüyemeden yeni başkentin gerçek sembolü oluverdi. Televizyon ekranlarında, gazete ve dergi sayfalarında, afiş ve reklam panolarında, hemen her yerde o alıştığımız Bayterek'in resmini görmek mümkündü. Başkentin sembolü olması nedeniyle Bayterek, en çok ziyaret edilen yerlerden biri oluverdi. Bayterek'le ilgili bir röportaj esnasında şöyle bir cümleyi söylediğimi hatırlıyorum: "... Yeni başkentin sembolü, mutlu geleceğimizin sembolüdür. 'Bayterek' şehir halkımızın en çok sevdiği dinlenme yeri ve başkentimizin kartviziti olacağına inanıyorum..."

Bunun böyle olacağında hiç şüphem yok. Bayterek gerçekten de mimari özelliği ve ender güzelliğiyle bütün ilgiyi üzerine çekiyor. Beş yüz ayrı renkten yapılma meşale ışıklarından akan yaklaşık yüz metrelik gözenekli bir anıt gibi. En çok ilgi çeken, Bayterek'in en yüksek tepesine yerleştirilmiş ve 1,5 bin metre karelik camlanmış alana sahip üç katmanlı altın küre. Dikkate değer diğer bir şey ise, Bayterek anıtının açılış günü arifesinde, birkaç dağcı altın küreyi yerden o kadar yükseğe kaldırarak insanı kör edecek kadar parlatmalarıydı.

Metal, cam ve demir-betonla organik bir şekilde yapılan Bayterek anıtı tamamen ortaya çıktı ve güneş gibi parlayarak, hemen her noktasıyla Astanalıları gururlandırıyor.

Daha evvel de dediğim gibi bu muhteşem yapının yüksekliği tam 97 metre. Bezekli demir-beton merdivenden ulaşılan ana giriş yerden 4,8 metre yükseklikte.

Bayterek'in gövdesini rutubetten yaklaşık 85 ton ağırlığındaki metal sac korumak-

tadır. Kulenin ana yapısının içinde iki adet hızlı çalışan asansörü ve taşıyıcı, havalandırıcı, elektrik sigortası, pompa ve "Astana-Bayterek"in aralıksız ve problemsiz çalışması için gerekli diğer teknik altyapıların bulunduğu mekanik odası bulunan geniş bir hol mevcut.

22 metre çapındaki küre 76,9 metre yüksekliğe yerleştirilmiş. Mimari anlamda bu altın küre Fuller'in jeodezi kubbesini andırır mihverimsi bir kılıfa benziyor. Çok ilginç, bundan kısa bir zaman önce, maddenin atomlarının bu yapıdaki gibi yerleşik yeni bir hali tespit edildi. Bunu ilk bularak Nobel ödülünü alanlar, bu atom sıralanışını ünlü mimar Fuller'in ismine atfen "Fulleren" diye boşuna adlandırmamışlardı.

Özel cam kaplamayla kaplanan kubbenin toplam ağırlığı yaklaşık 70 ton, altın kürenin yüzey alan toplamı ise yaklaşık 1,553 metre karedir. Bu muazzam kürenin içinde başkentin eski ve yeni yüzünün rahatlıkla seyredilebileceği panoramik salon vardır. Altın küre ve yapının ana girişi 695 ton ağırlığındaki "gövde" diyebileceğimiz metal bir yapıyla birbirine birleşmektedir.

Bütün bunların dışında "Astana-Bayterek" kompleksini ziyarete gelenlerin rahat bir şekilde dinlenip keyiflenebilecekleri cafe ve büfeleri de anlatmak gerek.

Mevzu açılmışken yeni başkentin sembolü haline gelen bu muhteşem sanat eserini ortaya getirenleri kutlamak istiyorum.

Kastettiğim kişiler, öncelikle yüksek kabiliyetli mimar Akmurza Rustembekov ve "Astana-Bayterek" kompleksinin projeleştirilmesinde çalışan mimarlar grubuna başkanlık eden Kazakistan Mimarlar Birliği Başkanı'dır.

Astana'nın sembolünü yapan bu grupta S. Bazarbaev ve J. Aytbalaev gibi mimarlar, M. Vanşteyn gibi proje mühendisi ve A. Ospanov gibi iç tasarımcılar yer almaktadır.

Bayterek anıtının altı ay süren inşaatını kabiliyetli ve tecrübeli inşaat mühendisi V.T. Kananıhin'in Genel Müdürlüğünü yaptığı OAO "İmstalkon" firması yapmıştır. "Astana-Bayterek" projesinin oluşturulmasında Kazakistan'ın ünlü inşaat firmalarından OAO "Aeroproekt", TOO "EMK", Mimarlar Birliği ZAO "Arhfond" ve TOO "Alua" çalışmışlardır.

İç tasarımı konusunda ise gerek sanatsal güzelliği ve gerekse üslubundaki ağır başlılığını, başkentin "Astana-Jarnama" şirketinin mimar, uzman ve tasarımcılarına borçluyuz.

Sadece bir şey söyleyebilirim: Bu insanlar olmadan, daha doğrusu, bu gibi insanlar olmadan Astana inşaatçılığı çerçevesinde bu eser bu kadar muazzam ve sonuç da bu kadar muhteşem olamazdı.

Bir de bu projenin hayata geçirilmesinde her kim görev aldıysa bu eserin onların gurur kaynağı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü Uluslararası Mimarlar Birliği'nce Astana'da organize edilen yarışmada uluslararası otorite sahibi jüri "Astana-Bayterek" anıtına 2002 yılında BDT ülkelerinde yapılan benzer eserlerle kıyaslandığında en mükemmel olduğunu belirttiler ve Gran-Pri ödülüne layık gördüler.

АКИМ
ГОРОДА АСТАНЫ

SOL KIYI, SAĞ KIYI

Astana büyüyor. Tek bulvarlı bir şehirden oldukça geniş ve çok yönlü bir megapolise, o eski Tselina şehir yüzünü yeni Astana yüzünün kapladığı bir şehre dönüşmekte. Şimdi ise Astana'nın gerek yerleşim ve gerekse nüfus olarak rahatlıkla ve hızlı bir şekilde büyüyebilmesi için müsait bir ortam oluşuyor. Elbette, yeni başkentin geleceğe ait nüfus planlamasını yapacağız. Mesela 2030 yılı itibariyle yeni başkent Astana'nın nüfusu 850 bin kişi olarak planlandı. Fakat hayat ve gerçekler olanı gösteriyor. Yalnız şunu iyi düşünün ki, Astana'nın 2020 yılı nüfusunu 500 bin kişi olarak hesapladık. Fakat bugün, yani daha bu tarihten 15 yıl önce çoktan 500 bini aşmış durumda.

Planlar planlarla olur ama bir de 800 bin kişilik çıtayı çok önceden önleyebileceğimiz gibi ciddi bir gerçek var. Bu nedenle kontrolsüz ve şehirlerin sınırsız bir şekilde büyümesinden bahsetmeye ihtiyaç var. Öyle ya da böyle, ben bilmiyorum ve insan topluluklarının böyle bir şehirleşme ve sosyal yapılarının gelecekte nasıl olabileceklerini sadece tahmin edebilirim. Dünyadaki şehirleşme ve şehir teorileri tecrübelerinden, şehirlerin sınır tanımaz bir şekilde büyüyerek megapolisleri oluşturmalarına ve yüksek yaşam seviyesiyle kalabalık nüfuslu şehirlere bir açıklama getirebilirim.

Aslında eskiyi değerlendirip bugüne dönelim.

Tarihi değerlendirmelere göre insanlık tarihinde ilk şehirler, Asya'nın ilk büyük medeniyetlerinin doğduğu üç bölgede oluşturulmuş. Bildiğim kadarıyla bu ilk büyük ve eski şehirlerden bugün de ayakta olan, Eriha var.

Bu şehir yaklaşık 10 bin yaşında. Çok sayıda şehrin ortaya çıktığı dönem M.Ö. 3.-4. yüzyıllara denk gelir. Bu şehirler neredeyse aynı zamanda kuzey Çin bölgesinde, Huanhe vadisinde, batı Hindistan'da İnd vadisinde, eski Mısır'da Nil vadisinde ve Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirleri arasında ortaya çıktılar.

Bu gibi şehirlerin nüfusları, ülkedeki toplam nüfusa orantılı bir şekilde artmıştır. Şehirlerin hem büyüklüğü ve hem de sayısı yavaş yavaş arttı. Orta Çağ'da en kalabalık şehir olarak, Çin'deki Nankin şehri sayılırdı. O zamanlar Nankin'in nüfusu 470 bin kişiydi ki, bu sayı o dönem için oldukça şaşılacak bir miktardı. Bundan biraz az sayıda nüfusu barındıran 450 bin kişiyle, Mısır'ın Kahire ve 350 bin kişiyle bir Hint şehri Vicayanagar'dı. Orta Çağ'da Avrupa'da en büyük şehir, Paris'ti. Şehrin toplam nüfusu 275 bin kişiydi.

Avrupa barındırdığı insan nüfusu bakımından dünyanın diğer bölgelerinden geri kalmış olmasına rağmen, gördüğüm kadarıyla, bugün burada bilhassa hızlı bir şekilde büyük şehirler oluşturma, altyapı hizmetlerinin gelişmesi, nüfus artışı ve şehir sayılarının arttığı bir dönem başlamış.

Eğer tabirde hata olmazsa şunu belirtmek istiyorum: Şehir, bir bölgesel oluşum bakımından yalnız ve yalnız şehirleşme sürecinin bir sonucudur. Aynı zamanda "şehir" kelimesinin en açık ve somut bir kriteri, bildiğim kadarıyla henüz yok. Daha doğrusu, "şe-

hir" kelimesiyle ilgili "şehir nedir?" sorusuna dünya standartlarında verilebilecek tek bir cevap var. Mesela merkez bir semt olan Kaskelen bir şehir veya şehir tipinde bir köy olarak belirtilebilir mi? Yine de, eğer belirli bir nüfus çoğunluğu baz alınırsa, bu durumda Kaskelen diğer şehirlerden hiç de kötü değil.

İzlanda'da şehir olma nüfusu 200 kişi olarak belirtilmiştir. ABD'de ise 2,5 bin kişiden az nüfus barındıran yerleşim birimleri şehir olarak kabul edilmiyor.

Bugün "şehir" kavramının bu sayılarla başlayıp bittiğini ifade etmek biraz zor. Günümüz şehir altyapılarının artışı, şehirlerle işgal edilen alanın ve burada yaşayan nüfusun büyüdüğünü göstermektedir. Bu durumda Kaskelen altyapı bakımından o kadar fazla gelişmediği için bir şehir statüsüne girmemektedir. Zira altyapının varlığı ve gelişmişliği büyük bir köyü küçük bir şehirden ayırt etmektedir.

Yine de şehirler gittikçe artıyor, birbirine yakın şehirlerin sınırları hemen hemen kayboluyor ve "megapolis" veya "megalopolis" adını alan tek bir şehri oluşturuyorlar. M.Ö. 370 yılında, 35 Yunan köyünün birleşmesiyle meydana gelen birliğe "megapolis" denirdi. Şehirlerin birbiriyle birleşmeleri, bilhassa nüfus yoğunluğu fazla olan ülke şehirleri için karakteristik bir niteliktir. 100 milyon nüfusuyla bir ada ülke olan Japonya buna tipik bir örnektir.

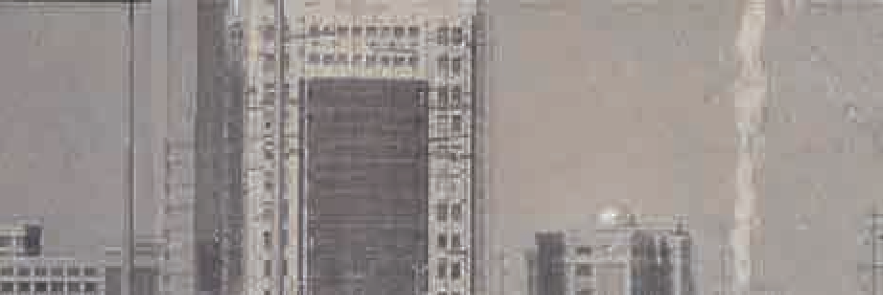
20. yüzyılda hızlı bir şekilde artış gösteren ve kısa sürede feodal yapıdan endüstri sonrası topluma geçişi yaşayan Japon ekonomisi Tokyo, Nagoi, Osaki, Kobe ve Kioto gibi birbirine yakın şehirlerin birleşmelerini ve büyük bir megapolisi oluşturmalarını sağladı. Böylece 10 binlerce nüfuslu Tokaydo adında bir şehir oldu.

Megapolislerin ve megalopolislerin oluşması gibi bir durum ABD, Almanya, Fransa, Büyük Britanya, Meksika, Çin, Hindistan gibi birçok ülke için karakteristik nitelik taşır. Kim bilir, belki bir gün Sarıarka topraklarında Astana, Kokşetau ve Karaganda şehirlerinin birbirine karışmasıyla bir megapolis oluşacak.

Bütün dünyadaki şehir nüfusunun yeni şehirlerin oluşması, eskilerin gelişmesi ve megapolis, megalopolis ve aglomerasyon gibi yeni şehir sistemlerinin oluşması yüzünden arttığını kestirmek o kadar da zor olmasa gerek. Dünyadaki şehir nüfusu bugün itibariyle 2 milyara yaklaştı. Yani dünya nüfusunun üçte biri şehirlerde yaşıyor. Dünyanın birçok şehrinde şehir nüfusu sayısı köy nüfusunu çoktan geçmiş. Bu durum özellikle teknolojik yönden gelişmiş veya hızlı bir ekonomik büyüme eşiğinde bulunan ülkeler için geçerlidir.

Tabi ki, dünyada başkent sayısı, şehir sayısından daha az. Fakat aynı zamanda, başkentlerde çok sayıda şehir problemi daha sert ve açıkça ortaya çıkmakta olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü başkentlerde şehir yaşamı katalitik reaksiyon durumundadır; çabuk ve kuvvetli geçer, bıraktığı etki ve problemler oldukça sert ve kritik bir yapıya kavuşur.

Megapolisler böyle ortaya çıktılar ve böylece de çıkmaya devam edecekler. Dünyanın büyük şehirlerinin sınır tanımaz bir şekilde büyümesi, her zaman ve her toplum

için şehirciliğin en problemli ve en güncel meselesidir. Bu konuya en iyi şekilde bir açıklama getirmek için, "dinapolis-şehir", yani gayet sınırlı iletişim hatlarına doğru sınırsız bir şekilde büyüme eğilimi gösteren şehir yaklaşımının daha adilane olduğunu ileri süren Yunan şehir planlamacısı K. Doksiadis'i örnek göstermek istiyorum.

Fakat Kazakistan gerçeğinde böyle bir dinapolis şehrin oluşturulması henüz bir düşünce olarak ileri sürülebilir. Ayrıca bizim meselemiz özelinde bakıldığında, Astana gibi hızlı gelişen fakat henüz az bir nüfusa sahip şehrin dünya yapılaşma yaklaşımlarını ve şehir büyümelerini dikkate alması gerekir. Üstelik başkentin mikro yapısı her zaman için belirleyici ya da bütün cumhuriyetin geri kalan bölgelerinin ileriki gelişmelerini mecbur kılıcı bir niteliğe sahiptir.

Bu nedenle başkentin gelecekteki çehresi ne yönde bir değişiklik yaşarsa, Kazakistan'ın kuzey ve merkezi bölgelerini içine alan kuzey kuşağın yapılanmasının da buna bağlı olacağından eminim.

Bu nedenle plana bağlı olmaktan çok acil bir nitelik taşıyan Astana'nın muhtemel gelişme alternatiflerini es geçmemek gerek. Eğer Astana yeni merkez idaresinin nasıl gelişeceğini ne kadar fazla ve iyi tahmin edebilirsek, şehrin geri kalan kısmının daha az doğrulukta ama yeteri kadar ihtimalle nasıl gelişeceğini kestirebiliriz. Burada yeni başkentin veya onun çevresinin feci bir şekilde büyümesi dünyadaki gidişat standartlarına uygun gelecektir. Bilhassa Astana'nın kenar ve taşra bölgeleri yol hatları boyunca gelişme göstereceklerdir.

En azından daha evvel de dediğim gibi, başkent iki iletişim hattı boyunca feci bir büyüme gösterecektir. Bunlardan birincisi, Astana - Karaganda yönünde uzanan hat; ikincisi ise, Astana - Kokçetav yönünde uzanan hattır.

Bugün Astana'nın bölgesel ve coğrafi olarak, bir tür üçgen şeklinde genişleme şemasını izleyeceğini kestirmek mümkün.

Birinci yön, Astana yeni yönetim merkezinin başkent havaalanı yönünde gelişeceği "batı" hattı; ikinci yön, şehir yerleşim birimleri ve mahallelerinin Astana - Karaganda boyunca gelişeceği "güney" ulaşım hattı;

üçüncüsü ise, şehir yerleşim birimlerinin Astana - Borovoe ulaşım hattı boyunca gelişeceği "kuzey" yönüdür.

Şehrin büyüme kapasitelerini belirtir ve bu kapasitelerin hangi yönde olduğuyla ilgili objektif niteliklerini kabul edersek, bizim için sadece gelişme yönlerini değil, aynı zamanda şehrin büyüme temposunu da hesaba katmak gerekir. Biz başkentin altyapısını ne kadar çabuk geliştirirsek cumhuriyetin bütün bölgelerinin büyüme temposu da buna bağlı olarak gelişir.

Bu nedenle ben başkentin bir anda kurulmasından yanayım. Dolayısıyla hızlı gelişmesinden korkmamak veya çekinmemek gerek. Çünkü öncelikle ülkenin stratejik çıkarlarına uygun geliyor. Velhasıl, bizim gerekli kaynaklarımız da mevcut.

Birinci olarak, Kazakistan'ın ekonomisi büyük bir finansal ve materyal bakımından imkânlar yaratarak ekonomik bir büyüme kaydetmiş, kendi yerli kaynak ve rezervlerimizin üretimde geniş bir şekilde kullanılması için müsait şartlar oluşturmuştur. Bugün Kazakistan'ın yatırım reytingi BDT ülkeleri içinde en yüksektir. Çünkü ülkemiz sahip olduğu ekonomik gelişme seviyesi ve temposuyla BDT ülkeleri arasında en fazla reform yapan ülke olmuştur. Bu apaçık ortadadır ve genel kabul görmüştür.

İkinci olarak, bizim dünyanın farklı ülkelerinde eğitim kalitesi çok yüksek okullarda eğitilmiş ve kalifiye bir genç kadromuz var. Bu kadroları yine eğitim alanında Lizbon eğitim standartları sistemine göre dünya standartlarında uygulamaya konulan reformlar şekillendirmektedir.

Bundan başka, dünyanın en iyi üniversiteleri seviyesinde özel üniversitelerin de açılabilmesi için özellikle Astana'da olmak üzere gerekli imkânlar oluşturulmuştur.

Üçüncü olarak, başkentin statüsü ve devletin onun gelişimini himaye etmesi, genç ve temiz hedefleri bulunan yüksek kalifiye kadroları Astana'ya çekecektir.

Bu durum, cumhuriyette iş imkânı bakımından bütün BDT ülkeleri için elverişli bir kaynak haline gelebilecek planları geliştirmemizi zorunlu kılıyor.

Dördüncü olarak, yeni bilgisayar tekniğine, teknoloji ve program kaynaklarına dayanan küresel iletişim ağı, yeni başkentin gelişimi için bütün fikirlerin, bilimsel imkânların, yeni projelere ve ürünlere erişim için geniş bir imkân sağlıyor.

Bu konuda, Astana için dünya başkentlerinin sahip olduğu ekonomik seviyeyi yakalama değil, atlama modeli gerektiğine tamamen inanıyorum. Bu nedenle bugün başkent altyapısının gelişimi hep ileri bir tempoyla gitmelidir. Astana'nın parametrelerini zamanın gerekli seviyesine en hızlandırıcı ve kuvvetlendirici tempolarla çıkarmamız gerekli. Kazakistan, dünyada kuruluşlarının eşit haklara sahip bir üyesi, dünya ve bölgesel üretim sistemine girmiş bir ülkede bu günler uzak değildir. Biz Dünya Ticaret Örgütü'nün bir üyesi olmaya gayret ediyoruz. Bir devletin gerçek bir başkenti olarak Astana bu jeopolitik ve jeoekonomik ilerlemeye hazır olmalı ve en önemlisi, zamanında hazır olmalı.

Biz Avrasya'nın bütün rüzgârlarına açık olmalıyız ve takip edeceğimiz tek yol, ekonomiyi maksimum derece açık, gelişen küreselleşme şartları temposuna sahip en uygun yönetim yoludur.

Sırf bu nedenle, yeni Avrasya başkenti Astana'nın altyapısını normal bir şekilde fonksiyonel hale getirmek için maksimum derecede hızlı tempoda çalışmaya gayret ediyorum.

Serbest Ekonomi Bölgesi'nin başarılı faaliyeti, başkent altyapısını diğer geliştirme planlarının gerçekleştirmesi ve hiç sapmadan Astana'nın Genel Gelişim Planı'nı takip etmek; işte bunlar, gelişen Astana'nın diğer ülke başkent temsilcileriyle eşit seviyede konuşabilmesinin önemli ve gerekli şartlarıdır.

Kazakistan'ın ana jeopolitik merkezinin yapısı bugün açık seçik bir şekilde fark edilmektedir. Astana, gerçek anlamda bir Avrasya kültür ve mentalitesini, milli renk ve niteliklerini, yeni mimari ve inşaat teknolojilerini organik bir şekilde içine sindirmiş, çağdaş ve büyük bir şehir olabilmesi için biraz daha zamana ihtiyacı var.

Astana, İşim nehrinin iki yakası boyunca yerleşmiş, mükemmel bir başkent-şehir olacak. Şehrin özellikle yeni idari ve iş merkezinin görüntüsü çok güzel ve etkileyici olacak ve muhtemelen inşaat ve mimari potansiyeli bakımından vakayinamelere girecektir.

Astana'nın gelecekte ne kadar nüfusa sahip olacağıyla ilgili ise büyük mimar ve "Astanagenplan"ın Başkanı Bair Dosmagambetov'un fikirleri oldukça ilgi çekici.

İşte onun fikri: "...Kazakistanlı uzmanlar daha 1996 yılında, Astana'da 2030'da 1.5 milyon kişinin yaşayacağını hesaplamışlar. Fakat genel plan üzerinde çalışmalar bitmedi. Avrupalı uzmanların genel plan üzerinde çalışmalarını sağlayan Araplar geldiler. Avrupalı uzmanlar 2030 yılında Astana'da 650 bin kişinin yaşayacağını hesapladılar.

Bunlardan sonra gelen Japonlar şehrin ne kadar da hayret verici bir tempoyla büyüdüğünü fark ettiler ve sonuç olarak Astana'da 2030 yılında maksimum 800 kişinin yaşayacağını belirttiler. Bugünkü genel plan bu hesaplar üzerine oturtulmuştur."

Elbette, kuzey başkentin halk nüfusunun artışı konut olarak yüzölçümünün de artmasıyla orantılı olarak gerçekleşmeli. Bununla ilgili olarak şehir idarecileri hiç zaman kaybetmeden oldukça kararlı hareket ediyorlar. Mesela, 2005-2007 yılında konut olarak kullanılacak bina inşaatlarının geliştirilmesiyle ilgili genel planıyla uyumlu olarak Astana'da 1 milyon 750 metre karelik alan konut olarak kullanıma açıldı. Bunun için bütçe üç yıl içinde 21,4 milyar tenge pay ayırmalı. Uzmanların hesabına göre konut olarak kullanılacak bina inşaatları programının uygulanması 26 bin Astanalıya ev imkânı sunmaktadır. Elbette, yeni yerleşim birimlerinin inşaatı, beraberinde modern altyapı hizmetlerinin de sağlanmasını gerekli kılmaktadır.

Astana'nın şimdiki ve gelecek nüfusunun sosyal ve yaşam şartlarının daha iyileştirilmesi için şehir Valiliği daha evvel Astana'nın 2003-2005 yılı için hazırlanan sosyo-ekonomik gelişme planını uygulama kararı almıştır.

Bu belge Astana'nın ekonomik sektörlerinin gelişim yön ve tempolarını belirlemekte, başkentte daha iyi bir iş piyasasının oluşması ve halkın yaşam seviyelerini yükseltmek için gerekli şartları sağlanması için belediye olarak uygulanacak politikanın karakter ve niteliklerini belirlemektedir.

Bugün Astana'nın ekonomik yönden gelişimi, öncelikle endüstri alanında ithal ve ihraç edilebilen mal çeşitlerinin gelişimi üzerine kuruludur.

Bu konuda en önemli ve öncelikli alan taşımacılık, iletişim, teknik komünikasyon, inşaat, servis ve hizmetler gibi şehir ekonomisi için önemli sektörlerde bilimsel ve yeni nitelikli ileri teknoloji ürünleri olmalıdır.

Endüstriyel alanda sosyal yapıya büyük bir önem verilmiştir. Yatırım ve ticarette gözlenen artış, hayatın bu en önemli alanı üzerinde dikkatlerin toplanmasını sağlayan gelir bütçesindeki artışta da kendini gösterecektir.

Şehir nüfusunun bütün katmanlarını kapsayacak olan sağlık en fazla yeniden yapılanmaya ve genişletilmeye ihtiyaç duymaktadır. Çalışan kesimin minimum maaş ve emeklilik ücretleri seviyelerinin yükseltilmesi planlanmaktadır. Sosyal alanda yapılan çalışmalar 2005 yılı itibariyle gerçek şehir nüfusunun fakirlik düzeyi %2 oranında iyileştirilecektir.

Önümüzdeki yıllarda kültürel, sportif-sağlık, sosyal ve tıp kurum ve kuruluşları ağı oluşturulacaktır.

2005 yılı sonuna doğru Sol kıyı ve semtlerde çocuk bahçeleri ve meslek okullarının açılması planlanmakta.

Başkentin kültürel gelişimine de hiç de azımsanmayacak kadar önem verilecektir. Henüz 2002 yılındayken yeni başkentin kültürel yapısının oluşturulmasını kapsayan "Başkent Kültürü" şehir programı kabul edilmişti.

Merkezi bir salona sahip 700 kişilik devlet filarmoni binası, daha evvel bahsi geçen 2000 kişilik devlet sirki, hayvanat bahçesi, İşim nehri kenarında akuapark ve sergi merkezi bina inşaatları başlatıldı. Daha bugünden kültürel alan geleceğin Astana'sının görsel yapısını oluşturmaya başladı.

Bugün Astana'da Cumhurbaşkanlığı Kültür Merkezi, "Jastar" sarayı ve kongre salonunda yer alan Milli Tiyatro'nun opera ve bale topluluğu, sahne-senfoni orkestrası "Astana" senfoni orkestra ve korosu, drama tiyatrosu ve müzesi faal durumda ve başarılı bir şekilde çalışmalarını yürütmekte.

Botanik bahçesi ve arboretum kurulması, etno-memorial parkın geliştirilmesi, "Jeruyık" yeni parkının yapılması, "Jastar" Sarayı ve merkezi dinlenme kültür parkının yeniden düzenlenmesi planlanmaktadır.

Hayatı daha sağlıklı ve aktif kılmak amacıyla şehir parkında futbol sahaları, hipodrom, bisiklet yolları, atlı spor kompleksi, tenis kortları, idman salonları, kürek kanalları ve kayak alanları oluşturulacaktır.

İşim nehri şehrin mimari ve yerleşim bakımından şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunu dikkate alarak şehir sınırları dahilindeki sahillerin ıslahı ve yeniden yapılandırılması projeleri uygulamaya konuldu.

Projedeki, her iki sahil boyunca devam eden kıyı şeridi, sonsuz bir şekilde uzanan eğlence, spor, plaj ve alış veriş merkezi gibi düşünülmektedir.

Nehir bölgesindeki alanların yeşillendirilme imkânlarına kavuşturulması ekolojik yapının ve civarın havasının iyileşmesine yardımcı olacak ve halka geniş bir dinlenme alanı sağlayacaktır.

"Astana'nın refahı, Kazakistan'ın refahıdır" Devlet Programı'nın uygulanmasıyla bağımsız Kazakistan'ın başkenti Astana'nın sosyo-ekonomik yönden hızlı bir şekilde gelişebilmesi için gerekli altyapı sağlanacaktır.

Daha şimdiden sadece başkentin idari ve iş fonksiyonlarını yerine getirebilmesini değil, ayrıca halkın yüksek yaşam standartlarına ve refaha kavuşmasını sağlayacak ve ülkenin diğer bölgelerinin de gelişme ve ilerlemesini sağlayacak ahenkli bir ortam oluşturulmuştur. Yeni başkentin Sol kıyı kısmında faaliyete açılmasıyla bu bölge kalite ve büyüklük bakımından oldukça yüksek bir seviye kaydedecektir.

Astana'nın bağımsız ve özgür bir ülke olan Kazakistan'ın başkenti olması ve üçüncü binyılın eşiğinde doğmuş olması, kendimizi teselli etmek değildir. Bütün bu yapılanlar, başkentin ilerde daha da gelişmesi, altyapısının ve jeopolitik konumunun gelişmesi için bir temel ve çalışma platformudur.

Öncelikle, Astana'nın, başkentlik statüsünün kuvvetlendirilmesi için bir başkent olarak altyapısının tamamlanması gerekli. Bunun yapılamaması için önemli bir engel ve problem göremiyorum. Genel yapılaşma planı belirlenmiş, yapılaşmanın tempo ve çapı yeteri kadar yüksek, şehir altyapısının gelişim hızı da gayet yüksek bir seviyede.

Gelişme planının gelecekte de yürütülebilmesi için, başkentin altyapısına dayanak olabilecek ya da daha doğrusu, etrafında şekillenebileceği bir yön belirlenmesi gerekli. Bu, gelecekte gayet fonksiyonel olacak veya olması gereken bir idari yönetimin nasıl olabileceğine verilecek cevaptır.

Bu konuda genel çerçevesini bugünden görebildiğimiz idari yönetim merkezinin en gelişmiş ve modern mimari, altyapı, estetik değerler, toplumsal ve sosyal hedefleri ve nihayet ekonomik alanda yöneticilerin yüksek idari ve politik stilini bünyesinde bir araya getireceği aşikardır.

Pekala, İşim nehrinin sol sahili boyunca konuşlandırılan Astana'nın yeni idari merkezi nasıl bir şey?

Öncelikle Merkez, yerleşim bakımından yaklaşık olarak 67 hektarlık bir alanı kaplamakta, bünyesinde sadece bölgesel açıdan değil, aynı zamanda işlevsel bakımdan da ayrışmış üç ayrı ana bölgeyi bir araya getirmektedir.

Bu bölgelerin fonksiyonları arasında devlet yönetimi, yatırım ve ticaret, sosyal ve yaşam imkânı sağlama, halkın ve başkenti ziyarete gelenlerin kültürel ve eğlence imkânlarının sağlanması yer almaktadır.

Bu merkezde kültürel ve idari binaların dışında şirket, finans kuruluşu büroları, alışveriş merkezleri, oteller, sergi ve fuar salonları ve ülkenin bu ana şehrinin diğer merkezleri yer almaktadır. Sosyal-kültürel merkez ise bünyesinde tiyatro, müze, dinlenme alanı, spor ve gelişme komplekslerini bulunduruyor. Bilimsel-eğitim merkezi ise üniversiteler, enstitüler, kolejler, özel lise ve meslek okullarını bir araya getirmektedir.

Ticaret merkezinde ise ticaret, hizmet, sergi, fuar ve diğer salonlar gibi kendilerine ait binalarıyla birlikte küçük ve orta ölçekli yatırım şirketleri yer almaktadır.

Üretim kesimleri şehrin çevresinde ve daha çok şehre yakın bölgede yerleşmiştir. Gıda üretim alanı ise çiftlik ve şehir kenarlarında yer alan yiyecek üretim müesseselerini kapsıyor.

Üretim genelde küçük ve orta ölçekli firmalarca, ayrıca bilimsel ve yüksek teknoloji sektöründeki firmalarca sağlanacaktır.

Üretimin bu şekilde gelişeceği yönünde izlenen strateji başkentin idari ve çalışma fonksiyonuna ağır gelmez.

Merkez idari binanın sahip olduğu meydan İşim nehrinin hemen sahilinde yer alan Cumhurbaşkanlığı Konağı'na yakın bir yerde olacak.

Bu meydanın büyüklüğü, bildiğim kadarıyla konağın büyüklük ve görüntüsüyle büyük bir uyum sağlayacaktır. Dolayısıyla uzunluğu 600, genişliği 120 metre olacak.

Meydanın yüzeyi 10 cm kalınlıkta granitle kaplanacak. Bu da ağır teçhizatlı askeri geçit törenlerinin bu meydanda da yapılabilmesine imkân sağlayacaktır.

Elbette, Cumhurbaşkanlığı Konağı, sol kıyıyı çerçeveleyen tek bina olmayacak. Devlet idaresinin dikkatinin üzerinde yoğunlaştığı ve cumhuriyetin resmî merkezi olan büyük meydan Senato, Meclis, Hükümet binası ve Danıştay gibi devlet yürütme, yargı ve idari hukuk organlarının içinde yer alacağı binaları kapsayacaktır.

Hükümet organlarının bir arada konsantre olmuş bir şekilde yer aldıkları bu bölgeye ek olarak Şehirleşme Genel Planı çerçevesinde bu meydana milli tiyatro, bale ve opera binalarının yerleştirilmesi planlanmakta. Böylece ana meydan cumhuriyetin sadece resmi bir merkezi değil, aynı zamanda Kazakistan'ın çok milletli kültürünün de çekirdeği olacaktır.

Merkez meydanın hemen yanı başında ise Kazakistan'ın ve bilhassa Astana'nın sembolü olacak bir meydan daha yer almaktadır. Hiç şüphesiz "Astana-Bayterek" anıtı da böyle büyük ve eğer tabir yerindeyse, herkes tarafından kabul edilen bir sembol oldu ve öyle de kalacaktır.

Sembolik anlamına uygun olarak tacıyla yukarı doğru yükselen bu hayat ağacı birçok idari, kültürel ve yerleşim birimlerini kendi etrafına toplayacaktır. Hatta bunların bir kısmı halen inşa edilmeye devam ederken birçoğunun inşaatı bitmiş durumda ve bir kısmı ise henüz proje aşamasında.

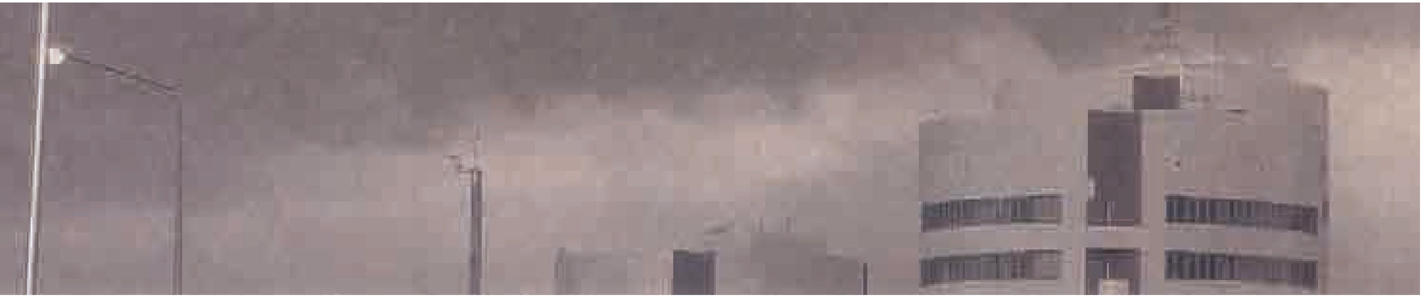
Bayterek anıtının yanında Savunma Bakanlığı binası, aksi yön olan hayat ağacının kuzey tarafında ise Dışişleri Bakanlığı binası yükselmektedir.

Bu modern binaların birliğini ise "Astana-Bayterek" kompleksinden Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı binasına doğru uzanan iki katmanlı kapalı bulvar tamamlamaktadır.

Bulvarın kapalı olması fikri mecburen ortaya çıktı. Çünkü Merkezi Kazakistan'ın atmosferi kıtasal nitelik taşımakta olup yazın gayet sıcak, kışınsa çok soğuk olmaktadır. Sıcaklık seviyesinin ani değişimi, halkın ve yeni başkentin idari merkezi boyunca gezinti yapmak isteyen ziyaretçilerinin maksimum rahatlıkta yaşam sürmeleriyle dengelenmesini gerektiriyor.

Fakat hepsi bu değil. Mimar ve tasarımcıların düşüncesine göre bulvar kompleksinin üst kapalı kısmı parlak ve farklı renklerle boyanmalı. Böylece çevrenin canlanmasını sağlayıp iç ve dış görüntü bakımından genel görüntüye uyum sağlayabilmeli.

Son olarak, büyüklük bakımından üçüncü ama o kadar öneme sahip olmayan yuvarlak bir yapıya sahip olacak meydanın çevresini Astana'nın yüksek ve modern binaları (bugün artık mecburen) yükselmektedir. Bir taraftan bu yuvarlak meydanı oldukça yerleşik ve ciddi bir bina olan Enerji Bakanlığı binası ve "Kazmunaygaz" Milli Şirket binası çevrelemektedir.

Meydanın diğer karşı çevresini ise Kazakistan'ın ilk gökdeleni, Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı'nın yüksek binası sarmaktadır. Binanın yayvan yapısını, sanki üzerindeki bulutlara değiyormuş izlenimi uyandıracak yükseklikteki bir külah tamamlıyor. Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı, Kültür, İletişim ve Spor Bakanlığı, Bilgi ve İletişim Ajanslığı gibi kurumları bünyesinde bulunduran 36 katlı bu gökdelen, Kazakistan'ın en yüksek binasıdır.

Son olarak meydanın hemen yanı başında idari kadrolar için konut olarak ayrılmış kompleks, yeni başkentin ana meydanlarından birinin çevresini sarmak koşuluyla yapıyı tamamlamaktadır.

Velhasıl, bu yuvarlak meydanın oldukça orijinal ve hatta görmeye değer özelliği, meydanın üzerinde asılı duran ve "Kazmunaygaz" ve Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı binalarının arasından geçen yolun bir tür iskelesidir.

Önceleri fikrim, yol inşaatını bu meydanın altından geçirmekti. Fakat mimarlar bir köprü şeklinde havadan yapmanın, görüntü bakımından daha iyi bir fikir olduğu konusunda beni ikna ettiler. İnsanlar köprü üzerinden geçerken üç kilometrelik sulu yeşil Bayterek bulvarını ve ileriye kadar görebilme imkânı bulacaklar. Ben de kabul ettim bu fikri ve ortaya hiç de fena olmayan bir görüntü çıktı.

Meydan binalardan tamamen ayrı. Çok sayıda fıskiyelerle, küçük mimari yapılar, iç içe binalar, heykeller ve kulübe ve başkentliler ve burayı ziyarete gelenlerin dinlenebilmeleri için oturaklarla kaplanmış. En önemlisi de, çeşitli renklerdeki çok sayıda çiçeklik ve meydanı dolduran yeşilliklerdir.

Estetik ve pratik bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu meydan Astana Sol kıyısında en çok ziyaret edilen yerlerden biri olacak. Şeklinin yuvarlak olması, meydanı saran yüksek binalar, çok sayıda yeşillik ve çiçekler, fıskiyeler ve heykeller rahat ve konfor bakımından bir tür içine kapanık atmosfer oluşturacak.

Merkez Meydan, "Bayterek" Meydanı ve Yuvarlak Meydan olmak üzere bütün bu üç merkezi meydan üç kilometrelik kapalı bulvarla birleşecek bir bütün oluşturacaktır.

Bulvarın her iki tarafı boyunca çok sayıda iş yerleri, konut ve otel binaları, çok katlı otoparklar, kültürel eğlence yerleri ve bütün bir hizmet birimleri sıralanmış durumdadır.

Sağ kıyının sol sahildeki yeni idare kompleksinden çok ayrı düşmemesi için İşim üzerinde daha sonraları aşağı yukarı 22 adet köprü kurulması düşünülmektedir. Bu kadar çok sayıdaki köprü, öyle sanıyorum ki, nehrin iki yakası arasındaki iletişim yokluğunu ortadan kaldıracaktır.

Bugün için, İşim nehri üzerine kurulan "Sarıarka" köprüsü merkez caddeyi taşımış ve şehir araç trafiğinin rasyonel bir şekilde dağılmasını sağlamıştır.

Sahil kenarında yer alan her başkent gibi Astana da suyolu taşımacılığı olmadan yapamaz. İşim, bir Volga gibi olmadığı için doğal olarak burada bahis konusu da, yük taşımacılığı değil.

Fakat yine de Astana sınırları boyunca İşim'de turistik tur seferleri düzenlemek de mümkün. Ya da İşim'in taşımacılığını kullanabilecek başka bir kültürel büyük bir organi-

zasyon düşünülebilir. Başkentin yerli ve ziyaretçileri arasında İşim'de yapılan bir gezinin onlara büyük bir keyif vereceğinden eminim. Bu arada, Cumhurbaşkanlığı Konutu'nu İşim nehrinden ayırması planlanan Cumhurbaşkanlığı parkı, gezintiye çıkmak isteyen halk için gezi tekneleri ve küçük kayıkların yanaşacağı bir limana sahip olacak.

Genel olarak park alanları ve ağaçlıklar yeni başkentin en önemli özelliklerinden biri olacaktır.

Astana'nın çevresinin Merkezi Kazakistan'ın bozkır alanlarında Borovoye ile eşit derecede yeşil bir vaha haline gelmesine bütün gayretimizle çalışmamız gerekiyor.

Bu da, hem şehir içinde ve hem de çevresinde yeşillik alanların oluşturulması anlamına gelmektedir. Burada, kışın kuvvetli soğuk rüzgârı ve yazın toz fırtınaları gibi istenmeyen doğa olaylarını yumuşatmak amacıyla şehir etrafında özel yeşil koruların oluşturulmasına büyük önem verilmelidir.

BAŞKENTİN ZIRHI

Bahçeler ölü ve canlı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bahçeler vardır, otlardan ve basit kayalardan oluşurlar. Peki insana en yakın olanı nedir? Elbette, doğal ve suni olanın en iyi bir şekilde bir araya getirilmiş olanı. Bizler değişmez bir şekilde Japonların felsefi hayat anlayışlarındaki zarif kaya ve bahçeleriyle hayretlere düşüyoruz. Halbuki, kayalık bahçelerin alabildiğine otlu, çeşitli yazlık çiçeklerle süslü Japon bahçeleri fonunda sadece bir olgudur. Şehirlerde bizim yaptığımız suni tabaka ise şehre halkın daha rahat ve konforlu bir hayat yaşayabilmelerine imkân veren bir altyapı sağlamaktadır. Fakat kayalık yabani bahçelerde kuş sesleri kesilmiş ve o alabildiğine büyümüş otların yeşil ateşleri sönmüşse, şehir sakinlerinin de yavaş yavaş ruhları ölmeye başlıyor demektir. İnsan, suni bir rahatlıkla oluşturulan eşsiz konforu elde ederek, yaşam ve doğaya yakınlık hissini kaybedebilir. Bu da onu kaçınılmaz bir şekilde sadece ruhsal değil, fiziksel bir uyumsuzluğa götürür.

Şehrin mimarisine, güzel ve işlevsel bina ve komplekslerin inşasına sınırsız bir insan düşüncesi ve zihinsel uçuşlar yaparak fazlaca önem vermek mümkün.

Şehrin kaldırım ve kavşaklarına yakından bakarak, o kadar harika renklerden mutluluk duymak gerek.

Metal ve aynalı duvarlar geleceğe bakıyor, şehirleşme ve mimaride medeniyetin eriştiği en son nokta ile temas hissi uyandırıyor.

Rengarenk yeni ilanlar ve dinamik reklam tabloları başkentin iş hayatından esinlenen özel yüzünü gösteriyor. Eski dönemlerden kalma gri ve beyaz binalar, günlük koşturmacanın önüne geçip bizi zamanla ilişikliği düşünmek zorunda bırakarak, yeni nesil ve geleneklerin birbirini takip ettiğini düşünmemizi sağlıyor.

Şehrin cadde ve bahçe peyzajına gölgesi düşen çok yönlü birçok anıt ve mimari şekiller bizleri şehre daha yeni bir yüz kazandırarak, onun refah seviyesini nasıl artıracağımız hakkında yeni arayışlarda bulunmamızı sağlayarak düşünce ve hevesimize ilham veriyor.

Fakat eğer şehre kuş bakışıyla tepeden baktığımızda bizi canlılık ve yeşilliklerin parlak renkleriyle mutlu etmiyorsa, şehrin bütün bu renk cümbüşünün ruhsuz ve ölü olduğunu da düşünmek mümkün. Çiçek ve çiçeklikleri, yeşillik ve ağaçları bulunmayan bir şehirde her şehirli için gerekli olan ruh ve doğayla birleşme hissi yoktur demektir. Daha birçok şehircilik ve kayalık yabaniliğinin hüküm sürdüğü örnekleri vermek mümkün fakat şu konuyu iyi bilmek gerekir ki, yeşil alansız bir şehir, çöl gibidir.

Bugün o kadar fazla şehirleşmiş şehir ve şehir yapıları var ki, "yeni şehirlerin hüznü" olarak adlandırılmışlardır.

İyi dönemlerini yaşayan eski İngiltere'de refah seviyesi ve konforu daha iyi olan şehir evlerine gelen insanların daha sık hastalandıkları ve kendilerini daha huzursuz hissettikleri fark edilmiş. İsterse büyük bir insan nüfusunun yaşadığı ve komşuluk ilişkileri çok sıkı olan şehirlerde de olsa birçoklarının kendini yalnız ve kaybolmuş olarak hissettiğini herkes kendine göre fark etmektedir.

Diğer bir mesele, Astana. Bütün rüzgârlara açık bozkırlar, şehir atmosferi temiz ve hayat dolu, bozkırın o geniş alanlarını hayat suyuyla rüyaya daldıran bir özelliğe sahip. Birçokları dünyanın diğer başkentleriyle kontrast oluşturan Astana'nın havasının tazeliği ve şeffaflığına dikkat çekiyorlar.

Fakat yine de yeni başkentin büyük bir hızla devamlı şehirleşmesi kendini gösteriyor. Yeni başkentin az da olsa ortaya çıkan ekolojik problemleri, eskimiş ve ekolojik dengelere uymadan kullanılan araçlarla ilişkilidir.

Başkentin üretim sektörünün gelişmesi, elbette faydalıdır. Fakat er ya da geç endüstri alanlarının yerleşim birimleriyle birleşmesi halinde şehrin ekolojisine etki edecek ve bu konu gündeme gelecektir. Zira, şehrin üzerindeki ortalama sıcaklık, çevre bölge sıcaklığından biraz yüksek olduğu bilinmektedir. Üretim sektörü ise bilindiği ve öyle de kalacağı gibi hep şehir dışında toplanmaktadır.

Yükselen ısı yüzünden şehir üzerindeki hava hemen yükseliyor, bunun yerini ise üretim atıklarını taşıyan çevre bölgelerin havası alıyor. "Yeni şehirlerin hüznü"nün Astana'yı da kapladığını sanmıyorum fakat bunu önleyebilecek bütün önlemler bir an evvel bugünden alınmalı ya da en azından genel planlama sürecine başkentin yerleşim birimi ve idari birim mahalleleri de yerleştirilmeli.

Bu konuda reçete oldukça basit. Şehir hüznünün durumunu yeşil ve betonu birleştirmek yoluyla ortadan kaldırabiliriz. Şehir mahallerini kaplayan yeşil örtü oksijen üretme fonksiyonundan başka, şehir hava sıcaklığı ile başkent çevresindeki hava tabakası arasındaki optimum ısı dengesini sağlayarak, bir tür ısı düzenleyici olarak da hizmet etmeli.

Bilhassa suni konfor ile doğal hayatın optimum birleşmesi Astana'yı devletin gerçek bir başkenti ve Avrasya'nın gözde bir şehri haline getirebilir.

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın 30'lu yıllarında Howard ve Le Corbyuzye sadece bir şehir kurmayı değil, bahçe-şehir ve çok sayıda yeşillik içinde yerleşim birimleri kurmak gerektiğini söylemişlerdi. Kisö Kurokava tarafından önerilen Astana'nın şehirleşme genel planı çoğu yönden bu ölçülere, Gouard ve Korbüzye'nin şehirleşme için vazgeçilmez ve hayati öneme sahip ölçütlerine uygun olması, sevindirici bir durum.

Astana'yı yeşil bir şehir haline getirmek, onu yeşil bir örtüyle felaketlerden korumak, onu sağlıklı ve temiz bir hava tabakasıyla kaplamak, bir Astanalı yöntemiyle "yeni şehirlerin hüznü" felaketinden korunmak için altyapı geliştirme yollarından biridir.

Sıradan günlerde bile ruhi sükunet ve ahenk hissi veren, kimi günlerde ise canlandırıcı ferahlık veren Almatı'nın o muazzam yeşil örtüsüne göre yeni başkentteki yeşillik alanlar oldukça az ve Almatı'da yeşilliklerde hemen hissedilen rahat ve huzurun zaman zaman olmadığı ve olmamaya da devam ettiği görüldü.

Öyle ya da böyle, Kazakistan'ın yeni başkentinin yeşillendirilmesi problemi, problem durumunu açıkça ortaya koyup çözümü için gerekli adımları da yine açık bir şekilde atarak sistematik olmak koşuluyla hızlı bir şekilde çözülmelidir.

İlk fırsatta, başkentin yeşillendirilmesi probleminin çözümüne hazırlıklı yaklaşmak gerek ve var olan kaynaklardan istifade ederek, sadece Kazakistan'ın yeni başkenti değil, ayrıca Sarıarka bozkırlarında bir bahçe-şehir gelişsin diye gayret edip elimizden geleni yaptık.

Şehrin birçok yöneticisi ve başkentin çok sayıda büyük binalarının inşaat yöneticilerinin değerlendirmelerini okuma fırsatım oldu. Fakat dikkatimizi en fazla şehrin ve çevresinin yeşillendirilmesine verdik. Bilim adamlarının ve yerli yeşil alan uzmanlarının brifinglerini dinledik, yabancı uzmanların tavsiyelerini aldık.

Fakat önce şehirdeki bütün açık alanların çimlendirilmesi gerekiyordu. Eski Akmola'nın üzerinde gezen bulut ve tozlar bir türlü şehri terk etmiyordu. Birkaç denemeden sonra bizim şartlarımıza en fazla uyum sağlayan Kanada çiminde karar kıldık.

Emrim doğrultusunda Doğal Kaynakları ve Çevre Koruma Bakanlığı başkentin yeşillendirilmesi için seri programlar hazırladı.

Program çerçevesine uygun olarak, ilk etapta Astana'nın etrafının ağaçlandırılması öngörüldü.

Başkentin bu yeşil kuşağı, sadece başkentin küçük çaplı yeşillendirilmesindeki boşluğu doldurmuş olmadı, aynı zamanda yeni başkentin sakinlerinin daha konforlu yaşam sürmeleri için çözülmesi gereken bir dizi problemi de ortadan kaldırmış oldu. Öncelikle böyle bir yeşil kuşak, Astanalılar için iklim şartlarını namüsait hale getiren rüzgâr ve fırtınanın şehre girmesini engelleyebilecek yeşil bir koruma duvarı olmalıydı. Önlerini yeşil kuşak kestiği için artık kumlu rüzgârlar yazın, karlı fırtınalar da kışın Astanalıları rahat bırakmalıydı.

Fakat hepsi bu kadar değildi. Astanalılar günlük yaşamın koşmacasından kurtulup kendilerini sadece onun dış görüntüsüyle değil, aynı zamanda şehir sakinlerinin iç huzuruyla da ilgilenildiği bu şehrin sakinleri olduklarını hissederek, tenis kortlarında ve ormanlık alanlarda gezinti yapmalıydılar.

Bu görevi, inşaatı tamamlandıktan sonra ağaçlandırma kompleksi yerine getirmek zorunda.

Her şeye rağmen, başkentin yeşillendirilmesi programı "Başkent Astana'nın 2002-

2010 yılları arasında yeşillendirilmesi programı" gibi basit bir ad alarak, hükümet tarafından 10 Ocak 2002 tarihinde onaylandı.

Yeşillendirmeyle ilgili böylesi büyük çaplı her program büyük kaynaklara ve en önemlisi de geniş bir zamana ihtiyaç duyuyor. Bu nedenle programın temeline gerçek süre konuldu; 2005 yılına kadar 25 bin hektarlık alan ağaçlandırması, 2010 yılına kadar ise başkentin etrafında koruyucu duvar olarak düşünülen yeşil kuşak çalışması bitirilmeliydi.

Ağaçlandırma çalışmaları ağaç ve çalı cinslerinin yaşam olasılıklarını belirlemek amacıyla bilim adamalarının kontrolünde yürütüldü. Farklı ağaç ve çim cinslerinin üretilmesi amacıyla bir de özel üretim alanları oluşturuldu.

Bugün Astana'nın etrafında 7-8 metre yükseklikte olsa da 20 bin hektardan fazla alana sahip bir orman hışırtısı var. Bu alanın 50 bin hektara kadar çıkartılması planlanıyor. Astana'ya yaklaşırken kara ve demir yolları kenarları boyunca da ağaç dikilecek.

Her yaz bu ormanlık alanı geziyorum. 1997-1998 yılında ilk dikilen ağaçların 10 metreye kadar boy attıklarını görmek insanı gururlandırıyor. Ağaçlık alanın büyüklüğünü görmek amacıyla helikopterle geziyorum. Astana'nın etrafının ormanlık olacağına inancım tamdır. Bu kadar kısa sürede ve bu kadar geniş bir alan Kazakistan'da ilk kez ağaçlandırıldı.

Belki de zamanımızın ve işimizin enerjisi elbet bir gün hatırlanacak ve bu on yıllık dönemde hayat bulan gürgen ağaçlarının tepelerinde hışırdayacaktır.

Şehrin yeşillendirilmesi, onun ekolojik geleceğinde en önemli bir dönemdir. Bugün Astana'da 1 milyon 200 metre karelik çim alan var. Üstelik bunun 500 bin metre karelik kısmı şehir merkezinde. İstisnasız bütün çimlerin iyi durumda olduğunu söylemek imkânsız elbette. Fakat yeni teknik ve teknolojinin de kullanımıyla çim alanlarının iyileştirilmesi ve merkezi sulanması şehir yönetiminin günlük işleri arasında olacaktır. Çimler ancak bu şekilde yeni başkent Astana'yı süsleyecektir.

Elbette, yeşil alanların sadece planlanması yetmiyor, aynı zamanda estetik ve güzel de olmalılar. En azından şehir içinde... Bilhassa yeşil alanların ve parkların oluşturulması şehir ve başkentlerde bitirilmiş ve tamamlanmış bir görüntü sağlıyor. Bizler doğal olarak bunu unutmadık. Özellikle bu nedenle şehrin tam merkezindeki "Samal" ve " Molodöjniy" yerleşim birimlerine yakın yerde "Mevsim" adında muhteşem bir bahçe yetişti.

Burada özenle bir araya getirilmiş elma, gürgen, akağaç, piramit kavak, karaağaç, nadir bulunan farklı cins söğüt ve palmiyelerden oluşan toplam 1500 ağaçlık bir bahçe oluştu. Üstelik bu bahçenin her mevsim ayrı bir 6,5 hektarlık alanı yeşil kalacak şekilde planlandı. Adına tam uygun bir bahçe.

Bilhassa bu bahçede önde gelen mimari ve şehir yeşillendirme konseptlerini ilginç bir şekilde birleşmiş gördüm. Bahçenin tam merkezinde ünlü Alman matematikçi Möbius'un sonsuz bir şekilde ikiye katlanmış şeritleri şeklinde bir heykel yer almaktadır. Bu heykel hayatın sonsuzluğunu temsil etmekte ve hayatımızın her an yaşadığımız hayat zincirine benzediğini göstermektedir.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra Astana'ya hangi taraftan gelirseniz gelin, sivri uçlu kubbeyi ve yeni başkentin parlayan gökdelenini görmeden önce ağaç sıralarının

arasında geçmek zorunda kalacaksınız. Yeni başkentte metal taç giydirilmiş hayat ağacı "Bayterek"ten büyük Kazakistan Cumhuriyeti adıyla gelişen devletin gelişen başkenti Astana'nın parklarını süsleyen küçük çiçeklere kadar her şey hayatın çok değerli olduğunu hatırlatmalı.

Kışın yağan karın şehirdeki bütün yeşillikleri kapladığı zaman da başkentin güzel görünmesi için gerekeni yaptık. Sadece iğne yapraklı ağaçlarıyla tek düze beyazlığı küçük yeşil noktalarla süsleyerek, her zaman yeşil kalan, adacıklar değildir. Astana binalarının renkliliğine dikkatli bakanlar birçok şey görebilirler. Astana binaları farklı sıcak ve parlak renklerle boyalıdır. Kışın bu sıcak renk tonu kışın şehri canlandırmaktadır.

İşim'deki bu başkent mükemmel, orijinal mimari yapısı ve sembolik anıt yapılarıyla, ileri teknolojiyle geleceğe hırsla yönelmiş, birbirini çok sayan, milli liyakat hissi duyan, ülkesi ve başkentiyle gurur duyan çok kültürlü ve çok dinli halka sahip bir şehirdir.

Bu, aynı zamanda Kazakistan'ın yeni başkentinin estetik özelliği ve doğası hakkındaki bir soruya verilebilecek cevap niteliğindedir.

PERSPEKTİF DUYGUSU

Gerçekleşme eşiğinde bulunan birçok şeyi anlayamamak doğal olarak sebepsiz bir korku tepkisi doğuracaktır. Bu da ancak o şeyin gerçekleşmesiyle ortadan kalkar.

Ben kahin değilim ve başkenti taşımayı uzatarak, başarılı sonuçlara sahip çıkmak gayretinde de değilim. Bugün şunu belirtebilirim ki, başkent artık taşınmıştır. Üstelik çok da başarılı taşınmıştır. Astana gerçek bir başkent şehrinin çehresine kavuşuyor.

Geçmişin gerginlikleri yavaş yavaş kalkıyor ve birçok Kazakistanlı başkentin taşınmasını gerek kendileri ve gerekse Kazakistan için büyük oranda faydalı olduğunu hissederek, yeni başkenti ebediyen verilmiş gibi kabul ettiklerini hissediyorum.

Elbette Astana'nın gelişme probleminin daha bitmediğini belirtmek gerekir.

Sovyetler zamanındaki Tselinograd'ın düzensiz genel şehirleşme görüntüsü fonunda yeni başkentin çehresi, Astana'nın genel plan gelişme programındaki mimari anlayışla uygun olarak henüz bir olgu gibi görünüyor. Astana'nın cadde ve meydanlarının yeni bir Avrasya başkentinin günlerini müjdelediği, hoşa giden bir konu ama merkezi caddenin kaldırım taşını ve asfaltını atlamak ve karşınıza muhteşem bir "hruşevka" görüntünün ve eski Tselinograd'ın yolsuzluğunun çıkabileceği bir yere girmeye değer. Bu konu hâlâ güncelliğini korumakta.

Aslında binlerce metrelik alandaki eski, bakımsız evler taşınmışlar ve şimdi yerlerinde daha konforlu binalar yükseliyor. Binlerce Astanalı bundan birkaç yıl önce hayal bile edemeyecekleri bütün yaşam standartlarına cevap verebilecek bu yeni binalara taşındılar.

1997-2004 yılları arasında Astana'da bir milyon altı yüz bin metre karelik konutun kullanıma sunulduğunu hatırlatmak isterim. 2005 yılında ise 400 bin metre karelik daha konut inşa edilmiş olmalı. Başkentteki inşaat patlaması ise bütün hızıyla devam ediyor.

2005-2007 yılları arasında ise bir milyon beş yüz doksan metre karelik ek yerleşim birimi daha inşa edilecek. Yaklaşık olarak on yıllık zaman zarfında 3 milyon metre kareden fazla yerleşim birimi yarım milyonluk şehrin kullanımına verilmiştir. Bu zamana kadar bu tempoda böyle bir şey görülmedi.

Sol kıyı'ya seyrek yerleşilmiş, nispeten "sınırsız" alanları eski ve yeni evlerin ve araçların gürültüsünü henüz az yaşıyor. Fakat Sol kıyı kısmının çehresi bütün şehre yön vermekte ve hatta bu konuda geri kalmış Sağ kıyısını Japon ve Kazakistan mimarlarının bakış açılarıyla getirdikleri yeni standartlara yönelmesi konusunda zorluyor.

İşim nehri başkenti mimari tabloda eski "hruşevka"larla Sağ kıyıdaki binalar arasındaki eklektik ve biçim olarak yüksek sembolik bir bütünlük oluşturan Sol kıyı olmak üzere iki parçaya ayırıyor.

Yeni başkentimiz yarım milyonluk bir şehir statüsüne henüz yeni yaklaştı fakat Astana artık geleceğin megapolisi çehresine kavuşuyor.

Başkent binalarının yağmurdan hemen sonra aniden büyüyen mantarlar gibi büyümelerini hayal ederken sadece mevsimleri değil, günleri bile sık sık unuttum. Yeni başkentin ilk binaları inşa edildiği günlerde geceleri hiç uyuyamadığımı ve birçok kişiyi yataklarından kaldırıp uykularını bölerek, rahat vermediğimi hatırlıyorum.

Bugün de Astana ile ilgili yeni bir yapıyı, mimari bir eseri veya şehirleşme konseptini incelerken gecenin geç saatlerine kadar uyumadığım oluyor.

Karmetkombinat ve genç şehir Temirtau'nın 1970'li yıllardaki şehirleşmesiyle ilgili bir tecrübem var. O zamanların SSCB'nin hemen her tarafından gelen kişilerin inşaatlarda görev aldığı büyük bir şehirleşme çalışmasıydı. Profesyonel anlamda ilk iş tecrübem, betonculuktu.

Bir sanayi şehrinin şehirleşme inşaatında görev alan bir yönetici olarak mecburen inşatçılığın inceliklerini öğrenmek zorunda kaldım. Bu elbette, Astana'nın inşasında da işe yaradı. Fakat bu başka bir zaman, başka bir tarih ve başka bir büyüklük. 21. yüzyılın başkentinin inşaatı, gerçekte tarihi bir görev.

Ben elbette profesyonel bir mimar ve üstelik şehir planlamacısı da değilim. Fakat birçok şehir planlamacılarının mesleki eğitim almamış olmaları beni teskin ediyor. Diğer yönden tecrübeli profesyonel mimarlarla ilişki kurmak, benim için şehir planlamacılığının birçok inceliklerini daha yakın ve anlaşılır kıldı.

Ayrıca çağdaş şehir planlamacılığı, sadece bir mimari değil, ayrıca ekonomi, ekoloji ve politika demektir. Burada benim politikadaki tecrübem, doğal olarak mimar ve şehir planlamacıları için de bir meçhul değildi.

Zira bizim planladığımız, projeleştirdiğimiz ve inşa ettiğimiz sadece bir şehir değildi. Biz, bir devletin başkentini yükseltiyor, Kazakistan'ın yeni politik peyzajını kuruyorduk. Başkent ise ülkenin sadece gelişmiş ve ilerlemiş bir şehri değil, aynı zamanda bütün düşüncelerin, gayretlerin ve bütün bir devletin problemlerinin toplandığı yerdir.

Başkent, ülkenin bütün bölgelerine bir hareket veren, bir eko gibi devletin kalbine çalışma imkânı veren bütün toplumsal ilişkilerin sentezidir. Eğer tabirde hata olmazsa, çevre bölgelerde dönüp duran problemler er ya da geç bir yere eksiğini söylemek zorunda. Bu da devletin başkentidir.

Elbette bütün ülke için, bütün Cumhuriyet için, bütün Kazakistan için Astana, teknolojik ilerlemenin ve Kazakistan halkının medeniyetinin üst kesiminin merkezi olmalıdır. Bu, ülkenin sadece politik kaynaklarının bir araya geldiği değil, aynı zamanda ülkenin kültürel ve teknolojik değerlerinin de bir araya geldiği yerdir. Şimdilerde Astana'nın devletin en medeni merkezlerinden biri olduğunu söylemek güç.

Fakat teknolojik alanda bu konuyla ilgili, bilhassa devletin yeni endüstriyel stratejilerinin uygulanması alanında olmak üzere birçok şey yapılıyor. Bilimsel merkezler gittikçe daha da artmakta, ileri teknoloji yapıları oluşturulmaktadır. Buna örnek olarak, Avrasya Milli Üniversitesi'nde yürütülen atom fiziği araştırmaları veya Astana'ya yakın Biyoenerji Merkezi'ni göstermek mümkün. Bu alanda daha birçok şey yapılmak üzere.

Astana elbette bilgi toplumunun da bir başkenti olacak.

Öncelikle ben Kazakistan'ın lideri olarak Astana'yı mahut "dijital engeli" aşmış şekilde görmek isterim.

Bir gün Güney-Doğu Asya ülkelerine yaptığım bir seyahat esnasında, dijital fotograf makinesi, dijital ses kayıt cihazı, diz üstü bilgisayar, cep telefonu ve bunlara uygun ek parçalarla neredeyse kuşanmış özel bir gazeteci bana refakat etmişti.

Bütün bunlara rağmen, gazeteci bu kurnazca icat edilmiş yüksek teknolojiyi kullanmasını bilemediği için hazırladığı haberi iletemedi. En büyük sıkıntıyı diz üstü bilgisayarındaki haberi Astana'daki merkez ofise kızıl ötesi kanal yardımıyla cep telefonundan daha çabuk geçebilmek isterken yaşadı. Bunu beceremedi tabi ki. Çünkü cep telefonundaki kızıl ötesinin, bir radyo kanalı olmadığını, bu şekilde bir bilgi transferinin bilgisayar ve cep telefonunun açık olarak ve birbirlerine doğru yakın tutulması halinde mümkün olacağını bilmiyordu.

İşte bu durumu "dijital engel" olarak adlandırmak mümkün. Her kim, bu engeli ortadan kaldıramazsa, bilgi teknolojisinin vermiş olduğu nimetlerden yararlanamaz. Aksine böyle kişilerin çalışma ve hayatını daha da zorlaştırır.

Elbette bu gibi engeli ortadan kaldırmak halkın yaşam standardını bir anda yükseltmiyor ve hemen faydasını göstermiyor. Fakat "dijital engel"in kaldırılması, onsuz ne teorik ve ne de pratik olarak teknolojik ilerlemenin, devletin refah seviyesinin ve halkımızın ilerlemesinin imkânsız olduğu bir gelişmeye hareket verecektir. Bu bütün Kazakistan için olduğu gibi, genç başkentimiz Astana için de geçerlidir.

Bu nedenle Astana'nın bir bilgi şehri olarak gelişmesi ve Kazakistan toplumunun bilgi toplumu haline getirilmesi milli programının kabulüyle, öncelikle somut bir parametreye göre gereğini yerine getiriyorum. Program, şehrin yakın gelecekte İşim nehrinde bilgi toplumunun başkenti, Kazakistan ise Astana'da başkentten başlayarak bilgi toplumu olacağını öngörmektedir.

Geleceği her zaman sadece şimdiki zamanı değil, aynı zamanda geçmişi de içine alacak şekilde kurmak gerekir. Özellikle göze çarpmayan ve kullanılmayan, geleceğin yapısında kullandığımız geçmişin "kerpiç"ini ülkemiz ve halkımızın kültür ve medeniyeti olarak ifade ediyoruz.

Kazakistan'ın bozkırlarında başkent şehir yapılaşmasına örnek teşkil eden eski Sarıarka'nın izlerini bulmaya çalışmamız, sadece kendimize güvenin bir araştırması ya da başkenti Tiyen-Şan'ın kollarından Büyük Bozkır'ın engebeli meydanına taşımada haklılığımızı arama değildir.

Her halk için bu gibi geçmişin izleri aynı gelişmişlik ve yapısal etkiler taşır. Mesela aristokratın nesebi onu kendi faaliyetinde mantıklı bir açıklama yapması için zorlar ya da onu kahraman gibi atılım gerçekleştirmesi ve asil bir gayret göstermesini ister.

Bu nedenle insanlığın ilerlemesi sadece gelecekle ilgili hayalleri harekete geçirmiyor, ayrıca onun atalarının ve onların yapıp ettiklerinin gerçek hafızasının kaderine en layık olduğuna dair geçmişi gösteriyor.

Astana'nın eski yerinde bir zamanlar Bozok adı verilen eski Kazakların yaşamış olduklarını gösteren deliller bulduğumuzda, yeni başkentin sadece daha fazla temellerini bulmaya gayret etmiyor, aynı zamanda Kazak halkının bilincinde "sosyal hafıza"nın ne demek olduğunu canlandırmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla, her şeyden evvel, kendi milletinin kültürünü taşıyan insanların mesuliyeti, sadece yeni nesle karşı değil, aynı zamanda ecdadına karşı da devam etmektedir.

Bu nedenle İşim nehri kenarındaki yıkık eski şehir resmi, yeni başkentin iyice düşünülmüş planı gibi bende böyle bir izlenim uyandırıyor. Çünkü böylesi anlarda bu muazzam başkent temellerinin sadece zamanın ve geleceğin gereklerine cevap verdiğini değil, aynı zamanda, bilhassa buralarda bozkır medeniyetlerini kuran eski atalarım-Nomadların istek ve misyonlarını bana bir yere kadar yerine getirme imkânı verdiğini de hissediyorum.

Geçmişle sıkı ilişkili bir konu olan, insan ve doğanın birliğinden de bahsetmek istiyorum. Bunu bugün ekoloji olarak adlandırıyoruz.

Bugün ekoloji kavramı bizim için tamamen soyut bir yapıya bürünmüş durumda ve onu günlük yaşantımızın kargaşası içinde sıklıkla unutuyoruz. Atalarımızın böyle bir kavramlarının olmadığını ve o zamanın eğitiminin üstesinden gelemeyeceği bir mesele olduğunu çoktandır unutmuşuz. İleri görüşlülükleri bilgelikleri sayesinde doğanın insana itaat etmesinin gerekliliğini ortaya koymanın salt bir aptallık olduğunu ifade etmektedir. Yine de doğa, sadık bir şekilde ve hiç itiraz etmeden insana hizmet ve itaat eden robottan öte bir şey değildir.

Yine de insanın bir şekilde doğaya itaat etmesi istenmemekte. Böyle bir hiyerarşik yapı atalarımız için oldukça yabancı. Ve biz bunu unutmamalıyız. Kendi ihtiyaçlarımızı doğanın şarlarına uygun hale getirerek doğayla uyum içinde yaşamak; insanın çevresiyle kurduğu ilişkilerde arananın hepsi bu. Doğayı kendine itaat ettirmek adına ona zarar vermek, yarının ahlaksız, hissiz ve doğal boşluğunu bugünün karıyla satın almak isteyenin nasibidir.

Bu nedenle çevresine her zaman iyi etki bırakmayan insanın faaliyetlerinin bir ürünü olarak biyosfer ve noosfer dikkate alınmadan şehir planlamacılığının ilke ve kurallarını anlamak imkânsızdır.

Eğer şehrin içindeki ve yakınındaki biyosferin düzenlenmesinin gerekliliğinden bahsedilirse, bu iş, mimarların ne kadar profesyonelliğe ihtiyaçları varsa, bir o kadar da insanın çevresinin ve diğer geri kalan doğanın ihtiyacının olduğu gerçeğinden hareketle gayet dikkatli yapılmalı.

Bu girişimler çok kez yapıldı. Bu konuda kendi şehir yapılaşması ilkelerini oluştururken sadece mimari modayı değil, aynı zamanda ekolojik dengeyi de dikkate alan Kendzo Tange'yi hatırlamak mümkün. Tange'nin fikirleri, çağın en büyük megapolislerinden biri olan Japonya'nın başkenti Tokyo'nun yapılaştırılmasında kullanılmıştır. Tange'nin ilkelerine göre idari ve konut birimleri, suni muazzam gövdeler üzerine yapılan ve Tokyo körfezine doğru uzanan taşıma hatlarından uzaklarda olmalı.

Kendzo Tange'nin bu düşüncesinin tam olarak uygulanamayacağını belirtmek gerek fakat körfezdeki suni ada hâlâ kuruluyor ve üzerinde mimari yapılar ve çok sayıda park bölgeleri yükselmeye başladı bile.

Ekolojik bilinci biz keyfi olarak ortaya atmadık, kendisi bize geldi ve ilkelerini uyguladı. Doğal olarak şehrin gelecekteki gelişmesinde ekolojik dengeyi de dikkate almanın önemiyle karşılaştık.

Buna en parlak örnek, Almatı'nın bölge biyo-ve ekosferin azalma tehlikesi nedeniyle gelecekte büyük çaplı geniş bir şekilde gelişmesinin imkânsızlığıdır. Almatı'nın ekolojisi gelecekte sadece Almatı megapolisinin değil, aynı zamanda bütün cumhuriyetin nasıl gelişeceği konusunda konseptlerimizi gözden geçirmemiz konusunda bizleri zorlayarak bilincimize yerleşti. Ben şehrin gelecekte ultra modernleştirilerek geliştirilmesinden yana değilim. Gelecekteki başkentin Genel Gelişme Planı'nda resmettiğimiz çehresi, kısa vadeli veya orta vadeli bir bakış değildir. Bunun, Kazakistan'ın başkentinin mimari yüzünün bir son durağı olduğunu belirtmek istiyorum.

Bu konularda gelecek neslin mimarlarının ziyaret edecekleri bütün mimari ve fikir yeniliklerinde çift teker üzerinde dolaşmak yerine, zamanında durmanın her zaman bir anlamı vardır.

Mimari, mimari içindir. Bu, şehrin veya başkentin yine de sıkıştırılmış değil, genişletilmiş gelişme ilkesidir.

Geleceğimizin şehri, mimari ilkelerin gelişmesi değil, öncelikle yerel ve küresel gerçek problemlerin çözümüdür. Yenisini inşa etmeyip eskisini daha da iyileştirmek, gelecek şehirleşme ilkemizdir.

Bu, mimarinin ölmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu, şehrin çehresinin anlamlılık kazanması için iletişimin gelişmesi, hayat şartlarının, şehirleşme bilinci ve mentalitesinin modernizasyonu prensiplerinin yerini ekolojiye terk etmesi demektir.

Bizim oldukça sınırlı potansiyelimizle insanlıktan bu sosyal ve halk konforu paketini ancak donmuş mimari biçim şartlarında benimsememiz ve kabul etmemiz mümkündür.

Yine de, öyle bir zaman gelecek ki, Astana mimarisi, hayatın diğer bütün alanları ve şehrin altyapı seviyesi, mimarinin ilk dönem düşünce seviyesine kadar uzanabilmesi için biraz beklemeye ihtiyaç duyacak. Yoksa biz mükemmel olmayan yerüstü ve yer altı iletişim hatlarını daha iyileştirerek, tekrar tekrar asfalt kırıp eşmeye başlayacağız. Göğe doğru yükselmiş, parlayan cam yapının yakınına doğru hendek ve çukurlara yuvarlanacağız. Yakın gelecekte Astana'nın imar planının üzerinde gelişmesi gereken yön, mimari hızla hamle değil, şehir halkının sokak yaşantısı ve varolma şartlarıdır. Biz

günümüze kadar gelen bir kırık parçasıyla ve bu kırık parçalarının bir zamanlar bir bütünü oluşturmuş olduklarını kavramamızı sağlayan hayal gücümüzün yardımıyla geçmişimizi yargılıyoruz. Bize henüz icadi hiçbir parça bırakma şansı henüz yakalayamayan geleceği yargılayabilir miyiz? Elbette yapabiliriz. Zira gelecek, hayallerimizle bize iz bırakır.

Şimdi, Astana gözlerimin önünde yeniden yapılanırken, önümüzde o büyük heybetiyle duracağı günleri hayal ediyorum. Astana'nın sadece muhteşem bir mimari eser ve orijinal anıtlar şehri olarak değil, ayrıca Doğu ve Batı'nın büyük manevi değerlerini içine sindirmiş yüksek bir kültür şehri olduğu günleri hayal ediyorum.

Nursultan Nazarbayev
1993-2005.

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

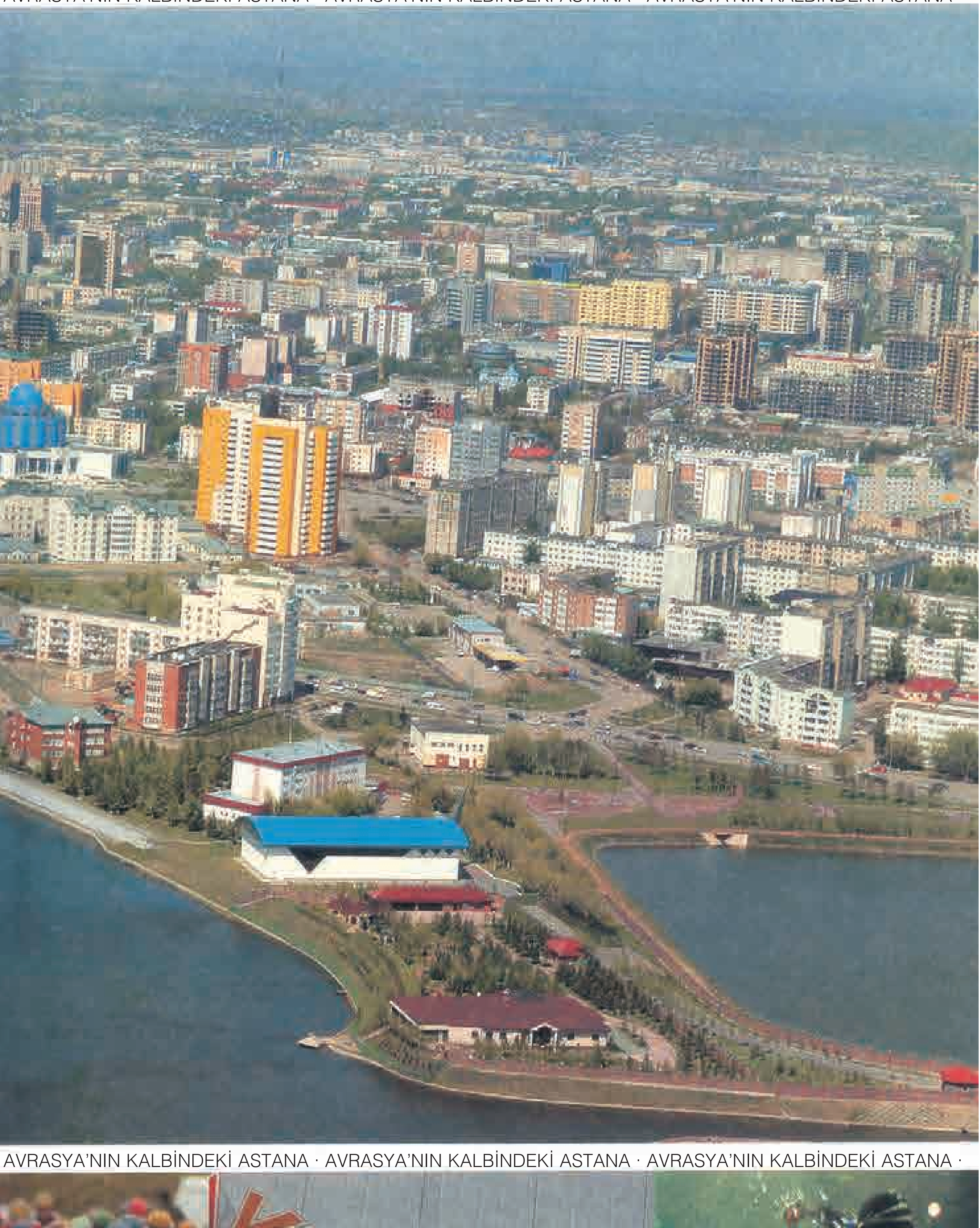
AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AIRPORT

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA · AVRASYA'NIN KALBİNDEKİ ASTANA ·

İŞİM'DEKİ BAŞKENT, ORJİNAL MANZARALI MİMARİSİYLE, BENZERSİZ HEYKEL SEMBOLLERİYLE, YÜKSEK TEKNOLOJİ EMELLERİYLE, BİRBİRİNE SAYGIDA MÜSTESNA BİR DUYGUYA, KENDİ BAŞKENTİ VE ÜLKESİ İÇİN SONSUZ VAKARA SAHİP, ÇOK MİLLETLİ VE FARKLI İNANÇLI NÜFUSUYLA, MÜKEMMEL VE HUZUR DOLU BİR ŞEHİRDİR.

N. NAZARBAYEV

